

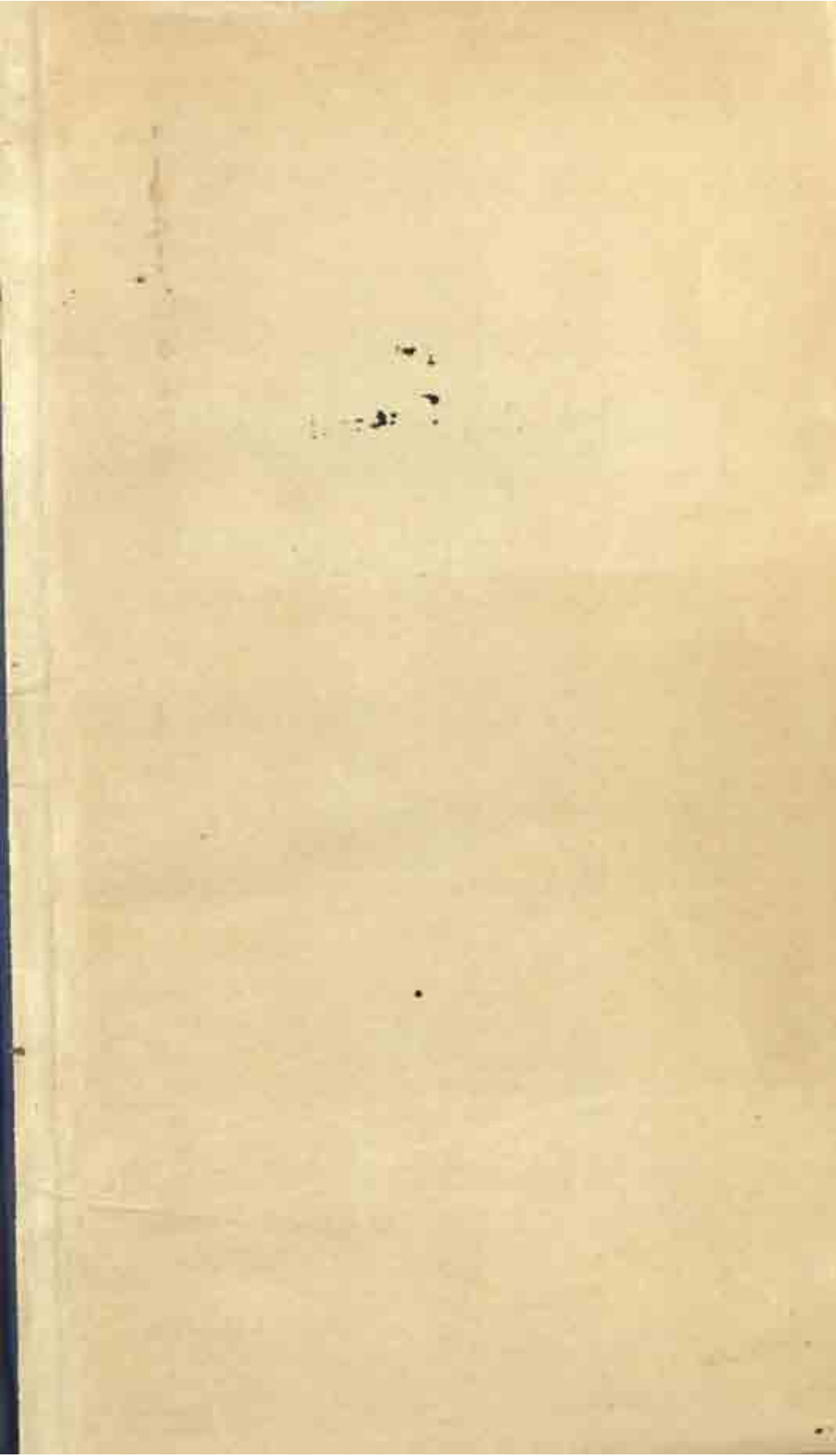
GOVERNMENT OF INDIA
ARCHAEOLOGICAL SURVEY OF INDIA

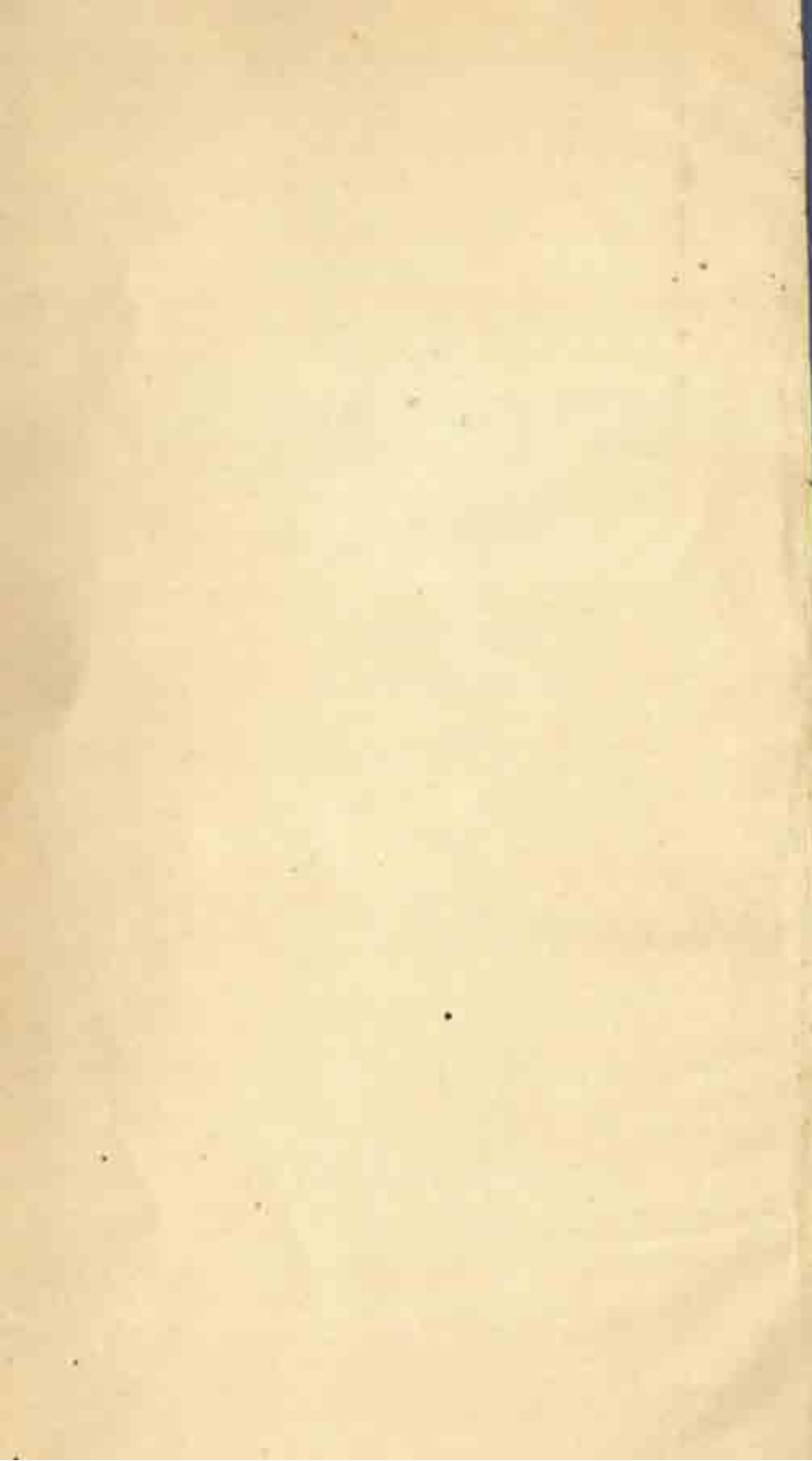
CENTRAL
ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO 4237

CALL No. B Pag / Fax.

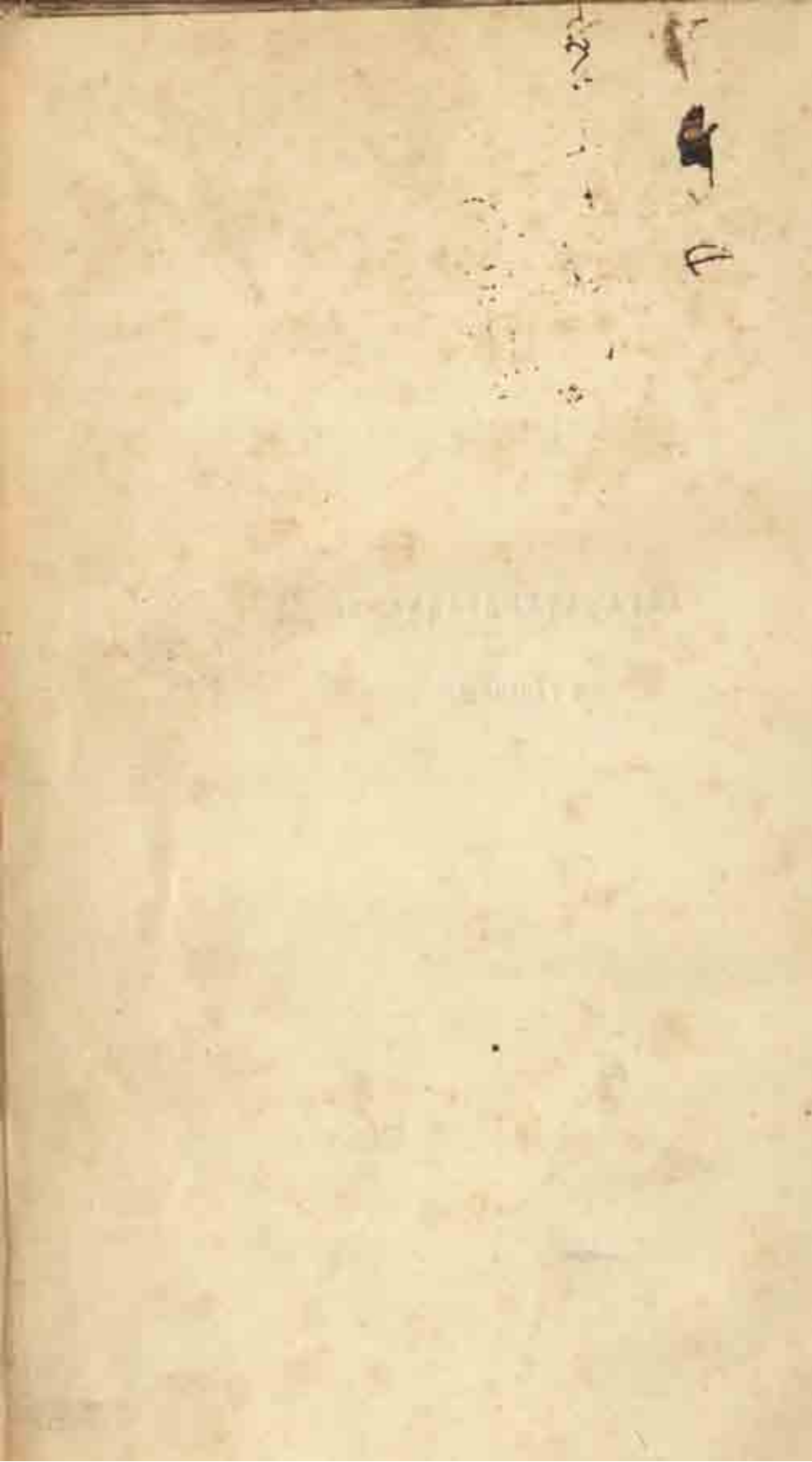
D.G.A. 79

Jātakatthavannanā (T. Cand)

~~A. A.~~
~~6075~~

THE
JĀTAKA

TOGETHER WITH ITS COMMENTARY

BEING

TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS
OF
GOTAMA BUDDHA.

9237

FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI

BY

V. FAUSBOLL

AND TRANSLATED

BY

T. W. RHYS DAVIDS.

TEXT. VOL. I

LONDON.
TRÜBNER & CO.

STRASSBURG.
KARL J. TRÜBNER.

KOPENHAGEN.
H. HAEGERUP.

1877.

[All Rights Reserved.]

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No. ~~9228~~ 9237

Date. 3-8-57

Call No. BP 8

Fan

DEDICATED
TO THE MEMORY OF
THE GREATEST LINGUIST OF THE NORTH

RASMUS KRISTIAN RASK

THE PEASANT'S SON

PRELIMINARY REMARKS.

To constitute the text I have only had three MSS., the Copenhagen Palm leaf MS. (C¹) described in *Codices Orientales Bibliothecæ Regiæ Havniensis*, Pars I p. 36, and two quite recent Transcripts on paper, sent to Mr. Childers by two learned natives of Ceylon, the one by the Buddhist priest Subhūti (C²)¹, the Editor of *Moggallāna's Alldhānappadīpikā*, the other by L. Cornille Wijesinha Mudaliyar (C³).

These three Mss. are all written in Cingalese characters, and represent in fact only one MS. as they agree in very essential readings of which some are evidently wrong, *f. i.* p. 24 *sucim pi asucim pi* for *sucimhi asucimhi*, p. 47—48 *kalāhala* for *kolāhala*, p. 75—76 *pūjyamāno* for *pūjiyamāno*, p. 84 *-sirim* for *-siri*, p. 112 *sati* for *satim*, p. 122 *tunhe* for *tumbeli*, p. 124 *gumissati* for *gamsesati*, p. 142 *gutā* for *gutam*, p. 156 *vutte* for *vutto*, p. 170 *esa* for *esā*, p. 171 the second hemistich is wanting, p. 175 *naandā* for *naandī*, p. 185 *mahāpeti* for *mahāpeli*, p. 192 *āñjana* for *āñja*, p. 193 *pavitthe* for *pavittbo*, p. 195 *laddhan* for *laddhā*, p. 200 *vaddhū* for *vaddhī*, p. 204 *Sakke* for *Sakke*, p. 206 *Sujātā* for *Sujātam*, p. 224 *ārādheti* for *ārādheti*. The agreement of these as well as all other Cingalese Mss. seems to point to the existence of only one redaction of the *Tēpitaka Buddhavacana* in Ceylon, and as this redaction, in the course of time, has been considerably corrupted, it will be of the greatest importance, in editing texts, also to be able to collate Burmese and Siamese MSS. When this, some time ago, struck me, I tried to get a copy of the *Jātaka* from Siam, but failed. That is to say, I sent, through the Governor-General of India, copies of what I had hitherto published of the Buddhist Scripture to the King of Siam, and by another way a letter in which I asked the king in return to present me with a copy of the *Jātaka* Book. I do not doubt that he has received my books, but I am afraid that my letter never reached him, and that this is the reason I neither got an answer, nor the MS. I wanted.

Having no other sources² than Cingalese Mss. I can only give

¹ The first part only, the *Nidāns*, written on palm-leaves.

² In the *Phayre* Collection in London there is no copy of the *Jātaka* (thavānanā, and it is only recently I learn that it is to be found at Paris.

the Cingalese Redaction, and try by parallelism to correct it where it is evidently wrong. However, as Pāli is as yet so little known, its study being still so young, I have, for fear of making mistakes, in many instances preferred to give what I found before me, and only in the foot-notes to state my doubts and point to emendations. Should I in any place have misunderstood the text, it must be my excuse that I have had so much to do in the rough part of the work that I have not had time for a higher criticism. Furthermore everybody that has been engaged in this sort of work will willingly, I am sure, excuse any mistakes on my part, as he will know that one's eyes get so dimmed by the dust of the rough work that one is apt to lose sight of the whole which otherwise would illuminate the single parts and make them appear in the right light. But also those who are not acquainted with the difficulties that beset a first edition, will make allowances for any blunders I may have committed, considering that only just now the classical philologists, after publishing and studying texts for four hundred years, have begun by a higher criticism to eliminate the many corruptions that have crept into the classical authors.

As I have made it a rule not to alter anything in the text before me arbitrarily, I have not meddled with such apparent irregularities as *ekaderatāpi* *thātam samattho nāho* p. 72. *balavā mettī* p. 189, *bhībhacca* p. 61 and 171 etc.; nor have I ventured to correct such forms as *vutte* p. 156 and *pavitthe* p. 193, considering that you find a for o in the Magadha dialect. I have only corrected the text in places where I was sure, from other passages, that it was wrong. When I have considered two different readings equally good I have generally in each single case chosen the one that was supported by the two MSS., I think this is the only way in which we at last may arrive at the right spelling of Pāli words, at least as far as the orthography is concerned in which they have been handed down to us through the MSS. Sometimes I have let the Sanskrit orthography guide me, but perhaps wrongly.

That my readers may judge of the state of my materials I have in the first eight sheets given a pretty complete specimen of the various readings of the MSS., but have afterwards shortened them much and shall continue to do so throughout the whole book to save space.

I have taken care not to overload the text with European punctuation.

The printing of the book in three different types is an attempt at disengaging the Text from the Commentary by pointing out the constituent parts of the book, but I am not sure I have always succeeded, still it is quite clear that throughout the book there are three different elements, viz. the frame, the tale and the verbal interpretation, all three kept quite separate, but it seems that

even in the middle of the tale itself there may sometimes be found explanations that more properly belong to the verbal interpretation f. l. p. 99, 14. How much of the three constituent parts belongs to the fundamental Jātaka Book is not clear, and cannot be told now as the Jātaka itself does not at present time exist separately.

I have continued to transliterate the Oriental into Latin characters and shall continue to do so in all I publish of Pāli, for it is my conviction that the fine Latin Characters must not only henceforward be applied to languages which have no literature and to literatures which have hitherto not been published, but also that they one day will supersede all other characters when Europeo-American Civilisation has, like a lava, laid itself over all other civilisations and made them into Herculaneums and Pompeiis.

This edition of the Jātakatthavaggaṇā will appear in five volumes (ten parts) of about 30 sheets each, to be finished in ten years.

Kopenhagen.

V. Fausbøll.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 1 verse 3, for namassanādito read namassanādino.
 — 2 line 2 from the bottom, before ²C* add 1. Cf. Dh. p. 116.
 — 3 l. 19, for upari pāsāda- read upariśāsāda-
 — 13 l. 1, for māṇi- read māṇi-
 — 14 l. 10, yasmā ... samijjhati must belong to the Comment, and ought therefore to have been printed in small type and without number.
 — 25 l. 2, for vicinissami read vicinissami.
 — 26 v. 184, for sadevaketi read sadevake ti.
 — 27 l. 10 fr. the b., after diśāpārami add *.
 — 29 l. 20, for nama read nāma.
 — 31 l. 5 fr. the b., add (Dhp. p. 126).
 — 38 l. 20, for bodhi. So read bodhi, so.
 — 45 l. 10 fr. the b., for eā read eā.
 — 47 l. 14 for sukhaṃ dukkhaṃ read sukhamdukkham.
 — 50 l. 2 fr. the b., add read haritapattāya?
 — 53 l. 10, for muccitvā read muñcivā.
 — 56 l. 11, for sūribhavaṃ read sūrivibhavaṃ.
 — 60 l. 7 fr. the b., add (Dhp. p. 118).
 — 62 l. 12 fr. the b., for -sāḷiso read -sāḷiso.
 — 63 l. 10, for Kāṇṭhakūḍi read Kāṇṭhakūḍi.
 — 89 l. 7, for yeva read yeva.
 — 92 l. 19, for paṭṭiṇaṃ read paṭṭiṇiṇaṃ.
 — 92 l. 22, for -hiraṇṇa- read -hiraṇṇa-.
 — 107 l. 14, for oṣaṭṭhabhāvo read oṣaṭṭhabhāvo.
 — 120 l. 22, for mālākāre read mālākāre.
 — 124 l. 5 fr. the b., for *so all three MSS. instead etc. read † so all three MSS. ‡ so all three MSS. instead etc.
 — 131 l. 3, for anavajjam I ought to have adopted the reading of C* C*.
 — 131 l. 4, for -sagghitāṃ read -sagghitāṃ.
 — 149 l. 5 fr. the b., for therī read therī.
 — 192 l. 9 fr. the b., for pulvethetva read pulvethetvā.
 — 215 l. 1 fr. the b., after MSS. add instead of pajjalito sikkhi.

PRELIMINARY REMARKS 2

In preparing the Second Part of this First Volume for the press I have laboured under great difficulties, the consequence of which has been that the publication has been considerably delayed.

For the Jātakas as far as 42 I have, besides the Copenhagen MS. (C² or K), had a Transcript by Subhūti (C¹), and for the Jātakas as far as 50 one by Vijesinha (C³). Of the Jātakas 42—50 I received a Transcript by Subhūti after having printed them, and consequently could only use it for the Corrections. For the Jātakas 50—104 I have had a portion of Vijesinha's palm leaf MS. which that gentleman with no slight risk took out of his MS. and sent by post, he not having time to copy it. Subhūti, in the same liberal spirit, has incurred the same risk by sending some of the Jātakas following after 50, but these I have not been able to profit by as they have not yet reached me.

When I got as far as Jātaka 104 I was left alone, having only the Copenhagen MS. to work from. In the midst of my distress I learned from Childers that there was a copy of the Jātaka in the National Library at Paris, and I at once, without knowing anything of the size of this MS., endeavoured to obtain the loan of it through the Danish Government, but was refused. This however, did not surprise me, as the MS., M. L. Feer informed me, consists of 15 vols, the text being mixed up with a Burmese translation. To make use of such a MS. would always be a difficult task to any one but those who by long acquaintance had become quite familiar with it.

I again made an application through the Government, this time to the St. Petersburg Academy which I knew some years ago had acquired a MS. of the Jātaka from Ceylon, but Schiefner apprised me, on behalf of the Academy, that it was being used by Prof. Minayeff, and consequently I could not have it. In the mean time Prof. Minayeff kindly offered to compare my proofs with the Petersburg MS. A similar offer I had however already had from M. L. Feer in Paris, and I therefore chose the latter as the most practicable. It will thus be seen that had not this gentleman so obligingly come to my rescue I should most likely have had to give up my undertaking. From Jātaka 104 M. L. Feer has, with the greatest kindness and without being wearied by my inquiries, revised my proofs by comparing the corrupted and perplexing passages in our MS. with the corresponding ones in the Paris MS., and in this way it has been possible for me in most instances to arrive at an intelligible text; however, there will of course remain some obscurities that to all appearance might have been cleared up by means of a larger stock of materials.

It is with the deepest sorrow I conclude these remarks, sorrow over the loss of my dear friend R. C. Childers. All who have known this truly good and noble man, this gifted and industrious scholar, must feel what a great loss his friends and literature have sustained by his premature death.

Copenhagen July 12, 1877.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 4 l. 11, 13, 15, The Buddhavamsa-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads *piñchi*—
- 11 l. 5 fr. the b. *agmanasāmagga*, so also B-V. (Phayre Coll.)
 - 13 l. 15, for *cattari* B-V. reads *cattūhi*.
 - 15 l. 8, for *asatthassa* mññe B-V. reads *asattharukkhamūlami*.
 - 17 l. 6 fr. the b., for *yam* B-V. reads *yā* (= *yāni*?).
 - 19 l. 18, B-V. *dasasakassira*.
 - 20 l. 2 fr. the b., B-V. *kissamūlūci*.
 - 21 l. 1, B-V. *paripūraya*.
 - 25 l. 18, for *ubhato kottu* read *ubhatokottu*.
 - 27 l. 2, B-V. *abhiwanditum*.
 - 28 l. 21, B-V. *kassaci varasahapattiyō*.
 - 31 l. 15, for *mukham vivatamatte* read *mukhasvivatamatte*, cfr. p. 279 l. 8 fr. the b.
 - 36 l. 10, B-V. *tejasin*.
 - 45 v. 259, The Cariyāpitaka-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads *bhikkhūyupagatum*.
 - 45 v. 260, C-P. (Phayre Coll.) *sutthi vijjāyante pi kottiyante pi suttihhi*.
 - 46 v. 266, C-P. *maripitā na marā dēssā atthānam me na dēssā*.
 - 47 v. 267, C-P. -- *na pi bhāpāmi kassaci mettiphaleṇupatthaddhe* -- *tadi*.
 - 47 v. 268, C-P. -- *chavethikam mūlhiyā* -- *dassenti nappakam*.
 - 47 v. 269, C-P. -- *pathavi aviññāya suttamūdukkham sūpi dānaphalā* --
 - 105 l. 17, read *medhārin*.
 - 122 l. 22, so all three MSS. instead of *aggāṇa va sandhaman?*
 - 126 l. 5, after *akāmanu* he adds *Bāṇasaṇṇi antarabhiṇṇanam kim agghatī tanḍulanālikā va asappahosaṇṇeṇ agghatī tīni ekatanḍulanālikā* id. Bodhisattaṇṇa gātham āha:
 Kim agghatī tanḍulanālikā ca
 Bāṇasaṇṇi antarabhiṇṇanam
 asappahosaṇṇeṇ tāni ca
 ekā tanḍulanālikā ti. Tasmā etc.
- Cfr. L. Feer in Journ. As. 1876. VIII, 520.
- 140 l. 20, read *-mahāsālo*.
 - 142 l. 20, *soḷasaṇṇipāte*, so all three MSS. instead of *dvāḍasa*.
 - 152 l. 17, after *upasaṁvase*, add (Dhp. p. 329).
 - 153 l. 22, read *dhivattān*.
 - 155 l. 15, for *kaṇḍitān* read *kaṇḍi, tam*.
 - 155 l. 17, read *tam sallaṇ ca, mahantān*.
 - 155 l. 18, for *gāḷhavedhitān* read *gāḷhavedhi, tam*.
 - 156 l. 8, for *ratthēhi* read *raṇḍhi*.
 - 158 l. 8, for *vatahaṇ* read *va tahaṇ*.
 - 169 l. 17, add 18. after it.

- Page 171 i. 3, 8, 9, 10, 11, 23, 24, for ti read 'ti, likewise in similar passages.
- 171 i. 15, stam - - - vadhiseasiti ought to have been printed in the middle type. After padan ti there seems to be a lacuna, but according to a communication from Mr. L. Feer the MS. at Paris coincides with our MS.
 - 172 i. 8, imantim - - - nama seems to belong to the Comment.
 - 175 i. 11, for thapayiman read thapayimam.
 - 180 i. 22, for adubbhayaaspatham read adubbhaya-aspatham.
 - 191 i. 10, for attitah read attitah.
 - 194 i. 12, galesu, so all three MSS. instead of gait?
 - 197 i. 4, for pane read pana.
 - 197 i. 12, for hetthamaticato read hetthamaticato.
 - 197 i. 22, for na cirassa read naritassa here and elsewhere.
 - 198 i. 23, for issariyam nissaya-pagavadiham read 'issariyam nissaya-paga-.
 - 211 i. 1 fr. the b., note, for lunn read lunn.
 - 213 i. 13, for andako asampadaletva read andakam padiletvā.
 - 215 i. 1, C-P (Phayre Coll.) has mahā pajjāto sikkh.
 - 221 i. 3, nagaravāsiham, so all three MSS. instead of Jetavanavāsiham.
 - 227 i. 13, for n' atthi, Tam read n' atthi Tam.
 - 233 i. 15, for 'kilaṇi amhā read 'kilaṇi amhā.
 - 240 i. 20, for pavattiva read pavattiva.
 - 241 i. 3 fr. the b., Navanipāte, so all three MSS. instead of Chaupāte (= Ka-potajātaka in Pañcanipāte).
 - 248 i. 11, Robhujātaka, cfr. L. Feer in Journ. Asiat. 1875. VI p. 282.
 - 248 i. 18, for mātu sarita makkhika māretva „vināsam read „mitu - - vināsam.
 - 250 i. 1, for rukka- read rukka-.
 - 253 i. 1, for ten' eva vacakāraṇena read ten' eva ca kārāṇena. C² C³ have teneva vacakāraṇena, C¹ teneva kārāṇena.
 - 253 i. 2, katvā, so all three MSS., omit katvā?
 - 253 i. 6, for aggho read with C² C³ anaggho.
 - 253 i. 7, for ullokī, tatā read with C² C³ ullokite.
 - 254 i. 2 fr. the b., note, after MSS. add so also C².
 - 254 i. 2 fr. the b., note, after ¹ read so C² C³.
 - 254 i. 1 fr. the b., note, after ² read so C² C³.
 - 255 i. 1 fr. the b., note, for both read all three.
 - 255 i. 1 fr. the b., note, after ² add C².
 - 256 i. 2, for attanāpi C² has attana pi.
 - 258 i. 2 fr. the b., note, after ¹ add C².
 - 258 i. 2 fr. the b., note, after MSS. add C² -sinam.
 - 258 i. 2 fr. the b., note, after idāni add C² idāni makkhattam bhavissati and idāni makkhattam bhavissati added after khatissati.
 - 258 i. 1 fr. the b., note, after ¹ add so C² C³.
 - 259 i. 1 fr. the b., note, after ¹ add so C².
 - 260 i. 1 fr. the b., note, after devā? add C² has devā.
 - 260 i. 1 fr. the b., note, after ² add C².
 - 260 i. 1 fr. the b., note, after ² add so C² C³.
 - 260 i. 1 fr. the b., note, after ² add so C² C³.
 - 261 i. 1 fr. the b., note, for so both read so all three.
 - 261 i. 1 fr. the b., note, after C² add C².
 - 262 i. 3 fr. the b., for hanāpetvā read hanāpetha².
 - 262 i. 2 fr. the b., note, for nahāpetvā read nahāpetha.
 - 262 i. 2 fr. the b., note, cross out note 3.
 - 265 i. 4 & 3 fr. the b., for -samuggaṇi, samugga read -samuggaṇi, -samugga.
 - 266 i. 2, for nahānākulitto read nahānā-
 - 267 i. 22 and p. 268 i. 13, for karoṭṭ' eva read karoṭṭ'-eva?
 - 268 i. 23, for macca- read matṭa-.
 - 268 i. 2 fr. the b., note, after ² add C² maccaṣa-.
 - 269 i. 21, for surā read surā?

- Page 286 l. 16, for *śarīyā* read *śarīyā*.
- 290 l. 1, for *jimāṣa utagitaṁ* read *imāṣa jūtagitaṁ*.
- 292 l. 10, omit one puppet?
- 296 l. 29, for *śilābhedam* read *śilābhedam*.
- 300 l. 4, for *velāya* read *velāya*?
- 300 l. 30, for *paṭi-* read *paṭi-*.
- 304 l. 30, for *āgantā* read *āgantā*?
- 305 l. 18, for *kāromiṭi potijaggāhi* read *kāromiṭi*. *Paṭijaggāhi*.
- 306 l. 13, for *ānām* read *ānā*?
- 307 l. 11, for *uagga* read *uagga*?
- 317 l. 22, for *amhākam* read *amhākam*.
- 322 l. 2 fr. the b., note, for *du gundha* read *duggundha*.
- 326 l. 1, for *pacchā bhāṣaṁ* read *pacchābhāṣam* here and elsewhere.
- 326 l. 30, cross out the comma after *atthi*.
- 330 l. 16, for *vaṭṭakam* read *vaṭṭakam*.
- 331 l. 22, for *Pajjunnadavamarājasa* read *-devarājasa*.
- 332 l. 3 fr. the b., for *khaṇḍhāvastam khaṇḍhe* read *khaṇḍhāvastikkhaṇḍhe*.
- 332 l. 1 fr. the b., note, after MSS. add *instead*.
- 339 l. 4, cross out ? after *caṭṭhi*.
- 339 l. 11, for *janapade* read *janapade*?
- 339 l. 12, for *vajjakamma* read *vajjakammāṇaṭṭe*?
- 345 l. 13, for *paṭṭa* read *ra*?
- 351 l. 6, for *atthi* read *n' atthi*?
- 360 l. 24, for *paḍḍijjānam* read *paḍḍajjānam*.
- 360 l. 30, for *nagaratonikkhamanto* read *nagarato nikk-*.
- 367 l. 10, for *dhammānūvāsi* read *dhammānū-*.
- 370 l. 19, for *dinādimmatto* read *dinādimmatto*?
- 387 l. 8, for *kattakkakattabbham* read *kattakkakattabbham*.
- 388 l. 1, for *paṭibuddho* read *paṭibuddho*?
- 389 l. 8, for *yathā ca* read *yathā ca*.
- 389 l. 16, fr. the b., for *mayham* read *mayham*.
- 397 l. 18, for *paṭipati* read *paṭipati*.
- 408 l. 23, for *lābhagga-* read *lābhagga-*.
- 421 l. 2 & 1 fr. the b., note, for *h* read *h*.
- 422 l. 20, for *kupḍakkhajjakam* read *kupḍakkhajjakam*.
- 422 l. 2 fr. the b., note, for *h* read *h*.
- 424 l. 1 fr. the b., note, for *h* read *h*.
- 425 l. 1 fr. the b., note, for *h* read *h*.
- 427 l. 22, for *nikkhamto adiso* read *nikkhamtasadiso*.
- 430 l. 16, for *langhananataka yonipam* read *langhananatakeyonipam*.
- 433 l. 4 fr. the b., for *kāreṭṭi* read *kāreṭṭi*?
- 443 l. 1, for *pariyessamāno* read *amāno*.
- 442 l. 3, for *tāta* read *tāta*?
- 445 l. 14, for *ākāsa* read *ākāsa nam*?
- 457 l. 20, for *nivassanam* read *nivassanam*.
- 459 l. 7, for *-gaṇḍasaṁ* read *-gaṇḍasaṁ*.
- 462 l. 20, for *sikkha* read *sikkha*.
- 470 l. 28, for *avattitattā bhaya-* read *avattitattābhaya-*.
- 480 l. 1, for *jāyati* read *jāyati*.
- 483 l. 13, for *kalaham katvā kassaci* read *„kalaham katvā kassaci*.
- 483 l. 2 fr. the b., add (Dhp. p. 147, 13).
- 486 l. 19, for *Bodhiattassa rajjena* read *Bodhiattam sarajjena*?
- 488 l. 13, for *maruṇa-* read *maruṇa-*.
- 491 l. 25, for *sāṁsi pāde* read *sāṁsipāde*.
- 498 l. 15, for *utthāya* read *utthāya*.
- 504 l. 14, for *nālvāso* read *śālvāso*?

NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUEDDHASSA.

1. Jātikoti-saṃsehi paṇḍarāhitāni hitāni
lokaṃ lokaṃāheṃ kataṃ yena Mahesiṇā
2. Inta pāde naṃseṭṭhā katvā Dhammasa e' añjalim
Saṃghaṃ ca paṭimāṇetvā saṃbhasammāmbhājanā
3. Namassanāditō¹ aca puñṇasa Ratanattaye
pavatta-saṃbhāvena bhietvā² sabbe upaddave
4. Taṃ taṃ kārāṇaṃ āgamaṃ dehitāni jūṭimatā
Apanakādini puri jātakaṃ Mahesiṇā
5. Yāni yena ciraṃ sotthū lokanittaraṇatthiko³
amante bodhisambhāre paripāro⁴ nāyako
6. Tāni saṃbani ekajjhaṃ āropenthi saṃghaṃ⁵
Jātakaṃ nāma saṃgitaṃ⁶ dhammasaṃgāhakehi⁷ yaṃ
7. Buddhavamsassa etassa lechantena ciraṭṭhitā
yācīte abhigantvāna therena Atthadassinā
8. Asaṃvatthavihārena sālā suddhivihārinā
tath' evā Buddhamaññena sūtacittena yūṇaṃ
9. Mahimesakavamsaṃbhi saṃbhūtena nayaṇṇaṃ
Buddhadevena ca tathā bhikkhūnā suddhabuddhinā
10. Mahāpurisacarīyaṇaṃ ānubhāvaṃ acintiyā
tassa vijjāyantaṃ Jātakaṃ⁸ Atthavaṇṇanaṃ
11. Mahāvihāraśālinā vāraṇamaggaṇissitaṃ
bhāsissam⁹, bhāsato taṃ me sādhu paṇḍitaṃ sādhu.

¹ C² namassanāditō? ² C² hetvā, C² hatvā. ³ C² -nittaraṇa-, C² -nittaraṇa-
corrected to -nittaraṇa-. ⁴ C² paripaceti. ⁵ C² saṃghaṃ. ⁶ C² saṃgitaṃ.
⁷ C² -saṃgāhakehi. ⁸ C² bhāsissam.

Sā paññāya Jātakassa Attharāṇṇaṃ Dūrenidānaṃ Avidūrenidānaṃ Saṅkhenidānaṃ ti imāni tīni nidānaṃ dassetvā vasaṇṇiyamāṇa ye sūmi sūnanti tehi samudāgamato paṭṭhāya vinnatatta¹ yasmā suttu vinnatā nāma hoti tasmā tam tīni nidānaṃ dassetvā vannaṇṇissāma. Tattha ādito tāra tesam nidānaṃ paricchedo veditabbo. Dipamkarapādamūlasmiṃ hi katābhinihārassa Mahāsattassa yāva Vessantarattabhāvā cavitvā Tusitapure nibbatti tāva pavatto kathāmaggo Dūrenidānaṃ nāma. Tusitabhavanato pana cavitvā yāva bodhimandā sabbaññutappatti tāva pavatto kathāmaggo Avidūrenidānaṃ nāma. Saṅkhenidānaṃ pana tesu tesu jhānesu viharato tasmim tasmim yeva jhāne labbhatīti. Tat² idam Dūrenidānaṃ nāma:

I. Dūrenidāna.

Iti kīṃ kappasatasahasādhikānaṃ catunnaṃ asamkheyyānaṃ matthake Amaravatī nāma nagaram ahoṣi. Tattha Sumedho nāma brāhmaṇo paṭivasati ubbato sujāto mātito ca pītito³ ca saṃsuddhagahaṇiko yāva sattamaṃ kulaparivattā akkhitto anupakkuṭṭho jātivādēna abhirūpo dassaniyo pāsādiḥ paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgato. So aññāṇaṃ kammam akatvā brāhmaṇasippam eva uggaṇhi. Tassa daharā-kāle yeva mātāpituro kālam akāmsu. Ath' asā cāsiyadāhako anucco ayapothhakaṃ⁴ āharitvā sūvaṇṇarajatamaṇimittādhharito gabbhe vivaritvā „ettakam⁵ te kumāra mātusantakam ettakam pitusantakam ettakam ayyukapayyakānaṃ” ti yāva sattamaṃ kulaparivattā dhanam ācikkhitvā „etaṃ paṭijaggāhīti” āha. Sumedhapandito cintesi: „Imaṃ dhanam samharitvā mayham pitupitāmahādāyo paralokaṃ gacchantā ekam kahāpaṇam pi gahetvā na gatā, mayā pana gahetvā gamana-kāraṇam kātum vaṭṭatīti” raṇṇo ārocetvā nāgare bherin⁶ carāpetvā mahājanassa dānaṃ datvā tāpasapabbajjāṃ pabbajī. Imassa pan' atthasso āvibhāvattamaṃ imasmiṃ jhāne Sumedhakathā kathetabbā. Sā pan' esā kiṇce' āpi Buddhavaṇṇase cīrāntaram āgatā yeva gāthābandhanena para āgatattā na suttu pākātā, tasmā tam antarantārā gāthābandhadipakehi vacanehi saddhā kathessāma. Kappasatasahasādhikānaṃ hi catunnaṃ asamkheyyānaṃ matthake dasaṃ saddehi avittam Amaravatī ca Amaraṇa ti ca laddhanāmaṃ nagaram ahoṣi; yuṃ sandhāya Buddhavaṇṇase vuttaṃ:

¹ C¹ C² seem to have vinnānattā and C³ vinnānattā. ² C³ pītito. ³ so all three MSS. ⁴ C¹ ettakam. ⁵ C² bherin.

12. Kappe ca¹ sūtasāhase ca cūto ca sannākkhiye
Amarān nāma nagarān dāsaṇeyyān manoranān
dasāhi sāddehi avivittān amapāsaṇāyutan ti.

Tattha dasāhi sāddehi avivittān ti hatthasaddena asarasaddena rathasaddena
bherisaddena mūḍigasaddena vīṇasaddena² gītasaddena sammasaddena saṅkha-
saddena tālasaddena³ „sannātha“ pivatha khādathi⁴ ti dasaṇeṇa saddenā ti
Imehi dasāhi sāddehi avivittān⁵ aho. Tesānī pana saddānān ekadeva
eva gahetvā

13. Hatthasaddān asarasaddān bherisāṅkharathānī ca
khādatha pivathā⁶ c-eva amapāṇeṇa ghoṣitan ti

Buddhavaṇse vuttagāthān vatvā

14. Nagārān⁷ sabbaṅgasampannān saṅbhakammamupāgataṇ
cattaratāṇasampannān nānājanasamūkulān
samiddhān devanagarān va āvāsān puṇṇakammicān.
15. Nagare Amaravatiyā Sumedhe nāma brāhmaṇo
mekakoṭṭisammicayo pahūtadhammadhammāva⁸
16. Ajjhāyako mantadhare tiṇṇān⁹ vedāna pāragū¹⁰
lakkhaṇe itihāse ca sadhamme pāramiṇ gato ti

vuttān hi. Ath ekadivasaṇi so Somedhapandito upari pāsādavaratāle
rahogato hutvā pallāṅkam ābhujitvā nisīno cintesi: „punnabbhavo
paṇḍita patisaṇḍhigahayān nāma dukkhaṇi tathā nibbattānibbattaṭṭhāne
saṇḍhābhedaṇṇaṇ, ahaṇ ca jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo ma-
raṇadhammo, evaṃbhūteṇa mayā ajjātiṇ ajarān ayyādhiṇ adukkhaṇ
asokhaṇ vīṭalaṇ Amatamahācibbāṇaṇ pariyesitūṇ vaṭṭati, avassam
bhavato muñcītvā nibbāṇagāminā ekaṇ maggena bhavitabbaṇ“ ti; tena
vuttān:

17. „Rahogato nisīditvā evaṇ¹¹ cintos¹² ahaṇ tadā:
‘dukkhaṇ punabbhavo nāma saṇḍassa ca bhedaṇaṇ.
18. Jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo c¹³ ahaṇ tadā
ajaraṇ amaraṇ khemaṇ pariyesissāmi Nibbutiṇ.
19. Yaṇ sūn¹⁴ imaṇ pūṭikāyaṇ nānākunapapūritān¹⁵
chaḍḍayitvāna¹⁶ gaccheyyān anapekhe anattāhiko.

¹ C¹ omits ca. ² C² vīṇa-. ³ C³ tāla-. ⁴ C⁴ sannātha. ⁵ C⁵ vivittān.

⁶ C⁶ C⁷ pivatha-. ⁷ C⁸ tiṇṇa. C⁹ tiṇṇa corrected to tiṇṇān. ¹⁰ C¹⁰ C¹¹ pāragu.

¹¹ C¹² evaṇ. ¹² all three MSS. -kunapa-. ¹³ C¹³ chaḍḍayitvāna, C¹⁴ jaḍḍayitvāna.

20. Atthi hehiti so maggo, na so sakkā na hetuyo.¹
pariyesiṣṣāmi taṃ maggaṃ bhavato parimuttiyā² ti.

Tato uttarim pi evaṃ cintesi: „yathā hi loke dukkhaṃ paṭipakkha-
bhūtaṃ sukhaṃ nāma atthi evaṃ bhave sati tappatipakkhena vibha-
venāpi bhavitabbhaṃ, yathā ca uḥhe sati tassa rūpasamabhūtaṃ sītaṃ
pi atthi evaṃ rāgādīnaṃ³ rūpasamena Nibbānenāpi bhavitabbhaṃ, yathā
ca pāpakaṃ lāmaṃ dhammaṃ paṭipakkhabhūto kalyāṇo anavajja-
dhammo pi atthi yeva evaṃ eva pāpikāya jātiyā⁴ sati sabbaṃ jātike-
panato ajāti-sankhātāna Nibbānenāpi bhavitabbhaṃ evā⁵ ti; tena vuttaṃ:

21. Yathāpi dukkhe vijjante sukhaṃ nāma pi vijjati
evaṃ bhave vijjamāne vibhave pi icchitabbako.
22. Yathāpi uḥhe vijjante aparāṇi⁶ vijjati sītalāni
evaṃ tividhagge⁷ vijjante Nibbānaṃ icchitabbakam.
23. Yathāpi pāpe vijjante kalyāṇam pi⁸ vijjati
evaṃ eva jāti vijjante⁹ ajātin pi icchitabbakan¹⁰ ti.

Aparam pi cintesi: „yathā nāma gūṭharasimhi nimuggena purisaṃ
dūrato pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ mahātalākam diṣvā kutareṇa
na kho maggena ettha gantabbhaṃ¹ ti taṃ talākam gavesitum yuttam
yaṃ tassa agavesanāṃ na so talākassa doṣo evaṃ kilesaamaladhovane
Amatamahānibbānataḷāke vijjante tassa agavesanāṃ na Amataniibbāna-
mahātalākassa doṣo, yathā ca corehi samparivārite puriso palāyanamagge
vijjamāne pi sace na palāyati na so maggaṃ doṣo purisaṃ² eva doṣo
evam eva kilesaṃ parivāretvā gahitaṃ purisaṃ vijjamāne yeva nibbāna-
gāminhi sive magge maggaṃ agavesanāṃ nāma na maggaṃ doṣo
puggalaṃ³ eva doṣo, yathā ca vyādhipūṭite puriso vijjamāne vyādhi-
tikicchake⁴ vejje sae taṃ vejjam gavesitvā vyādhiṃ⁵ na tikicchāpeti
na so vejjaṃ doṣo evam eva yo kilesavyādhipūṭite kilesavūpasanna-
maggakovidāṃ vijjamānaṃ eva ācariyaṃ na gavesati taṃ⁶ eva doṣo na
kilesavināśakassa ācariyaṃ⁷ ti⁸ tena vuttaṃ:

24. Yathā gūṭhagato puriso talākam diṣvāna puritāṃ
na gavesati taṃ talākam na doṣo talākassa so
25. Evaṃ kilesaamaladhore vijjante Amatantale⁹
na gavesati taṃ talākam na doṣo Amatantale.¹⁰

¹ C^o hetuyo. ² C^o rāgādīnaṃ. ³ C^o kalyāṇam pi¹ corrected to kalyāṇam
apl. ⁴ C^o evaṃ jātināṃ vijjante. ⁵ C^o vyādhiṃ. ⁶ C^o -talā. ⁷ C^o C^o -talā.

26. Yathā arihi¹ pariruddho vijjante gamane patho
na palāyati so puriso na doko añjasassa so
27. Evañ kilēsapariruddho vijjamāne sīre patho
na gavesati tañ maggañ na doko sivamañjase.
28. Yathāpi vyādhito puriso vijjamāne tikicchake
na tikicchāpeti tañ vyādhim na so doko tikicchake
29. Evañ kilēsavvyādhīhi dukkhito patipilīto
na gavesati tañ ācariyañ na so doko vināyake² ti.

Aparam pi cintesi: „yathā maṇḍanakajātiko puriso kaṇṭhe āsattam
kunapam³ chaḍḍetvā sukhañ gacchati evaṃ mayāpi imaṃ pūtikāyaṃ
chaḍḍetvā anapekheṇa Nibbānanagaraṃ pavisaṃtābhami⁴, yathā ca nara-
nāriyo ukkārubhūmiyaṃ uccārasāvāṇaṃ katvā na tañ uccaḍḍheṇa vā
ādāya dasautena vā veḷhetvā gacchanti jigucchamānā pana anapekhā
vā chaḍḍetvā gacchanti evaṃ mayāpi imaṃ pūtikāyaṃ anapekheṇa
chaḍḍetvā Amataṃ⁵ Nibbānanagaraṃ pavisaṃtūṃ vattati, yathā ca navikā
nāma jajjaraṃ nāvāṃ anapekhā chaḍḍetvā gacchanti evaṃ ahaṃ pi
imaṃ navahi vaṇamukhehi paggharantaṃ kāyaṃ chaḍḍetvā anapekhe
Nibbānanagaraṃ pavisaṃsāmi, yathā ca puriso nānāratanaṃ ādāya coraḥi
saddhiṃ maggaṃ gacchante attano ratanaṃ āsabbhayaṃ te chaḍḍetvā
khemam maggaṃ gaḇhāti evaṃ ayaṃ pi karajakāyo ratanavilopaka-
corasadiṇo „ac“ āhaṃ ettha taṇhaṃ karissāmi ariyamaggaṃ kusalaḍḍham-
maritaṇaṃ me nassissati, tasmā mayā imaṃ corasadiṇaṃ kāyaṃ chaḍ-
detvā Nibbānanagaraṃ pavisaṃtūṃ vattatīti“; tena vuttaṃ:

20. Yathāpi kunapam³ puriso⁶ kaṇṭhe baddhaṃ jigucchiya
mocayitrāṇa gaccheyya sukhi sari sayamvāsi
21. Yathā ev⁷ imaṃ pūtikāyaṃ nānakunapasaṇḍayaṃ⁸
chaḍḍayitrāṇa gaccheyyaṃ anapekhe anattikā,
22. Yathā uccāratthānamhi karisaṃ naranāriyo
chaḍḍayitrāṇa gacchanti anapekhā anattikā
23. Evaṃ eva⁹ imaṃ kāyaṃ nānakunapapūritam¹⁰
chaḍḍayitrāṇa gacchiṃsaṃ vacenā katvā yathā kutim
24. Yathāpi jajjaraṃ nāvāṃ paṭuggam¹¹ udakagāhinim¹²
sāmi chaḍḍetvā gacchanti anapekhā anattikā

¹ C¹ arihi. ² C² C² kunapam, C³ kunapam corrected to kunapam. ³ C⁴ pavisi-
corrected to pavisi. ⁴ C⁵ amata. ⁵ C⁶ C⁶ kunapam. ⁶ C⁷ C⁷ -kunapa-. ⁷ C⁸
evaṃ evāha, C⁹ evaṃ evāhaṃ. ⁸ C¹⁰ -kunapa- corrected to -kunapa-. ⁹ C¹¹
paṭuggam. ¹⁰ C¹² -gāhinaṃ.

25. *Evam eva imaṃ kāyaṃ navacciddaṃ dhuvassavaṃ*
chaddayitvāna gacchiṣsaṃ chinnam¹ nāvam va sāmika.
 26. *Yathāpi puriso socehi gacchantaṃ bhaṇḍam āsiya*
bhaṇḍacchedahhayaṃ dīvā chaddayitvāna gacchati
 27. *Evam eva ayaṃ kāyo mahācorasamo² viya,*
pabāy³ imaṃ gumissāmi kusalacchedanābhaya⁴ ti.

Evam Sumedhapagāḍito nānāvīdhāhi upamāhi imaṃ uekkhammūpasam-
 hitaṃ atthaṃ cintetvā sakanīvesane aparimitaṃ bhogakkhaadhaṃ beṭṭhā-
 vuttanayena kapapaddhikādinam⁵ viśeṣajetvā mahādānam datvā vatthu-
 kāme ca kīṣakāme ca pabāya Anaranagarato nikkhamtvā ekako va
 Himavante Dhammakam nāma pabbataṃ nissāya assamaṃ katvā paṇṇa-
 sālāṃ ca caṅkamaṃ ca māpetvā pañcabi nīvarapadeso virovjitam
 „evam samāhito citte“ ti ādinā nayena vuttehi atthāhi kārasaṃpeti
 samupetaṃ abhiññāsamkhātaṃ taṇha āharitum tasmā assamaṃpade
 navadosasamannāgataṃ sātakaṃ pajahitvā drāḍasagūṇasamannāgataṃ
 vākacīraṃ nivāsetvā isipabbajjānaṃ pabbajjī, evaṃ pabbajito atthadosa-
 samākiṇṇam taṃ paṇṇasālāṃ pabāya dasagūṇasamannāgataṃ rukkha-
 mūlaṃ upagantvā sabbaṃ dhaññavikatiṃ pabāya pavattapbalabhojanaṃ lu-
 tvā nisajjattāhānacakkamavaseṇ eva padhānaṃ padahanta sattāhabhhan-
 tare yeva atthannaṃ samāpattinaṃ paścannaṃ ca abhiññānaṃ lābhi
 ahoṣi, evaṃ⁶ taṃ yathāpatthitaṃ abluññābalaṃ pāpuṇi; tena vuttaṃ:

28. „Evāhaṃ cintayitvā nekaḥkoṭṭisataraṃ dhammaṃ
 nāthānāthānaṃ datvāna Himavantaṃ upāgamiṃ.
 29. Himavantaṃ ariḍḍhe Dhammko nāma pabbato
 assamo sukato mayhaṃ paṇṇasālā sumāpetā.
 30. Caṅkamaṃ tattha māpeṣiṃ⁷ pañcadosa viravajitaṃ
 atthagūṇasamāpetuṃ⁸ abhiññāhalam āharaṃ.
 31. Sātakaṃ pajahiṃ tattha navadosaṃ upāgataṃ,
 vākacīraṃ nivāseṣiṃ drāḍasagūṇaṃ upāgataṃ.
 32. Atthadosa samākiṇṇaṃ pajahiṃ paṇṇasālakaṃ
 upāgamiṃ rukkhamūlaṃ guṇe dasa⁹ upāgataṃ.
 33. Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ pajahiṃ niravasesato,
 aṇekagūṇasampannaṃ pavattapbalaṃ ādiyiṃ.

¹ C² chinnam corrected to jinnaṃ, C³ jinnaṃ corrected to jinnam. ² C² ma-
 hācorabbato. ³ C² kapapaddhikādinam, C³ kapapaddhikādinam, C⁴ kapapaddhi-
 kādinam. ⁵ C² evaṃ. ⁶ C² māpetvā. ⁷ so all three MSS.

et. Taṭṭha-ppadhānaṃ padānaṃ nipajjaṭṭhānucārikame,
abhiññāramhi sattāhe abhiññābhāṣa pāpuṇṇi" ti.

Imāya pana pāḷiyā¹ Sumedhapanaḥitena assamapannasāhasakamā sahatthā mēpitā viya vuttā, ayaṃ pan' ettha attho: Mahācattāro 'Himavantaṃ ajjhagahetvā ajja Dhammakapabbataṃ pavisaṇatīti' divā Sakkena² Viśakammadevaputtaṃ imaṇ-
tetvā „tā ayaṃ Sumedhapanaḥito 'pabbajjesīmīti' nikkhanto, etassa varanattā-
naṃ mēpēhīti". So tassa varanaṃ sampajjēchitvā ramanīyaṃ assamaṃ suppaṇ-
aṇaṃ manoramamā cārikamaṃ mēpeti. Bhagavā pana tēdā attano puññānubhā-
vena nipphannaṃ taṃ assamapadaṃ sandhāya „Sāriputta tasmāhi Dhamma-
pabbato

Assamo sukato mayhaṃ pannaṃsīlā sumāpitā,
cārikamaṃ taṭṭha mēpēsiṃ pañcadosa-vivajjitaṃ" ti

āha. Taṭṭha sukato mayhaṃ ti sukato mayā, pannaṃsīlā sumāpitā ti paṇṇacchadanussīlāpi me sumāpitā ahoṃ, pañcadosa-vivajjitaṃ ti pañc' ime cārikamanadosa nāma³: thaddhaviśamaṃ aturukkhataṃ gahanaccāhannatā⁴ atisaṃ-
bādhataṃ ativāṇatā ti, thaddhaviśamabbhūmibhāgaṃ hi cārikame cārikamantassa pūṭā rujaṇti phoṭā utthahanti cittaṃ ekaggataṃ na lebhati kammatthānaṃ vipajjati,
muddasamāsaṃ pama phāṇuvihāraṃ āgamaṃ kammaṭṭhinaṃ sampejati⁵, tasmā
thaddhaviśamabbhūmibhāgatā eko doko ti vedittabbo, cārikamaṃsā anto majjhe vā
koṭṭiyaṃ vā rukkhē antī pamāṇam āgamaṃ cārikamantassa naṇṇaṃ vā sīsaṃ vā
paṭṭhaññīti aturukkhataṃ dutiyaṃ doko, tīnatādigahanaccāhannā⁶ cārikame cāri-
kamanto andhakāraṇīyaṃ uragādiko pama ākkamitvā vā māreṭi tehi vā deṭṭho
dukkhaṃ āpejatiṭi gahanaccāhannatā tatiyaṃ doko, atisaṃbādhā cārikame āyāmato
ratanaṃ vā adḍharatanika vā cārikame⁷ cārikamantassa paricchedo pakkhalitvā
nakkhūpi āṇuḍḍiyaṃ pi bhijjanti atisaṃbādhataṃ catuttho doko, ativāṇā cārikame
cārikamantassa cittaṃ vidhāveti ekaggataṃ na lebhati ativāṇatā pañcamaṃ doko,
puṭhulato pana divāḍḍharatanam: diviṃ pāsena ratanamattaṃ⁸ anuśādikamaṇaṃ
dighato saṭṭhāhattham mudutalāṃ⁹ samavippakkiṇavāṇikaṃ cārikamaṇaṃ vattati,
Cetiyaḍḍimhi diṭṭheppasāḍaka-Mahindaṭṭherassa cārikamaṇaṃ viya tūṭisaṃ ahoṃ,
tenāha: cārikamaṃ taṭṭha mēpēsiṃ pañcadosa-vivajjitaṃ ti, ajjhagunasaṃ-
petaṃ ti etthaṃ samanasukkhāni upetaṃ, etth' imāni samanasukkhāni nāma:
dhanadhaññapariggahābhāvo anavajjapināpātapaṭṭiyasānabbhāvo nibbutapinājam
bhūñjanabbhāvo¹⁰ rattham piṭevā dhanasāraṇaṃ vā āśakāhīpavādini vā cārikanteṃ
rājakuleṃ ratthakilesābhāvo upakaraṇeṃ nicchanāgābhāvo coratiloṇe nibbhaya-
bhāvo rājārājamahamattehi saṃsaṭṭhabhāvo catuṣu dīsaṃ appaṭṭhatābhāvo, idam

¹ C² pāḷiyā, C¹ pāḷiyā corrected to pāḷiyā. ² C² Sakko. ³ C¹ omitta nāma.

⁴ C¹ gahana- corrected to gahana-. ⁵ C¹ sammajjati, C² sammajjati corrected to sampejati. ⁶ C¹ gahana-. ⁷ C¹ omitta cārikame. ⁸ C² C¹ ratanamattā.

⁹ C¹ mudutala. ¹⁰ so all three MSS.

vuttam hoti: yathā tasmīn aśame vasantena ekkā honti imāni attha ekkhāni
 rinditva evaṃ atthagunasaṃuṇṇetam¹ tam aśamaṃ mēpeṇ ti: abhiññā-
 balaṃ āharin ti paucchā tasmīn aśame vasantā kasiṇaparikkhamāni katvā
 abhiññānaṃ ca samāpattinaṃ ca uppādanattihāya alocato dukkhato vipassanaṃ
 ārabhittvā² thūmappattam vipassanābalaṃ āharin³, yathā tasmīn vasantā tam
 balaṃ āharitum sakkomī⁴ evaṃ tam aśamaṃ tassa abhiññānattihāya vipassanā-
 balaṃ arocchārikam katvā mēpeṇ ti attho: sūtakam pajahin tatthā na-
 vaḍḍasaṃupāgatan ti etthāyaṃ ārupubbakathā⁵: tadā kira kutlānāsaṃkamādi-
 patthamādi⁶ pupphūpagaphaḍḍagarakkhaṇācchannāni samānīyaṃ nādhāra-
 sālīlāyaṃ apagatavāṃsigabbhūmanakassakunāni pavivakkhamāni aśamaṃ mē-
 peṭvā alambakatacchikamassa ubhoṣu antesu ālambanaphalākāni samvādhāya nādhā-
 natthāya cakkhāvamaññhe samatālaṃ nuggavannasālaṃ mēpeṭvā anto pavu-
 sālīyaṃ jātāmaṇḍalaṃ vākaṭṭhaṃ tīdanākaṇḍikādiḥ tāpasaparikkhāre ma-
 dāpe pāṇiyakutapāṇīyasaṃkhaṇḍapāṇīyasaṭṭhāni⁷ aggaḍḍāyaṃ sūgārakapallāddimādi⁸
 evaṃ yaṇi yaṇi pabbajjītaṇaṃ upakārāya samvattati tam sabbam mēpeṭvā paṇḍa-
 sālābhittiyam „ye hevi pabbajjitukāṃ līnā parikkhāre gahetvā pabbajjantū“ ti
 akkharāni chinditvā devalokaṃ eva gacce Viṇayakamma devaputte Samedhapandito
 Himavantaṇḍape gāḍḍakandānūsaṇaṇa attano nīvāsānūsaṇaṇa phāṇukaṭṭhānaṃ olo-
 kento naḍḍivattāne viṇayakammaṇimmitāni sakkadattiyam samānīyaṃ aśamaṃ
 diṇvā cakkhāmanakotibhā gantvā padāvalaṇḍījāni⁹ apassanto „dhuvaṇi pabbajjā dhuva-
 gāme bhikkhūnaṃ pariyesitvā kīlantarūpā āgantvā pannaṇālaṃ pavasiṭvā nādhāna
 bhā-
 vissantīti“ cintetvā thekasi ḍḍametvā „atthiṇi cāṇḍānīti“ jātāsaṃkoti¹⁰ pannaṇā-
 lakutāḍḍāraṃ¹¹ elaritvā anto pavasiṭvā ito e’ ito ca olokento mahābhittiyam akkha-
 rānti vācetvā „mayhaṃ kappīyaparikkhāre ete, ime gahetvā pabbajjissanti“ attanā
 nīvattapāṇutāni sūtakayugāni pajahi, teṇhā: sūtakam pajahin tatthā ti, evaṃ
 pavitthe ahaṃ Sāriputta tassam pannaṇāliyaṃ sūtakam pajahin navaḍḍasaṃ-
 upāgatan ti sūtakam pajahanto nava dāse diṇvā pajahin ti dipeti, tāpas-
 pabbajjam pabbajjītaṇaṃ hi sūtakasmiṃ nava dāse upaṭṭhahanti: mahagghabhāro
 eko dāso, parapatibaddhatīya uppajjanabhāro eko, paribhogena laṇam kīlāsa-
 nabhāro eko kīlitthe ca dhevittabbe ca rajittabbe ca hoti, paribhogena jīra-
 nabhāro eko jīnassa hi tunnaṃ vā aggaḍḍānaṃ¹² ti kīlābham hoti, paṇa
 pariyesenīya durabbhisambhavaḥbhāro eko, tāpasapabbajjīya āsīruppabhāro eko,
 peccatthikānaṃ sūdhāraṇabhāro eko yathā hi nam¹³ paratthikā na gāḍḍanti
 tatthā gopetabbam hoti, paribhūjanassa vībhūsanattīnabhāro eko, gahetvā
 carantassa āhānabhāramahācchabhāro eko ti, sūkatīraṃ nīvāsena ti tadā
 ahaṃ Sāriputta ime nava dāse diṇvā sūtakam pajāya sūkatīraṃ nīvāsena, muṇ-

¹ C² C³ samūpetam. ² C² āharitvā. ³ C² C³ āharin. ⁴ C² sakkomī. ⁵ C² āru-
 pubbakathā. ⁶ C² ārupubbakathā. ⁷ C² kutlāna-. ⁸ C² C³ -kūta-. ⁹ C² C³
 āgāra-. ¹⁰ C² C³ padāvalaṇḍījāni. ¹¹ C² -sālī-. ¹² C² -sālī- corrected to -sālā-.
¹³ C² C³ aggaḍḍānaṃ. ¹⁴ C² jani.

tāsaṃ punappuna tīhetabbatāya nīhaddhājagganabbhāro duttiyo, ¹senāsaṇaṃ² nāma mahallakassa pāpuṇāti, avelāya vuttīhāpiyamaṇassa cītekkaggatā na hotīti³ uttīhāpaniyabbhāro⁴ tattiyo, sīlūhapatighātena kāyassa sukhumālakaraṇabbhāro ca-
tuttho, ⁵geharū⁶ pavīthēna yaṃ kiñci pāpaṃ sakka katuṃ⁷ ti garahepatīcchāda-
nabbhāro pañcama, ⁸mayhaṃ⁹ ti pariggahakaraṇaṃ chaṭṭho, ¹⁰gehasa arthibhāro
nāma sadutiyakarīso¹¹ ti sattama, ¹²ūhamanākusagharagoḷlādināṃ sādharana-
tāya bahusūdhāraṇabbhāro arthama, iti ime arthasādinava dīavā Mahāsetto paṇṇa-
sālaṃ¹³ pajāhi, tenāha: arthadosasamākinnaṃ pajāhiṃ paṇṇasālaṃ ti; upa-
gamiṃ rukkhamūlaṃ guṇa dāsa¹⁴ upagatan ti, ¹⁵channaṃ peṭṭikkhipitvā
dasaḥi guṇeḥi upetaṃ rukkhamūlaṃ upagato ¹⁶emūti¹⁷ vadati, tati¹⁸ ime dāsa guṇā:
appasamārambhātā¹⁹ eko guṇo, ²⁰upagamasamattakam eva hi tattha hotīti²¹ appa-
jagganati²² duttiyo, ²³taṃ hi saṃmattham pi asammattham pi paribhogaphāseukam
hoti yeva²⁴ anuttīhāpaniyabbhāro²⁵ tattiyo, ²⁶garahaṃ na patīcchādeti, tattha hi pāpaṃ
karonto lajjati²⁷ garahāya apatīcchannabbhāro uttuttho, ²⁸abbhokāsvāso viya
kāyaṃ na santhambhetīti²⁹ kāyassa asanthambhanabbhāro pañcama, pariggaha-
karaṇabbhāro chaṭṭho, gehāyapaḷikkhepo sattama, ³⁰bahusūdhāraṇagebo viya ³¹pati-
jaggiesūmi³² nam³³, ³⁴nikkhamatthā³⁵ ti nīharaṇakābbhāro arthama, ³⁶vasantassa sappi-
tikabbhāro navama, ³⁷rukkhamūlasenāsaṇassa gatagataṭṭhāne sulabhatāya anapokkha-
bbhāro dasama ti, ³⁸ime dāsa guṇa dīavā rukkhamūlaṃ upagato ³⁹emūti⁴⁰ vadati,
imāṃ eṭṭakāṃ kāmāṃ sakkakhetvā Mahāsetto punadivase bhikkhūya pavāsi,
atthi⁴¹ aṇṇa sampattiagāme manussā mahantassa ussūhena bhikkham adāhaṃ, so
bhattakīlacaṃ uttīhapetvā assamaṃ āgamaṃ nīdhitvā cīntesi: ⁴²nāhaṃ 'ūhāraṃ
labhāmīti⁴³ pebbajito, sīniddhahāro nāma⁴⁴ eṇa mānamalapurissamade vajjhatti, bhā-
ramūlakassa ca dukkhesaṃ ante n' arthi, yaṃ nūnāhaṃ vāpitaṃ ropitaṃ dhañña-
nibbattam ūhāraṃ jahitvā pavattaphalaḥojano bhavēyyaṃ⁴⁵ ti; so tato peṭṭhāya
tathā katvā ghetanto vūyemanto satīhabbhantare yeva arthā samāpettiyo pañca
abhiññā nibbattesi, tena vuttaṃ:

Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ pajāhiṃ nīraṇassato,
aṇṇakagūṇasampannaṃ pavattaphalaṃ ādiyim,
Tattha-ppadhānaṃ peḍḍhaṃ nīrajjatthānacaṃkāme,
abhhantaramhi sattāhe abhiññābala pāpuṇāti ti.

Evam abhiññābalaṃ putvā Sumedhatāpase samāpattīcukhena vītinā-
mente Dīpankaro⁴⁶ nāma Satthā loke udapādi. Tassa patisaṇḍhi-
jātībodhidhammacakkappavattanesu sakulāpi dāsaḥassalokadhātu saṃ-

¹ C¹ senāsaṇa corrected to senāsaṇa. ² all three MSS uttīhāpaniya- ³ C² ga-
ham corrected to garaham. ⁴ C² paṇṇasālam. ⁵ C² -jagganā, C² -janatā.
⁶ C² anuttīhāpaniya-. ⁷ C² peṭṭijaggiesūmiḥ corrected to -sāmi. ⁸ C² emūti
nam. ⁹ C² dīpankaro.

kampi sampakampi sampavedhū mahāvīraṃ vīraṃ, dvattimsa pubbanimittāni pāturahaṃsu. Sumedhatāpaso samāpattisukkena vītināmeto n' eva taṃ saddam assosi na tūni nimittāni addasa; tena vuttam:

45. „Evaṃ me siddhipattassa vasibhūtaṃ sāsano
Dīpaṅkaro nāma Jīno uppaṇṇi lokanāyako.
46. Uppaṇṇanto ca jāyante bujjhanto dhammadesano
caturo nimitto nāddasā¹ jhānaratisamappito“ ti.

Tasmīm kale Dīpaṅkaradasabala catuhi khīṇāsavaṇṭasahasseli parivuto anupubbena cārikaṃ cārumāno Rammakam nāma nagaraṃ patvā Sodassanamahāvīhāre paṭivasati. Rammanagaravāsino „Dīpaṅkaro kira samapissaro paramābhisaṃbodhin patvā pavattavaradhammacakke anupubbena cārikaṃ cārumāno Rammanagaraṃ patvā Sodassanamahāvīhāre paṭivasatī“² sūtvā sappimavanitādīn c' eva lhesajjāni vatthacchādānāni ca gāhēpotvā gandhamālādīhatthā yena Buddho yena Dhammo yena Saṃgho tannimā tappoṇā tappabbhārā hutvā Satthāraṃ upasāṅkamitvā vunditvā gandhādīhi pūjetvā ekamantaṃ nīṇṇā, dhammadesanaṃ sūtvā evātanāya nimanentvā utthāyāsanaṃ pakkaminā. Te punadivase mahādānaṃ sajjitvā nagaraṃ alaṅkaritvā Dasabalassa āgamanamaggam alaṅkarontā udakabhūṇasatthānesu paṃsum³ pakkhipūtvā samam bhūmitalaṃ katvā rajatapattavannaṃ vāḷukaṃ ākiranti. lājāni c' eva pupphāni ca rikiranti, nānāvīrageli vattheli dhajaputake ussāpentī, kadābyo c' eva pummaghatapantiyo ca patitthāpentī. Tasmīm kale Sumedhatāpaso uttano assamupadā uggaṇtvā tesam manussānaṃ uparibhāgena ākāseṃ gacchanto te haṭṭhatoṭṭhe manusse divā „kīṃ nu kho kāraṇa“ ti ākāse oruyha ekamantaṃ thito manusse pucchī: „hambho kassa tunhe imaṃ maggaṃ alaṅkarothā“ ti; tena vuttam:

47. „Paccantadesavisaye nimanentvā, Tathāgataṃ
tassa āgamanamaggam² sedhenti tuṭṭhamāsaṃ.
48. Ahaṃ teṇa samayena nikkhamitvā sakassamā
dhamanto vākeṇāni gacchāmi ambare taḍḍā.
49. Vedajātāṃ jamaṃ divā tuṭṭhahajjham pamoditāṃ
orohitvāna gaganā manusse pucchī tāvade:

¹ C² C³ nāddasāhiṃ. * C² C³ paṃsu. * so all three MSS.

so. 'Tutthahattho pamedito vedajāto mahājāno,
kassa soddhiyati¹ maggo añjassu vaṭumāyana²' ti.

Manussā āhāsu: „bhaṇte Sumedha na tvaṃ jānāsi: 'Dipaṅkarada-
sabalo sammāsanbodhinī patvā parattavaradhammacakko cārikaṃ ca-
ramāno ambhakaṃ nagaraṃ patvā Sudassananakāvihāre paṭivasati,
mayā³ taṃ Bhagavantam nimantayimha, tass' etaṃ Buddhassa Bha-
garāto āgamanamaggaṃ alamkaromā⁴' ti. Sumedhatāpaso cintesi:
„'Buddho' ti kho ghoṣamattam pi loke dullabham, pag eva Buddhup-
pādo, mayāpi imehi manussehi saddhim Dasaḥalassa maggaṃ alam-
karitum vattatīti⁵. So te manusse āha: „ace hhu tunhe etaṃ maggaṃ
Buddhassa alamkarotha mayham pi ekam okāsam deṭṭha, aham pi tum-
hehi saddhim maggaṃ alamkarissāmi⁶. Te „sādhū⁷ ti sampatiṇchi-
tvā „Sumedhatāpaso iddhumā⁸ ti jānantā udakabhinnekāsam sallak-
khetvā „tvaṃ imam thānaṃ alamkarohi⁹ adāsu. Sumedho buddhā
ramuṇaṃ pīṭu¹⁰ gahetvā cintesi: „aham imam okāsam iddhiyā alam-
karitum pahomi, evam alamkato pana maṃ na paritosevati, aṭṭa mayā
kāyaveyyāvaccaṃ kātum vattatīti¹¹ pāneṇa āharitvā tasmim padese
pakkhiṇi. Tassa tasmim padese alamkate yeva Dipaṅkaro Dasa-
balo mahānubhāvānaṃ chalaḥbhinnākhināsavānaṃ catuḥ saṭasahashehi pa-
rivute devatāsu dībbamālagandhādī¹² pūjayantesu¹³ dībbasamgitesu pa-
vattantesu¹⁴ manussehi¹⁵ mānusakaganidhehi c' eva mālādīhi ca pūja-
yantesu¹⁶ amantāya Buddhaliḥhāya Manosilātale vijambhamānu sīho viya
taṃ alamkatupatīyattamaggaṃ patipajji. Sumedhatāpaso akkhiṃ um-
miletvā alamkatamaggaṇa āgacchantassa Dasaḥalassa dvattimsamabā-
purisalakkhanapatimāḍitaṃ asītiyā anubyañjanehi anubyañjitaṃ¹⁷ byā-
mappabhāya¹⁸ sauparivūṭitaṃ manirannagaganatide nānappakārā¹⁹ vijjū-
lātā viya āvelāvelabbhūtā c' eva yugalayugababbhūtā ca chabbannagha-
nabuddharameṇiyo²⁰ vissaṇṇentaṃ rūpaggappattaṃ attabhāvaṃ oleketvā
„aṭṭa mayā Dasaḥalassa jīvitapariccāgaṃ kātum vattatīti²¹ „mā Bhagarā
kalale akkama, manīphalakasetuṃ pana akkamanto viya saddhim catuḥ
khināsavaṇṇasahashehi mama piṭṭhiṃ maddamāno gacchatu, taṃ me
bhaviṇṇati dīgharattaṃ hitāya sukhāyā²² ti kesa mocetvā añjantatā-

¹ C¹ soddhiyati. ² C² mayam. ³ C³ buddhorammanoti piṭṭhi. C⁴ buddhāram-
manapiṭṭhi. ⁵ C⁵ -gandhādīsu, C⁶ gandhādīsu. ⁶ C⁶ pūjayantīsu. ⁷ C⁷ parat-
tīyamāneṇa. ⁸ so all three MSS. (instead of manussesu). ⁹ C⁹ pūjyamāneṇa.
¹⁰ C¹⁰ anubyañjitaṃ. ¹¹ C¹¹ eyāma-. ¹² C¹² -kāra, C¹³ -kāra. ¹³ C¹³ -ghaṇa-

kaeṣṣāni kājavagge¹ kalale pattharivā māniphalakasetum² vīya kalala-
piṭhe nīpajji: tena vuttam:

51. „Te me putthā vyākariṃsu: ‘Buddho loka anuttaro.
Dipaṅkaro nāma Jīno uppaṇṇi lokanāyako,
tassa³ soḍhiyati⁴ maggo añjasam⁵ vatumāyanaṃ’.
52. ‘Buddho’ ti muma suttāna pīti uppaṇṇi tāvade.
‘Buddho Buddho’ ti kathayanto somamassaṃ pavedayim.⁶
53. Tattha thāvā vicintesiṃ tūṭṭhe saḍviggamānaṃ:
‘idha hījaṃ copassaṃ, khaṇo ve mā upaccagā.
54. Yadi Buddhassa soḍhetha ekokāsam⁷ dadātha me,
aham⁸ pi soḍhayissāmi añjasam⁹ vatumāyanaṃ’.
55. Adāssu te mam¹⁰ okāsam¹¹ soḍhetum¹² añjasam¹³ tadā.
‘Buddho Buddho’ ti cintento maggaṃ soḍhem¹⁴ ahaṃ tadā.
56. Anutthite mam¹⁵ ekāse Dipaṅkaro mahāmuni
cattārisataśahasseehi¹⁶ chaḷatthiṇṇeehi¹⁷ tādili¹⁸
khināsevehi¹⁹ vimalēhi²⁰ paṭipajji añjasam²¹ Jīno.
57. Paccuggamaṇā vattanti, vajiṇṇi bhuriyo lahū²²,
āmoditā saramarū sādhuḷakāraṃ pavattayum.
58. Devā munusse paṇṇanti²³ manussāpi ca devatā,
ubho pi te pañjalikā anuyanti²⁴ Tathāgataṃ.
59. Devā dibbehi²⁵ tūriyēhi²⁶ manussa mānussakehi²⁷ ca
ubho pi te vajiṇṇanti²⁸ anuyanti²⁹ Tathāgataṃ.
60. Dibbaṃ mandāraṇaṃ³⁰ pupphaṃ padumaṃ³¹ pāricchattakam³²
disodisaṃ³³ okiranti³⁴ ākāsanabhagatā³⁵ marū.
61. Campakāni³⁶ salalāni³⁷ nīpāni³⁸ nāgapunnāgaketakam³⁹
disodisaṃ⁴⁰ ukklipanti⁴¹ bhūmitalagatā⁴² marū.
62. Kesse⁴³ muñciv⁴⁴ ahaṃ⁴⁵ tattha⁴⁶ vākuciraṇ⁴⁷ ca⁴⁸ cammakam⁴⁹
kalale⁵⁰ pattharivāna⁵¹ avakujje⁵² nīpajji⁵³ ahaṃ.
63. ‘Akkamitvāna⁵⁴ mām⁵⁵ Buddho⁵⁶ saha⁵⁷ sissehi⁵⁸ gacchatu.
mā⁵⁹ kalale⁶⁰ akkamittho⁶¹ hitāya⁶² me bhavissutthi⁶³’

so kalalapīṭhe nīpamako⁶⁴ va puna⁶⁵ akkhini⁶⁶ muniletvā⁶⁷ Dipaṅkaradassa-
balassa⁶⁸ Buddhāsiṃ⁶⁹ sampassamāno⁷⁰ evam⁷¹ cintesi: „sace⁷² ahaṃ⁷³ iccheyyam⁷⁴
soḍhakileso⁷⁵ jhāpetvā⁷⁶ saṅghauvako⁷⁷ hutvā⁷⁸ Rāmmaṇaguraṇ⁷⁹ paviseyyam⁸⁰.

¹ C² C³ kha. ² C² C³ soḍhiyati. ³ C² pavedayam. ⁴ so all three MSS.

⁵ C² tādili. C³ tādili. ⁶ C² añjasam. ⁷ C² C³ lahu. ⁸ C² vajiṇṇanti.

⁹ C² akkāsatagatā. ¹⁰ C² C³ add naṃ.

nūnātakaveśena pana me kilese jhāpetvā Nibbānapattiya¹ kiccān
 a'ttāhi, yā nūnāhaṃ Dīpaṇīkaradasabala viya paramābbhisambodhiā patvā
 dhammanāvāsa āropetvā mahājānaṃ Saṃsārasūgarā uttāretvā pacchā
 parinibbhāyeyyaṃ, idaṃ mayhaṃ patirūpan² ti. Tato a'ttha dhamme sam-
 odhānetvā Buddhalābhāvāya abhinīhāraṃ katvā nipa'jji; tena vuttaṃ.

61. „Puthaviyaṃ³ nipannassa evaṃ me āsī cetaso:
 'icchanāno ahaṃ a'jja kilese jhāpaye māma.
62. Kim me nūnātaveśena dhammasaccchikaten⁴ idha,
 sabbaññutaṃ⁵ pāpuṇitvā Buddhe hessam saderake.
63. Kim me ekena tiṇṇena purisena thāmadassinaṃ,
 sabbaññutaṃ⁶ pāpuṇitvā santāressaṃ saderake.
64. Iminā me adhikāreṇa purisena thāmadassinaṃ
 sabbaññutaṃ pāpuṇāmi tāreṃ janantaṃ bahum.
65. Saṃsārasotaṃ chānditvā viddhamasitvā tayo bhāve
 dhammanāvāsaṃ samārayha santāressaṃ saderake⁷ ti,

yasmā pana Buddhattaṃ patthentassa

66. Manussattaṃ līngasampatti⁸ hetu Sattārahassanaṃ
 pabbajjā guṇasampatti⁹ adhikāro ca chādatā
 atthadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhati.

Manussattābhāvaṃ yeva hi katvā Buddhattaṃ patthentassa patthanaṃ samijjhati
 nāgassa vā supannāssa vā devatāya vā patthanaṃ na samijjhati, manussattābhāve
 pi purisalīṅge (hītaṃ eva patthanaṃ samijjhati līthīya¹ vā paṇḍakanapunnasakābhato-
 byañjanānāṃ² vā na samijjhati, purisalāya pi tasmiṃ attābhāve arahattappattiya
 hetusampannassa³ eva patthanaṃ samijjhati na itarassa, hetusampannena pi sace
 jīvamānakabuddhasa⁴ eva santikā patthentassa patthanaṃ samijjhati parinibbato
 Buddhe cetiyasantiko vā bodhimūle vā patthentassa na samijjhati, Buddhānaṃ
 santikā patthentassa pi pabbajjālīṅge (hītaṃ⁵ eva samijjhati na gūhīlīṅge (hītaṃ
 pabbajjitasāpi paṇḍakābhīṇassa atthasamapattilībhīno yeva samijjhati na imāya
 guṇasampattiya⁶ vīrahītaṃ, guṇasampannena pi yena attāno jīvitāṃ Buddhānaṃ
 paricattāṃ hoti tassa imina adhikāreṇa adhikārasampannassa⁷ eva samijjhati na
 itarassa, adhikārasampannassa pi yassa Buddhakāradhammānaṃ atthīya mahanto
 chānto ca mahanto uasāho ca vāyāno ca pariye'thi⁸ tās⁹ eva samijjhati na ita-
 ressa, tatth¹⁰ idāṃ chāndamahantatāya opamman¹¹; sace hi evaṃ assa „yo sakula-
 cakkavāḷagabbhaṃ ekodakābhūtaṃ attāno bahubalaṃ paturitvā pārāṇi gantvā

¹ C^o nibbānapattiya. ² C^o puthaviyaṃ. ³ C^o sabbaññutaṃ, C^o sabbaññutaṃ.
⁴ C^o sabbaññutaṃ. ⁵ C^o -vyañjana-. ⁶ C^o pariye'thi.

samattho so Buddhattaṃ pāpunāti, yo vā pana sakalasakkavālagabbhaṃ veḷugum-
 tesañchannaṃ viyūhitaṃ madditvā padasā gacchanto pāraṃ gantum samattho so
 Buddhattaṃ pāpunāti, yo vā pana sakalasakkavālagabbhaṃ assuḷḷo āloṭṭvā ni-
 cantaraṃ satthiḥalassamākinnaṃ padasā akkamamāno pāraṃ gantum samattho so
 Buddhattaṃ pāpunāti, yo vā pana sakalasakkavālagabbhaṃ vitacekkaṃgārabharitaṃ
 padehi maddamāno pāraṃ gantum samattho so Buddhattaṃ pāpunāti" yo etesa
 ekam pi attano dukkarāṇaṃ na maññati „asaṃ etano pi tatitvā vā gantvā vā pāraṃ
 gahesaṃti" evaṃ mahentena chandena ca ussahena ca vāyāmena ca pariyeṭṭhiyā
 ca samaṇagato hoti tassa paṭṭhaṇā samijjhati na itarassa. Sumedhatāpasas
 pana ime aṭṭha dhamme samodhānetvā Buddhabhāvāya abhinihāraṃ katvā nipaṭṭi.
 Dīpanākaro pi Bhagavā āgantvā Sumedhatāpasassa sisabbhāge (hatvā
 manisāhapuṇjaraṇaṃ¹ ugghātento viya pañcannanupāsādasampannāni ak-
 khini ammettvā kalalapiṭṭhe nīpannaṃ Sumedhatāpasassa divsā „ayaṃ
 tāpasas Buddhattāya"² abhinihāraṃ katvā nipaṇno, ijjhissanti vo kho imassa
 paṭṭhaṇā udāhu no" ti anāgataṃ saññānaṃ pesetvā upadhārento „ito
 kappasatasaṃhassādhikāṇaṃ cattārā asamkheyyāni atikkamitvā Gotamo nāma
 Buddho bhavissati" itatvā thitako va parisamaṃjhe vyākāsi: „Passatha
 no tumhe imāni ugghatānaṃ³ tāpasassa kalalapiṭṭhe nīpannaṃ" ti. „Evaṃ
 bhante". „Ayaṃ Buddhattāya"⁴ abhinihāraṃ katvā nipaṇno, samijjhiss-
 sati imassa paṭṭhaṇā, ito kappasatasaṃhassādhikānaṃ catummaṃ asam-
 kheyyānaṃ matthake Gotamo nāma Buddho bhavissati, tasmāhi paṇ'
 assaṇ uttabbhāve Kapilavatthu"⁵ nāma nagaraṃ nivāso bhavissati, Māyā
 nāma devī⁶ mātā, Suddhodano nāma rājā pitā, aggasāvako Upatissa
 nāma therō, dutiyasāvako Kelita nāma, Bodhipaṭṭhāko Āmuddo nāma,
 aggasāviko Khemā nāma therī⁷, dutiyasāvikū Uppalavannā⁸ nāma
 therī⁹ bhavissanti, paripakkāṇāyo mahābhiniṃkhamannaṃ katvā mahā-
 padhānaṃ padahitvā nigrodhamūle pāyāsaṃ patiggubhetvā Neraṇjariya
 tīre paribhuṇṇitvā bodhimāṇṇaṃ āruya assattharukkhamaṇḍale abhisam-
 bujjhissati": tena vuttaṃ:

10. "Dīpanākaro"¹⁰ lokavidū¹¹ āhutaṇṇaṃ patiggaho
 assisake maṃ (hatvāna imāni vacanāni abhavi¹²):

11. "Passatha imāni tāpasassa jaṭilaṇi ugghatāpanāni,
 aparimeyye ito kappe Buddho loke bhavissati.

¹ C^o C^o mani-. ² C^o buddhattāya. ³ C^o ugghatānaṃ. ⁴ C^o buddhattāya
 corrected to buddhattāya. ⁵ C^o Kapilavatthu. ⁶ C^o devī. ⁷ C^o C^o therī.

⁸ all three MSS. uppalavanna. ⁹ C^o therī. ¹⁰ C^o dīpanākaro. ¹¹ C^o C^o loka-
 vidū. ¹² C^o -bhavi.

12. Aho Kapilavhaya sammā nikkhamitvā Tathāgato
padhāman padahittvāna katvā dukkarakāriyaṃ.
13. Ajapālarukkhamūle nisīditvā Tathāgato
tattā pāyāsan aggayha Neraṇjaram upēhīti.
14. Neraṇjaraṃ tīre pāyāsaṃ ādāya so Jino
paṭiyattavarumaggema bodhimūlaṃhi ehiṭi.
15. Tato padakkhiṇaṃ katvā bodhimāṇaṃ anuttara
assaṭṭhaṃ mūle bujjhissati mahāyaso.
16. Imassa janikā mātā Māyā nāma bhavissati,
pitā Suddhodano nāma, ayaṃ hessati Gotamo.
17. Anāsavaṃ vitarāgā santacittā samāhitā
Kolito Upatisso ca aggā hessanti sāvaka.
18. Anando nāma¹ upatthāko upatthissati taṃ Jinaṃ,
Khemā Uppalavaṇṇā ca aggā hessanti sāvika.
19. Anāsavaṃ vitarāgā santacittā samāhitā.
Bodhi tassa Bhagavato „Assaṭṭho” ti pavuccati².

Sumedhatāpaso „mayham kira patthanā samujjhissatīti” somanas-
sappatto ahoṣi. Mahājāno Dipamkaradasabalassa vacanaṃ sutvā „Su-
medhatāpaso kira Buddhabhijam Buddhānkuro” ti batthatuttho ahoṣi.
Evaṃ e’assa ahoṣi: „yuthā nāma puriso nadim taranto ajukena tittheṇa
uttaritum asakkonto heṭṭhātittheṇa ottarati evaṃ: evaṃ³ mayaṃ Di-
pumkaradasabalassa sāsane maggaphalaṃ alabhamānā anāgate yadā
tenaṃ Buddho bhavissasi⁴ tadā tava sāmnikhā maggaphalaṃ sacchikātum
samatthā bhaveyyāmi” ti patthanam thapayimso. Dipamkaradasabalo
pi Bodhisattam paṇamsitvā aṭṭhahi pupphānuttīhi piṇetvā padakkhiṇaṃ
katvā pakkāmi. Te pi catumasahassasamikhā khīṇāsavaṃ Bodhisattam
gandhehi ca mālēhi⁵ ca piṇetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkamimso.
Devamanassā paṇa tath’ eva piṇetvā vanditvā pakkantā. Bodhisatto
saḥsesaṃ patikkuntakāle ayaṇā rutthāya „pāramiyo vicinissāmiti” pup-
pharāṣmatthake pallāṅkaṃ ābhujitvā⁶ nisīdi. Evaṃ nisinne Bodhi-
satte sakaladasahassasacchakavāle devatā sannipatitvā sādhuṅkāraṃ katvā
„ayya Sumedhatāpaso porāṇakabodhisattānaṃ pallāṅkaṃ ābhujitvā⁷
‘pāramiyo vicinissāma’ ti nisunakāle yaṃ pubbanimittāni nāma paṇṇā-
yanti tāni sabbāni pi aṇṇa pātubhūtāni, nissamsayena tenaṃ Buddho

¹ C² pavuccatīti. ² so all three MSS. ³ C² C³ bhavissati. ⁴ C² mālāhi. ⁵ C²
ābhujitvā. ⁶ C² ābhujitvā.

bhaviṣṣasi, mayam etiā jānāma: yasa' etiā nimittāni paññāyanti eka-
tena' so Buddho hoti, traṇa attano viriyam dāhaṃ katvā paggaṇhā'
ti Bodhisattano nānappakārehi tathāhi abhiṭṭhuniṃsu'; tena vuttam:

80. „Idam sutvāna vacanam asamasā Mahesino
āmeditā' naramurū: 'Buddhabijāṃkuro ayaṃ'.
81. Ukkuṭṭhisaddā vattanti appoṭṭenti hasanti' ca
kateñjālī nūmassanti dasasahasā' indevakā.
82. 'Yad' imassa Lokanāthassa virajjhissāma sāsanam
anāgatamhi addhāne hessāma sammukhā imam.
83. Yathā mamasā nadim turaṇtā paṭitṭhura virajjhīya
heṭṭhālithe gahetrāna uttaranti mahānadim.
84. Eram evam' mayam sabbe yadi muñcem' imam Jinam
anāgatamhi addhāne hessāma sammukhā imam'.
85. Dīpaṇkaro Lokavīdū' āhutinam paṭiggaho
mama kamman pahittotvā dakkhiṇam' padam uddhari'.
86. Ye tattha āsura Jinaputtā sabbe padakkhiṇam akāseu mam.
marā nāgā ca gandhabbā abhivādetvāna pakkamuh.
87. Dasanānam me atikkante sasamghe Lokanāyake
haṭṭho haṭṭhena cūṭṭena āsanā vuttahim tadā.
88. Sukkena sukhto homi pāmuḍḍena' pameḍito.
pitiyā ca abhissanno' pallamkura' ābhujim tadā.
89. Pallamkena madditvā evam cintes' aham tadā:
'vaṭṭhūto aham jhāne abhiññāseu pāramim gato.
90. Sahassikamhi' lokamhi isayo n' atthi me samā,
asamo iddhidhammesu alabhim idisam sukham'.
91. Pallamkābhujase' mayham dasasahasādhivāsino'
mahānādam pavattesum: 'dhuvam' Buddho bhaviṣṣasi'.
92. Yam pubbe Bodhisattānaṃ pallamkavaramābhūje
nimittāni padissanti tāni aṇṇa padissare.
93. Sitaṃ vyapagatam hoti unhaṃ ca upasammati.
tāni aṇṇa padissanti, dhuvam Buddho bhaviṣṣasi.
94. Dasasahasalokadhātu' nissaddā hoti nirākalā.
tāni aṇṇa padissanti, dhuvam Buddho bhaviṣṣasi.

¹ C² C³ ekattena. ² C¹ C² abhiṭṭhuniṃsu. ³ C¹ C² ameditā, C³ āmedinā?

⁴ C¹ saṇanti, C² saṇanti corrected to hasanti. ⁵ C¹ C² dasasahasat. ⁶ so all three MSS. ⁷ C² -vidu. ⁸ C² dakkhiṇa. ⁹ C² uddhari, C³ uddharim. ¹⁰ C² pāmuḍḍena.

¹¹ C¹ C² abhissanto, ¹² C² abh-. ¹³ C² -bhujane. ¹⁴ C² bhavasādhivāsino.

¹⁵ C² turaṇ. ¹⁶ C² dasasahasā.

93. Mahāvātā na vāyanti, na sandanti savantiyo,
tāni aṭṭha padissanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
94. Thalaṭṭhā dakaṭṭhā pupphā sabbe pupphanti tāvade,
te p' aṭṭha pupphitā sabbe, dhuvam Buddhō bhavissasi.
95. Latā vā yadivā rukkhā phalabhārā honti tāvade,
te p' aṭṭha phalitā sabbe, dhuvam Buddhō bhavissasi.
96. ākāsaṭṭhā ca bhūmatṭhā ratanā jotanti tāvade,
te p' aṭṭha ratanā jotanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
97. Mānusakā ca dībhā ca turiyā vajjanti tāvade,
te p' aṭṭha ubho abhiravanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
98. Vicittapupphā gaganā abhivassanti tāvade,
te p' aṭṭha padissanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
99. Mahāsamuddo ābhujati, dasasahassi pakampati,
te p' aṭṭha ubho abhiravanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
100. Niraye pi dasasahassi¹ aggi² nibbāyi tāvade,
te p' aṭṭha nibbutā³ aggi⁴, dhuvam Buddhō bhavissasi.
101. Vimalo hoti suriyo, sabbe dissanti tārakā,
te pi aṭṭha padissanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
102. Anovattena udakena mahiyā ubbhijjī tāvade,
tam p' aṭṭha ubbhijjate mahiyā, dhuvam Buddhō bhavissasi.
103. Tārāgaṇā virocanti nakkhattam gaganamaṇḍale
visākhā candimāyuttā, dhuvam Buddhō bhavissasi.
104. Bilāsayā darisayā nikkhamanti sakāsayā,
te p' aṭṭha āsayā chuddhā, dhuvam Buddhō bhavissasi.
105. Na hoti arati sattāman, santuttā hanti tāvade,
te p' aṭṭha sabbe santuttā, dhuvam Buddhō bhavissasi.
106. Rogā tadā āpasanamanti jighacchā ca vinassati,
tāni aṭṭha padissanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
107. Rūgo tadā tann⁵ hoti, āso meho pi nassati,
te p' aṭṭha rigatā sabbe, dhuvam Buddhō bhavissasi.
108. Bhayam tadā na bhavati, aṭṭha p' etaṃ padissati,
tena lūgena jānāma; dhuvam Buddhō bhavissasi.
109. Rajo u' uddhamasati⁶ uddham, aṭṭha p' etaṃ padissati,
tena lūgena jānāma; dhuvam Buddhō bhavissasi.
110. Anittagandho pakkamati, dībhagandho pavāyati,
so p' aṭṭha vāyati gandho, dhuvam Buddhō bhavissasi.

¹ C^o dasasahassi. ² C^o C^o aggi. ³ C^o nibbuta. ⁴ C^o C^o aggi. ⁵ C^o tannā. ⁶ C^o -asati.

112. Sabbe derā padissanti thapayitrā arūpino,
te p' aḷḷa sabbe dissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
113. Yāvatā nirayā nāma sabbe dissanti tāvade,
te p' aḷḷa sabbe dissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
114. Kuḍḍā kavātā selā ca na hont' āvaranan' tadā,
ākāsabhūtā te p' aḷḷa, dhuvam Buddho bhavissasi.
115. Cuti ca upapatti' ca khaṇe tassam' na vijjati,
tāni aḷḷa padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
116. Dullham paggaṇha viriyam, mā nivatta abhikkama,
mayam p'etaṃ vijjānāma: dhuvam Buddho bhavissasīti".

Bodhisatto Dipamkaradasabalassa ca dasasahassacakkavāle devatānañ
ca¹ vacanam suttā bhīyyosomattāya sañjātesāho hutvā cintesi: „Buddhā
nāma amoghavacanā, n' atthi Buddhānañ kathāya aññathattam, yathā hi
ākāse khittaleddussa patanun jātassa maraṇam arupe uggate suriyass'
utthānañ āsayā nikkhantasāhanassa sihanādaśadanam garugabbhāya itthiā
bhāramocanam dhuvam avassabhāvi evam evam' Buddhānañ vacanam
nāma dhuvam amogham, addhā aham Buddho bhavissāmīti"; tena vuttam:

118. „Buddhassa vacanam suttā dasasahassina'² c'ūbhayam
tutthaḷḷaṭṭho pamudito evam cintesi ahan tadā:
119. 'Advejjhavacanā Buddhā, amoghavacanā Jinā,
vitatham n'atthi Buddhānañ, dhuvam Buddho bhavām aham.
120. Yathā khittam nabbe leḍḍu dhuvam patati bhūmiyam
tath' eva Buddhasetthānañ vacanam dhuvassasatam.
121. Yathāpi sabbasattānañ maraṇam dhuvassasatam
tath' eva Buddhasetthānañ vacanam dhuvassasatam.
122. Yathā rattikkhaye patte suriyass' uggamanam dhuvam
tath' eva Buddhasetthānañ vacanam dhuvassasatam.
123. Yathā nikkhantasāyanassa sihassa nadanam dhuvam
tath' eva Buddhasetthānañ vacanam dhuvassasatam.
124. Yathā āpannasattānañ bhāramoropanam' dhuvam
tath' eva Buddhasetthānañ vacanam dhuvassasatan'" ti.

So „dhuv' aham Buddho bhavissāmīti" evam katasannitthāno buddha-
kāraḇe dhamme upadhāretum "kahan nu kho Buddhakāraḇadhammā:

¹ C² hontāvaranan, C³ hontācaranan. ² C² uppatti, C³ C⁴ upatti. ³ C² khaṇtes-
sam. ⁴ C² C³ devatānañ ca, C⁴ -nañ ca corrected to -nañca. ⁵ so all three MSS.

⁶ C² dasasahassina. ⁷ C² bhāramoropanam?

kim uddham udāhu adho dasāsu vidisū¹“ ti anukkamenā sakaladhammadhātum vicinanto parāṇakabodhisatthehi āsevitaniśevitam paṭhamam dānapāramim diṅvā evam attānam evaḥi: „Sumedhapandita tvam ito paṭṭhāya paṭhamam dānapāramim pūreyyāsi, yathā hi nikkujjito udakumbho nisesam katvā udakam vamaṭi yeva na paccāharati evam evam dhanam yā yasaṃ yā puttadāraṃ yā āṅgapaccāṅgaṃ yā anoloketvā samputtayācakkānaṃ sabbaṃ icchāicchitam nisesam katvā dadamāno bodhirukkhamule nisīdityā Buddho bhavissasīti“ paṭhamam dānapāramim daḷham katvā adhiṭṭhāsi: tena vuttam:

125. „Handa buddhakare dhamme vicināmi ito e’ ito uddhami adho dasadhiṃ yāvata dhammadhātuyā.
126. Vicinanto tadā dakkhiṃ paṭhamam dānapāramim pubbakhehi Mahesihi anuśinam mahāpatham.
127. ‘Imam tvam paṭhamam tāva daḷham katvā samādiya dānapāramitam gaccha yadi bodhim pattum icchāsi.
128. Yathāpi kumbho sampunṇo yassa kassaci adhokato ramate odakam nisesam na tattha parirakkhati
129. Tath’ eva yācako diṅvā hīnamukkaṭṭhamajjhime dadāhi dānam nisesam kumbho viya adhokato“ ti.

Ath² assa „na ettakeh’ eva Buddhakāraṇadhammehi bhavitaḍḍan“ ti uttarim pi upadhārayato dutiyam silāpāramim diṅvā etad āhosi: „Sumedhapandita tvam ito paṭṭhāya silāpāramim pūreyyāsi, yathā hi camaramiḃo nāma jīvitam pi anoloketvā attano vālam eva rakkhati evam tvam pi ito paṭṭhāya jīvitam pi anoloketvā sīlam eva rakkhanto Buddho bhavissasīti“ dutiyam silāpāramim daḷham katvā adhiṭṭhāsi: tena vuttam:

130. „Na h’ ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare, aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
131. Vicinanto tadā dakkhiṃ dutiyam silāpāramim pubbakhehi Mahesihi āsevitaniśevitam.
132. ‘Imam tvam dutiyam tāva daḷham katvā samādiya silāpāramitam gaccha yadi bodhim pattum icchāsi.
133. Yathāpi camarā vālam kismici’ pativilaggitam upeti maraṇam tattha na vikopeti vāladhiṃ (Cfr. *Āliya* 16, 11.)

¹ C’ kismim.

124. Tath' eva catum bhūmīn' sīlāni paripūriya¹
parirakkha² sabbadā sīlāni camarī viya vāladhīn'³ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban⁴ ti
uttarim pi upadhārayato tatiyaṃ nekkhammapāramim diavā etad ahesi:
„Sumedhapandita tvam ito patthāya nekkhammapāramim pūrey-
yāsi, yathā hi eimam pi bandhanāgāre vasamāno puriso na tattha
sineham karoti atha kho ukkaṇṭhāti yeva arasitukāmo hoti evam eva
tvam sabbabhave bandhanāgārasadise katvā sabbabhave ukkaṇṭhito
muñcitukāmo lutvā nekkhammābhimukho va hohi, evaṃ Buddhō bha-
vissasīti' tatiyaṃ nekkhammapāramim daḍhaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena
vuttam:

125. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
126. Vicinanto tadā dakkhīm tatiyaṃ nekkhammapāramim
pubbakehi Mahesihi āsevitani-sevitum.
127. 'Imaṃ tvam tatiyaṃ tāva daḍhaṃ katvā samādiya
nekkhamme pāramim gaccha yadi bodhim pattum icchasi.
128. Yathā andughare puriso ciravuttho dukkhaddito
na tattha rāgaṃ abhijjanoti muttīm yeva gavesati
129. Tath' eva tvam sabbabhave passa andughare viya,
nekkhammābhimukho hohi bhavato parimuttiyā⁵ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban⁴ ti
uttarim pi upadhārayato catuttham paññāpāramim diavā etad ahesi:
„Sumedhapandita tvam ito patthāya paññāpāramim pi pūreyyāsi.
hinamaññhimukkaṭṭhesu kiñci' avajjettvā sabbe pi pandite upasamkamitvā
pañham puccheyyāsi, yathā hi piṇḍacāriko bhikkhu hinādiḍbhedesu
kulesu kiñci avajjettvā paṭipāṭiya piṇḍāya caranto khippam jāpanaṃ
labhati evam tvam pi sabbapandite upasamkamitvā pañham pucchanto
Buddhō bhavissasīti' catuttham paññāpāramim daḍhaṃ katvā adhiṭṭhāsi;
tena vuttam:

130. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
131. Vicinanto tadā dakkhīm catuttham paññāpāramim
pubbakehi Mahesihi āsevitani-sevitum.
132. 'Imaṃ tvam catuttham tāva daḍhaṃ katvā samādiya
paññāpāramim gaccha yadi bodhim pattum icchasi.

¹ C^o bhūmīsu. ² C^o C^o paripūriya. ³ C^o parirakkha. ⁴ so all three MSS.

143. Yathāpi¹ bhikkhu bhikkhanto hīnamukkaṭṭhamajjhāne
kulāni na vivajjento evaṃ labhati yāpanaṃ
144. Tath' eva tvaṃ sabbakāle paripucchanto budhaṃ janaṃ
paññāpāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti².

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato pañcamam viriyapāramim diṣvā etad ahoṣi:
„Samedhapandita tvaṃ ito paṭṭhāya viriyapāramim pūreyyāsi,
yathā siho migarājā sabbairiyāpathesu dalhaviṛiyo hoti evaṃ tvaṃ
sabbabhavesu sabbairiyāpathesu dalhaviṛiyo aṇṇaviṛiyo samāne Buddhe
bhavissasīti“ pañcamam viriyapāramim dalham katvā adhiṭṭhāsi; tena
vuttam:

145. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
146. Vicinanto tadā dakkhiṃ pañcamam viriyapāramim
pubbakehi Mahesihi āsavitaniṣevitam.
147. 'Imaṃ tvaṃ pañcamam tāva dalham katvā samādiya
viriyapāramitaṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
148. Yathāpi siho migarājā nisajjaṭṭhānacānikame
aṇṇaviṛiyo hoti paggaḥitamano andā
149. Tath' eva tvaṃ pi sabbabhave paggaṇha viriyam dalham,
viriyapāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti³.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato chaṭṭham⁴ khantipāramim diṣvā etad ahoṣi:
„Samedhapandita tvaṃ ito paṭṭhāya khantipāramim pūreyyāsi,
sammānane pi avamānane pi khamo va bhaveyyāsi, yathāpi paṭhaviyaṃ
nāma sucim pi pakkhupanti asucim pi na tena paṭhavi⁵ sineham na
paṭigham karoti khamati sahati udhivāseti yeva evaṃ evaṃ tvaṃ pi
sammānanāvamanānesu khamo va samāno Buddhe bhavissasīti“ chaṭṭham
khantipāramim dalham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

150. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
151. Vicinanto tadā dakkhiṃ chaṭṭhamam khantipāramim
pubbakehi Mahesihi āsavitaniṣevitam.
152. 'Imaṃ tvaṃ chaṭṭhamam tāva dalham katvā samādiya
tattiha advejjhamānuso sambodhiṃ pāpuṇissasīti.

¹ C² C³ yathā. ² O² chaṭṭha corrected to chaṭṭhamam. ³ so all three MSS.

133. Yathāpi paṭhavi nāma sucim pi asucim pi ca
sabbhaṃ sahati nikkhepaṃ na karoti paṭighaṃ dayam
134. Tath' eva tvaṃ pi sabbesaṃ sammānāyamaṇakkhama
khaṇṭipāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti¹.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāra-kadhammehi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato sattamaṃ saccapāramiṃ diāvā etaḍ ahoṣi:
„Sumedhapapṇita tvaṃ ito paṭṭhāya saccapāramim pi² pūreyyāsi.
asaniyā matthake³ patamaṇāya pi dhanādīnaṃ atthāya chandādīnaṃ
vaseṇa sampajānamusāvādaṃ nāma mā akāsi. yathā hi oṣadhikārakā⁴
nāma sabbaṇṭusu⁵ attano gumanavithiṃ jahitvā aññāya vithiyā na
gacchati sakavithiyā va gacchati evam evaṃ tvaṃ pi saccam⁶ pahāya
musāvādaṃ nāma akaronto yeva Buddhhe bhavissasīti" sattamaṃ sacca-
pāramiṃ dajham katvā adhiṭṭhāsi; tena tuttaṃ.

135. „Na h' eto ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
136. Vicinanto tadā dakkhim sa⁷ tamam saccapāramim
puṭṭhakehi Maheslhi āsevitunisevitam.
137. Imam tvaṃ sattamaṃ tāva dajham katvā samādiya
tattha advejjhavaracano sambodhiṃ pāpuṇissasi.
138. Yathāpi oṣudhī nāma tulābhūtā⁸ saddevake
samaye utupasse⁹ vā na vakkamati vithito
139. Tath' eva tvaṃ pi saccesu mā vakkamī vithito,
saccapāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti¹⁰.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāra-kadhammehi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato atthamaṃ adhiṭṭhānapāramiṃ diāvā etaḍ ahoṣi:
„Sumedhapapṇita tvaṃ ito paṭṭhāya adhiṭṭhānapāramim pi pūreyyāsi.
yam adhiṭṭhāsi tasmim adhiṭṭhāne niccaḷo bhaveyyāsi. yathā hi pabbato
nāma sabbaḍisāsu pi vāte paharante pi na kampati na calati attano
thāne yeva tiṭṭhati evam evaṃ tvaṃ pi attano adhiṭṭhāne niccaḷo
honto¹¹ va Buddhhe bhavissasīti" atthamaṃ adhiṭṭhānapāramiṃ dajham
katvā adhiṭṭhāsi; tena tuttaṃ.

140. „Na h' eto ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.

¹ C² saccapāramim. ² C² matthake, C² matthake corrected to matthake. ³ C² oṣadhikārakā. ⁴ so all three MSS. ⁵ C² saccam. ⁶ C² tulābhūtā. ⁷ C² utupasse.
⁸ C² honto.

161. Vicinanto tadā dakkhiṃ aññamaññ adhiṭṭhānapāramiṃ
pubbakehi Mahesihi āsevitani-sevitam.
162. Imam tvaṃ aññamaññ tāva daḍhaṃ katvā samādiya
tattha tvaṃ acalo hutvā sambodhiṃ pāpuṇissasi.
163. Yathāpi pabbato soto acalo suppatiṭṭhito
na kampati bhusavātehi sakatthāne va tiṭṭhati
164. Tath' eva tvaṃ pi adhiṭṭhāne sabbaḍā acalo bhava,
adhiṭṭhānapāramiṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasi¹.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāra-kadhammehi bhavitabban² ti
uttarim pi upadhiṇyato navamaññ mettāpāramiṃ diavā etad aho-si:
„Sumedhapandita tvaṃ ito paṭṭhāya mettāpāramiṃ pūreyyāsi, hitesu
pi ahitesu pi ekacitto bhavēyyāsi, yathāpi udakaṃ nāma pāpujanassa
pi kalyāṇajanassa pi sitabhāvaṃ ekasadisam katvā pharati evam evam³
tvaṃ sabba-sattesu mettacittena ekacitto honto⁴ Buddhō bhavissasi⁵“
navamaññ mettāpāramiṃ daḍhaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena tuttaṃ:

165. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
nāñe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
166. Vicinanto tadā dakkhiṃ navamaññ mettāpāramiṃ
pubbakehi Mahesihi āsevitani-sevitam.
167. Imam tvaṃ navamaññ tāva daḍhaṃ katvā samādiya
mettāya asamo hohi⁶ yadi bodhiṃ⁷ pattāṃ icchasi.
168. Yathāpi udakaṃ nāma kalyāṇe pāpake jane
samaṃ pharati⁸ sītena pavāheti rajomalaṃ
169. Tath' eva tvaṃ pi ahita-hite samaṃ mettāya bhāvaya,
mettāpāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasi⁹.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāra-kadhammehi bhavitabban² ti
uttarim pi upadhiṇyato dasamaññ upekkhāpāramiṃ diavā etad aho-si:
„Sumedhapandita tvaṃ ito paṭṭhāya upekkhāpāramiṃ pi pūreyyāsi,
sukhe pi dukkhe pi majjhato va bhavēyyāsi, yathāpi paṭhavi¹⁰ nāma
sucin pi asucin pi¹¹ pakkhippamāne majjhata va hoti evam evam
tvaṃ pi sukhadukkhesu majjhato va honto¹² Buddhō bhavissasi¹³“
dasamaññ upekkhāpāramiṃ¹⁴ daḍhaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena tuttaṃ:

¹ C¹ eva. ² C² bhonto? C³ bhonto. ³ C⁴ C⁵ hosi. ⁴ C⁶ bodhiṃ. ⁵ C⁷ parati
C⁸ harati. ⁶ C⁹ paṭhavi, C¹⁰ C¹¹ paṭhaviṇ. ⁷ so. all three MSS., instead of sucinhi
asucinhi? ⁸ C¹² bhonto. ⁹ C¹³ C¹⁴ upekkhā.

170. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhāviṣṣare,
aṇṇe pi vicinissamī ye dhammā bodhipācanā.
171. Vicinanto tadā dukkhin dasaman upokkhāpāraminī'
pubbhakehi Maheslhi āviritanisevitān.
172. 'Imam trum dasaman tāva dalham katvā samādiya
tulābhūto dalho hutvā sambodhin pāpuṇissasi.
173. Yathāpi pathavi nāma ukkhittam asucin vucin
upekkhati' abho p' ete kopānunayavajjitā
174. Tatth' eva trum pi sukhadukkhe tulābhūto sadā bhava,
upekkhāpāramitān' gantvā sambodhin pāpuṇissasi'.

Tate cinteti: „Imasmim loka Bodhisattehi pūretabbū bodhiparipācanā
Buddhakārakadhammā ettakā yeva, dasa pāramiyo thapetvā aṇṇe n' atthi,
imāpi dasa pāramiyo uddham ākāse pi n' atthi, heṭṭhā pathaviyam pi
puratthimādiu¹ diṣṣe pi n' atthi, mayham yeva pana hadayamanasutare
patiṭṭhitā² ti. Evam tāsān hadaye patiṭṭhitabhāvaṃ dīsvā sabhāpi
dalham katvā adhiṭṭhāya punappuna sammāsanto anulomapatilomaṃ
sammāsati, pariyaṇte gahetvā ādīm pāpeti, ādimhi gahetvā pariyaṇte
thapeti, majjhe gahetvā uhhato osāpeti, uhhato koṭṭu' gahetvā majjhe
osāpeti³, aṅgapariccāgo pāramiyo nāma bahirabhaṇḍapariccāgo upapāra-
miyo nāma jīvitapariccāgo paramatthapāramiyo nāma⁴ 'ti dasa pāramiyo
dasa upapāramiyo dasa paramatthapāramiyo ti yamakuteṣā vinivattento⁵
viya Mahāmeruṃ manthān⁶ katvā cakkavāḷamahāsamuddam ālujento⁷
viya ca sammāsi. Tassa dasa pāramiyo sammāsantussa sammāsantassa
dhammatejasa catunahotādhikāni dve yojanasatasahasāni bahulā ayaṃ
mahāpathavi⁸ katthiṇā ukkantanaśakālāpe⁹ viya pīḷiyamānaṃ ucchu-
yantaṃ viya mahāvīratana viratamānā saṅkampi saṅpakampi saṅpavedhi,
kulālcakkaṃ viya telayamacakkaṃ viya ca paribbhaṃti; teṣā vuttaṃ:

175. „Ettakā yeva te loka ye dhammā bodhipācanā,
tat' uddham n' atthi aṇṇatra, dalham tattha patiṭṭhaḥ'.
176. Ime dhamme sammāsanto sabhāvasamaśakkhaṇe
dhammatejasa vasedhā dasasahasā pākampatha.
177. Calati¹⁰ ravati pathavi¹¹ ucchayantaṃ va pīḷitaṃ,
telayanto yathā cakkam evaṃ kampati medinī¹².

¹ so all three MSS. ² so all three MSS. ³ so all three MSS. ⁴ C¹ puratthimādi.
⁵ so all three MSS. ⁶ C¹ obhāseti. ⁷ C¹ vinivaddhento, C² vinivaddhento?
⁸ C¹ mattha, C² mattham, C³ mattham corrected to mantham, ⁹ C¹ ālujanto, C²
ālujento. ¹⁰ C¹ pathavi, C² mahāpathavi. ¹¹ C¹ -nala-. ¹² C¹ calati. ¹³ C¹ pathavi.

Mahāpāṭhaviyā kampamānāya Rammānagaravāsīho saṅghātum asakkentā yugantavātumbhā¹ hatā mahāsālā² viya mucchitamucchitā paputimāsu. ghaṭādiṇi kulālabhājānāni paratṭantāni³ aññamaññāni paharantāni cūṇṇavicūṇṇāni ahesum. Mahājāno bhītata⁴ Setthāraṇa upasāṅkamitvā „kin nu kho Bhagavā nāgavatto⁵ ayam bhūtayakkhadevatāsu aññataravatto⁶ ti, na hi mayam etaṃ jānāma, apā ca kho sabbo pi ayam mahājāno upadduto, kin nu kho imassa lokassa pāpakam bhavissati udāhu kalyāṇam, katthetha no etaṃ kāraṇam“ ti āha. Setthā tesam kattham sutvā „tumhe mā bhāyatha mā cintayitha, n⁷ atthi vo itonidānam bhayam, yo so mayā ajja Sumedhapaddito anāgate Gotamo nāma Buddho bhavissasīti⁸ vyākato so idāni pāramiyo sammāsati, tassa pāramiyo sammāsantassa virocentassa⁹ dhammatejassa sakala-dassasahassilokadhātu¹⁰ ekappahāreṇa kampati c¹¹ eva ravati cā“ ti āha; tena vuttam:

178. „Yāvataṃ parisaṃ āsi Buddhasa parivesane
pavedhamānā sā tattha mucchitā seti bhūmiyā.
179. Ghaṭānekasahassāni kumbhinā ca satā bahū
saṇḍucūṇṇamathitā tattha aññamaññā upaghaṭṭitā¹².
180. Ubbiggā tasetā bhītā bhantā vyādhitamānasā
mahājānā samāgama¹³ Dipaṅkaram upāgamaṃ.
181. ‘Kim bhavissati lokassa kalyāṇam aha pāpakam,
sabbo upadduto loko, tam vinodehi cakkhumā’.
182. Tesam sadā¹⁴ saṇḍapesi Dipaṅkaro Mahāmuni¹⁵:
‘vissatthā lotha mā bhātha imasmim puthavikampane.
183. Yam ahaṃ ajja vyākāsiṃ ‘Buddho loko bhavissati’
eso sammāsati dhammaṃ pubbakam jinasevitaṃ.
184. Tassa sammāsato dhammaṃ Buddhabhūmiṃ asessato
tenāyam kampitā puthaviṃ dassasahassā sadavaketi¹⁶.

Mahājāno Tathāgataṃ vacanāni sutvā haṭṭhatuttāho mālāgandhavilepanāni ādāya Rammānagarā nikkhamitvā Bodhisattaṃ upasāṅkamitvā mālādihi pūjtvā vanditvā padakkhipam katvā Rammānagaram eva pāvisi. Bodhisatto pi dasa pāramiyo sammāsivā vīriyaṃ dājjham katvā adhiṭṭhāya nisimmāsaṇā vutthāsi; tena vuttam:

¹ so all three MSS. ² C¹ sālā corrected to mahāsālā. ³ C¹ C² paravaddhantāni. ⁴ C¹ C² nāgavaddho. ⁵ C¹ C² -vaddho. ⁶ C¹ bhavissasīti, C² bhavissasīti. ⁷ C¹ C² virocentassa. ⁸ C¹ C² -sahasā-. ⁹ C¹ C² upaghaṭṭitā? ¹⁰ C¹ C² samāgama. ¹¹ C¹ tadā, C² sadā corrected to tadā. ¹² C¹ C² mahāmuni.

185. „Buddhasa vacanañ sūtvā mano nibbāyi tāvade,
sabbe mañ upasamkaṃma puna pi nañ abhivandīyū”¹.
186. Samādiyitrā Buddhagūṇaṃ dajhañ katvāna mānasañ
Dīpaṃkaraṃ namassitvā va² āsanā vuttahabhiñ tadā³ ti.

Atha Bodhisattañ āsanā vuttahantañ sakuladasasahassacakkavāle⁴
devatā sammipatitrā dibbehi mālāgandhehi pūjetvā „ayya Sumedha-
tāpasa⁵ tayā ajja Dīpaṃkaradasasabalassa pādamūle mahatī patthanañ
patthitā. sā te anantarāyena samijjhātu, mā te bhayañ vā cham-
bhitattañ vā ahośi, sarīre appamattako pi rogo mā uppajji, khippaṃ
pāramiyo pūretvā sammāsambodhiñ paṭivijjha, yathā pupphūpaga-
phalūpagā rukkhā samaye pupphanti e⁶ eva phalanti ca tath⁷ eva tvaṃ
pi samayañ anantikkamitvā khippaṃ bodhiñ uttamañ phussaṃ”⁸ ti ādini
thutimaṅgalāni payirodāhaṃsu. evaṃ payirodāhitvā attano attano
devatthānañ eva⁹ agamaṃsu. Bodhisatto pi devatāhi abhiṭṭhuto „ahañ
dasapāramiyo pūretvā kappasantasahassādhikānañ¹⁰ catunnañ asaṃkheyyā-
nañ matthake Buddha bhavissāro”¹¹ viriyañ dajhañ katvā adhiṭṭhāya
naḥhañ abbhuggantvā Himavantañ eva agamāsi; tesa vuttañ:

187. „Dibhañ mānusakāñ pupphañ devā mānusakā ubho
samokiranti pupphehi vuttahantassa āsanā.
188. Vedayanti ca te sotthiñ devā mānusakā ubho:
‘mahantañ patthitañ tuyhañ tañ labhasu yathicchitañ.
189. Sabbhiyo rivañjantu, subbarogo vīnassatu,
mā te bhavatu antarāyo, phusa khippaṃ bodhiñ uttamañ.
190. Yathāpi samaye patte pupphanti pupphino duma
tath⁷ eva tvaṃ mahāvīra Buddhāñāṇena pupphasi.
191. Yathā ye keci Sambuddhā pūrayuñ dasapāramiñ¹²
tath⁷ eva tvaṃ mahāvīra pūrehi¹³ dasapāramiñ.
192. Yathā ye keci Sambuddhā bodhimandamhi bujjhare
tath⁷ eva tvaṃ mahāvīra bujjhesu Jinabodhiyañ.
193. Yathā ye keci Sambuddhā dhammacakkhañ pavattayum
tath⁷ eva tvaṃ mahāvīra dhammacakkhañ pavattaya.
194. Puṇṇamāse yathā cando parisuddhe virocati
tath⁷ eva tvaṃ puṇṇamāso viroca dasasahassāyāñ.

¹ sa alithree MSS. ² C¹ omits va. ³ C¹ -cakkavāle. ⁴ C¹ Sumedha. ⁵ C² devatthānañ
omitting eva. ⁶ C¹ -sahasādhikān, C² -sahasādhikān: corrected to -sahasādhikā-
nān. ⁷ C¹ dasapārami. ⁸ C¹ pūresi. ⁹ C¹ dasapārami.

193. Rāhumutto yathā siriye tāpenā¹ atirocati
tath' eva lokam muñcivā viroca siriya tvaṃ.
196. Yathā yā kāci māyā ocaranti mahodadhiṃ
evam sudevakā lokā ocarantu tav' antikaṃ'.
197. Tehi thutippasattho so dāsa dhamme samādiya
te dhamme paripūrento pavannā pāvisi tadā* ti

Samedhakathā niṭṭhitā.

Rammanagaramāsino pi kbo naganam pavasitvā buddhapamsukhasa
bhikkhusaṅghassa mahādūsam adāpitu. Satthā tesam dhammam desetvā
mahājanam sarapādisu² patitthāpetvā Rammanagaramhā nikkhamivā
tato uddham pi yāvatāyukam tittthanto sabbaṃ Buddhakiccā³ kutvā
anukkamena anupādisesāya Nibbānadhātuyā parinibhāyi. Tattha yam
vattabham taṃ sabbaṃ Buddhavaṃse vuttasāyen' eva veditabham,
vuttam hi tattha:

199. „Tadā te bhojyitvāna sasamgham Lokanāyakaṃ
upagūḍham sarupam tassa Dipamkarassa Satthuno.
199. Sarapāgamane kañci⁴ nivesesi Tathāgato
kañci⁵ pañcasu silesu sile dasavidhe param,
200. Kassaci deti sāmaññaṃ ruture phalamuttama,
kassaci asame dhamme deti so patisambhūḍā.
201. Kassaci varasamāpattiyo⁶ aṭṭha deti Narāsabbo,
tisso kassaci vijjāyo chalaḍḍhiṇā pavecchati.
202. Tena yogena janakāyaṃ oradati Mahāmuni,
tena vitthārikam āsī Lokanāthassa sāsannam.
203. Mahāmuni usabhaḍḍhamhi Dipamkarasānāmahe
bahū⁷ jane tārayati parimoceti duggatim.
204. Bodhaneyyam janam divā satasahasā pi⁸ yojane
khaṇeṇ upagantvāna bodheti taṃ Mahāmuni.
205. Paṭhanābhisamayo⁹ Buddhā koṭisatam abodhayi,
dutiābhisamayo¹⁰ Nātho satasahasāṃ abodhayi'',
206. Yadā devabhavanamhi Buddha dhammam adasayi
anvutikoṭisahasāṇam tatiyābhisamayo ahu.

¹ C² tipena. ² so all three MSS. ³ C² sabbaḍḍhakiccāṃ; C² sabbaṃ kiccāṃ.

⁴ C² C² kñci. ⁵ C² kñci corrected to kañci. ⁶ so all three MSS. ⁷ C² C² bahū. ⁸ C² hi. ⁹ C² -samayo. ¹⁰ C² -samayo, C² -samayo corrected to -samayo.

¹¹ C² abodhayi.

307. Sannipātā tayo āsūṃ Dipaṅkarassa Satthuno:
koṭisatasahassānāṃ paṭhamo āsi samāgamo.
308. Puna Nārada-kūṭambū pavivekagato Jine
khināsavā vitamālā samāṃsu satakoṭiyo.
309. Yadā rasi¹ Mahāvīro Sudassanasiluccayo²
navutikoṭisahasseehi pavāresi tadā Muni.
310. Aham tena sumayena jaṭile uggatāpano
antalikkhamhi carāno pañcābhinnāsu pāragū³.
311. Dasavīsasahassānāṃ dhammābhisaṃayo ahu.
ekadvinnuṃ abhisamayo gūṇanāto⁴ asamkhiyā.
312. Vitthārikāṃ bāhujāṇūṃ iddhaṃ pitam⁵ ahū⁶ tadā
Dipaṅkarassa Bhagavato sāsanaṃ suvisodhitam.
313. Cattāri satasahasāni chala bhinnā mahiddhikā
Dipaṅkaruṃ Lokaviduṃ parivārenti sabbaṃ.
314. Ye keci tena sumayena jahanti māmasu bhavaṃ
appattamānāsā sekhā garahitā va bhavanti te.
315. Suppūphitaṃ pāvacaṇaṃ aruṇantehi tādihi
khināsavehi vimalehi upasohhati sadevake.
316. Nagarāṇi Rāmaṃvati nāma. Samedho nūna khattiyo,
Samedhā⁷ nama janiyā Dipaṅkarassa Satthuno.
317. Sumaṅgalo⁸ ca Tisso ca abesūṃ aggasāvaka,
Sāgato nāṃ⁹ upatthāko¹⁰ Dipaṅkarassa Satthuno.
318. Nandā c¹¹ eva Sunandā ca abesūṃ aggasāvika,
bodhi tassa Bhagavato Pippalīti paruccati.
319. Asitihatthamabbeshe Dipaṅkaro Mahāmuni
sebhati diparakkho va sālarājā va phullito.
320. Satasahasasāṃ yasāni āyūṃ tassa Mahesino,
tāvata tittamāno so tāresi janitāṃ bahū.
321. Jotayitrāṇa saddhammāṃ santāretvā mahājanaṃ
jalitvā aggikkhandho va nibbuto so sasāvako.
322. Sā ca iddhi¹² so ca yaso¹³ tāṇi ca padesu cakkaratanaṃ¹⁴
sabbaṃ samantarāhitam, manū rittā sabbasamkharū¹⁵ ti.

¹ C¹ rasi. ² C¹ siluccayo. ³ C¹ C² pārago. ⁴ C¹ gūṇanāto corrected to
gāṇanāto, C² gūṇanāto. ⁵ C¹ C² pitam corrected to pūtam. ⁶ C¹ ahu.
⁷ C¹ C² samedha. ⁸ C¹ C² sumangalo. ⁹ C¹ nāmapatthāko. ¹⁰ C¹ iddhi. ¹¹ C¹
so ca so, C² so yaso corrected to so ca yaso. ¹² so all three MSS. ¹³ C¹
-samkharā, C² -samkharā.

212. „Dīpaṃkarassa aparena¹ Koṇḍañño nāma Nāyako
anantatejo amitayaso appameyyo durāsado“.

Dīpaṃkarassa pana Bhagavato aparabhāge ekaṃ asaṃkheyyaṃ
atikkamitvā Koṇḍañño nāma Satthā udapādi. Tassaṃ tayo sā-
vakasaṃnipatā abhesuṃ, paṭhamasaṃnipāte koṭisatasahassaṃ, duttiye
koṭisahassaṃ, tatiye navutikoṭiyo. Tadaṃ Bodhisatto Vijitāvi nāma
cakkavatti² hutvā koṭisatasahassasaṃkhasa buddhopamukhasa
bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ adāsi. Satthā Bodhisattaṃ „Buddho
bhavissasīti“ vyākariṭvā dhammaṃ desesi. So Satthu dhammakathaṃ
sutvā rajjam niyyādetvā pabbajj. So tīṇi³ Pīṭakāni uggahetvā aṭṭha
sāṃpattiyo paṇḍa ca abhinnāyo uppādetvā aparihinajjhāno⁴ Brahma-loke
nibbatti. Koṇḍaññabuddhassa pana Rammavati nāma nagaraṃ. Sunando
nāma khattiyo pitā. Sujātā nāma devī mātā, Bhaddo ca Subhaddo ca
dve aggasāvaka, Amuruddho nāma upatthāko, Tissā ca Upatissā ca
aggasāvika, Sālakalyāṇi⁵ bodhi, aṭṭhasīṭhatthubhedhaṃ sariraṃ, vasa-
satasahassaṃ āyuppaṃāṇaṃ ahoṃ. Tassa aparabhāge ekaṃ asaṃkheyyaṃ
atikkamitvā ekasmiṃ yeva kappe cattāro Buddhā nibbattiṃsu: Maṅgalo⁶
Sumano Revato Sobhito ti. Maṅgalassa Bhagavato tayo sāvakasaṃnipatā
abhesuṃ, tesu⁷ paṭhamasaṃnipāte⁸ koṭisatasahassaṃ bhikkhū abhesuṃ,
duttiye koṭisahassaṃ, tatiye navutikoṭiyo. Vemātikabbhātā kir⁹ assa
Ānandakumāro navotikoṭisaṃkhaṃ paṇḍa saddhīṃ dhammasavasaṃsatthāya
Satthu santikaṃ agamāsi¹⁰. Satthā tassa ānupubbikathaṃ¹¹ kathesi,
so saddhīṃ paṇḍa sāha¹² paṇḍisaṃbhidaṃ arahattaṃ pāpuṇi. Sat-
thā tesaṃ kulaputtānaṃ pubbacaritaṃ olokento iddhiṃayaṃpattacivarassa
upanissayaṃ divā dakkhiṇaṭṭhaṃ pasāretvā „etha bhikkhavo“ ti
āha. Sabbe taṃ khaṇaṃ yeva iddhiṃayaṃpattacivaradharā saṭṭhi-
vassatherā viya ākappasampannā hutvā Satthāraṃ raṇḍitvā pari-
vārayiṃsu. Ayam assa tatiyo sāvakasaṃnipāte ahoṃ. Yathā paṇḍa
aṇḍesaṃ Buddhānaṃ samantā sīṭhatthappamāṇā yeva sarirappabbhā
ahoṃ na evaṃ, tassa pana Bhagavato sarirappabbhā niccaṃkālaṃ
dasasahassalokadhātum¹³ pharitvā aṭṭhāsi. Rukkhapaṭṭhaviṇṇapabbata-
samuddādayo antamaso ukkhalīyādini upādāya suraṇṇapattapariyonasaddhā
viya abhesuṃ. Āyuppaṃāṇaṃ paṇḍa assa navutivasasahassāni ahoṃ.
Ettakaṃ kālaṃ candasuriyādayo attano pabbhāya virocituṃ na sakkhiṃsu.
rattindivampariccheto na paṇḍayittha, divā suriyālokena viya sattā

¹ aparena corrected to aparena. ² C^k C^r cakkavatti. ³ C^k tīni, C^r tīni corrected to tīni. ⁴ C^r -hina-. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^k C^r maṅgalo. ⁷ C^r tesu corrected to te, C^k te corrected to tesu. ⁸ C^r -pāṇe. ⁹ C^r āgamāsi. ¹⁰ C^r ānupubbikathaṃ. ¹¹ C^r sāha. ¹² C^r dasasahassāni.

niccam¹ Buddhāloken² eva vicariṃsu. sāyam³ pupphanakusumānam⁴ pāto
 va ravanasakunāḍinaṃ⁵ ca vasena loke rattindiram⁶ paricechedam⁷ sallak-
 khesi. „Kim pana aññesum⁸ Buddhānam⁹ ayam¹⁰ ānubhāvo n¹¹ atthi¹²“
 no n¹³ atthi, te hi pi ākamkhamānā¹⁴ dasasahasā¹⁵ vā lokadhātum¹⁶ tate
 vā bhūyyo ābhāya phareyyum¹⁷. Maṅgala¹⁸ pana Bhagavato
 pubhapatthanāvasena aññesam¹⁹ vyāmappabhiā²⁰ viya sarirappabbhā²¹ niccam²²
 eva dasasahasalokadhātum²³ pharivā²⁴ atthāsi. So kira Bodhisattacariyākāle
 vasantatasadi²⁵ attabbhāve²⁶ thito saputtadāro²⁷ vaṇkapabbatasadi²⁸ pabbate
 vāsi. Ath²⁹ eko Kharadāṭhiko³⁰ oṃma³¹ yakkho Mahāpurisassa³² dānājā-
 sayatam³³ sutvā brāhmaṇavaṇṇena³⁴ upasamkamitvā³⁵ Mahāsattam³⁶ dve
 dārake yāci. Mahāsatto „dādāmi brāhmaṇassa³⁷ puttake“³⁸ ti haṭṭha-
 pahattho udakapariyantam³⁹ pathaviṃ⁴⁰ kampento⁴¹ dve pi dārake adāsi.
 Yakkho camkamu⁴² koṭiyam⁴³ ālambanapimlakam⁴⁴ nissāya⁴⁵ thatvā⁴⁶ passantass⁴⁷
 eva Mahāsattassa⁴⁸ mūlakalāpam⁴⁹ viya dārake khādī. Mahāpurisassa⁵⁰
 yakkham⁵¹ oloketvā⁵² mukham⁵³ vivatanatte⁵⁴ aggijālā⁵⁵ viya lohitudhāram⁵⁶
 uggiramānam⁵⁷ tassā⁵⁸ mukham⁵⁹ divvā⁶⁰ pi kesaggamattam⁶¹ pi domanassam⁶²
 na uppaṇṇi⁶³. „vadinnaṃ⁶⁴ vata me dāna“⁶⁵ ti cintayato⁶⁶ pan⁶⁷ nasa sarire
 mahantaṃ⁶⁸ pūṭisomanassam⁶⁹ udapādī. So „imassa⁷⁰ me vissanḍena⁷¹ anūgate
 imiṇā⁷² va nīhārena⁷³ rasmiyo⁷⁴ nikkhamantū“⁷⁵ ti patthanaṃ⁷⁶ akāsi. Tassa⁷⁷
 tam⁷⁸ patthanaṃ⁷⁹ nissāya⁸⁰ Buddhabhūṭassa⁸¹ sarirato⁸² rasmiyo⁸³ nikkhamitvā⁸⁴
 ettakam⁸⁵ thānam⁸⁶ phariṃsu. Aparam⁸⁷ pi⁸⁸ ssa⁸⁹ pubbacaritam⁹⁰ atthi⁹¹; so
 kira Bodhisattakāle⁹² ekussa⁹³ Buddhassa⁹⁴ cetiyam⁹⁵ divvā⁹⁶ „imassa⁹⁷ Buddhassa⁹⁸
 mayā⁹⁹ jīvitam¹⁰⁰ paricejjetum¹⁰¹ vaṭṭatīti“¹⁰² dandakadipikāveṭṭhananiyāmena¹⁰³
 sakulasarirum¹⁰⁴ vethāpetvā¹⁰⁵ ratanamakulam¹⁰⁶ satasahasagghaṇakam¹⁰⁷
 suvaṇṇapātīm¹⁰⁸ sappissa¹⁰⁹ pūrāpetvā¹¹⁰ tattha¹¹¹ sahasam¹¹² vaṭṭiyo¹¹³ jāletvā¹¹⁴ tam¹¹⁵
 sisenādāya¹¹⁶ sakulasarirum¹¹⁷ jālāpetvā¹¹⁸ cetiyam¹¹⁹ padakkhiṇam¹²⁰ karonto¹²¹
 sakalarattim¹²² vitināmesi¹²³, evam¹²⁴ yāva¹²⁵ aruṇaggamanā¹²⁶ vāyamanṭassa¹²⁷ pi¹²⁸
 ssa¹²⁹ lomakūpanattam¹³⁰ pi¹³¹ asumam¹³² un¹³³ gaṇhi¹³⁴, padumagabbham¹³⁵ pavittha-
 kūlo¹³⁶ viya¹³⁷ ahesi¹³⁸, dhammo¹³⁹ hi nām¹⁴⁰ esa¹⁴¹ attānaṃ¹⁴² rakkhantaṃ¹⁴³ rakkhati¹⁴⁴
 tenāha¹⁴⁵ Bhagavā¹⁴⁶:

334. „Dhammo¹ hāve² rakkhati³ dhammacāriṃ,
 dhammo⁴ suciṇṇo⁵ sukham⁶ āvāhati,
 esānisamso⁷ dhammo⁸ suciṇṇo⁹“
 na¹⁰ duggatiṃ¹¹ gacchati¹² dhammacāriti¹³“

¹ C¹ C² rattindiraparicechedam. ² C¹ C² dasasahasā. ³ C¹ C² maṅgala.

⁴ C¹ C² dasasahasā. ⁵ C¹ -sayatam. ⁶ C¹ C² upaṇṇi. ⁷ all three MSS. satasahasagghaṇakam. ⁸ C¹ vaddhiyo. ⁹ C¹ omits jāletvā - - sakulasarirum.

¹⁰ C¹ C² suciṇṇo. ¹¹ C¹ dhammo, C² dhammo corrected to dhammo. ¹² C¹ suciṇṇo.

imassāpi kammasa missandena tassa Bhagavato sarīrobbhāso dasa-
sahasailokadhātum¹ pharitvā atthāsi. Tadā amhākaṃ Bodhisatto Suruci
nāma brāhmaṇo hutvā Satthāraṃ „nimanteesāmiti“ opasāmkamitvā
madhuraḍhammakathaṃ sutvā „eye mayhaṃ bhikkhaṃ gaṇhatha
bhante“ ti āha. „Brāhmaṇa kittakehi te bhikkhūhi attho“ ti.
„Kittakā pana ve bhante parivārabhikkhū“ ti āha. Tadā Satthu
paṭhamasannipāto yeva hoti, tasmā „koṭisatasahasasā“ ti āha. „Bhante
sabbehi pi saddhīm mayhaṃ gehe bhikkhaṃ gaṇhathā“ ti. Satthā
adhivāsesi. Brāhmaṇo svātanaṃ nimantetvā gehaṃ gacchanto cintesi:
„Ahaṃ ettakānaṃ bhikkhūnaṃ yāgubbhattavattadhāni dātum nona
sakkonī, nisīdanattihānaṃ pana kathaṃ bhavissatīti“. Tassa sū cintā
caturāsītiyojanasahasamatthake thitassa devaraṇṇo Paṇḍukambalasīlā-
saṃasaṃ unbabbhūvaṃ janesi. Sakko „ko nu kho maṃ imasmā thānā
cāvetukāmo“ ti dibbacakkhūnā olokeṃto Mahāpurisaṃ diṇvā „Suruci-
brāhmaṇo buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā nisīdanattihā-
natthāya cintesi, mayāpi tattha gantvā puṇṇakoṭṭhāsaṃ gabhetum
vaṇṇatīti“ vaḍḍhakivannam nimamutvā² yāsipharasahattho Mahāsatissa
purato pāturo abhosi, „atthi nu kho kassaci bhātiyā kattabbhaṃ“ ti āha.
Mahāpuriso diṇvā „kūṃ kammaṃ karissasīti“ āha. „Mama ajānanaṣippaṇi
nāma n’ atthi, gehaṃ vā maṇḍapaṃ vā yo yam kareti tassa taṃ
kātum jānāmiti“. „Tena hi mayhaṃ kammaṃ atthitī“. „Kiṃ ayyā“
ti. „Svātanaṃ me koṭisatasahasābhikkhū nimantitā, tesaṃ nisīdana-
maṇḍapaṃ karissasīti“. „Ahaṃ nāma kareyyaṃ soce me bhātiṃ
dātum sakkhissathā“ ti. „Sakkhissāmi tāta“ ti. „Sādhū karissāmiti“
gantvā ekaṃ paḍesaṃ olokesi. Dvādasaterasayojanappamāṇo paḍeso
kassapaṇḍalaṃ³ viya samatalo abhosi. So „ettake thāne antaratanaṃayo
maṇḍapo utthahatū“ ti cintetvā olokesi, tēvaḍ eva puthaviṃ⁴ bhinditvā
maṇḍapo utthahi. Tassa sovaṇṇamayesu thambhesu rajatamayā ghaṭakā
abhesum, rajatamayesu sovaṇṇamayā, manitthambhesu pavālamayā⁵,
pavālatthambhesu⁶ magimayā, antaratanaṃayesu antaratanaṃamayā va⁷
ghaṭakā abhesum. Tuto „maṇḍapassa antarataraṃ kiṃkiṇikajālāṃ
olambatū“ ti olokesi. Saha olokanen⁸ eva jālāṃ olāmbi yassa
maṇḍavāteritassa pañcaṅgikasa⁹ eva turiyassa madhurasaddo niggaḇhati,
dibbasāṅgītivattanaṃkālo¹⁰ viya hoti. „Antarā¹¹ gaudhadānamāladāmāni
olambantū“ ti cintesi, dāmāni olāmbiṃsu. „Koṭisatasahasābhikkhūnaṃ

¹ C² dasasahasā. ² C² nimamutvā. ³ C² kassā. ⁴ C² C³ puthaviṃ corrected
to puthaviṃ. ⁵ C² C³ pavāla. ⁶ C² pavāla. ⁷ C² va. ⁸ C² samgiti.

⁹ C² antaratara.

bhikkhūnaṃ āsānāni ca ādhārakāni ca paṭhavīm bhinditvā utthahantū¹
 'ti cintesi, tāvad eva utthahimsu. „Kone kone ekekā udakacūṭiyo
 utthahantū² 'ti cintesi, udakacūṭiyo utthahimsu. Ettakam māpetvā
 brāhmaṇassa sutikam gantvā „ehi ayya, tava maṇḍapaṃ oloketvā
 mayham bhātū dehi³“ āha. Mahāpuriso gantvā maṇḍapaṃ olokesi.
 oloketvā⁴ eva sakalasariram pañcavaṇṇāyo pūṭiyā niraṇṭarū phutaṃ
 abosi. Ath' assa maṇḍapaṃ oloketvā etad abosi: „āyāṃ maṇḍapo
 manussabhūtena kate, mayham pana ajjhāsayāṃ mayham guṇaṃ
 āgamaṃ addhā Sakkaḥharanaṃ unham abosi, tato Sakkena devanānā
 āyāṃ maṇḍapo kārīto bhavissati, na kho pana⁵ me yuttam evarūpe
 maṇḍape ekadivasaṃ yeva dānaṃ dātum sattāhaṃ dassāmiti⁶“ cintesi.
 Bāhiraḍānaṃ⁷ hi kittakam pi samānaṃ Bodhisattānaṃ tuṭṭhiṃ⁸ kātum
 na sakkoti, alaṃkatasīsaṃ⁹ pana chinditvā añjitaakkhīni oppāpetvā
 hadayamaṇḍapaṃ yā ubbatteivā dinnakāle Bodhisattānaṃ cāgaṃ nissāya
 tuṭṭhi nāma hoti. Anbhākam pi hi Bodhisattānaṃ Sivjātake devasikam
 pañcakahāpapaṃmaṇḍaṇi viśajjētvā catuṣu dvāreṣu majjhe nagare dānaṃ
 dentassa tam dānaṃ cāgatutuṭṭhiṃ oppādetum nāsakkhi, yadā pa¹⁰ assa
 brāhmaṇavaṇṇaṃ āgantvā Sakko devarājā akkhīni yāci tadā nāṃ oppādetvā
 dādamaṇṇaṃ¹¹ eva hūso oppajji, koṣaggaṃattam pi cittaṃ¹² aññathattam
 nāhesi. Evam dānaṃ nissāya Bodhisattānaṃ tittī nāma u' attāhi. Tasmā
 so pi Mahāpuriso „sattāhaṃ mayā koṭitasasabassasamākkhānaṃ bhikkhūnaṃ
 dānaṃ dātum vaṇṇatīti¹³“ cintētvā tasmāṃ maṇḍape nisiddāpetvā sattāhaṃ
 gavaṇṇaṃ nāma dātum adāsi. (Gavaṇṇaṃ u' mahante mahante kolambo¹⁴
 khīrassa pūreva uddhane āropētvā ghaṇḍapāpake khīre thoḷe tanḍule paṭṭhiṭvā
 paṭṭhaṃ madhvaṃkharacūṭiṃpāpāni abhisaṃbhāṣeṭṭhānaṃ vuccati. Maṇḍaṇā
 yeva pana parivāṇitum nāsakkhimsu, devāpi ekantarikā hutvā parivāṇi-
 msu¹⁵. Dvādasantaracyojanappamāṇatthānaṃ pi bhikkhū gaṇḍitum
 na ppahesi yeva, te pana bhikkhū attano attano ānubhāvena nisīdmsu.
 Pariyusānadivase sabbabhikkhūnaṃ pattāni dhorāpetvā bhesajjathāya
 sappinavaṇṇitamadhuphāṇitādini¹⁶ pūretvā ticivarehi sandhim adāsi.
 Saṅghavarakabhikkhūnaṃ laddhacarivaṇṇatākā catasabassagghamaṅkā¹⁷
 alaseṇaṃ, Sattā anumeḍanaṃ karonto „āyāṃ puriso evarūpaṃ
 mahādānaṃ adāsi, ko nu kho bhavissatīti¹⁸“ upadhārento „anāgate
 kappasatasabassādhikānaṃ dvīnaṃ asamākhēyyānaṃ matthake Gotamo
 nāma Buddhō bhavissatīti¹⁹“ disvā Mahāpurisaṃ āmantētvā „tram

¹ C¹ smite pana. ² so all three MSS. ³ C¹ C² tuṭṭhi. ⁴ C¹ alaṃkatasīsaṃ.
⁵ C¹ kolambo. ⁶ C¹ pavāṇitum. ⁷ C¹ -ppāṇitā-, C² -ppāṇitā-, C³ -ppāṇitā-
 corrected to -phāṇitā-.

ettakam nāma kalam atikkamitvā Gotamo nāma Buddho bhavissasīti¹ vyākāsi. Mahāpuriso vyākaranam sutvā „ahaṃ kira Buddho bhavissāmi. ko nu gharāvāsena attho, pabbajissāmi“² ciutetvā tathārūpam sampattiṃ khejapindam viya pahāya Sattān santike pabbaji. pabbajitvā Buddhavacanam uggaṇhetvā³ abhiñña ca samāpattiyo ca nibbattetvā āyupariyesāno Brahmaloce nibbatti. Maṅgalassa⁴ pana Bhagavato nageram Uttarān nāma ahoṣi, pitāpi Uttaro nāma khattiyo; mātāpi Uttarā nāma, Sudevo ca Dhammaseno ca dve aggasāvaka, Pāḷito nāma upatthāko, Sivali ca Asokā ca dve aggasāvika, Nāgarukkho bodhi. atthasīti⁵hatthubbedham sariram ahoṣi. Navutivasasasahassāni⁶ thatvā parinibbute pana tasmim ekappahāren⁷ eva dasacakkavālasahassāni ekandhakārāni ahesum, sabbacakkavālesu munassānam mahantaṃ ārodanaparidevanam ahoṣi.

225. „Koṇḍañassa⁸ aparena⁹ Maṅgalo¹⁰ nāma nāyako
tamaṃ loke nihantvāna dhammakkam abhihārayitī“.

Evam dasasahasīlokaadhātum¹¹ andhakāraṃ katvā parinibbutassa Bhagavato aparabhāge Sumano nāma Sattān udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipatā, paṭhamasannipāte koṭisatasahasāni bhikkhū ahesum, dutiye Kaṇḍanapabbatamhi¹² navutikoṭisatasahasāni, tatiye asitikoṭisatasahasāni. Tadā Mahāsatto Atulo nāma nāgarājā ahoṣi mahaddhiko mahāmuhhāvo. So „Buddho uppanno“¹³ ti sutvā nātissāṅghaparivuto nāgabhavanā nikkhamitvā koṭisatasahasabhikkhuparivāraṃ tassa Bhagavato dibbaturiyehi upahāram karetvā mahādānaṃ datvā paccakkam dassanyugāni datvā samaseva patitthāsi. So pi nam Sattān „anāgate Buddho bhavissasīti“¹⁴ vyākāsi. Tassa Bhagavato nageram¹⁵ Khemam nāma ahoṣi, Sudatto nāma rājā pitā, Sironā nāma mātā, Sarupe ca Bhāvitatto ca aggasāvaka, Udeno nām¹⁶ upatthāko, Soṇā ca Upasonā ca aggasāvika, Nāgarukkho¹⁷ ca¹⁸ bodhi, navutihatthubbedham sariram, navutī yeva vassasahasāni āyuppanānaṃ ahoṣīti.

226. „Maṅgalassa¹⁹ aparena²⁰ Sumano nāma nāyako
sabbadhammehi asame sabbasattānaṃ uttamo“.

¹ C¹ aggaḥetvā. ² C² maṅgalassa. ³ C³ aparena. ⁴ C⁴ C⁵ maṅgalo. ⁵ C⁶ C⁷ dassasahasīti. ⁶ C⁸ -pabbatampi, C⁹ -pabbatampi corrected to -pabbatamhi. ⁷ C¹⁰ C¹¹ bhavissasīti. ⁸ C¹² maṅgaram. ⁹ C¹³ maṅgarukkho. ¹⁰ C¹⁴ ca. ¹¹ C¹⁵ C¹⁶ maṅgalassa. ¹² C¹⁷ aparena.

Tassa aparabhāge Revato nāma Satthā udapādi. Tassāpi¹ tayo sāvaka-sannipātā, paṭhamasannipāte garāṇā nāma n' utthi, duttiye koṭi-satasahasasū bhikkhū ahesuṃ, tathā tatiye. Tada Bodhisatto Attidevo nāma brāhmaṇo hutvā Satthū dhammadesanāṃ sutvā saraṇesu paṭiṭṭhāya siraṣi nājalāṃ dhapetrū tassa Satthuno kidesappahāne vaṇṇaṃ vaivā uttarāsaṅgena pājanā akāsi. So pi nam² „Buddho bhavissasīti“³ vyākāsi. Tassa pana Bhagarato nagaraṃ Sudhānāvati⁴ nāma ahesi, pitā Vipulo nāma khattiyo, mātā Vipulā nāma. Varuṇo ca Brahmadevo ca aggasāvaka, Saṃbhavo nāma upatthāko, Bhaddā ca Subhaddā ca aggasāvika, Nāgarukko⁵ ca⁶ bodhī, sariraṃ avitthattihubhedhaṃ ahesi, āyuh⁷ satthuvassasahasāṇṇi.

227. „Sumanasā aparena⁸ Revato nāma nāyako
anūpamo⁹ asadiso atulo uttamo Jimo“ ti.

Tassa aparabhāge Sobhito nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvaka-sannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatā bhikkhū ahesuṃ, duttiye navutikoṭiyo, tatiye satthikoṭiyo. Tada Bodhisatto Ajjito¹⁰ nāma brāhmaṇo hutvā Satthū dhammadesanāṃ sutvā saraṇesu paṭiṭṭhāya buddha-pumukhasa bhikkhusaṃghassa mahādāmaṃ adāsi. So pi nam¹¹ „Buddho bhavissasīti“¹² vyākāsi. Tassa pana Bhagarato nagaraṃ Sudhammaṃ nāma ahesi, pitā Sudhammo nāma rājā, mātāpi Sudhammā nāma, Aramo ca Sunetto ca aggasāvaka, Anomo nāma upatthāko, Nakulā ca Sujātā ca aggasāvika, Nāgarukko¹³ ca¹⁴ bodhī, atthapaṇṇāsa-hatthubhedhaṃ¹⁵ sariraṃ ahesi, navutivassasahasāṇi āyuppanāṇaṃ ti.

228. „Revatassa aparena¹⁶ Sobhito nāma nāyako
sumāhito santacitto aramo appatipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge ekaṃ asamkheyyaṃ atikkamitrā ekaṃnāṃ kappe tayo Buddhā nibbattimaṃ: Anomadassi¹⁷, Padumo Nārado ti. Anomadassissa Bhagarato tayo sāvaka-sannipātā, paṭhame aṭṭha bhikkhu-satasahasāṇi ahesuṃ, duttiye sattha, tatiye cha. Tada Bodhisatto eko yakkhasenāpati¹⁸ ahesi mahāddhiko mahānubhāvo anekakoṭi-

¹ C¹ tassāpi. ² C¹ tam. ³ C¹ bhavissasīti. ⁴ C¹ nāgarukko. ⁵ C¹ C² ca. ⁶ C¹ Jyo. ⁷ C¹ aparena. ⁸ C¹ anūpamo. ⁹ C¹ ajjito. ¹⁰ C¹ C² bhavissasīti. ¹¹ C¹ C² ca. ¹² C¹ C² -paṇṇāsa-, C³ -paṇṇāsa-. ¹³ C¹ aparena. ¹⁴ C¹ anomadassi. ¹⁵ C¹ C² -senāpati.

satasahasānaṃ yakkhānaṃ adhipati. So „Buddho uppaṇno“¹ ti sutvā āgantvā buddhapaṇukhassa saṅghassa mahādānaṃ adāsi. Satthāpi naṃ „anāgate Buddho bhaviṣṣanti“² vyākāsi. Anomadassissa pana Bhagavato Candavati³ nāma nagaram⁴ ahoṣi, Yasavā nāma rājā pitā, Yasodharā nāma mātā, Nisakho ca Anomo ca aggasāvaka, Varuṇo nāma upatthāko, Sundari ca Sumanā ca aggasāvikā, Ajjunarukkho bodhi, sariram aṭṭhapaññāsahatthubbedham ahoṣi, vassasatasahasānaṃ āyū⁵ ti.

199. „Sobhitassa aparena⁶ Sambuddho dipaduttamo
Anomadassi⁷ amāyaso tejasi⁸ duratikkamo“ ti.

Tassa aparabhāge Padumo nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahasānaṃ bhikkhū⁹ ahesuṃ, duttiye tiṇi¹⁰ satasahasāni, tatiye agāmaṃke araṇṇe mahāvanaapavāsīnāṃ bhikkhūnaṃ¹¹ dve satasahasāni. Tudā Tathāgate tasmim vasaṃde vasaṃte Bodhisattō siho butvā Satthāraṃ nirodhasamāpattiṃ samāpannaṃ dievā paṇṇacitto vanditvā padakkhiṇaṃ katvā piṭṭomanassajāto tikkhattum sīhanādaṃ naditvā sattāhaṃ buddhārammaṇaṃ¹² piṭṭiṃ arūjahitvā piṭṭukheṇ¹³ eva gocarāya apakkamitvā jivitapariccāgaṃ katvā payirupāsamaṃ aṭṭhāsi. Satthā sattāhaccayena nirodhā vutthito sīhaṃ oloketvā „bhikkhusaṃghe pi cittaṃ pasādetvā saṃghaṃ vandissanti“¹⁴ „bhikkhusaṃghe āgacchatu“¹⁵ ti nīteki. Bhikkhū tārud eva āgaminu. Siho saṃghe cittaṃ pasādesi. Satthā tassa manāṃ oloketvā „anāgate Buddho bhaviṣṣanti“¹⁶ vyākāsi. Padumassa pana Bhagavato Campakun nāma nagaram¹⁷ ahoṣi, Padumo nāma rājā pitā, mātāpi Asamā nāma, Sālo ca Upasālo ca aggasāvaka, Varuṇo nāma upatthāko, Bāmā ca Uparāmā¹⁸ ca aggasāvikā, Sonarukkho¹⁹ nāma bodhi, aṭṭhapaññāsahatthubbedham²⁰ sariram ahoṣi, āyū²¹ vassasatasahasānaṃ ti.

200. „Anomadassissa aparena²² Sambuddho dipaduttamo
Padumo nāma nāmena asamo appatipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge Nārado nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahasānaṃ bhikkhū ahesuṃ,

¹ C¹ candavati. ² C¹ nāḡaraṇi. ³ C¹ āyu. ⁴ C¹ aparena. ⁵ C¹ anomadassi.

⁶ C¹ tejasi. ⁷ all three MSS. bhikkhu. ⁸ C¹ tiṇi. C¹ tiṇi corrected to tiṇi.

⁹ C¹ bhikkhūnaṃ. ¹⁰ C¹ C² buddhārammaṇaṃ. ¹¹ C¹ nāḡaraṇi. ¹² C¹ Surāmā.

C¹ smiti uparāmā ca. ¹³ C¹ aṇṇa-. ¹⁴ C¹ C² paṇṇaṇaṃ. C¹ paṇṇaṇaṃ. ¹⁵ C¹ āyu.

dutiye navutikotisahasassāni, tatiye asitīkotisahasassāni. Tadaḥ Bodhisatto isiṇṇaḥajjam pabbajitvā paṇṇasu abhināṇaṇ aṭṭhasu ca samāpattisu¹ vaṣi, hutvā buddhapamukhasa saṅghassa mahādānaṃ dattvā lohitacandanena pūjau akāsi. So pi taṃ² „anāgate Buddho bhavissasīti“³ vyākāsi. Tassa Bhagavato Dhaṇḍavati⁴ nāma nagaraṃ ahoṣi, Sumedho nāma khattiyo pitā, Anoma nāma mātā, Bhaddasālo ca Jitamitto⁵ ca aggasāvukā, Vāsitho nām⁶ upatthāko, Uttarā ca Phagguni⁷ ca aggasāvikā, Mahāsonarukkho⁸ nāma bodhi, sarīraṃ aṭṭhasiṇṇatthubbedham ahoṣi, navutivasasahasassāni āyū⁹ ti¹⁰.

221. „Padumassa aparena Sambuddho dipaduttamo
Nārado nāma nūmem asamo appatipuggalo“ ti.

Nāradaḥbuddhasa aparabbhāge ito satasahasakappamatthake ekasmiṃ kappe eko va¹ Padumuttarabuddho nāma udapādi. Tassāpi tayo sāvakasamnipātā, pathamo kotisahasasassam bhikkhū ahesuṃ, dutiye Vebhārapabbate navutikotisahasassāni, tatiye asitīkotisahasassāni. Tadaḥ Bodhisatto Jaṭṭho nāma Mahārattiyo hutvā buddhapamukhasa saṅghassa cīvaradānaṃ adāsi. So pi taṃ² „anāgate Buddho bhavissasīti“³ vyākāsi. Padumuttarassa pana Bhagavato kāle tittiya nābesuṃ, sabbe devamanussā Buddham eva sarajam agamamsu. Tassa nagaraṃ⁴ Hamaṇvati⁵ nāma ahoṣi, pitā Anando nāma khattiyo, mātā Sujāto nāma, Deralo ca Sujāto ca aggasāvukā, Sumāno nāma upatthāko, Amitā ca Asamā⁶ ca aggasāvikā, Sālarukkho ca⁷ bodhi, sarīraṃ aṭṭhasiṇṇatthubbedham ahoṣi, sarīrapabbhā samantato dvādasa yojanāni ganhu, rasasahasasassam āyū⁸ ti⁹.

222. „Nāradaṇṇa aparena Sambuddho dipaduttamo
Padumuttaro nāma Jīno akkhobhho sāgarūpamo“ ti.

Tassa aparabbhāge timsakappasahasassāni utikkamitvā Sumedho ca Sujāto ca ti ekasmiṃ kappe ito Buddhā nibhattimsu. Sumedhasāpi tayo sāvakasamnipātā, pathamasamnipāte Sudhassananagare¹ kotisam bhikkhū ahesuṃ, dutiye navutikotiyo, tatiye asitīkotiyo. Tadaḥ Bodhisatto Uttaro nāma mānava² hutvā nidahitvā ṭhapitau yera

¹ C¹ samāpattien, C² samāpatti. ² so all three MSS. ³ C¹ phagguni. ⁴ C¹ -sona-. ⁵ C¹ C² Syuti. ⁶ C¹ omits va. ⁷ C¹ naḥgarau. ⁸ C¹ hamaṇvati.
⁹ C¹ C² va. ¹⁰ C¹ āyū. ¹¹ C¹ -naḥgare. ¹² C¹ mānava.

asītkoṭṭhassaṃ viṣṣajjevā buddhapamukhasa saṅghassa mahādānaṃ
datvā dhammaṃ sutvā saraneṣu paṭiṭṭhāya nikkhamitvā pabbajjī. So
pi naṃ „anāgate-Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Sumedhassa Bhagavato
Sudassanaṃ nāma nagaraṃ¹ ahoṣi. Sudatto nāma rājā pitā. tatāpi
Sudattā nāma. Sarano ca Sabbakūmo ca dve aggasāvukā. Sāgaro
nāma upaṭṭhāko. Rāmā ca Surāma ca dve aggasāvukā. Mahāniparukkho
bodhī, sarīraṃ uttīhasīti hatthubbedham ahoṣi, āyu² navutirasasahassāni.

222. „Padumuttarassa opareṇa Sumedho nāma nāyako
durāsado uggatejo sabbalekuttamo munīti“.

Tassa aparabbhāge Sujāto nāma. Satthā mātāpīti. Tassāpi tayo
sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte uttībhikkhusahassāni abhesum,
dutiye paññāsam³, tatiye cattārīsam⁴. Tadaṃ Bodhisatto cakkavattirājā⁵
hutvā „Buddho uppanno“ ti sutvā upasamkamitvā dhammaṃ sutvā
buddhapamukhasa saṅghassa saddhim satthāhi rātanēhi catumahādīpa-
rajjāṃ datvā Satthu santike pabbajjī. Sakalanuttharāsiṃ uttāhuppādam
gabhetvā āramikakiccaṃ sādhetvā buddhapamukhasa saṅghassa niccaṃ
mahādānaṃ adāmessu. So pi naṃ Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato
nagaraṃ⁶ Sumaṅgalam⁷ nāma ahoṣi, Uggato⁸ nāma rājā pitā. Pabbhāvati
nāma mātā, Sudassano ca Devo ca aggasāvukā. Nārado nāma upaṭṭhāko,
Nāgō ca Nāgasamulā ca aggasāvukā. Mahāvejjurukkho bodhī. So kira
mundasiddho ghanakkhaṇḍhe uparimahāsikkhāhi morapiṇḍakalāpū⁹ viyu
virocittā. Tassa Bhagavato sarīraṃ paññāsatthubbedham¹⁰ ahoṣi,
āyū¹¹ navutirasasahassāni.

223. „Tatth¹² eva Maṇḍakappamhi Sujāto nāma nāyako
sūhāna¹³ usabblakkhandho appameyyo durāsado“ ti.

Tassa aparabbhāge ito uttārāsakappasatnamatthake ekasmiṃ kappe
Piyadasī Atthadasī Dhammadassīti tayo Buddhā nibbattiṃsu.
Piyadasissa pi¹⁴ tayo sāvakasannipātā, paṭhame kotisatasahassam
bhikkhū abhesum, dutiye navutikoṭṭhe, tatiye asītkoṭṭhe ti. Tadaṃ
Bodhisatto Kassapo nāma mānavo¹⁵ tiṃsaṃ vedānaṃ pāraṃ gatvā ca
hutvā Satthu dhammadassanaṃ sutvā kotisatasahassasaddhānapariccāgena

¹ C¹ nagarāṃ. ² so all three MSS. ³ C¹ paññāsam. ⁴ C² C³ cattārīsam.

⁵ C¹ cakkavattirāja. ⁶ C¹ nagarāṃ. ⁷ C¹ C² sumāṅgalam. ⁸ C¹ upaggato.

⁹ C¹ -kalāpū. ¹⁰ all three MSS. paññāsa-. ¹¹ C¹ āyu. ¹² C¹ piyadasītiāpi.

¹³ C¹ C² mānavo.

samghārāmaṃ kuretvā sarameṣu ca sileṣu ca patthiḥāsi. Atha nam
Sattā „atthārassakappasatthaccayena Buddho bhavissasi“¹ vyākāsi.
Tassa Bhagavato Anomaṃ nāma nagaraṃ² ahoṣi. pitā Sudhmo nāma
rājā, mātā Candā nāma, Pālita ca Sabhadassī ca aggasāvakā, Sobhito
nām³ upatthāko, Sujātā ca Dhammadimā ca aggasāvikā, Piyaṅgurukkhō⁴
bedhi, sariraṃ asitthattabbhedhaṃ ahoṣi. navutivasasahasāni āyū⁵ ti.

325. „Sujātassa apureṇa⁶ sayambhū⁷ lokasūyako
durācāro asamasamo Piyaḍassī mahāyaso“ ti.

Tassa aparabhāge Atthadassī nāma Sattā udapādi. Tassāpi tayo
sarakasammipātā, pathame aṭṭhanavutibhikkhusantasahassāni ahesuṃ,
dutiye atthāsītisantasahassāni, tatiyā tatiye. Tadā Bodhisatto Susimo
nāma mahiddhikatāpaso hutvā devalokato mandāravapupphachattam
āharitvā Sattāraṃ pūjesi. So pi nam⁸ vyākāsi. Tassa Bhagavato
Sobhitam nāma nagaraṃ⁹ ahoṣi, Sūgato nāma rājā pitā, Sudassanā nāma
mātā. Santo ca Upasanto ca aggasāvakā, Abhāyo nām¹⁰ upatthāko,
Dhammā ca Sudhammā ca aggasāvikā, Campakarukkhō bedhi, sariraṃ
asitthattabbhedhaṃ ahoṣi. sarirappabbhā samantato sabbakālāni yajana-
mattam pharitvā atthāsi, āyuni vassasantasahassāni¹¹.

326. „Tatth¹² eva Mandakappamhi Atthadassī narāsabbo
mahātamaṃ nihantrāso patto sambodhim uttamaṃ“ ti.

Tassa aparabhāge Dhammadassī nāma Sattā udapādi. Tassāpi tayo
sarakasammipātā, pathame koṭisatam bhikkhū ahesuṃ, dutiye sattatikotiyo,
tatiye asitūkoṭiyo. Tadā Bodhisatto Sakko¹³ devarājā hutvā
dibbhagundhapuppheli ca dibbaturiyeli ca pūjasi akāsi. So pi nam¹⁴
vyākāsi. Tassa Bhagavato Saruṇam¹⁵ nāma nagaraṃ ahoṣi, pitā
Saruṇo nāma rājā, mātā Sumandā nāma, Padumo ca Phussaḍero ca
aggasāvakā, Sunetto nām¹⁶ upatthāko, Khemā ca Sattānāmā ca
aggasāvikā, Rattakuravakarukkhō bedhi, bimbijāto ti pi vuccati. Sa-
riraṃ paṇ¹⁷ asuṃ asitthattabbhedhaṃ ahoṣi, vassasantasahassam āyū¹⁸ ti.

327. „Tatth¹⁹ eva Mandakappamhi Dhammadassī mahāyaso
samandhakāraṃ vidhametrā atirocati sādevako“ ti.

¹ C¹ anomaṇāmanāgarah. ² C² C³ piyaṅgu-. ³ C⁴ āyū. ⁴ C⁵ opareṇa. ⁵ C⁶
sayambhū. ⁶ C⁷ naḡarārah. ⁷ C⁸ sahasānti. ⁸ C⁹ tati. ⁹ C¹⁰ C¹¹ sariraṃ.

Tassa aparabhāge ito catumavutikappamatthake ekasmin kappe eko va Siddhattha nāma Buddhō udapādi. Tassāpi tayo sāvakaśannipātā, paṭhamasannipāte koṭṭatasahassam bhikkhū ahoṣi, dutiye navutikotiyo, tatiye asitikotiyo. Tadaṁ Bodhisatto uggatejo abhināḍahassanpanno Maṅgalo¹ nāma tāpaso hutvā mahājambuphalam āharitvā Tathāgataṁ adāsi. Satthā taṁ phalam paribhuṇṇitvā „catumavutikappamatthake Buddhō bhavissasīti“ Bodhisattam vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaram² Vebhāram nāma ahoṣi, pitā Jayaseno nāma rājā, mātā Suphassā nāma, Sambalo ca Sumitto ca aggasāvaka, Revato nāma upatthāko, Sivallī ca Surāmā ca aggasāvika, Kanikāraruḍḍho³ bodhi, sarīram satthi-hatthubbedham ahoṣi, vassasatasahassam āyū⁴ ti.

tas. „Dhammadassanaṁ aparena⁵ Siddhattha nāma nāyako
nihanitvā tamam sabbam suriye v⁶ abhuggato⁷ yaṁhā“ ti.

Tassa aparabhāge ito dvānavutikappamatthake Tisso Phusso ti ekasmin kappe dve Buddhā nibbattiṃsu. Tisassa Bhagavato tayo sāvakaśannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhūnam koṭṭasatam ahoṣi, dutiye navutikotiyo, tatiye asitikotiyo. Tadaṁ Bodhisatto māhābhogo mahāyaso Sujāto nāma khattiyo hutvā isipabbujjam pabbajitvā mahiddhikantāhāram patvā „Buddho oppanno“ ti sutvā dīlham mandāravapadumam pāricchattakapupphāni ādāya catuparisamajjhe gaecchantam Tathāgataṁ pūjesi, ākāse pupphavitānam akāsi. So pi naṁ Satthā „ito dvānavutikappo Buddhō bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Khemam nāma nagaram ahoṣi, pitā Janasandho nāma khattiyo, mātā Padumā nāma, Brahmadevo ca Udayo ca aggasāvaka, Sambhavo nāma upatthāko, Phussa ca Sudattā ca aggasāvika, Asanaruḍḍho bodhi, sarīram satthi-hatthubbedham ahoṣi, vassasatasahassam āyū⁸ ti.

aso. „Siddhatthassa aparena⁹ asamo appapuggalo
anantasilo amitayaso Tisso lokagganāyako“ ti.

Tassa aparabhāge Phusso nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakaśannipātā, paṭhamasannipāte satthiṇ¹⁰ bhikkhusatasaṁsāraṇi, dutiye paṇḍārā¹¹, tatiye dvattimā. Tadaṁ Bodhisatto Vijitāvi nāma khattiyo hutvā mahārajam¹² pabhāya Satthu santike pabbajitvā tiri¹³

¹ C¹ C² Maṅgalo. ² C¹ nagaram. ³ C¹ C² Kanikāra. ⁴ C¹ aparena. ⁵ C¹ abhuggato. ⁶ C¹ aparena. ⁷ C¹ satthi. ⁸ C¹ C² paṇḍārā, C² paṇḍārā. ⁹ C¹ C² mahārajam. ¹⁰ C¹ C² tiri.

pitakāni uggahetvā mahājānassa dhummakātham kathesi sūpāramiñ
ca pūresi. So pi nam Buddhō tatth¹ eva vyākāsi. Tassa Bhagavato
Kāsi² nāma nagaram³ ahoṣi. Jayaseno nāma rājā pitā. Sirimā nāma
mātā. Surakkhito ca Dhammaseno ca aggasāvaka. Sabhiyo nāma
upatthāko, Cālā ca Uparālā aggasāvikā, Ānḍakarakukko bodhi, sarīram
atthapaññāsahatthubbedham⁴ ahoṣi, navutirasasahasāni āyū⁵ 'ti.

740. „Tatth⁶ eva Maṇḍakappamhi ahū⁷ Satthā anuttaro
anūpamo⁸ asamasāmo Phusso lokagganāyako“⁹ ti.

Tassa aparabbhāge ito ekanavutikappe Vipassī nāma Bhagavā udapādi.
Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte atthasatthim¹⁰
bhikkhusatasahasam ahoṣi, duttiye ekasatasahasam, tatiye asitihassani.
Tadā Bodhisatto mahiddhiko mahānubhāvo Atulo nāma nāgarāja hutvā
sattaratanaakkhacitāni savaṇṇasammasipīṭham Bhagavato adāsi. So pi tam¹¹
„ito ekanavutikappe Buddhō bhavissasīti“¹² vyākāsi. Tassa Bhagavato
Bandhumatī nāma nagaram³ ahoṣi, Bandhumā nāma rājā pitā.
Bandhumatī nāma mātā, Khunḍo ca Tisso ca aggasāvaka, Asoko nāma
upatthāko, Candā ca Candamittā ca aggasāvikā, Pāṭalirukko bodhi,
sarīram satthihattubbedham ahoṣi, sarirappabhā sadā sattayojanāni
pharitrā¹³ atthāsi, asitirasasahasāni āyū⁵ 'ti.

741. „Phussaassa aparena Sambuddho dipaduttamo
Vipassī nāma nāmena loke uppajji cakkhumā“¹⁴ ti.

Tassa aparabbhāge ito ekatimsakappe Sikkhī ca Vesabbū cā¹⁵ ti dve Buddhā
ahesuṃ. Sikkhīcāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhu-
satasahasam ahoṣi, duttiye asitihassani, tatiye sattati. Tadā Bodhisatto
Arindamo nāma rājā hutvā budhapannekkhasa saṅghassa sacivarnā¹⁶
mahādānaṃ pavattietvā sattaratanaapatiṃaṇḍitaṃ hatthiratanam datvā
hatthipannāpam katvā kappiyabhaṇḍam adāsi. So pi nam¹⁷ „ito eka-
timsakappe Buddhō bhavissasīti“¹⁸ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato
Arupavati nāma nagaram ahoṣi, Aruno nāma bhattiyo pitā, Pabbhāvatī
nāma mātā, Abhūhū ca Sambhavo ca aggasāvaka, Khemankaro nāma
upatthāko, Mahhūlā ca Padumā ca aggasāvikā, Puṇḍarikarukko bodhi.

¹ so all three MSS. ² C¹ nāḡaram. ³ C¹ C² -pamisa-, C³ paṇḍisa. ⁴ C¹
ihū, C² ahū. ⁵ C¹ anūpamo. ⁶ C¹ -satthī. ⁷ C¹ nam? ⁸ C¹ bhavissasīti.
⁹ C¹ nāḡaram. ¹⁰ C¹ paritā. ¹¹ C¹ sāvaram. ¹² C¹ C² tam.

seriraṃ sattatimsahattubhedham ahesi, sarirappabbhā yojanattayam pharitvā utthāsi, sattatimsavassasahassāni āyū 'ti.

212. „Vipassissa aparena Sambuddha dipaduttamo
Sikkhivhayo¹ nāma Jino asamo appatipuggalo² ti.

Tassa aparabbhāge Vessabhū nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvaka-sannipātā, paṭhamasannipāto asitibhikkhusatasaḥassāni ahesum, duttiyo sattati, tatiyo satthi. Tadā Bodhisatto Sudassano nāma rājā hutvā buddhapamukhasa saṅghassa sacivaram mahādānaṃ datvā tassa sandike pabbajitvā ācāragunasampanno Buddharatane cittikārapitibahulo ahesi. So pi nam Bhagavā „ito ekatikeskappe Buddhe bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Anopamasā nāma nagaram ahesi, Suppātito nāma rājā pitā, Yasavatī nāma mātā, Soṇo ca Uttaro ca aggasāvaka, Upasanto nāma upatthāko, Dāmā ca Samālā ca aggasāvikā, Sālarukkho bodhī, seriraṃ sattubhaddhūbedham ahesi, satthivasas-sahasāni āyū 'ti.

213. „Tutth³ eva Maṇḍakappambī asamo appatipuggalo
Vessabhū nāma nāmena loke uppaṭṭi so Jino⁴ ti.

Tassa aparabbhāge imasmim kappe cattāro Buddhā nibbatā: Kakusandho Kouāgamano Kassapo anihākam Bhagavā ti. Kakusandhassa Bhagavato eko sannipāto⁵, tuttho cattālisam⁶ bhikkhusahassāni ahesum. Tadā Bodhisatto Khemo nāma rājā hutvā buddhapamukhasa saṅghassa upattacivaram⁷ mahādānaṃ⁸ c⁹ eva añjaṇāni bhesajjāni c⁹ eva datvā Sattho dhammasaṇaṃ sutvā pabbaji. So pi nam Satthā vyākāsi. Kakusandhassa pana Bhagavato Khemaṃ nāma nagaram ahesi, Aggidatto nāma brāhmaṇo pitā, Viśākā nāma brāhmaṇī mātā, Vidhūro¹⁰ ca Saṇḍivo ca aggasāvaka, Buddho nāma upatthāko, Sāmā ca Campakā ca aggasāvikā, Mahāsirisaṅgukko bodhī, seriraṃ cattālisahattubhedham ahesi, cattālisam vassasahassāni āyū 'ti.

214. „Vessabhussa aparena¹ Sambuddhe dipaduttamo
Kakusandho nāma nāmena appameyyo dūrāsado² ti.

¹ C^o sikkhivhayo corrected to sikkhivayo. ² C^o sāvaka-sannipāto, C^o sannipāto corrected to sāvaka-sannipāto. ³ C^o cattālisam. ⁴ C^o paṭṭacivaram, ⁵ C^o mahādānaṃ. ⁶ C^o C^o vidhūro. ⁷ C^o aparena.

Tassa aparabhāge Konāgamano¹ nāma Satthā udapādi. Tassāpi eko
 sāvakaṇṇipāto, tatthā timsabbhikkhusahassāni ahesuṃ. Tadā Bodhisatto
 Pabbato nāma rājā hutvā amocagunaparivuto Satthu santikam gantvā
 dhammadassanam suttvā buddhapamukhaṃ bhikkhusaṅgham nimantetvā
 mahādānam paruttetvā puttuppacīnapattim² kosoyyā kambalam
 dukūlāni³ c' eva savaṇṇapattakāṇ⁴ ca dutvā Satthu santike pabbaji.
 So pi nam⁵ vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhavati nāma nagarāṇ⁶
 ahoṣi, Yaṇṇadatto nāma brāhmaṇo pitā, Uttarā nāma brāhmaṇī mātā,
 Bhiyyaso⁷ ca Uttaro ca aggasāvaka⁸. Sotthiyo nāma upatthāko, Samuddā
 ca Uttarā ca aggasāvikā, Udukkharukkhe bodhī, sarīram viśatthattub-
 bedham⁹ ahoṣi, timsavassasahassāni āyū¹⁰ 'ti.

243. „Kakusandhassa aparena¹¹ Sambuddho dipaṇṭtamo
 Konāgamano¹² nāma Jino lokajettṭho sarīsabho¹³ 'ti.

Tassa aparabhāge Kassapa nāma Satthā loke udapādi. Tassāpi eko
 sāvakaṇṇipāto, tatthā viśatibbhikkhusahassāni ahesuṃ. Tadā Bo-
 dhisatto Jetipālo nāma mānaro¹⁴ hutvā timsaṃ vedānaṃ pāragū
 bhūṃtiyaṃ ca antalikkhe ca pākato Ghaṭikārassa kumbhakārassa
 mitto ahoṣi. So¹⁵ tena saddhīm Satthāraṇaṃ upasamkamitvā dhammakatham
 suttvā pabbajitvā āradḍhaviṇiye tīni pitakāni uggahetvā vattāvatta-
 sampattiyaṃ Buddhasāsanam soḍhesi. So pi nam¹⁶ Satthā vyākāsi. Tassa
 Bhagavato Jātanagarāṇa Bārāṇasī nāma ahoṣi, Brahmaḍatto nāma
 brāhmaṇo pitā, Dhuvavati nāma brāhmaṇī mātā, Tasse ca Bhāradvājo
 ca aggasāvaka¹⁷. Sabhamitto nāma upatthāko, Anulā¹⁸ ca Uruvelā ca
 aggasāvikā, Nigrodharukkhe bodhī, sarīram viśatthattubbedham ahoṣi,
 viśatvassasahassāni āyū¹⁹ 'ti.

246. „Konāgamanassa aparena²⁰ Sambuddho dipaṇṭtamo
 Kassapa nāma so Jino dhammarājā pahlamkaro²¹ 'ti.

Tasmim pama kappe Dipaṇṭkaradasabalo udapādi tasmim aṇṇe pi tayo
 Buddhā ahesuṃ. Tasmā santikā Bodhisattassa vyākaraṇam n' atthi.

¹ C¹ C² konāgamano, C³ konāgamayo. ² C⁴ -paddham, C⁵ puttuppacīna cūpa-
 paddham. ³ C⁶ C⁷ dukūlāni. ⁴ C⁸ -pattakāṇ, C⁹ -paddhakāṇ. ⁵ C¹⁰ tena.
⁶ C¹¹ nagarāṇa. ⁷ C¹² yaso. ⁸ C¹³ viśatthattubbedham. ⁹ C¹⁴ aparena. ¹⁰ C¹⁵
 konāgamano, C¹⁶ konāgamatī. ¹¹ C¹⁷ C¹⁸ mānaro. ¹² C¹⁹ amito so. ¹³ C²⁰ anulā.
¹⁴ C²¹ aparena.

tasmā te idha na dassitā, Atthakathāyaṃ pana tamhā kappā paṭṭhāya
sabbe Buddhe dassetum idam vuttam:

247. „Tanhankaro Medhankaro attho pi Saranankaro
Dīpaṅkaro ca sambuddho Kondāñño dipadottamo.
248. Maṅgalo¹ ca Sumano ca Revato Sobhito muni.
Anomadassi Padumo Nārado Padumuttaro.
249. Sumedho ca Sujāto ca Piyaḍassi mahāyaso.
Atthadassi Dhammadassi Siddhattho lokanāyako.
250. Tisso Phusso ca sambuddho Vipassi Sikhi Vessabhū
Kakusandho Koṇḍagamano Kassapo cāpi nāyako.
251. Ete ahesum Sambuddhā vitaragā samāhitā²
sātaramsiva uppamā mahātamarinodanā,
jalitvā aggikkhandhā³ va nibbutā te sasāvaka⁴ ti.

Tattha ambhākaṃ Bodhisatto Dīpaṅkarādinam caturvisatiyā Buddhānam
santike adhikāraṃ karonto kappasatasahasārdhikān cattārī asamkheyyāni
āgato. Kassapassa pana Bhugavato orabbhāge thapetvā imam
Sammāsambuddham añño Buddho nāma n' atthi. Ii Dīpaṅkarādinam
caturvisatiyā Buddhānam santike laddhavyākaraṇo pama Bodhisatto.
Yena pana tena

Mamsaattam līṅgasampatti hetu Sattāradaasanam
pabbajjā guṇasampatti adhikāro ca ehandatā
atthadhammasamodhānā abhinihāre samijjhātīti

ime atthadhamme samodhāpetvā Dīpaṅkarapādamūle katābhinihārena⁵
„handa buddhakare dhamme vicināmi ite c' ite" ti usāhaṃ kutvā
„vicinanto tadā dukkhin paṭhamam dānapārami" ti dānapāramitādayo
buddhakārakadhammā ditthā ne⁶ pūrento yeva Vessantarattabhāvā
āgami, āgacchanto va⁷ ye te katābhinihāraṇam Bodhisattūnam
ānisamsā samvannitā:

252. „Evam sabbaṅgasampannā bodhiyā uyatā narā
samsaram digham addhānam kappakoṭṭeatehi pi
253. Aricimhi na uppajanti, tathā lokantaresu ca.
vijjhānutuṇhā khuppipāsā na honti kālakaṇḍakā,
na honti khuddakā pānā uppajjantāpi duggatim.

¹ C¹ C² maṅgalo. ² C¹ mahāyaso. ³ C¹ aggikkhandho. ⁴ C¹ -hārenta, C² -hāro
na. ⁵ C¹ te. ⁶ so all three MSS.

254. Jāyamānā manussesu jaccandhā na bhavanti te,
satavekalantā n' atthi, na bhavanti mūgapakkhikā,
255. Itthibhāvaṃ na gacchanti, ubbatovyaññanapundakā
na bhavanti pariyāpunnā bodhiyā niyutā nara.
256. Muttā ānatarikhe¹ sabbattha suddhagocārā
micchādīṭṭhīṃ na sevanti kummakiriyaḍassanā,
257. Vasamānāpi saggeṣu asaṇṇam² na uppajjare,
suddhāvāseṣu devesu hetu nāma na vijjati,
258. Nekkhammaninnā sappurisā viśamiyuttā bhavābhare
varanti lokatthacarīyāye pūrentā sabbapāramitī³

te ānisamā⁴ adhigantvā va āgato. Pāramiyo pūrentassa c' assu.
Akittibrāhmaṇakāle Saṅkhatbrāhmaṇakāle Dhanañjayarājakāle Mahāsu-
dassanakāle Mahāgovindakāle Niminmahārājakāle Candakumārakāle
Viśayasetthikakāle Sivirājakāle Vessantarakāle ti dānapāramitāya
pūritattabbhāvanam⁵ parimāṇam n' atthi. Ekantena paṇ' assu
Sānpaṇḍitajātaka

259. „Bhikkhāya upagatam divā sakattānam⁶ paricejjim,
dāneṇa me samo n' atthi, esā me dānapāramitī⁷”

evam attaparicejjam karontassa dānapāramitā paramatthapārami nāma
jātā. Tathā Silavanāgarājakāle Campeyyanāgarājakāle Bhuridattanāga-
rājakāle Chaddantanāgarājakāle Jayaddisarājaseṇ⁸ putta-Alinasattu-
kumāra-kāle ti silapāramitāya pūritattabbhāvanam parimāṇam nāma n'
atthi. Ekantena paṇ' assu Samkhapālajātaka

260. „Sūlehi pi⁹ vijjayanto¹⁰ koṭṭayanto¹¹ pi¹² sattilū
Bhojaputte na kuppāmi, esa me silapāramitī¹³”

evam attaparicejjam karontassa silapāramitā paramatthapārami nāma
jātā. Tathā Somanassakumārakāle Hatthipālakumārakāle Ayoghara-
paṇḍitakāle ti mahārājaseṇa pabāya nekkhammapāramitāya pūritattabbhā-
vanam parimāṇam nāma n' atthi. Ekantena paṇ' assu Cūlasutasomajātaka¹⁴

¹ C¹ -rūṭhi. ² C² C³ asaṇṇam. ³ C⁴ pūritattabbhāvanam corrected to
pūritattabbhāvanam, C⁵ pūritattabbhāvanam corrected to pūritatta-. ⁴ C⁶ sakattānam
corrected to sakattānam. ⁵ C⁷ Jayaddisarājaseṇ, C⁸ Jayaddiye-. ⁶ C⁹ C¹⁰ omit pi.
⁷ so all three MSS., instead of vijjayanto? ⁸ C¹¹ koṭṭayanto, C¹² koṭṭayanto.
⁹ C¹³ omits pi. ¹⁰ C¹⁴ rūṭhi.

46 Paññāpārami. Viriyapārami. Khantipārami. Saccapārami.

201. „Mahārājjam hatthagatam khejapindam¹ va chaddayim,
cajato na hoti laganam, esā me nekkhammapāramitī²“

evam nissāṅgalāya³ rajjam chaddetrā nikkhamantassa nekkhamma-
pārami paramatthapārami nāma jātā. Tathā Vidhūrapaṇḍitakāle⁴
Mahāgovindapaṇḍitakāle Kuddālapaṇḍitakāle Arakapaṇḍitakāle Rō-
dhīparibhājakakāle Mahasadhapaṇḍitakāle ti paññāpāramiyā⁵ puritatta-
bhāvānam parimāṇam nāma n⁶ atthi. Ekantena pun⁷ nesa Sattubhatta-
jātake Senakapaṇḍitakāle

202. „Paññāya⁸ pavichante⁹ ‘ham¹⁰’ brāhmanam mocayim dukhā,
paññāya¹¹ me samo n¹² atthi, esā me paññāpāramitī¹³“

antobhastagatam sappam dassentassa paññāpārami¹⁴ paramatthapārami
nāma jātā. Tathā viriyapāramitādinam pi puritattabhāvānam parimāṇam
nāma n¹⁵ atthi. Ekantena pun¹⁶ nesa Mahājanakajātake

203. „Atiriddesi jalamaṃjhe kutā sabbe va mānusa,
cittaassa aññathā n¹⁷ atthi, esā me viriyapāramitī¹⁸“

evam mahāsamuddam tarantassa viriyapārami paramatthapārami nāma
jātā. Khantivādajātake

204. „Acetanam va koṭṭento¹⁹ tiḡhena pharasunā mama
Kāsurāje na kuppāmi, esā me khantipāramitī²⁰“

evam acetanābhāvena viya mahādukkham adhivāseṇtassa khantipārami
paramatthapārami nāma jātā. Mahāseṭṭasomajātake

205. „Saccavācam anurakkhanto cajitrā mama jīvitam
mocayim ekasatam khattiye, paramatthasaccapāramitī²¹“

evam jīvitam cajitrā saccam anurakkhantassa saccapārami paramattha-
pārami nāma jātā. Mugapakkhajātake

206. „Mātāpitā na me deṇṇā, na pi me deṇṇam mahāyasaṃ,
rabhaññutam piyaṃ mayham, tasmā ratam adhiṭṭhalū²² ti

¹ C¹ C² khele-. ² C³ nissāṅgalāya. ³ C⁴ C⁵ vidhura-. ⁴ C⁶ pañña-. ⁵ C⁷
paññāya. ⁶ U⁸ omite ham. ⁷ C⁹ C¹⁰ paññā-. ⁸ C¹¹ koṭṭento. ⁹ C¹² paramatthas-
saccapāramitī, C¹³ paramatthapāramitī.

evam jīvitam¹ pi cajitrā vataṃ adhiṭṭhahantassa adhiṭṭhānapāramī
paramatthapāramī nāma jātā. Ekarājaṭṭake

357. „Na maṃ koci uttasati, na pi² haṃ bhāyāmi³ kassaci.
mettābalen⁴ upatthaddho ramāmi pavase sadā“ ti

evam jīvitam pi anavaloketvā mettāyantassa mettāpāramī paramattha-
pāramī nāma jātā. Lomahaṃsajātuke

358. „Sesāne seyyam kappemi chaṭṭhikam upadhāy⁵ ahaṃ,
gemaṇḍalā upagaṇṭvā rūpaṃ dassunt⁶ anappakaṃ“ ti

evam gāmadārakesu nīṭṭhabhanādihi o⁷ eva mālāgandhūpahārādīhi ca
sukhadukkhān uppādentesu pi upekkham anutivattassa upekkhāpāramī
paramatthapāramī nāma jātā. Ayam ettha saṃkhepo, vitthārato paṇ⁸
esa attho Cāriyāpīṭakato gaḥetabbo. Evam pāramiyo pūrevā
Vessantarattabhāre⁹ ṭhito

359. „Acetanāyaṃ putharī¹⁰ aviṇṇāya sukhaṃ dukhaṃ,
sāpi dānabalā mayhaṃ sattakkhattuṃ pakampathā“ ti

evam mahāpathavikampanāni¹¹ mahāpunnāni karitvā āyupariyosāne tato
cuto Tusitabhavanaṃ nibbuti. Iti Dipamkaraṇāmūlato pūṭhāya yava
ayam Tusitaparo nibbuti ettakam ṭhānam Dūrenidānaṃ nāma¹² ti
veditabbhaṃ.

II. Avidūrenidāna.

Tusitaparo vasaṇṭe yeva paṇa Bodhisatte Boddhahalālhalam¹³ nāma
udapādī. Lokasmin¹⁴ hi tīṇi halālhalāni uppajjanti. Kappahalālhalam
Boddhahalālhalam Cakkavattīhalālhalam ti. Tattha vassasatassahasassa
accayena kapputtīhanam bhavissanti Lokabyūhā nāma kāmāvacaradevā
mattasārā vīkīṇakeṇā ruddamukkā assūm hatthehi puṭṭamānā
rattavatthasivattāṭhā atīviya virūpavesadhāro¹⁵ hutvā manussapathe
vicarantā evam ārocanti: „mārisā“, Iti vassasatassahasassa accayena
kapputtīhanam bhavissati, ayam loko vinassissanti, mahāsamuddo pi

¹ C¹ jīvitam. ² C² bhāyāmi. ³ C³ C⁴ vessantarabbhāre. ⁴ C⁵ C⁶ putharī. C⁷
patharī. ⁸ C⁸ mahāpatharī. ⁹ so all three MSS. instead of -kolīhalah? ¹⁰ C¹⁰
tasāpi lokasmin. ¹¹ C¹¹ -dhāro. ¹² C¹² mārisā mārisā, C¹³ mārisā.

suasissati, ayañ ca mahāpathavi¹ Sineru ca pabbatarājā udāyhiṣṣanti
vinassissanti, yāva Brahmaloḷā lokavināso bhavissatīti² mettā mārisā
bhāvētha, karuṇā muditā upekkhā mārisā bhāvētha, mātaraṃ
upatthahatha pitaraṃ upatthahatha, kule jettihāpacāyino hotā³ ti.
Idaṃ Kappahālāhalānā nāma. Vassasahassassa accayena pana
sabbānā-Buddho loke uppiṭṭissatīti lokapāladavatā: „ite mārisā
vassasahassassa accayena Buddho loke uppiṭṭissatīti“ ugghosentā⁴
āhippanti. Idaṃ Buddhahālāhalānā nāma. Vassasatassa pana
accayena cakkavattirājā uppiṭṭissatīti devatā yeva: „ite mārisā
vassasataccayena cakkavattiko⁵ rājā loke uppiṭṭissatīti“ ugghosentiyo
āhippanti. Idaṃ Cakkavattihālāhalānā nāma. Imāni tīpi
halāhalāni mahantāni honti. Tero Buddhahālāhalasaddhā suttā
sakuladasasahassacakkavāle⁶ devatā ekato sannipatitvā „aṅko nāma
satto Buddho bhavissatīti“ nātvā tam upasāṅkamitvā āyācanti,
āyācamānā ca pubbasimittasā uppannesā āyācanti. Tadā pana sabbāpi
tā ekacacakkavāle⁷ Cātummahārāja - Sakka - Suyāma - Santusita-
Paranimittasavatti-Mahābrahmacāri siddhā ekacacakkavāle⁸ sannipatitvā
Tasitabhavane Bodhisattassa santikāṃ gantvā „mārisā⁹, tumhehi dasapā-
ramiyo pūrentehi na Sakkasampattiṃ na Māra-Brahma-Cakkavatti-
sāmpattiṃ¹⁰ patthentehi pūritā lokanītharagatthāya¹¹ pana sabbānūtatā¹²
patthentehi pūritā, so vo dāni kālo mārisa Buddhattāya¹³, samayo
mārisa Buddhattāya¹⁴“ ti yācimsu. Atha Mahāsatto devatānaṃ
patthūnaṃ¹⁵ adutvā va kāladīpaśakulajantītiyuparicchedavassena
pañcamahāvīlokanaṃ nāma vilokesi. Tattha „kālo nu kho“ ti¹⁶ „kālo
nu kho“ ti paṭhamāṃ kālāṃ vilokesi. Tattha vassasatassahassato
uddhāṃ vadīhitaṃyukālo kālo nāma na hoti, kasmā? tadā hi sattānaṃ
jātījarāmaranāni na pañūyanti¹⁷. Buddhānaṃ ca dhammadesanā
tilakkhaṇamuttā nāma n¹⁸ atthi, tesāṃ aniccadukkhamanattā ti
kathentānaṃ „kin nāṃ¹⁹ etaṃ kathenti“ n²⁰ eva sotahhāṃ na
saddhātābbaṃ maññanti²¹, tato abhisamayō na hoti, tasmīṃ asati
anīyāṇikāṃ sāsanaṃ hoti, tasmā so akālo. Vassasatato ūnaṃyukālo²²
pi kālo na hoti, kasmā? tadā sattā usunnakilesā honti, usunnakilesānaṃ
ca dimho ovādo ovādayhāne na tiṭṭhati ndake dandārājī²³ viya khippaṃ

¹ C² -pathavi. ² C² bhavissati. ³ C² ugghosento. ⁴ C² cakkavatti. ⁵ C² -vāle.

⁶ so all three MSS. ⁷ C² na māra na brahma na cakkavattisāmpattiṃ. C² na māra na brahma na cakkavattisāmpattiṃ. ⁸ C² nītharagatthā. ⁹ C² sabbānūtatā.

¹⁰ C² C² Buddhattāya. ¹¹ C² C² patthūnaṃ. ¹² C² omits ti. ¹³ C² pañūyanti.

¹⁴ C² mahānti. ¹⁵ C² -ayakālo. ¹⁶ C² -rājī.

vigacchati, tasā so pi akālo. Vassantasahasato pana patthāya
 betthā vassasato patthāya midham āyukālo kālo nāma, tadā ca
 vassasakālo, uttu Mahāsatto nibbattitabbakālo¹ ti passī. Tato
 dipam vilokento saporivāro cattāro dīpe oloketvā „tisu dīpesu Buddhā
 na nibbattanti, Jambudīpe yeva nibbattanti”² dipam passī. Tato
 „Jambudīpe nāma mahā, dasayejanasahasaparināna”³, katarasmi
 nu kho padese Buddhā nibbattanti”⁴ akāsam vilokento Majjhimadesam
 passī. Majjhimadeso nāma „puratthimadisāya Kajaṅgalasā nāma nigamo
 tasā aparena Mahāsāle tatoparam paccantimā janapadā orato majjhe,
 pubbadakkhiṇāya disāya Satalavāsi nāma nali tatoparam paccantimā
 janapadā orato majjhe, dakkhiṇāya disāya Setakannikan⁵ nāma nigamo
 tatoparam paccantimā janapadā orato majjhe, pacchimāya disāya
 Thūnan⁶ nāma brāhmaṇagāmo tatoparam paccantimā janapadā orato
 majjhe, uttarāya disāya Usāradhajo nāma pabbato tatoparam paccan-
 timā janapadā orato majjhe”⁷ ti evam Vinaye vutto padeso. So
 āyāmato tiu yujanasātāni vitthārato adbhutiyāni parikkhepato
 navayejanasātānti. Etasmi padese Buddhā Paccekabuddhā aggasāvaka
 mahāsāvaka asitī mahāsāvaka cakkaṇṭharājā aṇṇe ca mahesakkhā⁸
 khattiyabrāhmaṇagahapatimahāsālā uppañjanti. „Idam c’ ettha
 Kapilavattukam nāma nagaram, tattha mayā nibbattitabban”⁹ ti
 nūttam agamāsi. Tato kulam vilokento „Buddhā nāma vessakule
 vā suddakule vā na nibbattanti, lokasammate pana khattiyakule vā
 brāhmaṇakule vā ti dīsu yeva kulesu nibbattanti, idāni ca khattiyakulam
 lokasammataṃ, tattha nibbattisāmi, Suddhodano nāma rājā me pitā
 bhavissatī”¹⁰ kulam passī. Tato mātaram vilokento „Buddhamātā
 nāma lolā surādhutā na hotī, Kappasatasahasam pana puritapūramī,
 jātito patthāya akhaṇḍapañcasālā yeva hotī, ayaṃ ca Mahāmāyā nāma
 devī edisā, ayaṃ ca me mātā bhavissatī, kīṭakaṃ pan’ assī”
 āyū”¹¹ ti dasaṇṇam māsānam upari vatta divasāni passī. Iti linaṃ
 pañcamahāvilekanam viloketvā „kālo me mārisa”¹² Buddhabhāvāyā”¹³ ti
 devatānaṃ saṅgahado karonto paṭināsa¹⁴ dāvā „gacchatha tumhe”¹⁵ ti
 tā devatā uyoyetvā Tusitadevatāhi parivuto Tusitapure Nandanavanam
 pāvīsi. Sabbadevalokesu hi Nandanavanam atthi yeva. Tatra naṃ
 devatā „Ito cuto sugatim gacchā”¹⁶ ‘d’¹⁷ pubbe katakusalaṅkamokāsam

¹ C¹ nibbattitabbo kālo. ² C¹ C² -parimāṇam. ³ C¹ Setakannikan. ⁴ C¹ Thūnan.
⁵ C¹ C² mahesakkhā. ⁶ C¹ panassa. ⁷ so all three MSS. ⁸ C¹ paññānam.
⁹ C¹ C² Ito cuto sugatim gacchati. C¹ Ito cuto sugatim gacchā Ito cuto sugatim
 gacchāsu corrected to -- gacchānti.

sāraṇamānā vicaranti. So evaṃ devatāhi kusalanā sāraṇamānāhi parivuto
 tattha vicaranto cavitvā Mahāmāyāya deviyā kucchimāhi patisaṇḍhim
 gaohi. Tassāvibhāvattham¹ ayaṃ anupubbakathā; Tadā kira Kapi-
 lavatthunagare² āsāhimakkhattam³ ghuṭṭham ahesi, Mahājano ukkhattam
 kijati⁴. Mahāmāyā devī pure paṇṇamāya sattamaḍivasato paṭṭhāya
 vigatasurūpānam⁵ mālāgundhavibhūttisampannam⁶ sakkhuttakijam⁷
 anubhavamānā sattamaḍivase pūto va utthāya gandhotakena nahāyitrā
 cattārī satesahassāni viśajjettvā mahādānam datvā sabbālaṃkāravibhūsitā
 varabhojanam bhūñjittvā upasathaṅgāni⁸ adhiṭṭhāya alaṃkatapatiyattam
 sirigabbham parisitvā sirisayane nipaṇṇā niddam okkamamānā imam
 supīṇam addasa; Cattārī kira naṃ mahārājāno sayanen⁹ eva saddhim
 ukkhipittvā Himavantaṃ netvā satthiyojanike Manosilātale sattayojanikkessu
 mahāsālārakkhassa bṛṭṭhū ṭṭapetvā ekamantaṃ atthasso. Atha nesam
 deviyā āganivā devīm Anotattadahaṃ netvā manussamalaharantaṭṭham
 nahāpetvā dibbavattham nivāsāpetvā gandhehi vilimpāpetvā dibbapupphāni
 pilandhāpetvā¹⁰ — tate ariḍḍre Rajatapabbato, tassa ante kanakavimānam
 atthi — tattha pācimasvakam dibbasayanam paṇṇāpetvā¹¹ nipajjāpessu.
 Atha Bodhisatto setavaravārāṇo lutvā — tate ariḍḍre eko
 Suranṇapabbato — tattha caritvā tato oruyha Rajatapabbataṃ
 abhirūhitrā¹² uttaradiseato āgamaṃ rajatadūmavannāya soṇḍāya
 setapadumaṃ gahetvā Koṭṭanādaṃ maditvā kanakavimānam parisitvā
 mātusayanaṃ tikkhattam padakkhinam kutvā dakkhinapassam tāletvā¹³
 kucchim pavitthasaddisa ahesi. Evaṃ uttarasāṭhanakkhattena¹⁴ patisaṇ-
 dhim gaohi. Punadivase pabuddhā devī tam supīṇam raḍḍa ārocesi.
 Rājā catuṣatthimutte brāhmaṇapāmokkhe pakkosāpetvā¹⁵ haritapattāya¹⁶
 lājādihi katamaṅgalasakkarūya¹⁷ bhūmiyā mahārājāni āsanāni
 paṇṇāpetvā tattha nisīdanānaṃ brāhmaṇānaṃ sappimadhusakkaraḍhi-
 samkhatassa varṇpāyāsassa suranṇarajatapātiyo pūretvā suranṇa-
 rajatapātīhi yeva patikujjettvā¹⁸ adāsi sūñhehi¹⁹ va ahatavatthakapila-
 gavidānādihi²⁰ te santappesi. Atha tesam sabbakāmehi santappitānaṃ²¹
 supīṇam ārocāpetvā „kim bhāviṣṣatīti“ pucchī. Brāhmaṇā āhamaṃ:
 „mā cintayī mahārāja, deviyā te kucchimbi²² gabbhe patitthito, so

¹ C¹ tassāvibhāvattham. ² C² -nagare. ³ C³ āsāhi-. ⁴ C⁴ C⁵ kijati. ⁵ C⁶
 C⁷ -surūpāna. ⁶ C⁸ -gundhavibhūttisampannam. ⁷ C⁹ -khūlam. ⁸ C¹⁰ upasathaṅgāni.
⁹ C¹¹ C¹² pilandhāpetvā. ¹⁰ C¹³ C¹⁴ paṇṇāpetvā. ¹¹ C¹⁵ C¹⁶ abhirūhitrā. ¹² C¹⁷ tāletvā,
 C¹⁸ phāletvā. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C¹⁹ pakkhosāpetvā. ¹⁵ C²⁰ bhāritapattāya
 corrected to bhāritupattāya, C²¹ haritupattāya. ¹⁶ C²² -maṅgala-. ¹⁷ C²³ patikuj-
 jettvā. ¹⁸ C²⁴ sūñhehi. ¹⁹ C²⁵ ahata-. ²⁰ C²⁶ santappikānaṃ. ²¹ C²⁷ kucchimbiṃ.

ca kho purisaḡabbho na iṭṭhigabbho, putto te bhavissati, so sace
 ugāraṃ ajjhāraṃsati rājā bhavissati cakkavattī¹, sace agārā nikkhamma
 pubbajissasi Buddho bhavissati loke virattasochaddo² ti. Bodhisattassa
 pana mātukucchiṃhi, paṭisaṃhoguṇaṃcakkhase³ ekappahāraṃ⁴ eva
 akaladasasahassi lokadhātu sammakampi sampakampi samparedhi.
 Dvattiṃsa pubbaniṃittāni pāter ahimsu: dasasu cakkavālasahasa-
 resu⁵ appamāṇe cchāse phari, tassa tam siriṃ dūṭṭhukāmā viya andhā
 cakkhūni paṭilabhinu, baddhā saddhā sūṇṇu⁶, mūgā samālapinu.
 khujjā ujugattā ahesu, paṇḍulā padasā gamannaṃ paṭilabhinu,
 bandhanagatā sabbasattā andubandhanādhi mucceṃsu⁷, sabbharakesu
 aggi nibhāyi, pittiviraye khuppiṇā vūpasami, tiracchānānam bhayaṃ
 aḥosi, sabbasattānaṃ rogo vūpasami, sabbasattā piyaṃvadā ahesu,
 madhuraṇākāreṇu assā hasinu⁸ vāraṇā gajjinsu, sabbatanyāni
 sakkakaminnādaṃ mucceṃsu aghattitāni⁹ yeva, manussānaṃ haṭṭhupagā-
 dīni¹⁰ ābharaṇāni virarīsnu, sabbadassā vippasannaṃ ahesu, sattānaṃ
 sukhaṃ uppādayamāṇe madda sītale vāto vāyi, akālanegho vassī,
 patharito pi udakam ubbhujjivā vassanti, pakkhine ākāragamannaṃ
 vijajinsu, madiye assandamānā¹¹ aṭṭhansu, mahāsamudde madhuraṃ
 udakam aḥosi, sabbatthakam eva pañcavapehi padumehi sañchannatāle
 aḥosi, thalajajalajādini¹² sabbapupphāni pupphinsu, rukkhānaṃ
 khandhesu khandhapadumāni sakkāsu sakkāpadumāni latāsu latāpadumāni
 pupphinsu, thale silālāni bhinditvā uparūpari satta satta¹³ hutvā
 dandapadumāni nāna nikkhaminsu, ākāse elambakapadumāni nāna
 nibhattinsu, samantato pupphavassasam vassinsu¹⁴, ākāse dibbaturiyāni vaj-
 jinsu, akaladasasahassi¹⁵ lokadhātu vuttetvā vīseṭṭhamallāgulaṃ¹⁶ viya
 uppiṇetvā¹⁷ baddhamallākalāpe viya alankatapaṇḍiyattam mālā-saṇṇam viya
 ca ekamālāmālīni¹⁸ vippurantavālvijani pupphadhūpagandhaparivāsitā¹⁹
 parannasobhaguppattā aḥosi. Evaṃ gahitapaṭisaṃdhikassa Bodhisattassa
 paṭisaṃhuto paṭṭhāya Bodhisattassa²⁰ eva Bodhisattamātunā ca
 upaddavanivāranattham khaggahatthā cattāre devaputtā ācakkhaṃ
 ganhiṃsu. Bodhisattamātu purisesu rūgacittāni²¹ n' uppaṇṇi, lābhagayasaḡ-
 gappattā ca aḥosi sukhini²² akāntakāyā, Bodhisattā ca ante-

¹ Ck C' cakkavattī. ² Ck C' -ganhaṇa-. ³ Ck cakkavāle-. ⁴ C' C' sūṇṇu.
⁵ Ck sammuccesnu. ⁶ C' hasinu. ⁷ Ck aghattitāni. ⁸ C' haṭṭhupagādiṇi,
 C' haṭṭhupagādiṇi corrected to haṭṭhupagādiṇi, C' haṭṭhupagādiṇi. ⁹ C' C'
 asandamāni. ¹⁰ Ck -jajjhi. ¹¹ C' satta. ¹² C' vassī. ¹³ Ck -sahasi. ¹⁴ C'
 vassittha-. ¹⁵ C' C' -vīseṭṭhamallāgulaṃ. ¹⁶ Ck uppiṇetvā, C' uppiṇetvā. ¹⁷ C'
 ekasamālāni. ¹⁸ Ck -parivāsitā. ¹⁹ Ck sukhini, C' sukhini.

kucchigataṃ vippasanno maniratanā āvāpandusuttaṃ viya passanti. Tasmā ca Bodhisattena vaṭṭakucchi nāma cetiyaḡabhiṭṭhasādisā na sakkā hoti aññena¹ āvasitum vā parihimujitum vā tasmā Bodhisattamāntā sattāhajāte Bodhisatto kālaṃ katvā Tusitapure nibhattati. Yathā ca añña² tthiyo dasamāse appatvāpi nikkhamātvāpi nisanāpi nipannāpi vijāyanti na evaṃ Bodhisattamāntā. eṣa pama Bodhisattamān dasamāse kucchimā pariharitvā tthitā va vijāyati. ayaṃ Bodhisattamān dhammatā. Mahāmāyāpi devī patteṃ telam viya dasamāse kucchiyā Bodhisattamān pariharitvā paripunnagabhiṭṭhā sātigharam gantukāmā Suddhadanama-hārājassa ārocesi: „icchāṃ³ ahaṃ deva kulasantakam Devadahanagaram gantum“ ti. Rājā „sādhū“⁴ ti sampaticchitvā Kapilavasthuto yāva Devadahanagarā maggam samaṃ karetvā kadalipunnagabhiṭṭhagajapatakādhi⁵ alamkārāpetvā devīṃ suvannasārikāya nidadāpetvā amaccasahasareṇa ukkhipāpetvā mahantena parivāreṇa pesesi. Dvīmasā pama nagarā-
nnaṃ antare abhiyanagarnvāsīnaṃ⁶ pi Lumbinivannaṃ⁷ nāma mahā-
galasālavanam atthi. Tasmā samaye mūlato paṭṭhāya yāva aggasākhā
sabham ekaphāḷipullam⁸ ahesi, sākhāntarehi⁹ c' eva puripphantarehi ca
pañcavaggaḡabhamaragaṇā nānappakārā ca sakupassadghā madhurassareṇa
rikūjantā vīcaranti. Sakalam Lumbinivannaṃ¹⁰ cittalatāraṇasādisāni
mahānubhāvassa ruṇṇe susajjitaṭṭhāpānamandalam viya ahesi. Deviyā
taṃ divā sālavanakilam kilitukāmmā¹¹ odapādi. Amaccā devīṃ
gabhetvā sālavanam parivāseṃ. Sā mahāgalasālāmūlāni gaṇṭhā sālā-
khāyaṃ gaṇṭhitukāmā ahesi. Sālasākhā suveditavattaggam viya
onamitvā deviyā hatthapatham upagaṇhi¹². Sā hattham paṇāretvā
sākhāṃ aggaheṣi. Tavad eva c' assā¹³ kammapavātā calīmasu. Ath¹⁴
assā sūṇiṃ parikkhipitvā mahājāce paṭikkāmi. Sālasākhāṃ gabhetvā
tṭṭhamānāya eva c' assā gabbhavuttihānaṃ ahesi. Tuṃ khamaṃ yeva
cattāro pi suddhacittā Mahābrāhmaṇo¹⁵ suvannajālam ādāya sampattā
tena suvannajāleṇa Bodhisattamān sampaticchitvā mātā purato ṭhapetvā
„attamaṇṇā devī“¹⁶ hohi, mahesakkho te putto uppamaṇṇo¹⁷ ti āhaṃsu.
Yathā pama aññe sattā mātukucchito nikkhamantā paṭikkulena¹⁸
asucinā makkhitā nikkhamanti na evaṃ¹⁹ Bodhisatto. Bodhisatto

¹ C² C² aññena. ² C² C² aññā. ³ C² kadali-. ⁴ C² C² -vāṇam. ⁵ C² C² Lumbini-. ⁶ C² ekaphāḷipullam, C² ekaphāḷipullam. ⁷ C² C² Lumbini-. ⁸ C² sālavanam kilito-, C² sālavanakilam kilito-. ⁹ C² upagaṇhi. ¹⁰ C² tavadavassā, C² tavadavassā. ¹¹ C² mahābrāhmaṇo, C² mahābrāhmaṇo corrected to mahābrāhmaṇo. ¹² C² devī. ¹³ C² paṭikkulena. ¹⁴ C² taṃ evaṃ, C² na eva.

pana dhammāsanāto otaṇto dhammakathiko viya nissapito¹ otaṇto
 puriso viya ca dve ca tatthe dve ca pāde pasāretrā² thitako
 mātukucchiṣambhavam kenaci³ asuvinā amakkhito⁴ cuddho⁵ vesaḍo
 kāsikaratho nikkhittamaniratanā viya jotanto⁶ mātukucchito nikkhami.
 Evaṃ sante pi Bodhisattassa ca Bodhisuttamātaya⁷ ca sakkārattam
 ākāvato dve udakadhārā⁸ nikkhamitvā Bodhisattassa ca mātā c⁹ aṣa
 sacīre¹⁰ utuṃ gāhāpesuṃ. Atha naṃ surumajālana patiggahetvā¹¹
 thitānaṃ Brahmanānaṃ hatthato cattāro mahārājānaṃ maṅgalasaṃmatāya
 sakkasamphassāya añjappareṇyā guphāsu, tevaṃ hatthato manussā
 dukūlacambatakena, manussānaṃ hatthato muccitvā¹² puthaviyānaṃ
 patitthāya paratthimadīnaṃ olokesi. Anekāni cakkavālasahasāni¹³
 ekaṅgaṇāni¹⁴ ahesuṃ. Tattha devamanussā gandhamālādīhi¹⁵ pūjyamānā
 „Mahāpurisa idha tumhehi¹⁶ sadiṣṣe sūḥo u¹⁷ atthi, ku¹⁸ ettha uttaritaro¹⁹
 ti āvāsisu. Evaṃ cutasso diṣṣe ca catasso anudisā²⁰ ca heṭṭhā²¹ upariti
 dassa pi diṣṣe amuvōketvā²² attuno sadiṣṣaṃ adisvā „ayaṃ uttarā²³ diṣṣa²⁴ ti
 sattapadavīṭṭhārena ugamāsi Mahābrahmanā²⁵ setacchattam²⁶ dhāriyamāno
 Suyāmena vālarūjanāni²⁷ aññehi ca devatāhi²⁸ sesarājakakodhabhagadabattāhi
 anugamamāno, tato sattamapade²⁹ thito „aggo³⁰ ‘ham aṇṇi lokassa’³¹ ti
 ādikāṃ āsabbhāṃ vācam³² nīcchārento āññanādaṃ³³ nadi³⁴. Bodhisatto hi
 tisu attabhāreṣu mātukucchito nikkhantamāto³⁵ eva vācam³⁶ nīcchāresi
 Mahosadhattabhāre³⁷ Vossantarattabhāre³⁸ imasmiṃ attabhāre³⁹ ti. Ma-
 hosadhattabhāre⁴⁰ kir⁴¹ aṣa mātukucchito nikkhamantass⁴² eva Sakko
 devarājā āgatrā candanasāraṃ hatthe⁴³ thapetrā gato. So tam mut-
 thiyāṃ katvā⁴⁴ va nikkhanto. Atha naṃ mātā „tāṃ kiṃ gahetvā āgato
 ziti⁴⁵“ puchi. „Osadham⁴⁶ umuṣa⁴⁷“ ti. Iḍ⁴⁸ osadham⁴⁹ gahetvā āgatattā
 Osadhadārako⁵⁰ t⁵¹ ev⁵² aṣa uṇṇaṃ⁵³ akaṃsu. Tam osadham⁵⁴ gahetvā
 rāṭṭiyāṃ⁵⁵ pakkhipesu. Āgatāgatānaṃ⁵⁶ andhabaddhiraḍḍinaṃ⁵⁷ tad eva
 sabbarogavūpasaniya⁵⁸ bhosaṭṭaṃ⁵⁹ ahesi. Tato „mahantaṃ idam
 osadham⁶⁰“, mahantaṃ idam osadham⁶¹ ti⁶² uppannavacanaṃ⁶³ apādāya
 Mahosadho⁶⁴ t⁶⁵ ev⁶⁶ aṣa uṇṇaṃ⁶⁷ jātam. Vossantarattabhāre⁶⁸ pana mātu-
 kucchito nikkhamanto dakkhipahattham⁶⁹ pasāretrā⁷⁰ va „atthi⁷¹ nu kho
 amma kiṃci⁷² gehasmiṃ, dānaṃ⁷³ dassāmi⁷⁴“ yadanto nikkhami. Ath⁷⁵
 aṣa mātā „sadhava⁷⁶ kule nibbato⁷⁷ si tālā⁷⁸“ ti puttassa⁷⁹ hattham⁸⁰

¹ C¹ D¹ nissento. ² C¹ jotanto. ³ C¹ C² muccitvā. ⁴ C¹ cakkavāle-. ⁵ C¹
 ekaṅgaṇāni, C² ekaṅgaṇāni. ⁶ C¹ evaṃ diṣṣe ca catasso anudisā heṭṭhā.
 C² evaṃ catasso diṣṣe ca catasso anudisā heṭṭhā. ⁷ C¹ anuvōketvā. ⁸ C¹ uttarā.
⁹ C¹ nadi. ¹⁰ C¹ andhabaddhiraḍḍinaṃ. ¹¹ C¹ omiṣa mahantaṃ idam osadham.

attano hatthatale kaṭṭvā sahasatthavikamā tṭhapāpesi. Imasmiṃ puna
 attabhāve imāṃ sīhanādam nadāti. Eyaṃ Bodhisatto tīsa attabhāveṇa
 mātukacchito nikkhantamatto va vācam nicchāresi. Yaṭhā ca
 patisaṇḍhikkhane jātikkhane pi tesa dvattinisa pabbanimittāni pātur
 ahāsu¹. Tasmīṃ pana samaye ambhakaṃ Bodhisatto² Lumbīnivane³
 jāto⁴ tasmīṃ yeva samaye Rāhulamātā devī⁵ Channo amacco Kāḷudāyī⁶
 amacco Kanihako assarājā Mahābodhi rukko cattāro niddhikumbhiyo
 ca jāto, tattha ekā gūṇatappamāṇā ekā addhayaṇanappamāṇā⁷ ekā
 tigūṇatappamāṇā ekā yṇanappamāṇā ahoṣiṭi ime satta sahajātā nāma.
 Ubhayanagaravāsīno Bodhisattunā gaheṭvā Kapilavatthunagaram eva
 agomamsu. Taṃ divasaṃ yeva ca „Kapilavatthunagare Suddhodana-
 mahārājassa putto jāto, ayaṃ kumāro bodhitale nisiditvā Buddho
 bhavissati“ Tāvatisasābhavane⁸ hatthatutṭhā devasaṃghā cetukkehapādini⁹
 pavattentā kilimā¹⁰. Tasmīṃ samaye Suddhodanamahārājassa
 kolūpako¹¹ aññasamāpattiābhī¹² Kūḷaderalo¹³ nāma tāpaso bhattakiccam
 kaṭṭvā divāvihārathāya Tāvatisasābhavanam gaṇtvā tattha divāvihāram
 nisīdano tā devatā diṇvā „kikikāraṇaṃ tumhe evaṃ tutṭhamānasā
 kilatha“¹⁴. mayhaṃ p’etaṃ kārṇaṃ kathethā“¹⁵ ti pucchī. Devatā
 āhamsu: „māria Suddhodanaraṇṇo putto jāto, so bodhitale nisiditvā
 Buddho hutvā dhammacakkam pavattessati, tassa anantam Buddhajñānam
 datṭham dhammā ca sotum lacehāmā“¹⁶ ti iminā kārṇeṇa tutṭhā
 ambhā¹⁷ ti. Tāpaso tasmaṃ vacanam sutvā khippam devakānte aruṇha
 rājanīvesanam pavasiṭvā paṇṇattāmaṇe nisīdano „putto kim so mahārāja
 jāto, passissāmi na“¹⁸ ti āha. Rājā alamkatapattiyattam kumāram
 ānāpetvā¹⁹ tāpasam anāpetum abhihari. Bodhisattassa pādā
 parivattitvā tāpasassa jatāra patitṭhahimsu. Bodhisattassa hi ten²⁰
 attabhāveṇa vanditabhojyattako aṇṇo nāma n’atthi. ace hi ajānanta
 Bodhisattassa sīsam tāpasassa pādamūle tṭhappayvāṃ sattadhā aya
 mudham²¹ phaleyya²². „Tāpaso „na me attānam nāsetum yuttam“
 ti aññāyassanā Bodhisattassa añjaliṃ paggalhesi. Rājā taṃ acchariyam
 diṇvā attano puttam vandi. Tāpaso añño pattāliṃ kappe anāgute
 cattālīsā²³ ti asīti kappe anussarati. Bodhisattassa lakkaṇasampattiṃ
 diṇvā „bhavissati nu kho Buddho udāhu na“²⁴ ti āvajjitvā upadhārento
 „misanasanyāṃ Buddho bhavissatī“²⁵ ātvā „acchariyapuriṇo ayaṃ“²⁶ ti

¹ C¹ pāmrahamsu. ² C² bodhisatto. ³ C³ C⁴ lumbīnivane. ⁴ C⁵ C⁶ jāto.

⁵ C⁷ devī. ⁶ C⁸ kāḷudāyī. ⁷ C⁹ aññas. ⁸ C¹⁰ -bhavanato. ⁹ C¹¹ cetuk.

¹⁰ C¹² kilimam. C¹³ C¹⁴ kilimam. ¹¹ C¹⁵ kolūpako. ¹² C¹⁶ C¹⁷ -ābhī. ¹³ C¹⁸ kūḷa-

¹⁴ C¹⁹ kilatha. ¹⁵ C²⁰ anāpetvā. C²¹ anāpetvā. ¹⁶ C²² muddhā. ¹⁷ C²³ phaleyya.

sitān akāsi. Tato „khaṃ iṃhaṃ Buddhabhūtaṃ datṭhum labhissāmi
 na kho“¹ ti upadhārento „na labhissāmi, antarā yeva kālam katvā
 Buddhasatena pi Buddhasahasasena pi gantvā bodhetum asakkuneyyo“²
 Arūpabhava³ nibbattissāmiti⁴ divā „evaṃrūpaṃ nāma acchariyapurisam
 Buddhabhūtaṃ datṭhum na labhissāmiti“⁵, mahati⁶ vata me jāmi⁷
 bhavissatīti⁸ parodi. Manussā divā „ambhakaṃ ayyo idān“ eva
 hāsitrā puna roditum opatthito; kin na kho bhante ambhakaṃ
 ayyaputtassa koci antarāya bhavissatīti⁹ pucchimsu. „N“ atth¹⁰ etassa
 antarāyo, piṇḍasayesa Buddho bhavissatīti¹¹. „Atha kasmā paroditthā“
 ti. „Evaṃrūpaṃ parisam Buddhabhūtaṃ datṭhum na labhissāmi, ma-
 hati¹² vata me jāmi“¹³ bhavissatīti¹⁴ attānaṃ anusocanto rodāmiti¹⁵ āha.
 Tato „kin na kho me nātakasu koci etam Buddhabhūtaṃ datṭhum
 labhissati na labhissatīti“ upadhārento bhāgineyyaṃ Nālakadāraṅkam
 addasa. So bhāginiyā gehaṃ gantvā „khaṃ te putte Nālake“ ti.
 „Geha ayya“, „Pakkosāhi“ na¹⁶ ti. Attano santikam āgataṃ āha:
 „Tāta Suddhodanamahārājassa kule putto jāte Buddhakuro, esa
 pañcatimsa vassāni utikkamitvā Buddho bhavissatīti“¹⁷, tam etam
 datṭhum labhissatīti, aji¹⁸ eva pabbajāhīti¹⁹. Sattasatikopīdhane kule
 nibbatta dāraṅko „na mama mātule anattāya niyojessatīti“ cintetvā tāvad
 eva antarāpanato²⁰ kāsāvaṇi²¹ e²² eva mattikāpattāṃ ca āharāpetvā
 kesamassam obhētvā kāsāyaṇi vatthūni acchādetvā „yo loke
 uttamapuggalo taṃ uddissa mayham pabbajjā“ ti bodhisattādhimukhaṃ
 aṃjaliṃ²³ paggayha pañcapatitthitena vanditvā pattam thavikāya
 pakkhipivā umakāte atambetvā Himavantaṃ parivātvā samacandham-
 maṇi akāsi. So paramābhiṃsambodhiṃ pattam Tathāgataṃ upasaṃ-
 kamitvā Nālakapattipadam kathāpetvā puna Himavantaṃ pavāsitvā
 arahantaṃ patvā ukkaṭṭhapattipadam paṭipanno satt²⁴ eva māse āyur-
 pāletvā ekaṃ Suvannapabbataṃ masāya thitako va anupādisesāya
 Nibbānadhātuyā parinibbāyi. Bodhisattam pi kho pañcamadivase²⁵
 sisam mahāpetvā²⁶ „nāmagahanaṃ gaṇhissāma“²⁷ ti rājabhavanaṃ
 cutujātikagundhehi vilimpitvā lājapaṇṭamakaṃ pupphāni vikīritvā
 asambhinnapāyāsam pacāpetvā tinnam vedānam pāraḃ aṭṭhasatam
 brāhmaṇe nimantetvā rājabhavane nisidāpetvā subhojanam bhojetvā

¹ C¹ adda na. ² C² asakuneyyo, C³ asakkuneyyo. ³ C⁴ arūpabhavane. ⁴ C⁵
 labhissāmi. ⁵ C⁶ mahati. ⁶ C⁷ jātī. ⁷ C⁸ mahati. ⁸ C⁹ jātī. ⁹ C¹⁰ pakkosāhi.

¹⁰ C¹¹ C¹² bhavissatīti. ¹¹ C¹³ C¹⁴ antarāpanato. ¹² C¹⁵ aṃjaliṃ. ¹³ C¹⁶ pañcadivase.

¹⁴ C¹⁷ mahāpetvāna.

mahāsakkāraṃ katvā „kin nu kha bhavissatī“ lakṣhaṇaṃ
paṭiggahāpesuṃ¹. Tesu

ito, Rāma Bhājo Lakkhaṇe āpi Maṇi
Kopadaṇṇo ca Bhājo Suyāmo Sudatto,
ete tadā aṭṭha ahesuṃ brāhmaṇā,
chaḍaṇḍovā² mantaṃ vyākaraṇasū ti

ime aṭṭh³ eva brāhmaṇā lakṣhaṇapaṭiggāhaka⁴ ahesuṃ. Paṭisaṇḍhi-
gahanadivase supiṇ⁵ pi ete⁶ eva paṭiggahito⁷. Tesu satta janā
dve aṅgulīye ukkhipitvā dvedhā vyākaraṇsu: „imehi lakṣhaṇehi
samannāgato agāraṃ aṭṭhārasamūḥo rājā hoti cakkavattī⁸, pabbajamāno
Buddho“ ti sabbaṃ cakkavattīraṇṇo sīribhavaṃ ācikkhāsu. Tesam
para sabbadāhara gottato Kopadaṇṇo nāma māyavo⁹ Bodhisattassa
lakṣhaṇavarasupphattin¹⁰ oloketvā „etassa agāraṇaṃ aṭṭhaṇaṃ
n¹¹ atthi, ekanten¹² eva rivattaecchadā Buddho bhavissatī“ ekam eva
aṅgulim okkupitvā ekasavyākaraṇaṃ vyākāsi. Ayam hi katādhikāro
pacchumabhavikasatto paṇḍitya itare satta jase abhiḥharitvā „imehi
lakṣhaṇehi samannāgataṃ agāraṇaṃ aṭṭhaṇaṃ nāma n¹³ atthi, asan-
sayam Buddho bhavissatī“ ekam eva guttā addasa, taṃ ekam aṅgulim
ukkhipitvā evam vyākāsi. Attha te¹⁴ brāhmaṇā attano gharāni gantvā
putte āmantayimāsu: „tātā¹⁵, ambe mahallakā, Suddhodanamahārājassa
puttam sabbāññutan¹⁶ puttāṃ¹⁷ mayam sambhavesyāma vā no vā,
tunhe taṃhiṃ kumāre sabbāññutan¹⁸ putte tassa sācāse pabbajeyyāthā“¹⁹
ti. Te satta pi janā yāsatāyukam thatvā yaṭṭhakkammaṃ gatā,
Kopadaṇṇo māyavo va arogo abosi. So Mahāsatto buddhim aṭṭhāya
mahābhikkhavanānaṃ abhinikkhamitvā anukkamema Uvvelāṃ gantvā
„raṇaṇīyo“²⁰ vato ayam bhūmābhāgo, alaṃ vai²¹ idam kulaputtassa
padhānatthikassa padhānāyā²². ‘O cittaṃ uppādetvā tattim vāsam
upagato. „Mahāpuriso pabbajito“ ti suttā tesam brāhmaṇānaṃ putte
upasaṃkamitvā evam āha: „Siddhasthakumāro kira pabbajito, so
nissamsayaṃ Buddho bhavissati, soce tumbhakaṃ pitaro arogā“²³ assam
ajja nikkhamitvā pabbajeyyup, soce tumbhe jā iccibeyyātha ettha, ahaṃ
taṃ purissaṃ nupabbajissāmīti“. Te sabbe ekacchandaṃ bhavitum

¹ C¹ paṭiggahesuṃ. ² C² C³ chaḍaṇḍovā. ³ C⁴ C⁵ paṭiggahitā, C⁶ -paṭiggahakā.

⁴ C⁷ C⁸ supiṇ. ⁵ C⁹ paṭiggahitaṃ. ⁶ C¹⁰ C¹¹ cakkavattī. ⁷ C¹² māyavo.

⁸ C¹³ ne. ⁹ C¹⁴ tātā. ¹⁰ C¹⁵ sabbāññutanaputtāṃ. ¹¹ C¹⁶ C¹⁷ pabbajeyyāthā.

¹² C¹⁸ raṇaṇīyo. ¹³ C¹⁹ arogā.

nāsakkhimsu. Tayo janā na pabbajimsu. Kondaññabrahmaṇaṃ
 jetthakaṃ katvā itare cattāro pabbajimsu. Te pañce pi janā
 Pañcavaggiyathērā nāma jātā. Tada pana rājā „kiṃ divā mayhaṃ
 puttā pabbajissatī”¹ pucchā. „Cattāri pubbanimittāni”². „Katarāṃ
 kataraṃ e”³ ‘ti. „Jarājimmaṃ vyādhitaṃ matam pabbajitaṃ”⁴ ti. Rājā
 „ito paṭṭhāya evārūpānaṃ mama puttassa santikaṃ upasamākamituṃ
 mā adattiha. mayhaṃ puttassa Buddhahāvena kammaṃ n’ atthi, ahaṃ
 mama puttāṃ divasassaṃdhipaparivārānaṃ catunnaṃ mahādhīpānaṃ
 issariyādhīpaccānaṃ rajjānaṃ karentaṃ chuttimasyojanaparimāṇdalāya
 parissāya parivutaṃ gaganatale vicarunānaṃ passitukāme”⁵ ti, evaṃ ca
 pana vatvā imeṣaṃ catuppakārānaṃ purisānaṃ kumārassa ekkhupathe
 āgamaṇaṃ⁶ nivāraṇatthāṃ catusu diṣṣu gāvute gāvute ārakkhāṃ
 thapesi. Tam divasaṃ ca pana māṅgalatthāne sannipatītesu asītiyā
 ātākolasaṃhassaṃ ekeke ekamekaṃ puttāṃ paṭijāni: „ayadī Buddhō
 vā hotu rājā vā, mayhaṃ ekamekaṃ”⁷ puttāṃ dāssāma, sace pi Buddhō
 bhavissati khattiyasamānehi⁸ eva purakkhataparivārite vicariṣṣatī, sace
 pi rājā bhavissati khattiyakumārehi⁹ eva purakkhataparivārite
 vicariṣṣatī”¹⁰. Rājā Bodhisattassa uttamurūpasampannā vīgatasahadesā
 dhātīyo paccupatthāpesi. Bodhisatto ananteṇa parivārena mahanteṇa
 sīrisobhaggeṇa vuddhātī. Ath’ ekadivasaṃ raṭṭho vappamaṅgalam nāma
 ahoṣi. Tam divasaṃ sokalanāgaraṃ devavimānaṃ viya alaṅkaronti.
 Sabbe dāsakamaṇakārūḍḍayo aḥatavatthunivattā gāḍhamālādīpatimaṇḍitā
 rājakule sannipatanti. Raṭṭho kammante māṅgalasaṃhassaṃ¹¹ yujjyati.
 Tasmiṃ pana divase ekena ūnam aṭṭhasatam saddhīm bahivaddarasamiyetteli
 rajataparikkhataṃ¹² honti. Raṭṭho ālambanannaṅgale¹³ pana ratta-
 svayappa-parikkhataṃ¹⁴ hoti. Bahivaddānaṃ sūgarasampatodāpi svayappa-
 parikkhataṃ¹⁵ va¹⁶ honti. Rājā mahāparivārena nikkhānanto puttāṃ
 gaheṭvā agamāsi. Kammantatthāne eko jamburukkho bahalalapaḷāso
 sandacechāyo ahoṣi. Tassa heṭṭhā kumārassa sayanaṃ paṇḍāpetvā¹⁷
 upari svayannatārakhacitāṃ vītānaṃ laṇḍhāpetvā sāṇipākāreṇa¹⁸ parik-
 khipāpetvā ārakkhāṃ thapetvā rājā sabbālaṅkāraṃ alaṅkaritvā
 amaccaparivuto māṅgalakāraṇatthānaṃ agamāsi. Tattha rājā svayappa-
 māṅgalam¹⁹ gaṇhāti, amaccā ekaṇatthasatam rajatamaṅgalāṃ, kaṣṇakā
 sesamaṅgalāni, te²⁰ tāni gaheṭvā ito o’ ita ca kasantī. Rājā oruto
 vā pārāṃ gucchati pārato vā oruṃ āgucchati, etaṃmim²¹ thāne

¹ C’ igamaṇa. ² C’ ekameka. ³ C’ saṅgala. ⁴ C’ parikkhātāni. ⁵ C’ C’
 -naṅgala. ⁶ C’ -parikkhātāni. ⁷ C’ -parikkhātā, C’ -parikkhātā. ⁸ C’ vā,
⁹ C’ paṇḍāpetvā. ¹⁰ C’ sūni. ¹¹ C’ -naṅgalam. ¹² C’ ka. ¹³ C’ ekasamim.

cattāro maṅgalasindhave' yojetvā Bodhisattassa paṭivedesi. Bodhi-
satto devavimāṇasaddhām eṭham abhirūhiṭvā² uyyānābhimmukho agamāsi.
Devatā „Siddhatthakumārassa abhisambujjhanakūlo āsanno, pub-
banimittam dassessāmā”³ 'ti ekam devaputtam jarājajjarasā khandaḍḍantam
paṭitakesam vankam obhaggaśarīram daṇḍajattṭham pavedhamānam⁴
katvā dassessum. Tam Bodhisatto s' eva sārathī' ca paṇṇanti. Tato
Bodhisatto sārathim „samma, ko nāṃ' esu puriso, keṇāpi' esu na
yathā aññesam”⁵ ti Mahāpadāne āgatanayena pucchitvā tassa varanāṃ
mutvā „dhi-r-attho yata tūro jātiyā yatra hi nāma jātassa jarā
paññāyissatthi”⁶ samviggahadayo tato va paṭinivattitvā pāsādam eva
abhirūhi⁷. Rājā „kimkāreṇā mama puttō khippam paṭinivattitī”
pucchi. Jūṇam purisam divā devā 'u'⁸, jūṇam purisam divā
pabbajissatthi' āmāso. „Tasmā' mām nāseṭha, sīgham puttassa
nāṭakam sajjettha, sampattim anubhavanto pabbajjāya satim na
karissatthi”⁹ vatvā ārakkham vaddhetvā sabbadāsaṃ addhayaṇe
addhayaṇe ṭhapesi. Puna' ekadivasaṃ Bodhisatto tath' eva uyyānam
gacchanto devatāhi nimmitam vyādhitam purisam divā purimanayen' eva
pucchitvā samviggahadayo nivattitvā pāsādam abhirūhi¹⁰. Rājāpi pucchitvā
hetthārvuttanayen' eva samvidahitvā puna vaddhetvā samantata
tigāvuttappamāṇe padese ārakkham ṭhapesi. Aparam pana ekadivasaṃ
Bodhisatto tath' eva uyyānam gacchanto devatāhi nimmitam kālakatam
divā purimanayen' eva pucchitvā samviggahadayo puna nivattitvā
pāsādam abhirūhi¹¹. Rājāpi pucchitvā hetthārvuttanayen' eva samvidahitvā
puna vaddhetvā samantata yūjanappamāṇe padese ārakkham ṭhapesi.
Aparam pana ekadivasaṃ uyyānam gacchanto tath' eva devatāhi
nimmitam suvattham supārutam pabbajitāṃ divā „ko nāṃ' esu
samma”¹² 'ti sārathim pucchi. Sārathī kiṃcāpi Buddhappādassa abhāvā
pabbajitāṃ vā pabbajitagune vā na jānāti, devānubhāvena puna
„pabbajito mām' esu devā”¹³ 'ti vatvā pabbajjāya gūṇe vaṇṇesi. Bo-
dhisatto pabbajjāya vusiṃ uppādetvā tam divasaṃ uyyānam agamāsi.
Dighabbhāgā pañāsu: cattāri nimittāni ekadivasaṃ eva divā
agamāsi. Tathā divasabbhāgaṃ kṛitvā maṅgalapokkharāṇiyam
nābhāyitvā attham gate suriye maṅgalasīlapaṭṭie nisīdi attānam
alambakāśpetukāmo. Ath aṇṇa paricūṇakapurisā¹⁴ nānāvaṇṇāni dassāni
nānappakāre ābharanavikutiyo māḷagandhavilepanāni ca ādāya samantā
parivāretvā aṭṭhasso, Tasmim khāṇe Sakkaṇṇa nānāvaṇṇāni upāsi

¹ C¹ maṅgala- ² C¹ C² abhirūhitvā. ³ C¹ pavedhamānam. ⁴ C¹ C² sārathī.

⁵ C¹ C² abhirūhi. ⁶ so all three MSS. ⁷ C¹ tasmā corrected to kasmā.

⁸ C¹ C² abhirūhi. ⁹ C¹ paricūṇika-

ahosi. So „ko nu kho mañi imamahā thānā cāvetukāmo“ ti upadhārento Bodhisattassa alaiikarapaṭikūlāni divā Vissakammaṃ āmantesi: „Samma Vissakamma, Sīdhetthakumāro aṇṇa adḍharattasamaye mahābhikkhukhamanaṃ¹ nikkhamissati, ayaṃ aṇṇa pucchāmo alaṃkāro, uyyāmaṃ gaṇṭvā Mahāpurisaṃ dībbalaṃkārehi alaṃkarohi“². So „sādhū“³ ti patissuṇṭvā devatānubhāvena tam khaṇaṃ yeva upasamkamitvā tass⁴ eva kappakasadiṇo hutvā kappakaṃ hutthato veṭṭhanadussam gaṇṭvā Bodhisattassa sīsaṃ vethesi. Bodhisatto hetthasamphassaṃ⁵ eva „nāyaṃ nāmasso, devaputto eko“⁶ ti āmāsi⁷. Vethaneṃ⁸ eva veṭṭhitamāte viṣamoliyaṃ maṇḍitanākāreṇa dussasahassam abbhogaṇṭhi⁹, puma veṭṭhentaṃ dussasahassam¹⁰ ti dasakkhattiṃ veṭṭhentaṃ dussadussasahassāni abbhuggacchiṃsu. Sīsaṃ khuddakaṃ dussāni bahūni kathamā abbhuggatānti na cintetabbuṃ, tesu hi sabbamahantaṃ sāmalaṭṭapupphappamāṇaṃ avaseṇi kutumbakapupphappamāṇaṃ ahesuṃ. Bodhisattassa sīsaṃ kiṇṇakkhagavacchitaṃ¹¹ viya kuyyaka-pupphaṃ¹² ahoṃ. Ath¹³ aṇṇa sabbāśāṃkārapatimanāḍitaṃ sabbatālāraṇṇaṇṇaṃ¹⁴ sakkāni sakkāni ca paṭibhānāni¹⁵ dassayantesu¹⁶ brāhmaṇesu jāya-naṇḍā-ti-ādi-vaṇaṇṇi sītamāghataudhakāḍḍisu¹⁷ nānappakārehi māṅgalavacanaṇṇatutighorehi¹⁸ sambhāvantesu¹⁹ sabbāśāṃkārapatimanāḍitaṃ²⁰ rathavarāṇi abhirūhi²¹. Tasmā samaye „Rāhulamaṭṭā puttāṃ vijaṭṭā“²² ti sutvā Suddhodanamahārājā „puttassa me tuṭṭhiṃ“²³ nivedethū²⁴ ti sāsanaṃ²⁵ paḷiḍi. Bodhisatto tam sutvā „Rāhulo jāto, bandhanaṃ jātaṃ“²⁶ ti āha. Rājā „kim me putto avasā“²⁷ ti pucchitvā tam vacamaṃ sutvā „ho paṭṭhāya me natthi“²⁸ Rāhulakumāro yeva nāmaṃ hotū²⁹ ti. Bodhisatto pi kho rathavarāṇi āruya mahantena yaṇena atimānoraṇṇaṇṇa³⁰ sīrībhaggena nagaraṃ pāvisi. Tasmā samaye Kisāgotami nāma khattiyakaṇṇā uparipaṭṭhāvaranatalagatā nagaraṃ paṇḍakkhapaṇi kurumāsaṃ Bodhisattassa rūpasīrāṇi divā pīṭṭhamaṇṇasajātā imāni udānaṇi udānesi:

211. „Nibbujā nūna sā matā,

nibbuto nūna so pitā,

nibbutā nūna sā mātā³¹

yasmāyaṃ³² idiso patitī.“

¹ C¹ C² -nikkhamamaṃ. ² C¹ ssa. ³ C¹ C² āmāsi. ⁴ C¹ C² -abbhogaṇṭhi.

⁵ C¹ -sahassaṃ. ⁶ C¹ kiṇṇakkhā. ⁷ C¹ kuyyātha- corrected to kuyyāta-

⁸ C¹ -tālā. ⁹ C¹ paṭibhānāni ¹⁰ C¹ suta- -diṇo, C² suta- -tandhakāḍḍiṇo

corrected to -khandakāḍḍiṇo. ¹¹ C¹ māṅgala-. ¹² C¹ sambhāvantesu. ¹³ C¹

-patimanāḍita. ¹⁴ C¹ C² -abhirūhi. ¹⁵ C¹ C² tuṭṭhi. ¹⁶ C¹ sāsanaṃ. ¹⁷ C¹ C²

natthi. ¹⁸ C¹ sīlmanāṇaṇṇa. ¹⁹ so all three MSS. ²⁰ C¹ yasmāyaṃ.

Bodhisatto tam sotvā cintesi: „ayam evam āha, evarūpam attabhāram
 passantiyā mātuhadayam nibhāyati pituhadayam nibhāyati pajā-
 patuhadayam¹ nibhāyati², kasmā na kho nibbuta hadayam
 nibbutam³ nāma hoti⁴. Ath⁵ aasa kilesesu virattamūnasasa⁶ etad
 aho: „ragaggimhi nibbuta nibbutam nāma hoti, dosaggimhi mohag-
 gimhi nibbuta nibbutam nāma hoti, mādāpīthiādisa sabbakilesadārathesu
 nibbutesu nibbutam⁷ nāma hoti, ayam me sūsavāsam⁸ sāvesi, ahmā
 hi nibbānam gavesanto carāmi, aji⁹ eva mayā gharācāsam¹⁰ chaḍḍetvā¹¹
 nikkhamma pabbajitvā nibbānam gavesitum vattati¹², ayam imasā
 ācariyabhūgo hoti¹³“ ti kaṇṭhato omuñcitvā Kisaḡotaniyā sutasa-
 hasagghapākam¹⁴ muttāhāram pesesi. Sā „Siddhatthakumāro mayi
 paṭibaddhacitto hotvā puṇṇākāram¹⁵ pesenti¹⁶“ somanassajātā ahoi.
 Bodhisatto pi mahantena sīrobbhaggena attano pācādam abhiruhitvā¹⁷
 sīrokyane nipajji. Tāvad eva maṃ sabbhānākarāpatimanditā ane-
 gitādisa¹⁸ sukkhītā devakūṇā¹⁹ viya rūpappattā līhiyo nānā-
 turiyāni gahetvā sampasādikāyitvā abhīramāpentiyo aneagītavādītāni
 payojayimā, Bodhisatto kilesesu virattacittatāya aneādisa²⁰ anabhirato
 mahuttam niddam okkanti. Tāpi līhiyo „yasa²¹“ atthāya mayam
 aneādinī payojayema so niddam upagata, idāni kimattiham kāmānā²²
 ti gahitogahitāni turiyāni ajjhottharitvā nipajjimā. Gandhatelapadipā
 jhūyanti. Bodhisatto pabbajitvā sayanapīthe pallamkena nisīno
 addasa tā līhiyo turiyabhandāni avattharitvā niddāyantiyo ekacca pag-
 gharitakhejā²³ lālākillimagattā ekacca dante khādantiyo ekacca
 kākaochantiyo ekacca vippalāpantiyo²⁴ ekacca vivapaṇmukhā ekacca
 āpagatavattihā²⁵ pākātabbībhecchasambādhatthānā²⁶. So tāsam tam
 vippakāram dīrū bhīyyo=omattāya²⁷ kāmesu viratto ahoi. Tassa
 alankatapatiyuttam sukkabhavanassadisaṃ pi tam mahātalam vippavid-
 dhanānakapapabbharitaṃ²⁸ āmakausānam viya apatīhāsi, tayo bhavā
 ādittagehasadisa viya khāyimā. „upaddutaṃ vata bho upassattham
 vata bho“ ti udānam pavatti, atiriya pabbajjāya cittaṃ
 nani. So „aji²⁹“ eva mayā anabābhinikkhamanā³⁰ nikkhamitum
 vattati³¹“ sayanā vuttāya dvārasamīpam gantvā „ko etthā“ ti āha.

¹ C² C³ palāpati. ² C² nibhāyati. ³ C² C³ nibbutā. ⁴ C² C³ nibbutan.
⁵ C² C³ aasavāsam. ⁶ C² C³ chaḍḍetvā. ⁷ C² vaddhati. ⁸ all three MSS.
 -gghapākam. ⁹ C² C³ abhiruhitvā. ¹⁰ C² -ādinā. ¹¹ C² -kāṇā. ¹² so all
 three MSS. ¹³ C² C³ -ahola, C² -āheja corrected to -āheja. ¹⁴ C² vippalāpantiyo.
¹⁵ C² āpagatavattihā. ¹⁶ C² -sambandha-. ¹⁷ C² C³ bhīyyo-. ¹⁸ C² vippati-
 viddhanānikapapa-. ¹⁹ C² mahābhūnikkhamanā.

Ummāre eisaṃ katvā nipanno Channo „ahaṃ ayyaputto Channo“ ti
 āha. „Ahaṃ aḷḷa mahābhīṇikkhamanaṃ“ nikkhamitukāmo, ekadā me
 assaṃ kappehīti“. So „sādhu devā“ ti assaṃhaṇḍakam gahetvā assa-
 sālam gantvā gandhatelapadipera jalanteṃ sumanapattavitanassa¹
 hetthā ramaṇiye bhūmithāge thitaṃ Kanthakam asarājānaṃ devā
 „aḷḷa mayā imam eva kappetaṃ vaṭṭatīti“ Kanthakam kappesi. So
 kappiyamāno va aṇṇasi²: „ayam kappasā atigāhā, aṇṇesu divasesu
 uyyānakilādigamaṇe kappasā rīya na hoti, mayhaṃ ayyaputto aḷḷa
 mahābhīṇikkhamanaṃ“ nikkhamitukāmo bhavissatīti“, tato tutthamānaṃ
 mahāhasitaṃ hasi³. So sadda sakalanagaram paṭṭharitvā gaccheyya.
 Devatā paṇa taṃ saddam nirumbhitvā⁴ na kassaci sotum adamsu.
 Bodhisatto pi kṛṇe Channaṃ pesetvā va „puttam tāva passissāmīti“
 cintetvā sumanapattamakato vaṭṭhāya Rāhulamātāya vaṇṇatthānaṃ
 gantvā gabbhadvāraṃ vivari. Tasmim khane antogabbhe gandhatelap-
 padipo jhāyati. Rāhulamātā sumanamallikādinnaṃ pupphānaṃ sumanap-
 mattena ahlippakienasayane puttassa matthake hattham thāpetvā
 niddāyati. Bodhisatto ummāre pādāṃ⁵ thāpetvā thitako va oloketvā
 „asa āhaṃ deriyā hattham apanetvā mama puttam gaḇḇhasāṃ devī
 pabujjhissatīti“, evaṃ me gamanantarāya bhavissatīti. Buddhaṃ hutvā va
 āgantvā passissāmīti“ pāsādatalato otari. Yam paṇa Jātaka-
 thakathāya „tadā sattāhajāto Rāhulakumāro hotīti“ vuttaṃ taṃ
 sesattthakathāsu⁶ n⁷ utthi. Tasmā idam eva gaheṭabbam. Etam
 Bodhisatto pāsādatalā otaritvā assavamipam gantvā eva āha: „tāta
 Kanthaka, traṃ aḷḷa ekarattim maṃ⁸ tārāya⁹, ahaṃ taṃ mesāya
 Buddhaṃ hutvā saderakam lokam tāressāmīti“. tato ullanghitvā
 Kanthakassa piṭṭhum abhirūhi¹⁰. Kanthako givato¹¹ putthāya āyāmena
 aṭṭhārasahattho hoti tadānuechavikena ubbedhena samamāgato thāma-
 jāvasampanno sabbaseto dhettasāṅkhasādissu. So saccu hasseyya¹² vā
 pādusaddam kareyya vā¹³ saddu sakalanagaram vuttthareyya, tasmā
 devatā attano ānubhāvena tassa yuthā na koci suṇāti evaṃ hasitaṃ-
 saddam sannirumbhitvā¹⁴ akkamaṇakkhamanapadavāre¹⁵ hatthatalāni
 upanāmesuṃ. Bodhisatto asavarassa piṭṭhivaramajjhagato¹⁶ Channaṃ

¹ C¹ mahābhīṇikkhamanaṃ. ² C² -paddha-. ³ C³ saddhatīti. ⁴ C⁴ C⁵ aṇṇasi.

⁵ C⁶ mahābhīṇikkhamanaṃ. ⁶ C⁷ mahāhasitaṃ hasi. C⁸ mahāhasitaṃ kassato
 corrected to -hasi. ⁷ C⁹ C¹⁰ nirumbhitvā. ⁸ C¹¹ padāni. ⁹ C¹² pabujjhissatīti.

¹⁰ C¹³ sesattthakathāni. ¹¹ C¹⁴ maṃ. ¹² C¹⁵ tārāya, C¹⁶ tārāya corrected to
 tārāya. ¹³ C¹⁷ C¹⁸ abhirūhi. ¹⁴ as all three MSS. ¹⁵ C¹⁹ hasseyya, C²⁰ hasseyya.

¹⁶ C²¹ C²² omitt +. ¹⁷ as all three MSS. ¹⁸ C²³ akkamaṇakkhamana-, C²⁴ ak-
 kamaṇakkhamana-. ¹⁹ C²⁵ piṭṭhivaramajjhagato, C²⁶ piṭṭhivajjhagato.

assaesa vāladhiṃ gāhāpetvā addharattasamāye mahādvārasamīpani patto.
Tadā puma rājā „evam Bodhisatto yāya kāyaci veīyā nagaradvāraṃ
vivaritvā nikkhamitum na sakkhissatīti“¹ dīvaṃ dvārakavātesu ekekaṃ²
purisaśaṣṣena vivaritaṭṭhaṃ kārāpesi. Bodhisatto thamabalaśampanno
hatthiḡaṇṇāyā kotisaṣṣasatthiṇaṃ balam dhāreti porisaḡaṇṇāyā
dasapurisaḡoṣaṣṣasena³. So cintesi: „sace dvāraṃ na avāpuriyati
nija Kauthakassa peṭṭhe nanno va vāladhiṃ gaṇetvā thitena Channena
saddhiṃ yeva Kauthakam ūruhi⁴ nippāṇetvā⁵ aññārasatthubbedham
pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmīti“. Channo cintesi: „sace dvāraṃ
na vivariyati ahaṃ ayyaputtaṃ khandhe mājāpetvā Kauthakam dak-
khiṇaṭṭhena kumbhiyaṃ parikkhipanto upakacchantaro katvā pākāraṃ
uppatitvā atikkamissāmīti“. Kauthako pi cintesi: „sace dvāraṃ na
vivarīyati ahaṃ attano sāmikam peṭṭhiyaṃ yathānisinnam eva Channena
vāladhiṃ gaṇetvā thitena saddhiṃ yeva ukkhipetvā pākāraṃ uppatitvā
atikkamissāmīti“. Sace dvāraṃ na avāpuriyatiṭṭha yathānitam eva
tisu jameṣu aññataro⁶ sampādeyya. Dvāre adhiwatthā deṇṇā puma
dvāraṃ vivari. Tasmiṃ yeva khāḡe Māro „Bodhisattam nirattissāmīti“⁷
āgantvā ākāse thito āha: „mārisa mā mikkhaṇi, ito te sattama divase
cakkaratammaṃ pātubhaviṇṇatī, dīvaśaṣṣaparittadipaparivārānaṃ catunnaṃ
mahādīpanaṃ rājāṃ kārassaṃ, niratta mārisa“⁸ ti āha. „Ko si tvaṃ“
ti. „Ahaṃ Vasavattīti“. „Māra jāṇāmi ahaṃ mayhaṃ cakkaratama-
pātubhāvaṃ, anutthiko haṃ rājena, dasaśaṣṣalokadhātum⁹ amūdetvā
Buddho bhavissāmīti“ āha. Māro „ito dāni te paṭṭhāya kāmaritakkam
vā vyāpādavitakkam vā vīṇisaṃvuttakam vā cintitakāle jānissāmīti“
otārāpekhe chāyā viya anupagaśchanto¹⁰ anubandhi. Bodhisatto pi
kutthagatam cakkavattirājāṃ khelapīṇaṃ¹¹ viya anupakho chaddetvā¹²
mahautoma sakkāreṇa nagarā nikkhamitvā āśāḡipunnamāyā¹³ uttarasā-
haṇakkhatte¹⁴ vattamāne nikkhamitvā ca puma nagaraṃ upaloketukāmo
jāto, evaṃ ca pum assa citte appannamatto yeva „Mahāpurisa na
tayā nirattitvā olokamānnaṃ katan“ ti vadamāṇā viya mahāpathavi¹⁵
kulāśasakkam viya chijjivā parivatti. * Bodhisatto nagarāḡḡimukho
thitvā nagaraṃ eloketvā tasmiṃ putharippadesse¹⁶ Kauthakamivatta-
nacetiyajjhānaṃ dassetvā gantabhamaggāḡḡimukhaṃ¹⁷ Kauthakam

¹ C¹ C² sūka. ² C¹ dasapurisaḡoṣaṣṣaṇṇam, C² kotisaṣṣasena leaving out
dasapurisa. ³ C¹ ḡrahi. ⁴ C¹ C² nippāṇetvā. ⁵ C¹ C² aññataro. ⁶ C¹ C²
dasasāṣṣaṇṇa. ⁷ C¹ C² anupagaśchanto. ⁸ C¹ C² khela. ⁹ C¹ C² chajjivā.
¹⁰ C¹ C² sūhi. ¹¹ C¹ C² sūhi. ¹² C¹ uttarasāḡḡhaṇakkhatte, C² uttarasāḡḡhaṇakkhatte.
¹³ C¹ C² mahāpathavi. ¹⁴ C¹ pathavi. ¹⁵ C¹ gantabham maggāḡḡimukhaṃ.
C² gantabhamaggāḡḡimukho.

katvā pāyāsi mahantena sakkārena ujārena sirisobhaggena. Tadā kir¹
assa devatā purato satthiṃ ukkāsaḥassāni dhārayimāsu pacchato sa-
tthiṃ dakkhiṇapassato satthiṃ vāmapassato satthiṃ. Aparā devatā
cakkavālāmukhavattiyāsi² aparimāṇā ukkā dhārayimāsu, aparā devatā
ca nāgusupannādayo³ ca dibbhehi gandhehi mālehi cuppehi dhūpehi
pūjayamānā gacchanti, paricchattakapupphhehi⁴ c' eva gīṇamegha-
vutthukāle dhārāhi viya nabham nīrantaraṃ ahoṣi. Dibbāni saṅgītāni⁵
pavattanti, samantato atthituriyāni atthituriyānāni atthasatthituriyaanta-
saḥassāni pavajjayimāsu, samodulakucchiyāni meghatthanitakāle viya
Yugandharakucchiyāni sāgaraniḡghosakāle viya vattati. Imiṃ siriso-
bhaggena gacchanto Bodhisatto ekaratten⁶ eva tīṇi⁷ rajjāni atikkamma
timsayojanamattihake Anomānāmanaditiraṃ pāpuṃi. „Kim pana asso
tatoparaṃ gantum na sakkotiṭṭi⁸“. Nona sakkoti, so hi ekacak-
kavāḷagabbhaṃ⁹ nābhiyā¹⁰ thitacakkassa nemivattīṃ maddanto viya
antantem¹¹ caritvā purā pātarāsam eva āgantvā attano sampāditaṃ
bhuttaṃ bhūjituṃ samatto. Tadā puna devatānāgusupannādīhi
ākāse thadvā ossatthehi gandhamālādīhi yāva ūrupadesā saḥassamāni
surirāṃ ākaḍḍhitvā gandhamālājatam¹² chindantara atipapañco ahoṣi.
tasmā timsayojanamattam eva agumāsi. Atha Bodhisatto anditire
thadvā Channam pucchi: „kim nāma ayaṃ¹³ nadīti¹⁴“. „Anomā nāma
devā¹⁵“ ti. „Abhākam pi pabbajjā anomā nāma bhavissāmīti¹⁶“ paṇhiyā
ghattento assassa suñṇam¹⁷ adāsi. Asso uppatitvā atthosabbharit-
thārāya nadiyā pārimatire atthāsi. Bodhisatto assapattito orayha
rajaṭapaṭṭasandāsa¹⁸ vālukāpulim¹⁹ thadvā Channam āmanesi: „samma
Channa, tvaṃ mayham ābharasāni c' eva Kāṭhakaṃ ca ādāya gaccha,
aham pabbajjissāmīti²⁰“. „Aham pi deva pabbajjissāmīti²¹“. Bodhisatto
„na labbhā tayā pabbajjituṃ, gaccha tvaṃ“ ti tikkhattam patibhūitvā
ābharasāni c' eva Kāṭhakaṃ ca paṭicchāpetvā²² ciṇesi: „ime mayham
kesā smanasārappū na hanti, nūṇa Bodhisattassa kesa chindituṃ
yuttarūpo n' atthi, tato sayam eva khaggena chindissāmīti²³“ dakkhiṇa-
hatthena sālā gaphitvā vāṃsatthena moliyā saddhim oḷam²⁴ gahetvā
chindi. Kesā dvāṅgulamattā²⁵ imvā dakkhiṇato āvattamānā sisam
alliyimāsu, tesam yūvajivam tad eva pamāṇam ahoṣi, massuṃ ca²⁶
tadanurūpam ahoṣi. Puna kesamassuohāraṇukiocum nāma nāhoṣi²⁷.

¹ O' -vājjhiyā. ² O' nāga-. ³ O' saṅgītāni. ⁴ O' tīṇi. ⁵ O' cakkavāla-.

⁶ O' nābhi. ⁷ O' antantena. ⁸ O' gandhamāla-. ⁹ O' ayaṃ. ¹⁰ O' saṅgītāni.

¹¹ O' rajaṭapaṭṭa-. ¹² O' O' -pūṭa. ¹³ O' paṭicchādetvā. ¹⁴ O' O' oḷam.

¹⁵ O' dvāṅgula-. ¹⁶ O' massuṃ ca, O' massu ca. ¹⁷ O' na hoṣi, O' na hoṣi
corrected to nihosi.

Bodhisatto saha molinā cūḷam¹ gahetvā „sae' āham Buddhō bhavissāmi
ākāse tiṭṭhatu, ne, ce bhūmīyaṃ patati”² 'ti antalikkhe khipi, taṃ³
cūḷamanivethanaṃ⁴ yojanappamaṇaṃ (thānaṃ) gantvā ākāse⁵ atthāsi.
Sakko devarājā diḥbacakkhuna⁶ oloketvā yojanayaratamaṃgoṭakena⁷
sampaṭicchitvā Tāvātimsabhavane Cūḷamanivethiyanā nāma patitthāpesi⁸:

272. „Chetvāna molinā varagandhavāsitaṃ
reḥāsayaṃ ukkhipi aggaṃpuggalaṃ,
sahasasatto sīmā⁹ patiggahi¹⁰
suvaggaṃgoṭajavareṇa Vāsavo”¹¹ ti.

Puna Bodhisatto cintesi: „Imāni kāsikavatthāni mayhaṃ na sama-
nasūruppānīti”. Ath' assa Kassapabuddhakāle purāṇasahāyako¹²
Ghaṭikāro¹³ Mahābrahmā ekaṃ Buddhantaraṃ jaraṇaṃ appattena mita-
bhāvena cintesi: „Ajja me sahāyako mahābhikkhamaṇaṃ¹⁴ nikkhanto,
samaṇaparikkhāraṃ aesa gahetvā gacchissāmīti”.

273. „Ticivaruṃ ca patto ca
vāsi sūciṃ ca bandhanaṃ
parissāraṇena, atthi¹⁵ ete
yuttayogassa bhikkhuno”¹⁶ ti

Ima atthā samaṇaparikkhāre āharitvā utthāsi. Bodhisatto arahaddhajaṃ
nivāsetvā uttamasabbajāveṇaṃ gaḇhitvā „Channa natto vacanena
mātāpitunnaṃ ārogyaṃ vadehīti”¹⁷ ayyojesi. Channa Bodhisattaṃ
vanditvā padakkhinam kaivā pakkāmi. Kaṇṭhako pana Channa
saddhāṃ mantayamānaṃ Bodhisattassa vacanaṃ sunantaṃ (litvā
„o' atthi' itthiṃ mayhaṃ puna sāmīno dassanaṃ”¹⁸ ti cakkhupathaṃ
vijahanto sokam¹⁹ adhivāsetum asakkonto hadayaṇa phalitena kalam
kaivā Tāvātimsabhavane Kaṇṭhako nāma devaputto hutvā nibbatti.
Channassa pathanaṃ eko va soko abhosi. Kaṇṭhakassa pana kālā-
kiriyya²⁰ dutiyena sokena piḇito²¹ rotanto paridevanto nagaraṃ
agamāsi. Bodhisatto pi pabbajitvā — tamāpi yeva padese Anūpiyaṃ²²
nāma ambavaṇṇaṃ atthi, tattha sattāhaṃ pabbajjāṇkheṃ vitānāsetvā —

¹ C² cūḷam. ² C² sam. ³ C² C² cūḷa-. ⁴ as all three MSS. ⁵ C² patitthāpesi.

⁶ C² patiggahi. ⁷ C² -sahāyo. ⁸ C² ghaṭikāro, C² ghaṭikāra. ⁹ C² C² -nikkhama-
raṇa. ¹⁰ C² C² sotam. ¹¹ C² kālakiriya. ¹² C² C² piḇito. ¹³ all three MSS.
anupiyam.

ekadivaseṇ¹ era² timsayojanamaggam padasā gantvā Rājagahaṃ³ parisi, pavasiṭṭvā sapadānaṃ piṇḍāya carī. Sakalanagarānaṃ Bodhisattassa rūpadassanena Dhanapālakena pavatṭha-Rājagahaṃ viya Asurindena pavatṭha-Deranagarānaṃ viya ce saṃkhabhaṃ agamāsi. Rājapurisā gantvā „deva, evaṃrūpe nāma satto nagare piṇḍāya caratī, ‘deva vā manussa vā nāgo vā supappo vā ko nāṃ’ aso”⁴ ti na jānāmī”⁵ ti ārocesum. Rājā pāsādatale (hatvā Mahāpurisāṃ diṇḍā acchariyabbhūto jāto purise āpāsesi: „gacchatha bhāge vimāsaṭṭha, sace amanusso bhavissati nagarā nikkhamutvā antaradhāyissati, sace devatā bhavissati ākāseṇa gacchissanti, sace nāgo bhavissati paṭṭhaviyaṃ nimajjitvā gamissati, sace manussā bhavissati yathāladḍham bhikkhaṃ paribhuñjissanti”⁶. Mahāpurisā pi kho missakabhaddam saṃharitvā „alam me”⁷ ottakam yāpanāyā”⁸ ti ātvā pavatṭhadvāreṇ⁹ eva nagarā nikkhamitvā Paṇḍavapabbatachāyāya puratthābhimmukhe nisiditvā āhāraṃ paribhuñjitum āradḍho. Ath¹⁰ assa antāni parivattitvā mukheṇa nikkhamanākārappattāni abhesum. Tato tena attabhāvena evaṃrūpeṇa āhārasa cakkhumāpi aditṭhapubbatāya tena paṭikkulāhāreṇa¹¹ „attiyamāno”¹² evaṃ attanā va attānaṃ oradī: „Siddhutto tvaṃ sulabhaṃna-pānakule tivasikagandhasālibhojanāṃ nānaggaraṃhi hūṇjanatṭhāne nibhattitvāpi ekam pamsukūlikam”¹³ diṇḍā ‘kadā nu kho aham pi evaṃrūpe hutvā piṇḍāya caritvā bhūñjesāmi, bhavissati’¹⁴ nu kho me so kālo”¹⁵ ti cintetvā nikkhanto, idāni kīṃ nāṃ”¹⁶ etam karosīti”. Evaṃ attanā va attānaṃ oraditvā nibbhikāro hutvā āhāraṃ paribhuñji. Rājapurisā tam paratṭim diṇḍā gantvā raṇṇo ārocesum. Rājā dūtavacanaṃ sutvā varena nagarā nikkhamitvā Bodhisattassa santikāṃ gantvā triyāpathasamūḥ yeva pasiditvā Bodhisattassa sabbhaṃ lesariyaṃ niyyādesi. Bodhisatto „mayhaṃ mahārāja vatthukāmehi vā kilesakāmehi vā atthe n’¹⁷ atthi, ahaṃ paramābhisaṃbodiṃ paṭṭhayaṃto nikkhanto”¹⁸ ti. Rājā anekappa-kāraṃ yācanto pi tassa cittaṃ alabhītvā „addhā tvaṃ Buddho bhavissasi, Buddhabhūtena pana te paṭṭhamaṃ mama vijjitaṃ āgantabbaṃ”¹⁹ ti. Ayam ettha saṃkhepo, vitthāro pana „pabbajjāṃ kittayissāmi yathā pabbajī cakkhumā”²⁰ ti imam Pabbajjāntāṃ saddhiṃ Atthakathāya”²¹ oloketvā vedītabbo. Bodhisatto pi raṇṇo paṭiññam”²² datvā anupubbena cārikaṃ caramāno Ajāraṃ ce Kālāmaṃ Uddakaṃ ce Rāmaputtaṃ upa-saṃkamitvā samāpattiyo nibhattetvā „nāyaṃ maggo bodhiyā”²³ ti tam

¹ C¹ C² Rājagahaṃ. ² C¹ koṇāmeso. ³ C¹ ce. ⁴ C¹ addhiyamāno. ⁵ C¹ C² pamsukūlikam. ⁶ C¹ C² bhavissanti. C¹ C² bhavissasi. ⁷ C¹ atthakathāya, C¹ atthakathāyaṃ corrected to -kathāya. ⁸ C¹ raṇṇo paṭiññam.

pi samāpattiabhāvanāṃ anulaṃkaritvā sadevakassa lokassa attano thā-
maviriyaśandassanuttamā mahāpadhānaṃ padahitukāmo Uruvelāṃ gantvā
„raṇaṇiyo¹ vatāyus bhūmibhāgo“² ti tatthi³ eva vāsas upaganitvā
mahāpadhānaṃ padahi. Te pi Keṇḍaṇṇa-pamukhā pañca pabbajitā
gāmanigamaṛājadhāniyo⁴ bhikkhāya carantā tattha Bodhisattāṃ sampā-
punissu. Atha naṃ chabbassāni mahāpadhānaṃ padahantaṃ „idāni
Buddho bhavissati idāni Buddho bhavissatīti“⁵ parivessanumajjunādikāya⁶
vattapaṭivattāya upatthahamānā santikāvacarū c' asā⁷ ahesuṃ. Bo-
dhisatto pi kho „kotippattaṃ“⁸ dukkarakārikāṃ karissāmiti⁹
ekatilatandulādīhi pi vitināmessi, sabbaso pi āhārūpacchedaṃ ākāsi,
devatāpi lomakūpehi ojaṃ oṇasamharamānā patikkhipi¹⁰. Ath' asā
tāya oirāhāratāya paramakasmūnāppattakāyassa¹¹ savaṇṇavanno kāyo
kājavanno¹² ahesi, dvattimāsa Mahāpurisalakkhaṇāni¹³ paṭicchamaṇi
ahesuṃ. App-ekadā uppānakā¹⁴ jhānaṃ jhāyanto mahāvedanāhi
abhitussu viśānābhūto¹⁵ cāṃkamaṇakoṭṭiyāṃ patati¹⁶. Atha naṃ
ekaccā devatā „kālakato samāno gītamo“¹⁷ ti vadanti, ekaccā „vihāro
v' esu sambahuta“¹⁸ ti āhāsu. Tattha yāsaṃ „kālakato“¹⁹ ti ahoṃ tā
gantvā Suddhodana mahārājassa ārocesuṃ: „tumhākaṃ putto kālakato“
ti. „Mama putto Buddho hutvā kālakato ahutvā“²⁰ ti. „Buddho
bhavitum nāsakki, padhānabhūmiyaṃ yeva patitvā kālakato“²¹ ti.
Idaṃ sutvā rājā „nāhaṃ saddahāmi, mama puttassa bodhiṃ appatvā
kālakiriyaṃ nāma u' atthāti“²² patikkhipati²³. „Kaṃsā paṇa rājā na
saddahatīti“, Kāladevanātāpasassa vādāpanandivāso jambunakkhamile ca
pāṭihāriyaṇaṃ dīṭhata. Puna Bodhisatto²⁴ saṇṇaṃ²⁵ paṭilabbhitvā
utthiṭe tā devatā āguntvā „ārogo“²⁶ te mahārāja putto²⁷ ti ārocenti.
Rājā „jānāmi ahaṃ puttassa amaraṇabhāvaṃ“²⁸ ti vadeti. Mahāsattassa
chabbassāni dukkarakāriyaṃ karontassa ākāso ganthikaraṇakāle viya
ahosi. So „ayaṃ dukkarakārikā nāma bodhāya maggo na hoti“²⁹
ojārikā³⁰ āhāraṃ āhāretaṃ gāmanigamesu piṇḍāya caritvā āhāraṃ
āhāri. Ath' asā dvattimāsa Mahāpurisalakkhaṇāni pākātikāni ahesuṃ,
kāyo savaṇṇavanno ahesi. Pañcavaggiyā bhikkhū „ayaṃ chabbassāni
dukkarakārikāṃ karonte pi sabbaññutaṃ paṭivijjhitum nāsakki, idāni

¹ C¹ raṇaṇiyo. ² C¹ C² -dhānāsu. ³ C¹ C² parivāsa. ⁴ C¹ C² cāsi. ⁵ C¹
kotippattaṃ. ⁶ C¹ C² patikkhipi. ⁷ C¹ -kasmāna-, C² C³ -kaṇḍaṇṇa-. ⁸ C¹ C²
kājavanno. ⁹ C¹ C² -lakkhaṇāni. ¹⁰ C¹ C² appānakā. ¹¹ C¹ C² viśānāsi-
ti. ¹² C¹ omits this word, C² patiti. ¹³ so all three MSS. add &? ¹⁴ C¹ C² patikkhipati.
15 C¹ C² bodhisatto. ¹⁶ C¹ C² sambahuta. ¹⁷ C¹ ārogo, C² ārogo. ¹⁸ C¹ hoti.
19 C¹ C² ojarikā, C³ ojarikā corrected to ojarikā.

gāmādisa¹ piṇḍāya caritvā olārikam² āhāraṁ āhāriyamāno kiṁ
sakkhijesati, hūmiliko eṣa padhānaribbanto, eisaṁ mahāyitukāmasa³
ussārabindutakkaṇaṁ viya amhākaṁ etassa santikā viṣesatakkhaṇaṁ⁴,
kiṁ no lūnā⁵ ti Mahāpurisaṁ paḥāya attano attano pattācivarāṇi
gabhetvā uttāhārasayojanāmaggaṁ gantvā⁶ lūpatanaṁ parisaṁsu. Tena
khe pana samayena Uruvelāyaṁ Senāminigame⁷ Senānikuṭṭimhikassa gehe
sibbattā Sujātā⁸ nāma dārikā vāyappattā ekasmiṁ nigrodharukkhe
patthamaṁ akāsi: „ase sammajātikaṁ kulagharaṁ gantvā paṭhamagabbhe
puttaṁ labhissāmi anussavāccharaṁ te sutasahassapariccāgena balika-
maṁ karissāmi⁹“. Tassa sā patthanaṁ samijhi. Sā Mahāsattassa
dukkarakārikaṁ karontassa chaṭṭhe vāse paripuppa¹⁰ Visākha-punnamiyā
balikammaṁ¹¹ kātokaṇḍā hutvā puretarāṇi dhenūnahassaṁ Laddhimadha-
kavāso carāpetvā Gāsaṁ khīraṁ paṇḍa dhenūsatāṇi pāyevā tāsāṁ
khīraṁ adḍhatiyānti evaṁ yāva sojassanaṁ dhenūnaṁ khīraṁ attā
dhenuyo pavanti tāva khīrassa bahulataṁ ca madhurataṁ ca ojavantataṁ¹²
ca patthayamānā khīraparivattanaṁ nāma akāsi. Sā Visākha-pu-
nāmadivase pāto va „balikammaṁ karissāmi¹³“ rattiyā paccūsamayāṁ
paccuttāhāya tā attā dhenuyo duhāpeti. Vācchakā dhenūnaṁ thaṁ-
mūlaṁ nūgumamaṁ. Thaṁmūle pana navabhājane¹⁴ upanītanattesa
attano dhammatāya khīradhārā pavattimsu. Tam acchariyaṁ divā
Sujātā sahatthen¹⁵ eva khīraṁ gahetvā navabhājane pakkhipitvā sahat-
then¹⁶ eva aggāṇ katvā pacitum ārabhi¹⁷. Tasmīṁ pāyūse paccamāno
mahanta mahantā bubbulā uttāhāritvā¹⁸ dakkhiṇāvottā hutvā saṇḍaranti,
ekaphuṇṭam pi balo na patati¹⁹, uddhanto appamattako pi dhūmo
na uttāhāti. Tasmīṁ samaye cattāro lokapālā āgantvā uddhāno
ārakkhaṁ gaṇhimsu. Mahābrahmā chattaṁ dhāresi. Sukko sītāṁ²⁰
samācanto aggāṇ jālesi. Devatā dvisahassadīpapacīrāsesu catūsu
mahādīpesu devānaṁ²¹ ca manussānaṁ ca upakappanaojam attano
devānubhāreṇa āṇḍakabaddhaṁ madhupātanaṁ pīletvā²² madhuṁ
gaṇhamānā viya sambharitvā tattha pakkhipimsu. Añḍesu²³ hi²⁴ kalesu
devatā kabaḷe kabaḷe ojaṁ pakkhipanti, sambuddhivase ca pana
parimibbānadivase ca ukkhaliyaṁ yeva pakkhipanti. Sujātā ekadivase²⁵

¹ C^o gāmanigāmādisa. ² C^o C^o olārikam. ³ C^o mahāyitukāmasa. ⁴ C^o C^o -takkaṇaṁ. ⁵ C^o gantvā. ⁶ C^o -nigama, C^o -nigami. ⁷ C^o Sujā. ⁸ C^o C^o paripuppa. ⁹ C^o parikammaṁ. ¹⁰ C^o orachantaṁ, C^o ojavantaṁ, C^o orajanataṁ corrected to ojavantataṁ. ¹¹ C^o C^o -bhājane. ¹² C^o ārabhi. ¹³ C^o uttāhāritvā. ¹⁴ C^o pati, C^o pati. ¹⁵ C^o sītāṁ. ¹⁶ C^o devatānaṁ. ¹⁷ C^o pīletvā, C^o pīletvā. ¹⁸ C^o añḍesu. ¹⁹ C^o amita hi.

eva tattha attano pākāṇi anekāni nechariyāni divā Punnadāsāni
 āmantesi: „amma Punne ajja anhākaṃ devatā atiriya pavasāṇa, mayā
 ettake kāle evarūpaṃ nechariyāni nāma na diṭṭhapubbāni¹, regena
 gantvā devatābhānam paṭijaggāhāmi². Sā „sādhū ayye“ ti tassā vacanam
 sampajjicchitvā turitaturitā rukkhamūlaṃ agamāsi. Bodhisatto pi kho
 tasmim cattibhāge pañca mahāsūpina divā paṭiganhanto „nisam-
 ayyenāhaṃ Buddho ajja bhavissāmīti“³ katasamūṭṭhāno tassā rattiyā
 accoyena katakarirapaṭijaggano bhikkhūcārakālaṃ āgamaṃamāno pāto
 ca āgastvā tasmim rukkhamūle nisīdi attano pabbhaya sakalarukkham⁴
 obhāsayamāno. Atha kho sā Punnā āgastvā addasa Bodhisattam
 rukkhamūle pācīnolekaḍḍhitum olokayamānaṃ nisīnnaṃ, carirato c⁵ asā
 nikkhantūhi pabbhāhi sakalarukkhamāni savaṃṇavannuṃ divā tassā etad
 ahoṃ: „ajja anhākaṃ devatā rukkhaṃe onyha saṃuttho“ eva
 laḍḍhamānaṃ paṭicohitvaṃ nisīnaṃ. Maṃṇe⁶ ti nibbegaṇṇatā hutvā regena
 gantvā Sujātāya etam attamaṃ āroresi⁷. Sujātā tassā vacanam sutvā
 tutthamānaṃ hutvā „ajja dāmi paṭṭhāya mama jaṭṭhadhūtutthāne
 tiṭṭhāhāmi“⁸ dhiṃ annecharikam saḍḍhānukāraṃ adāsi. Yaṃ pāna
 Buddhabhāvaṃ pāpūpaṇḍiya⁹ sataṃsahasragghānikam¹⁰ savaṇṇapātim
 laḍḍhaṃ vaṭṭati¹¹ tasmā sā „savaṇṇapātiyaṃ pāyāsaṃ pakkhiṭṭhesāmīti“¹²
 eittam uppādetvā sataṃsahasragghānikam¹³ savaṇṇapātiṃ niharopetvā
 tattha pāyāsaṃ pakkhiṭṭhukāmaṃ pakkabbhājanaṃ āraḍḍesi. Sabbo pāyāso
 padumapattā udakam viya vinivattitvā¹⁴ pātiyaṃ paṭiṭṭhāsi. ekapāti-
 pūramatto va ahoṃ. Sā tam pātim anūya savaṇṇapātiyaṃ paṭikujjetvā¹⁵
 vaṇṇena veḷhetvā saḍḍhānukārehi anabhāvaṃ anukaritvā tam pātim
 attano sise ṭhapetvā mahantena ānubhāvena nigrodhamūlam gantvā
 Bodhisattam oloketvā balasomanavaṇṇatā rukkhadavatā ti sammāya¹⁶
 diṭṭhapubbānato paṭṭhāya onatonaṃ¹⁷ gantvā siseṭo thālam otāretvā
 vivariteṭṭe savaṇṇabhinikāreṇa gandhapuppavarāṇitaṃ udakam gaṇetvā
 Bodhisattam upagantvā nithāsi. Ghaṭṭakāraṃmahābrahmanā dinnamattikā-
 patto ettakam addhānaṃ Bodhisattam arjhabitvā tasmim khape
 adasanaṃ guto. Bodhisatto pattam apasanto dakkhiṇahattham
 pasāretvā udakam sampajjicchi. Sujātā sah¹⁸ eva pātiyaṃ pāyāsaṃ
 Mahāpurisaṃ hatthe ṭhapesi. Mahāpuriso Sujātam olokesi. Sā
 ākāraṃ sallakkhetvā „ayya mayā tunnhākaṃ paricattam gaṇhitvā
 yathāmevaṃ gacchathā“¹⁹ ti vanditvā „yathā mayham maneratho

¹ C² C³ diṭṭhapubbā. ² C² C³ sakalaṃ rukkham. ³ C² maṃṇe. ⁴ C² āroresi.
⁵ C² C³ gghānikā. ⁶ C² vedḍhātī. ⁷ so all three MSS. ⁸ C² vinivaddhitvā.
⁹ C² paṭikucchitvā. ¹⁰ C² C³ sammāya. ¹¹ C² onato, C³ onatonatī.

nippaṇno¹ evaṃ tumbhākaṃ pi nippaṇṇatū² 'ti vuttā sataśahasag-
ghanikāya³ suvaṇṇapāṭiya⁴ purāṇapaṇṇam⁵ viya anapekkhā hutvā
pakkhāmi. Bodhisatto pi kho nisinnatthānā⁶ aññhāya rukkhāni padak-
khiṇam⁷ katvā pāṭim ādāya Neraṇjariya⁸ ūrām gantvā anekasam⁹
Bodhisattasahasasānam abhisambujjhanadivase¹⁰ otaritvā—sahasatthānaṃ
Suppatthititatittham nāma atthi, tassa¹¹ tīre pāṭim thapetvā otaritvā—
anāhātvā anekabuddhasatasahasasānam nivasanam arahaddhujam nivasetvā
puratthābhūmukho nisiditvā ekaṭṭhitālapakkappamāpe¹² ekūnapaṇ-
ṇāsa¹³ piṇḍe katvā sabbaṃ appodakam madhupāyāsam paribhūñji. So
eva hi 'ssa Buddhalohūtasā¹⁴ suttasattāhū¹⁵ bodhimande vasantaassa
ekūnapaṇṇāsa¹⁶ divasāni āhāro ahoṣi, ettakaṃ kālun o' eva nāno āhāro
atthi na nahūnam na mukhadbovanam na suriravalaṇḍo¹⁷, jhānasukkhena
maggasukkhena phalasukken¹⁸ eva vītinaṃesi. Tam paṇa pāyāsam
bhūñjitvā suvaṇṇapāṭim gahetvā „sar¹⁹ āhaṃ ajja Buddho bhavitum
sakkhissāmi ayaṃ pāṭi²⁰ paṇisetam gacchatu, so ce sakkhissāmi anu-
setam gacchatu²¹“ 'ti vuttvā pakkhīpi. Sā setam chindamāsa²² padmaṇḍhaṃ
gantvā majjumaṇḍhatthānen²³ eva jāvasampanno asso viya asitthittha-
mattatthānaṃ paṇisetam gantvā ekasmin āvatto nimujjitvā Kālanagarāja-
bhavanam gantvā tiṇṇam Buddhanam paribhogapāṭiyo kilī kilīti²⁴
rāvaṃ kūrayamānā paharitvā tasmaṃ sabbaheṭṭhimā hutvā aññhāsi.
Kālo nāgarāja tam saddam sutvā „hiyyo²⁵“ eko Buddho nibbatti,
paṇa ajja eko nibbatto²⁶ ti anekehi padasantehi²⁷ thutiyo vadamāno
aññhāsi. Tasma paṇa mahāpathariya²⁸ ekavejanatigāvutappamānam
naḍham pūretvā ārohanakālo ajja rā hiyyo rā ti vadiso ahoṣi. Bo-
dhisatto pi nadūtiramhi supapphitasālavano divāvihāram katvā sāya-
hasamaye pupphānam vaṇṇato maṇḍanakāle devatāhi alaṇkatena
atthāsabhavittihāreṇa²⁹ maggena „lho rā rijaṇḍhamāno bodhirukkabhāhi-
mukho pāyāsi. Nāgavakkhasuppannādayo dībhehi gandhapupphādīhi
pūjayimsu, dībbasaggitāni³⁰ parattayimsu, dasasahasālokaḍḍhāte³¹
ekagandhā ekamālā ekasādhukārā ahoṣi. Tasmim samaye Soṭṭhiyo
nāma tiṇhārako³² tiṇṇam ādāya paṇipathe āgucchanto Mahāpurisaassa
ākāram ātvā attha tiṇṇamūṭhiyo adāsi. Bodhisatto tiṇṇam gahetvā

¹ C² nippaṇno. ² so all three MSS. ³ C² C³ purāṇa-. ⁴ C² C³ padakkhiṇam.
⁵ C² aneka. ⁶ C² tassa. ⁷ C² -ppamāno, C³ -ppamāno. ⁸ C² -paṇṇāsa, C³ C⁴
-paṇṇāsa. ⁹ C² -paṇṇāsa. ¹⁰ C² -valaṇḍo. ¹¹ C² kilīti. ¹² C² hiyyo,
C³ hiyyo corrected to hiyyo. ¹³ C² padasantehi. ¹⁴ C² -vittihāreṇa corrected
to -vittihāreṇa. ¹⁵ C² -saṅgītāni. ¹⁶ C² -dhāmno. ¹⁷ C² tiṇhārako, C³ tiṇh-
ārako.

bodhimāṇaṁ ārayha dakkhiṇadisābhāge uttarābhimukho atthāsi. Tasmim khāge dakkhiṇacakkavālam¹ osiditvā hetthā avicisaṃpattam viya ahoṣi. uttaracakkavālam² ullāṅghitvā upari bhavaggapattam viya ahoṣi. Bodhisatto „idam sambodhiṃ pāpūnaṇatthānam na bhavissati, maññe“³ ti padakkhiṇaṃ karonto pacchimadisābhāgaṃ gantvā puratthābhimukho atthāsi. Tato pacchimacakkavālam⁴ osiditvā hetthā avicisaṃpattam viya ahoṣi. puratthimacakkavālam⁵ ullāṅghitvā bhavaggapattam viya ahoṣi. thitathūtaṭṭhāne kir⁶ assa nemivattapariyante akkanto nābhīyā patitthitammbhācātacakkam viya mahāpaṭhavi onatunnatā⁷ ahoṣi. Bodhisatto „idam pi⁸ sambodhiṃ“ pāpūnaṇatthānam na bhavissati, maññe“⁹ ti padakkhiṇaṃ karonto puratthimadisābhāgaṃ gantvā pacchimābhimukho atthāsi. Puratthimadisābhāge pana saḥḥabuddhānaṃ pallamkatthānaṃ, tam n¹⁰ eva-ecchambhati¹¹ na kampati. Mahasatto „idam saḥḥabuddhānaṃ avijahitānecalatthānaṃ kilesapañjaraviddhaṃ anattānaṃ“¹² ti ātvā tāni tināni agge gaḥetvā cāsesi. Tāvad eva euddasahatto pallamko ahoṣi. Tāni pi kho tināni tathārūpeṇa saṅghāseṇa saṅghahimsu yathārūpaṃ ekaṃsaḥ pi eittakāro vā potthakāro vā ālikhitum pi samuttho n¹³ atthi. Bodhisatto bodhikkhandham¹⁴ piṭṭhito katvā puratthimābhimukho dajhamaṇaso hotvā „lāmaṃ“¹⁵ tace „a uahāru“¹⁶ ca atthi¹⁷ ca avasussato, upasussato sarīro manasaloḥitam, na eva sammā-sambodhiṃ appatvā imam pallamkaṃ bhindissāmuṭti“¹⁸ asannisatasannipātenāpi abhejjarūpaṃ¹⁹ aparajjapallamkaṃ āluḥḍitvā nisīdi. Tasmim samaye Māro devaputto „Siddhatthakumāro mayhaṃ vasaṃ atikkamitukāmo, na dāmi“²⁰ sa atikkamitum dasāṃṇi²¹ Mārābalassa santikaṃ gantvā etam uttham ārocetvā Mārāghosanaṃ nāma ghoṣāpetvā Mārābalam ādāya nikkhami. Sā Mārasenā Mārassa purato drāḍḍa vojaṇṇi hoti, dakkhiṇato ca vāmato ca drāḍḍa vojaṇṇi, pucchato yāta cakkavālapariyuntam²² katvā thitā, uddham navayojanubbedhā, yassā umadantiyā umādasaddo

Anguttara.
Nikāya II, 17

¹ C¹ -vālam. ² C² -vālam. ³ C³ maññe. ⁴ C⁴ -vālam. ⁵ C⁵ C⁶ oṇatunnatā.
⁶ C⁷ C⁸ idam. ⁷ C⁹ C¹⁰ omīti pi. ⁸ C¹¹ sambodhi. ⁹ so all three MSS.
¹⁰ C¹² bodhikkhandam, C¹³ bodhikkhandam. ¹¹ C¹⁴ kaysa. ¹² C¹⁵ mahā. ¹³ C¹⁶ C¹⁷ atthi.
¹⁴ C¹⁸ C¹⁹ abhejjarūpa. ¹⁵ abhejjarūpa corrected to abhejjarūpaṃ.
¹⁶ C²⁰ C²¹ cakkavāla-.

tiyejanappamānāni pabbatakūtāni padāletvā vanagaccharakkhādini amūḷe-
tvā samantā gāmanigeme cuppariccuppaṇā¹ kāmā samutthāpi Mahā-
purissaṃ puññatojāna vibhāṇabhāva² Bodhisattāni patvā civarakanna-
mattam pi cāletuṃ nāsakkhīsu. Tato „adakena nam ajjhotharitrā
māreṣāmiti“ mahāvassam samutthāpesi, tassābhāvaena uparūpari
antapaṭalasaṃsaṃpaṭalādibheda³ valāhaka⁴ utthahitrā⁵ vassinaṃ, rutthidhārā-
vegena paṭhavi⁶ chiddā ahoṣi, vassarukkhaḍḍinaṃ uparibhāgena mahāṅgho
ḍḍantvā Mahāsuttassa cīvare uccāvaḷḍipduṭṭhāmmattam pi temetuṃ
nāsakkhi. Tato pāsānarassam samutthāpesi, mahantāni mahantāni
pabbatakūtāni dhūpayantāni pajjalantāni⁷ ākāsenāgantvā Bodhisattam
patvā dībbamāṇagulabhāvaṃ⁸ āpajjīsu. Tato paharavassam
samutthāpesi, ekatodhārābhūto⁹ dhārāsasattikharappādayo¹⁰ dhūpayantā
pajjalantā ākāsenāgantvā Bodhisattam patvā dībbapupphāni ahesuṃ.
Tato āṅgārakavassam¹¹ samutthāpesi, kimsakavassā āṅgā¹² ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamaḷe dībbapupphāni hutvā ekīrmaṇ. Tato
kukkulavassam¹³ samutthāpesi, accanhe aggravāyo¹⁴ kukkuḷo¹⁵ ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamaḷe candannucuppaṇāni hutvā upati. Tato
vālukavassam¹⁶ samutthāpesi, utisukkhavāḷokā dhūpayantā pajjalantā
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamaḷe dībbapupphāni hutvā nipatiṃsu.
Tato kalavassam¹⁷ samutthāpesi, tam kalāna dhūpayantāni pajjalantāni
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamaḷe dībbavileppamaṇāni hutvā nipati.
Tato „imā bhūmetvā Siddhatthāni palāpessāmhi“ andhakāraṇ
samutthāpesi, tam antarāṅgasaṃnānāgutaṇi mahātamaṇi hutvā Bo-
dhisattāni patvā suriyappahhāvīhataṇi vīṭa andhakāraṇi antaraḍḍāyi.
Evaṃ Māra imāhi narāhi vāṭavassapāsānapaharaṇaṅgīrakkukkulavālika-
kalalandhakāraṇaṅgī¹⁸ Bodhisattāni palāpetuṃ asakkante „kiṃ bhane
tiṭṭhatha, imāni kumārāni gaṇṭhatha hanatha palāpethā“¹⁹ ti parisaṇi
ānāpetvā²⁰ sayam pi Gīrimekhalassa hatthiṇo khundiṇo nīmaṇo
cakkāvudham²¹ ādāyo Bodhisattāni upasāṇkamitvā „Siddhattha,
utthahatha etaṃ pāṇamā, nāyaṃ tuyham pāpūnāti. mayham eṇo
pāpūnāhi“ āhu. Mahāsatto tassā vassam sutvā avoca: „Māra,
n’ eva tayaṃ dassa pāpūniyo puritā na upapāpūniyo na parumatttha-
pāpūniyo, na pu pañcamahāpariccāgā pariccattā, na ānāttacariyā²²
na lokāttacariyā na buddhacariyā puritā“²³, nāyaṃ pallamko tuyham

¹ C² cuppariccuppaṇāni. ² so all three MSS. ³ C² pajjalantāni. ⁴ C² gulā.
⁵ C² -atthi-. ⁶ C² āṅgāravassam. C² āṅgāraka-. ⁷ C² kukkula-. ⁸ C²
aggravāna. ⁹ C² kukkulo. ¹⁰ C² vālika. ¹¹ -vālika-, so all three MSS.
¹² C² ānāpetvā. ¹³ C² C² cakkāvudham. ¹⁴ C² C² puritā.

pāpuṇati, mayh¹ ev² eso pāpuṇāti³. Māro kuddho koḍhasegaṃ
 asahanto Mahāpurisaṃ cakkāvudhaṃ⁴ viṣajjesi, taṃ tassa daṇa pāramiyo
 āvaṇṇetassa upariḍhāge mālāvitānaṃ hutvā atthāsi. Taṃ kiṃ
 khuradhāruṃ cakkāvudhaṃ aññadā teṃa kuddheṇa viṣajjhaṃ ekaggha-
 pāsāṇo⁵ thambhe vamsakalire⁶ viya chindantaṃ gacchati. Idāṃ paṇa
 tasmim mālāvitānaṃ hutvā thito avasesā Mārapiṇḍā, idāṃ pallāṃkato
 vutthāya palāyissanti⁷ mahantamahantāni selakūtāni viṣajjesuṃ, tāni
 pi Mahāpurisaṃ daṇa pāramiyo āvaṇṇetassa mālāgulaḍḍhavaṃ āpaṇṇitvā⁸
 bhūmiyaṃ patimsu. Devatā cakkavālamukhavaṇṇiyaṃ⁹ thitā gīvaṃ
 paṇḍetvā aṣaṃ ukkhipitvā „nattho vata bho Siddhatthakumārassa
 rūpaggappatto attabhāvo, kiṃ nu kho karissanti¹⁰“ lokenti. Tato
 Mahāpuriso „pūritapāramiṇaṃ Bodhisattānaṃ abhisambujjhaṇḍavaṃ
 pattapallāṃkaṃ mayhaṃ pāpuṇāti¹¹“ evvā thitūṃ Māraṃ āha:
 „Māro tuyaṃ dānaṃ dinnabhāve ko sakkhi¹²“ āha. Māro „me
 ettakā sakkhiṃ¹³“ ti Mārabalābhimukhaṃ hatthaṃ paṇḍesi. Tasmim
 khaṇe Mārapiṇḍāyo¹⁴ „ahaṃ sakkhi¹⁵“ ahaṃ sakkhi¹⁶“ pavattasaddo
 pathaviudriyanaṃ addaṇḍo¹⁷ ahoṃ. Atha Māro Mahāpurisaṃ āha:
 „Siddhattha tuyaṃ dānaṃ dinnabhāve ko sakkhi¹⁸“. Mahāpuriso
 „tuyaṃ tāva dānaṃ dinnabhāve sacetanā sakkhiṃ, mayhaṃ paṇa
 imasmiṃ thāṇe sacetano koṇi sakkhi¹⁹“ nāma o²⁰ atthi, tīṭhato tāva me
 avasesattabhāvesu²¹ dinnadānaṃ, Vessantarattabhāve paṇa thitvā
 sattasatukamahādānaṃ tāva dinnabhāve ayaṃ acetanāpi ghaṇamahā-
 pathavi²² sakkhi²³“ cīvaragubbhantarato dakkhiṇahatthaṃ abhinīhari-
 tvā „Vessantarattabhāve thitvā mayhaṃ sattasatukamahādānaṃ
 dinnabhāve traṃ sakkhi²⁴ na sakkhi²⁵“ mahāpathavīabhimukhaṃ²⁶
 hatthaṃ paṇḍesi. Mahāpathavi „ahaṃ te tadā sakkhi²⁷“ virāvasatena
 virāvasataseṇa virāvasataseṇa Mārabaḷaṃ avattharamāṇā viya
 mādā. Tato Mahāpuriso „dinnā te Siddhattha mahādānaṃ
 uttamaḍḍanaṃ²⁸“ ti Vessantaradānaṃ sammosante sammāsante dīya-
 ṇḍayojanasatiko Gīrimekhalahatthi²⁹ jaṇṇukehi³⁰ patitthāsi. Mārapiṇḍā
 disāvidhā palāyi, dīe ekamaḍḍena gatā nāma o³¹ atthi, sisābharaṇāni
 e³² eva nivattavattāni eṃ paḍāya sammukhasammukhā disāhi yeva
 palāyimeṃ. Tato devasatigāḷā palāyamānaṃ³³ Mārabaḷaṃ dīevā

¹ C¹ cakkāvudhaṃ. ² U¹ ekagghapāsāṇo, C¹ ekagghapāsāṇo, C¹ ekaggha-
 pāsāṇo. ³ C¹ -kalire. ⁴ C¹ -apaṇṇitvā, C¹ āvaṇṇitvā. ⁵ C¹ cakkavālamukhavad-
 ḍiyaṃ. ⁶ C¹ C¹ -purisa, ⁷ C¹ C¹ sakkhi. ⁸ C¹ pathaviudriyanaṃ, C¹ pathaviudriyanaṃ.
⁹ C¹ C¹ sakkhi. ¹⁰ C¹ asesa. ¹¹ C¹ -pathavi. ¹² C¹ -pathavi. ¹³ so all three MSS.
¹⁴ C¹ C¹ jaṇṇukehi. ¹⁵ C¹ palāyamāna, C¹ palāyamāna corrected to palāyamāna.

„Mārassa parājayo jāto, Siḍḍhatthakumārassa jayo, jayapūjām karissāma“¹ ti nāgā nāganam supannā supannāmanam devatā devatānam brahmāno brahmānam pesetrā gandhamāladīhatthā Mahāpurisassa santikam² bodhipallankam agumāma. Evam gutesu ca pana tesu

274. „Jayo hi Buddhassa sirimato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayun³ bodhimande pamoditā
jayaṃ tadā nāgaganū Mahesino.

275. „Jayo hi Buddhassa sirimato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayun³ bodhimande pamoditā
supannasamghāpi jayaṃ Mahesino.

276. „Jayo hi Buddhassa sirimato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayun³ bodhimande pamoditā
jayaṃ tadā devaganū Mahesino.

277. „Jayo hi Buddhassa sirimato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayun³ bodhimande pamoditā
jayaṃ tadā brahmagunāpi tādino.

Arasasā dasasu cakkavālasahasasu⁴ devatā mālāgandhavilepanehi pūjayamānā nānappakārā thutiyo vadamānā aññhamso. Evam dharmāne yeva suriyo Mahāpuriso Mārabalāṃ vidhametvā cīvarūparipatamānehi⁵ bodhirukkhaṃkurehi rattupavāladalehi⁶ rīya pūjayamāno⁷ paṭhame yāme pubbenivāsānāṃ majjhimayāme dībhacakkhuṃ visodhetvā pācchimayāme paṭiccasamuppāde nāman otāresi. Ath⁸ assa dvādasapaḍikkāṃ paccayakāraṃ rattavirattavaseṇa⁹ annonapaṭilomato sammāsantassa sammāsantassa dasasahasalokadhātū¹⁰ udatapariyantam¹¹ kvā dvādasakkhattam¹² samkampi. Mahāpuriso¹³ paccu dasasahasaloka-dhātun¹⁴ annādetvā aruṇuggumanavelāya sabbaññūtoṇṇam¹⁵ pa-

¹ C² C³ santikā. ² C² cīvarupari-. ³ C² cakkavāla-. ⁴ C² -pavāla-. ⁵ so all three MSS. instead of pūjayamāno. ⁶ C² C³ raddhaviraddhavaseṇa. ⁷ C² C³ dasasahasā-. ⁸ C² mahāpuriso, C² mahāpuriso corrected to mahāpuriso. ⁹ C² sabbaññūtoṇṇam, C² sabbaññūtoṇṇam.

Hejjhante sakaladasasahasśilokadhātu¹ alamkatapatyattā ahośi.
 Pācīnacakkavālamukhavattiyam² ussāpitānam dhajānam patākānam
 ramsiyo³ pācīnacakkavālamukhavattiyam⁴ paharanti⁵. tatthā
 pācīmarakkavālamukhavattiyam⁶ ussāpitānam⁷ pācīnacakkavāla-
 mukhavattiyam⁸, uttarnacakkavālamukhavattiyam⁹ ussāpitānam dak-
 khīnacakkavālamukhavattiyam¹⁰, dakkhīnacakkavālamukhavattiyam¹¹
 ussāpitānam uttarnacakkavālamukhavattiyam¹² paharanti. patlavitale¹³
 ussāpitānam paṇa dhajānam patākānam Brahmaloḥam āhara attahamsu.
 Brahmaloḥa baddhānam patlavitale¹⁴ patī(haddhāsu, dasasahas-
 sakkavāle¹⁵ pupphāpagarakkhā pupphāṇi gaṇhāmu, phalāpagarakkhā
 phalāpindūbhāratharita ahesuṇ, khandhesu khandhapadumāni, pupphimesu,
 sākhāsu sākhāpadumāni, latāsu latāpadumāni, ākāse olambakapadumāni¹⁶,
 silātālāni bhinditrā uparīpari¹⁷ sattasatta¹⁸ hutvā donḍakapadumāni
 nīṭṭhāmuṇṇu, dasasahasśilokadhātu¹⁹ raṭṭetvā²⁰ vīsatthamūlāgula²¹ vīya
 susunṭhatapupphasanthāre vīya en ahośi, cakkavālantaresu²² attahayojana-
 sahasśalokantarikā sattasuriyoppabbhāya pi anobhāsītapabbhā ekolhāse
 ahesuṇ, satorāsītiyojanasahasśagumūdhāro mahāsamudde mahāurodako
 ahośi, andiyo na-ppavattimāsu, jaccandhā rūpāni passāmu, jātibhūdhā
 saddam suṇṇāmu, jātipīṭṭhasampi²³ padasā gacchāmu, andubandhanādinī
 chinditrā patiṇṇāsu. Eṇa aparimāṇena sirīribhavena²⁴ pūjyamāne²⁵
 nekappakāreṇu acchariyadhammeṇu pātubhūteṇu sabbhāṇūtaṇṇaṇ²⁶
 pativijjhitrā sabbabuddhānaṇu avijjhītāṇu udānaṇu udānesi.

212. ..Aneka jātisamsāraṇ-

sandhāvisāṇu anibbisaṇ
 gaṇakārakaṇ gavesanto,
 dukkhā jāti paṇappanāṇ. (Dhp. v. 153.)

219. Gaṇakāraka Jīṭṭhe si,

puna gehaṇ na kāhasi,
 sabbā te phāsukā bhaggā,
 gaṇakūṭāṇ, viṇṇakkhīṭāṇ,
 viṇṇakkhāragatāṇ²⁷ cittaṇ
 tanhānaṇ khāyatu aññhagā²⁸ ti. (Dhp. v. 154.)

¹ C¹ C² -dasasahasśi-. ² C¹ -cakkavāle-, C² -vaddhīyam. ³ C¹ C² smit ramsiyo.

⁴ C¹ paharanti. ⁵ C¹ omits ussāpitānam. ⁶ C¹ patlavitale. ⁷ C¹ C² -cakkavāle.

⁸ C¹ olambika-. ⁹ C¹ uparīpari. ¹⁰ C¹ C² sattasattā. ¹¹ C¹ C² dasasahasśi-.

¹² C¹ vaddhetvā. ¹³ C¹ C² cakkavālantaresu. ¹⁴ C¹ C² -pīṭṭhasampi.

¹⁵ C¹ -vibhāvena. ¹⁶ so all three MSS. instead of pūjyamāne. ¹⁷ C¹ C² sabbhāṇūta-7, C¹ sabbhāṇūta-7. ¹⁸ C¹ vīsatthikāragatāṇi.

Iti Tusitapurato patthāya yāva ayaṃ bodhimando sahānūtatappatti¹
ettakam (hānam Avidūrenidānaṃ nāma² 'ti veditabban.

III. Santikenidāna.

Santikenidānaṃ pana „Bhagavā Sāvatthiyaṃ viharati Jetarṇe
Anāthapiṇḍikassa ārāme, Vesālhiyaṃ viharati Mahāvane kūṭāgarasālāyaṃ“
ti evaṃ „tesu tesu thānesu viharanto tasmim tasmim thāne yeva
labbhatīti“ vottam, kinc³ āpi evaṃ vuttam aha kho pana tam pi
ādito patthāya evaṃ veditabban. Udānaṃ udānetvā nisinnassa hi
Bhagavato etad ahoṣi „abhaṃ kappasattasahassāḍḍhikāni cattāri asaṃ-
kheyyāni imassa pallamkassa kāraṇā sandhāvaṃ“, ettakam me kilaṃ
imass⁴ eva pallamkassa kāraṇā alamkatasissaṃ givāya chidditvā dinnam,
sunnjitāni akkhimi hodayamamsam ubbattetvā dinnam. Jālikumāra-
saddisā⁵ puttā Kucchajjūkakumārī-saddisā dhitare Maddidevi-saddisā⁶
bhariyāyo ca paresam dāsattthāya dinnā, ayaṃ me pallamko jaya-
pallamko varapallamko ca, attha me nisinnassa saṃkappā paripunnā,
na tēva ito vuttahissāṇṇi⁷ anekakoṭṭasattasahassā samāpattiyo samā-
pajjanto sattāham tatth⁸ eva nisīdi, yaṃ sandhāya „attha kho Bhagavā
sattāham ekapallamkena⁹ mīdi¹⁰ vimuttisukkhapāṇisamveditī“, Ath¹¹
ekaccānaṃ devatānaṃ „ajjāpi nūna Siddhatthassa kattabakiccassa
attli, pallamkassmim hi ālayaṃ na vijahatīti“ parivittakko udapādi.
Sattā devatānaṃ vitakkam hatvā tasma vitakkam rūpasampannattham
vehāsam abbhuggantvā yammakapāṭihāriyaṃ dasseti. Mahābodhimanda-
ssmim hi katapāṭihāriyaṃ¹² ca sātisamāgame katapāṭihāriyaṃ ca
Pāṭikaputtasamāgame¹³ katapāṭihāriyaṃ ca sabham gandamhamiṇe
yammakapāṭihāriyasaddisam ahoṣi. Evaṃ Sattā imā pāṭihāriyena
devatānaṃ vitakkam rūpasammetvā pallamkato issam pācimanissite
uttaradisābbhāge thutvā „imasmim vata me pallamko sabbā-
ññātānaṃ¹⁴ paṭividdhaṃ“ ti cattāri asaṃkheyyāni kappasata-
sahassā ca pūritānaṃ pāramināṃ phalādhigamattthānaṃ¹⁵ pallam-
kam animesi akkhimi ekakayaṃāno sattāham vitināmesi. Tam
thānaṃ Antimissacetīyaṃ nāma jātam. Atha pallamkassa ca thitā-
thānassa ca antarā saṃkamaṃ māpetvā puratthimapaṇchimato āyate¹⁶

¹ C¹ sabbāññāta-, C² sabbamñāta-, C³ sabbāññāta-?, ² C¹ apasandhāvaṃ.

³ C¹ jālikumāra-, ⁴ C¹ maddidevi-, C² maddidevi-, ⁵ C¹ ekapallamko-, ⁶ C¹ nisidditvā-, ⁷ C¹ -pāṭihāriyaṃ, C² -pāṭihāriyaṃ corrected to -pāṭihāriyaṃ, ⁸ C¹ pāṭika- corrected to pāṭhika-, ⁹ C¹ sabbamñāta-, C² sabbāññāta-, C³ sabbā-
ññāta-?, ¹⁰ C¹ phalādhigamaṇa-, ¹¹ C¹ āyate, C² āyate?

ratanaśaṅkame caṅkamanto sattāhaṃ vitināmesi. Tam thānaṃ Ratanasankamacetiyan nāma jātam. Catutthe pana sattāhe bodhito paccimuttaradisūbhāge devatā Ratanagharas māpsyissu. Tattha paṇḍita nāsiḍṭvā Abhidhammapitākaṃ vīseṇa¹ e'ttha² anantaṣṣaṇa³ samantapaṭṭhānaṃ vicināto sattāhaṃ vitināmesi. Abhidhammika paṇḍitu: Ratanagharas⁴ nāma ratanaṣaṅkamaṃ gehaṃ sattannaṃ pakaraṇaṃ⁵ sammasatṭhānaṃ ratanagharas ti, yaṃ pā⁶ e'ttha ubbo p⁷ ete pariyāyā yujjanti tasmā ubhayam p⁸ etaṃ gahotabbam eva. Tato paṭṭhāya pana tam thānaṃ Ratanagharacetiyā nāma jātam. Evaṃ bodhisamīpe yeva cattāri sattāhaṃ vitināmetvā paṇḍite sattāhe bodhirukkhamulā yeva Ajapālanigrodhe ten⁹ upasankama. Tatrāpi dhammaṃ vicināto yeva vimuttisukhaṃ ca paṭisaṃvedento nisīdi. Tasmā samaye Māra devaputto „ettakam kālaṃ anubandhanto otārāpekkho“¹⁰ pi imassa kūḍi khalitaṃ nāddasaṃ, utikkanto dāni esa mama vasaṃ¹¹ ti domanassappatto mahāmagge nisīḍṭvā soḷasa kāraṇāni cūḍento bhūmiyaṃ soḷasa lekḥā kaḍḍhi: „ahaṃ eso viya dānapāramiṇi na pūreṣiṃ, ten¹² amhi imiṇā sadiṣo na jāto“¹³ ti ekam lekhaṃ kaḍḍhi; tathā „ahaṃ eso viya sīlapāramiṇi pekkhaṃmapāramiṇi paṇḍipāramiṇi viriyapāramiṇi khantipāramiṇi accapāramiṇi adhiṭṭhānapāramiṇi mettāpāramiṇi spekkhāpāramiṇi na pūreṣiṃ, ten¹⁴ amhi imiṇā sadiṣo na jāto“¹⁵ ti dasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; „ahaṃ eso viya asādhāraṇassa indriyaparopariyaṇāṇassa“¹⁶ paṭivedhāya upanissayaabhūtā dasa pāramiyo na pūreṣiṃ, ten¹⁷ amhi imiṇā sadiṣo na jāto“¹⁸ ti ekādasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; tathā „ahaṃ eso viya asādhāraṇassa āyānusaṃyādaṇassa“¹⁹ mahākaruṇāsamapattiṇāṇassa²⁰ yamakapāṭihiraṇāṇassa²¹ anāvaraṇāṇassa sabbānūtaṇāṇassa²² paṭivedhāya upanissayaabhūtā dasa pāramiyo na pūreṣiṃ, ten²³ amhi imiṇā sadiṣo na jāto“²⁴ ti soḷasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi. Evaṃ imehi kāraṇehi mahāmagge²⁵ soḷasa lekḥā ākaḍḍhamāno nisīdi. Tasmā samaye Tanhā Aratī Ragā ti tiṣṣo Mārādhūtaro „pitā no na paṇḍāyati“²⁶, kaḥaṃ no kho etarahiti“²⁷ olokayaṇāṇā ten²⁸ domanassappattun²⁹ bhūmiṃ likhamānaṃ diṣvā pita santikaṃ gantvā „kasmāsi tīta dukkhī“³⁰ domanasso“³¹ ti pucchimaṃ. „Amma“³², ayaṃ Mahāsamano mayhaṃ vasaṃ utikkanto, ettakam kālaṃ olokeno otāraṃ aṇṇa dattum nāsaḍḍhiṃ, ten³³ amhi dukkhī dummaṇo“³⁴ ti.

¹ C^o e'tta. ² C^o anantaṣṣaṇam. ³ C^o -gharaṇi. ⁴ C^o pakāraṇānaṃ. ⁵ C^o C^o otārāpekkho. ⁶ C^o -āṇassa. ⁷ C^o -āṇassa. ⁸ C^o -karuṇa-. ⁹ C^o -āṇassa. ¹⁰ C^o sabbānūta-, C^o sabbānūta-. ¹¹ C^o -maggaḥi. ¹² C^o C^o paṇḍāyati. ¹³ C^o dukkhī. ¹⁴ C^o amma.

„Yadi eram mā cintayittha, mayam etam attano vase katvā ādāya
 āgamissāma”¹ ‘ti. „Na sukka amma eso kesaṇi vase kātum, acaḷāya
 saddhāya² putitthto eso puriso”³ ti. „Tāta mayam itthiyo nūna,
 idān’ eva tam cāgapāsādhi bandhūtvā ānessāma, tumhe mā cintayitthā”⁴
 ‘ti Bhagavantam upasamkamitvā „pāde te Samaṇa paricāremā”⁵ ‘ti
 āhamsu. Bhagavā n’ eva tāsāṃ vacanāṃ manasi akāsi⁶ na akkhini⁷
 ummiletvā olokeṭi, anuttaro upadhisamkhaye vimuttamānaso viye-
 kkesukhaṇ⁸ ſeva anubhavanto nisīdi. Pama Māradhitaro „occāraca kha
 purisānaṃ adhippāyā, kesaṇi kumārīkaṣu pemaṃ hoti kesaṇi
 pathamavaye thitāsu kesaṇi majjhimavaye thitāsu kesaṇi pacchi-
 mavaye thitāsu, yaṃ nūna mayam nānappakārehi palobheyymā”⁹ ‘ti
 ekamekā kumārīvaṇṇadivaseṃ satam catam attabhāve abhinimminivā¹⁰
 kumārīyo arijātā sakka vjātā darjātā majjhimitthiyo mahitthiyo va-
 lutvā chakkhattum Bhagavantam upasamkamitvā „pāde te Samaṇa
 paricāremā”¹¹ ‘ti āhamsu. Tam pi Bhagavā na manasi akāsi yathā
 tam anuttaro¹² upadhisamkhaye vimutto. Keri¹³ paṇācariyā vadanti: tā
 mahitthibhāvena upagatā diavā Bhagavā eram eram etā khaṇḍa-
 dantā palitakesā hontū ‘ti adhiṭṭhāsīti, tam na gahetabham, na hi
 Satthā evarūpaṃ adhiṭṭhānaṃ karoti, Bhagavā pana „apetha, tumhe
 kiṃ diavā evaṃ vāyamatha, evarūpaṃ nāma avitarāgādīnaṃ purato
 kātum vaṇṇati¹⁴, Tathāgataso pana rūgo pahino¹⁵ doso pahino¹⁶ moho
 pahino¹⁷” ti attano kilesappahānaṃ ārabhha

290. „Yassa jītaṃ nāvajiyati”¹¹
 jītaṃ nesa no yāti koci loke
 tam Buddham anantagocaraṃ
 apadaṃ kena padena nossuthi: (Dhpd. v. 179.)

291. Yassa jālini”¹² vijattikā
 taṇhā n’ atthi kuhiṇci netave
 tam Buddham anantagocaraṃ
 apadaṃ kena padena nossathā”¹³ ‘ti (Dhpd. v. 180.)

Imā Dhammapade Boddhavaggo dve gāthā vadanto dhammanā kathesi.
 Tā „saccaṃ kira no pitā avoca: ‘Arahaṃ Sugato loke na rāgena

¹ C¹ saddhāya, C² sabbhāya. ² C¹ paricāracā. ³ C¹ akāsi. ⁴ C¹ na sakkhittini,
 C² na sakkhini. ⁵ C¹ -sukhaṇ corrected to -sukhasaṇ, C² -sukham. ⁶ C¹
 abhinimminivā. ⁷ C¹ anuttaro. ⁸ C¹ koci. ⁹ C¹ saddhati. ¹⁰ C¹ pahino.
¹¹ C¹ nāvajiyati. ¹² C¹ C² jālini.

suvānayo" ti ādini vatvā pīṭa santikāṃ agamāsi. Bhagavāpi tattha sattāham vītināmetvā Mucalindam agamāsi. Tattha sattāham vītināmetvā vaddalikāya uppannāya viṭṭhapaṭibāhamattham¹ Mucalindena nāgarūjena sattakkhattum bhogehi parikkhito nambādhama gandhakūṭiyā viharanto riva vimuttisukkhāni patisaṃvediyamāno sattāham vītināmetvā rājyatanam upasamkamāsi. Tatthāpi vimuttisukkhapaṭisaṃvedī² yevā nisīdi. Ettarataṁ sattasattāhāni paripunnāni. Etth'antare³ n' eva mukhadhovanam na sarirapaṭijagganam na āhārajjecam ahoṣi. Jhānasukkena maggasukkena phalasukken⁴ eva ca vītināmesī. Ath'assa tasmiṃ sattasattāhamatthake ekūnapaññāsatiṃ⁵ divase tattha nisinnassa „mukham dhovissāmīti" cittam udapādi. Sakko devānam inde agadharitakam⁶ āharitvā adāsi. Satthā tam puribhuñji, ten'assa sariravalambam ahoṣi. Ath'assa Sakko yeva nāgalatā-dantakattham c' eva mukhathervanauḍakam ca adāsi. Satthā tam dantakattham khādītva Anotattadahe adakena mukham dhovitvā tath' eva rājyatanamule nisīdi. Tasmiṃ samaye Tapasen-Bhallukā⁷ nāma dve vāṇijā⁸ pañcabi sakaṇṇasatthi Ukkatā jaṇṇapadā Majjhimadesaṁ gacchantā attano ātisaṁlōhitāya devatāya sakaṇṇāni vanciranihitvā⁹ Satthu āhārasampādane¹⁰ usāhitaṁ mantham¹¹ ca madhuplādikaṁ ca ādāya „patigaṇhātu"¹² no bhante Bhagavā imam āhāram amkampam upādāya¹³ ti Satthāram upasamkamitvā atthamāsu. Bhagavā pāyāsam¹⁴ paṭiggahaṇa-divase yeva pattassa anuranihitvā „na kho Tathāgataṁ hatthesu patigaṇhanti, kiṃhi nu kho ahaṃ patigaṇheyyam" ti cintesi. Ath'assa cittam āsavā catuḥ¹⁵ disāhi cattāro Mahāriṇāno indenilamanimāye patte upanāmesuṃ. Bhagavā te paṭikkhīpi. Puna maggavajrasamaye cattāro patte upanāmesuṃ. Bhagavā catummam pi devaputtānam amkampāya cattāro patte paṭiggahetvā uparāpari¹⁶ thapetvā „eko hotū" ti adhiṭṭhahi. Cattāro pi mukharattiyam paññāyamūlekhā¹⁷ hutvā majjhimena pamāṇena¹⁸ ekuttam upagamāsu. Bhagavā tasmiṃ paccagge selamaye patte āhāram patigaṇhitvā paribhuñjitvā anumodanam akāsi. Dve bhātaro vāṇijā Boddham ca Dhammaṁ ca sarāṇam

¹ C² sūṭapattī-, C³ sūṭapattī- corrected to sūṭapattī-. ² C² vimuttisukkhapaṭisaṃvedī, C³ vimuttisukkhapaṭisaṃvedī corrected to -sukkhapaṭī-, ³ estantara ⁴ C² C³ -paññāsatiṃ, C³ -paññāsatiṃeva. ⁵ so all three MSS. ⁶ C² tapasā-.

⁷ C² vāṇijā. ⁸ C² sannirumbhīyā. ⁹ C² āhārasampādane. ¹⁰ C² C³ mantham.

¹¹ C² patigaṇhātu. ¹² C² pāyāsa. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C² C³ uparupari.

¹⁵ C² C³ paññāyamūlekhā-. ¹⁶ C² amita pamāṇena and adde antena ca, C³ pamāṇena corrected to pamāṇena, C³ pamāṇena.

gantvā dvevārikaupāsakā ahesuṃ. Atha tesaṃ „ekam so bhante
 paricāritabbatthānaṃ dethā”¹ ‘ti vadantāsuṃ dakkhiṇahatthena attano
 eisaṃ parimasitvā kesaḍḍhāṇṇo adāsi. Te attano magga-² tē dhātuyo
 anto pakkhipitvā cetiyaṃ patitthāperuṃ. Sammāsambuddho pi kho
 tato uṭṭhāya puna Ajāpālanigrodham eva gantvā nigrodhamūle nisīdi.
 Ath’ assa tattha nisinnamattassa’ eva attanā siddhigatassa dhammassa
 gambhīratam paccavekkhantassa Buddhānaṃ āciṇṇo’³ „siddhito kho
 my-āyaṃ”⁴ dhammo”⁵ ‘ti paresaṃ dhammaṃ adesetokammatakkārappavatto
 vitakko udapādi. Atha Brahmā Sahampati’⁶ „nassati vata kho loko,
 vinnasati vata kho loko”⁷ ‘ti dasaḥi cakkavālasahassehi Sakka-Suyāma-
 Santusita-Sunimmita-Vasavatti-Mahābrahmano’⁸ ādāya Satthu santikaṃ
 gantvā „desetu bhante Bhagavā dhammaṃ, desetu Bhagavā bhante”⁹
 dhammaṃ”¹⁰ ‘ti ādinā nayeṇa dhammadessanāṃ āyāṃ. Satthā tassa
 paṭiṇṇāsi’¹¹ datvā „kassa nu kho ahaṃ paṭhamam dhammaṃ deseyyan”¹²
 ‘ti cintento „Ālāro paṇḍito, so imam dhammaṃ klappaṃ ājānissatthi”¹³
 cittaṃ uppādetvā puna olokeṇte tassa sattāhakālakatābhāvaṃ’¹⁴ ūtvā
 Uddakam āvajjesi’¹⁵. Tassāpi abhidosa-kālakatābhāvaṃ ūtvā „bahūpa-
 kārā”¹⁶ kho Pañcavaggiyā bhikkhū”¹⁷ ‘ti Pañcavaggiye ārabhha mama-
 kārāṃ katvā „kuhaṃ nu kho te etarahi riharantīti”¹⁸ āvajjento „Bā-
 rūssiyāṃ Migadāye”¹⁹ ‘ti ūtvā „tattha gantvā dhammacakkāṃ
 paratassāmiti”²⁰ katipāham bodhimandasaṃantā”²¹ yeva piṇḍāya caranto
 viharitvā „Ālāhipunnamālyāṃ Bārūssāsiṃ gamissāmiti”²² cātuddasiyaṃ
 paccūsaṃmaye palihātāya rattiyā kālāsa’ eva patta-cīvarāṇa ādāya
 atthārasayojānamaggaṃ paṭipanno antarāmagge Upakam”²³ nāma
 ājivikaṃ divā tassa attano Buddhābhāvaṃ ācikkhitvā tam divasaṃ
 yeva āyāghasaṃmaye”²⁴ Isipatanaṃ agamāsi. Pañcavaggiyatherā Ta-
 thāgataṃ dūrato va āgacchantam divā „ayaṃ āvuso samāgo Gotamo
 taccayabāhullāya āratitvā paṭipunnakāyo phitindriyo”²⁵ sūraṇṇavaṇṇo
 hutvā āgacchati, imassa abhivādānādiṇi na karissāma, mahākulappasūto”²⁶
 kho pun’ eṣa āsanaḍḍhīhāraṃ aruhati, ten’ assa āsanaṃattam paṇḍā-
 persāma”²⁷. ‘ti katikaṃ akāmeṃ, Bhagavā sadetvassaṃ lokassa
 citta-cāraṇa jānassamatthena ūpaseṃ „kiṃ nu kho ime cintayimāsi”²⁸ ‘ti
 āvajjitvā cittaṃ aññāsi”²⁹. Atha na sabbadevamanussesu anodissakavasena

¹ C² C³ āciṇṇo. ² C² myāyaṃ. ³ C² C³ -paṭi. ⁴ C² „suyāma-”. ⁵ C² bhagavā
 bhante corrected to bhante bhagavā. ⁶ C² C³ paṭiṇḍam. ⁷ C² sattāham-.
⁸ C² āvajjesi. ⁹ C² bahūpakārā. ¹⁰ C² bodhimāntā. ¹¹ C² udakam. ¹² C²
 āyāghasa-¹³. ¹³ C² thipitindriyo corrected to thipitindriyo, C³ phitindriyo corrected
 to pitindriyo. ¹⁴ C² -ppasano. ¹⁵ C² C³ paṇḍā-. ¹⁶ C² C³ aññāsi.

pharapaṣamattāhaṃ mettacittāṃ saṃkhipitvā odissakavasena mettacittāṃ phari. Te Bhagavatā mettacittena phurihā¹ Tathāgate upasaṃkamanante upasaṃkumante sukāya kaṭikāya² saṅhātāṃ asakkontā abhivādanapaccuttāhānādin³ sabbakiṇṇāṃ akāṃsu. Sambuddhabhāvaṃ paṇ⁴ assa sñānamānā kevalāṃ nāmena ca āvusovādena ca samudācuranti. Atha se Bhagavā sū bhikkhave Tathāgataṃ nāmena ca āvusovādena ca samudācuratha. ahaṃ bhikkhave Tathāgate Saṃmāsambuddho⁵ ti attano Boddhabhāvaṃ sūnāpetvā⁶ paññattavarabuddhāsane⁷ nisīno Uttarasāḷhanakkhattayoge vattamāne attārasaṃ⁸ Brahmakoṭiḥi parivuto Pañcavaggiye there āmantetvā Dhammacakkappavattanasuttaṃ desesī. Tesu Aññakondānāthero⁹ desanānūsareṇa¹⁰ nānaṃ pesento suttapariyosāne attārasaṃhi Brahmakoṭiḥi siddhīm sotāpattiṃphale patiṭṭhāsi. Sattā tatth¹¹ eva vassam upaganvā punadivase Vappatheraṃ aradanto vihāre yeva nisīdi. Sesā cattāraṃ pindāya carissaṃ. Vappathero pubbaṇhe¹² yeva sotāpattiṃphalaṃ pāpuṃ. Eten¹³ eva upāyena punadivase Bhaddiyatheraṃ punadivase Mahānāmatheraṃ punadivase Assajitheraṃ ti sabbe sotāpattiṃphale patiṭṭhāpetvā pañcamiyam pakkhassa paṇe pi jāne saṃnipādetvā Anantalakkhaṇasuttantaṃ desesī. desanāpariyosāne paṇe pi therā arahantaphale patiṭṭhāsiṃsu. Atha Sattā Yasassa kulaputtaṃsa upanissayaṃ divā taṃ rattiḥhāge nibbhiṭṭvā gelam pahāya nikkhantaṃ „ehi Yasā“¹⁴ ti pakkosivā tassam yeva rattiḥhāge sotāpattiṃphale¹⁵ punadivase arahatte patiṭṭhāpetvā apare pi tassa sahāyake catupannāsa jāne ebhikkhupabbajjāya¹⁶ pabbājetvā arahantaṃ¹⁷ pāpeṃ. Evam loke ekasattiyaṃ arahanteṃ jātesu Sattā vuttavassā¹⁸ pavārotvā „caratha“¹⁹ bhikkhave cārikaṃ²⁰ ti sattiṃ bhikkhū diṃsu pesetvā sayam Urvelaṃ gacchanto antaraṃ magge Kappāsiyavanasande tiṃsu jāne Bhaddaraggīyakumāre viṃse. Tesu sabbapaccchimako sotāpanno sabbottamo anāgāmi²¹ aho. Te pi sabbe ebhikkhukkhāvaṇ²² eva pabbājetvā diṃsu pesetvā sayam Urvelaṃ gantvā adḍhuddhāy²³ pāṇihāriyasahassam²⁴ dassetvā Urvelakassapādāya saha saṃjātīlparivāre tehhātikajātīe viṇetvā ebhikkhukkhāvaṇ²⁵ eva pabbājetvā Gayāsīse nisīdāpetvā Adittapariyāyadesanāya arahatte²⁶ patiṭṭhāpetvā tena arahantasahassena parivuto „Bhāṃhāraṃāṇe diṃnam pa-

¹ C¹ C² putthā. ² C³ vāḍḍāya. ³ C⁴ -paccupattāhānādin. ⁴ C⁵ C⁶ sūnāpetvā.

⁵ C⁷ sūnāpetvā. ⁶ C⁸ attārasasāṃhi. ⁷ C⁹ aṇṇakondānā. ⁸ C¹⁰ -ānūsāreṇa.

⁹ C¹¹ pubbaṇhe. ¹⁰ C¹² -phalaṃ. ¹¹ C¹³ C¹⁴ ebhikkhū. C¹⁵ bhāvaṃ addeḍḍi.

instead of pabbajjāya. ¹⁶ C¹⁷ C¹⁸ arahantaṃ. ¹⁹ C²⁰ vuttavassā. ²¹ C²² carata.

²³ C²⁴ C²⁵ anāgāmi. ²⁶ C²⁷ C²⁸ arahante.

siṅṅaṃ¹ moccaṣaṃṭhi² Bājagahanagarūpacāre Latthirammyānam³ agamāsi.
Rājā uyyānapālassa santikā „Satthā āguto“ ti sutvā dvādasanahutehi
brāhmaṇagahapatikehi parivuta Satthāraṃ upasāṃkamitvā rakkavicitta-
tāleṇa sūvaṇṇapāṭavitaṇṇam viya pabbhāsamudayam viśeṣajjentesu⁴
Tathāgataṃ pādeṇa siraṣā niputitvā ekamantaṃ nisīdi saddhīm
pariākya. Atha kho teṣaṃ brāhmaṇagahapatikānaṃ etaḥ ahoṣi: „kin
nu kho Mahāsamano⁵ Uruvelakassapo brahmacariyaṃ caroti udāhū
Uruvelakassapo Mahāsamano⁶“ ti. Bhagavā teṣaṃ cetasa cetopativī-
takkam aṇṇāya⁷ therā gāthāya ajjhahhāsi:

291. „Kin eva diṅṇā Uruvelavāsi
pahesi aggim kisako vadāno,
pucchāmi taṃ Kassapa etam attham:
katham pahinasi tava aggihuttam“ ti.

Thero pi Bhagavato adhippāyaṃ viditvā

292. Rūpe ca sadde ca uttho rase ca
kāṃṭhiyo cābhivadanti⁸ yaṇṇam⁹.
etaṃ malā ti upadhiṃ sātva
tasmā na yitthe na hute araññin¹⁰ ti

imaṃ gātham vatrā attano sāvakaḥāvappakāṣanattānaṃ Tathāga-
tassa pādapiṭṭhe sīsaṃ ṭhapetvā „satthā me bhante Bhagavā,
sāvako ‘haṃ asmi’“ vatrā ekatālāṃ dvitālāṃ titālāṃ ti yāva
sattatālappamāṇaṃ satiakkhattuṃ vehāsaṃ abhiggūṇitvā oruḥa
Tathāgataṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Taṃ pāṭihāriyaṃ diṅṇā
mahājano „aho mahānubhāvā Boddhā, evaṃ thāmagataḍḍhiḥko¹¹“ nāma
‘araḥā’ ti maṇṇamāno Uruvelakassapo pi diṭṭhijālaṃ bhūditvā
Tathāgataṃ damito¹² ti. Satthaṃ gūṇakathāṃ yeva kathesi, Bhagavā
„nāhaṃ idāni eva Uruvelakassapam damiṃ, atīte pi eva mayā damito
yevā“ ti vatrā imiṣṣā atthappattiyaṃ Mahānārada-kassapa-jātakaṃ
kathetvā cattāri saṃvāsaṃ pakāsesi. Magadharājā ekādasahū nahutehi
saddhīm sotāpatti-phale paṭiṭṭhāsi, ekam nahutaṃ upāsakattaṃ paṭivedesi.

¹ C² C³ paṭimāṇam. ² C³ latthu-. ³ C³ viśeṣajjentesu. ⁴ C³ mahāsamano.

⁵ C² C³ mahāsamano, C³ mahāsamano corrected to -samano. ⁶ C³ aṇṇāya.

⁷ C³ cābhivadanti, C³ cābhivadanti corrected to nibbhivadanti. ⁸ C² C³ yaṇṇam,
C³ aṇṇāya corrected to yaṇṇam. ⁹ C² C³ thāmagataḍḍhiḥko.

Rājā Sattṭhu santike nisinnā yeva pañca assāsake pavedetvā saraṇaṃ
 gantvā vātanāya nimanetvā āsanaṃ rutthāya Bhagavantaṃ padakkhi-
 naṃ katvā pakkāmi. Punnadivase yehi ca Bhagavā diṭṭhe yehi ca
 adiṭṭhe sabbe pi Rājagahavāsino atthārasakotisakkhā manussa
 Tathāgataṃ diṭṭhukāmaṃ pāto va Rājagahato Latthivanaṃ agamanesu.
 Tigāvutaniaggaṃ na-ppahosi. Sakaladiṭṭhivanaṃvyaṇaṃ niraṇṭaraṃ puṇaṃ¹
 āhosi. Mahājanaṃ Dasabalassa rūpaggappattaṃ attabhāvaṃ passanto
 tittim kāmā ubasakkhi. Vannaḥhū² nām³ esā. evarūpesu hi thānesu
 Tathāgataṃ lakkaṇaṃbhaṇṇājanādiṭṭhappadda⁴ sabbāpi rūpakāyaṃsiriṇ⁵
 vannaṭabbhā. Evaṃ rūpaggappattaṃ Dasabalassa sariraṃ passanāneva
 mahājaneva niraṇṭaraṃ puṇa⁶ vyaṇe ca magge ca ekadikkhinaṭṭāpi
 nikkhamanokāso nāhosi. Tam divasaṃ kira „Bhagavā cchinnaḥbhatto
 bhaveyya, tam mā āhosiṃ“ Sakkaṃ nimāṇasanaṃ uḥhātāraṃ dassesi.
 So ārajjamāno tam kārmaṇaṃ natvā mānava-kavappaṃ⁷ abhinimmiṇṭvā⁸
 Buddha-Dhamma-Saṅgha-paṭisaṃyuttatthetiyo⁹ vadamāno Dasabalaṃ
 purato „atitvā devānubhāvena¹⁰ okāsaṃ katvā

261. „Danto dantehi saha purāṇajātīehi vippamuttehī“¹¹
 sūgimikkhasavannaṃ Rājagahaṃ pāvīsi Bhagavā.

262. 263. Mutto muttēhi -pe-. Tinnā tinnēhi -pe-.

267. Dasāvāso Dasabalo dasadhammavidi¹² dasahi e' upeto
 so dasasataparivāro Rājagahaṃ¹³ pāvīsi Bhagavā¹⁴ ti

imāhi gāthāhi Sattṭhu vannaṃ vadamāno purato pāvīsi. Mahājano
 mānava-kassa¹⁵ rūpaṃsiriṇ diṭvā „atīviya abhirūpe ayaṃ mānava-ko“¹⁶
 na kho paṇ' amhehi diṭṭhapubbo¹⁷ ti cintetvā „kuto ayaṃ mānava-ko“¹⁸
 kassa vā ayaṃ¹⁹ ti āha. Tam eva mānava²⁰

268. Yo dhūro sabbadhi danto Buddho appatipuggalo
 araham sugato loke tassāham paricārako²¹ ti

gātham āha. Sattṭhā Sakkena katokāsaṃ maggaṃ patipajjivā

¹ C¹ puthaṃ. C² puthaṃ corrected to puṇaṃ. ² so all three MSS., instead of vannaḥhūmi? ³ C¹ lakkaṇaṃbhaṇṇājanādi-; C² lakkaṇaṃbhaṇṇājanādi-. ⁴ so all three MSS., instead of -siri? ⁵ C¹ puṇa. ⁶ C¹ māna-. ⁷ C¹ abhinimmiṇṭvā. ⁸ C¹ -paṭisaṃyutta-. C² -paṭisaṃyutta-. C³ -paṭisaṃyutta-. ⁹ C¹ devatānubhāvena. ¹⁰ C¹ viṭṭha. ¹¹ C¹ -vidu. ¹² so all three MSS. ¹³ C¹ C² mānava-kassa. ¹⁴ C¹ mānava-ko. ¹⁵ C¹ C² mānava-ko. ¹⁶ C¹ mānava. ¹⁷ C¹ parivāreko.

bhikkhusaḥassaparivuto Rājagahaṁ¹ pāvisi. Rājā buddhispamukhasaṁ saṅghassa mahādānaṁ datvā „ahaṁ bhante tīṇi“² ratanāni vinā vattitum na sakkhiṣṣāmi, velāya vā avelāya vā Bhagavato santikaṁ āgumissāmi. Latthivannuyyānaṁ³ eva nāma atidūre idam⁴ paṇḍitānaṁ Veluvanaṁ nāma vyānanaṁ atidūre, gāvaṇāgamaṇasampannaṁ buddhārāhaṇaṁ senāsanaṁ idam me Bhagavā patiggaḥatū⁵ ti savaṇabhikkhāreṇa⁶ pupphagandhiyavāṭṭamapiṇṇaudakam⁷ ādāya Veluvannuyyānaṁ pariccajante Dasabalassa hutthe ndakam pāceṣi. Tasmīn ārāmapatiggahane⁸ Buddhasāsaṇassa mūlāni utiṇṇhanti mahāpathavi⁹ kampi. Jambudīpaṁ¹⁰ mūlā¹¹ hi thapetvā Veluvanaṁ aññaṁ¹² pathaviṁ kampetvā gahitasenāsanaṁ nāma u¹³ atthi. Tambapannidīpe¹⁴ pi thapetvā Mahāvihāraṁ aññaṁ pathaviṁ kampetvā gahitasenāsanaṁ nāma u¹⁵ atthi. Satthā Veluvanaṁ rāvaṇaṁ patiggahetvā raṇṇo anumodanaṁ katvā utthāyāsanaṁ bhikkhusaṅghaparivuto Veluvanaṁ agamāsi. Tasmīn kho paṇḍite samaye Sāriputto ca Moggallāno cā¹⁶ ti dve pariḥajāka¹⁷ Rājagahaṁ upanissāya viharanti amataṁ pariyesamānā. Tesu Sāriputto Assajīthero piṇḍāya paritthaṁ divā paṇṇasacitto payirupāsātvā „ye dhammā hetuppabbhavā“¹⁸ ti gātham eutvā sotāpattiṭṭhale¹⁹ patitthāya saḥāyakassa Moggallāna-
pariḥajākaṁ²⁰ api tum eva gātham abhāsi. So pi sotāpattiṭṭhale patitthāhi. Te ubbo pi Sañjayaṁ uketvā attano parisāya saddhim Satthu santike pabbajjhau. Tesu Mahāmoggallāno suttābena arahattam²¹ pāpuṇi Sāriputtatthero adhamāseṇa, ubbo pi ca ne Satthā aggaṭṭhava-
katthāne thapesi. Sāriputtattherena arahattapattādiraso yeva sāvaka-
sannipātam akāsi. Tathāgate paṇḍite tasmīn²² heva Veluvannuyyāne viharante Suddhodanamahārājā „putte kira me chabbassāmi dukkha-
kārikam caritvā parumābhisambodhim²³ patvā pavattavaradhamma-
sakke Rājagahaṁ māsāya Veluvanaṁ viharatīti“ eutvā aññataram²⁴ amaccam
āmnātesī: „ehi bhante purisaḥassaparivāro Rājagahaṁ gantvā muma-
vacannaṁ²⁵ pitā vo Suddhodanamahārājā datthukāmo“ ti vatrā puttam
me²⁶ ganhitvā ehi“ āha. So „evam devā“ ti raṇṇo vacannaṁ āvassā
sampaṭicchitvā purisaḥassaparivāro khīḍpam eva satthūyojanaṁaggam
gantvā Dasabalassa entuparisaṁajjhe nisīdītvā dhammadesanavelāya
vihāraṁ pāvisi. So „tiṭṭhatu tāva raṇṇo“²⁷ pahitasāsaṇaṁ²⁸ ti parisante
thito Satthu dhammadesanaṁ eutvā yathāthito va saddhim purisa-

¹ so all three MSS. ² C¹ tīṇi. ³ C² idam. ⁴ C³ savaṇabhikkhāreṇa. C⁴ savaṇabhikkhāreṇa.

⁵ C¹ -gahana. ⁶ C² C³ -pathavi. ⁷ C⁴ jambudīpaṇḍita.

⁸ C¹ C² aññaṁ. ⁹ C³ C⁴ tasmīn. ¹⁰ C¹ C² aññataram. ¹¹ C³ puttameva.

¹² C⁴ raṇṇo.

hassema arahattaṃ patvā pabbajjam yāci. Bhagavā „etha bhikkhavo“
 ti hutthaṃ pasāresi. Sabbe taṃ khaṇaṃ yeva iddhimayapattacivaradharā
 vasaasatikatharā riyā abhesuṃ. Arahattaṃ puttakālate paṭṭhāya paṇa
 ariyā nāma majjhata¹ va hontitī raṇṇo pahitasāsanaṃ Daṇḍabalaṃ
 na kathesi. Rājā „n' eva gatako va“ āgacchati na sāsanaṃ sūyatitī², „ehi
 bhage traḍi gacchā“ ti ten' eva nīyāmena aññaṃ³ amāceti pesesi.
 So pi gantvā purimanayen' eva saddhīm pariṇāya arahattaṃ patvā
 tuṇhi⁴ ahesi. Rājā oten' eva nīyāmena purisaṣaṣaṃparivāre nava⁵
 amāceti pesesi. Sabbe attano kiccān nītiḥapetvā tuṇhi bhūta tatth'
 eva vīṇarūpaṃ. Rājā sāmaṇauattakam pi āharitvā ācikkhantaṃ
 alabbhitvā cintesi: „ettakā janā mayi sūchabbhāveṃ⁶ sāsanaṃattam pi
 na paṇḍharimāva, ko na kho me vacanaṃ karissatitī“ sabbaṃ rāja-
 balaṃ olokento Kāḷudāyīn addasa. So kira raṇṇo⁷ subbattusādhako
 abbhantariko ativissāko Bodhisattena saddhīm ekadivase jāto saḥapam-
 sukijito⁸ sahāyo. Atha nani rājā āmantesi: „tāta Kāḷudāyī, ahaṃ
 mama puttān passitukāmo nava purisaṣaṣaṃ pesesiṃ, ekapuriso pi
 āgantvā sāsanaṃattam ārocetrāpi n' utthi, dujṇāno kho paṇa
 jivitantarāyo, ahaṃ jīvamāno va puttān dattuhū icchāmi, sakkhissati⁹
 nu kho me puttān dassetun“ ti. „Sakkhissāmi deva sace pabbajitun
 labhissāmiti“. „Tāta traṃ pabbajitvā vā apabbajitvā vā mayhaṃ
 puttān dassetitī“. So „sādhū devā“ ti raṇṇo¹⁰ sāsanaṃ ādāya
 Rājagahāṇ gantvā Satthū dhammadecanavelāya parisapariyante (hito
 dhammaṃ sutvā saḥparivāro arahattaphalaṃ patvā ebhikkhukkhāve
 paṭiṭṭhāsi¹¹). Satthā Buddho hutvā paṭhamān antovassān lepaṭaṇa
 vaṇitvā vuttavassā¹² parāretvā Uravelān gantvā tattha tayo māse
 vasaṇto tebhātīkajātīle yinetvā bhikkhusaṣaṣaṃparivāro Phussaṃmāsa-
 paṇṇamāya Rājagahāṇ gantvā dve māse vasi. Ettāvata Bārāṇasito
 nikkharissa¹³ paṇḍa māsā jātā, sakālo hemanto atikkanto.
 Udāyittherassa āgatadivasato satṭaṭṭhadivasa vitivattā. So Phagguṃ-
 paṇṇamāsiyaṃ¹⁴ cintesi: „atikkanto hemanto, vasaṇtasumayo anup-
 patto, mānassehi sāsāṇiṃ udharitvā sammukhaṭṭhāno maggā diṇṇā,
 haritaṇṇasaṃchanna¹⁵ paccari, supupphūā vanasaṇḍā, paṭipajjanakkhamā
 maggā, kile Daṇḍabalaṃ nātisaṃgaham kārū“ ti. Atha Bhāgavantaṃ
 upasaṃkhamitvā

¹ C¹ majjhata. ² C¹ ex. ³ C¹ aññaṃ. ⁴ C¹ tuṇhi. ⁵ C¹ nava, C¹ nava.
⁶ C¹ sūchabbhāvaṃ. ⁷ C¹ raṇṇo. ⁸ C¹ -kijito. ⁹ so all three MSS., instead
 of sakkhissati? ¹⁰ C¹ ebhikkhukkhū paṭiṭṭhāsi. ¹¹ C¹ vuttavassā, ¹² C¹ C¹ sū-
 khamantassa. ¹³ C¹ Phagguṃ. ¹⁴ C¹ C¹ -saṃjanno.

289. „Aṅgārino¹ dāni dumā bhādante
phalesu chadanam vippahāya,
te accimanto va pabbāsavanti,
samayo Mahāvira bhagī rasānam.

290. Nātsitani nātiṇḍham nātibhikkhachātakam²,
saddalā haritā bhūmi, esa kōlo Mahāmuni³”

saṭṭhimantīhi⁴ gāthāhi Duasabalassa kulasaṅgagananattāya gamana-
vaṇṇam vaṇṇesi. Atha nam Saṭṭhā „kha nu kho Udāyi madhurasarena
gamanavaṇṇam vaṇṇesi” āha. „Bhante tumhākaṃ piṭṭa Suddhodana-
mahārāja passitukāmo, karotha nātakānam saṅgahan⁵” ti. „Sādhū
Udāyi, kurissāmi nātakānam saṅgahan: bhikkhusaṅghassa ārocehi,
gamiyavattam pūreasantīhi⁶”. „Sādhū bhante” ti thero ārocesi.
Bhagavā Aṅga-Magadha-vāsinaṃ⁷ kulaputtānam dasaṃ sahassehi
Kapilavatthuvāsinaṃ dasaṃ sahassehi satteb⁸ eva viśatiasassehi
khūṇasavabhikkhūhi parivato Rājagahā nikkhamitvā divase divase⁹
yojanam gacchati. „Rājagahato saṭṭhiyojanam Kapilavatthum dvīhi¹⁰
māsehi pāpunissāmiti” aturita-carikam pakkāmi. Thero pi „Bhagavato
nikkhamatthāvaṇṇam raṇṇo¹¹ ārocessāmiti” vehāsam abbhuggantvā raṇṇo¹²
nivesam pātur ahu. Rājā theram divā tutthacitto mahārāhe paṭṭaṃke
maṇḍapetrā attano paṭiyāditaṃ sānaggarasahajojanassa pattam pūretrā
adāsi. Thero utthāya gamanākāram dassesi. „Niṇḍitvā bhūñjathā”
ti. „Saṭṭhu santikam gantvā bhūñjissāmi mahārāja” ti. „Kham
pama Saṭṭhā” ti. „Viśatibhikkhusaṅghasaṅgavāro tumhākaṃ dasanattāya
carikam nikkhamo mahārāja” ti. Rājā tutthamūḍassa āha: „tumhe imam
paribhūñjitvā yāva maṃ putto imam nagaram pāpunāti tāv’ assa ito
va piṇḍapātam pariharathā” ti. Thero adhivāsesi. Rājā theram
parivisitvā pattam gandhacunnema ubbattetrā uttamabhojanassa pūretrā
„Tutthāgataṃ deṭhā” ti therassa hatthe paṭiṭṭhāpesi. Thero sabbessam
passantānaṃ¹³ yeva pattam ākāse khipitrā sayam pi vehāsam
abbhuggantvā piṇḍapātam āharitrā Saṭṭhu hatthe thapesi. Saṭṭhā
taṃ paribhūñji. Kten’ upāyena thero divase divase āharī: Saṭṭhāpi
antarāmugge raṇṇo¹⁴ yeva piṇḍapātam paribhūñji. Thero pi bhatta-
kiccāvasāne divase divase¹⁵ „ajja ettakam Bhagavā āgato, ajja ettakan”

¹ C¹ aṅgārino corrected to agārino. ² C¹ C² -jātakam. ³ C¹ saṭṭhimantīhi.

⁴ C¹ saṅgahan. ⁵ C¹ saṅga-. ⁶ C¹ amita one divase. ⁷ C¹ C² dihi. ⁸ C¹
raṇṇo. ⁹ C¹ passamānaṃ, C² passantānaṃ. ¹⁰ C¹ raṇṇo. ¹¹ C¹ amita one
divase.

tī buddhagunapatisamīyuttāya ca kathāya sakalarājakulāni Sattho
 dassanam vinnā yeva Satthari sañjātappasādanā akāsi. Ten' eva nam
 Bhagavā „etadaggaṃ¹ bhikkhāve mama āvakaṇaṃ bhikkhūnaṃ²
 kulappasādakānaṃ yaḍidaṃ Kāladāyhi³ etadagge thapesi. Sākiyāpi
 kho amuppatte Bhagavati „ambhākaḥ ātisettham pacchissāma⁴” ti sa-
 nipatitvā Bhagavato vasaṇatthānaṃ vīmanasamānā „Nigrodhasakkassa
 āraṃsaṃ ramaniyo⁵” ti sallakkhetvā tattha sabbaṃ paṭijagganavidhīm
 kāretvā gandhapupphahatthā paṇcuggamanam karontā sabbhānākāra-
 putimāṇḍite daharadahare⁶ nāgaradārake ca dārikāyo ca paṭhamam
 pahiniṃsu⁷, tato rājakumāre ca rājakumāriyo ca, tesam anantaram⁸
 sāmānī gandhapupphacunnādāhi pūjyamānā Bhagavantaṃ gubetvā Ni-
 grodhārāmanā eva agamanāsu. Tatra Bhagavā visatīkassasakkhipāsava-
 parivuta paññattavarabuddhāsaṃ nisīdi. Sākiyā nāma mānājātikā
 mānattasaddhā. Te „Siddhatthakumāro andhehi daharataro ambhākaṃ
 kaṇṭhiho bhāgiyeyyo putte natta⁹” ti cintetvā daharadahare rājakumāre
 āhamsu: „tunbe vandatha, mayaso tumhākaṃ piṭṭhito āsīdissāma¹⁰” ti.
 Tesu evam nisimesu Bhagavā tesam ujjhāsayam uketvā „na maṃ
 ātāyo vandanti, haṇḍa dāni ne vandāpessāmi¹¹” abhināpādakajjhāmanā
 samāpajjitvā voṭṭhāya ākāsaṃ abbhuggastvā tesam vīre pādapaṃsum
 okāraṇāso viya Gaṇḍanīmūle yamakapāṭihāriyasaḍḍam pāṭihāriyam
 ākāsi. Rājā tam¹² acchāriyam diṇvā āha: „Bhagavā tumhākaṃ
 jātaḍvase Kāladevalassa vandanaṭṭham upanītānaṃ pāde vo parivattitvā
 brāhmaṇassa matthake paṭiṭṭhite diṇvāpi ahaṃ tunbe vundāmi, ayaṃ
 me paṭhamavandanā, vappamaṅgaladivase jambucchāyāya sirisayane
 nisimānaṃ vo jambucchāyāya aparivattānaṃ diṇvāpi pāde vandāmi, ayaṃ
 me dutiyā¹³ vandana, idāni imam aditthapabbuṃ pāṭihāriyam diṇvāpi
 tumhākaṃ pāde vandāmi, ayaṃ me tatthiyā vandana¹⁴” ti. Rañño¹⁵ pana
 vandeṭṭe Bhagavantaṃ avanditvā thātum samattho nāma oko Sākiyo pi
 nāhesi, sabbe vandimsu yeva. Iti Bhagavā āntake vandāpetvā ākāsaṃ
 otaritvā paññatte¹⁶ āsaṃ nisīdi. Nisimesu Bhagavati sikkhāppatto
 ātīsamāgamo ahoṃ. Sabbe ekaggacittā hutvā āsīdimesu. Tato
 mahāmegho pokkharavassam vassi, tumhavamam udakam heṭṭhā virava-
 tam gacchati, temitukāmo va temeti, atemitukāmasa sarire udabindu-
 matto pi na patati. Tam diṇvā sabbe acchāriyabbhutaṇṭajātā „aho
 acchāriyam aho abbhutan¹⁷” ti katham samuṭṭhāperuṃ. Satthā „na

¹ C¹ C² etadaggaṃ. ² C¹ bhikkhūnaṃ. ³ C¹ ramaniyo. ⁴ C¹ dahare dahare.

⁵ C¹ pahiniṃsu. ⁶ C¹ anantaram. ⁷ C¹ C² abhināsa. ⁸ C¹ C² nam. ⁹ C¹ dutiya. ¹⁰ C¹ rañño. ¹¹ C¹ paññatte.

idāni eva mayham ātisaṃāgamaṃ pokkharuvassam vassati, aṭṭe pi vassati¹ missā aṭṭhupattiyā² Vessantarajātakaṃ kathesi. Dhamma-
desanāṃ sutvā sabbe utthāya vassutvā pakkamāsu, eko pi rājā vā
rājanahūmatto vā „ve ambākaṃ bhikkhūṃ gaṇhatthi“³ ti vatvā gato
nāma o⁴ atthi. Sattā punadivasaṃ vīśatisahassabhikkhuparivato
Kapilavatthūni piṇḍāya pāvisi. Taṃ na kho gantvā nimantesi vā
pattam vā aggahesi. Bhagavā indakkhūḥ⁵ tūto ya āvaṇesi: „kathā
na kho pubbabuddhā kulānagare piṇḍāya carāsu, kiṃ uppatipāṭiyā
issaraṇuḍḍhaṃ gharāṇi agamaṃsu“⁶ udāhu sapadānacārikaṃ carāsu⁷
‘ti. Tato ekabuddhassāpi uppatipāṭiyā gumanāṃ adisvā⁸ „mayāpi
dāmi ayaṃ eva vassa ayaṃ me paventi“⁹ paggaheṭṭabbā, āyatā ca me
sāvakaḥpi mamaṃ¹⁰ oeva anuakkhantaṃ pāṇḍu-āriyavattaṃ paripūressanti¹¹
koṭiyāṃ nivṛtthagahato patthāya sapadānaṃ¹² piṇḍāya cari. „Ayyo
kiṃ Sīdhattakumāro piṇḍāya carati“¹³ dvībhūmakatibhūmakādisu¹⁴
pāsādesu sūhapañjare vivarivā mahājano dassanavyāvato āhoṃ.
Rāholamātāpi devī¹⁵ „ayyaputto kiṃ imasmiṃ yeva nāgare mahantena
rājānubhāvena suvaṇṇasīvikkādihi vicarivā“¹⁶ idāni kesammasuṃ ohāretvā
kāśyapaṭṭhavarasāno kapiluhattho piṇḍāya carati, soḥhati na kho“¹⁷ ti
sūhapañjarāṃ vivarivā olokayamāṇā Bhagavantaṃ nānāvīragasamūjjalāya
surippabbhāya nagaravīthiyo ohāretvā vyāmapatthāparikkhepasamū-
pabbūḥhāya¹⁸ asitānubyañjanāvabhāsāya¹⁹ dvattimsamshāpurissalakkhaṇa-
patimanditāya anupamaṃyā Buddhasāriyā virocamaṇāṃ diṇvā.

791. „Sīdhattakumārānandakūṭitakexo
suriyasaṇṇimulatalābhīnalāto
yuttatūṅgamudukāyatanāso
raṇṇijālavitato naraṇṇho“²⁰ ti

evamādikāhi aṭṭhaḥ naraṇṇagāthāhi nāma abhithhavivā „tumhākaṃ
putto piṇḍāya carati“²¹ raṇṇo²² ārocesi. Rājā samvigguladāyo hatthena
sātakam saṇṭhapento toritataritāṃ nikkhamivā regena gantvā Bhagavato
purato thatvā āhu: „kiṃ bhante amhe lajjāpettha, kimatthāṃ piṇḍāya
caratha, kiṃ ‘ettakūṇāṃ bhikkhūvaṃ na sakkā bhuttaṃ laddhuṃ’²³ ti

¹ C¹ āgamaṃ. ² C² dīṇā. ³ C³ paventi corrected to paventi, C⁴ paventi
corrected to paventi. ⁴ C⁵ C⁶ mamaṃ. ⁵ C⁷ sapadānaṃ. ⁶ C⁸ dvībhūma-.

⁷ C⁹ devī. ⁸ C¹⁰ C¹¹ vivarivā. ⁹ C¹² dyāma- samūpa-, C¹³ vyāma- samūpabbū-,
C¹⁴ vyāma- samūpabbū-. ¹⁰ C¹⁵ asitānubyañjanāvabhāsāya, C¹⁶ asitānubyañjanā-
vabhāsāya, C¹⁷ asitānubyañjanāvabhāsāya, ¹⁸ C¹⁹ raṇṇho.

saññaṃ¹ karitthā² 'ti. „Cārittaṃ etaṃ³ mahārāja amhākaṃ⁴ ti.
 „Nanu bhante amhākaṃ Mahāsammatakhattiyavaṃso nāma vaṃso,
 tattha na ekakhattiyu pi bhikkhācāro nāma n' atthi⁵“. „Ayaṃ
 mahārāja rājarañño nāma tava vaṃso, amhākaṃ paṇa Dipaṅkaro⁶
 Kondaṇṇo -pe- Kassapo ti ayaṃ Buddhavaṃso nāma, ete ca aññe ca
 anekasahasasamūkhā Buddhā bhikkhācārā bhikkhācāro⁷ eva jivikaṃ
 kappesun⁸ ti autaravithiyam⁹ dhito va

302. „Uttitthe na-ppanañjeyya,
 dhammaṃ eucaritaṃ care,
 dhammacārī sukhaṃ seti
 asmim loke paramhi ca¹⁰“ (Dhp. v. 168.)

imam gātham āha. Gāthāpariyosāne rājā sotāpattiṭṭhale patiṭṭhāsi.

303. „Dhammaṃ rare eucaritaṃ,
 na nam ducaritaṃ care,
 dhammacārī sukhaṃ seti
 asmim loke paramhi ca¹¹“ ti (Dhp. v. 169.)

imam paṇa gātham sutvā sakadāgāmiphale patiṭṭhāsi. Dhamma-
 pālajātakaṃ sutvā anāgāmiphale patiṭṭhāsi. Marasaṃsamaye setuochattassa
 hetthā siriṣayano eipanno yeva arahattaṃ¹ pāpuni. Araññarāsena²
 padhānānuyogakiccaṃ³ raṇṇo⁴ nāhuṃ. Sotāpattiṭṭhalaṃ saochikavā
 yeva paṇa Bhagarate pattam gahetvā sapariṣam Bhagarantaṃ
 mahāpāsādaṃ āropetvā paṇitena khādanīyena bhojanīyena⁵ parivasi.
 Bhattakiccāpariyosāne sabbaṃ itthāgāraṃ āgantvā Bhagarantaṃ vandi
 itthapetvā Rāholamātaraṃ. Sā paṇa gaṇḍhū, ayyaputtaṃ vandāhīti⁶
 parijānena vuccamānāpi „sace mayhaṃ gṇe atthi ayaṃ eva me
 santikaṃ ayyaputto āgumisaṃti, āgataṃ eva naṃ vandissāmīti“ vatrā
 na agumāsī. Bhagavā rājanaṃ pattam gāhāpetvā dvīhi aggasavakehi
 saddhiṃ rājadhītāya srigabbhaṃ gantvā „rājadhītā yathārucehi
 vandamānā na kiñci vattiha⁷“ ti vatrā paññatte⁸ āsane nādi. Sā
 vegena gantvā⁹ gopphakasu gahetvā pādāpattiṭṭhiyaṃ eisaṃ parivattetvā
 yathājjhāsayam vandi. Rājō rājadhītāya Bhagavati sinehabhūmanā-
 digopasampattiyo kathehi: „bhante mama dhītā tumhahe kāsāyaṃ

¹ C¹ C² asmākaṃ. ² C¹ evaṃ. ³ C¹ C² dipaṅkara. ⁴ C¹ autaravithi. ⁵ C¹
 arahattaṃ. ⁶ C¹ araṇṇa-. ⁷ C¹ padānā-. ⁸ C¹ raṇṇo. ⁹ C¹ C² khādanīyena
 bhojanīyena. ¹⁰ C¹ paññatte. ¹¹ C¹ vegenāgantvā.

nivattihānti¹ sutvā tato paṭṭhāya kāsāvatattihā jātā, tumhākam ekabhattikabbhāraṃ sutvā ekabhattikā eva jātā, tumhehi mahāsayanassa chaḍḍitabbhāvaṃ² āntrā paṭṭikamaṇḍake³ yeva nippamā, tumhākam mālā-gandhādīhi vīratabbhāvaṃ āntrā vīratamālāgandhā⁴ eva jātā, attano ānākesu 'mayam paṭṭijaggissāmā' ti āsāse pesite ekaṇṇātikam pi me olokesi, etam guṇasampannā me Bhagavatā dhītā⁵ ti. „Anacchariyam mahārāja yam idāni taya rakkhoyamānā rājadhītā paripakke āne⁶ attānam rakkheyya, so pubbe anārakkhā pabbhatupāde vicaramānā aparipakke āne attānam rakkhīti⁷“ vutrā Candakinnarajātakaṃ kathetvā utthāyāsannā pakkāmi. Dutiyadivase Nandassa rājakumārassa abhisekagehapparesanuvāhamāgālessu vattumānessu tassā geluḥ gantvā kumārān pattam gāhāpetvā pabbājetukāme maṅgalam vatrā utthāyāsannā pakkāmi. Janapadakalyāṇi⁸ kumārān gacchantam divā „tuvatāṃ kho ayyaputta āgaccheyyāsi⁹“ vatrā gīvaṃ pasūretvā olokesi. So pi Bhagavantaṃ „pattam ganthathā¹⁰“ ti vattum avisahamāno vīhāraṃ yeva āgamāsi. Tān amicchamānaṃ yeva Bhagavā pabbājesi. Iti Bhagavā Kapilapuram gantvā tatiyadivase Nandanā pabbājesi. Sattame divase Rāhulamātā kumārān aluṅkaritvā Bhagavato santikam peresi: „Passa tān etam vīsatissahassasamaṇaparivutaṃ suvaṇṇavāṇṇaṃ brahmarūpivaṇṇaṃ¹¹ sampanaṃ, ayaṃ te pitā, etassa mahantā nidhiyo abhesuṃ, ty-āssa¹² nikkhamanto paṭṭhāya me passāma, gaccha naṃ dāyajjam yāca: 'aham tēta kumāro, abhisekam patvā cakkavatti bhavissāmī'¹³, dhanena me attīho, dhanam me dehi, sāmiko hi putte pitu santakassā¹⁴“ ti. Kumāro ca Bhagavato santikam gantvā pite sinehaṃ paṭṭilabbhivā hatthatattīho „sukhā te samana chāyā¹⁵“ ti vatrā aññam¹⁶ pi bahum attano anurūpam vadanto¹⁷ aññāsi. Bhagavā katabhatta-kece anumodanam katvā utthāyāsannā pakkāmi. Kumāro pi „dāyajjam me samana dehi, dāyajjam me samana dehi¹⁸“ Bhagavantaṃ anubandhi. Bhagavā kumārān na nivattāpesi. Parijāno pi Bhagavatā saddhiṃ gacchanto nivattotuṃ nāsakki. Iti so Bhagavatā saddhiṃ āramam eva āgamāsi. Tato Bhagavā cintesi: „yam ayaṃ pitu santakam¹⁹ dhanam lochati tam vaṭṭānugataṃ²⁰ avighātuci, haṃ²¹ assa bodhi-maṇḍe paṭṭiladdham sattavidham ariyadhanam demī, lokuttaradāyajjassa naṃ²²“ sāmikam karomīti²³ āyasmantaṃ Sāriputtaṃ āmantesi: „tena hi

¹ C° jaggissā-, C° chaḍḍita-. ² C° paddhika, C° paṭṭika-. ³ C° vīratamālā-gandhā corrected to -mālāgandhā. ⁴ C° paripakkāṇṇam, C° paripakkāṇṇam. ⁵ C° -yāni. ⁶ C° -vaṇṇa. ⁷ C° tassā. ⁸ C° bhavissāma. ⁹ C° amhaṃ. ¹⁰ C° vadanto. ¹¹ C° santikam. ¹² C° vaddhānugataṃ. ¹³ C° tam.

trām Sācīputta Rāhulakumāraṃ pabbājehīti¹. Pabbājite paṇa kumāro
rañño adhimattadakkhaṃ appajji. Tam adhirāsetuṃ asakkhonto
Bhagavato nirodetvā „sādhū bhante, ayyā² mātāpitūhi ananumāsitaṃ³
puttaṃ na pabbājeyyū“ ti varam yāci. Bhagavā tassa tam varam
duttvā pumdivase rājanivesane katapātārāse „kamantāṃ nisinnena
rañña⁴“ bhante, tumhākaṃ dukkaracārīkakaḷe ekā devatā māṃ
upasaṅkamitvā ‘putto te kālakato’ ti āha, tassa vacanam asaddahanto
‘na mayham putto bodhīm appatrā kalam karoti’ taṃ patikkhipi⁵
ti vutto⁶, ‘idāṃ kiṃ’ saddahisestha ye tumhe pubbe pi atthikāni⁷
dassetvā ‘putto te mato’ ti vutte na saddabhiṭṭhā⁸ ti imissa
atthupattiya Mahādhammapāliyātakaṃ kathesi. Kathāpariyosāse rājā
anāgāmiṇiphalo patitthahi. Iti Bhagavā pitarāṃ tisu phaleṃ patitthāpe-
tvā bhikkhusaṃghaparivāro puṇa-d-e-va Rājagahaṃ gantvā Sītavane
vihāsi. Tasmā samaye Anāthapiṇḍiko gaḥapati pañcahi sakkasatehi
bhaṇḍaṃ ādāya Rājaghe piyasahāyassa seṭṭhino geḥam gantvā tattha
Buddhasa Bhagavato uppannahāvaṃ sutvā halavapaccūsasamaye
devatānubhāveṃ vivatena dvārena Satthāraṃ upasaṅkamitvā dhammaṃ
sutvā sotāpattiṇḍiḥ patitthāya dutiyadivase buddhapamukhasaṃ su-
gghassa mahādānaṃ duttvā Sāvattihī⁹ āgamanāthāya Satthū paṇḍitaṃ¹⁰
gahetvā antarāmagge pañcasattārisanyojanattihāse satasahasāṃ satasa-
hassaṃ dāpetvā yojanikāya yojanikāya vihare karetvā¹¹ Jetavanā
koṭṭhanthārena atthārasahiraṇṇakoṭṭhi kiṇitvā¹² “navakammaṃ patthapesi¹³”
So majjhe Dasabhalassa gaudhakuṭṭim karesi. Taṃ parivāretvā asīti-
mahāttherānaṃ¹⁴ pāṭiekasamivase¹⁵ āvāse ekakuddakavrikokkaka-
haṇḍavattakadighasālamandapādivasena sesasenāsānaṃ¹⁶ pakkharaniya-
ca¹⁷ caḥkamaṇarattitthānadivāttānāni ca ti atthārasakoṭṭipariccāgena
romaṇiye bhūmibhāge manorumaṃ vihāraṃ kārāpetvā Dasabhalassa
āgamanāthāya dūtāṃ pesesi. Satthā dūtassa sāsaṇaṃ eutvā mahā-
bhikkhusaṃghaparivāro Rājagahā nikkhमितvā avupubbena Sāvattihī-
nagaraṃ pāpuṇi. Mahāsotthi¹⁸ pi kho vihāraṇaṃ sajjetvā Tathā-
gatassa Jetavanā¹⁹ pavasnadivase puttāṃ sabhālaṇkārasatimanditam
kutvā alankatāpajiyatthē²⁰ eva pañcahi kumārasatehi saddhīm pesesi.
So saparivāro pañcavajjavattasamujjalāni pañcadhajasetāni gahetvā

¹ C° ayya. ² C° ananumāsitaṃ, C° ananumāsatehi. ³ C° rañña. ⁴ C° vutte.
⁵ C° sakkh. ⁶ C° adhirāsetuṃ. ⁷ C° sāvattihiyam. ⁸ C° C° patitthānaṃ. ⁹ C°
kārāpetvā. ¹⁰ C° kiṇitvā. ¹¹ C° patthapesi. ¹² C° C° mahāttherānaṃ,
C° mahāttherānaṃ. ¹³ C° pāṭiyukka. ¹⁴ C° sesasenāsāna. ¹⁵ C° C° omi-
ca. ¹⁶ C° -seṭṭhi. ¹⁷ C° Jetavanassa.

Dasabalassa purato ahoṣi. Tesam pacchato Mahāsuḥhaddā- Cūla-
suḥhaddā¹ ti dve seṭṭhiḍḍitaro pañcahi kumārāseṭṭhi² saddhim pomaḡhate
gaṭetrā nikkhamāsu. Tesam pacchato seṭṭhiḍḍharyā sabhālamkāra-
patimanditā pañcahi māṭugāmasāseṭṭhi³ saddhim pomaṣpātiyo gaṭetrā
nikkhami. Sahhesam pacchato sayam mahāseṭṭhi⁴ aṭṭavattihanivatto
aṭṭavattṭhe⁵ eva pañcahi seṭṭhiḍḍeṭṭhi⁶ saddhim Bhagavantaṃ abhūḡ-
gaṇeḥ⁷. Bhagavā⁸ imam apāsekaparisaṃ purato katvā mahābhikkhu-
saṃḡhapaṇivuto attaso sarirappabhiyā⁹ sutaṃsaṃsaṃsekapiṇḍarāṃ riy-
vaṇantarāṃ kurumāno anantāya Buddhaṭṭhaya¹⁰ appaṭisaṃmāya Buddha-
eriyā Jetavanavihāraṃ pāvisi. Attha naṃ Anāṭhapindiko puechi: „kath-
āham bhante imasmiṃ viḡāre paṭipajjāmiti“. Tena hi gaṇapati imam
vihāraṃ āgatanāgataṃ bhikkhusaṃḡhaṃ deḥiti¹¹. Sāḍhu bhante¹²
ti mahāseṭṭhi¹³ suvaḡgaḥhinkāraṃ ādāya Dasabalassa batthe udakaṃ
pāṭetvā imam Jetavanavihāraṃ āgatanāgataṃ cātuddhaṃ buddha-
pamokhaṃ saṃḡhaṃ dammiti¹⁴ adāsi. Sāṭṭhā viḡāraṃ paṭiggaṭetrā
anumodanam kuranto

၅၈၄. Sitaṃ uṇhaṃ paṭihaṇti
tato vālamigāni^၁ ca
sirihaspe ca makkaḥ ca
sisire āpi vatthiya.

225. Tato vātāpe ghore
 vājāte^o patihaññati^o.
 Leḡatthañ ca sukhattaṇ ca
 jhāyitū ca vipassitū
 vihāradānam saṅghaṇ
 aggaṇ Buddhena vacanitā.

296. Taamā hi paññito pose
sappasānā aññam attano
vibhāre kāraye ramme
rājay' ettha bahussute.

207. Tessaṃ anuṇā ca pāṇā ca
ratthasamāsanāni ca
dādeyya ajubbhūtesu
vippasannesu cetasā.

¹ C¹ C² -ella-. ² C¹ kumārī-. ³ in all three MSS. ⁴ C¹ C² abhāṅgañjī.

¹ D⁺ carita- ² C⁺ C⁺ -ihaya ³ C⁺ vāla- ⁴ C⁺ amjats. ⁵ C⁺ parihammati.

296. Te tassa dhammā desenti
 sabhaddukkhāpanūdanam,
 yañ yo dhammā idh' aññāya¹
 parimibbāti aññāvo² ti

vihāranisamsam katthesi. Anāthapiṇḍiko dutiyadivāso patthāya vihāramaham ārabhi. Viākhāya pāsādamaho vatahi³ māsehi nittitho. Anāthapiṇḍikassa pana vihāramaho nāvahi māsehi nittithāsi. Vihāramahopi atthārasa⁴ eva⁵ kotiyo agamanen, iti imasmiñ yeva vihāre catupannāsakoti-saṅkhas dhammā paricecaji. Atīte pana Vipassīssa Bhagavato kāle Pumbbasumitto nāma setthi⁶ surannittikāsanthārena⁷ kīritvā⁸ tasmim yeva thāne yojanappamāṇam saṅghārāman kāresi. Sikkhissa Bhagavato kāle Sirivaddho nāma setthi⁹ surannaphūlasanthārena¹⁰ kīritvā¹¹ tasmim yeva thāne tigārutappamāṇam saṅghārāman kāresi. Vesabhussa Bhagavato kāle Setthigo nāma setthi¹² surannatthipadasanthārena¹³ kīritvā¹⁴ tasmim yeva thāne addhāyojanappamāṇam saṅghārāman kāresi. Kakusandhassa Bhagavato kāle Acceto nāma setthi¹⁵ surannittikāsanthārena¹⁶ eva¹⁷ kīritvā¹⁸ tasmim yeva thāne gārutappamāṇam saṅghārāman kāresi. Kessapamassa Bhagavato kāle Uggo nāma setthi¹⁹ surannakocchapasanthārena²⁰ kīritvā²¹ tasmim yeva thāne addhāgārutappamāṇam saṅghārāman kāresi. Kassapassa Bhagavato kāle Sumāṅgalo²² nāma setthi²³ surannittikāsanthārena²⁴ kīritvā²⁵ tasmim yeva thāne solasakarisappamāṇam saṅghārāman kāresi. Amhākam Bhagavato kāle Anāthapiṇḍiko setthi²⁶ kahāpanakoti-santhārena²⁷ kīritvā²⁸ tasmim yeva thāne atthakarisappamāṇam saṅghārāman kāresi. Idam kira thānam sabbabuddhānam avijahitattthānam²⁹ eva. Iti mahābodhimande sabbānūtapattito³⁰ yāva mahāparimibbānāmañcā yasmim thāne Bhagavā rihāsi idam Santikenidānam nāma, tassa rasena sabbajātakāni rāṇayissāma.

NIDĀNAKATHĀ

• nittithā.

¹ C¹ idhamāyā. ² C² atthāraso yeva. ³ so all three MSS. ⁴ C³ kīritvā.
⁵ C⁴ -thārena. ⁶ C⁵ kīritvā. ⁷ C⁶ -thārena. ⁸ C⁷ C⁸ kīritvā. ⁹ C⁹ C¹⁰ surāṅgalo. ¹¹ C¹¹ kahāpana-. ¹² kahāpanakoti-santhārena. ¹³ C¹³ avijahitattthānam. ¹⁴ C¹⁴ sabbānūtapattito. ¹⁵ C¹⁵ sabbānūtapattito.

NAMO TASSA
BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA¹.

I. EKANIPĀTA.

1. APANNAKAVAGGA.

1. Apannakajātaka.

Imaṃ tvaṃ Apannakadhammedasanaṃ Bhagavā Sāvatthim¹ upanissāya Jetavanamahāvihāre viharanto kathesi. Kam paṇa ārabhāya ayaṃ kathā samuṭṭhita² ti. Setṭhissa saḥāyake pañcasate tittthiyasāvake³. Ekasmim hi dīpase Anāthapiṇḍiko seṭṭhi⁴ attano saḥāyake pañcasate aññatittthiyasāvake⁵ ādāya bahumālāgaṇḍhavilepanaṃ⁶ e⁷ eva telamadhupphūṇitavattthacchādanāni⁸ ca gāhāpetvā⁹ Jetavanam gaṇtvā Bhagavantaṃ vanditvā mālādīhi¹⁰ pūjetvā bhesajjāni¹¹ e¹² eva vatthāni¹³ ca bhikkhusaṃghassa¹⁴ vīrasajjetvā¹⁵ cha nisajjadose¹⁶ rajjetvā ekamantaṃ nisīdi. Te pi aññatittthiyasāvake¹⁷ Tathāgataṃ vanditvā Satthu pūjācandasaṃsirikāṃ mukhaṃ lakkhaṇānubyañjanaṃ padmaṇḍitaṃ vyāmappa-bhāparikkhitaṃ¹⁸ brahmacāryaṃ avejāvejā¹⁹ yamakayamakā²⁰ kutvā niccharantiyo²¹ ghaṇabuddharaṃsiyo²² ca²³ olokayamānā Anāthapiṇḍikassa samīpe yeva nisīdimaṃ. Atha tesā²⁴ Manosilatāle sūhanādaṃ naḍanto tarupasiḥo²⁵ viya gajjanto pavassakameggo²⁶ viya ca Akāsagāṇḍaṃ²⁷ oṭā-

¹ C¹ namo buddhāya. ² C² C³ sāvatthiyam, C⁴ sāvatthim corrected to sāvatthiyam.
³ C⁵ -civako ti. ⁴ so. all three MSS. ⁵ C⁶ tittthiyasāvake, C⁷ aññatittthiya-
⁶ C⁸ -vilepanāni. ⁷ C⁹ telamadhupphūṇitam-, C¹⁰ sappitalamadhupphānita-. ⁸ C¹¹
gāhāpetvā. ⁹ C¹² mālāgaṇḍhādīhi. ¹⁰ C¹³ te pi añña-, C¹⁴ aṭṭha kho te añña-
¹¹ C¹⁵ hyāma-. ¹² C¹⁶ avejāvejā, C¹⁷ aveḷā aveḷā corrected to aveḷā aveḷā. ¹³ C¹⁸
yamakāyamakā. ¹⁴ C¹⁹ vītecharantiyo. ¹⁵ C²⁰ omīta ca. ¹⁶ C²¹ nesaṃ. ¹⁷ C²²
C²³ ākāsagāṇḍa, C²⁴ ākāsagāṇḍi.

rento viya¹ ratanadāmaṃ ganthento viya ca aññhaṅgasamannāgatena
 savaṇṇiyena² kamaṇṇiyena ṛṣṭhuassareṇa nānāyavicittāṃ madhura-
 dhammakatham³ kathesi. Te Satthū dhammaḍḍaṇaṇaṃ sutvā pasannacittā
 vutthāya⁴ Dasabalāṃ vanditvā aññatitthiyasaraṇaṃ⁵ bhinditvā Buddhāṃ
 saraṇaṃ agamaṇṇaṃ. Te tate patihāya nīcakkālaṃ Anāthapiṇḍikena
 saddhīm gandhamālādīhatthā vīhāraṃ gantvā dhammaṃ suṇanti dānaṃ
 denti sīlaṃ rakkhanti uposathakammaṃ karonti. Atha Bhagavā Sāvata-
 thito puna-d-eva Bājagabhaṃ agumāsī. Te Tathāgataṃ gatakalā tathā⁶
 saraṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ⁷ gantvā attano mūlatthāne
 yeva patitthitā. Bhagavāpi⁸ attutthamāse⁹ vītiṇṇaṃevā puna Jetavanaṃ
 agamāsī. Anāthapiṇḍiko¹⁰ puna pi te ādāya Satthū santikaṃ gantvā
 Satthāraṃ gandhādīhi¹¹ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Te pi
 Bhagavantaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdiṃsa. Atha nesam Tathāgato
 cārikaṃ pakkanta galitasaṇṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ
 eva gacchitvā mūle patitthitābhāvaṃ Bhagavato āroceti. Bhagavā
 aparimītakappakotiyo¹² nīrantaraṃ parattitavacīsucarītānubhāreṇa dib-
 bagandhagandhitāṃ¹³ nānāgandhapūritaṃ ratanakraṇḍakāṃ vivarento viya
 mukhapadumaṃ vivaritvā malhurassaraṇaṃ¹⁴ nīcchārento „saccaṃ kira
 tumbha upāsakā tīhi”¹⁵ saraṇāni bhinditvā aññatitthiyasaraṇaṃ¹⁶ gatā¹⁷ ti
 pucchi. Atha tēhi paricchādetum asakkontehi „saccaṃ Bhagavā” ti
 rutte Satthā „upāsakā, heṭṭhā¹⁸ aṇḍiṃ upari bhavaggaṃ paricchedaṃ
 katvā tīriyaṃ aparimāṇaṃ lokadhātūṃ¹⁹ aññādiguṇena Buddhena saddiṃ
 nāma n’ atthi, kuto adhikatare, ‘yāvata bhikkhave sattā apadā vā -pe-’²⁰
 Tathāgato tesāṃ aggamaṃ akkhāyati”, yam kīṇi vittaṃ idha vā huram
 vā -pe-”²¹, „aggato vā pasannānaṃ”²² ti ādīhi suttehi pakāsite ratanatta-
 yagūṇe pakāsetvā²³ evaṃ uttamagūṇehi²⁴ samannāgataṃ ratanattaya-
 saraṇaṃ²⁵ gatā upāsakā vā upāsikā vā nīrayādiṃ²⁶ nibbattaṇakā²⁷ nāma
 n’ atthi, apāyasaṃbhattite pana muccitvā²⁸ devaloke uppañjītvā²⁹ mahā-
 sampattim anubhonti³⁰. taṃ tumbhehi evarūpaṃ saraṇaṃ bhinditvā
 aññatitthiyasaraṇaṃ gacchantehi nyuttamā katanā³¹ ti āha. Ettha ca
 tīhi ratanāni makkhavasena³² uttamavasena saraṇagatānaṃ apāyese
 nibbattiyā abhāvaṃ³³ āpanattham imāni suttāni dassetabhāni:

¹ C¹ adda ca. ² C² C³ savaṇṇiyena. ³ C⁴ madhurasaram dhammaṃ. ⁴ C⁵ vutthāya.
⁵ C⁶ aññha-. ⁶ C⁷ omite tathā. ⁷ C⁸ satta eṭṭha māsā. ⁸ C⁹ gandhamālādīhi. ⁹ C¹⁰
 -koṭṭhe. ¹⁰ C¹¹ C¹² -ganttham. ¹¹ C¹³ madhurasaram. ¹² C¹⁴ tīhi. ¹³ C¹⁵ C¹⁶ -dhātum.
¹⁴ C¹⁷ apadā vā upadā vā catuppadā vā. ¹⁵ C¹⁸ huram vā ti, Cfr. Khud. Pāṭha p. 7.
¹⁶ C¹⁹ pasannānaṃ. ¹⁷ C²⁰ pakāsetvā. ¹⁸ C²¹ -guṇa. ¹⁹ C²² ratanattayaṃ saraṇaṃ.
²⁰ C²³ C²⁴ -yādiṃ. ²¹ C²⁵ muccitvā. ²² C²⁶ devalokaṃ uppañjītvā. ²³ C²⁷ anu-
 bhavanti. ²⁴ C²⁸ katanā. ²⁵ C²⁹ abhāva, C³⁰ abhāvaṃ corrected to abhāva.

Ye keci Buddham saraṇam gātā se
na te gamissanti apāyam¹,
pahāya mānusaṃ dehaṃ
devakāyaṃ paripūressanti².

Ye keci Dhammaṃ -pe-
Ye keci Saṃghaṃ -pe-
devakāyaṃ paripūressanti³.

Bahuṃ ve saraṇaṃ yaṇṭi
pabbatāni vanāni ca -pe-
etaṃ saraṇam āgamaṃ
sabbadukkhā pamaṇutīti. (Dhp. v. 188—192).

Na kevalaṃ ca nesam Sattā ottakam yeva⁴ dhammaṃ desesi, api ca
kho „upāsakā Buddhānussatikanamāṭṭhānaṃ nāma Dhammānussati -pe-
Saṃghānussatikanamāṭṭhānaṃ nāma sotāpattimaggam deti sotāpatti-
phalaṃ deti sakadāgāmi-maggam deti sakadāgāmi-phalaṃ deti anāgāmi-
maggam deti anāgāmi-phalaṃ deti arahattamaggam deti arahattaphalaṃ
deti“⁵ evamādihi pi na yehi dhammaṃ desetvā „evamupamā nāma saraṇaṃ
bhūntuṃ tehi ayuttam tumbhehi katan“⁶ ti āha. Ettha ca Buddhānussa-
tikanamāṭṭhānādināṃ sotāpattimaggādippadānaṃ⁷, ekadhammo bhikkhave
bhāvitto bahulikato ekantanibbāya virāgāya nirodhāya upasamāya
abhiññāya⁸ sambodhāya nibbānāya samvattati. katamo ekadhammo.
Buddhānussati⁹“¹⁰ evamādihi suttēhi dipetaḥḥam. Evaṃ Bhagavā nānap-
pakārehi upāsake ovaḍitvā „upāsakā, palhe pi manussa saraṇaṃ
saraṇaṃ ti takkagāheṇa viruddhagāheṇa gahetvā amanussapariggahite¹¹
kantāre yakkhabhuttam hutvā mahāvināsaṃ pattā, apāṇakagāham¹²
pana ekasagāham viruddhagāham gahitamānussa tasmim yeva
kantāre sotthibhāvaṃ pattā“¹³ ti evaṃ tūhi¹⁴ āheci. Attha kho Anā-
thapiḍḍiko gahapati utthāyāsanaṃ Bhagavantaṃ vanditvā abhiṭṭhavitvā
siraṃ¹⁵ añjaliṃ¹⁶ paṭiṭṭhāpetvā evam āha: „bhante idāni tava imesaṃ
upāsakānaṃ uttamasaraṇaṃ¹⁷ bhūditvā takkagāhaṃ¹⁸ ambākaṃ
pākatam, pubbe pana amanussapariggahite kantāre takkikānaṃ vināso
apāṇakagāham gahitamānussaṇaṃ ca sotthibhāvo ambākaṃ paṭiechannaṃ

¹ C¹ apāyabhūmiṃ. ² C² -santi. C³ -santi. ³ C³ paripūressanti. ⁴ C⁴ otta-
kam eva. ⁵ C⁵ sotāpattimaggam dippadānaṃ, C⁶ -maggādippabhedānaṃ. ⁶ C⁶
abhiññāya. ⁷ C⁷ pariggahite, C⁸ amanussapariggahite. ⁸ C⁸ -gāhaṃ. ⁹ C⁹ tūhi.
¹⁰ C¹⁰ āraṇiṃ. ¹¹ C¹¹ añjali. ¹² C¹² uttamasāraṇaṃ. ¹³ C¹³ adda viruddha-
gāhaṃ.

tunhākam eva pākato, sādhu vata no Bhagavā ākāse punnecandam
 utthāpento viya imam kārāgam pākataṃ karotv¹ ti. Atha Bhagavā
 „mayā kbo gahapati aparimitakālam dassa pūramyo pūretvā lokassa
 kaṅkhaṇachedanattham eva sabbañcūtuṇnam paṭividdham. „bhavasāya
 suraṃsanālin²“ pūrento viya sakkaccaṃ setam adahitvā sunāhiti³“ setthino
 satuppādam janetvā himagabbham padāletva punnecandam niharanto
 viya bhavantareva paṭibhannakāraṇam pākataṃ akāsi.

Atite Kāsiratthe Bārāṇasinagare⁴ Brahmaḍatto nāma
 rājā ahoṣi. Tada⁵ Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhim
 gahetvā⁶ anupubbena vayappatto pañcabi sakkatasateli vanijjān⁷
 karonto vicarati. So kadāci pubbantato aparantaṃ gacchati
 kadāci aparantato pubbantam. Bārāṇasiyam yeva aṇṇo⁸ pi
 satthavāhaputto atthi bālo ayyatto anupāyakusalo. Tada⁹ Bodhi-
 satto Bārāṇasito mahaggham¹⁰ bhandam gahetvā pañca sakata-
 satāni pūretvā gamanasajjāni katvā thapesi. So pi bālasattha-
 vāhaputto tath¹¹ eva pañca sakatasatāni pūretvā gamanasajjāni
 katvā thapesi. Bodhisatto cintesi: „sace ayaṃ bālasatthavāha-
 putto mayā saddhim yeva gamissati sakatasahasso¹²“ ca¹³ ekato
 maggo¹⁴ gacchante maggo pi na-ppahessati¹⁵, manussānam
 dāradakādīn¹⁶ pi¹⁷ ballvaddānam tīṇāni pi dallabhāni bhavi-
 santi, etena vā mayā vā purato gantum vattatitī¹⁸ so tam
 pakkosāpetvā etam attham ārocetvā „divhi¹⁹“ anuhehi ekato
 gantum na sakkā²⁰ ti, kim ivam purato gamiesasi²¹ udāhu
 pacchato²² ti āha. So cintesi: „mayi purato gacchante bahū²³
 ānisamsā²⁴, maggena abhinne²⁵ eva gamissāmi, gonā anāmattha-
 tiṇāni khādissanti, manussānam anāmattham²⁶ appeyyapannam
 bhavissati, pazannam²⁷ uṭṭakam, yathāruccim aggham thapetvā
 bhandam vikkīṇissāmitī²⁸“ so „aham samma purato gamie-

¹ C¹ -nālin. ² C² -surokitt. ³ C³ kārāma, C⁴ bārāṇasī. ⁴ C⁵ adda dassa-
 masecayena mutakūshilo nikkhumitva. ⁵ C⁶ vanijjān. ⁶ C⁷ aṇṇo. ⁷ C⁸ ma-
 kaggiya. ⁸ C⁹ sakatasahasso corrected to -sahassohi, C¹⁰ -sahassohi. ⁹ va? C¹¹ omitt
 va. ¹² C¹² omitt maggo. ¹³ C¹³ upahessati. ¹⁴ C¹⁴ dāradakādīnam, C¹⁵ dāradā-
 kīni. ¹⁶ C¹⁶ omitt pi. ¹⁷ C¹⁷ adda pi. ¹⁸ C¹⁸ sakkā. ¹⁹ C¹⁹ gacchasi. ²⁰ C²⁰
 bahū. ²¹ C²¹ anisamsā. ²² C²² anāmattha. ²³ C²³ pazanna. ²⁴ C²⁴ vikkīni.

sāmiti¹. Bodhisatto pi pacchato gamane bahū ānisaṃse addasa,
 evaṃ² hi³ assa ahoṣi: „purato⁴ gacchantā⁵ magge visamatthānaṃ
 samaṃ karissanti, ahaṃ tehi gatamaggena gamissāmi, purato
 gatehi bahivaddehi pariṇatathaddhatīṇe⁶ khādite mama gonā
 puna utthitāni⁷ madhuratināni⁸ khādissanti⁹, gahitapannatthānato
 utthitāni manussānaṃ sūpeyyapaṇaṇaṃ madhuraṃ bhavissati,
 anudake¹⁰ thāne¹¹ khaṇitvā ete udakam uppādessanti, parehi¹²
 katesu āvātesu mayam udakam pivissāma, agghatthapanāni nāma
 manussānaṃ jīvita voropanaṇḍisaṇi, ahaṃ pacchato gantvā
 etehi thapitagghen¹³ eva¹⁴ bhaṇḍam vikkīṇissāmiti¹⁵, atha so
 ettake ānisaṃse diṅvā „samma tvaṃ purato gacchā¹⁶“ ti āha.
 „Sādhū sammā“ ti bhāṣasatthavāho sakaṭāni yojetvā nikkhanto
 anupubbena¹⁷ manussāvāsaṃ atikkamitvā kantāramukhaṃ pāpuni.
 Kantāram¹⁸ nāma corakantāram vālakantāram¹⁹ nirudakakan-
 tāram²⁰ amanussakantāram appabhakkhakantāram²¹ ti pañca-
 vidham, tattha corehi adhiṭṭhito maggo corakantāram nāma,
 sihādhihi adhiṭṭhitamaggo vālakantāram²² nāma, yattha nahayitum
 vā pātum²³ vā udakam n²⁴ atthi idaṃ nirudakakantāram²⁵ nāma,
 amanussādhiṭṭhitam²⁶ amanussakantāram nāma, mālakhāḍaniyā-
 divirahitam²⁷ appabhakkhakantāram nāma, imasmiṃ pañcavidhe
 kantāre taṃ kantāram nirudakakantāram²⁸ c²⁹ eva amanussa-
 kantāram ca³⁰. Tasmā so satthavāhaputto sakaṭesu mahanta-
 mahantacāṭiyo³¹ thapetvā³² udakassa pūrāpetvā satthiyojanikaṃ
 kantāraṃ patipajji. Ath³³ assa kantāramajjhamaṃ gatakalē³⁴ kantāre
 adhiṇatthayakkho „imehi gahitaudakam chaḍḍāpetvā³⁵ dubbale
 katvā sabbe va ne³⁶ khādissāmiti³⁷, sabbasetatarunabaliṇvadda-

¹ C¹ adda āha. ² C² evaṃ. ³ C³ omits hi. ⁴ C⁴ etc purato. ⁵ C⁵ gacchanto.
⁶ C⁶ pariṇatathaddhatīṇe. ⁷ C⁷ puna utthitāni. ⁸ C⁸ omits madhura. ⁹ C⁹ khā-
 yissanti. ¹⁰ C¹⁰ C¹¹ anudake. ¹¹ C¹¹ adda āvāsaṃ. ¹² C¹² C¹³ parehi. ¹³ C¹³
 thapitaggho, C¹⁴ thapitaggha. ¹⁴ C¹⁴ gacchāhi. ¹⁵ C¹⁵ anupubbo. ¹⁶ C¹⁶ kantāram
 corrected to kantāra. ¹⁷ C¹⁷ vāla. ¹⁸ C¹⁸ C¹⁹ nirudaka. ¹⁹ C¹⁹ -kantāram.
²⁰ C²⁰ pivitum. ²¹ C²¹ amanussahi adhiṭṭhitam. ²² C²² C²³ -khādanti. ²³ C²³
 etc. ²⁴ C²⁴ mahantamahantā. ²⁵ C²⁵ thapāpetvā. ²⁶ C²⁶ kantāramajjhale.
²⁷ C²⁷ C²⁸ chaḍḍāpetvā. ²⁸ C²⁸ sabbe jāne.

yuttam¹ manoramam yānakam māpetvā² dhanekalāpaphalakā-
vudhahatthehi³ dasahi dvādasahi amanussahi⁴ parivuto uppala-
kumudāni pīlandhitvā⁵ allasiso allavattho issarapuriso viya
tasmin yānake nisiditvā⁶ kaddamamakkhitehi⁷ cakkehi⁸ patipa-
than⁹ agamāsi. Parivāramanussāpi¹⁰ ssa purato ca¹¹ paccato ca
gacchantā allakesa allavatthā¹² uppalakumudānāni pīlandhitvā¹³
padumapundarikakalāpe gahetvā¹⁴ bhisamulālāni¹⁵ khādantā ada-
kabindūhi¹⁶ c' eva kalalena ca¹⁷ paggharantena agamāsi. Sat-
thavāha¹⁸ ca nāma yadā¹⁹ dhuravāto²⁰ vāyati²¹ tadā yānake nisi-
ditvā²² upatthakaparivutā²³ rajam²⁴ parivutā purato gacchanti,
yadā paccato²⁵ vāyati tadā ten²⁶ ssa mayena paccato gac-
chanti, tadā pana dhuravāto²⁷ aho²⁸si²⁹, tasmi³⁰ so satthavāhaputto
purato agamāsi. Yakkho tam āgacchantam diavā³¹ attano yā-
nakam maggā okkametvā³² „kham gacchatha“³³ ti tena saddhiṃ
patisanthāram³⁴ akāsi. Satthavāho pi attano yānakam maggā
okkamāpetvā³⁵ sakatānam gamanokāsam³⁶ datvā ekamantanā
thito³⁷ tam yakkham avoca: „bho, ambe tāva Bārāpasito
āgacchāma, tumhe pana uppalakumudāni pīlandhitvā paduma-
pundarikahatthā³⁸ bhisamulālāni³⁹ khādantā kaddamamakkhitā⁴⁰
udakabindūhi⁴¹ paggharantehi⁴² agacchatha, ki⁴³ na kho tumhehi⁴⁴
āgutamagge devo⁴⁵ vassati⁴⁶ uppalādisaṇchannāni⁴⁷ sarāni⁴⁸ atthēti⁴⁹
pucchē. Yakkho tassa katham⁵⁰ sutvā „samma, ki⁵¹ nām⁵² etam
kathesi, esā nilavanarāji⁵³ paṇṇāyati“⁵⁴, tute patthāya sakalāni
brahmanā⁵⁵ ekodakam⁵⁶, nibaddham⁵⁷ vassati, kandarā⁵⁸ purā, tasmiṃ
tasmiṃ⁵⁹ thāne padumādisaṇchannāni⁶⁰ sarānti⁶¹ vatvā⁶² patipātiyā

¹ C¹ sabbasetani. ² C² adda udakakalālamakkhitehi. ³ C³ -vudhahatthehi. ⁴ C⁴
pīlandhitvā. ⁵ C⁵ -makkhite, C⁶ -makkhite corrected to -makkhitehi. ⁶ C⁶
-mulāni, C⁷ -mulāni corrected to -mulāni. ⁷ C⁷ yadādhuravāto purato vāyati, C⁸
yadā purato vāto vāyati. ⁸ C⁸ adda vāto. ⁹ C⁹ tadā pana purato vāto aho¹⁰si, C¹⁰
tadā pana dhuravāto purato aho¹¹si. ¹⁰ C¹⁰ C¹⁰ okkametvā, ¹¹ C¹¹ C¹¹ okkametvā. ¹² C¹²
yam. ¹³ C¹³ -mulāni corrected to -mulāni, C¹⁴ -mulāni corrected to -mulāni.
C¹⁴ C¹⁴ khādantā ca udakakalālamakkhitehi. ¹⁵ C¹⁵ kim. ¹⁶ C¹⁶ C¹⁶ tumhe. ¹⁷ C¹⁷
uppalādisaṇch- corrected to uppalādisaṇch-. ¹⁸ C¹⁸ paṇṇāyati. ¹⁹ C¹⁹ adda devo.
C²⁰ C²⁰ -purāya tasmiṃ tasmiṃ, C²¹ -purā yasmiṃ. ²¹ C²¹ padumasaṇch-.
C²² C²² sarāni atthēti.

gacchantesu sakateau „imāni sakatāni adāya kahaṃ gacchathā“
 'ti pucchī. „Asukaṃ janapadaṃ nāma“ 'ti. „Imasmiṃ ca
 imasmiṃ ca sakate kiṃ nāma bhaṇḍaṃ“ 'ti. „Asukaṃ ca asukaṃ
 oā“ 'ti. „Pacchato āgacchantāṃ sakatāṃ ativiya garukaṃ
 hutvā āgacchati, etasmiṃ kiṃ bhaṇḍaṃ“ 'ti. „Udakaṃ ettha“
 'ti. „Parato yāva udakaṃ ānentehi¹ vo maṇāpaṃ² kataṃ, ito
 paṭṭhāya paṇḍakena kiccaṃ n³ atthi, purato bahum⁴ udakaṃ,
 cātiyo⁵ bhindūtvā udakaṃ chaddetvā⁶ sukheṇa gacchathā“ 'ti
 āha, evaṃ ca pana vatvā „tumhe gacchatha, amhakaṃ papañco
 hotiti“ thokaṃ gantvā tesāṃ adassanāṃ patvā attano yakkha-
 nagaram eva agamāsi. So pi kho⁷ bālasatthavāho attano bāla-
 tāya yakkhassa vacanaṃ gabetvā cātiyo bhindāpetvā pasata-
 mattam⁸ pi udakaṃ gnavasesetvā sabbam chaddhetvā⁹ sakatāni
 pājāpesi¹⁰. Porato appamattakam pi udakaṃ nāhosi. Manussa
 pāṇiyam¹¹ alabhanta kilamūso. Te yāva suriyass¹² atthagamaṇā¹³
 gantvā sakatāni mocetvā parivattakena thāpetvā goṇe cakkesu
 bandhimeu. N¹⁴ eva goṇānaṃ udakaṃ¹⁵ ahoṣi na manussānaṃ
 yāgubhattam vā¹⁶. Dubbalamanussa tattha tattha nipajjitvā
 sayimsu. Rattibhāgasamanantare yakkhā yakkhanagarato āgantvā
 sabbe pi goṇe ca manusse ca jivitakkhayaṃ pāpetvā mahsaṃ
 khādītva atthini avasesetvā agamamsu¹⁷. Evaṃ ekam bāla-
 satthavāhaputtam nissāya sabbe te vināsaṃ pāpunūso, bat-
 thathikādini¹⁸ disāvidisāvippakinnāni¹⁹ aliesuṃ, pañca sakata-
 satāni yathāpūritāṃ eva atthamsu. Bodhisatto pi kho bāla-
 satthavāhaputtaṃ nikkhantadiyaṃ māsaddhamāsaṃ vitinā-
 metvā pañcahi sakatasatehi nagaraṃ nikkhamma anupubbena
 kantāramukhaṃ pāpuṃ. So tattha udaka-cātiyo pūretvā bahum
 udakaṃ adāya khandhāvāre bheriṃ²⁰ carāpetvā manusse sanni-

¹ C^o āharantehi. ² C^o amānāpaṃ. ³ C^o bahu. ⁴ C^o udakamētyo. ⁵ C^o chad-
 dhetvā. ⁶ C^o omits kho. ⁷ C^o -mattam. ⁸ C^o chaddāpetvā. ⁹ C^o C^o pājāpesi.
¹⁰ C^o pāṇiyam. ¹¹ C^o suriyatthagamaṇa. ¹² C^o adda vā yāgubhattam vā.
¹³ C^o omits yāgubhattam vā. ¹⁴ C^o agamamsu. ¹⁵ C^o adda pi. ¹⁶ C^o disāvi-
 dāsaṃ vippak-. ¹⁷ C^o bheriṃ.

pāṭetvā evaṃ āha: „maṃ anāpucchitvā pasatamattam pi udakam mā valaṇḍayittha, kantāre visarukkha nāma bhoṭi, pattam vā puppham vā phalaṃ vā tumhehi pure¹ akkhāditapubbam maṃ anāpucchitvā mā khādithā“² ti evaṃ manussānaṃ oyādaṃ datvā pañcahi sakatasatehi kantāraṃ paṭipajji. Tasmīṃ kantāramajjham sampatte so yakkho purimanāyena³ eva Bodhisattassa paṭipathe uttānaṃ dassesi. Bodhisatto taṃ dixvā va aññāsi⁴: „imasmiṃ kantāre udakam n' atthi, nīrūḍakakantāro⁵ nāma⁶ esā, ayaṃ ca nibbhayo rattanetto, chāyāpi⁷ 'sa na paññāyati⁸, nissamsayaṃ iminā parato gate bhālasattahavāhaputto sabbam udakam chaddāpetvā⁹ kilametvā¹⁰ aspariso khādito bhaviseati, mayham pana panditabhavaṃ upāyakosallam na jānāti, maññe“¹¹ ti. Tato nam āha: „gacchatha tumhe, mayam vāñjā¹² nāma, aññam¹³ udakam adiesvā gahitaudakam¹⁴ na chaddema, dīṭṭhatthāne pana¹⁵ chaddetvā sakatāni sallahukāni katvā gamissāma“¹⁶ ti. Yakkho tho kaṃ gantvā adassanaṃ upagamma attano yakkhanagaram eva gato. Yakkho pana gate manussa Bodhisattam āhamsu: „ayya, ete manussa¹⁷ 'eṣā nilavanarāji paññāyati, tato patthāya devo nibbuddham vassatīti¹⁸ vatva appalakumudamālāmālino“¹⁹ padumapundarikakalāpe ādāya bhisaṃmūlālam²⁰ khādantā allavatthā allasitā udakabindūhi paggharantehi āgatā, udakam chaddetvā lahukehi sakatehi khippam gacchāma“²¹ ti. Bodhisatto tesam vacanaṃ²² sutvā sakatāni thapāpetvā sabbamanusse²³ sannipātāpetvā „tumhehi²⁴ imasmīṃ kantāre saro vā pokkharāṇi²⁵ vā atthīti²⁶ kaṃsaci sutapubban“²⁷ ti pucchi. „Na ayya²⁸ sutapubban ti“²⁹, nīrūḍakakantāro³⁰ nāma esā“³¹ ti. „Idāni ekacce manussa³² 'etāya nilavanarājiyā parato devo vassatīti³³ vadanti, vutthivāto nāma kittakam

¹ C² pure. ² C² aññāsi. ³ so all three MSS. ⁴ C² paññāyati. ⁵ C² C³ chaddāpetvā. ⁶ C² vāñjā, C³ vāñjā. ⁷ C² aññam. ⁸ C² gahitaṃ. ⁹ C² smāta pana. ¹⁰ C² -mālāmālino. ¹¹ C² -mūlālam, C³ -mūlāni corrected to -mūlāni. ¹² C² katham. ¹³ C² sabbā. ¹⁴ C² C³ -et. ¹⁵ C² sutapubbanti corrected to sutapubban. ¹⁶ C² nāmeso.

thānani vāyatitī¹. „Yojanamattam ayyā“² ti. „Kacci pana vo ekassāpi sarire³ vutthivāto paharatitī“⁴. „N⁵ atthi ayyā“⁶ ti. „Meghasisam nāma kittake thāne paññāyatitī“⁷. „Yojanamatte⁸ ayyā“⁹ ti. „Atthi pana vo kenaci ekam pi meghasisam ditthan“¹⁰ ti. „N¹¹ atthi ayyā“¹² ti. „Vijjullatā nāma kittake thāne paññāyatitī“¹³. „Catupañcayojane ayyā“¹⁴ ti. „Atthi pana vo kenaci vijjullatobhāso dittho“¹⁵ ti. „N¹⁶ atthi ayyā“¹⁷ ti. „Meghasaddo nāma kittake thāne sēyatitī“¹⁸. „Ekadviyojanamatte ayyā“¹⁹ ti. „Atthi pana vo kenaci meghasaddo suto“²⁰ ti. „N²¹ atthi ayyā“²² ti. „Na ete²³ manussā, yakkhā ete, amhe udakam chaddāpetvā dabbale²⁴ katvā khādissāmā“²⁵ ti āgata bhavissanti, purato gato bālasatthavāhaputto na upāyakusalo, addhā so etehi udakam chaddāpetvā kilametvā khādito bhavissati, pañca sakatasatāni yathāpūritān²⁶ eva thitāni²⁷ bhavissanti, aṭṭa mayam tāni paṇissāmā, paṇatamattam pi udakam achaddāpetvā sīghasīgham²⁸ pajethā²⁹ ti pajāpesi. So gacchanto yathāpūritān³⁰ eva pañca sakatasatāni gonamanussānā³¹ ca hatthathikādini disāsu³² vippakinnāni disvā sakatāni mocāpetvā sakataparivattakena khandhāvārāni bandhāpetvā kālāsu³³ eva³⁴ manusse ca gone ca sāyamāsabhattam bhojāpetvā manussānam majjhe gone nipajjāpetvā sayam balanāyake gahetvā khaggahattho tiyāmarattim arakkham gahetvā thitake va arupam utthāpesi. Ponadivase pāto va sabbakiccāni nūthāpetvā gone bhojētvā³⁵ dubbalasakatāni chaddētvā thirāni gahāpetvā appaggham bhaṇam chaddāpetvā³⁶ mahaggham³⁷ āropetvā yathādhīppetam³⁸ thānam gantvā dvigunatigunena³⁹ mūlena bhaṇam vikkinitvā sabham⁴⁰ parisam ādāya puna attano nagaram eva agamāsi.

¹ C¹ sariram. ² C² paññāyatitī. ³ C³ tiyojanamatta. ⁴ C⁴ sēyatitī. ⁵ C⁵ -matte sēyatitī. ⁶ C⁶ ete na. ⁷ C⁷ C⁸ dubbalam. ⁸ C⁹ C¹⁰ thitā. ⁹ C¹¹ sīgham. ¹⁰ C¹² pajethā. ¹¹ C¹³ gonamanu-. ¹² C¹⁴ disāvidisāsu. ¹³ C¹⁵ sakalasava, ¹⁴ sakalasava corrected to sakalasava. ¹⁵ C¹⁶ bhojāpetvā. ¹⁶ C¹⁷ chaddāpetvā. ¹⁷ C¹⁸ adda bhaṇam. ¹⁸ C¹⁹ -ppeta. ¹⁹ C²⁰ diguna-. ²⁰ C²¹ sabba.

Saṭṭhā imam kathāṃ kathetvā „evaṃ gaḥapati pubbe takka-
gāhagāhino mahāvīṇasaṃ pattiṃ, apāṇakagāhino¹ paṇa amanussānaṃ
hatthato muñcitvā sotthiṇā icchitaṭṭhānaṃ gantvā puna sakatṭhānaṃ
eva paccāganissuṃ²“³ ‘ti dve pi vatthūni ghatetvā imassa⁴ apāṇa-
kadhammadevassāya⁵ abhisambuddhe hutvā imam gātham āha:

Apāṇakam thānaṃ eke dutiyaṃ āhu takkikā,

etad aṇṇāya modhāvi taṃ gaṇhe yad apāṇakan ti⁶, 1.

Tattha apāṇakan ti gāmanikam aviruddham nīyyantham, thānaṃ ti
kāraṇaṃ, kāraṇaṃ hi yaṃ tadāyattavuttirāya phalaṃ tītihaṃ nama taṃ
thānaṃ ti yuccati, „thānaṃ ca thānato aṭṭhaṇaṃ ca aṭṭhaṇato“ ti adisu⁷ e assa
payogē vedittabbo, iti apāṇakam thānaṃ⁸ ti padadvaṃsēpi⁹ ‘kantaḥhiassukhā-
vahaṭṭi¹⁰ paṇḍitēhi paṭipannaṃ ekamevākāraṇaṃ aviruddhakāraṇaṃ nīyaṇi-
kakāraṇaṃ¹¹ idam ti dipeti, ayāṃ ettha saṅkhepe, pubbedāte paṇa tūlī sarapā-
gamanāni paṇice sīlāni dāsa sīlāni pāṇimokkhasāntaro Indriyasaṃvaro Aṭṭha-
parisaṇḍhi paṇesyaṇṭṭhevaṇaṃ saḍḍam¹² pi satipaṇisendūhisīlāni Indriyasa-
guttadvārāni bhojane mattaññuṃ¹³ jāgariyaṇṇuyogo jhānaṃ¹⁴ vipassana abhinnū¹⁵
saṃpatti ariyamagge ariyaphalaṃ saḍḍam¹⁶ p’ etam apāṇakapattānaṃ apāṇaka-
patipadā nīyyānikapattipadā¹⁷ ti attho, yaṃ ca paṇa nīyyānikapattipadāya etam
nāmaṃ taṃ yeva Bhagavā apāṇakapattipadaṃ desento¹⁸ imam suttam āha:
„Tīhi bhikkhave dhammehi samannāgato bhikkho apāṇakapattipadam paṭipanno
hoti, yoniso¹⁹ e assa śraddhā hoti āraṇam khayaya, katamehi tīhi: idha
bhikkhave bhikkhu²⁰ Indriyasaṃ guttadvāro hoti, bhojane mattaññu²¹ hoti,
jāgariyaṇṇuyutto hoti, kathāṃ ca bhikkhave bhikkho Indriyasaṃ guttadvāro
hoti: idha bhikkhave bhikkhu cakkhūni rūpaṃ dīṇvā na nimittaggāhī²² hoti
-pe- evaṃ kho bhikkhave bhikkhu Indriyasaṃ guttadvāro hoti, kathāṃ ca
bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññu²³ hoti: idha bhikkhave bhikkhu paṇesasiḍḍhi
yoniso āhāraṃ āhāretī²⁴ u eva dāvaya na madāya -pe- evaṃ kho bhikkhave
bhikkhu bhojane mattaññu²⁵ hoti, kathāṃ ca bhikkhave bhikkhu²⁶ jāgariyaṇṇu-
yutto hoti: idha bhikkhave bhikkhu dīṇasaṃ cakkhūnaṃ nīlajjāya -pe- evaṃ
kho bhikkhave bhikkhu jāgariyaṇṇuyutto hoti²⁷, Imasmiṃ²⁸ cāpi suttā tayo
va dhammā vuttā, ayāṃ paṇa apāṇakapattipadā yāva arāhattaphalaṃ laḍḍha²⁹

¹ C¹ apāṇakagāhagāhino. ² C² C³ paccā- (C³ paccā- corrected to paccā-).

³ C⁴ imassāya. ⁴ C⁵ -dhammasādesanāya. ⁵ C⁶ tob gaṇheyya apāṇakam corrected, as it appears, to -dapaṇakam. ⁶ C⁷ apāṇaka(thāna), C⁸ apāṇakathānaṃ corrected to apāṇakam thānaṃ. ⁷ C⁹ C¹⁰ add yaṃ. ⁸ C¹¹ -vahaṇṭi, C¹² -vahaṇṭi.

⁹ C¹³ nīyyānikā-, ¹⁰ C¹⁴ saḍḍam. ¹¹ C¹⁵ mattaññuṃ, C¹⁶ mattaññuṃ, C¹⁷ mattaññuṃ.

¹² C¹⁸ jhāna. ¹³ C¹⁹ nīyyānikā- corrected to nīyyānikā. ¹⁴ C²⁰ dassento. ¹⁵ C²¹ viriy.

¹⁶ C²² C²³ bhikkhū. ¹⁷ C²⁴ mattaññu, C²⁵ mattaññu. ¹⁸ C²⁶ -ggāhī. ¹⁹ C²⁷ mattaññu.

²⁰ so all three MSS. ²¹ C²⁸ C²⁹ mattaññu. ²² C³⁰ bhikkhū. ²³ C³¹ C³² Imasmiṃ.

eva, tattha arahattaphalam' pi phalasamāpattivihāreṣṣa = eva amapādapari-
 nibhānassa va potipadāy' eva nāman' hoti. ek' u. ti ekacce paṇḍitamunassa, tattha
 kiñe' ap' aekā nāma 'ti nityama' n' atthi, idam pana aparāsam.¹ Bodhisattam
 yeva sandhāya vuttam ti vedittabhami; duttiyān ihu takkikā u, duttiyān ti
 pathamato apasamakajitānato nityānikakāraṇato.² duttiyān takkagahakāraṇato³
 anityānikakāraṇato,⁴ ihu takkikā ti ettha pana saddhū purimāpadena ayam
 yojanā: apasamakajitānato aviruddhakāraṇato⁵ nityānikakāraṇato eke⁶ bodhisatta-
 pamukha paṇḍitamunassa saekhiṇo, ye pana bālasattihavāhapottapamukhā⁷
 takkikā ihu te duttiyān aparādhān anekasamakajitānato anityānikakāraṇato⁸
 aggaheṣu, teṇ ye apasamakajitānato aggaheṣu te sukkaṭṭipadān potipanna⁹,
 ye duttiyān „purāte bhavitabban' udakeu"¹⁰ ti takkagahārahāhānato anityānikā-
 kārānato aggaheṣu te kaṭhapattipadān potipanna, tattha sukkaṭṭipadā aparī-
 hāṇipattipadā kaṭhapattipadā parihāṇipattipadā, teṇ ye sukkaṭṭipadān potip-
 panna te aparīhāṇipattipadān potipanna; idam attham Bhagavā Anāthapiṇḍikassa
 gahapattin' vati.¹¹ attarā idam iha: Kīd' aṇḍāya¹² medhāvi tam gaṇhe
 yad appanākan¹³ ti, tattha „iad aṇḍāya¹⁴ medhāvi tam medh' u¹⁵ la-
 dhanāyā yendhāya uttamāya paññāya¹⁶ samannāgato kulaputto, etaṇ'¹⁷
 appanākan' = eva appanāka ca¹⁸ ti dīṇo atakkagāhatakkagāhāsamāhāreṣu thāneṇ
 gūḍadesam vuddhānān atthānānān' ittha ti ettha, tam gaṇhe yad appa-
 nakan¹⁹ ti yam appanākan' ekasamakajitakkaṭṭipadāparihāṇipattipadāsam-
 khātan nityānikakāraṇato tad eva gaṇheyya, kaṇṇa: ekasamakajitbhāvato yeva,
 itarān' pana²⁰ na gaṇheyya, kaṇṇa: anekasamakajitbhāvato yeva, ayam hi²¹
 appanākaṭṭipadā nāma sabbesaṇ²² Buddhapāraekabuddhaṭṭipadān
 potipadā, sabbabuddhā hi appanākaṭṭipadāyān eva²³ tharā dāḥa viriyena
 pāramiyo pūreva bodhitāte Buddha nāma hoti, Parcekabuddhā parcekabodhim
 uppādentī, Buddhaputto evakaparamānānān²⁴ potipattipadān.

Iti Bhagavā teṇ apānākaṇṇaṇ' „tisso kusalasampattiyo"²⁵ cha
 kāmasagge Brāhmaṇakusalsampattiyo ca dātvāpi²⁶ pariyoṇāne amhatta-

¹ C' -phatam. ² C' C' nāma. ³ C' aparāsam corrected to 'aparāsa. ⁴ C' C'
 -karaṇato. ⁵ C' C' -karaṇa, C' takkagahakāraṇato. ⁶ C' C' -karaṇa. ⁷ C'
 -karaṇa. ⁸ C' etc. ⁹ C' -vāhapamukha. ¹⁰ C' -karaṇa. ¹¹ C' potipanna
¹² C' tattha. ¹³ C' aṇḍāya. ¹⁴ C' gaṇheyyatappanākan, C' gaṇheyyatappanākan
 corrected, as it appears, to -dappanākan. ¹⁵ C' medhāya. ¹⁶ C' paññāya.
¹⁷ C' ekam. ¹⁸ C' appanākanecceva. C' appanākanecceva appanāka ca corrected
 to -appanākaṇṇa, C' appanākan' eva appanāka corrected to -appanāka ca
 (in a note appanākaṭṭipadān). ¹⁹ C' tam gaṇheyyatappanākan. C' tam gaṇ-
 heyya appanākan. ²⁰ C' omits pana. ²¹ C' omits hi. ²² C' C' sabbesaṇ.
²³ C' appanākaṭṭipadāya ceva, C' -potipattipadāyeva. ²⁴ C' -paramānānān, C'
 -paramiyoṇānān. ²⁵ C' kusalsampattiyo. ²⁶ C' dātvā.

maggaḍāyikā apānakaṣaṭṭhipādā nāma catuṣu¹ apāyessu² pañcasu sa³ nīcakuṭṭesu nibhattidāyikā sapānakaṣaṭṭhipādā⁴ nāma⁵ 'ti mañi apānakaḍḍhammaḍḍhesanānaṃ dassetvā opari cattāri vacceṇi soṇṇaṇi ākārehi pakāsehi. Saccapariyosāne sabbe pi te pañcasatā upāsukā sotāpatti-phale patitṭhahimsu.

Satthā mañi dhammaḍḍhesanānaṃ āharitvā⁶ dassetvā dve vatthūni kaṭṭhetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhāmetvā dassesi: „Tasmā samaye bālasatthavāhaputto Devadatto ahoṣi, tassa parivā Devadattapariyā va⁷, paṇḍitasatthavāhaputtapariyā Buddhapariyā, paṇḍitasatthavāhaputto pana aham eva ahoṣim⁸ ti desanānaṃ nīttapase. Apānaka-jātakaṃ.

2. Vannupathajātaka.

Akālāsanaṃ⁹ ti. Mañi dhammaḍḍhesanānaṃ Bhagavā Sāvattṭhiyaṃ viharanto kāṭṭhesi. Kaṃ āruḥhā¹⁰ 'ti. Ekam assaṭṭhaviṛiyam bhikkhūnaṃ. Tathāgate kira Sāvattṭhiyaṃ viharanto eko sāvattṭhivāsi¹¹ kolaputto Jetavanam gantvā Satthū santike dhammaḍḍhesanānaṃ sūtrā paṇaṇacitto kāmesu ādinavaṃ¹² āsivā pabbajitvā upasampadāya pañcavaṇṇiko hntvā¹³ dve mātikā aggaṇhitvā vipassanācāraṃ sikkhitvā Satthū santike attāna cīttaruciyaṃ kammaṭṭhānaṃ gabetvā ekam araṇṇaṃ¹⁴ pavasiṇvā vassam upaganṭvā temāsam vāyamaṇṇo obhāsamattānaṃ vā nimittamattānaṃ vā uppādetuṃ nāsaṅkhi. Ath¹⁵ assa etad ahoṣi: „Satthārā cattāro puggalā kathaṃ, teṇa mayā padāparameṇa bhavitabbaṃ, u¹⁶ utthi mañṇe¹⁷ mayhaṃ maṇṇim attabhāve maggo¹⁸ vā phalaṃ vā, kiṃ karissāmi araṇṇavāsena¹⁹, Satthū santikam²⁰ gantvā rūpaggappattānaṃ Buddhasariyaṃ olokento sūndhuraḍḍhammaḍḍhesanānaṃ eṇanto viharissāmi²¹ pana Jetavanam eva paṇḍagumāsi. Atha una sanditṭhā sambhattā āhamo: „Āvuso, tam Satthū santike kammaṭṭhānaṃ gabetvā samanaḍḍhammaṃ karissāmi²² gato, idānaṃ pana āgantvā saṅganikāya abhiramamaṇṇo carāmi, kiṃ na kho te pabbajitakiccaṃ matṭhakaṃ pattuṃ, appatissaddhiko jātu sīti.“ „Āvuso ahaṃ maggaṃ vā phalaṃ vā alabbhitvā abhabbapuggaleṇa mayā bhavitabbaṃ²³ ti vīriyaṃ assajitvā agato²⁴ mhi.“ „Akāraṇam²⁵ te āvuso kathaṃ dalha-vīriyassa Satthū vāsane pabbajitvā vīriyaṃ assajantena, ehi Tathāga-

¹ so all three MSS. ² C¹ pāyessu. ³ C² omits sa. ⁴ C¹ sapānaka- ⁵ C¹ omits āharitvā. ⁶ C¹ omits va. ⁷ C¹ C² sāvattṭhivāsi. ⁸ C¹ C² ādinavaṃ. ⁹ C¹ C² araṇṇaṃ. ¹⁰ C¹ C² mañṇe. ¹¹ C¹ maggo. C² maggaṃ. ¹² C¹ C² araṇṇa- ¹³ C¹ santikā. ¹⁴ C² akāraṇam.

tassa tam dassāmā' 'ti tam ādāya Sattlu sautikam agamanu.
Sattlu diya evam āha: „bhikkhave, tunche etaṃ bhikkhū aniccha-
mānaṃ ādāya āgata, kim katan iminā' ti. „Bhante ayam bhikkhu
evarūpe niyyānukasāsaṃ pabbajjvā sammadhammaṃ karanto viriyam
ossajjtvā āgato' ti. Atha naṃ Sattlu āha: „saccaṃ kira taya
bhikkhu viriyam ossajjhāsi". „Saccaṃ Bhagavā' ti. „Kim pana tvaṃ
bhikkhu evarūpe sāsaṃ pabbajjtvā appiccho ti vā santuṭṭho ti vā
paviritto ti vā ārambhaviriyā ti vā' eyam attānaṃ ajānāpetvā ossajjha-
viriyā bhikkhū ti jānāposi, naṃ tvaṃ pubbe viriyatā ahoṃ. taya
ekena kataviriyam ossāya marukantāre' pañcaṃ sakatasatehi manussā
ca goṇā ca pāṇiyam' labhivā sukhitā jātā. idāṃ kasmā viriyam
ossajjasi? So bhikkhu ettakena upatthambhito ahoṃ. Tam pana
bhikkhū viriyassa ossajjhahāyo ambhākam pākato, pubbe pana etassa
ekassa viriyam ossāya marukantāre goṇamaṇussānaṃ pāṇiyam' labhivā
sukhitahāyo patiechano tumbhākam sabbamānuttānaṃ eva' pākato,
ambhākam p' etaṃ karanam kalletthā' ti. „Tena hi bhikkhave
supāthā' ti Bhagavā tesāṃ bhikkhūnaṃ satuppiḍaṃ janetvā bhavaṃ-
tarena patiechannakāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atte Kāsiraṭṭhe Bārānasiyam Brahmadatte rajjam
kārente Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhim gabetvā
yayappatto pañcaḥ sakatasatehi vanijjam karonto vicarati.
So ekadā satthiyojanikam marukantāraṃ patipajji. Tasmim
kantāre sukhumavālikā mutthinā gahitā hatthe na tiṭṭhati,
suriyuggamanato paṭihāya aṅgararūṇi viya uphā hoti, na sakkā
akkamitvā, tasmā taṃ patipajjanta dārūdakatelatanḍulādini
sakatehi ādāya rattim eva gantvā aruṇuggamane' sakatāni
parivattam' katvā matthake maḍapam kāretvā kālass' eva'
āhārakiccaṃ nitthāpetvā chāyāya tisinnā divasaṃ khpetvā
attham gate suriye sayamāsam bhūñjivā bhūmiya sitalāya
jātāya sakatāni yojetvā gacchanti, samuddagamanasadiṣam eva
gamanam hoti, thalaniyāmakā' nāma laddhum vaṭṭati, so tāra-

¹ C² vā ti. ² C² maru-. ³ C² pāṇiyam. ⁴ C² bhikkhu. ⁵ C² C² sabbamānuta-

⁶ C² aruṇugg-. ⁷ C² parivattakam. ⁸ C² sakalasseva corrected to kālassseva.

⁹ C² -niyyāmakā, C² phalanīyāmakā.

kaśaṇṇāya¹ sattham tāretī². So pi satthavāho taasmim kālā
 iminā va nīyamena³ tam kantāram gacchanto ekōnasatthiyojanāni
 gantvā „idāni ekaratten⁴ eva marukantārā oikkhamanāni bhavi-
 satti⁵“ sāyamāsāni bhuñjitvā sabbam dārūdakam khetvā sakatāni
 yojetvā pāyāsi. Niyāmako⁶ purimasakate āsandiṃ santharāpetvā
 ākāse tārakā⁷ olokento „ito pajethā⁸“ ti vadamāno nipajji. So
 digham addhānaṃ aniddāyanabhāvena kilanto middam okkami,
 goṇe⁹ nivattitvā¹⁰ āgāmaggam eva gahante na aññāsi¹¹. Goṇā¹²
 sabbarattim āgamāmu. Niyāmako¹³ aruṇuggamanavelāya¹⁴ pa-
 buddho nakkhattam oloketvā „sakatāni nivattetha¹⁵“ nivattethā¹⁶
 ti āha. Sakatāni nivattetvā paṭipattim karontānaṃ yeva aruṇo
 uggamano¹⁷. Manussa „hiyyo ambhakaṃ nivuttakhandhāva-
 ratthānaṃ ev¹⁸ etaṃ, dārūdakam pi no¹⁹“ khipam²⁰, idāni ‘mhā
 natthā²¹“ ti sakatāni mocetvā parivattakena thāpetvā matthake
 maṇḍapam katvā attano attano sakatassa hetthā amoscantā
 nipajjimsu. Bodhisatto „mayi viriyāni ossajante²²“ sabbe viṇas-
 sissantīti²³ pāto sitalavelāyam eva āhūyanto ekam dabbatiga-
 gaccham diavā „imāni tīnāni hetthā udakasineheva utthītāni
 bhavissantīti²⁴“ cintetvā kuddālam gāhāpetvā²⁵ tam padesaṃ
 khaṇāpesi. Satthiḥatthathānaṃ khaṇimsu. Ettakaṃ thānaṃ
 khaṇitvā paharantānaṃ kuddālo hetthā pāsāne paṭṭhaṇṇī²⁶, pa-
 haṭamatte sabbe viriyāni ossajimsu. Bodhisatto pana „imassa
 pāsānassa hetthā udakena bhavitabban²⁷“ ti otaritvā pāsāne
 thito onamitvā²⁸ setaṃ odahitvā saddam āvajjento hetthā
 udakassa pavattanasaddam sutvā uttaritvā cūlupatthakam āha:
 „tāta, tayā viriye ossatthi²⁹ sabbe viṇassissāma, tvaṃ viriyāni
 anossajitvā imāni ayakūtaṃ gahetvā āvātaṃ otaritvā etaṃ
 pāsāne pahāraṃ dehīti³⁰“. So tassa vacanaṃ sampāṭicchitvā

¹ C¹ C² -saṃmāya. ² C¹ tīretī. ³ C¹ nīyamena. ⁴ C¹ C² nīyāmako. ⁵ C¹ kīrakā. ⁶ C¹ ite pajethā no pajethā. ⁷ C¹ C² goṇo. ⁸ C¹ nivattetvā. ⁹ C¹ C² ambhaka. ¹⁰ C¹ goṇo. ¹¹ C¹ aruṇugg. ¹² C¹ onṭe nivattetha. ¹³ uggato? C¹ uggamato, C² aruṇo uggamanato. ¹⁴ C¹ no. ¹⁵ C¹ khipam. ¹⁶ C¹ ossajante. ¹⁷ C¹ gāhāpetvā, C² gāhāhāpetvā corrected to gahāpetvā, C³ gahāpetvā corrected to gahāpetvā. ¹⁸ C¹ C² -hamū. ¹⁹ C¹ onamitvā. ²⁰ C¹ adde āha.

sabbesu viriyam ossajjivā thitesu pi¹ viriyam anossajanto otarivā
pāsāne pahāram adāsi. Pāsāne majjhe bhijjivā hetthā pativā
sotam sannirumbhivā² atthāsi. Tālakkhandhappamāṇā³ udaka-
vattī⁴ uggañchi⁵. Sabbe pānīyam pivivā nahāyimsu. Atirekāni
akkhayegādini phāletvā⁶ yāgubhattam pacivā bhuñjivā⁷ gone
ca bhojetvā suriye attham gate udakāvātasamipe⁸ dhajam⁹
bandhivā icchitattthānam agamiṃsu. Te tattha bhandam
vikkhivā dvignannu¹⁰ catnggunam bhogam labhivā attano va-
sanatthānam eva agamiṃsu. Te tattha yāvātāyukam thavā
yathākammam gatā. Bodhisatto pi dānādini puññāni¹¹ katvā
yathākammam eva gato.

Sammasambuddho imam dhammadesanam kathetvā abhisambuddho
va imam gātham kathesi:

Akilāso vannupatho¹² khamantā
udāgane tattha papam avindum.
sasu muni¹³ viriyabalūpapamo
akilāso vīde hadayassa santin ti. 2.

Tattha akilāso ti bhikkusūle saddhavihiya, vannupatho ti, vāsu
vūsaṇṇa vāsiṇā, alukāmaggo ti attho, khamantā ti khimā khavānā¹⁴,
udāgane ti, atthā udā hi upāto, agane ti attho, mānassānam mahā-
rasanattthānam anāso¹⁵ bhūmibhāge ti attho, tatthā ti tasmiṇ vannupatho,
pamam avindum ti udakam labhessu, udakam¹⁶ hi papīyababhūva¹⁷ papī
ti vūceti, pavattim¹⁸ vā upāso papam, mahodakam ti attho; sasu ti opamā-
pāṭṭhānam¹⁹, muni²⁰, monam vuccati nānam, kāyamavayvadiṇo²¹ vā sū-
taras²², tena samannāgatā vūcāso muni²³ vuccati, so pan' esa agariyamuni
anagariyamuni sekkhamuni sekkhamuni paricetamuni monimuni²⁴ anāso vīde,
tattha agariyamunī gāhi agariyāso vīde vāso²⁵, anagariyamunī tathāgato
vā pabbajito, sekkhamunī sattasakko, sekkhamunī²⁶ khināso, paricetamunī
paricetasambuddho, monimunī sammasambuddho, imasmīn pan' attho attha-

¹ C¹ omits pi. ² C¹ sannirumbhivā. ³ C¹ -pam. ⁴ C¹ C² udakavaddhi. C¹
-vatti corrected to -vaddhi. ⁵ C¹ -uggacchi. ⁶ C¹ phāletvā. ⁷ C¹ adda thito.
⁸ C¹ C² udakavātasamipe. ⁹ C¹ dhajam. ¹⁰ C¹ C² dvignam. ¹¹ C¹ C²
puññāni. ¹² C¹ vāso. ¹³ C¹ muni. C² muni. ¹⁴ C¹ khamantā. ¹⁵ C¹
anāso. ¹⁶ C¹ C² udakam. ¹⁷ C¹ papīyana- corrected, as it appears, to
pivāso. ¹⁸ C¹ pavattim corrected, as it appears, to pavattim. ¹⁹ C¹ -pā-
ṭṭhānam, C² -pāṭṭhānam. ²⁰ C¹ muni. ²¹ C¹ C² -mānassānam. ²² C¹ C²
suttasam. ²³ C¹ monimuni. ²⁴ C¹ khināso. ²⁵ C¹ -muni.

samgāhikavassena¹ moneyyassamkhātiya paṇḍiṇya² samannāgato munīti veddhisso, viriyasāḷupapanno ti viriyena c'³ eva kīyabalānabalena ca⁴ samannāgato, akilāso ti nikkosaḷlo, kīmaṇ⁵ taso ca⁶ nahāro⁷ va atthi⁸ ca evassasatu upapussatu⁹ sarīre mahāsalohitan ti evaṃ vuttena cattarāṅgasaṃannāgatena viriyena samannāgataṃ anākaṃ, vīṇḍe hadayassa santūti ti cittaṃ pi hadayaruṇṇassa pi ālambhāvakaraneṃ santūti ti sakkhaṃ gataṃ jhānavipassanābhikkhū-arahattamaggasāmaṃsābhūtān¹⁰ sriyadhammaṃ vīṇḍeti paṭisaṃbhātīti attho. Bhagavā hi „dakkhaṃ bhikkhave kusilo viharati vokiṇṇo pāpakehi akusalehi dhammehi mahantaṃ ca sadatthān paṭikāpeti, āradhaviṛiyo ca¹¹ iha bhikkhave sakkhaṃ viharati parivitto pāpakehi akusalehi dhammehi mahantaṃ ca sadatthān paripureti¹², na bhikkhave kīṇeṃ aggaṃ patti¹³ hoti¹⁴ evaṃ anekehi vuttehi kīṇiṇassa dukkhavihāro āradhaviṛiyassa sūkhavihāro sarāvaṇṇito, idhāpi āradhaviṛiyassa akasikkhīnivasassa¹⁵ vipassakassa viriyabalena adhigantabbhaṃ, tam eva sūkhavihāraṃ dassento „evaṃ muni¹⁶ viriyasāḷupapanno akilāso vīṇḍe hadayassa santūti¹⁷ ti iha. Idam tūṭṭhaṃ hoti: „yathā te vāṇiṇo akilāṇeṃ vāṇupathe¹⁸ khaṇṇānti udakaṃ labhīṇeṃ evaṃ imasmim pi¹⁹ āsane akilāṇeṃ hutvā vījyamamāṇo paṇḍito²⁰ bhikkhu imo jhānābhikkhū hadayassantūti²¹ labhati, so tam bhikkhu pubbe udakamuttāssa atthāya viriyam katvā idāni evaṃpe maggaphaladāyaka²² nīyānīkassāṇe kassā viriyam oṇesaṃti²³”.

Evaṃ imo dhammasaṃnam dassetvā cattāri varāṇāṃ pakāseṃ. Saccapariyaṇe oṣaṭṭhaviṛiyo bhikkhu aggaṃphale arahatte paṭiṭṭhāsi.

Satthā dve vatthum kuthetvā anusandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānetvā dassesi: „Tasmim samaye viriyam oṇesaṃjitvā pāsāṇaṃ bhinditvā mahājānussa udakadāyako cālūpatthako²⁴ ayaṃ oṣaṭṭhaviṛiyo bhikkhu ahoṃ, anusasaparisaṃ idāni Buddhaparisaṃ jātā, cattarūha-jetthako paṇa ahuṃ eva ahoṃ²⁵ ti desanāṃ nittāpeṃ. Vāṇu-patthajātakaṃ²⁶”.

3. Serivāṇijajātaka.

Idha ce hi naṃ virādhesīti. Imo²⁷ pi dhammasaṃnam Bhagavā Sāvattihiyaṃ viharanto ekam oṣaṭṭhaviṛiyam eva bhikkhūṃ ārabhaṃ kathesi. Tam hi purimanayen²⁸ eva bhikkhūhi ānītam Satthā āha: „Ivaṃ bhikkhu²⁹ evaṃpe maggaphaladāyako

¹ C¹ sabbāhikavassena. ² C² C³ paṇḍiṇya. ³ C⁴ viriyasāḷupapanno ti kīyabalena eva ānabalena va. ⁴ C⁵ kīmaṇ. C⁶ kīmaṇ corrected to kīmaṇ. ⁵ C⁶ omits ca.

⁶ C⁷ C⁸ nahāro. ⁷ C⁹ C¹⁰ atthi. ⁸ C¹¹ omits upapussatu. ⁹ C¹² C¹³ -bhikkhū-.

¹⁰ C¹⁴ ca. ¹¹ C¹⁵ pureti. ¹² so all these MSS. ¹³ C¹⁶ akasikkhīni. ¹⁴ C¹⁷ muni.

¹⁵ C¹⁸ vāṇu-. ¹⁶ C¹⁹ hi. ¹⁷ C²⁰ paṇḍito. ¹⁸ C²¹ C²² hadayassa santūti. ¹⁹ C²³ magga-. ²⁰ C²⁴ -jetthako. ²¹ C²⁵ C²⁶ idam. ²² C²⁷ bhikkhu ivaṃ.

sāmaṇo pabbajjivā viriyam ossajanto satasahasasagghanikāya¹ kaṇ-
cannapātiyā pacchimo Serivāṇijjo² eiya ciram socissasīti³. Bhikkhū
tassa atthasāvevibhārattham⁴ Bhagavantam yūcimesu. Bhagavā bhavan-
tareṇa paṇichannam kārāṇam pakatam akāsi:

Atte ito pañcame kappe Bodhisatthe Serivaratthe Se-
riyo nāma kacchaputavāṇijjo⁵ ahosi. So Serivā nāma ekena
lolakacchaputavāṇijjena⁶ saddhīm Telavāham⁷ nāma nadiṃ utta-
ritvā Andhapaṇam nāma nāgarāṃ pavisanto nagaravithiyo
bhajetvā attano pattavithiā bhaṇḍam vikkhinanto⁸ cari. Itaro
attano pattam⁹ vithiṃ ganhi. Tasmiṃ ca nagare ekam setti-
kulasā pariṇnamā ahosi. sabbe puttabhātikā ca dhanā ca
parikkhayaṃ agamāsi. Ekā¹⁰ dārikā ayyakāya saddhīm avasesā
ahosi. Tā dve pi paresāṃ bhatim katvā jivanti. Gehe pama
tesāṃ mahāsetthiṇā paribhuttapabbhā suvannapāti bhājanantare
nikkhittā digharattam avalaṇṇiyamānā¹¹ malaggahitā¹² ahosi. Tā
tassā suvannapātibhāvam pi na jānanti. So lolavāṇijo tasmiṃ
samaye „maṇike gaṇhathā¹³“, maṇike gaṇhathā¹⁴ ‘ti vicaranto
gharaḍvāram pāpuṃ. Sā kumārikā tam diṣvā ayyakaṃ āha:
„amma mayhaṃ ekam piḷandhanam¹⁵ gaṇhā¹⁶“ ‘ti. „Amma
mayham duggatā, kiṃ datvā gaṇhissāmā¹⁷“ ‘ti. „Ayaṃ no pāti
atthi¹⁸“ no ca ambhakaṃ upakārā, imam datvā gaṇhā¹⁹
‘ti. Sā vāṇijam²⁰ pakkosāpetvā āsane nisidāpetvā tam pātim
datvā „ayya imam gaṇetvā tava bhaginiyā kiñcid eva dehi²¹“
āha. Vāṇijo²² pātim hatthena gaṇetvā „suvannapāti bhavis-
satthi²³“ parivattetvā pātipitthiā²⁴ sūciyā lekham kaḍḍhitvā²⁵
suvannabhāvam ṇatvā²⁶ „imesam kiñci adatvā va imam pātim²⁷
hariessāmīti²⁸“ „ayam kiṃ agghati²⁹“, addhamāsako pi ‘ssa mālam

¹ so all three MSS. ² C¹ Serivāṇijo, C² Serivāṇijjo corrected to Serivāṇijo.

³ C¹ tassaṃvithiṃ, C² tassaṃvithiṃ. ⁴ C¹ C² -vāṇijo, C³ adda voharathāya
gacchanto. ⁵ C¹ -vāṇijjo. ⁶ C¹ kelavāham, C² adda in parenthesis Telavāham.

⁷ C¹ vikkhinanto. ⁸ C¹ pattam corrected to patto. ⁹ C¹ C² eka. ¹⁰ C¹ avasā-
yamānā corrected to avajijyamānā, C² avasāṇiyamānā. ¹¹ C¹ malaggahitā. ¹² C¹

amha maṇike gaṇhathā. ¹³ C¹ piḷandhanam. ¹⁴ C¹ C² anatti. ¹⁵ C¹ vāṇijam.

¹⁶ C¹ vāṇijo. ¹⁷ C¹ C² pātipitthiṃ, C³ pātipitthiṃ corrected to pātipitthiṃ.

¹⁸ C¹ kaḍḍhitvā. ¹⁹ C¹ jivita. ²⁰ C¹ pati. ²¹ C¹ aggha.

na hotīti¹ bhūmiyaṃ khipitvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Tena² pavisitvā nikkhantavithiṃ³ itaro pavisitum labbhatīti Bodhisatto tam vithiṃ⁴ pavisitvā „manike gaṇhathā“⁵ 'ti tam eva gharadvāraṃ pōponi. Puna sā kumārīka tath' eva ayyakaṃ āha. Atha naṃ ayyakā „amma, paṭhamam āgatavānījo pātim bhūmiyaṃ⁶ khipitvā gato, idāni kim datvā gaṇhissāmā“⁷ 'ti āha. „Amma, so vānījo pharusavāco, ayaṃ pana piyadassano mudusallāpo, app-eva nāma naṃ gaṇheyyā“⁸ 'ti. „Tena hi pakkosā“⁹ 'ti. Sā tam pakkosi. Ath' assa gehaṃ pavisitvā nisinnassa tam pātim adāmesu. So tassā suvaṇṇapātibhāvaṃ ūtvā „amma, ayaṃ pāti satasahassam agghati, pātiagghanaka-bhaṇḍam¹⁰ mayham hatthe n' atthīti“¹¹ āha. „Ayya, paṭhamam āgatavānījo 'ayaṃ addhamāsakam pi na agghatīti' bhūmiyaṃ khipitvā gato, ayaṃ pana tava puñṇena suvaṇṇapāti jāta bhavissatīti mayam imam tuyham dema, kiñcid eva no datvā imam gaṇetvā yāhīti“¹². Bodhisatto tasmim khane hatthagatāni pañca kahāpanasatāni¹³ pañcasatagghanakaṃ¹⁴ ca bhaṇḍam sabbam datvā „mayham imam tulaṃ ca paṇibbakaṃ ca attha ca kahāpane¹⁵ dethā“¹⁶ 'ti ettakaṃ yācitvā ādāya pakkāmi. So sīgham eva nadītiraṃ gantvā nāvikaṃ¹⁷ attha kahāpane¹⁸ datvā nāvam abhirūhi. Tato lolavānījo¹⁹ pi puna gehaṃ²⁰ gantvā „āhara-tha tam²¹ pātim, tumhakaṃ kiñcid eva dassāmīti“²² āha. Sā tam paribhāsītva „tvaṃ ambhakaṃ satasahassagghanikaṃ²³ suvaṇṇapātim addhamāsakagghanikaṃ²⁴ pi na akāsi, tuyham pana sāmikasadieco eko dhammikavānījo ambhakaṃ sahasam datvā tam ādāya gato“²⁵ 'ti āha. Tam sutvā „tassa satasahassagghanikāya²⁶ hi“²⁷ suvaṇṇapātiya parihino 'mhi, mahājānikaro vata me ayaṃ²⁸ 'ti sañjātabalavasoko satim²⁹ paccupatthāpetum asak-

¹ C¹ keḍā, C² shena. ² C¹ -vithi, C² -sithi. ³ C¹ vithi. ⁴ C¹ bhūmiṃ. ⁵ 29 all three MSS. ⁶ C¹ kahāpane-. ⁷ C¹ C² -satagghana-. ⁸ C¹ C² attha kahāpane ca. ⁹ C¹ C² attha ca kahāpane. ¹⁰ C¹ C² kahāpane. ¹¹ C¹ -vānījo. ¹² C¹ puna gehā. ¹³ C¹ naṃ? ¹⁴ 30 all three MSS. ¹⁵ C¹ omits hi. ¹⁶ C¹ ayaṃ. ¹⁷ all three MSS. satī.

konto viśaṇṇī¹ hutvā attano hatthagata kaḥāpape² c' eva
bhaṇḍakaṃ ca gharadvāre yeva vikirivā nivāsanapārūpanam
pahāya³ tulādaṇḍam muggaram katvā ādāya Bodhisattassa
anupadam pakkanto nadittiraṃ gantvā Bodhisattam gacchantam
diavā „ambho⁴ nāvika⁵ nāvam nivattehīti⁶“ āha. Bodhisatto
„mā nivattayīti⁷“ paṭisedhati. Itarassāpi Bodhisattam gac-
chantam passantassa passantassa balavasoko udapādi. Hadāyam
uḷḷam ahoṣi, mukhato lobham uggañchi, vāpikaddamo viya
hadāyam phali. So Bodhisatte āghātam bandhitvā tatthi⁸ eva
jivitaḅḅhayaṃ pāpuni. Idam pathamaṃ Devadattassa Bodhi-
satte āghātabandhanam. Bodhisatto dānādini puñṇāni karitvā
yathākaṃmaṃ agamāsi.

Sammāsambuddho imam dhammadessanam kathetvā alhissambuddho
va imam gūtham kathesi:

Idha ce hi naṃ virādhesi saddhammassa nīyamatan
ciraṃ tvaṃ anutappessaṃi Serivāyam va vāṇjo ti. 3.

Tattha idha ce hi naṃ virādhesi saddhammassa nīyamatan ti
imasmim sāsane etam saddhammassa nīyamānāṃkhitam⁹ eolāpattimaggam virādhesi
yadi virādhesi viriyam oṣajanto nādhigacchaṃ na paṭṭisāheṭṭi atthe, ciraṃ
tvaṃ anutappessaṃi¹⁰ evam ahoṣi tvaṃ digham addhameṃ socanto pari-
devanto anutappessaṃi, athavā nāstthaviriyatāya ariyamaggassa vitūḷhitattā digha-
tattam utrayāheṭṭi¹¹ uppanne nānappakāreṇi dukkhāni anubhavanto anutappessaṃi
khamessaṃi¹², ayam ettha atthe; kathasī: Serivāyam va vāṇjo¹³ ti, Serivā
ti evaṃnāmaṃ yam, va 'ti yathā, idam vuttaṃ hoti: yathā pubbe Serivā nāma
vāṇjo eṭṭasāhaṃsaggaṇḍakam¹⁴ evaṃnāpāthiṃ labhitvā tassa gahanaṭṭhaya¹⁵ viriyam
akāṭva tato parihīno anutappi evam va tvaṃ¹⁶ pi imasutthi sāsane paṭiyatta-
evaṃnāpāthādiṣaṃ ariyamaggaṃ nāstthaviriyatāya anadhigacchanto tato
parihīno digharatāṃ anutappissaṃi¹⁷, sace paṇṇa-viriyam na oṣajissaṃi¹⁸ paṇṇa-
vāṇjo evaṃnāpāthiṃ viya mama sāsane navavidham pi lokuttaradhammaṃ¹⁹
paṭṭisāheṭṭi²⁰.

¹ C² C³ viśaṇṇī. ² C² kaḥāpape. ³ C² -pārūpanam pahāya. ⁴ C² ambho. ⁵ C²
nāvika. ⁶ C² nivattehīti corrected to nivattayīti. ⁷ all three MSS. -ti. ⁸ C²
-diti. ⁹ C² khamessaṃi. ¹⁰ C² vāṇjo. ¹¹ on all three MSS. ¹² C² gahana-
ṭṭhaya. ¹³ C² anutappessaṃi, C² anutappissaṃi corrected to anutappissaṃi.
¹⁴ C² oṣajissaṃi. ¹⁵ C² lokuttarāṃ. ¹⁶ all three MSS. -saṃti.

Evaṃ aṇṇa Saṭṭhā arahattena¹ kāmā gahanta imāṃ dhamma-
desanāṃ dassetvā cattāri meṇāni pakāseṃ. Saṃcapariyosāne aṇṇattha-
viriya bhikkhū aggaṇḍhale arahatto² paṭiṭṭhāsi.

Saṭṭhāpi dve raṭṭhāni³ kathetvā anusaṇḍhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ
samodhānetvā dassesi: „Tadā bhāvaṇiyo⁴ Deradatto ahoṃ. paṇḍitarāṇiyo
aḥam eva ahoṃ“ ti desanāṃ aṭṭhāpesi. Saṇivāṇi⁵ jātakaṃ⁶.

4. Cullakasetthijātaka.

Appakena pi modhāvīti. Imāṃ dhammadessanā Bhagavā
Rājagahaṃ upanissēya Jivakambharaṇe viharanto Cullapanthu-
katttheraṃ ārabha kathesi. Tattha⁷ Cullapanthakassa tēva nibbatti
kathetabbā. Rājagaho kira dhanasetthikulassa dhītā attano dāseṃ⁸ eva
saddhiṃ santhavaṃ katvā „aṇṇe pi me imāṃ kaṃmaṃ jāneyyāṃ“ ti
bhūtā evaṃ āh: „amhehi imāmevā thāne vasituṃ na sakkā. ace me
mātāpitāro imāṃ desanā jānissanti khaṇḍūkhaṇḍuṃ karissanti. videsaṃ
gantvā vasesāma“ ti hutthasāraṃ gahetvā aggaḍḍāreṇa nikkhamitvā
„yattha vā tattha vā aṇṇehi ajānanaṭṭhānaṃ gantvā vasesāma“ ti
uḥho pi agamamāṃ. Tesāṃ ekasmiṃ thāṃ vasantānaṃ sanvāsāṃ
anvāya tassā keccheyyāṃ gabbiho paṭiṭṭhāsi. Sā gabbhaparipūkāṃ
āgama sāmekena saddhiṃ mantesi: „gabbiho me paripūkāṃ gate,
nātibamhavarahite⁹ va thāne gabbhavutthānaṃ mīma ubbhānaṃ pi
amhākaṃ dukkhaṃ eva, kulagehaṃ gacchāma“ ti. So „ajja gacchāma,
sve gacchāma“ ti¹⁰ dirase¹¹ atikkāmesi. Sā cintesi: „ayaṃ bāle attano
desamahantatāya gantuṃ na sabbatī. mātāpitāro aṇṇa ekantaḥitā,
ayaṃ gacchatu vā mā vā mayā gantuṃ vattatīti“¹². Tasmā geḥ
nikkhamte gebaparikkhāraṃ paṭisāmetvā attano kulagehaṃ guttābhāvaṃ
anantaregehavasānaṃ¹³ ārocetvā maggaṃ paṭipajji. Atha so purisa
gharaṃ āgato tam adiva¹⁴ paṭivissake pucchitvā „kulagehaṃ gatā“
ti sutvā regena anubandhitvā antaramagge¹⁵ sampāpuni. Tassāpi
tathā eva gabbhavutthānaṃ ahoṃ. So „kim idāṃ bhadda“ ti pucchi.
„Sāma, eko putto jāto“ ti. „Idāṃ kiṃ karissāma“ ti. „Yaso¹⁶ atthāya
mayā kulagehaṃ gaccheyyāma tam kaṃmaṃ antaraṃ va upphanma“¹⁷,
tattha gantvā kiṃ karissāma, virattāma“ ti dve pi ekacittā hutvā
virattimā. Tassā ca dārakassa panthe jātattā Panthako ti nāmaṃ

¹ C¹ arahatto. ² C² arahattā. ³ C³ -vāṇi. ⁴ C⁴ -vāṇi. ⁵ C⁵ omite tattha.

⁶ C⁶ so ajja gacchāma ti. ⁷ C⁷ dirase. ⁸ C⁸ C⁸ vaddhāsi. ⁹ C⁹ antaregeha-
C¹⁰ anantaregehavasānaṃ. ¹¹ C¹¹ dirase. ¹² C¹² anantara-. ¹³ C¹³ uppanna.

akamā. Tassā na cirass' eva aparo pi gabbho patāṭṭhahū. Sabbam purimāsyen' eva vitthāretalham. Tassa pi dārakassa panthe jātattā paṭhamajātassa Mahāpanthako ti nāman katvā Itarassa Cullapanthako ti nāman akamā. Te dve pi dārake gabetvā attano vasanatthīnam eva āgatā. Tesam tattha vasantānam ayaṃ Panthadārako aññe' dārake¹ cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti² vadante³ sutra mātaraṃ pochi: „ama aññe' dārakā cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti⁴ vadanti, amhākaṃ ātakā u' atthiti⁵“. „Ama tāta, tumhākaṃ ettha ātakā n' atthi. Rājagaha-nagare paṇḍa⁶ vo dhammasetthi⁷ nāma ayyako, tattha tumhākaṃ bahuā-takā⁸ ti. „Kamā tattha na gacchāma amu⁹“ ti. Sē attano agamanakā-ramā¹⁰ puttassa kathetrā puttesu paṇappuna kathentesu sāmikaṃ āha: „Ime dārakā atthiya kilamenti. kiṃ na mātāpitare divā maṇḍam khā-dissanti, ehi dārakanāṃ ayyakakulāṃ dassema¹¹“ ti. „Ahaṃ sammukhā va thātum na sakkhissāmi, taṃ paṇa tattha nxyissāmi¹²“. „Sādhu ayya, yena kenaci nayena dārakanāṃ ayyakakulāṃ¹³ eva dattitum vaṭṭatitū¹⁴“. Dve pi janā dārake ādāya anupubbeṃ Rājagahaṃ¹⁵ patvā nagaradvāre¹⁶ ekissa sālāya nirāsam kappetrā dārakanātā dve dārake gabetvā¹⁷ āgatatthāvaṃ mātāpitunnaṃ ārocāpasi. Te taṃ sāsanaṃ sutvā „samsāre carantānaṃ na putto dhitā¹⁸“ nāma u' atthi, te amhākaṃ mahāparā-dhikā, na sakkā teli amhākaṃ cakkhupathe thātum; uttakaṃ paṇa nāma dhamma gabetvā dve pi janā phāsukattihānaṃ gantvā jivanto, dārake¹⁹ paṇa lha poṇatū²⁰ ti. Setthidhītā mātāpitūhi²¹ pesitaṃ dhamma gabetvā dārake āgatatthānaṃ yena hatthe datvā pesasi. Dārakā ayyakakule vadāhanti. Tesa Cullapanthake siddhaharā, Mahāpanthako paṇa ayyakeṃ saddhiṃ Daśabalassa dhammakathuṃ totuṃ gacchati. Tassa uocāṃ Sattho sammukhā dhammaṃ anantassa pabbajjāya cittaṃ namī. So ayyakaṃ āha: „sace tamhe sampa-ticchatha ahaṃ pabbajeyyā²²“ ti. „Kiṃ vadesi tāta, mayham sakulalo-kassāpi pabbajato tav' eva²³ pabbajjā bhuddikā, sace sakkosi pabbaja tātā²⁴“ ti sampaticchitvā Sattho santikaṃ gacce. Satthā „kiṃ mahāsetthi dārako te laddho²⁵“ ti. „Ama lhanthe, ayaṃ dārako mayham natta²⁶“

¹ C¹ C² amñe. ² C³ dārako. ³ C⁴ cullapitāyyakosayyakāti, C⁵ cullapitāyyakotāyyakāti. ⁴ C⁶ vadanteṃ. ⁵ C⁷ cullapitāyyakotāyyakāti, C⁸ cullapitā-
ayyakosayyakāti, C⁹ cullapitāyyakotāyyakāti. ⁶ C¹⁰ amñe paṇa. ⁷ so all three
MSS. ⁸ C¹¹ āgamaṇa-. ⁹ C¹² na sakkhissāmi teṃ paṇa tattha nayissāmi, C¹³
na sakkhissāmi taṃ paṇa nayissāmi. ¹⁰ C¹⁴ ayyakulāṃ. ¹¹ C¹⁵ C¹⁶ vadāhanti.

¹² C¹⁷ -gahaṃ. ¹³ C¹⁸ -dvāreṇa. ¹⁴ C¹⁹ ādāya. ¹⁵ C²⁰ ropasa dhitā, C²¹ na dhitā.

¹⁶ C²² dārako. ¹⁷ C²³ -pitthā. ¹⁸ C²⁴ tamāva. ¹⁹ C²⁵ nattaṃ.

‘tumahākaṃ saṅkhe pabbajjāmiti’¹ āha-. Sattāhā nānatarāṃ² piṇḍa-
cārīkaṃ, imāṃ dārakaṃ pabbajjehitvā³ āgāpesi⁴. Thero tassa tara-
paṇḍakakammattānaṃ ācikkhivā pabbajesi. So bahum Buddhā-
vacaṇaṃ aggaṇhivā paripunnavassā upasampadam labhi, upasampanno
yonisoṃsaṃsāḥkāre kammaṃ karonto aruhattam⁵ pāpuni⁶. So jhāna-
sukheṇa maggasukheṇa ca vitānaṃento cintesi, „sakkā nu kho imāṃ
sukhaṃ Cullapanthakassa dātam” ti. Tato ayyakasetthissa saṅkheṇ
gantvā „mahāsetthi sace tumhe sampajjicchatha ahaṃ Cullapanthakam
pabbajjeyyan” ti āha. „Pabbajetha bhante” ti. Thero Cullapanthaka-
dārakaṃ pabbajjētvā dāsaṃ silesu patitthāpesi. Cullapanthakasāmaṃpero
pabbajjivā va dandho ahuṃ,

Padumaṃ yathā kokanadaṃ sugandham
pāto siyā phullaṃ avitagandham
Aṅgirasam passa⁷ virocanaṃ
tapantaṃ ādiccaṃ iv⁸ antalikkha⁹ ti

imāṃ ekaṃ gātham eṭṭhi¹⁰ māsehi gaḥitvā nāsakkhi. So kira
Kassapaśamaṃsambuddhakāle pabbajjivā paṇḍava¹¹ hūtvā nānatarāṃ¹²
daḍḍhabhikkhuno uddesagahaṇakāle parihasakejūṃ¹³ akāsi. So bhikkho
tem parihasem¹⁴ lajje n¹⁵ eva uddesaṃ ganhi na sajjibhayaṃ akāsi.
Tena kammaṇḍayaṃ pabbajjivā va¹⁶ dandho jāto, gaḥitagahitaṃ padam
upari upari gaḥitvāssa passati, tassa imāṃ eva gāthāṃ gaḥetvā rāyama-
tassa cattāro māsa atikkanta. Attha eṃ Mahāpanthake āha: „Panthaka,
tvam imasmiṃ sāsane abhabbo, eṭṭhi¹⁷ māsehi ekaṃ gātham pi
gaḥetvā na sakkosi¹⁸, pabbajjitakiccaṃ paṇḍavaṃ katham matthakam
pāpessasi, nikkhama ito viharā” ti nikkadḍhi. Cullapanthako Buddha-
sāsane sineheṇa gihibhāvaṃ¹⁹ na pattheti. Tasmā ca kāle Mahā-
panthako bhuttaddesaṃko hoti. Jīvake Komārabhaccā²⁰ bahum gandha-
mālaṃ ādāya attano ambavanāṃ gantvā Sattāhāṃ pūjētvā dhammaṃ
sūtrā utthāyāvaṇā Dasaḥulaṃ vanditvā Mahāpanthakam upasāṅkamitvā
„kittakā bhante Sattāhā saṅkhe bhikkhū” ti pucchī. „Paṇḍamattāni
satānti.” „Sve bhante buddhapamukhaṃ paṇḍo bhikkhusatāni ādāya
amhākaṃ mivesane bhikkhusi gaḥathā” ti. „Upāsaka, Cullapanthako
nāma dandho avirūlhidhammā²¹, tam ihupētvā sesānaṃ nimantanaṃ²²

¹ C² pabbajjāmiti. ² C² C² amha-. ³ C² āgāpesi. ⁴ C² aruhattam. ⁵ C²
pāpuni. ⁶ C² passa. ⁷ so all three MSS. ⁸ C² C² paṇḍava. ⁹ C² -kassā,
C² parihasakejūṃ. ¹⁰ C² parihasem. ¹¹ C² omits va. ¹² C² gaḥetvāsaṅkhi.
¹³ C² C² gihī. ¹⁴ C² -kappa. ¹⁵ C² avirūlhi. ¹⁶ C² nimantanaṃ.

paṭicchamīti¹ therō āha. Tam antvā Cullapanthako cintesi: „thero ettakānaṃ bhikkhūnaṃ nimantanaṃ paṭicchanto maṃ bahiraṃ katvā paṭicchati, nissamsayaṃ mayhaṃ bhātika²ssa mayi cittaṃ³ bhinnam bhavissati, kūḥ dāmi mayhaṃ iminā sāsane⁴ssa, gihī hutvā dānādini puṇṇaṃ⁵ karonto jivissāmīti⁶“ sa paṇḍivase pāte va „gihī bhavissāmīti⁷“ pāyāsi. Sathā paṇḍivakāle yeva lokam olakento imam kāraṇam divā paṭhamatarāṃ gantvā Cullapanthakassa gummamagge dvācukottake samkhamanto aṭṭhasi. Cullapanthako gharā nikkhamanto Sathāraṇaṃ divā upasamkamitvā vandi. Atha nam Sathā „kahaṃ pana evaṃ Cullapanthaka imāya vellāya gacchasi⁸“ āha. „Bhātā maṃ bhanto nikkaddhati, tenāhaṃ vibhhamittam gacchāmīti⁹“. „Cullapanthaka, tvaṃ pabbajjā nāma mama santakā, bhātaraṃ nikkaddhuto kaṃnā mama santikaṃ oḡgāchi, ehi kin te gihibhāveṃ¹⁰“, mama santike bhavissasi¹¹“ Cullapanthakam ādāya gantvā gandhakutipanamukhe nisidāpetvā „Cullapanthaka purattābhāmukho hutvā imam pilotikam rajoharaṇam rajoharaṇam ti parimajjanto idhi¹²“ eva holiti¹³ iddhiyā abhisaṃkhatam parisuddham pilotikam dutvā kāle ārocite bhikkhusaṃghapurivanto Jivakassa geham gantvā paṇḍattāsane¹⁴ nisīdi. Cullapanthako¹⁵ pi suriyam olakento tam¹⁶ pilotikakhaṇḍam rajoharaṇam rajoharaṇam ti parimajjanto nisīdi. Tassa tam pilotikakhaṇḍam parimajjantassa parimajjantassa kilīṭṭham ahoṃ. Tāto cintesi: „idam pilotikakhaṇḍam atiriya¹⁷ parisuddham, haṃ pana uttahlāvaṃ nissāya purimapakatim vijahitvā evam kilīṭṭham jātam, aniccā vata saṃkhārā¹⁸ ti khayarayaṃ paṭṭhapento vipassanaṃ vadhesi. Sathā Cullapanthakassa¹⁹ cittaṃ vipassanaṃ²⁰ ārūḥaṃ ti ātvā „Cullapanthaka, tvaṃ etadā pilotikakhaṇḍam eva saṃkilīṭṭham rajarājitaṃ²¹ jātam ti mā saṃnāṃ hari, abhantaraṃ pana²² te rāgarājādayo attā, te harāhīti²³ ratvā ohāsaṃ vasaṃjettvā purato nisīno viya paṇḍāyamānarūpe²⁴“ hutvā imā gāthā abhāsi:

Rāgo rajo na va pana reu²⁵; rucati.
rāgo²⁶ etaṃ adhivacanaṃ rajo ti;
etaṃ rajam vippajahitvā bhikkhave
viharanti te vigatārajassa sūnne.

¹ C¹ nissamsayaṃ mayi bhātikaṃ cittaṃ. ² C¹ C² paṇḍivā. ³ C¹ C² gihī.

⁴ C¹ C² paṇḍatta sāsane. C³ C⁴ paṇḍattāsane. ⁵ C¹ C² cittaṃ. ⁶ C¹ C² āh. ⁷ C¹ ant.

⁸ C¹ C² vipassanā. ⁹ C¹ C² rajarājitaṃ corrected to rajjitaṃ. ¹⁰ C¹ C² omits pana.

¹¹ C¹ C² C³ paṇḍā. ¹² C¹ C² reu.

Doṣa rajo -pe-

Moho rajo na ra pana reṇu' ruccati,
mohaas' etaṃ adhivacanam rajo ti;
etaṃ rajasā vipajāhitrā bhikkhavo
viharanti te vigataraṇassa sāsaṇe ti.

Gāthāpariyosāṇe Cullapanthako¹ sala paṭisaṃbhidihi arahattam² papuṇi³,
Paṭisaṃbhidihi yev' assa tiri⁴ Pitakāṃ āgaminu⁵. So kira pubbe
rāja hutvā nagaram padakkhinaṃ karonto⁶ nalātato sode muccante⁷
pariuddhena sātakena nalātantaṃ puṇi⁸. Sātako kilitho ahoṣi So
„imaṃ sariraṃ missiṃ vvarūpo pariuddho sātako pakatiṃ jahitrā
kilitho jāto, aniccā vato saṅkhāra⁹ ti anivasaṇṇam¹⁰ paṭilabbhā, tena
kāraṇen' assa rajoharissam eva paccayo jāto, Jivako pi kho¹¹ Komāra-
bhāse¹² Dassaḥassaṃ dakkhiṇodakam upanāsesi, Sattā „nanu Jivako
vihāre bhikkhū¹³ atthi¹⁴“ atthiṇa pattaṃ piḍaḥi. Mahāpanthako
„nam bhante vihāre n' atthi bhikkhū ti¹⁵“ āha. Sattā „atthi Jivakā¹⁶
“ ti āha. Jivako „tena hi bhāse¹⁷ gaccha¹⁸“, vihāre bhikkhūnaṃ atthi-
bhāvaṃ vā atthibhāvaṃ vā jānābhi¹⁹ purisaṃ pesesi. Tasmān khaṇe
Cullapanthako²⁰ „mayhaṃ bhātiko vihāre bhikkhū n' atthi²¹“ bhavati,
vihāre²² bhikkhūnaṃ atthibhāvaṃ asme pakāsaṃsāmiti²³ sakalam amha-
raṇaṃ bhikkhūnaṃ diva²⁴ puresi. Ekacce bhikkhū oṇṇakammaṃ
karonti, ekacce rajasaṃkammaṃ²⁵, ekacce sajjhāyaṃ karonti evaṃ
añṇamaṇṇam²⁶ āsāsiṇaṃ bhikkhusaṃsaṃsaṃ mapeṣi. So purisa vihāre
bahū bhikkhū divā niruttitvā „ayya sakalam ambaraṇaṃ bhikkhūhi
paripucchā²⁷“ ti Jivakaṃ ārocesi. Therō pi kho tatth' eva²⁸

„Sahasakkhattam attānaṃ mummāntvāna Panthako
nisīdi ambaraṇe rumma yāra kālappavedanā²⁹“ ti.

Atha Sattā taṃ purisaṃ āha: „vihāraṃ gantvā Sattā Cullapanthakaṃ³⁰
nāma pakkosati³¹ vadeti³²“. Tena gantvā tatthā vatte „aham Culla-
panthako³³ aham Cullapanthako³⁴“ ti mukhasaṃsaṃsaṃ uttahi. Parre
gantvā „sahbe pi kira bhante Cullapanthakā³⁵ yeva nāma³⁶“ ti āha.
„Tena hi taṃ gantvā yo „aham Cullapanthako³⁷“ ti puthamaṃ vadati

¹ O¹ reṇu. ² O² C¹ vāsa. ³ O³ arahattam. ⁴ O⁴ papuṇi. ⁵ O⁵ tiri. ⁶ O⁶ āgaminu. ⁷ O⁷ karonto. ⁸ O⁸ muccante. ⁹ O⁹ puṇi corrected to puṇi. ¹⁰ O¹⁰ C¹⁰ -sāṅkhāra. ¹¹ O¹¹ omis kho. ¹² O¹² -bhāse corrected to -bhāse. ¹³ O¹³ -bhaddho. ¹⁴ O¹⁴ bhikkhū. ¹⁵ O¹⁵ vihāre. ¹⁶ O¹⁶ bhikkhū natthi. ¹⁷ O¹⁷ bhante. ¹⁸ O¹⁸ reṇu. ¹⁹ O¹⁹ gaccha. ²⁰ O²⁰ adas natthi. ²¹ O²¹ C²¹ bhikkhūnaṃ diva. ²² O²² rajasaṃkammaṃ. ²³ O²³ -sahasakkhattam. ²⁴ O²⁴ nattheva. ²⁵ O²⁵ vāsa. ²⁶ O²⁶ vāsa. ²⁷ O²⁷ C²⁷ vāsa. ²⁸ O²⁸ C²⁸ vāsa.

iam hattho gaṇha, aravāsā antaradhāyissanti¹. So tathā akāsi. Tāvad eva sahasasamattā bhikkhū antaradhāyissu. Thero gatena purisena saddhūm agamāsi. Suttā bhāttakiccapariyoṣāne Jivakaṃ āmantesi: „Jivaka, Cullapanthakassa pattaṃ gaṇha, ayaṃ² te annamodanā karissati³. Jivako tathā akāsi. Thero vihanādam nadanto⁴ taruvasiṃ viya tili Piṭakehi sammahāyetrā annamodanā akāsi. Suttā utthāyāsanaṃ bhikkhusaṅghaparivāro sīhāro gaṇtrā bhikkhūhi vatte dassite utthāyāsanaṃ gandhakotipannukhe⁵ thavā bhikkhusaṅghassa Sugatovādam datvā kammathāmanā kathetvā bhikkhusaṅgham ayyojetvā surabhogandharāsitaṃ⁶ gandhakotim pavasitvā dakkhiṇeṃ passena sīhasēyyaṃ upagato. Atha āyānasamaye dhammasaṃbhāyaṃ bhikkhū ite c' ita eva sammāsitvā rattakandimasānim parikkhapaṇṭā viya nisidditvā Suttā gajakatham ārabhissu. „āvuso, Mahāpanthako Cullapanthakassa aṇṇāsayaṃ ajānanto 'satahi' māsehi ekaṃ gātham gaṇhituṃ na sakko⁷, dandho ayaṃ⁸ ti viharā nikkaddhi. Sammāsamuddho paṇa attano nouttaradhammarājatāya ekasmin yer' assa antarakhatte saba paṭisambhūdaya⁹ arabhattaṃ adāsi, tīpi Piṭakāni paṭisambhūdayā viya āgatāni¹⁰, aho Buddhāmanā balā¹¹ nūna mahanta¹² ti. Atha līhagavā dhammasaṃbhāyaṃ imam kathāparattin datvā „aṇṇa mayā gantun vuttati¹³.“ Buddhaseyyāya utthāya sotatadupattāṃ nivāsetvā vijjullatā viya kāyalandhanam bandhitvā ratiakambalasadi-
 ccaṃ Sugatamahādivaraṃ pārapitvā¹⁴ surabhogandhakajṭṭhe nikkhamma
 māsasābhāyaṃ gaṇtrā alaṃkatamāṇḍapanaṇṇiṃ sippāṇṇattavaraṇabuddhā-
 sanam¹⁵ abhīruya „abhaṇṇabuddharasmiyo vasaṇṇento aṇṇavakuccim
 obhāsayaṃmāno Yagandharanattikā¹⁶ bāhasuriyo viya āsanamaṇṇiṃ nisīdi.
 Sammāsamuddho paṇa āgatamatte bhikkhusaṅghe kathāṃ paricinditvā
 tunhi ahesi. Suttā mudukena mettacittinā parisaṃ loketvā „ayaṃ
 parisaṃ ativiya soḥhuti, okassa¹⁷ pi hatthakokkuceraṃ vā padakokkuceraṃ
 vā akkāsāsāradde vā khipitāradde vā n' atthi, sabbo p' imo Buddha-
 gāraṇena sugāraṇa Buddhatejasa tājjitā mayi āyukappaṃ pi akathetvā
 manne paṭhamam kathāṃ samantāpetvā na kathessanti, kathāsamutthā-
 panavattan nūna mayā va jānitabham, aham eva paṭhamam kathessā-
 mi¹⁸.“ madhurena brahmasāreṇa bhikkhū āmantetvā „kāyaṃ nu 'ttha

¹ C¹ cullapanthakassa. ² C² ayaṃ. ³ C³ nadantena. ⁴ C⁴ surabhogandharāsavi-
 sitam. ⁵ C⁵ surabhogandhasamāsitaṃ. ⁶ as all three MSS. ⁷ C⁶ paṭisambhūdayā.
⁸ C⁷ paṭisambhūdayeva āgata. ⁹ C⁸ balam. ¹⁰ C⁹ vaddhatin, C¹⁰ vaddhatin
¹¹ C¹¹ pārapitvā. ¹² C¹² mātassāraṇa. ¹³ C¹³ C¹⁴ upamaṇṇa. ¹⁴ C¹⁵ phassa.

bhikkhava etarahi kuthāya sannasimā, kā ca pama vo antarākathā rippakathā¹ ti āhu. „Bhante, na mayaṃ imasmiṃ thāne nisīdunā aññam tiracchānakathanā kathema. tasmākaṃ yeva pama guṇe vaṇṇayamānā² nisimā ambhā“ ti. „āvuso, Mahāpenthako Cullapanthakassa ajjhāsayam ajācanto -pe- aho Buddhānaṃ balaṃ nāma mahantaṃ“ ti. Sattā bhikkhūnaṃ kathesi sutvā „bhikkhava, Cullapanthako naṃ nissāya idāpi tava dhammeso dhammamahantataṃ patto, pubbe pana naṃ nissāya bhogeso pi bhogamahantataṃ pāpupīti“ āhu. Bhikkhū tassa³ atthassa āvibhāvattilam Bhagavantaṃ yācema. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kārānaṃ pākataṃ akāsi.

Attā Kāśiratthe Bārāṇasīyam Brahmaddatte rajjam kārente Bodhisatto setthikule nibbattitvā vayappatto setthitthānaṃ labhitvā Cullakasetthi⁴ nāma abosi. So paṇḍito vyatto sabbanimittāni jānāti. So ekadivasam rājapattihānaṃ gacchanto antaravithiyāṃ matamāsikaṃ divā taṃkhaṇe nakhattarā samānetvā idam āha: „sakkā⁵ cakkhumatā kulaputtana imāṃ undaraṃ gahetvā dārābharapaṇāṃ vā⁶ kātuṃ kammaṃte ca⁷ payojetuṃ“ ti. Aññataro duggatakulaputto taṃ setthissa vacanaṃ sutvā „nāyaṃ ajānitvā⁸ kathessatitī“ māsikaṃ gahetvā ekasmiṃ āpane⁹ biḷāsa¹⁰ atthāya datvā kākānikāṃ¹¹ labhi. Tāya kākānikāya¹² phāṇitaṃ¹³ gahetvā ekena kutena pāṇiyāṃ¹⁴ gaṇhi. So araññato¹⁵ āgacchante mālākāre¹⁶ divā thokaṃ thokaṃ phāṇitakhaṇḍaṃ¹⁷ datvā nūmekena pāṇiyāṃ¹⁸ adāsi. Te tassa ekekaṃ pupphamuttimāṃ adāhesu. So tena pupphamūlena punadivase pi phāṇitaṃ¹⁹ ca pāṇiyaghaṭaṃ ca gahetvā pupphārāmaṃ eva gato. Tassa taṃ divasaṃ mālākāre²⁰ addhocitake²¹ pupphagacche datvā āgamaheṇ. So na cīrass²² eva imiṃ upāyena attha kahāpane labhi. Puna ekasmiṃ vātavattidivase rājuyyāne bahū²³ sukkhadandaṃ ca sākhā ca palāsaṃ ca vātena patitaṃ hoti. Uyyānapāle chaḍḍetum²⁴ upāyaṃ na

¹ C^o rippakathā. C^o rippakathā corrected to rippakathā. ² C^o vaṇṇayamānā.

³ so all three MSS. ⁴ C^o sakkā. ⁵ C^o kammaṃteṇa. ⁶ C^o ajācanta. ⁷ C^o C^o āpane. ⁸ C^o kākāni. ⁹ C^o phāṇitaṃ. ¹⁰ C^o pāṇiyāṃ, C^o pāṇiyam. ¹¹ C^o aññasotā, C^o C^o araññato. ¹² C^o C^o mālākāre. ¹³ C^o C^o phāṇita. ¹⁴ C^o pāṇiyam.

¹⁵ C^o phāṇitaṃ. ¹⁶ C^o C^o mālākāre. ¹⁷ C^o C^o -citake, C^o -mitake. ¹⁸ C^o C^o bahū.

¹⁹ C^o jaḍḍetum, C^o chaḍḍetum.

passati. So tatiha gantvā „sace imāni dārupaṇṇāni mayhaṃ
dassasi ahaṃ” te imāni sabbāni niharissāmiti¹ uyyānapālāṃ
āha. So „gaṇha ayyā”² ’ti sampaticcehi. Cullantevāsiko dāra-
kānaṃ keḷimandalāni³ gantvā phāṇitaṃ⁴ datvā muhuttena sab-
bāni dārupaṇṇāni niharāpetvā uyyānadvāre rāsiṃ kāresi⁵. Tada
rājakumbhakāro rājakulānaṃ bhājanānaṃ pacanattāya dārūni
pariyesamāno uyyānadvāre tāni diśvā tassa hatthato vikkinitvā
gaṇhi. Taṃ divasaṃ Cullantevāsiko dāruvikkayena soḷasa
kaḥāpane cāṭṭādini ca pañca bhājanāni⁶ labhi. So catuvisatiyā
kaḥāpanesu jātesu „atthi ayaṃ upāyo mayhaṃ”⁷ ti nagaradvārato
avidūratthāne ekaṃ pāṇiyacātin⁸ thapetvā pañcasate tiṇahārake
pāṇiyena upatthahi. Te āhamsu: „tvaṃ samma amhākaṃ
bahupakāro”, kiṃ⁹ te karomā”¹⁰ ti. So „mayhaṃ kiece uppanne
karissathā”¹¹ ’ti vatvā ito c’ ito ca¹² vicāranto thalapatha-
kammikena ca jalapathakammikena¹³ ca saddhiṃ mittasanthavaṃ
akāsi. Tassa thalapathakammiko „sve”¹⁴ imāṃ nagaraṃ assa-
vāṇijako¹⁵ pañca assasatāni gaḥetvā āgamissatthi¹⁶ ācikkhi. So
tassa vacanaṃ sutvā tiṇahārake āha: „ajja mayhaṃ ekekaṃ
tiṇakalāpaṃ deha, mayā ca tīne avikkhite”¹⁷ attano tiṇaṃ mā
vikkhatthā”¹⁸ ti. Te „sādhū”¹⁹ ti sampaticchitvā pañca tiṇa-
kalāpasatāni āharitvā tassa ghare pāṭayimisu. Assavāṇijo²⁰
sakkalanagare assānaṃ tiṇaṃ²¹ alabhivā tassa sahasaṃ datvā
taṃ tiṇaṃ gaṇhi. Tato katipāhaccayena tassa²² jalapatha-
kammikasahāyako ārocesi: „puttanaṃ mahānāva āgatā”²³ ti.
So „atthi ayaṃ upāyo”²⁴ ti atthahi kaḥāpanehi sabhaparivāra-
sampaṇṇaṃ²⁵ tāvakālikaṃ²⁶ rathaṃ gaḥetvā mahantena yasena
nāvāpattanaṃ gantvā ekaṃ āṅgulimuddikaṃ nāvāya saccakāraṃ
datvā avidūratthāne sāṇiṃ parikkhipāpetvā misinno purise
ānāpesi: „bāhirato vāṇijesu”²⁷ āgatesu tatiyena patihārena²⁸

¹ C° ahaṃ. ² C° kaḥi. ³ C° keḷimandalaṃ. ⁴ C° phāṇi. ⁵ C° karesi. ⁶ C° omiṭṭa
pañca bhājanāni. ⁷ C° C° baḥu upakāro. ⁸ C° kiṃ. ⁹ C° omiṭṭa ca. ¹⁰ C° jala-
kammikena. ¹¹ C° ca. ¹² C° vāṇi. ¹³ C° C° ācikkhite. ¹⁴ C° C° sāṇi.
¹⁵ C° C° sa. ¹⁶ C° -parivāra. ¹⁷ C° -kālika. ¹⁸ C° patihārena.

ārocethā" ti. „Nāvā āgata" ti sutvā Bārānasīto satamattā¹ vāṇijā „bhaṇḍam gaṇhāmā" ti āgamiṃsu. „Bhaṇḍam tumhe na labhissatha, asukattthāne nāma mahāvāṇijena saccakāro dimho" ti. Te taṃ² sutvā tassa santikam āgata. Pādamūlikapurisā purimasaññāvasena tatiyena pāṭihārena tesam³ āgata-bhāvam ārocesum. Te satamattāpi⁴ vāṇijā ekekam saḥassam datvā tena saddhiṃ nāvāya pattikā hutvā puna ekekam saḥassam datvā patthiṃ vissajjapetvā bhaṇḍam attano santikam ākaṃsu. Cullantērasiko dve satasahassāni gaṇhitvā Bārānasīto āgantvā „kataññunā⁵ bhavitum⁶ vattatīti" ekam satasahassam gaṇhapetvā⁷ Cullakasetthissa samipam gato. Atha naṃ setthi⁸ „kin-te tāta katvā idam dhanam laddham" ti pucchī. So „tumhe⁹ kathitaupāye thatvā catummāsabbhantaren¹⁰ eva laddham" ti mata-mūlikam ādiṃ katvā saḥsam vatthum kathesi. Cullamāhassetthi¹¹ tassa vacanam sutvā „na danī evarūpam dārakam parasantikam katvā vattatīti"¹² vayappattam dhitareṃ datvā sakalakutumbassa sāmikam akāsi¹³. So setthino accayena tasmīṃ nagare setthitthānam labhi. Bodhisatto pi yathākaṃmam āgamaṃsi.

Summasambuddho¹⁴ pi imam dhammasaccanam khetvā abhi-sambuddho va imam gātham kathesi:

Appakena pi medhāvī¹⁵ pābhatena vicakkhano
santuthāpeti aññam aññam aggira¹⁶ suthamam ti. 4.

Tatha appakena pi¹⁷ thokena pi paritakenāpi, medhāvīti¹⁸ paññava¹⁹, pābhatena²⁰ ti bhagavāsiṇa, vicakkhano ti²¹ vohāraṇaso²², santuthāpeti aññam ti mahantaṃ dhanam ca²³ yasaṃ ca²⁴ upādāya tatha aññam sutha-peti²⁵ patthāpeti, yatha kīṃ; aññam aggira²⁶ suthamam yathā paṇḍito puriso paritāṇ aggira²⁷ anukkamoṃ gomayammodādiṃ pakkhipitva²⁸ mukharatena²⁹ dhamanto³⁰ santuthāpeti³¹ vajjhet mahantaṃ³² aggikhandhāni³³ karoti³⁴ evam eva³⁵ proddho thokam pi³⁶ pābhatam³⁷ lakhoṃsa³⁸ nānupāyahi³⁹ payojeta⁴⁰ dhanam ca⁴¹ yasaṃ ca⁴²

¹ C¹ sattamattā, C² settumattā. ² C¹ sam. ³ C¹ smite tesam. ⁴ C¹ satamattāpi.

⁵ C¹ kataññūti? ⁶ C¹ bhāvitum. ⁷ C¹ gaṇhapetvā. ⁸ an all three MSS. ⁹ so all three MSS. instead of tumhehi. ¹⁰ C¹ C² vaddhatīti. ¹¹ C¹ adhi, C² ādasi.

¹² C¹ medhāvī. ¹³ C¹ C² paññava. ¹⁴ C¹ C² vohāraṇa kusalā. ¹⁵ C¹ mahantaṃ dhammasaccanam. ¹⁶ C¹ suthāpeti. ¹⁷ C¹ anukharitena. ¹⁸ C¹ dhammasaccayena. ¹⁹ C¹ smite yasaṃ ca.

vaḍḍheti vaḍḍhetvā ca pana tattha aññānaṃ paṭṭhapeti, tiya eva va pana dhammayasamahanatāya aññānaṃ samutthāpeti, abhiññānaṃ¹ pekkānaṃ karoti sitho.

Hi Bhagavā bhikkhave, Cullapanthako mān nissāya idāni dhamme²si dhammamahanatataṃ patto, pubbe pana bhogesu pi bhoga-mahanatataṃ pāpuṇṇi³.

Evam imāṃ dhammasdesanāṃ dassetvā dve cutikhūni katvetaṃ amasandhim ghaṭetvā jātakaṃ amodhānesi: „Tadā Cullantevāsiko Cullapanthako aho, Cullakamahāsetthi⁴ pana ahaṃ eva ahaṃ” ti desanāṃ nittāpesi. Cullakaseṭṭhi⁵jātakaṃ⁶.

5. Tandulanālijātaka.

Kim agghati tandulanālijā⁷kā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto T. J. Udayittheraṃ⁸ ārabbha kathesi. Tasmiṃ samaye āyasmā Dabho Mallaputto saṅghassa bhaddhodesako hoti. Tasmiṃ pāto va salākabhattāni uddisamāne⁹ Udayittherassa¹⁰ kudāci varabhattāni pāpuṇṇi¹¹ kudāci lāmakabbattam. So lāmakabbattassa pattadivase salākaggaṃ¹² ākulam karoti: „kim Dabbo va” salākam dāṭṭuṃ jānāti, amhe na jānāma” ti¹³ vadati. Tasmiṃ salākaggaṃ ākulam karonto „haṃdā dāni tvaṃ eva salākā sehi” salākapaṇḍitūṃ adāssu. Tato paṭṭhāya so saṅghassa salākam alāsi. daddanto pana idam varabhattan ti vā lāmakabbattan ti vā asukavassagge varabhattaṃ thitāṃ asukavassagge lāmakabbattan ti vā na jānāti, thitikaṃ karonto pi asukavassagge thitika ti na sallakkheti, bhikkhūnaṃ thitavellāya imasmiṃ thāne ayaṃ thitika thāṃ imasmiṃ thāne¹⁴ ayaṃ ti bhūmiyaṃ vā bhūttiyaṃ vā lekhaṃ kaggāhati¹⁵. Punnadivase salākagge bhikkhū mādatare vā hanti bahutarā vā, teva mādataressu lekhaṃ heṭṭhā hoti bahutarā upari, so thitikaṃ ajānanto lekhasāññāya¹⁶ salākam deti. Atha mān bhikkhū „āvuso Udayi”¹⁷ lekhaṃ nāma heṭṭhā vā hoti¹⁸ upari vā, varabhattaṃ pana asukavassagge thitāṃ lāmakabbattam asukavassagge¹⁹ ti āhaṃ. So bhikkhū²⁰ paṭippharanto „yaḍi evaṃ ayaṃ lekhaṃ kaṃmā evaṃ thitā, kim ahaṃ cundākam saddahāmu, imasā lekhaṃ saddahāmi” vadati. Atha mān daharā ca sāmāgā²¹ ca „āvuso

¹ C^o C^o Abhiññānaṃ. ² so all three MSS. ³ C^o cullakaseṭṭhi. ⁴ C^o C^o Udayittheraṃ. ⁵ C^o Udayittheraṃ. ⁶ C^o uddisamāne. ⁷ C^o C^o Udayittherassa. ⁸ C^o pāpuṇṇi. ⁹ C^o salākabhattāni. ¹⁰ C^o amhe va, C^o dabham va. ¹¹ C^o addā pi.

¹² C^o amhe ayaṃ. ¹³ thāne. ¹⁴ C^o kaggāhati. ¹⁵ C^o C^o -saññāya. ¹⁶ C^o udayi.

¹⁷ C^o amhe hoti. ¹⁸ C^o C^o bhikkhū. ¹⁹ C^o sāmāgā.

Lāḷudāyī¹, tayī salākā² dento bhikkhū lābhena parihāyanti, na tvaṃ dātum anucchaviko, niggaṇṇa ito³ ti salūkaggato nikkaḍḍhissu. Tasmā khane salākagge mahantaṃ kolāhalaṃ abho. Tam sotvā Satthā Anandatheraṃ⁴ pucehi: „Ananda, salākagge mahantaṃ kolāhalaṃ, kiṃsaddo nāṃ⁵ esu⁶ ti. Thero Tathāgataṃ tam attham ārocesi. „Ananda, na idāṃ⁷ eva Udāyī⁸ attano bālāyā purasaṃ lābhānaṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā⁹ ti āha. Thero tassa¹⁰ atthassa āvibhāvattam Bhogavantaṃ yāci. Bhagavā bhuvantarena paṭicchannaṃ kārūṇaṃ pūkatam akāsi:

Atte Kasirathe Bārāṇasīyaṃ Brahma-datto rājā abho. Tadā amhākaṃ Bodhisatto tassa agghakārako abho, hatthiassādini¹¹ c¹² eva manisuvannādini¹³ ca agghāpeti, agghāpetvā bhaṇḍasāmikānaṃ¹⁴ bhaṇḍānurūpaṃ eva mūlaṃ dāpesi. Rājā pana luddho hoti, so lobhapakatiyā¹⁵ evaṃ cintesi: „ayaṃ agghāpanako evaṃ agghāpento na cirass¹⁶ eva mama gehe dhanam parikkhayaṃ gamissati¹⁷, aññasi¹⁸ agghāpanakaṃ karissāmīti¹⁹ so sihapañjaraṃ ugghātetvā rājāṅgaṇaṃ olokento ekaṃ gāmika-manussaṃ lolabalaṃ rājāṅgaṇena gacchantam diṃvā „eva mayhaṃ agghāpanakakammaṃ kātum sakkhissatīti²⁰ tam pakkosāpetvā „sakkhissasi bhane amhākaṃ agghāpanakakammaṃ²¹ kātum²² ti āha. „Sakkhissāmi devā²³ ti. Rājā attano dhanarakkhaṇatthāya²⁴ tam balaṃ agghāpanakakamme²⁵ thāpesi. Tato patthāya so bālo hatthiassādini agghāpento aggham hāpetvā yathāruciya²⁶ katheti, tassa thānantare thūlatta yaṃ so katheti tam eva mūlaṃ hoti. Tasmā kāle uttarāpathato eko assa-vāñjo²⁷ pañca assasatani anesi. Rājā tam purisaṃ pakkosāpetvā asse agghāpesi. So pañcannaṃ assasatānaṃ ekam taṇḍulanālikam²⁸ aggham akāsi, katvā ca pana „assa-vāñjassa²⁹ ekam taṇḍulanālikam³⁰ dethā³¹ ti vatvā asse assa-

¹ C¹ lāḷudāyī. ² C² salāka corrected to salāka. ³ C³ C⁴ anandatheraṃ. ⁴ so all three MSS. instead of anucchaviko? ⁵ C⁵ sāmikānaṃ. ⁶ C⁶ C⁷ -pakattitāya. ⁷ C⁷ aññasi. ⁸ C⁸ agghāpanika-, C⁹ agghāpanika-. ⁹ C⁹ C¹⁰ -rakkhana-. ¹⁰ C¹⁰ agghāpaniyakamme, C¹¹ agghāpaniyakamme. ¹¹ C¹¹ -rūciya, ¹² C¹² -vāñjo, ¹³ C¹³ -nālikam. ¹⁴ C¹⁴ -vāñjassa.

sālāyaṃ saṅghāpesi. Assavaṇiḷḷo¹ porāṇakaagghāpanikassa² saṅ-
tikam gacchāva tam pavattim ārocetvā „idāmi kim kattabban“ ti
pucchi. So āha: „tassa purisassa laṅcam“ datvā evaṃ puc-
chatha: „ambakam tava assā ekam taṇḍulanālikam“ agghantiti³
nātam etam, tumhe pana nissāya taṇḍulanāliya⁴ aggham jāni-
takām⁵ amba⁶, sakkhissatha no raṇṇo⁷ santike thatvā ‘sā taṇḍu-
lanālikā⁸ idam nāma agghatīti⁹ vattun ti, sace ‘sakkomīti¹⁰ vadati
tam gahetvā raṇṇo¹¹ santikam gacchatha. aham pi tattha
āgamissāmīti¹². Assavaṇiḷḷo¹³ „sādhū“ ti Bodhisattassa vacanam
sampaṭicchitvā agghāpanikassa laṅcam¹⁴ datvā tam aitham
ārocāpesi. So laṅcam¹⁵ labhivā va „sakkhissāmi taṇḍulanāliṃ
agghāpetun“ ti. „Tena hi gacchāma rājakulan“ ti tam ādāya
raṇṇo¹⁶ santikam āgamāsi. Bodhisatto pi aññe pi bahumaccā
āgamaṃsu. Assavaṇiḷḷo¹⁷ rājānam vanditvā „aham deva pañ-
cannam assasatānam ekam taṇḍulanāliṃ“ agghanabbhavam jānim,
‘sā pana taṇḍulanāli kim agghatīti¹⁸ agghāpanikam puccha devā¹⁹
‘ti. Rāja tam pavattim ājananto „ambho agghāpanika pañca
assasatāni kim agghantīti“²⁰ pucchi. „Taṇḍulanāliṃ devā“ ti.
„Hotu bhāne, pañca assasatāni“ tava taṇḍulanāliṃ²¹ agghantu, sā
pana kim agghati taṇḍulanālika²²“ ti pucchi. So bālapuriso
„Bārāṇasīṃ“²³ santarabāhiraṃ agghati taṇḍulanālika²⁴“ ti āha.
So kira pubbe rājānam anuvattanto ekam sālitaṇḍulanāliṃ²⁵
assānam aggham²⁶ akāsi, pana vāṇijakassa²⁷ hatthato laṅcam²⁸
labhivā tassā²⁹ taṇḍulanālikāya³⁰ Bārāṇasīṃ santarabāhiraṃ
aggham akāsi. Tada pana Bārāṇasiya pakāraparikkhepe dvāda-
sayojaniko hoti, idam assā³¹ antarabāhiraṃ³² pana tiyojana-
santikarattham³³, iti so bālo evaṃ mahantaṃ Bārāṇasīṃ³⁴ saan-
tarabāhiraṃ³⁵ taṇḍulanālikāya³⁶ aggham akāsi. Tam sutvā amaccā

¹ C¹ -vaṇiḷḷo. ² C² porāṇika-. ³ C³ laṅgam. ⁴ C⁴ -nāliṃ, C⁵ -nālikam. ⁵ C⁶ C⁷ aggha-
tīti, C⁸ agghatīti corrected to agghantīti. ⁶ C⁹ -nāli-. ⁷ C¹⁰ jānitum kāmāna. ⁸ C¹¹ C¹²
raṇṇo. ⁹ C¹³ C¹⁴ -nāliṃ. ¹⁰ C¹⁵ agghatīti. ¹¹ C¹⁶ C¹⁷ -asta. ¹² C¹⁸ -nāliṃ. ¹³ C¹⁹ C²⁰ -nālika.
¹⁴ C²¹ bārāṇasī, C²² bārāṇasī corrected to bārāṇasīṃ. ¹⁵ C²³ -nālika. ¹⁶ C²⁴ -sālitaṃ, C²⁵ -nāliṃ.
¹⁷ C²⁶ agghā. ¹⁸ C²⁷ vānt-. ¹⁹ C²⁸ C²⁹ tassa. ²⁰ C³⁰ C³¹ assa. ²¹ C³² C³³ antarabāhiraṃ.
²² C³⁴ -santikam-. ²³ C³⁵ bārāṇasīyam. ²⁴ C³⁶ mahantaṃ sā antarā bāhiraṃ corrected to
mahantaṃ bārāṇasīṃ antarabāhiraṃ, C³⁷ saantarabāhiraṃ. C³⁸ antarā bāhiraṃ.

pāṇin¹ paharivā² hasamānā „mayam pubbe pathaviṃ ca rajjān
ca anagghau ti saññino³ ahumha, evaṃ mahantam kira sarāja-
kaṃ Bārāṇasirajjam taṇḍulanālimattam⁴ agghati, aho aggha-
panikassa paññāsaṃpadā⁵, kaḥam ettakaṃ kalam agghāpaniko
vihāsi, amhākaṃ rañño⁶ eva anucchaviko⁷ ti parihasam akāṃsa.
Tasmin kile rājā lajjito tam bālam nikkaddhāpetvā Bodhi-
sattassa⁸ eva agghāpanikatthānam adāsi. Bodhisatto pi yathā-
kammam gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍhanam āharivā dassetvā dve vuttūni
kathetvā anussandhīṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Taḍā gāṃka-
bālaagghāpaniko Lāṃḍāyī⁹ ahoṃ, paṇḍitaagghāpaniko aham eva
ahosi¹⁰“ ti desanam nittāpesi. Taṇḍulināli jātakaṃ¹¹.

6. Devadhammajātaka.

Hiriottappasāṃpannā¹² ti. Idam Bhagavā Jetavana
vihārato aññataram bahubbhaṇḍam bhikkhūṃ ārabhā kathesi.
Sārathivāsī¹³ kir¹⁴ eko kuṭumbiko¹⁵ bhariyāya kālakatāya pabbajī. So
pabbajanto attano parivenaṃ¹⁶ ca aggaṇṇā¹⁷ ca bhūḍagabbhaṃ¹⁸ ca kāretrā
lūṇḍagabbhaṃ sappitaṇḍulādīhi pūretrā pabbajī. pabbajitvā paṇa-
attano dāso pakkosāpetvā yathāruccitam āhāram paṇāpetvā bhūḍajati.
bāhuparikkhāro ca ahoṃ, rattim aññāṃ¹⁹ nirāsaṃpārūpanam²⁰“ hoti dirā
aññam, viharāpaccaṇṇe vassati. Tass²¹ ekadivasaṃ cīvarapaccatthamaḍḍhiṃ
niharivā²² parivepe²³ pattharivā²⁴ ankkhāpentassa sambhūḍā jānapadā
bhikkhū²⁵ senāsannacārikaṃ āhindaṭṭā parivenam gacchā cīvarādīni
diṣṣvā „kaṃ maṇitu“ pucchidā. So „mayham āvuso“ ti āha. „āvuso
idam pi cīvaram idam pi cīvaram idam pi nirāsaṃ idam pi nirā-
saṃ idam pi²⁶ paṇḍittharaggaṃ“ abbaṃ tuyham evā²⁷ ti. „Aha
mayham evā“ ti. „āvuso, Bhagavatā tū²⁸“ cīvarāni anuṇṇāstāni²⁹,
tāni evaṃ appicchasaṃ Boḍḍhassa āsāno pabbajitvā evaṃ bāhū-
parikkhāro jāto, aho tam Dasabalassa santikaṃ uccāsam³⁰ ti tam
adāya Sattha³¹ santikaṃ agamāsa. Satthā diṣṣvā „kīṃ nu kho bhik-

¹ C¹ pāṇi, C² pāṇin. ² C¹ C² samūḍha. ³ C¹ -nāḷe. ⁴ C¹ pathā. ⁵ C¹ C² rāḥa. ⁶ C¹ C² -dāyī. ⁷ C¹ C² Bārāṇasī-j. p. 29. ⁸ C¹ C² anāḍḍhaṇḍa. ⁹ C¹ C² -vāsi. ¹⁰ C¹ kuṭumbiko corrected to kuṭumbiko, C² C³ kuṭumbiko. ¹¹ C¹ parivenam. ¹² C¹ C² aññāṃ. ¹³ C¹ omits nirāsaṃ. ¹⁴ C¹ -vāsiṃ niharivā. ¹⁵ C¹ C² parivena. ¹⁶ C¹ omits idam pi. ¹⁷ C¹ sapāsa. ¹⁸ C¹ ti. ¹⁹ C¹ C² anuṇṇāstāni.

khavē aniechamānakam yena bhikkhūm gaheṭvā¹ āgat' attihā² ti āha.
„Bhante ayyam bhikkhū bahubhaṇḍo bahuparikkhāro³ ti. „Saccam
kim tam bhikkhū bahubhaṇḍo⁴ ti. „Saccam Bhagavā⁵ ti. „Kasmā
pana tvaṃ bhikkhū bahubhaṇḍo jāto, namu ahaṃ appicchatāya san-
tuṭṭhiyā -pe- parivekassa viyārambhassa vannaṃ vadāmi⁶“. So
Satthū vacanam sutvā kupito „imā dāmi nārena carissāmi⁷“
pārupanam chaddetvā⁸ parisamajjhe ekacivaro attihāsi. Atha naṃ
Satthā upatthambhayaṃāno „manu tam bhikkhū pubbe hirottappa-
gavesako⁹ dakarakkhasakāle pi hirottappam gavesamāno dṛḍḍha saṃ-
vaccharāmi rihāsi. aha kasmā idāni evaṃgaruke Buddhasāsane
pabbajitvā catuparisamajjhe pārupanam chaddetvā¹⁰ hirottappam pahāya
phito sīti¹¹. So Satthū vacanam sutvā hirottappam paccupatthāpetvā
tam cīvaram pārupitvā Satthūnaṃ vanditvā ekamanantam nīdi. Bhikkhū
tass' attihassa āvibhārattham Bhagavantam yācīnu. Bhagavā bha-
vaṃtarena paḍicchanuṃ kīruṃ pākātaṃ akāsi:

Atite Kāsiratthe Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭo rājā
ahoṣi. Tada Bodhisatto tassa aggamaheṣīyā kucchimhi
patisandhim gaṇhi¹², tassa nāmagahanadivase Mahimā-
sakumāro ti nāmaṃ akāmu. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā
vicaranakāle raṇṇo¹³ aṇṇo pi puttō jāto, tassa Candakumāro
ti nāmaṃ akāmu. Tassa pana ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇa-
kāle Bodhisattamātaṃ kalam akāsi. Rājā aṇṇam¹⁴ aggamahe-
sīthāne thāpesi. Sā raṇṇo¹⁵ piyā ahoṣi manūpā. Sā piyasam-
vāsam anvaya ekam puttam vijāyi, Suriyakumāro ti tassa
nāmaṃ akāmu. Rājā puttam disvā tuṭṭhacitto „bhadde put-
tassa te¹⁶ varam dammi¹⁷“ āha. Deṃ varam icchitakāle
gaheṭabbam katvā thāpesi. Sā putte veyappatte rājanam āha:
„devena mayham puttassa jātakāle vāro dinno, puttassa me¹⁸
rajjam doḥiti¹⁹. Rājā „mayham dve puttā aggikkhandhā
viya jalamanā vicaranti, na sakkā tava puttassa rajjasi dātum²⁰“
ti patikkhipitvā tam punappuna²¹ yācamānam eva disvā „ayaṃ

¹ C¹ C² gaṇhitvā. ² C¹ jaḍḍhetvā. ³ C¹ C² hirottappagavesako. ⁴ C¹ adds to the margin dasamāsaṇḍayena puttam vijāyi. ⁵ C¹ C² raṇṇo. ⁶ C¹ C² aṇṇam. ⁷ C¹ na. ⁸ C¹ C² add va. ⁹ C¹ punappunam.

mayham puttānaṃ pāpakam pi cinteyyā¹ 'ti putte pakkosā-
petvā āha: „tātā, ahaṃ Suriyakumārassa jātakaṃ varaṃ
adāsim, idāni 'ssa mātā rajjaṃ yācati, ahaṃ tassa na dātukāmo,
mātugāmo nāma pāpo, tamhākaṃ pāpakam pi cinteyya, tamhe
araññaṃ² pavisitvā mam' accayena kulasantake nagare rajjaṃ
kareyyathā³“ 'ti kanditvā roditvā sise cumbitvā uyyojesi. Te⁴
pitaraṃ vanditvā pāsādā orohante rājaggaṇe⁵ kīlāmāno⁶ Suriya-
kumāro pi disvā taṃ kāranaṃ hatvā „ahaṃ pi bhātikehi saddhiṃ
gamiṣṣāmi⁷“ tehi saddhiṃ yeva nikkhami. Te Himavantaṃ
pavisissu. Bodhisatto magga okkamma rukkhamale nisiditvā
Suriyakumāraṃ āmantesi: „tātā Suriya etaṃ saraṃ gantvā
uhatvā ca pīvitvā ca paduminipannehi⁸ aṃhākaṃ pi pāṇiyaṃ
ānehīti⁹. Tam pana saraṃ Vessavaṇassa¹⁰ santikā ekena¹¹
dakarakkhasena laddhaṃ hoti, Vessavaṇo¹² ca taṃ āha: „tha-
petvā devadhammajānatake ye añño¹³ imaṃ saraṃ otaranti
te khāditaṃ labhasi, anotimpe na labhasīti¹⁴. Tato paṭṭhāya
so rakkhaso ye taṃ saraṃ otaranti te devadhamme¹⁵ pucchitvā
ye na jānanti¹⁶ te khādati. Atha kho Suriyakumāro taṃ saraṃ
gantvā avimamsitvā¹⁷ va otari. Atha naṃ so rakkhaso gahetvā¹⁸
„devadhammaṃ jānāsīti¹⁹“ pucchi. So „devadhammā nāma
Canda-Suriyā²⁰“ ti āha. Atha naṃ „tvam devadhamme na
jānāsīti²¹“ udakaṃ pavasetvā attano vasanatthāne thapesi. Bo-
dhisatto pi taṃ cirāyantaṃ²² disvā Candakumāraṃ pesesi.
Rakkhaso taṃ pi gahitvā „devadhamme jānāsīti²³“ pucchi.
„Aha jānāmi, devadhammo nāma²⁴ catasso disā²⁵“ ti. Rakkhaso
„na tvam devadhamme jānāsīti²⁶“ taṃ pi gahetvā tatth' eva
thapesi. Bodhisatto tasmim pi cirāyante „ekena antarāyena
bhavitabbaṃ²⁷“ ti sayam tattha gantvā dvinnam pi otarana-

¹ C² araññaṃ, C¹ ārañña. ² C² kareyyathā. ³ C² C¹ na. ⁴ C² C¹ rājaggaṇe.
⁵ C² kīla-. ⁶ C² -pannehi. ⁷ C² C¹ -māsa. ⁸ C² ako. ⁹ C² C¹ -no. ¹⁰ C²
añño, C¹ añño. ¹¹ C² labbhasi. ¹² C² -dhammena. ¹³ C² jānti. ¹⁴ C²
avimamsitvā. ¹⁵ C² gantvā. ¹⁶ C² pitaraṃ cirāyantaṃ corrected to pitaraṃ adhi-
rāyantaṃ. ¹⁷ C² adds in the margin cattāre disvāti.

padavalāṇḍam¹ diṣvā „rakkaṣapariggahitena² iminā sarena bhavitabban³“ ti khaggaṃ sannayhūtvā⁴ dhanuṃ gahetvā atthāsi. Dakarakkhaṇo Bodhisattam udakam anotarantaṃ diṣvā vana-kammikapuriṣo⁵ viya hutvā Bodhisattam āha: „bho purisa, tvam maggakilanto, kasmā imam saram otaritvā nahātvā⁶ pīvitvā bhisamulālam⁷ khādितvā pupphāni pīlandhitvā⁸ yathā-sukhaṃ na gacchaṣīti⁹“. Bodhisatto tam diṣvā „eso yakkho bhavissatīti¹⁰“ ātvā „tayā me bhātikā gahitā“ ti āha. „Ama mayā“ ti. „Kinkāraṇa¹¹“ ti. „Aham imam saram otinnake labhāmīti¹²“. „Kim pana sabbe va labhaṣīti¹³“. „Ye deva-dhamme jānanti te tūpetvā avasese labhāmīti¹⁴“. „Atthi pana te devadhammehi attho¹⁵“ ti. „Ama atthi¹⁶“. „Yadī evaṃ ahaṃ¹⁷ te devadhamme kathessāmīti¹⁸“. „Tena hi kathahehi, ahaṃ deva-dhamme sunissāmīti¹⁹“. Bodhisatto „ahaṃ devadhamme ka-theyyam, kilithagatto paṇ²⁰ amhīti²¹“ āha. Yakkho Bodhisattam nahāpetvā bhojanāni bhojetvā pāṇiyam pāyetvā pupphāni pīlandhāpetvā²² gandhehi vilimpāpetvā alamkatamaṇḍapamaṇḍibe pallamkaṇi attharitvā adāsi. Bodhisatto āsane nisīditvā yakkhaṃ pādamaṇḍe nisīdāpetvā „tena hi ohitasoto sakkaccaṃ deva-dhamme sunāhīti²³“ imam gātham āha:

Hiriottappasampannā sukkadhammasamāhita

santo²⁴ sappurisa loke devadhammā ti vuccare ti. 5.

Tattha hiriottappasampannā ti hiriya²⁵ ca ottappena²⁶ ca samannāgata, teṇa kīyadussatīti²⁷ hiriyaṇi hiri, lajjā²⁸ etam adhiyaṇāsi, tehi yeva ottappatīti²⁹ ottappam, pāpato ubbogaṃ³⁰ etam adhiyaṇāsi, tattha ajjhāttasammūṭhānā hiri labhādhāsamūṭhānam ottappam, attādhīpateyyā³¹ hiri lokādhīpateyyam ottappam, lajjasabbāvaṣaṇhīti³² hiri bhayaṣabbāvaṣaṇhīti³³ ottappam, sappattisaṃvalakkhaṇa hiri vajjakkhīrukkhayaḍasaṃvettikkhaṇam³⁴ ottappam, tattha ajjhāttasammūṭhānam hiri³⁵ satthi³⁶ kārāṇehi samuttāpetvā, jūlīm paṇḍavakkhītvā vayanā paṇḍa-

¹ C² -valāṇḍam. ² C² -pariggahitena, C² -pariggahitena. ³ C² sannahitā. ⁴ C² -vata-, C² vana-. ⁵ C² vanakampika-. ⁶ C² nahīyitvā. ⁷ C² -mulālam, C² -mulālam. ⁸ C² pīlandhitvā. ⁹ C² C² labhāsi. ¹⁰ C² aham. ¹¹ C² pīlandhāpetvā. ¹² C² sunāhīti. ¹³ C² satto. ¹⁴ C² ottappatīti. ¹⁵ C² -teyyam, C² -teyyam corrected to -teyyā. ¹⁶ so all three MSS. ¹⁷ all three MSS. -na hiri.

vekkhiteva sūrahāvāṇa paṇṇavekkhiteva bhūmasāraṇa paṇṇavekkhiteva, katham? „pāpa-
kattanā nāṃ etan na jāṇesampannānaṃ kammaṃ, bhīṇajāccānaṃ kevatādiṇaṃ
idam kammaṃ, tiddisaṃ jāṇesampannassa idam kammaṃ kāmā na yuttāṃ“ ti
evan¹ tva jāṇi paṇṇavekkhiteva pāṇipātādiṇānaṃ akaronto hiriṃ samutthāpeti,
tathā „pāpakammaṃ nāṃ etan daharehi kattaḥhakammaṃ“², tiddisaṃ tva
tiddisaṃ idam kammaṃ³ kāmā na yuttāṃ“ ti evan tvaṇ paṇṇavekkhiteva pāṇi-
pātādiṇānaṃ akaronto hiriṃ samutthāpeti, tathā „pāpaṇā nāṃ etan dubbala-
jātikanāṃ kammaṃ, tiddisaṃ sūrahāvāṇasampannassa idam kammaṃ kāmā na
yuttāṃ“ ti evan sūrahāvāṇa paṇṇavekkhiteva pāṇipātādiṇānaṃ akaronto hiriṃ
samutthāpeti, tathā „pāpakammaṃ nāṃ etan andhabhāṇānaṃ kammaṃ na paṇḍi-
tānaṃ, tiddisaṃ paṇḍitaṇaṃ bahusevataṇṇa idam kammaṃ kāmā na yuttāṃ“ ti
evan bhūmasāraṇa paṇṇavekkhiteva pāṇipātādiṇānaṃ akaronto hiriṃ samutthāpeti,
evan ajjhāṇasamutthānaṃ hiriṃ⁴ tatohi⁵ kīraṇehi samutthāpeti, samutthāpetvā
ca pana attano citte hiriṃ paraveva pāpakammaṃ na karoti, evan hiri ajjhāṇa-
samutthānaṃ nāma hoti; katham ottappam bahiddhasamutthānaṃ nāma, „acc-
evaṇ pāpakammaṃ karissasi catum“⁶ porāṇaṃ garabappatto bhavissasi,

Garahissanti tam viññā assuṇi nāgariko yathā,
vivaḍḍito⁷ āḷarantehi katham bhikkhū karissanti“⁸

paṇṇavekkhanto⁹ bahiddhasamutthānaṃ ottappena pāpakammaṃ na karoti, evan
ottappam bahiddhasamutthānaṃ nāma hoti, katham hiri attādihipateyyā nāma,
idh¹⁰ akacce kulaputto attānaṃ adhipatiṃ jettakam karvā „tiddisaṃ saddha-
pabbajitassa bahusevataṇṇa dhutevadissa na yuttāṃ pāpakammaṃ kāmā“ ti pāpaṇā
na karoti, evan hiri attādihipateyyā nāma hoti, imāha Bhagavā: „Yo attānaṃ
yeva adhipatiṃ karvā akkuseṇa pajāhāti akkuseṇa bhūveṇi akkuseṇa pajāhāti
anavajjam bhūveṇi siddham attānaṃ paribharati“, katham ottappam lokādihi-
pateyyam nāma, idh¹¹ akacce kulaputto lokānaṃ adhipatiṃ jettakam karvā pāpa-
kammaṃ na karoti, yathāha: „Māhi kko paṇḍiyaṇa lokasamutthānaṃ, tasmiṇ¹² kko
yeva lokasamutthānaṃ santi samanabrāhmaṇā iddhimanto“¹³ dībhacakkhukā para-
cittavidūno¹⁴, te dūrato pi passanti samāna pi¹⁵ dīssanti, cetasāpi cittaṃ
pajāhanti, te pi maṃ evan jāṇessanti „passathe kko imāṃ kulaputtānaṃ, saddhāya
agāraṃ anagāriyaṇaṃ pabbajito samāno“¹⁶ vokiṇo¹⁷ viharati pāpakāhi akkuseṇa
dhammekhi¹⁸, santi devasā iddhimanto dībhacakkhukā paracittavidūniyo¹⁹, te
dūrato pi passanti samāna pi²⁰ dīssanti, cetasāpi cittaṃ pajāhanti, tāpi maṃ²¹
jāṇessanti „passathe kko imāṃ kulaputtānaṃ, saddhāya agāraṃ anagāriyaṇaṃ

¹ C° C° evan. ² C° kattaḥhakam kammaṃ. ³ C° omits kammaṃ. ⁴ C° -jāṇāṇi
hiri. ⁵ so all three MSS. ⁶ C° vaḍḍito. ⁷ C° karissanti. ⁸ C° adds hi.
⁹ C° mahān tasmiṇ. ¹⁰ C° iddhimantā. ¹¹ C° -vidūno, C° -vidūno. ¹² C°
adds na. ¹³ C° omits samāno. ¹⁴ C° vokiṇo. ¹⁵ C° dhammekhi. ¹⁶ C°
-vidūtiyo. ¹⁷ C° adds na. ¹⁸ C° adds evan.

pabbajito samāno vokinno¹ viharati pāpehi akusalāhi dhammehi², so lokas
yeva adhipatīti karitvā akusalam pajahati akusalam³ bhāveti sāvajjam pajahati
anavajjam⁴ bhāveti suddham attānam pariharati⁵, evaṃ ottappam lohidhi-
pateyyam nāma hoti⁶; lajjasabbhāvasenhoti⁷ hiri bhayasabbhāvasanñhitam⁸ ottappam
ti, ettha pana lajja ti lajjanakkāro tena sabbhāvena sanñhitā hiri, bhayan ti
apāyabhayan tena sabbhāvena sanñhitam ottappam, tadubhayam pi pāpapati-
vajjane pākajam hoti, akacco⁹ hi yathā nāma¹⁰ eko kulaputto uccārapassāvādīti
karonto lajjitabbhayuttakam¹¹ ekam diṇṇa lajjanakkārapatto bhavoyya hīlito¹² evaṃ
evaṃ ajjhataṃ lajjidhammam okkametvā pāpakkammam na karoti, akacco⁹
apāyabhayabhito hotvā pāpakkammam na karoti, tati¹³ idam opommam: yathā
hi¹⁴ dviṇ ayogujam eko sitalo bhavoyya¹⁵ gūthamakkhito eko upbo āditto
sattha paññito sitalam gūthamakkhītatta jignocchanto na gahāti itarāni āśabha-
yena¹⁶ sattha sitalassa gūthamakkhītassa jignocchāya agahatam¹⁷ viya ajjhataṃ
lajjidhammam okkametvā¹⁸ pāpassa akaramam uḥassa jāhebhayena agahatam¹⁹
viya apāyabhayena pāpassa akaramam +editabbam: sappattisavalekkhanā hiri
vajjabhirukabhayadaṇḍavalekkhanam²⁰ ottappam ti, idam pi drayan pāpapati-
vajjane yeva pākajam hoti²¹, akacco hi jātimahantapaccavekkhanā²² suttha-
mahantapaccavekkhanā āyujjamahantapaccavekkhanā sabrahmacārimahantapacca-
vekkhanā²³ ti catuhi²⁴ kāraṇehi sappattisavalekkhamam hirim samuṭṭhāpetvā
pāpam na karoti, akacco attānūvadabbayam parānūvadabbayam dandabbayam
duggaṭṭhabbayam²⁵ ti catuhi²⁶ kāraṇehi vajjabhirukabhayadaṇḍavalekkhanam ottappam
samuṭṭhāpetvā pāpam na karoti, sattha jātimahantapaccavekkhanādīni 4 eva
attānūvadabbayādīni 4 viṭṭhāretvā kathetabbāni, tesāni viṭṭhāro Aṅguttarattha-
kathāya vutto²⁷, sukkaḍḍhammasamāhīti ti idam eva²⁸ hirottappam ādīni
kavā kattabbā²⁹ kusalā dhammā sukkaḍḍhammā nāma, te sabbasamagūḥikāyena
catubbhūmakalokiyalokuttaradhammā, tehi samāhīti samamāgātā ti ettha;
santo sappurisa loka ti kīyadhammādinam samāhīti santo kasaṇṇakata-
vedhīya³⁰ sobhanapuriā³¹ ti sappurisa loka ti pana sakkhīraloko sattaloko
okkhaloko khandhaloko āyatanaloko dhātuloko ti anekavidho, tattha eko loka
sabbe satti āharatthīhi³² -pe- atthārasaloko atthārasa dhātuyo ti, ettha sam-
khīraloko vutto, khandhalokādaya tadantogadhi yeva, syāti loka paraloka
devaloka manussaloka ti ādīni pana sattaloka³³ vutto.

¹ C¹ vokinno. ² C¹ C² akusalam. ³ C¹ C² anavajjam. ⁴ C¹ C² hīlito. ⁵ C¹ C² sanñhitā. ⁶ C¹ C² akacco. ⁷ C¹ C² lajjitabbhayuttam. ⁸ C¹ C² hīlito, C³ hīlito, C⁴ hīlito. ⁹ C¹ C² akacco. ¹⁰ C¹ C² adda hi. ¹¹ C¹ C² omitta hi. ¹² C¹ C² bhavoyyam. ¹³ C¹ C² dūha-. ¹⁴ C¹ C² agahamam, C³ agahatam. ¹⁵ C¹ C² okkamitvā. ¹⁶ C¹ C² agahamam. ¹⁷ C¹ C² -dassāvi-. ¹⁸ C¹ C² omitta hoti. ¹⁹ C¹ C² -nā. ²⁰ C¹ C² -nā, C³ -cari-. ²¹ so alī three MSS. ²² C¹ C² -bhayam. ²³ C¹ C² vutto. ²⁴ C¹ C² jūhamassa. ²⁵ C¹ C² kattabbā. ²⁶ C¹ C² kasaṇḍikkāya. ²⁷ C¹ C² sobhana-. ²⁸ C¹ C² āhara-. ²⁹ C¹ C² ādīnipantasantaloka.

Yāvāti candimasurīyā parihaṇanti virocanti
 itva sahasasādhū loka ettha te vattati¹ vato ti

ettha okāsaloka vutto; tesu idha sattaloka adhippeto, sattalokasmiṃ hi yeva
 evarūpā sappurisa; te devadhammā ti vuccare, tattha devā ti sammuti-
 devā uppatthidevā viuddhīdevā ti tīridhā, tesu Mahāsammatakkilato paṭṭhaya
 lokena devā ti sammastatti² rājarsjakumārādayo sammutidevā nāma, devaloka
 uppannā uppatthidevā nāma, khināsa viuddhīdevā nāma, vuttam pi e' etan:
 sammutidevā nāma rajāno deriyo kumārā³, uppatthidevā nāma bhummadeve
 upādiya tatuttarito devā, viuddhīdevā nāma Buddhapacceka-Buddhakālinasava ti,
 imesaṃ devānaṃ dhammā ti devadhammā ti⁴, vuccare ti vuccanti, kirotappa-
 mūlakā hi kusāladhammā⁵, kusālakumpadāya e' eva devaloka nibbattiya ca
 viuddhībhāvasa⁶ eva⁷ kārapattā⁸ kāraṇittho tīridhānaṃ tesu devānaṃ
 dhammā ti devadhammā, tehi devadhammehi samannāgatā puggalipi devadhammā,
 tamā puggalūdhittānāya desanāya⁹ te dhamme desento santo sappurisa loka
 devadhammā ti vuccare ti ita.

Yakkho imāṃ dhammadesanaṃ sutvā pasanno Bodhisattam
 āha: „paṇḍita, ahaṃ tumhākaṃ pasanno, ekaṃ bhātarāṃ demī,
 katarāṃ ānemi¹⁰“. „Kaniṭṭha¹¹ ānehi¹²“. „Paṇḍita, tvam
 kevalaṃ devadhamme jānāsi yeva, na pana tesu vattaṃti¹³“.
 „Kinkāraṇā¹⁴“ ti. „Yamkāraṇā jeṭṭham tṭhapetvā kaniṭṭham¹⁵
 ānāpento jeṭṭhāpaccāyikakammaṃ nāma na karosīti¹⁶“. „Deva-
 dhamme cāhaṃ yakkha jānāmi tesu ca vattāmi, mayāṃ hi
 imāṃ araññaṃ¹⁷ etan nissāya pavitthā, etassa hi atthāya
 amhākaṃ pitarāṃ etassa mātā rajjāṃ yāci, amhākaṃ pana
 pitā tam¹⁸ varāṃ adatvā amhākaṃ anurakkhapattṭhaya¹⁹ arañña-
 vāsaṃ²⁰ annajāni, so kumāro anivattitvā amhehi saddhīm āgato,
 tam arañña eko²¹ yakkho khāditi²² vutte pi na koci sad-
 dahissati, tenāhaṃ garababbhayabhito²³ tam eva ānāpemi²⁴“.
 „Sādhu sādhu paṇḍita; tvam devadhamme ca jānāsi tesu ca

¹ C² vattatiti. ² C¹ sammattā. ³ C¹ kumārā corrected to rājakumārā. ⁴ C¹
 omitta ti. ⁵ C¹ kusāla-. ⁶ C¹ viuddhībhāvasasa corrected to viuddhībhāvasasa.
⁷ C¹ kārapantā. ⁸ C¹ omitta desanāya. ⁹ C¹ kaniṭṭhasi corrected to kaniṭṭham.
¹⁰ C¹ kaniṭṭham. ¹¹ C¹ C² nāma karosīti, C¹ nāma karosīti corrected to na
 karosīti. ¹² C¹ C² araññaṃ. ¹³ C¹ na. ¹⁴ C¹ C² anurakkhāna-. ¹⁵ C¹ C²
 arañña-, C¹ arañña-. ¹⁶ C¹ anurakkhāna corrected to amheva, C¹
 arañña eko. ¹⁷ so all three MSS.

vattasāsi¹ pasammacitto yakkho Bodhisattassa sādhu-kāraṇaṃ datvā
 dve pi bhātaro ānetvā adāsi. Atha naṃ Bodhisatto āha:
 „samma, tvaṃ pubbe attanaṃ katena pāpakammena paresaṃ
 mahasahitakkhadako² yakkho kutvā nibbatto, idāni puna pi pāpam
 eva³ karosi, idam te pāpakammaṃ nirayadihi mmeccitoṃ na
 dassati, tasmā ito paṭhāya pāpam pahāya kusalaṃ karohi⁴,
 asakkhi ca pana tam⁵ dametum. So tam yakkhaṃ dametvā
 tena⁶ saṃvihitarakkho⁷ tatth⁸ eva vasanto ekadivasam nak-
 khattaṃ oloketvā pitu kālakatabhāvaṃ ūtvā yakkhaṃ adāya
 Bārāṇasīṃ gantvā rajjam gahetvā Candakumārassa oparajjam
 Suriyakumārassa senāpatiṭṭhānam datvā yakkhassa ramaṇiye
 thāne āyatanāni karetvā yathā so aggamālaṃ aggapupphaṃ
 aggabhattaṃ ca labhati tathā akāsi. So dhammena rajjam
 karetvā yathākammaṃ gato.

Saithā imā dhammasaṃsaṃ āharitvā dassetvā⁹ saccāni pakāse-
 si. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpatti-phale patiṭṭhahi. Sammā-
 sambuddho pi dve¹⁰ vattiṇi kathetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam
 samedhānesi: „Tadā dakarakkhavo bahubhaḍḍikabhikkhu abosi. Suriya-
 kumāro Aṇando, Candakumāro Sāriputto, jeṭṭhakubhātā Mahimāsā-
 kumāro aham eva āhe¹¹ ti. Devadhammajātakaṃ.

7. Katthahārijātaka.

Putto tyāham¹ mahārājā ti. Idam Saithā Jetarane
 vharanto Vāsabhakkhattiyāya vattiṇi ārabhā kathesi. Vattiṇi
 Dvādasanipāte Bhaddasālajātaka āvibhavissati. Sā kira Mahānāmasa
 Sakhasa dhītā Nāgumudāya nāma dāsiyā kucchisaṇṇā jātā Kosalā-
 rājassa aggamhosi aho². Sā³ raṇṇā⁴ puttam vijāyī. Rājā pui⁵
 assā pucchā dāsibhāvaṃ ūtvā thānam parihāpesi, puttassa Viḍḍa-
 bhassāpi thānam parihāpesi yeva. Ubho pi antonivasaṃ yeva vasanti.
 Saithā tam kāraṇam ūtvā pubbaṇhasamaye⁶ pañcasantabhiḍḍikhu-
 pari-

¹ C² C³ mahāsaṃsaṃ. ² C² pāpakammāni corrected to pāpakamāni. ³ C² C³ naṃ. ⁴ C² te. ⁵ C² saṃvihita-. ⁶ so all three MSS. ⁷ C² adāsi pi. ⁸ C² C³ Dhp. p. 216. ⁹ C² tyāha, C³ tyāha corrected to tyāham. ¹⁰ C² omits sa. ¹¹ C² C³ raṇṇā. ¹² C² C³ pubbaṇha-.

vuto¹ rañño² nīvesanāṃ gantvā paññattāmaṃ³ nisīditvā „mahārāja kahaṃ Vāsabhakkhattiya“ ti āha. Rājā taṃ kārāṇaṃ ārocesi. „Mahārāja Vāsabhakkhattiya kassa dhītā“ ti. „Mahānāmasaṃ bhante“ ti. „Āgacchamānā kassa āgatā“ ti. „Mayhaṃ bhante“ ti. „Mahārāja, esā rañño⁴ dhītā, rañño⁵ va āgatā; rājānaṃ yeva⁶ paṭicca puttāṃ isāhi, so⁷ putto kumārāṇā pītu santākaṇṇa rājassa vāmika sā hoti, pubbe rājāno mahuttikāya kaṭṭhabhārikāya kucchisaṃhū puttāṃ labhītvā puttassa rājānaṃ adamaṇi“ ti. Rājā taṃ⁸ atthassa vibhāratthāya Bhagavantaṃ yāci. Bhagavā bhavaṇṭareṇa paṭicehannaṃ kārāṇaṃ pākaṇṇaṃ akāsi:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatto rājā mahantena yassaṇa uyyānaṃ gantvā tattha pupphaphalalobhena vicaranto uyyānavanasāde⁹ gayītvā gayītvā¹⁰ dārūni¹¹ uddharamānaṃ ekam itthiṃ diṣvā paṭibaddhacitto suhvasaṃ kappesi. Taṃ khaṇaṃ yeva Bodhisatto tassā kucchiyaṃ yeva paṭisaṇḍhiṃ gaṇhi. Tāvad eva tassā vajirapāritā viya garukā kucchi¹² ahoṣi. Sā gabbhassa paṭiṭṭhitabhavaṃ ſātvā „gabbho me deva paṭiṭṭhito“ ti āha. Rājā aṅgulimuddikaṃ datvā „sace dhītā hoti imāṃ viśasjetvā poseyyāsi, sace putto hoti muddikāya saddhiṃ mama santikaṃ āneyyāsi“¹³ vatvā pakkāmi. Sāpi paripākagabbhā¹⁴ Bodhisattaṃ vijāyi. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle keḷimaṇḍale¹⁵ kilantassa¹⁶ evaṃ vattāro¹⁷ honti „nippitiken¹⁸ amhā¹⁹ pahatā“ ti. Taṃ eva Bodhisatto mātu santikaṃ gantvā „amma ko mayhaṃ pītā“ ti pacchi. „Tāta tvaṃ Bārāṇasirañño²⁰ putto“ ti. „Amma atthi paṇa koci sakkhīti“. „Tāta rājā imāṃ muddikaṃ datvā²¹ sace dhītā hoti imāṃ viśasjetvā poseyyāsi, sace putto hoti imāya muddikāya saddhiṃ āneyyāsi“²² vatvā gato²³ ti. „Amma evaṃ sante kasmā maṃ pītu santikaṃ

¹ C¹ āraṇṇa-. ² C² C³ rañño. ³ C⁴ C⁵ paññatti-. ⁴ C⁶ eva sā rañño va corrected to eva sā rañño va, C⁷ esā rañño. ⁵ C⁸ yena. ⁶ C⁹ labhito. ⁷ C¹⁰ -vanasaṇḍena. ⁸ C¹¹ omīta oṃs gayītvā. ⁹ C¹² dārūni. ¹⁰ C¹³ has later added esā. ¹¹ C¹⁴ -eti. ¹² C¹⁵ paripākka- corrected to paripakka-. ¹³ C¹⁶ keḷimaṇḍale, C¹⁷ keḷimaṇḍale keḷimaṇḍale. ¹⁴ C¹⁸ kilantassa. ¹⁵ C¹⁹ vattāro, C²⁰ vattā corrected to vattāro. ¹⁶ C²¹ nippitikenamhi, C²² nippitikenamahi.

nānesi¹. Sā puttassa ajjhāsayaṃ natvā rājadvāraṃ gantvā
rañño² ārocāpesi rañño³ ca⁴ pakkosāpitaṃ pavisitvā rājānaṃ
vanditvā „ayaṃ te deva putto“ ti āha. Rājā jānanto pi pari-
samajjhe lajjaya „na mayhaṃ putto“ ti āha. „Ayaṃ⁵ te deva
muddika, imamaṃ sañjānāsīti“. „Ayaṃ pi mayhaṃ muddikā na
hotīti“. „Deva idāni⁶ thapetvā saccakiriyaṃ aṇño⁷ mama
sakkhi⁸ n’ atthi, sac’ ayaṃ dārako tumhe paticca jāto ākāse
tiṭṭhato, noce bhūmiyaṃ patitvā maratā“⁹ ti Bodhisattaha
pāde gahetvā ākāse khipi. Bodhisatto ākāse pallamkāṃ ābhu-
jitvā nisinna madhurassareṇa pīto dhammaṃ kathento imaṃ
gātham āha:

Putto ty-āhaṃ mahārāja, tvaṃ maṃ poxa janādhipa,
aṇño¹⁰ pi devo poseṭi kiñca devo sakam pajan ti. 6.

Tattha putto tyāhaṃ ti putto te āhaṃ, putto ca maṃ¹¹ etc.¹² at rajo khetto
antevālo¹³ diṇṇako ti catubbhā¹⁴, tattha atānaṃ paticca¹⁵ jāto at rajo nāma,
sayanaṃ pīttho pulasthi¹⁶ uṇe ti evaṃ ādā¹⁷, nibbatto khetto nāma, santiko
sippuggaṇṇako¹⁸ antevālo nāma, poseṭtanātho diṇṇo diṇṇako nāma, idha
pama at rajāṃ suṇḍhaya putto ti cattaro, cattaro¹⁹ saṅghavattūhi janāṃ raṇṇatīti
rājā, mahanto rājā mahārāja, taṃ āmantento āha: mahārāja ti, tvaṃ maṃ
poxa janādhipa ti janādhipa mahājanajethako tvaṃ maṃ poxa kharassu
vaḍḍhi, aṇño²⁰ pi devo poseṭti aṇño²¹ pi hatthibandhadyo manussā
hatthassādyo āroccānagato bahujāṃ ca devo poseṭi, kiñca devo sakam
pajan ti, uttha pama kiñca ti garahattho ca anuggarahattho²² ca nipīto, sakam
pajan atāno puttāṃ maṃ devo na poseṭti pi²³ vadanto garahatī nāma, aṇño²⁴
bahujāṃ²⁵ poseṭti vadanto anuggarahatī²⁶ nāma, ti Bodhisatto garahanto pi
anuggarahatī²⁷ pi kiñca devo sakam pajan ti āha.

Rājā Bodhisattassa ākāse nisiditvā evaṃ dhammaṃ desen-
tassa sutvā „ehi tāta, āhaṃ eva poṇessāmi āhaṃ eva poṇes-
sāmi“²⁸ hattham pasāresi. Hatthasahassam pasārayittha²⁹.

¹ C¹ C² -rañño. ² C¹ omitta ca. ³ C¹ ayaṃ. ⁴ C¹ has later added tvaṃ.

⁵ C¹ C² aṇño. ⁶ C¹ C² sakkhi. ⁷ C¹ aṇño. ⁸ C¹ nimete corrected to nimete.

⁹ C¹ catubbhā corrected to catubbhā. ¹⁰ C¹ pati. ¹¹ C¹ C² ādā. ¹² C¹ C²

C¹ sippuggaṇṇako. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C¹ aṇño; C² aṇño. ¹⁵ C¹ C²

aṇño. ¹⁶ C¹ C² anuggaṇṇanatho. ¹⁷ C¹ poseṭtiṭṭi. ¹⁸ C¹ bahujāṃ. ¹⁹ C¹

anuggarahatī. ²⁰ C¹ anuggarahato. ²¹ pasārayittha? C¹ pasāresiyittha.

Bodhisatto aññassa¹ hatthe anotaritvā rañño² va hatthe otaritvā amke nisīdi³. Rājā tassa oparajjam datvā mātaram aggamahe-sim akāsi. So pīṭa accayena Kaṭṭhavāhanarājā⁴ nāma hutvā dhammena rājjam karetvā yathākammanā gato.

Satthā Kosalarañño⁵ imam dhammadessanā āharitvā dve vatthūni dassetvā anusandhūm ghatetvā jātukān samodhānesi: „Tadā mātā Mahāmāyā ahoṣi, pītā Suddhodanammhārājā, Kaṭṭharāhanarājā⁶ aham eva ahoṣim“ ti⁷. Kaṭṭhabhārijātakaṃ.

8. Gāmanijātaka.

Api ataramānānaṃ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto asaṭṭhaviṛiyam bhikkhūni ārabhā kathesi. Imasmim pama-jātaka paocuppannavattthū⁸ ca añjaravattthū⁹ ca Ekādasanipāṭe Sam-rara-jātaka āvibhavissati, vatthūni hi tassmī¹⁰ ca imasmim ca ekasadiśam eva. gūthū pama-nānā. Gāmanikumāro¹¹ Bodhisattassa evāde thavā bhūtikasatassa kaṇṭho¹² pi hutvā bhūtika-ataparivāro se-tacchattassa beṭṭhū varapallāṅke¹³ nisimmo uttaro yasasumpattim olo-ketvā „yam mayham yasasumpatti ambhakaṃ“¹⁴ ācariyassa santakā¹⁵ ti tujjho imam udānaṃ udānesi.

Api ataramānānaṃ phalassā¹⁶ va samijjhati,
vipakkabrahmacariyo¹⁷ smi, evam jānāhi Gāmanū¹⁸ ti. 7.

Tuttha apīti nipātamattāsi, ataramānānaṃ ti paṇḍitānaṃ evāde thavā atutitvā avegā hitvā¹⁹ upāyena kammam karontānaṃ, phalassā²⁰ va sa-mijjhati ti yathāpatthitaphalo seṭṭh²¹ tassa phalassa nipphattiyā²² samijjhati yeva, attha vā phalassā²³ ti āsaphāsaṃ, yathāpatthitā²⁴ phalaṃ samijjhati yevā ti attho, vipakkabrahmacariyo²⁵ smi ti attha cattari saṅgahavattthū²⁶ sathasariyattā brahmacariyaṃ nāma taṃ ca sammūlikāya yasasumpattiyā pe-ti-laddhattā vipakkaṃ²⁷ nāma, so vāso yaso nipphanno²⁸ so pi sathatthena brahmacariyaṃ nāma, tenāha vipakkabrahmacariyo²⁹ smi ti, evam jānāhi Gā-

¹ C¹ C² aññassa. ² C³ C⁴ rañño. ³ C⁵ nāsīdi. ⁴ C⁶ kaṭṭhavāhanā-. ⁵ C⁷ -rañño. ⁶ C⁸ omitti Satthā . . . ahoṣimti. ⁷ C⁹ C¹⁰ gāmanū-. ⁸ C¹¹ kaṇṭho, ⁹ C¹² C¹³ varapallāṅke. ¹⁰ C¹⁴ mayham. ¹¹ C¹⁵ phalassā, C¹⁶ phalassā corrected to phalassā. ¹² C¹⁷ C¹⁸ gāmanūti. ¹³ C¹⁹ āvegāhitvā, C²⁰ āvegāhitvā corrected to āvegāhitvā. ¹⁴ C²¹ phalassā. ¹⁵ C²² asā. ¹⁶ C²³ nipphattiyā. ¹⁷ C²⁴ phalassā. ¹⁸ C²⁵ omitti yathā. ¹⁹ C²⁶ C²⁷ saṅgahā-. ²⁰ C²⁸ vipakkaṇaṃ, C²⁹ vipakkāte corrected to vipakkaṇi. ³⁰ C³¹ nipphanno.

manitti¹ kathaesi gāmaparise² pi gāmajetthako pi gāmani³, idha pana sabbe-
jāmajetthakam attānam sandhāyāḥ: „ambho gāmani⁴, tvaṃ etah kārānam
evam⁵ jānāhi, karāyāsi nissāya bhāḍakasāni atikkamtvā idam mahārajjam
patto imin⁶ ndānam ulāhesi.

Tasmim pana rajjam patte sattatthadivasaccayena valhe pi
bhāṭaro uttāno vasanattānaṃ gatā. Gāmanirāja⁷ dhammena rajjam
kāretvā yathāhammam gato. Bodhisatto pi puññam⁸ katvā yathā-
hammam gato.

Satthā imam dhammasaṃsāraṃ āharitvā dassetvā⁹ saccāni pakāsemi.
Saccapariyosāne osattāharitvā bhikkhū arahatte patiṭṭhito ti. Satthā
dve vatthūni katvā annasandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi.
Gāmanijātakaṃ¹⁰.

9. Makhādevajātaka.

Uttamaūgarubhā¹ mayhan ti. Idam Satthā Jetavane
vihārento mahānekkhammasu ārabhā kathaesi. Tam hetthā
Nidānakathāyaṃ kathitam eva. Tasmim pam kāle bhikkhū Dasaba-
lassa nekkhammam vaṇṇantā nisīdimā. Atha Satthā dhammasabham
āgantvā Buddhasāno vāsinno bhikkhū āmantesi: „kāya me 'ttha
bhikkhave etarahi kathāya sammānā² ti pucchētvā „bhaṇte me nānāya
kathāya, tomhākam yeva³ pana nekkhammam vaṇṇayamānā meṃ⁴
amhā⁵ ti „bhikkhave, me Tathāgato etarahi yeva nekkhammam
nakkhanto, pubbe pi nakkhanto yevā⁶ ti āha. Bhikkhū tass' attānā-
vibhāvattāna⁷ Bhagavantam yācimesu. Bhagavā bhavantareṇa pa-
picchannam⁸ kārānam pakāsam akāsi:

Atte Vidharatthe Mithilāyaṃ Makhādevo nāma
rāja ahoṣi dhammiko dhammarāja. So catvārisativassasahassāni
kumārakīlaḥ⁹ tathā oparajjam tathā mahārajjam katvā diḥham
addhannam khepetvā ekadivasaṃ kappakam āmantesi: „yadā
me samma kappaka sīrasmim phalitāni passeyyāsi atha me
āroceyyāsi¹⁰. Kappako pi¹¹ diḥham addhānani khepetvā eka-

¹ C¹ gāmanid. ² C² gāmaḥ. ³ C³ C⁴ gāmanī. ⁴ C⁵ eva. ⁵ C⁶ gāmanirāja.
C⁷ gāmanirāja, C⁸ gāmanirāja. ⁶ C⁹ puññam. ⁷ so all three MSS. ⁸ C¹⁰
gāmanī. ⁹ C¹¹ C¹² uttamāṅga. ¹⁰ C¹³ omite yeva. ¹¹ C¹⁴ -bhāvattāna corrected
to -bhāvattāya. ¹² C¹⁵ patiṭṭhanta. ¹³ C¹⁶ -kīlaḥ. ¹⁴ C¹⁷ omite pi.

divasaṃ raṇṇo¹ añjaṇavaṇṇānaṃ keśānaṃ antare ekaṃ eva phalitāṃ divā „deva ekaṃ te² phalitāṃ dissatīti“ ārocesi, „tena hi me samma taṃ phalitāṃ uddharitvā pāṇinhi tha-pehīti“ ca³ vutto suvaṇṇasandāsena uddharitvā raṇṇo⁴ pāṇinhi patitthāpesi. Tada raṇṇo⁵ caturāsītiravaṇṇasahassāni āyini aya-siṭṭhaṃ hoti. Evaṃ sante pi phalitāṃ divā va⁶ maccurājānaṃ āgantvā samipe thitāṃ viya attānaṃ ādittapannasālāṃ pa-viṭṭhaṃ viya ca maññamāno⁷ samvegaṃ āpajjitvā⁸ „bala Ma-khādeva yāva phalitaṃ⁹ uppāda¹⁰ va ime kilēse jahitūṃ nā-sakkhīti“ cintesi¹¹. Tassa evaṃ phalitapātubhāvaṃ¹² āvajjantassa āvajjantassa antodāhe uppajji, sarirā vedā muccinhu, sātakaṃ piḷevā apanetabbākārappattā ahesuṃ. So „ajj¹³ eva mayā nikkhamitvā pabbajitūṃ vattīti“¹⁴ kappakassa satasahas-sutthānaṃ gāṃavarāṃ datvā jettaputtam paḷkosāpetvā „tāta, mama sise phalitāṃ¹⁵ pātubhūtaṃ, mahallako ‘mhi jāto“, bhutta kho pana me mānusaṃ kāmā, idāni dīlhabakāme pariyesissāmi, nekkhammakilo“ mayhaṃ, tvaṃ imaṃ raṇṇaṃ patipajja, ahaṃ pana¹⁶ pabbajitvā Makhādevambavanūyyāno¹⁷ vasaṃto samaya-dhammaṃ kariṇissāmiti“ āha. Tam evaṃ pabbajitukāmaṃ amaccā upasaṃkamitvā „deva kiṃ tumbhakaṃ pabbajjākāraṇaṃ“ ti pucchīmaṃ. Rāja phalitāṃ¹⁸ hatthena¹⁹ gahetvā amaccānaṃ imaṃ gātham āha:

Uttamaṅgaruhā mayhaṃ ime jātā vayocharā

pātubhūtā devadūtā, pabbajjāsamayo mama²⁰ ti. 8.

Tattha uttamaṅgaruhā²¹ ti keśā²², keśā hi sabbesaṃ hatthepādādiṇaṃ aṅgānaṃ uttāme ajrasuṃ ruhattā²³ uttamaṅgaruhā²⁴ nāma ti vuccanti, ime jātā vayocharā²⁵ ti paccattha tīti phalitapātubhāvena²⁶ tūnaṃ vāyinaṃ

¹ O² C² raṇṇo. ² C² tena. ³ C² omitta ca. ⁴ C² omitta va. ⁵ C² C²

maññamāno. ⁶ C² has later added cintesi. ⁷ C² phali- corrected to palli-

⁸ C² omitta cintesi. ⁹ C² palli-. ¹⁰ C² C² vaddhaṭṭi. ¹¹ C² palli-. ¹² C²

pāto. ¹³ C² nekkhammakilo. ¹⁴ C² omitta pana. ¹⁵ C² makhādevambavanūyyāno.

¹⁶ C² hattho. ¹⁷ C² C² uttamaṅga-. ¹⁸ C² keśāruhattākeśā. ¹⁹ C² ruhattā.

²⁰ C² C² uttamaṅga-. ²¹ C² palli.

haranato ime jātā vayecharā, pātubhūtā ti nibbatā, devadūtā ti, dero ti
 macco, tassa dūtā ti devadūtā, srammā hi phallitā pātubhūteṇ maromājassa
 antike tīto viya hoti, tassā phallitā maruḍevassa dūtā ti vuccanti, devā
 viya dūtā ti pi devadūtā, yathā hi ānākatapaṭṭiyattāya devatāya ākāso dūtā
 „anukāḍivase maruḍassitī“ vutte tam tath' eva hoti evaṃ srammā phallitā
 pātubhūteṇ devatāya vyākaraṇasandham eva hoti, tassā phallitā devasādā
 dūtā ti vuccanti, viuddhadevānaṃ dūtā ti pi devadūtā, sabbabodhiattā hi
 jñāneryādhamatapaḥajjite dīva va samvaram apajjitva uttāhama pabbajanti,
 yathāha:

Jināṃ ca dīva dukkhita¹ ca vyādhitā
 mata² ca dīva gataṃ āyasaṃkhaṇaṃ
 kākyaṇṭhaṃ pabbajitā³ ca dīva
 tasmā ahaṃ pabbajito 'mhi rājā ti.

(imi paṭiyāyena phallitā viuddhadevānaṃ dūtā devadūtā ti vuccanti,
 pabbajjāsamaṃ mamaṃ⁴ ti gūḍhāvato nikkhantattāyena pabbajjā ti daddhaṃ-
 mase samavallōgaḥaṇassa⁵ kīṇo mayhaṃ ti dasseti.

So evaṃ vatvā⁶ tam divasaṃ eva rajjāni pahāya isipab-
 bajjāni pabbajitvā tasmā⁷ āva Makhādevambavane viharanto
 caturāsītivassasahasāni cattāro brahmavihāre bhāvetvā apa-
 rihinajjhāne tīto kālaṃ katvā Brahma-loke nibbatitvā puna
 tato cato Mithilāyaṃ yeva Nimi nāma rājā hutva ossakka-
 mānaṃ⁸ attano vamsaṃ ghatetvā tatthi⁹ eva anubavane pabbajitvā
 brahmavihāre bhāvetvā puna brahmalokūpago va ahoṣi.

Sattāpi „nā bhikkhave Tathāgato idāṃ“ eva mahābhikkhamaṇaṃ
 nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā¹⁰ 'ti imaṃ dhammadesanāṃ āha-
 ritvā dassetvā cattāri saccāni pakāseṃ. Kesi sotāpannā ahesuṃ, keci
 sahadāgāmino, keci anāgāmino. Iti Bhagavā imāni dve vatthūni ka-
 thetvā amasandhiṃ ghatetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā kappake
 ānando ahoṣi, putte Bāhilo, Makhādevarājā pana ahaṃ evā ti.
 Makhādevajātakaṃ.

¹ C¹ dukkhitā, ² C² mamaṃ corrected to mamā, ³ C³ -gahenassa, ⁴ C⁴ C⁵
 vatthi, ⁵ C⁶ C⁷ turimā, ⁶ ste | C⁸ ossakkānāmaṃ.

10. Sukhavihārijātaka.

Yāu ca aṇḍe¹ na rakkhantīti. Idam Saithā Anūpiyana-
garam² nissāya Anūpiyambarane³ riharanto sukhavihāriṃ Bhaddi-
yatttheram⁴ ārahhaṃ kathesi. Sukhavihāri⁵ Bhaddiyattthero⁶ cha-
khattiyasamūhame⁷ Upāli-sattamo pabbajito. Tesu Bhaddiyattthero⁸
ca Kimbūlaththero⁹ ca Bhaguttthero ca Upālithero ca arahattāni pattā,
Anandatthero sotāpanno jāto, Anuruddhatthero dibbacakkhuko, Deva-
datto jhānalābhi¹⁰ jāto. Channam pana khattiyānam vassam yāva
Anūpiyanagara¹¹ Khandabāhājātaka ārihāvāsanti. Ayasmā pana Bhaddiyo
rājakāle attānam rakkhanto rakkhāsamvidhānadevatā va¹² bahūhi¹³
rakkhāhi rakkhayamānesa npari pāsādātale mahāsayane samparivatta-
mānassapi¹⁴ attano bhayapattin¹⁵ ca idam arahattāni patvā araññādisu¹⁶
yattin katthaci vicaranto pi attano vigatābhayataṃ ca samanupassanto
„aho sukham aho sukham“ ti udāman udānesi. Tam bhikkhū „āyasmā
Bhaddiyo aṇḍam¹⁷ vyākaroṇi“ Bhagavato ārocesum. Bhagavā
„bhikkhave, Bhaddiyo na idān¹⁸ eva sukhavihāri¹⁹“, pubbe pi sukha-
vihāri yevā²⁰ ti āha. Bhikkhū tass²¹ atthasāribhāvavattihāya Bhagavantam
yācimsu. Bhagavā bhavantareva paticchannam kārūṇam pākajāni akāsi:

Autte Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rajjān kārāyamāne
Bodhisatto ndiccebrahmanamamahāsalo hutva kāmesu
ādinavam²² nekkhamme cānisaṇṇam diavā kāme pahāya Hima-
vantam pavisitvā isipabbajjāṃ pabbajitvā attha samāpattiyo
nibbatteṣi. Parivāro pi 'ssa mahā ahoṣi pañca tāpasasatāni.
So vassakāle Himavantato nikkhamitvā tāpasagaṇaparivato
gāmanigamādisu²³ cārikam caranto Bārāṇasīni patvā rājānam
nissāya rājyāne vāsam kappesi. Tattha vasaiko²⁴ cattāro
māse vasitvā rājānam āpucchī. Atha nam rājā „tumhe bhante
mahallakā, kim vo Himā²⁵ antena, antevāsike Himavantam pe-

¹ C¹ aṇḍe. ² C¹ C² anūpiya-. ³ C¹ C² bhaddiyatttheram. ⁴ C¹ C² -vihāri.

⁵ C¹ C² bhaddiyattthero. ⁶ C¹ omits cha, C² jakkhattiya-. ⁷ C¹ C² kimbūlaththero.

⁸ C¹ C² -ūbhi. ⁹ all three MSS. anūpiya-. ¹⁰ -devatāhiva; C¹ attānam rakkhanto

viya rakkhāsamvidhānaceva tva corrected to attano rakkhāsamvidhānam devatāva,

C¹ C² -samvidhānadevatāva. ¹¹ C¹ C² bahūhi. ¹² C¹ -mānassapi. ¹³ C¹ -pattāni.

¹⁴ C¹ C² araññādisu. ¹⁵ C¹ C² -mānassapi. ¹⁶ C¹ -vihāri. ¹⁷ C¹ ādinavam.

¹⁸ C¹ C² -mānassapi. ¹⁹ C¹ vasaiko.

setvā idh' eva vasathā¹ 'ti yāci. Bodhisatto jetṭhantevāsikāṃ pañca tāpasasatāni patiechāpetvā „gaccha tvaṃ, imehi saddhīm Himavante vasa, ahaṃ pana idh' eva vasissamīti“ te uyyojetvā tatth' eva vāsam kappesi. So pan' assa jetṭhantevāsiko rājapabbajito² mahantaṃ rājāṃ paḥāya pabbajitvā kasiṇaparikammaṃ³ katvā atthasamāpattilābhi⁴ ahoṣi. So tāpasahi saddhīm Himavante vasamāno ekadivasaṃ ācariyaṃ dattbhakāmo hutvā te tāpase āmantetvā „tumhe anukkaṇṭhamānā idh' eva vasatha, ahaṃ ācariyaṃ vanditvā āgamissamīti“ ācariyaassa santikāṃ gantvā vanditvā paṭisanthāraṃ⁵ katvā ekam tattikāṃ⁶ attharitvā ācariyaassa santike yeva nipaṇṇi. Tasmā ca samaye rājā „tāpasah passissamīti“ uyyānaṃ gantvā⁷ vanditvā ekamantaṃ nisīdi⁸. Antevāsītāpaso⁹ rājānaṃ disvāpi n' eva vuttḥasi¹⁰, nīpaṇṇako yeva pana¹¹ „aho sukhaṃ aho sukhaṃ“ ti udānaṃ udānesi. Rājā „ayaṃ tāpaso maṃ disvāpi“ na atthi¹² ti anattamaṃ Bodhisattaṃ āha: „bhante, ayaṃ tāpaso yadicchakaṃ bhutto bhaviesari, udānaṃ udāpento sukhasseyyaṃ eva kappeti¹³“. „Mahārāja, ayaṃ tāpaso pubbe tumhādiso eko rājā ahoṣi, sv-āyaṃ 'ahaṃ pubbe gihikāle¹⁴ rājaseiriṃ anubhavanto āvudhahatthehi bahūhi rakkhayaṃāno pi evarūpaṃ sukhaṃ nāma nālatthan' ti attano pabbajjāsukhaṃ jhānasukhaṃ ārabbhā imaṃ udānaṃ udāneti¹⁵“, evaṃ ca pana vatvā Bodhisatto raṇṇo¹⁶ dhammakathaṃ kathetvā imaṃ gāthaṃ āha:

Yāṃ ca añño¹⁷ na rakkhanti yo ca añño¹⁸ na rakkhati
sa ve rāja sukhaṃ seti kāmesu anapekkhavā ti. 9.

Tattha yāṃ ca añño¹⁷ na rakkhanti¹⁹ ti yaṃ puggalaṃ añño²⁰ bahu²¹ puggalaṃ na rakkhanti, yo ca añño²² na rakkhati²³ ti yo ca „akko ahaṃ rājāṃ karemiti“ añño²⁴ bahu²⁵ na rakkhati, sa ve rāja sukhaṃ seti mahārāja

¹ C¹ rāja. ² C² kaṭṭha. ³ U³ C³ -lābhi. ⁴ C⁴ paṭisanthāraṃ. ⁵ C⁵ taddhitaṃ, C⁶ taddhikāṃ. ⁶ C⁶ āgantvā. ⁷ C⁷ nisīdi. ⁸ C⁸ antevāsi. ⁹ C⁹ vuttḥasi. ¹⁰ C¹⁰ omiṭṭa pana. ¹¹ C¹¹ disvā. ¹² C¹² C¹³ gihī. ¹³ C¹³ raṇṇo. ¹⁴ C¹⁴ añño. ¹⁵ C¹⁵ C¹⁶ añño. ¹⁶ C¹⁶ bahu. ¹⁷ C¹⁷ C¹⁸ añño. ¹⁸ C¹⁸ bahu, C¹⁹ bahujāne, jano being added later.

so puggalo eke adutiye pavivitto kīyikacetasikkhassamaṅgi¹ hūtvā sukhaṃ seti, idāṃ ca dassanissam eva: na keralam pana seti yeva, evarūpo pana puggalo sukhaṃ gacchati siththi nādati sayatthi sabbiriyāpathesu sukhaṃ patto va hoti, kīmesu anapekkhava² ti vatthukāmaṃkīmesu anapekkhārahito vīgatacchandarāgo nittanho, evarūpo puggalo sabbiriyāpathesu sukhaṃ viharati mahārāḥ³ ti.

Rājā dhammadesanāṃ sutvā tutṭhamānaso vanditvā nivesanāṃ eva gato. Antevāsiko pi ācariyāṃ vanditvā Himavantaṃ eva gato. Bodhisatto pana tatth⁴ eva viharanto aparihīnajiḥhāno kaḥaṃ katvā Brahma-loke nibbatti.

Satthā imāṃ deśanāṃ⁵ āharitvā dassetvā dve vatthūṃ kathetvā anussadhiṃ ghetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā antevāsiko Bhaddiyathero⁶ abosi, gūṇasatthā ahaṃ evā⁷ ti. Sukhavihārījātakaṃ Apaṇṇakavaggo paṭhamo.

2. SĪLAVAGGA.

1. Lakkhaṇajātaka.

Hoti sīlavatāṃ attho ti. Idāṃ Satthā Rājagahaṃ upanissāya Vajjuvāse viharanto Devadattaṃ ārabhā kathesi. Devadattasāo vatthūṃ yāva Abhimūrapayojanā Khaṇḍahālajātaka āvibhaviesati yāva Dhanapālakavissajjanā pana Collahamūvajātaka āvibhaviesati yāva Paṭhavipavesanā Solasasūpāte Samuddavāṇijajātaka āvibhaviesati. Ekasmiṃ hi samaye Devadatto pañca vatthūṃ yācitvā alabhanto sanghaṃ bhinditvā pañca bhikkhusatāṃ ālāya Gayāsīse viharati. Atha tesāṃ bhikkhusāṃ ānāṃ⁸ paripākāṃ agamāsi. Tadā āvā⁹ Satthā dve aggasūvake āmantesi: „Sāriputta, tumhākaṃ nissitakā pañcasatā bhikkhū Devadattasāṃ laddhiṃ rocetvā teṇa laddhiṃ gatā, idāṃ pana tesāṃ¹⁰ ānāṃ¹¹ paripākāṃ gatāṃ¹², tumhe bahūhi bhikkhūhi laddhiṃ tattha gantvā tesāṃ dhammāṃ desetvā te bhikkhū maggaphalehi sambodhetvā gahetvā āgucchathā¹³ ti. Te tatth¹⁴ eva gantvā tesāṃ dhammāṃ desetvā maggaphalehi pabodhetvā punadivase

¹ Ck¹ -sammāgi, C² sammāgi. ² C³ dhammadesanāṃ. ³ C⁴ C⁵ bhaddiyathero.

⁴ C⁶ ānā. ⁵ C⁷ ānā. ⁶ all three MSs -gatā.

arunuggamanavelāya te bhikkhū ādāya Veluvanaṃ eva agamaṃsu.
 Agantā ca pana Sāriputtathero¹ Bhagavantaṃ vanditvā² thitakāle
 bhikkhū theram paṇamātvā Bhagavantaṃ āhamsu: „bhante, ambākaṃ je-
 tṭhakabhātiko dhammasenāpati paṇehi bhikkhuaneshi parivuto āga-
 cchanto ativiya sobhī, Devadatto pana pabhinaparivāro jāto“ ti. „Na bhī-
 kkhare Sāriputto idān' eva ātissamghaparivuto āgacchanto sobhati, pubbe
 pi sobhī yeva, Devadatto pi na idān' eva ganato paribhī, pubbe pi
 paribhī yevā“ ti. Bhikkhū taas' atthassa vibhāratthāya Bhagavantaṃ
 yācimsu. Bhagavā bhavantoreṇa³ paṭicchannaṃ kammaṃ pākataṃ akāsi:

Attito Magadharatṭhe Rājagṛhanagare siko Magadhā-
 rājā rajjam kāresi. Tada Bodhisatto migayoniyaṃ paṭi-
 sandhīṃ gahetvā vuddhippatto migasahasaparivāro araṇṇe⁴
 vasati. Tassa Lakkhaṇa⁵ ca Kāḷo⁶ cā 'ti dve puttā abhesuṃ.
 So attano mahallakakāle „tātā, ahaṃ idāni mahallako, tumhe
 imaṃ ganam pariharathā“ ti paṇca paṇca migasatāni ekekaṃ
 puttāṃ paṭicchāpesi. Tato paṭṭhāya te dve jaṇā⁷ migaggaṇaṃ
 pariharanti. Magadharatṭhasmiṃ⁸ ca sassasamaye kiṭṭhasam-
 bādhe araṇṇe⁹ migānaṃ paripaṇtho hoti. Manussa sassakhadakā-
 naṃ māraṇatthāya¹⁰ tattha tattha opātāṃ khaṇanti¹¹ sulāni ropenti
 pāsāpayantāni¹² sajjenti kūṭapāsādayo pāse oddenti¹³. Bahū¹⁴
 migā vināsaṃ āpajanti. Bodhisatto kiṭṭhasambādhasamayam
 ātvā putte pakkosāpetvā āha: „tātā“, ayaṃ kiṭṭhasambādha-
 samayo, bahū¹⁵ migā vināsaṃ pāpunanti, mayaṃ mahallakā,
 yena keṇ' upāyena ekasmiṃ thāne vitināmessāma, tumhe tumhā-
 kaṃ migaggaṇe gahetvā araṇṇe¹⁶ pabbatapādam pavisitvā sassa-
 naṃ uddhaṭṭakāle āgaccheyyāthā¹⁷“ ti. Te „sādhā“ ti pito
 vacanaṃ sutvā saaparivārā nikkhamimsu. Tesam pana gamana-
 magge manussa jānanti: „imasmiṃ kāle migā pabbutaṃ
 ārohani, imasmiṃ kāle orohantīti“. Te tattha tattha¹⁸ pa-

1 O^a -there. 2 so añi thero MSS. 3 O^a C^a -taraya. 4 O^a āraṇṇa. 5 O^a
 lakkhaṇa. 6 O^a C^a kālō. 7 O^a C^a gaja. 8 O^a C^a -smiṃ. 9 O^a araṇṇe, O^a
 āraṇṇa. 10 O^a maraṇa, C^a parāsa- corrected to maraṇa. 11 O^a khaṇanti.
 12 O^a C^a pāsāna. 13 O^a oddanti. 14 O^a C^a bahū. 15 O^a tita. 16 O^a
 āgaccheyyāthā. 17 O^a onita one tattha.

tiucchannatthāne nīlinā bahumige vijjhitvā mārenti. Kālamigo¹ pi attano dandhatāya „imāya nāma velāya gantabbam, imāya velāya na gantabbam“ ti ajānanto migaganam ādāya pabbashe pi sāyaṇhe² pi padose pi paccuse pi³ gāmadvārena gacchati. Manussā tattha tattha pakatiyā va thitā ca nīlinā ca bahū⁴ mige vināsam gacchenti. Evaṃ so attano dandhatāya bahū⁵ mige vināsam pāpetvā appakeh⁶ eva migehi araṇṇam⁷ pāvisi. Lakkhaṇamige pana paḍito vyatto upāyakasalo „imāya velāya gantabbam“, imāya velāya na gantabbam“ ti jānāti, so gāmadvārena pi na gacchati, divāpi na gacchati, padose pi paccuse pi na gacchati, migaganam ādāya adḍharattasamayen⁸ eva gacchati, tasmā ekam pi migam avināsetvā⁹ araṇṇam¹⁰ pāvisi. Te tattha cattāro mūse vasitvā sasseṣu adḍhātesu pabbatā otarimsu. Kājo¹¹ pacchā gacchanto pi purimanāyen¹² eva avasesamige vināsam pāpento ekako va āgami. Lakkhaṇo¹³ pana ekamigam pi avināsetvā pañcabi pi migasateli parivuto mātāpitunnāni santikāni āgami. Bodhisatto dve putte āgacchante disvā migagayena saddhiṃ mantento imāni gāthāni samutthāpesi:

Hoti silavatam attho paṭisanthāravuttinam, (Dhp. p. 146).

Lakkhaṇam passa āyantaṃ nātisanāghapurakkhatam,

attha passas' imam Kālam¹⁴ suvihinam va nātihiti¹⁵. 10.

Tattha silavatam ti sukhasīlatāya silavattanāni ācārasampannānam, attho ti¹⁶ vadhī, paṭisanthāravuttinam ti dhammapaṭisanthāro ca ānāpapaṭisanthāro ca etesaṃ vuttiṃ paṭisanthāravuttino, tesam paṭisanthāravuttinam¹⁷, ettha ex pāpanivārasaovādānussāsanivasena dhammapaṭisanthāro ca gotaralīkha pana gilānupatthānadhammikarekkhārasena ānāpapaṭisanthāro vedittabbo, imam vuttam hoti: imesu dvīsu paṭisanthāreṣu (hītinam)¹⁸ parajitānam vadhī nāma hoti, idāni tam vadhīm dassetum puttamātarāni āpanto viya Lakkhaṇam passā-ti adim āha, tatrāyem samkhepattho: ācārapaṭisanthārasampannam attano

¹ all three MSS. kāla- ² C¹ sāyaṇhe. ³ C¹ omits paccuse pi. ⁴ C¹ C² -dvārena. ⁵ C¹ bahū. ⁶ C¹ C² baḥu: ⁷ C¹ araṇṇam, C² araṇṇam. ⁸ C¹ omits imāya velāya gantabbam. ⁹ C¹ vināsetvā. ¹⁰ C¹ kāle, C² kāle. ¹¹ C¹ -no. ¹² all three MSS. kālam. ¹³ C¹ nātihiti ¹⁴ C¹ omits ti. ¹⁵ C¹ vuttinam. ¹⁶ C¹ adds ācārasampannānam.

Sakalanagaravāsino nakkhattam¹ kilimsu². Nagaram³ devanagaram⁴
 viya⁵ alaṅkatapatiyattam⁶ ahoṣi. Sā pana tāva ulārūya⁷ pi nakkhatta-
 kīlāya⁸ vattamānāya attano sariram⁹ na vilimpati nālamkaroti. pakati-
 vesen¹⁰ eva carati. Atha nam¹¹ sāmiko āha: „bhāde, sakalanagaram¹²
 nakkhattanissitam¹³, tam¹⁴ pana sarirasi na-piṭṭijaggasati¹⁵. „Ayya,
 dvattimsāya¹⁶ ne kuṇapehi¹⁷ pūritam¹⁸ sariram¹⁹, kim²⁰ iminā alaṅkaṭena.
 ayaṁ hi kāyo n²¹ eva devanimmite na brahmanimmite na savaṇṇamayo
 na munimayo na haricandanamayo na pundarikakamaluppalaḡabbha-
 sambhūte na amatodhapurite²², atha khe kuṇape²³ jāto mātāpettika-
 sambhavo aniccucchādanaparimaddanabhedanavidhamsanadhammo kaṭa-
 vivaḡḡhano tanhuppādino²⁴ sekānam²⁵ nidānam²⁶ paridevānam²⁷ vattim²⁸ sabba-
 roganam²⁹ ālayo kammakaraṇānam³⁰ paṭiggaho³¹ antopūtiḡahiniccapaḡḡharano
 kimikolūnam³² āvāso sīvathikapāyūto³³ maraṇapariyosāno³⁴ vabbalokassa³⁵
 nakkhupathe³⁶ vattamāno³⁷ pi

Athīnahārasamyutto³⁸ tacanādisavilepano³⁹
 chaviyā kāyo paṭeḡchanmo⁴⁰ yathābhūtam⁴¹ na dīssati

Antapūro⁴² ulārapūro⁴³ yakapelaṣṣa⁴⁴ vattimo
 hadayassa⁴⁵ papphūsassa⁴⁶ vakkassa⁴⁷ piḡhakassa⁴⁸ ca
 Sīḡḡhānikāya⁴⁹ kheḡṣṣa⁵⁰ sedassa⁵¹ nedassa⁵² ca⁵³
 lohitassa⁵⁴ lasikāya⁵⁵ piṭṭassa⁵⁶ ca⁵⁷ vasāya⁵⁸ ca.

Ath⁵⁹ assa⁶⁰ navahi⁶¹ sotehi⁶² asūci⁶³ savati⁶⁴ sabbaḡḡ
 akkhiṁhā⁶⁵ akkhiḡḡḡthako⁶⁶ kammamhā⁶⁷ kammagūthako⁶⁸
 Sīḡḡhāpikā⁶⁹ ca⁷⁰ nāsāto⁷¹ mukheṇa⁷² vanaṭi⁷³ ekadā⁷⁴
 piṭṭam⁷⁵ semhaḡ⁷⁶ ca⁷⁷ vanaṭi⁷⁸ kāyumbhā⁷⁹ sedajallikā.

Ath⁸⁰ assa⁸¹ susiram⁸² sīsani⁸³ matthaluḡgeṇa⁸⁴ pūritam⁸⁵.
 subhato⁸⁶ nam⁸⁷ māṇṇati⁸⁸ bālo⁸⁹ avijjāya⁹⁰ purakkhato.

Anutāḡḡḡro⁹¹ kāyo⁹² visārokkhasamūpamo⁹³
 āvāso⁹⁴ sabbaroganam⁹⁵ puṇḡḡo⁹⁶ dukkhasa⁹⁷ kevalo.

Sace⁹⁸ imassa⁹⁹ kāyassa¹⁰⁰ anto¹⁰¹ bāhiranto¹⁰² aiyā¹⁰³
 dandam¹⁰⁴ nūna¹⁰⁵ gaḡetrāna¹⁰⁶ kāke¹⁰⁷ soṇe¹⁰⁸ ca¹⁰⁹ vāraye.

Duggandho¹¹⁰ asuci¹¹¹ kāyo¹¹² kuṇapo¹¹³ ukkarūpamo¹¹⁴
 nindito¹¹⁵ nakkhubhūtehi¹¹⁶ kāyo¹¹⁷ bālābhinandito.

¹ C¹ kilimsu. ² C² C³ ulārūya. ³ C⁴ -kīlāya. ⁴ C⁵ nakkhattam-. ⁵ C⁶ C⁷ kuṇapehi.
⁶ C⁸ -piṭṭito. ⁷ C⁹ kuṇape. ⁸ C¹⁰ tanhuppādino, C¹¹ tanhuppādino. ⁹ C¹² antī-
 naharu-. ¹⁰ C¹³ -ne. ¹¹ C¹⁴ C¹⁵ -pelaṣṣa. ¹² C¹⁶ papphūsassa. ¹³ C¹⁷ C¹⁸ sīḡḡhānikāya.
¹⁴ C¹⁹ kheḡṣṣa. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ C²⁰ lasikāya. ¹⁷ C²¹ asūci. ¹⁸ C²² -otā.
¹⁹ C²³ māṇṇati. ²⁰ C²⁴ asūci-. ²¹ C²⁵ kuṇapo.

Ayyaputta, imam kāyam alamkaritvā kim karissāmi, amu imassa alamkaranam gūthapunnaghatassa bahucittakammakaraṇam viya hoti¹. Sesthiputto tam tassa vacanam sutvā āha: „bhaddo tvam imassa sarinassa evam dore passamānā kaṇṇā an pabbajassī². „Ayyaputta aham pabbajjam labhamānā aji³ eva pabbajeyyam⁴ ti. Sesthiputto „ādhu, aham tam pabbajessāmi⁵“ eva mahādānam pavattetvā mahāsekkhāraṇa katvā mahantena parivārena bhikkhuniupassayaṇa netvā tam pabbajento Devadatta-pakkhiyaṇam bhikkhuniyaṇa santike pabbajesi. Sā pabbajam labhivā paripunnasankappā attamanā aha⁶. Atha sassa gabbhe paripākaṇa gacchante indriyaṇam aññathattam hatthapadapiṭṭhinam⁷ bahalattam udarapatalassa ca mahantatam divā bhikkhuniyo tam pucchimsu: „ayye tvam gabbhī⁸ viya paṇḍāyasi⁹, kim etan¹⁰ ti. „Ayye idam nāma kārman¹¹ ti na jānāmi, silam paṇa me paripunnam¹² ti. Atha mām tā¹³ bhikkhuniyo Devadattassa santikaṇa netvā Devadattam pucchimsu: „ayya, ayaṇ kuladhītā kicchena sāmikaṇa āradhetvā pabbajam labhi, idam¹⁴ paṇ¹⁵ assa gabbho paṇḍāyati¹⁶, mayam imassa gabbhassa gihikāle¹⁷ vā pabbajitukāle vā laddhabhāvaṇa na jānāma, kim dāmi kārma¹⁸“ ti. Devadatto attano abuddhabhāvaṇa khantimettānuddayaṇam ca natthitaya evam cintesi: „Devadattassa pakkhikā bhikkhuni¹⁹ kucchimā²⁰ gabbhaṇa pariharati, Devadatto ca tam ajjbupekkhatiti²¹ mayham guraṇa uppajjissati, mayā imam uppabbajetum vaṭṭatiti²² so avimamsivā²³ vā selagulaṇ²⁴ pavattayamāno²⁵ viya pakkhandivā „gacchatha, imam uppabbajetha²⁶“ ti āha. Tā tassa vacanam sutvā utthāya vanditvā upassayaṇa gatā. Atha sā daharā tā bhikkhuniyo āha: „ayye, na Devadattathero Buddho, na pi mayham tassa santike pabbajjā, loke paṇa aggasappurāsaṇa Sammasambuddhassa santike mayham pabbajjā, jā²⁷ ca paṇa me dukkhena laddhū²⁸ mā nam²⁹ antaradhāpetha, etha³⁰ mām gabhivā Satthū santikaṇa Jetavanam gacchatha³¹ ti. Tā tam ādāya Rājagaha³² pañca-catūssayujjanam³³ maggaṇa utikkamma amupubbena Jetavanam patvā Satthāraṇa vanditvā tam attam āroccamsi. Satthā cintesi: „kiṇe³⁴ āpi gihikāle³⁵ etassa gabbho piṭṭhito evam sante pi Samapo Gotamo

¹ C¹ C² -piṭṭhinam. ² C¹ C² gabbhī. ³ C¹ paṇḍāyasi. ⁴ C¹ stah. ⁵ C¹ nā. ⁶ C¹ dāmi. ⁷ C¹ paṇḍāyati. ⁸ C¹ C² gihī. ⁹ C¹ C² bhikkhuni. ¹⁰ C¹ kucchito. ¹¹ C¹ vaddhatiti. ¹² C¹ evi. ¹³ C¹ sevā. ¹⁴ C¹ selagulaṇ. ¹⁵ all three MSS. pavaddhasamāno. ¹⁶ C¹ C² sū. ¹⁷ C¹ laddha. ¹⁸ laddhāna. ¹⁹ C¹ na. ²⁰ C¹ omits etha. ²¹ C¹ rājagaha. ²² C¹ -jāsa.

Devadattena jahitukāṃ ādāya caratīti¹ tittthiyānaṃ cāśāso bhavissati. tasmā imaṃ katham² pucchinditum sarājikāya pariāya majjhe imaṃ adhikaraṇaṃ viñicchitum³ vattatīti⁴ punadivase rājānaṃ Pāsenadikosalaṃ Mahānāthapindikam⁵ Uḷanāthapindikam⁶ Visākham mahāupāsikam⁷ āmāsi⁸ ca abhinūṇātāni⁹ mahakulāni pakkosāpetvā¹⁰ āyannhasamaye¹¹ catusu¹² parisāsu sampatitāsu Upalītheraṃ¹³ āmantesi: „gaccha, catuparisamajjhe imissā daharabhikkhuniyā kaṃṃam¹⁴ adhehīti¹⁵. „Sādhu bhante¹⁶ ti thero parisamajjham¹⁷ gantvā attano pattāsane¹⁸ niveditvā raṇṇo¹⁹ purato Visākham upāsikam²⁰ pakkosāpetvā imaṃ adhikaraṇaṃ paṭicchāposi: „gaccha Visākhe, ‘ayam daharā asukamāse asukadivase pabbajitā’ ti tattato ātvā imassa gabbhassa pure vā pucchā vā laddhabhāvaṃ jānāhīti²¹. Upāsikā „sadhū²² ti sampatiucchitvā sāṃ²³ parikkhupāpetvā antosāpiyam²⁴ daharabhikkhuniyā hatthapādanābhihūdarapariyosānāni oleketvā māsadivase samānetvā gihībhave²⁵ gabbhassa laddhabhāvaṃ tattato ātvā therassa santikāṃ gantvā tam attham ārocesi. Thero catuparisamajjhe taṃ bhikkhuniṃ saddhiṃ²⁶ akāsi. Sā siddhā hutvā bhikkhunisanghaṃ²⁷ ca Satthāraṃ²⁸ ca vanditvā bhikkhuniṃ saddhiṃ upassayam eva²⁹ gatā. Sā gabbhaparipākam³⁰ anvāya Padumuttapādamaṃ³¹le patthitapatthanaṃ mahānubbhāvaṃ puttam vijayi. Ath³² ekadivasaṃ rājā bhikkhuniupassayasamūpena³³ gacchanto dārakasaddaṃ sutvā amāce pucchi. Amācā tam kāraṇaṃ ātvā „deva, sā daharā bhikkhuni puttā vijatā, tasmā³⁴ esa saddo³⁵ ti āhaṃsu. „Bhikkhuniṃ bhante³⁶ dārakajaggamaṃ vama³⁷ palibodhe, mayam³⁸ naṃ jaggiassāma³⁹ ti. Rājā tam dārakaṃ nāpakittthiṇaṃ dāpetvā kumārāparihāreṃ vadḍhāposi. Nāmagahapadivase⁴⁰ c’ esa Kassepo ti nāmaṃ akāma. Atha naṃ kumārāparihāreṇa vadḍhitattā Kumārakasapo ti⁴¹ sajjānissu⁴². So sattavassikakāle Satthū⁴³ santiko pabbajitvā paripunnarasse upasāmpadaṃ⁴⁴ bāhītvā gacchante gacchante⁴⁵ kāle dhammakathikesu cītrakathū⁴⁶ aho. Atha eci Satthā⁴⁷ etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakānaṃ cītrakathinam⁴⁸ yadidaṃ Kumārakasapo⁴⁹ ti etadagge⁵⁰ thāposi. So pucchā Vammikasutte⁵¹ atahattam⁵² pāpuṃ. Mātāpi⁵³ esa bhikkhuni⁵⁴ vipassitvā aggaḥhalam⁵⁵ patthā. Kumārakasapo thero Buddhānaṃ⁵⁶ sāvaṇe⁵⁷

¹ C¹ viñicchintitum. ² C² rūḷa. ³ so all three MSS. ⁴ C⁴ C⁵ abhinūṇātāni. ⁵ C⁶ āyannha-. ⁶ C⁷ raṇṇo. ⁷ C⁸ sāmā. ⁸ C⁹ āmāsi. ⁹ C¹⁰ āmāsi. ¹⁰ C¹¹ C¹² gihī-. ¹¹ C¹³ C¹⁴ -sanghaṃ. ¹² C¹⁵ C¹⁶ -am. ¹³ C¹⁷ -sampe. ¹⁴ C¹⁸ C¹⁹ -jaggasatthānaṃ palli-. ¹⁵ C²⁰ -jaggasatthānaṃ palli- corrected to -jaggasatthānaṃ palli-. ¹⁶ C²¹ C²² sajjānissu. ¹⁷ C²³ omite one gacchante. ¹⁸ C²⁴ cītrakathī corrected to cīttakathī. ¹⁹ C²⁵ -kathinam. ²⁰ C²⁶ cīttakathinam. ²¹ C²⁷ C²⁸ vammika-. ²² C²⁹ C³⁰ bhikkhuni. ²³ C³¹ buddhasāvaṇe.

gaganamajjhe punnacando viya pākato jāto. Ath' ekadivaseṇ Tathā-
gato pacchābhūtam piṇḍapāṭapāṭikkanto' bhikkhūnaṃ ovādaṃ dātva
gandhakuṭṭim pāvīsi. Bhikkhū ovādaṃ gahetvā attano rutiṭṭhāna-
divatthāneṇ¹ divasabhāgaṃ khetvā sāyaṇhasamaye² dhammasabhāyaṃ
saṇnipatitvā „āruṇo, Devadattena attano abuddhabhāvena c' eva
khaṇṭimettādināṃ ca abhāvena Kumārakassapathero ca therī³ ca
munāṃ⁴ nāetā, Saṃmāsambuddho paṇa attano dhammarājatāya c' eva
khaṇṭimettānuddayasampattiyaṃ ca ubhinnaṃ pi tesāṃ paccayo jāto"
ti Buddhaguno vappayumānā nisidimṇu. Satthē Buddhalīlāya⁵ dhamma-
sabbhaṃ āgantvā paṇṇattāsane⁶ nisiditvā „kāya su 'ttha bhikkhave
etarahi kathāya saṇṇisinnā⁷ ti pucchī. „Bhante tumhākaṃ eva gema-
kathāya⁸ ti sabbhaṃ ārocayimṇu. „Na bhikkhave Tathāgato iddā⁹
eva imesaṃ ubhinnaṃ paccayo ca patitthā ca jāto, pubbe pi aho-
sīyevā¹⁰ ti. Bhikkhū tass' aṭṭhasāvihāvatthāya Bhagavantam yacimṇu.
Bhagavā bhavantareṇa paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākatum akāsi:

Atiṭṭe Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārayamāne
Bodhisatto migayonīyaṃ patisaṇḍhiṃ ganhi. So mātu
kucchito nikkhanto suvaṇṇavanno ahoṣi, akkhini c' assa maṇi-
gulasadisāni¹¹ ahesuṃ, siṅgāni rajatavaṇṇāni, mukham ratta-
kambalapuñjavannāṃ, hatthapādapariyaṇṭā lākhā parikammakutā
viya, vāladhi camarassa viya ahoṣi, sarīraṃ paṇ' assa mahantaṃ
assapotakappamānaṃ¹² ahoṣi. So pañcasatamigaparivāro araṇṇie¹³
vāsaṃ kappesi nūmena Nigrodhamigarājā nāma. Avidūre
paṇ' assa aṇṇo¹⁴ pi pañcasatamigaparivāro Sākhāmigo nāma
vasati, so pi suvaṇṇavanno va ahoṣi. Teṇa samayena Bārāṇa-
sīrājā¹⁵ migavadhapaṇaso¹⁶ hoti, vinā mānsena na bhujjati,
manussānaṃ kammaçchedaṃ¹⁷ katvā sabbe¹⁸ negamājānapado¹⁹
saṇnipātetvā devaikaṃ migavaṃ gacchati. Manussa cintesuṃ
„ayaṃ rājā ambhākaṃ kammaçchedaṃ karoti, yaṃ nūna mayam ?

¹ C¹ -paṭipakkanto. ² C² C³ -divatthāneṇ. ³ C⁴ C⁵ -sāyaṇha-. ⁴ C⁶ therī.
⁵ C⁷ manasa. ⁶ C⁸ -līlāya, C⁹ -līlāya. ⁷ C¹⁰ paṇṇattā. ⁸ C¹¹ maṇigula-
⁹ C¹² -mānaṃ, C¹³ -potappamānaṃ. ¹⁰ C¹⁴ C¹⁵ araṇṇie. ¹¹ C¹⁶ aṇṇo. ¹² C¹⁷ -g.
¹³ C¹⁸ migapavādhapaṇaso. ¹⁴ C¹⁹ kammaçchedaṃ. ¹⁵ C²⁰ evaṃ sabbe. ¹⁶ C²¹
C²² -janapado.

uyyāne migānaṃ nivāpaṃ vapitvā¹ pāṇiyāṃ² sampādetvā bahu-
mige uyyāne pavesetvā dvāraṃ bandhitvā rañño³ uyyādemā⁴
'ti te sabbe uyyāne nivāpatiṇaṃ⁵ ropetvā adakaṃ sampādetvā
dvāraṃ yojāpetvā uāgare ādāya muggarādinānāvudhahatthā⁶
araññaṃ⁷ pavisitvā mige pariyesamānā „majjhe thīte mige
ganhissāmā⁸“ 'ti yojanamattaṃ thānaṃ parikkhipitvā saṃkhi-
pamānā Nigrodhamiga-Sākhamigānaṃ vasaṇatthānaṃ majjhe
katvā parikkhipiṃsu. Atha naṃ migagaṇaṃ disvā rakka-
gumbhādāyo ca bhūmiṃ ca muggarehi paharantā migagaṇaṃ
gahanaṭṭhānato niharitvā asisattidhannaḍḍiṃ⁹ āvudhāni oggiritvā
mahānādaṃ nadantaṃ naṃ migagaṇaṃ uyyānaṃ pavesetvā
dvāraṃ pidhāya rājānaṃ apesaṃkamitvā „deva, nibaddhaṃ
migavaṃ gacchantā amhākaṃ kammaṃ nāsetha, amhehi araṇ-
ṇato¹⁰“ mige ānetvā tumhākaṃ uyyānaṃ pūritā, ito paṭṭhāya
tesaṃ mamsaṃ khādatha¹¹ 'ti rājānaṃ āpocchitvā pakkamiṃsu.
Rājā tesaṃ vacanaṃ sutvā uyyānaṃ gantvā mige olokento dve
suvannamige disvā tesaṃ abhayaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya pana
kadāci sāmaṃ gantvā ekamigaṃ vijjhutvā āneti, kadāci 'ssa
bhattakārako gantvā vijjhutvā āharati. Migā dhaṇaṃ disvā va
maraṇabhayaena tajjitā paṭṭiyanti, dve tayo pahāre labhitvā
kilamanti pi gilānāpi honti maraṇaṃ pi pāpuṇanti. Migagaṇe
taṃ pavattinā Bodhisattassa ārocesi. So Sākhaṃ pakkosāpetvā
aha: „samma, bahu¹²“ migā nassanti, ekamāsena maritabbe sati¹³
ito paṭṭhāya mā kaṇḍena mige vijjhantu, dhammaganthikattthāne¹⁴
migānaṃ vāro¹⁵ hotu, ekadivasaṃ mama parisāya vāro pāpuṇātu,
ekadivasaṃ tava parisāya vāro pāpuṇātu, vārappatto migo
gantvā dhammaganthikāya¹⁶ āsāṃ ṭhapetvā nipajjatu, evaṃ
sante migā vanitā¹⁷ na bhavissanti¹⁸. So „sādhu“ 'ti sam-
paṭicehi. Tato paṭṭhāya vārappatto va migo gantvā dhamma-

¹ C^o vattvā. ² C^o C^o pāṇiyāṃ. ³ C^o rañño. ⁴ C^o uyyā-. ⁵ C^o -tanaṃ, C^o -tthānā. ⁶ C^o -nānāvudha-. ⁷ C^o C^o araṇṇaṃ. ⁸ C^o gāhī-. ⁹ C^o -ḍḍiṃ.

¹⁰ C^o C^o araṇṇato. ¹¹ C^o bahu. ¹² C^o ekamāsasatitabbe sati. ¹³ C^o C^o -gādhika-. ¹⁴ C^o dvāro. ¹⁵ C^o C^o -gāhī-, C^o -gādhī-. ¹⁶ C^o vanitā.

gaṇṭhikāya¹ givam² tṭhapetvā³ nipajjati. Bhattakārako āgantvā⁴ tattha⁵ nipannakam⁶ eva⁷ gaṇṭvā⁸ gaṇṭhati. Ath⁹ ekadivasam¹⁰ Sākhānigassā¹¹ parisāya¹² ekissā¹³ gaḍḍhinimigiyā¹⁴ vāro¹⁵ pāpuṇi. Sā Sākhān upasaṅkamitvā¹⁶ „sāmi, ahaṃ pi gaḍḍhinaṃ¹⁷, puttakam¹⁸ vijāyitvā¹⁹ dve jaṇā²⁰ vāraṃ²¹ gamissāma, mayhaṃ²² vāraṃ²³ atikkamehiti“ āha. So „na sakka²⁴ tava²⁵ vāraṃ²⁶ aññesaṃ“ pāpetum, tvam²⁷ eva²⁸ tuyhaṃ²⁹ pattaṃ³⁰ jānissasi, gaṇṭhahiti“ āha. Sā tassā³¹ santikā³² anuggahaṃ³³ alabhamānā³⁴ Bodhisattān³⁵ upasaṅkamitvā³⁶ tam³⁷ atthaṃ³⁸ ārocesi. So tassā³⁹ vacanaṃ⁴⁰ kutvā⁴¹ „hotu, gaṇṭha tvam⁴², ahaṃ te⁴³ vāraṃ⁴⁴ atikkamessāmi“ sayam⁴⁵ gaṇṭvā⁴⁶ dhamma-gaṇṭhikāya⁴⁷ ssaṃ⁴⁸ katvā⁴⁹ nipajji. Bhattakārako tam⁵⁰ diśvā⁵¹ „laddhābhayo⁵² migarājā⁵³ gaṇṭhikāya⁵⁴“ nipanno, kin⁵⁵ nu⁵⁶ kāraṇaṃ⁵⁷ ti⁵⁸ vegaṇā⁵⁹ gaṇṭvā⁶⁰ raṇṇo⁶¹ ārocesi. Rājā⁶² tāvad⁶³ eva⁶⁴ rathān⁶⁵ āruya⁶⁶ mahantena⁶⁷ parivārena⁶⁸ āgantvā⁶⁹ Bodhisattān⁷⁰ diśvā⁷¹ āha: „samma⁷² migarājā⁷³, naṃu⁷⁴ mayā⁷⁵ tuyhaṃ⁷⁶ abhayaṃ⁷⁷ dinnam⁷⁸, kasmā⁷⁹ tvam⁸⁰ idha⁸¹ nipanno“ ti. „Mahārāja, gaḍḍhinaṃ⁸² migi“ āgantvā⁸³ „mama⁸⁴ vāraṃ⁸⁵ aññassa“ pāpeti⁸⁶ āha, na⁸⁷ sakka⁸⁸ kho⁸⁹ pana⁹⁰ mayā⁹¹ ekassa⁹² maraṇadukkhaṃ⁹³ aññassa“ upari⁹⁴ pakkhipitum, sv-āhaṃ⁹⁵ attano⁹⁶ jivitaṃ⁹⁷ tassā⁹⁸ datvā⁹⁹ tassā¹⁰⁰ santakaṃ¹⁰¹ maraṇaṃ¹⁰² gaṇṭvā¹⁰³ idha¹⁰⁴ nipanno, mā¹⁰⁵ aññaṃ¹⁰⁶ kiñci¹⁰⁷ āsanukitttha¹⁰⁸ mahārāja“ ti. Rājā¹⁰⁹ āha: „sāmi¹¹⁰ suvaṇṇavanna¹¹¹ migarājā¹¹², mayā¹¹³ tādissa¹¹⁴ khantimettānu¹¹⁵ ddayasaṃpanno¹¹⁶ manussesu¹¹⁷ pi¹¹⁸ na¹¹⁹ dṭṭhapuṇṇo¹²⁰, tena¹²¹ te¹²² pasanno¹²³ ‘smi, atthehi¹²⁴, tuyhaṃ¹²⁵ ca¹²⁶ tassā¹²⁷ ca¹²⁸ abhayaṃ¹²⁹ dammi¹³⁰ ti“. „Dvhi¹³¹ abhaye¹³² laddhe¹³³ avasesā¹³⁴ kiṃ¹³⁵ karissanti¹³⁶ narindā“ ti. „Avasesānaṃ¹³⁷ pi¹³⁸ abhayaṃ¹³⁹ damma“ sāmi¹⁴⁰ ti. „Mahārāja, evaṃ¹⁴¹ pi¹⁴² uyyāno¹⁴³ yeva¹⁴⁴ migā¹⁴⁵ abhayaṃ¹⁴⁶ labhisaṃti, sesā¹⁴⁷ kiṃ¹⁴⁸ karissanti¹⁴⁹ ti. „Etesaṃ¹⁵⁰ pi¹⁵¹ abhayaṃ¹⁵² dammi¹⁵³ sāmi¹⁵⁴ ti. „Mahārāja, migā¹⁵⁵ tāva¹⁵⁶ abhayaṃ¹⁵⁷ labbantu, sesā¹⁵⁸ catuppadā¹⁵⁹ kiṃ¹⁶⁰ karis-

¹ C¹ - gaṇṭhikāya, C² - gaṇṭhikāya. ² C¹ gaḍḍhinaṃ. ³ C¹ gaḍḍhinaṃ. ⁴ C¹ C² aññesaṃ. ⁵ all three MSS. - gaṇṭh-. ⁶ all three MSS. gaṇṭh-. ⁷ C¹ C² raṇṇo. ⁸ C¹ - rājā. ⁹ C¹ vāraṃ. ¹⁰ C¹ C² gaḍḍhinaṃ. ¹¹ C¹ migi. ¹² C¹ gaṇṭvā. ¹³ C¹ C² aññassa. ¹⁴ C¹ aññassa. ¹⁵ C¹ C² aññaṃ. ¹⁶ C¹ āsanha-
vaṭṭamigārājā. ¹⁷ C¹ dammi.

santīti¹. „Etesam pi abhayaṃ dammi sāmīti². „Mahārāja, catuppadā tava abhayaṃ labhantu, dvijaganaṃ kiṃ karissanti³. „Etesam pi⁴ dammi sāmīti⁵. „Mahārāja, dvijaganaṃ⁶ tava abhayaṃ labhissanti, udake vasantā macchā kiṃ karissanti⁷. „Etesam pi abhayaṃ dammi sāmīti⁸. Evaṃ Mahāsatto rājānaṃ sabbasattānaṃ abhayaṃ yācitvā uttāya rājānaṃ pañcasu silesu patitthāpetvā „dhammaṃ cara mahārāja, mātāpitusa⁹ puttadhitāsu brāhmaṇagahapatikesu negamajānapadesu¹⁰ dhammaṃ caranto samaṃ caranto¹¹ kāyassa bhedaṃ sugatīṃ Saggāṃ lokāṃ gamissasīti¹²“ rañño Buddhalīhāya¹³ dhammaṃ desetvā katipāhaṃ uyyāne vasitvā rañño¹⁴ ovādāṃ datvā migagana-parivuto araṇṇaṃ¹⁵ pāvisi. Sāpi kho migadhenu pupphakaṇṇikasadisarū puttāṃ vijāyi. So kilamāno¹⁶ Sākhānigassa santikāṃ gacchati. Atha naṃ mātā tassa santikāṃ gacchantāṃ diṣvā „putta, ito paṭṭhāya mā etassa santikāṃ gaccha, Nigrodhasa¹⁷ eva santikāṃ gaccheyyāsīti¹⁸“ ovadanti¹⁹ imaṃ gātham āha:

Nigrodham eva seveyya, na Sākhā²⁰ upasamivase,
Nigrodhasmiṃ mataṃ seyyo yaṃce Sākhasmim²¹ jīvitaṃ ti. 11.

Tatha nigrodham eva seveyya ti tāta itaṃ vā añño²² vā attano hitakāmo Nigrodham eva seveyya bhajeyya upasamkamoyya, na sākham upasamvase ti Sākhānigāṃ pana na upasamvase, upagamma na samvaseyya, etaṃ nissāya jīvikaṃ na kappeyya, nigrodhasmiṃ mataṃ seyyo ti Nigrodharañño²³ pādamaḷa maraṇaṃ pi seyyo varam uttamaṃ, yaṃce sākhasmiṃ jīvitaṃ ti yaṃ pana Sākhassa santikaṃ jīvitaṃ taṃ n²⁴ eva seyyo na taroṃ na uttamaṃ ti attho.

Tato paṭṭhāya ca pana abhayaḷaddhakā migā manussānaṃ sassanī khādanti. Manussā „laddhābhayaṃ ime migā²⁵“ ti pabharitum vā palāpetum vā na viśahanti. Te rājānagaṇe²⁶ sannipatitvā rañño²⁷ taṃ atthaṃ ārocosuṃ. Rājā „mayā paśannena

¹ C¹ adda abhayaṃ. ² C¹ dvijaganaṃ. ³ so all three MSS. ⁴ C¹ -janapulesu.

⁵ C¹ omits samaṃ caranto. ⁶ C¹ gamissanti corrected to gamissasīti, C¹ gamissasīti. ⁷ C¹ -līhāya. ⁸ C¹ C² rañño. ⁹ C¹ C² araṇṇam. ¹⁰ C¹ kila-. ¹¹ C¹ C² ovadanti. ¹² C¹ añño. ¹³ C¹ C² -rañño. ¹⁴ C¹ rājānagaṇe. C² rājānagaṇe.

¹⁵ C¹ rañño.

Nigrodhamigavarassa varo dinno, ahami rajjasi jaheyyam¹ na ca tani² patiññam³, gacchatha, na koci mama vijite migo paharitoṃ labharitī⁴. Nigrodhamigo tani pavattim sutvā migaganam sannipātāpetvā „ito patthāya paresam sassam khāditoṃ na⁵ labhathā⁶“ ti mige vāretvā manussānam ārocāpesi: „ito patthāya sassakārakamanussā sassarakkhanattham⁷ vatiṃ⁸ mā karontu, khettaṃ pana āvijjhivā⁹ pappasaññam¹⁰ bandhantū¹¹“ ti. Tato patthāya kira khettaṃ panna-bandhanasaññam¹² udāpādi, tato patthāya panna-saññam¹³ atikkamanakamigo nāma n¹⁴ atthi, zyaṃ kira nesaṃ Bodhisattato laddhaovādo. Evaṃ migaganam ovaditvā Bodhisatto yavatāyukam thatvā saddhim migeḥi yathā-kammaṃ gato. Rājāpi Bodhisattassa ovādo thatvā puññam¹⁵ katvā yathā-kammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave idāṃ¹⁶ ovāhami theriyā ca Kumārakassapassa ca avassayo, pubbe pi avassayo evā¹⁷“ ti imam dhamma-desanāṃ āharitvā catusaccadhamma-desanāṃ vinirattitvā dve vatthūni katvetaṃ anusandhim ghatetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Sākhāmigo Devadatto ahoṃ, pariāpi¹⁸ esa Devadattaparisa¹⁹ va²⁰“, migadheṃ theri²¹ ahoṃ, putto Kumārakassapo, rājā Anando, Nigrodhamigarājā pana aham era ahoṃ²² ti. Nigrodhamigajātakaṃ.

3. Kaṇḍinajātaka.

Dhīrathu kaṇḍinam sallan ti. Idam Satthā Jetavan-
viharanto purāpadutiyyikapalo bhikkhūnaṃ ārabhā kaṭhesi. Tam Aṭṭhaṃpāto Indriyajātako āvibhavissati. Bhagavā pana tam bhikkhūnaṃ etad avoca: „bhikkhū pubbe pi teṃaṃ etad mātagāmaṃ nissāya jīvitakkhayaṃ patvā vitaccikessu²³“ āgāressu „pakke“ ti. Bhikkhū tass²⁴ utthassāvibhāvattāya Bhagavantam yācimesu. Bhagavā bhavantareṇa puttechannaṃ kārṇaṃ pākajam ukāsi. Itoparam pama bhikkhūnaṃ

¹ C¹ jaheyyam. ² C² nam. ³ C³ patiññam. ⁴ C⁴ onta na. ⁵ na C⁵ C⁶, C⁷ -rakkhana. ⁶ C⁸ diṃ. ⁷ C⁹ vijjhivā. ⁸ C¹⁰ pappasaññam. ⁹ pappasaññam, C¹¹ panna-saññam. ¹⁰ C¹² panna-, C¹³ C¹⁴ -saññam. ¹¹ C¹⁵ C¹⁶ -saññam, C¹⁷ panna-saññam. ¹² C¹⁸ C¹⁹ puññam. ¹³ C²⁰ na. ¹⁴ C²¹ C²² theri. ¹⁵ C²³ vitaccikessu, C²⁴ vitaccikessu.

* yācamaṃ bharantarapaṭicchannatāṃ ca avatvā „atītaṃ āharitī“ ottakam eva rakkhāma. „tāke rutte pi āyācamaṃ valāhukagebbhato candaṇḍharapūpamā ca bharantarapaṭicchannakāraṇabhāvo ca ‘ta sabbam etaṃ hotthāvuttanayo’ eva yojetvā vedhāhaṃ“.

Atte Magadharaṭṭhe Rājagahe Magadharāja raññaṃ kareti. Magadhavāsikānaṃ sassasamāyo migānaṃ¹ mahāparipantho hoti. Te araṇṇe² pabbatapādaṃ pavisanti. Tattha eko araṇṇavāsipabbateyyamigo³ ekāya gāmantavāsiniyā⁴ migapotikāya saddhiṃ saṇḍhavaṇṇaṃ katvā tesam migānaṃ pabbatapādato oruḃha puna gāmantam osaraṇakāle migapotikāya paṭibaddhacittatā tehi saddhiṃ yeva otari⁵. Atha naṃ sā āha: „tvam kho si ayya pabbateyyo bālamigo, gāmato ca nāma sāsaṇṇiko sappatibhāyo, mā amhehi saddhiṃ otarāhīti“⁶. So tassā paṭibaddhacittatāya anivattitvā saddhiṃ yeva agamāsi. Magadhavāsino „idāni migānaṃ pabbatapādā otaraṇakāle“⁷ ti ātvā magge paṭicchannakotṭhakesu tiṭṭhanti. Tesam pi dvinnāni āgamanamagge eko luddako paṭicchannakotṭhako tīto hoti. Migapotikā manussagandham ghāyitvā „eko luddako tīto bhavissatīti“⁸ taṃ bālamigaṃ purato katvā sayam pacchato ahoṃsi. Luddako ekena sarappahārena migāṃ tatth⁹ eva pātesi. Migapotikā tassa viddhabhāvaṃ ātvā uppatitvā¹⁰ vātagatiyā palāyi. Luddako koṭṭhakā nikkhamitvā migāṃ okkantitvā aggaṃ katvā vitaccikesu¹¹ aṅgāresu¹² madhuramanasam pacitvā khādितvā pāniyam¹³ pivitvā avasesam lohitabindūhi¹⁴ paggharantehi kācenādāya¹⁵ dārake toṣento gharam agamāsi. Tada Bodhisatto tassam vanasande devatā hutvā nibbatto hoti. So taṃ kāraṇaṃ disvā „Imassa bālamigaassa maraṇaṃ n¹⁶ eva mātaraṃ nissāya na pīṭaraṃ nissāya atha kho kāmaṃ nissāya,

¹ C¹ C² eḍḍitabbi. ² C¹ eḍḍita migānaṃ. ³ C¹ araṇṇe. ⁴ C¹ araṇṇa-, C² araṇṇa-, C³ araṇṇavāsi-. ⁵ C¹ gāmantā-. ⁶ C¹ otari. ⁷ C¹ otarāhīti. ⁸ C¹ uppatitvā. C² uppatitvā corrected to uppatitvā. ⁹ C¹ vitaccikesu, C² vitaccikesu. ¹⁰ C¹ aṅgāresu. ¹¹ C¹ pāniyam. ¹² C¹ C² -bindūhi. ¹³ C¹ C² kācenādāya.

kāmanimittamhi. sattā¹ sugati yāva hatthaccheda² duggatiyañ
 ca pañcavidhabandhanādīnānappakāraṇaṃ dukkhaṃ pāpunanti,
 paresaṃ maraṇadakkhuppādanam pi nāma imasmiṃ loke garahi-
 tam eva, yañ janapadaṃ mātuḡāmo vicāreti anuśāsati so itthi-
 parināyako³ janapado garahito va, ye sattā mātuḡāmassa vasaṃ
 gacchanti te pi garahitā vā⁴ 'ti ekāya gāthāya tiñi garaha-
 vatthūni dassetvā vanadevatāsu sādhuḡāraṇaṃ datvā gandha-
 pupphādīhi pūjyamānāsu madhureṇa sareṇa taṃ vanasaṇḍam
 unnādeto imāya gāthāya dhammaṃ deseti:

Dhi-r-atthu⁵ kaṇḍinaṃ sallāṃ purisaṃ gāhavedhinam,
 dhi-r-atthu⁶ taṃ janapadaṃ yatth⁷ itthi⁸ parināyika⁹,
 te cāpi dhikkhī¹⁰ sattā ye itthinam vasaṃ gatā ti. 12.

Tattha dhiratthū¹ 'ti garahanattho² nīpāto, ar-ayam idha uttāsanubbegavasena
 garahano³ dattabho, uttasitobhoggā⁴ hi honto Bodhisatto evam āhe, kaṇḍam
 aṇṇa atthitū kaṇḍitaṃ⁵ kaṇḍinaṃ¹⁰, taṃ¹¹ paṇa kaṇḍam ampaṇṇasatthama¹²
 sallāṃ ti vuccati. taṃ¹³ kaṇḍinaṃ sallāṃ ti, ettha sallāṃ kaṇḍo ti attho, sallāṃ
 vā aṇṇa atthitū vālo¹⁴, taṃ¹⁵ sallāṃ ca¹⁶ mahantaṃ vaṇṇamkham¹⁷ kaṭṭa bala-
 vaṇṇakaraṇa¹⁸ deṇṇa gāhaṇa¹⁹ vijjhātū gāhavedhinam²⁰ gāhavedhinam²¹,
 nānappakāraṇaṃ kaṇḍeṇa kumāpattasāyānānabalaṇa²² uḡāgamaṇeṇa²³ eva²⁴
 sallāṇa te samannāgetaṃ gāhavedhinam²⁵ purisaṃ dhiratthū²⁶ 'ti ayam ettha
 attho, parināyika²⁷ ti issaṇa samvādhāyika, dhikkhī²⁸ ti garahitā, aṇṇam
 ettha uttāsanattham eva, hōparāṇi paṇa atthamaṃ pi avatvā yaṇ yaṇ anuttāraṇ
 taṃ tad eva vaṇṇayāsāma.

Evam ekāya gāthāya tiñi garahavatthūni dassetvā Bodhi-
 satto vanam unnādetvā Buddhalīhāya²⁹ dhammaṃ desesi.

Sattā imāsi dhammaḡesanaṃ āharitvā saccāni pakāseṇi. Saccā-
 pariyoḡāṇe ukkaṇḍhitabhikkhū³⁰ sotāpattiphalo patipphahi. Sattā āre

¹ read sattānaṃ? ² C¹ C² -chedadi. ³ C¹ itthiparināyako, C² itthiparināyako.
⁴ C¹ dhi-, C² dhi- cāmetasā te dhi-, ⁵ C¹ dhi-, ⁶ C¹ itthi. ⁷ C¹ C² parināyika.
⁸ so all three MSS. ⁹ C¹ C² kaṇḍinaṃ. ¹⁰ C¹ kaṇḍinaṃ, C² kaṇḍinaṃ laṇṇa
 put ti paratthasā. ¹¹ C¹ nañ. ¹² C¹ -ittho. ¹³ C¹ sallā. ¹⁴ C¹ nañ. ¹⁵ C¹
 sallānti. ¹⁶ C¹ vana-. ¹⁷ C¹ -karaṇa. ¹⁸ C¹ gāhaṇa. ¹⁹ C¹ gāhavedhinam,
 C² gāhavedhinā, C³ gāhavedhinam. ²⁰ C¹ gāhavedhinam, C² gāhavedhinam.
²¹ C¹ -vaṇṇakaraṇa. ²² C¹ uḡāgamaṇeṇa. ²³ C¹ -vedhinam, C² gāhavedhinam.
²⁴ C¹ C² parināyika. ²⁵ C¹ dhikkhī. ²⁶ C¹ -itthā. ²⁷ C¹ ukkaṇḍita-.

vatthūni kathetvā amussandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi. Boparam
 pana „dre vatthūni kathetvā“ ti imāṃ aratvā „amussandhiṃ ghaṭetvā“ ti
 eittakam eva¹ vakkhāma, avuttam pi pana heṭṭhāvuttamayen² eva
 yujetvā gabetabbam. „Tadā pabbateyyo migo ukkaṇṭhitabhikkhu“³
 ahoṣi, migapotikā purānadutiya⁴, kāmesu doṣam daasetvā dhammam
 desitadevatā pana aham eva ahoṣi“ ti. Kāṇḍinajātakam.

4. Vātamigajātaka.

Na kiratthi raṭṭhehi pāpiyo ti. Idam Saṭṭhā Jetavanē
 viharanto Cullapiṇḍapātikatissatheram⁵ ārabbhā kathesi.
 Saṭṭhāri kira Rājagaham upanissāya Veluvane viharanto Tissakumāro
 nāma mahāvibharassa seṭṭhikulassa putto cundirassam Veluvanaṃ
 gantvā Saṭṭhu dhammaḍḍesamāṃ sutvā pabbajitukāmo pabbajjam yācivā
 mātāpitūhi⁶ amunūnātattā paṭikkhitto saṭṭham bhattacchedam katvā
 Raṭṭhapālathero⁷ viya mātāpitāro anujānapetvā Saṭṭhu santike pabhoji.
 Saṭṭhā taṃ pabbajetvā adhamāsamattam Veluvane viharitvā Jetavanam
 agamāsi. Tatrāyaṃ kulaputto terasa dhutaṅgaṃ sanāḍāya Sāvattihīyam
 sapadānaṃ piṇḍāya caranāno kālam vitināmeti. Cullapiṇḍapātikatis-
 sathero⁸ nāma ti vutte⁹ gaganatale vandō viya Buddhasāsanā pākato
 paṇḍito ahoṣi. Tasmā kāle Rājagahē nakkhattakīlaya vattamānāya
 therassa mātāpitāro yaṃ tassa gihikāle¹⁰ ahoṣi ābharanabhaṇḍakam¹¹
 taṃ rajatacamaṅgotake nikkhipitvā ure thapetvā „nānāsu nakkhattakīlaya
 amhākam putto iminā iminā alamkārena alamkato nakkhattam kilati-
 taṃ nō ekaputtakam, gahetvā Sammaṇo Gotama Sāvattihinagaraṃ gato,
 kham nu kho so etarahi nisīno, kham thito“ ti vatvā rodanti.
 Ath¹² ekā vaṇṇadāsī¹³ taṃ kulam gantvā seṭṭhibhāriyam rodantiṃ diṣvā
 pucchi: „kim ayye rodanti“. Sā taṃ attham ārocesi. „Kim pana
 ayye ayyaputto piyayati“. „Asukā ca asukā cā“ ti. „Sace
 tande imasmiṃ gehe sabbam issariyam mayham detha aham vo puttam
 ānessāmi“. Seṭṭhibhāriya¹⁴ „sādhū“ ti sampaticchitvā paribbayaṃ
 datvā mahantena parivāreṇa taṃ ayyojesi: „gaccha, attano balena
 mama puttam ānehi“. Sā paticchannayāne nisīnā Sāvattihīya gantvā
 therassa bhikkhacāravithīyam nirāsaṃ gahetvā seṭṭhikulā āgata-

¹ C¹ sathakameva. ² C² ukkaṇṭhita. ³ C³ -duti-. ⁴ so all three MSS. ⁵ C⁵
 -piṇḍi. ⁶ C⁶ -tissathero ti, C⁷ -tissathero ti. ⁷ so all three MSS. instead of vutte?
⁸ C⁸ C⁹ gihī. ⁹ C⁹ -kan corrected to -kam. ¹⁰ C¹⁰ vaṇṇadāsīnam, C¹¹ vaṇṇadāsī.

manusse therassa adassetvā attano parivāren' eva parivutā therassa piṇḍāya pavittihassa ādito va utumkabhikkhaṃ sarakabhikkhaṃ ca datvā rasataphāya bandhitvā anukkameva gehe nisidāpetvā bhikkhaṃ dadamānā attano vasaṃ upagatabhāvaṃ natvā gilānālayaṃ dassetvā antogabbhe nipaṭṭhi. There pi bhikkhūcāravelāya vapaḍānaṃ caranto gehadvāraṃ agamāsi. Parijano therassa pattam gahetvā theram ghare nisidāpesi'. There nisiditvā va „kahaṃ upāsakā" ti pucchī. „Gilānā bhante, tussākaṃ dassanāṃ lechatitī". So rasataphāya¹ bandhho attano vatavapaḍānaṃ² bhinditvā tussāpi³ nipannatthānaṃ pāvisi. Sā attano āgatakāraṇaṃ kathetvā taṃ palohetvā rasataphāya⁴ bandhitvā uppabbajetvā attano vasa⁵ thāpetvā yaṃ nisidāpetvā mahantena parivārena Rājagahaṃ eva agamāsi. Sā pavatti pakatā jātā. Bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sammisinnā „Cullapiṇḍapātikatisattitheram" kira ekā vappaḍāsī⁶ rasataphāya⁷ bandhitvā ādāya gatā⁸ ti katham samuṭṭhāpesuṃ. Satthe dhammasabbhaṃ upaganvā alunkatāsane nisiditvā „kāyaṃ nu 'ttha bhikkhave etarāhi kathāya sammisinnā" ti āha. Te taṃ pavattim kathayimsu. „Na bhikkhave idāṃ" eva eso bhikkhu rasataphāya bandhitvā⁹ tassā vasaṃ gato, pubbe pi tassā vasaṃ gato yevā¹⁰ ti natvā attam āharī¹¹.

Attā Bārāṇasīyaṃ raṇṇo Brahmādattassa Saṅjāyo nāma uyyānapālo ahoṣi. Ath' eko vātamigo taṃ¹² uyyānaṃ āgantvā Saṅjāyaṃ divā palāyati. Saṅjāyo pi na taṃ tajjetvā niharati. So punappuna āgantvā uyyāne yeva carati. Uyyānapālo uyyāne nānappakāraṇāni pupphaphalāni gahetvā divase divase raṇṇo abhiharati. Atha naṃ ekadivasaṃ rājā pucchī: „atthi pana samma uyyānapālo uyyāne kiñci acchariyaṃ passasitī"¹³. „Deva aññaṃ na passāmi, eko pana vātamigo āgantvā uyyāne carati, etaṃ passāmīti". „Sakkhissasi pana taṃ gahetun"¹⁴ ti. „Thokaṃ madhuṃ labhanto imāṃ antorājanivesanaṃ pi taṃ ānetuṃ sakkhissāmīti". Rājā tassā madhuṃ dāpesi. So taṃ gahetvā uyyānaṃ gantvā vātamigassa caraṇatthāne¹⁵ tiṇāni

¹ C^o -pesi. ² C^o -tamhāya. ³ C^o -dānaṃ. ⁴ C^o tasmāpi. ⁵ C^o attanā vasa.

⁶ C^o -tassatheram. ⁷ C^o vappaḍāsī. ⁸ C^o vappaḍāsī. ⁹ C^o bajjhitvā. ¹⁰ C^o āharī. ¹¹ C^o omits taṃ. ¹² C^o acchariyaṃ passasitī. ¹³ C^o marasa-, C^o varasa-corrected to carana-.

madhuraṃ maḍḍhetvā nilīyi¹. Mige āgantvā madhumakkhitāni
tināni khādītva rasatanhāya baddho aññattha agantvā² nyyānam
eva āgacchati. Uyyānapālo tassa madhumakkhitatīnāsu pa-
luddhabhāvaṃ ūtvā anukkamena attānaṃ dassesi. So taṃ
diśvā katipāhaṃ palāyitvā punappuna passanto vissāsaṃ āpajjitvā
anukkamena uyyānapālāssa hatthe thitatināni khādītum āradḍho.
So tassa vissāsaṃ āpannabhāvaṃ ūtvā yāva³ rājanivesanaṃ⁴
vithiṃ kilāñjehi parikkhipitvā vatahaṃ sakkābhāṅgaṃ pātetvā
madhulābukaṃ ahiṃse laggetvā⁵ tinakalāpaṃ upakacchake thā-
petvā madhumakkhitāni tināni migassa purato purato vikiranto
antonrājanivesanaṃ yeva agamāsi. Mige⁶ antopavitthe⁷ dvāraṃ
pidahiṃsu. Migo manusse diśvā kampamāno maranabhayaabhito
antonivesanaṃ gato⁸ ādhāvati paridhāvati. Rāja pāsādā oruḃha
taṃ kampamānaṃ diśvā „vātamigo nāma manussānaṃ diṭṭhatthā-
naṃ sattāhaṃ na gacchati, tajjitatthānaṃ yāvajīvaṃ na gacchati,
so evarūpo gahanaṇissito⁹ vātamigo rasatanhāya baddho idāni
evarūpaṃ thānaṃ¹⁰ āgato, n’ atthi vata bho loke rasatanhāya
pāpakataraṃ nāmā¹¹ ti imāya gāthāya dhammaḍesaṇaṃ
paṭṭhapesi:

Na kir’ atthi rasehi pāpiyo
āvāsehi vā santhavehi vā,
vātamigaṃ gehaṇissitaṃ
vasaṃ ānesi rasehi Saḍḍayo ti. 13.

Taṭṭha kirā ti anussavatthe nipāto, rasehi ti jīhāstūññeyyehi¹² madhura-
māḍḍhi, pāpiyo ti pāpatato, āvāsehi vā santhavehi vā ti nibaddha-
vattanābhāvaṇissitānāsu hi āvāseṃ pi mittasanthaveṇ pi chandariḃo pāpako va
tehi paṇa saochandariḃaparibhogehi¹³ āvāsehi vā mittasanthavehi vā asāgūḃeṇa
sahasāgūḃeṇa madhuvapattisevanatthena¹⁴ āhāraṃ vīṇā jīvitindriyapālanāya¹⁵
abhāvena eva saochandariḃaparibhogaraṇā vā pāpatarā¹⁶ ti Bodhisatto paṇa anu-

¹ C¹ nilīyi, C² nilīyi. ² C¹ āgantvā, C² āgantvā corrected to āgantvā. ³ C¹ omits yāva. ⁴ C¹ -nivesanaṃ. ⁵ C¹ lagervā. ⁶ C¹ C² migo. ⁷ C¹ -pavitthe.
⁸ C¹ -nivesanaṃ gato corrected to -nivesanaṃ gano, C² -nivesanaṃ gano. ⁹ C¹ gahanaṇissito. ¹⁰ C¹ evarūpatthānaṃ. ¹¹ C¹ -vinñeyyāhi. ¹² C¹ -rāgabhogaṃ.
¹³ C¹ C² rādheva. ¹⁴ C¹ jīvitindri-. ¹⁵ C¹ pāpatato.

evagataṃ viya (mam aṭṭhaṃ) katvā na kiraṭṭhi tasehi pāpiya vīraṣhi vā san-
thavehi) nā ti āha, idāni teṇaṃ pāpiyabhāvaṃ dassento vātamigaṇ-ti-idāni
āha, tattha gehaniṣṣitān ti zāhane(ṭhānaniṣṭān). idāni vuttān kati: pe-
satha' rasiṇaṃ pāpiyabhāvaṃ, imāni nāma' araṇḍiyyatane gehananiṣṭān vāta-
migaṇ Saṅgayo uyyānapāle maḍhuraṣhi attano rasiṇi āheṣi, sabbaṭṭhāpi saccha-
darīgapaṭibhogehi tasehi samasā aṭṭhaṃ pāpakataraṃ lamakataraṃ n' aṭṭhi
rasatanhaya idānavasā' kathesi kathetvā ca paṇe taṃ migān araṇḍiṇaṃ eva pesesi.

Satthā „na bhikkhave eṃ vappadāsi' (dāni) etaṃ rasatanhaya
bandhivā attano vāse karoti, pubbe pi akāsi yevā" ti imāni dhamma-
dassanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ anudhānesi: „Tadā
Saṅgayo ayaṃ vappadāsi' āheṣi, vātamigo Cullapindapāṭiyo, Bārāṇasirājā
paṇa ahaṃ eva āheṣi" ti. Vātamigajātakaṃ.

5. Kharāḍiyajātaka.

Aṭṭhaḍḍuraṃ Kharāḍiyo ti. Idāni Satthā Jetavane
viharanto sūnataraṃ dubbacaḥhikkhūṃ ārabba kathesi. So kira
bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhati. Atha naṃ Satthā pucchi:
„saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhasi". „Saccaṃ
Bhagavā" ti. Satthā „pubbe pi tvaṃ dubbacatāya paṇḍitānaṃ ovādaṃ
agaṇetvā pāsena baddhu va jīvitaḥkhayaṃ patte" ti evaṃ aṭṭhaṃ āhari:

Attite Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kareṇte
Bodhisatto migo hutvā migaganaparivuto araṇḍe vasati.
Ath' assa bhagini' mīgī puttakaṃ dassetvā „bhātika, ayaṃ te
bhāgineyyo, etaṃ migamāyaṃ uggaṇhāpehīti"¹ paṭicchāpesi.
So taṃ bhāgineyyaṃ „asukavelāya nāma āgantvā uggaṇhāhīti"²
āha. So vuttavelāya na gacchati, yathā ekadivasaṃ evaṃ
sattadivase sattovāde atikkanto so migamāyaṃ anuggaṇhivā'³
va vicaranto pāse bajjhi. Mātāpi 'ssa bhātaraṃ opasaṃ-
kamitvā „kiṃ te bhātika bhāgineyyo migamāyaṃ uggaṇhāpito"⁴
ti pucchi. Bodhisatto ca „tassa anovādakaṃ eṃ mā cintayī",⁵

¹ C² pāsa. ² C² C³ nāmaṃ. ³ all three MSS. idānavasā. ⁴ C² C³ vāmadāsi,
C² vāmadāsi. ⁵ C² bhāgīni. ⁶ C² aya. C³ ayaṃ. ⁷ C² uggaṇhā-. ⁸ C²
anuggaṇhivā. ⁹ C² cintayī.

na te¹ puttena migamāyā² uggahitā³ ti vatvā idāni pi tani
anovaditukāmo va hutvā imāni gātham āha:

Atthakhuram Kharādiye migam vaṇkātivamkinam
sattahi kālāh' atikkantaṃ na nam ovadit' ussahe ti. 14.

Tattha atthakhuram ti ekekasmim pāde dvijanam dvijanam vesena atthak-
huram, Kharādiye ti tam nāmena āpatti, migam ti sabbasamagāhikavaca-
nam⁴, vaṇkātivamkinam ti mūle vaṇkāni agge atthavāṇāni tādāni sangāni
assa atthit' vaṇkātivamkinam, sattahi kālāharikkantaṃ ti sattahi ovāda-
kālāh'ovādan atikkantaṃ, na nam ovadit'ussahe ti evam dubbacamigam⁵ aham
ovaditum na ussaham, etassa me ovādanatthāya cittaṃ pi na upajjatit' āsese.

Atha nam dubbacamigam pāse baddham luddo mūretvā
mamam ādāya pakkāmi.

Sattakāpi „na tvam bhikkhu idān' eva dubbāco, pubbe pi dubbāco
yerā⁶ ti imam dhammadesanāni āharitvā anusandhiṃ ghatetvā jātakam
samodhānesi⁷. „Tadā bhāgineyyo migo dubbacabbhikkhu' ahoṣi, bhā-
gini⁸ Uppalavannā, ovādamigo pana aham eva ahoṣi⁹ ti. Kharā-
diya-jātakam.

6. Tipallatthamīgajātaka.

Migam tipallatthan ti. Idam Sattahā Kosambiyam Badari-
kārame¹⁰ viharanto sikkhākāmaṃ Rāhulatttheram ārabha katheṣi.
Ekasmim hi kāle Sattahā Alavinageram¹¹ messāya Aggālave¹² Cetiye
viharanto bahū¹³ upāsikā ca bhikkhuniyo ca viharāni dhammasavanāya
gacchanti. Dirā dhammasavanam hoti, gacchante pana kāle upāsikā
ca bhikkhuniyo ca na gacchāmu, bhikkhū e' eva upāsikā ca ahesuṃ.
Tato paṭṭhāya rattim¹⁴ dhammasavanam jātaṃ, Dhammasavanapari-
yosāne therā bhikkhū¹⁵ attano attano vasunatthānāni gacchanti. Daharā
upāsakehi saddhiṃ upaṭṭhānasālāya sayanti. Tesu¹⁶ niddam upagatesu
ekacco ghurughurūpassāsa¹⁷ kākacchamānā danto khādantā nipajjhāsu.

¹ C¹ tesu. ² C² C³ -māyā. ³ C⁴ uggahitā corrected to uggahitā. ⁴ C⁵
sabbasamagāhika-, C⁶ sabbasamagāhika-. ⁵ C⁷ dubbacamigam, C⁸ dubbamigam.
⁶ C⁹ omīte dubbacamigam aham . . . samodhānesi. ⁷ C¹⁰ dubbāco-, C¹¹ dubbāco-
corrected to dubbāco-. ⁸ All three MSS. bhāgini. ⁹ C¹² kharādiyā-, C¹³ badarika-.
¹⁰ C¹⁴ alavi-. ¹¹ C¹⁵ aggālave. ¹² C¹⁶ C¹⁷ bahū. ¹³ C¹⁸ rattim corrected to ratti.
¹⁴ C¹⁹ atthabbhikkhu, C²⁰ C²¹ bhikkhu. ¹⁵ C²² tesu corrected to ksu. ¹⁶ C²³
-passāsa, C²⁴ ghuruguru-, C²⁵ ghuruguru- corrected to ghurughurū-.

ekacce muhuttamā niddhāyivā uttāhāsi. Te taṃ vippakāraṃ diṡvā Bhagavato ārocema. Bhagavā „yo paṃa bhikkhū” anupasampanna saha seyyam kappeya pācittiya” ti sikkhāpadam paṇāpetvā Koṇṭhiṃ agamāsi. Tattha bhikkhū¹ āyasmantaṃ Rāhulaṃ āhaṃsu: „āvuso Rāhula, Bhagavatā sikkhāpadam paṇāttam. Idāṃ tvaṃ attano vasaṇatthānam jānāhi”. Pubbe paṃa te bhikkhū Bhagavati ca gārvaṃ tassa āyasmato sikkhākāmatam paṭicca taṃ attano vasaṇatthānam āgataṃ atiriya saṃgaḥanti, khuddakamaṇḍakam paṇāpetvā² assaṅkaraṇatthāya cīraraṃ denti, taṃ dīrasaṃ paṇa sikkhāpadabhayaṇa vasaṇatthānam pī na adāsu. Rāhulabhaddo „pitā me” ti Dasabalassa vā „upaḷḷhāyo” me” ti dhammasenāpatino vā „ācariyo me” ti Mahāmoggallānassa vā „cullapitā me” ti Anandatherassa³ vā suttikam⁴ agantvā⁵ Dasabalassa valāḷḇanaraccakutib⁶ brahmacārinānaṃ parivanto viya parivatrā vāsam kappesi. Buddhānam hi⁷ valāḷḇanakutiya⁸ dvāraṃ supiḥitaṃ hutī, gandhapariḷhāṇakatā bhūmi, gandhādānamūladāmanā⁹ osāritā¹⁰ eva homi, saḅharattim dipo jhāyati¹¹. Rāhulabhaddo paṇa na¹² tassa¹³ kutiya imam sampattim paṭicca tattha vāsam upagato, bhikkhūhi paṇa „vasaṇatthānam jānāhi” vuttatvā ovādagāraṇeṇa sikkhākāmatāya tattha vāsam upagato, antarantara¹⁴ hi bhikkhū pi taṃ āyasmantaṃ dūrato vā gacchantam diṡvā tassa vimaṇṇasaṇatthāya¹⁵ mutthisammutthanin¹⁶ vā kacavarachaddanakaṃ¹⁷ vā baḥi khipivā tasmim āgate „āvuso imam kesa chadditaṃ” ti vadanti, tattha keḷici „Rāhulo imam maggena gato” ti rutte¹⁸ so āyasma „nāham bhante etaṃ jāmāmiti” avatvā vā¹⁹ taṃ paṭisaṃmetvā vā „khamatha me bhante” ti khamāpetvā gacchati, evam eṇa sikkhākāmo, so taṃ sikkhākāmatam yeva paṭicca tattha vāsam upagato. Atha Suttihā pure aruṇam yeva vuccakutivare thatrā ukkāsi, so paṇāyasmā ukkāsi: „ko eva” ti. „Ahaṃ Rāhulo” ti ukkhamitvā vanti. „Kasmā tvaṃ Rāhula idha nipaṇuo” ti. „Vasaṇatthānassa abhāvato, pubbe hi bhante bhikkhū mama saṃgaḥam²⁰ karonti, idāṃ attano āpattiḅhayena vasa-

¹ C² C³ bhikkhū. ² C² bhikkhū. ³ C² adds vā. ⁴ so all three MSS. ⁵ C² adds na. ⁶ C² C³ agantvā. C² agantvā corrected to agantvā. ⁷ C² valāḷḇhana-, C² valāḷḇhana corrected to valāḷḇhana-. ⁸ C² buddhānamhi, C² -nampi, C² buddhānamhi corrected to buddhānamhi. ⁹ C² valāḷḇhana- corrected to valāḷḇhana-. ¹⁰ C² -māsi. ¹¹ C² jhāyati, C² jhāyati corrected to jhāyati. ¹² C² C³ paṇa, omitting na, C² paṇa corrected to paṇa na. ¹³ C² nassā. ¹⁴ C² antanta, C² antantari corrected to antantantari. ¹⁵ C² vimaṇṇasaṇatthāya. ¹⁶ C² -sammuttha-, C² -sammuttha-. ¹⁷ C² -chaddha-, C² jaḍḍanaka corrected to chaddanaka. ¹⁸ C² rutte. ¹⁹ C² omits vā. ²⁰ C² saṃgaḥam.

natthānaṃ na denti, sv-āhaṃ 'idaṃ aññesaṃ asanighattamatthānaṃ' ti. Atha Bhagavato „Rāhulaṃ tava bhikkhū evaṃ paricejantā añño kuladārake pabbajetvā kiṃ karissanti“ dhammasamvego udapādi. Atha pāto va bhikkhū sannipādetvā dhammasanāpatinā paṭipucchhi: „Jānāsi pana tvaṃ Sāriputta aḷla katthaci Rāhulaṃ vuttabhāvaṃ“ ti. „Na jānāmi bhante“ ti. „Sāriputta aḷla Rāhulo vaccekūṭiyāṃ vasi, Sāriputta tumhe Rāhulaṃ evaṃ paricejantā añño kuladārake pabbajetvā kiṃ karissatha, evaṃ hi ante imasmiṃ sāsane pabbajitā na-ppatitthā bhavissanti, ito dāni paṭthāya anupasaṃpannena ekadve va divase attano santike vasaṃ petvā tatiyadivase tesuṃ vasaṃatthānaṃ ātvā bahi vāsethā“ ti imāṃ anuppaṇāntinā¹ katvā puna sikkhāpadaṃ paññāpesi. Tasmim samaye dhammasabbhāyaṃ sammisimā bhikkhū Rāhulaṃ gacchāṃ kuthenti: „passathāvuso yāva sikkhākāmo vatthāyaṃ Rāhulo 'tava vasaṃatthānaṃ jānāhi' vutto nāma 'aham Dazahalaṃ putto, tumhe ke senāsānaṃ, tumhe yeva nikkhamatha' ti ekabbikkhum pi appaṭṭipphanitvā vaccekūṭiyāṃ² vāsaṃ kappesiti“. Evam tesu kathayamāneṃ Satthā dhammasabbhāyaṃ upagantvā alaṃkatāsane nisiditvā „kāyaṃ nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sammisimā' ti āha, „Bhante Rāhulaṃ sikkhākāma-kathāya³, na amūḷaya kathāya⁴“ ti. Satthā „sa bhikkhave Rāhulo idāṃ eva sikkhākāmo, pubbe tīreccānāyoniyaṃ nibbatta pi sikkhākāmo yevā“ ti vatrā uttama āhāri:

Arite Rājagahe eko Magadharājā rajjaṃ kareti. Tada Bodhisatto migayoniyaṃ nibbattitvā migaganaparivuto araṇṇe vasati. Ath' assa bhaginī attano puttakaṃ upanetvā „bhātika imāṃ bhāgineyyaṃ migamāyaṃ sikkhāpehīti“ āha. Bodhisatto „sādhū“ ti paṭisunitvā „gaccha tāta, asukavelāya nāma āgantvā sikkheyyāsi“ āha. So mātulena vuttavelaṃ anatikkaṃmetvā taṃ upasaṃkamitvā migamāyaṃ sikkhi. So ekadivasaṃ vane vīcaranto pāsena baddho baddharāvaṃ ravi. Migagano palāyitvā „putto te pāsena baddho“ ti tassa mātuyā ārocesi. Sā bhāta santikaṃ gantvā „bhātika bhāgineyyo te migamāyaṃ sikkhāpito“ ti pucchhi. Bodhisatto „mā tvaṃ

¹ C¹ bhante. ² C² idāṃ mām anuppaṇāntinā. ³ C³ -kūṭiyāṃ. ⁴ C⁴ -kathāya.

⁵ C⁵ omits na amūḷaya kathāya.

puttnassa kiñci pāpakam āsamki¹, suggahitā² nena³ mīgamāyā,
idāni tam⁴ hāsayamāno āgacchissatīti⁵ vatvā imam gātham āha:

Migan tipallattham anekamāyaṃ
atthakhuram addharattāvapāyīm
ekena sotena chamāssasanto⁶
chahi⁷ kalāh⁸ atibhoti⁹ bhāgineyyo ti. 15.

Tattha migan ti bhāgineyyamigan, tipallattham ti pallattham vuccati
sayanam, ubbohi passahi ujukam eva ca gūḍamākaṇḍasena ti ti¹⁰ ākārehi
pallattham assa, tūlī vā pallattham assa ti tipallattho, tam¹¹ tipallattham
anekamāyaṃ ti bahumāyaṃ¹² bahuvācīnanā¹³, atthakhuram ti ekakaṣmīṃ
pāde dvīnam dvīnam vassena atthahi khurehi samannagatam, addharattāva-
pāyīm ti purimayimam atthakamitvā majjhimayame araṇṇato āgama pāṇiyassa¹⁴
pīvanato addharatte avapivatīti addharattāvapāyi tam addharatte apayīm ti attho,
mama bhāgineyyam migan ahaṃ atibhukam mīgamāyaṃ uggaṇḍhapesīm, katham:
yathā¹⁵ ekena sotena chamāssasanto¹⁶ chahi¹⁷ kalāh¹⁸ atibhoti¹⁹
bhāgineyyo ti, idam vuttam hoti: ahaṃ hi tava puttem tathā uggaṇḍhapesīm
yathā ekasmiṃ uparimāṇasikaṇḍa²⁰ vātam sannirumbhitvā pathariyam allinena
ekena hetthimāssotena tatth²¹ eva chamāyaṃ assasanto²² chahi²³ kalāh²⁴ luddakam
atibhoti²⁵ chahi²⁶ kotikāsehi ajjhottharati vañceti²⁷ attho, āsamāhi chahi:
caṭṭhāro pāde passitvā ekena pāseṇa seyyaya²⁸ khurehi tinapamāṇkhanena²⁹
jivhāntūṇamānena udarasse uddhumātakkabhāṇena³⁰ urcarapaasāvareṇa jīvanena
vātam sannirumbhena³¹ ti, aparo nayo: padesu gahetvā abbhūṇkhaṇḍa³² jhanena³³
putipenāṇṇena³⁴ ubhato pāseṇa saḍḍarāṇena uddham ukkhipanena adho
asakkhipanena³⁵ ti smāhi chahi kalāh³⁶ yathā atibhoti³⁷, mato ayaṃ ti samāna³⁸
uppādetvā vañceti, evaṃ nam mīgamāyaṃ uggaṇḍhapesīm ti dipeti, aparo nayo:
tathā nam uggaṇḍhapesīm yathā ekena sotena chamāssasanto³⁹ chahi kalāh⁴⁰ atī-
dvīsu⁴¹ pā nayeṇa daṇṭetvā chahi kāraṇehi kalāh⁴² kalāyiesati luddakam

¹ C¹ āsamki. ² C² suggahitā. ³ C³ tona. ⁴ C⁴ omiṭṭa tam. ⁵ C⁵ jamāssasanto.
⁶ C⁶ chahi, C⁷ jahi. ⁷ C⁸ kalāhetthibhoti. ⁸ C⁹ nam. C¹⁰ ten. ⁹ C¹⁰ bahumāyaṃ
ti bahumāyaṃ, C¹¹ bahumāyaṃ. ¹⁰ C¹¹ bahuvācīnam, C¹² bahuvācīnam, C¹³ bahu-
vācīnam corrected to bahuvācīnam. ¹¹ C¹² pāṇiyassa. ¹² C¹³ kathamāthaya.
¹² C¹⁴ chamāssasanto, C¹⁵ C¹⁶ jamāssasanto. ¹³ C¹⁷ C¹⁸ jahi. ¹⁴ C¹⁹ kalāhetthi.
¹⁴ C²⁰ uparimāṇasika. ¹⁵ C²¹ C²² assasanto. ¹⁶ C²³ jahi. ¹⁷ C²⁴ atibhoti.
¹⁶ C²⁵ jahi. ¹⁸ C²⁶ vañceti, C²⁷ vañceti corrected to vañceti. ¹⁹ C²⁸ C²⁹
seyyayaṃ, C³⁰ seyyaya corrected to seyyaya. ²⁰ C³¹ tinapamāṇkhananta. ²¹ C³²
uddhumātakkabhāṇa. ²² C³³ sannirumbhānena, C³⁴ sannirumbhānto. ²³ C³⁵ -ka-
ḍḍanena. ²⁴ C³⁶ -pāmanena. ²⁵ C³⁷ C³⁸ atibhoti. ²⁶ so all three MSS. ²⁷ C³⁹
chamāssasanto. ²⁸ C⁴⁰ -dvīsu. ²⁹ C⁴¹ omiṭṭa kalāh⁴².

sañcassatīti, bhōtīti¹ bhāginim āpāti, bhāgineyyo ti evaṃ ekahi² kira-
nhi sañcakanam bhāgineyyam maddasi³.

Evam Bodhisatto bhāgineyyassa migamāyāya sādhu-kam
uggahitabhāvaṃ dassento bhāginim samassāsesi. So pi migapota-
ko pāse baddho avipphanditvā yeva bhūmiyaṃ mahāphā-
sukapassena⁴ pāse pasāretvā nīpanno pādānaṃ āsannaṭṭhāne
khureh⁵ eva paharitvā paṃsu ca tināni ca uppādetvā nocāra-
passāvaṃ vissajjetvā visadā pādetvā jivhaṃ ninnāmetvā sariraṃ
kheḷakilinnam⁶ katvā vātaggahaneṇa ndaraṃ uddhumātakam
katvā akkhini parivattetvā hetthānāsikasotena vātaṃ sañcara-
pento⁷ uparimanāsikasotena⁸ vātaṃ sannirumhitvā⁹ sakulasariraṃ
thaddhabhāvaṃ gahāpetvā¹⁰ matakākāraṃ dassesi. Nīlamakkhi-
kāpi nam samparivāresuṃ. Tasmim tasmim thāne kākā nīli-
yimsu. Luddo āgantvā ndare hatthena paharitvā „pāto va
baddho bhavissati, pūtiko jāto“ ti tassa bandhanarajjukam
mocetvā¹¹ „etthi¹² eva dāni naṃ akkantitvā manisaṃ ādāya
gamiesāmiti“ nirasamko hutvā sakhāpalāsaṃ gabhetuṃ āradḍho.
Migapotako pi utthāya catūhi¹³ pādehi thatvā kāyaṃ vidhū-
nitvā¹⁴ gīvaṃ pasāretvā mahāvātena chinnavalāhako¹⁵ viya
vegeṇa mātu santikaṃ agamāsi.

Satthāpi „na bhikkhave Rāhulo idāṃ¹⁶ eva sikkhākāmo, pubbe
pi sikkhākāmo“¹⁷ yevā¹⁸ ti imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā anusandhīm
ghaṭetvā jātukam samodhānesi: „Tadā bhāgineyyo migapotako Rāhulo
abusi, mātā Uppalavaṇṇā, mātulanigo paṃsu aham eva aḥosi“ ti.
Tipallatthamigajātukam.

7. *Mālutajātaka.

Kāle¹⁹ cā yadi vā juḥve ti. Idam Satthā Jetavana
vihārato āya budḍhapabbajite ārabhita kathesi. Te kira Kosal-

¹ C¹ C² hoti. ² C¹ jāti. ³ C¹ maddasi. ⁴ C¹ -phāsupassena. ⁵ C¹ C²
khele. ⁶ C¹ sañcara-. ⁷ C¹ uparimāno-, C² uparimanāsikasoto. ⁸ C¹ sannir-
umhitva. ⁹ C¹ C² gahāpetva. ¹⁰ C¹ mocetva. ¹¹ C¹ C² catūhi. ¹² C¹
vidhūmitva. ¹³ C¹ C² jina-. ¹⁴ C¹ adda pi. ¹⁵ C¹ kato, C² kato corrected to
kāle, C³ kāle.

janapade ekaṇaṃ arañṇavāse¹ vasantī eko Kāḷatthero² nāma eko
Junhutthero³ nāma. Ath' ekadivasaṃ Junho Kāḷaṃ⁴ pucchī:
„bhante⁵ sītaṃ⁶ nāma kasmim kāle hotīti⁷“. So „kāle⁸ hotīti⁹“ āha.
Ath' ekadivasaṃ Kālo¹⁰ Junhaṃ¹¹ pucchī: „bhante Junha sītaṃ nāma
kasmim kāle hotīti¹²“. So „junhe¹³ hotīti¹⁴“ āha. Te ubbo pi attano
kaṇḍham chinditum¹⁵ asakkontā Satthu santikaṃ gacvā Satthāraṃ
vanditvā „bhante sītaṃ nāma kasmim kāle hotīti¹⁶“ pucchimsu. Satthā
tesaṃ kathaṃ sutvā „pubbe p' āhaṃ bhikkhave tumhākaṃ imaṃ
pañhaṃ kathesiṃ. bhavaṇṇikkhepagatattā paca im saṃlakkhayitthā¹⁷“ ti
vatvā attitaṃ āharī:

Attite ekasmiṃ pabbatapāde siho ca¹⁸ vyaggho ca dve
sahāyaka ekissā yeva guhāyaṃ vasanti. Tadā Bodhisatto pi
isipabbajjaṃ pabbajitvā tasmim yeva¹⁹ pabbatapāde vasati.
Ath' ekadivasaṃ tesaṃ sahāyakānaṃ sītaṃ nissāya vivādo
udapādi, vyaggho „kāle²⁰“ yeva sītaṃ hotīti²¹ āha, siho „junhe²²
yevā²³“ ti. Te ubbo pi attano kaṇḍham chinditum²⁴ asakkontā
Bodhisattaṃ pucchimsu. Bodhisatto imaṃ gātham āha:

Kāle²⁵ vā yadi vā junhe²⁶ yadā vāyati māluṭo,
vātajāni²⁷ hi sītāni, ubho 'ttha-m-apaṇājitā ti. 16.

Tattha kāle²⁸ vā yadi vā junhe²⁹ ti kālapakkhe³⁰ vā junhapakkhe³¹
vā, yadā vāyati māluṭo ti yasmiṃ samaye puratthimādhāde vāto vāyati
tasmiṃ samaye sītaṃ hoti, kīṇkaraṇā: vātajāni³² hi sītāni³³ yasmi vāte³⁴
vijaṇte yeva sītāni³⁵ hoti, kālapakkhe³⁶ vā junhapakkhe vā ettha appamāṇo ti
vuttaṃ hoti, ubho'tthamapaṇājitā ti. ubbo pi tumhe imasmiṃ pañhe
apaṇājitā ti.

Evam Bodhisatto te sahāyake saṇṇāpesi.

Satthāpi „bhikkhave pubbe pi mayā tumhākaṃ ayaṃ pañho
kuthito³⁷“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāṇi pakāsesi. Sacca-

¹ C¹ arañṇe vāse, C² arañṇavāse. ² all three MSs. kāla-. ³ C¹ junha-
⁴ C¹ kāḷaṃ. ⁵ C¹ omits kāḷaṃ pucchī bhante. ⁶ C² C³ sītaṃ. ⁷ C¹ kāle,
C² kāle. ⁸ C¹ C² kāle. ⁹ C¹ junhaṃ. ¹⁰ C¹ C² junho. ¹¹ C¹ C² junditum.
¹² C¹ omits ca. ¹³ C¹ tasmim samaye ca. ¹⁴ C¹ C² kāle. ¹⁵ C¹ junhe,
¹⁶ C¹ junditum. ¹⁷ C¹ kāle. ¹⁸ C¹ -jāni, C² jātajāni corrected to vātajāni.
¹⁹ C¹ kāle. ²⁰ C¹ junha-. ²¹ C¹ vātajāni, C² jātajāni, C³ jātajāni corrected
to vātajāni. ²² C¹ sītāni. ²³ C¹ yasmiṃ te.

pariyosāne dve pi te therā sotāpattiṭṭhale paṭisambhūtu. Saṭṭhā anu-
sodhin ghaṭetvā jātakam samedhānesi: „Tadā vyagghe Kāḷo¹ ahoṃ,
sihe Juḥho, pañharissajjanakatāpaso pana ahaṃ eva ahoṃ“ ti. Māṇa-
tajātakam.

8. Matakabhattajātaka.

Evam ce saṭṭhā jñeeyyū ti. Idam Saṭṭhā Jetavanē viha-
rante matakabhattiṃ ārabhha kuthesi. Tasmim hi kāle manussā
bahū² eḷakādāyo³ māvetvā kālakate nātaka addissa matakabhattiṃ
nāma denti. Bhikkhū te manussā tathā karonte disvā Saṭṭhāram
pucchimsu: „etarahi bhante manussā bahū⁴ paṇe jivakkhayam pā-
petvā matakabhuttaṃ nāma denti, atthi nu kho bhante ettha vaddhīti“⁵.
Saṭṭhā „na bhikkhave matakabhuttaṃ dassāmi ti, kṇe pi pānātipāte
kāci vaddhi nāma atthi, pubbe paṇḍitā ākāse sūsiṃ dhammaṃ desetvā
ettha ādinavaṃ“ kuthetvā sakalajambudīparāsike etaṃ kammaṃ jāhā-
pesuṃ, idāni pana bhavaṃsāṃkhepagatattā⁶ puna pātubbhūta⁷ ti vatvā
atitāṃ āhari:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjam kārente eko
tinnam vedānam pāragū⁸ disāpāmekkhe ācariyo brāhmaṇo
„matakabhuttaṃ dassāmi“⁹ ekam eḷakam gāhāpetvā¹⁰ ante-
vāsike āha: „tātā imam eḷakam nadim netvā nahāpetvā kanthe“¹¹
mālam parikkhipitvā pañcaṅgulikaṃ datvā maṇḍetvā ānothā¹²
ti. Te „sādhū“ ti paṭisunivā tam ādāya nadim gantvā nahā-
petvā maṇḍetvā naditūre thapesuṃ. So eḷako¹³ attano pubba-
kammaṃ disvā „evarūpā nāma dukkhā aṇṇa muccissāmi“¹⁴ so-
manassajāto ghaṭam bhindanto viya mahāhasitaṃ hasitvā puna
„ayaṃ brāhmaṇo“¹⁵ maṃ ghātetvā mayā laddham dukkham
labhissasīti“¹⁶ brāhmaṇe¹⁷ kāruṇṇam uppādetvā mahantena sad-
dena parodi. Atha nam te māṇavakā pucchimsu: „samma

¹ C¹ kīlo. ² C² omits bahū. C³ has later added bahū. ⁴ C⁴ C⁵ eḷakā-, C⁶ eḷakā.
⁵ C⁶ C⁷ bahū. ⁶ C⁸ vaddhīti. ⁷ all three MSS. ādinavaṃ. ⁸ C⁹
-khepatantā, C¹⁰ -khepatattā corrected to -khepatanattā. ⁹ C¹¹ C¹² pāragu.
¹⁰ C¹³ dassāmi. ¹¹ C¹⁴ gāhāpetvā. ¹² C¹⁵ kanthe. ¹³ C¹⁶ C¹⁷ eḷako. ¹⁴ C¹⁸
brāhmaṇe. ¹⁵ as all three MSS. instead of labhissasīti. ¹⁶ C¹⁹ brāhmaṇe, C²⁰
brāhmaṇo.

elaka, tvaṃ mahāsaddena haṣi e' eva rodi ca¹, kena nu kāraṇena haṣi, kena kāraṇena roditi². „Tumhe mañi imañi kāraṇaṃ attano ācariyassa sautike puccheyyāthā³“ ti. Te taṃ ādāya gantvā idañi kāraṇaṃ ācariyassa ārocesuñi. Ācariyo tesam vacanaṃ sutvā elakaṃ pucchi: „kasmā tvaṃ elaka haṣi, kasmā roditi⁴. Elako attanā katakamman⁵ jātissaraṇāṇena⁶ anussaritvā brāhmaṇassa kathesi: „ahaṃ brāhmaṇa pubbe tādiso va mantajjhāyakabrāhmaṇo⁷ hutvā 'matakabhattam dassāmiti' elakaṃ māretvā adāsiñi, sv-āhaṃ ekassa elakassa ghātītattā eken' ānesu⁸ pañcasu attabhāvasatesu sisacchedaṃ pāpunim, ayaṃ me kotiyañi thito pañcasatimo attabhāvo, 'sv-āhaṃ ajja evarūpā dukkhā muccissāmiti' somanassajāto iminā kāraṇena haṣiñi, rodanto pana 'ahaṃ tava ekam elakaṃ māretvā pañcājātisatāni' sisacchedadukkhāṃ patvā ajja tasmā dukkhā muccissāmiti, ayaṃ pana brāhmaṇo mañi māretvā ahaṃ viya pañcājātisatāni sisacchedadukkhāṃ labhissatīti' tayi kāruṇīṇena rodin⁹“ ti. „Elaka, mā bhāyi, nāhaṃ tañi māressāmiti¹⁰. „Brāhmaṇa, kiṃ vadesi, tayi mārente pi amārente pi na sakkā ajja mayā maraṇā muccitun¹¹“ ti. „Elaka, mā bhāyi, ahaṃ te ārakkhaṃ gahe tvā saddhīm yeva vicariṣsāmiti¹². „Brāhmaṇa, appamattako tava ārakkho, mayā katapāpaṃ pana¹³ mahantaṃ balavan¹⁴“ ti. Brāhmaṇo elakaṃ muccitvā „imaṃ elakaṃ kassaci pi māretun¹⁵ na dassāmi¹⁶“ ti antevāsike ādāya elaken¹⁷ eva saddhīm vicari. Elako vissatthamatto va ekam pāsānapittham nlessāya jātagumbe¹⁸ givaṃ akkhipitvā paṇṇāni khāditaṃ āradhho. Taṃ khaṇaṃ yeva¹⁹ tasmīñi pāsānapitthe asani patitā. Ekā pāsānasakalikā²⁰ chijjitvā elakassa pasāritagivāya patitvā sisam chindi. Mahājano sannipatī. Tada

¹ C² haṣitaṃ ce rodi ca, C³ haṣitaṃce roditi corrected to -roditi, C⁴ haṣikam eva rodi ca corrected to haṣi eva rodi ca. ² C² C³ puccheyyāthā. ³ C² omitta kuta. ⁴ C² jātirāṇāṇena, C³ jātissaraṇāṇāṇena corrected to jātissaraṇāṇena. ⁵ C² mantajjhāyaka. ⁶ C² ekammanena. ⁷ C² pañcājāti. ⁸ C² adda ca. ⁹ C² māretvā. ¹⁰ C² jātagumbe. ¹¹ C² omitta yeva. ¹² C² -sakkhalikā.

Bodhisatto tasmiñ tthañe rukkhadevatā hutvā nibbatto. So passantass' eva tassa' mahājanassa devatānubhāvena ākāse pallāṅkena nisīditvā „ime sattā evañ pāpassa phalañ jānamāṇā app-eva nāma pāpātipātāni na kareyyuṇ" ti madhurena sareṇa dhammañ desento imaṃ gātham āha:

Evāñ ce sattā jāneyyuh' ¹ dukkh' āyañ jātisambhavo' ²
na pāno pāpīnañ haññe, pāṇaghātī hi socatīti. 17.

Tattha evāñ ce sattā jāneyyuh' ti ime sattā evāñ ce jāneyyuh', katham' dukkhāyañ jātisambhavo ti ayam' tattha tattha jāti' ce jīvasa anukka-mena vaññhiṣṣakkhito sambhavo ca jarāyādhimarasaappiyasampayogapyaṭṭip-pyogahatthapāṭacchedidīnañ' ³ dukkhānañ vattubhūtatī' ⁴ dukkhe ti yadi jāneyyuh', na pāno pāpīnañ haññe ti param' vadhento jātisambhavo vadhaṇ-labbhāti pīḷento pīḷaṃ labhāti jātisambhavaṇṇa dukkhavattutāya dukkhabhāvaṇṇa jānanto koci pāno sūññā' pāpīnañ na haññe, satto sattāñ na hañneyyā ti attho, kiñchārañ: pāṇaghātī hi socatī yasmā sūññatthikādiṇ' cāsu payogesu yena kenaci payogesu putassa jīvitindriyapaccedanena pāṇaghātapoggalo atthasu mahānrayesu soḷassu usadānrayesu nānappakāreṇa tīracchānāyeniṇā pēṭṭi-vīsaṇṇa' ⁵ asarakāṇa ti imesu cāsu apāyenu mahādukkhāñ anubhavamāno di-ggharattāñ antoni' ⁶ bhāyanaśakāṇena sokona socatī, yathā vā ayam' ekaṃ maraṇa-bhāyena soci evāñ diggharattāñ socatīti pi dāte na pāno pāpīnañ haññe, koci pāpātipātakammañ nāma na kareyya, modhena pana mūḷhā avijjāya andhikata' ⁷ imaṃ sūḷavah' ⁸ apassantā pāpātipātāni karonti.

Evāñ Mahāsatto nirayabhayena tajjetvā dhammañ desesi. Manussā tañ dhammadēsanāñ sutvā nirayabhayaabhītā pānati-pātā virāminsu. Bodhisatto pi dhammañ desetvā mahāja-nañ sile patitthāpetvā' ⁹ yathākamañ gato. Mahājano pi Bo-dhisattassa ovāde tathavā' ¹⁰ dānādīni puñṇāni katvā devana-garam pūresi.

Sattā imaṃ dhammadēsanāñ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam' samodhānesi: „Ahaṃ tena samayena rukkhadevatā abhesiṃ" ti. Matakabhuttajātakam.

¹ C^o omite tassa. ² C^o jāti. ³ C^o -dīnañ. ⁴ C^o C^o -bhūtatī corrected to bhūtattā. ⁵ C^o -vīsaṇṇa. ⁶ C^o andhikathā. ⁷ C^o C^o sūḷavah. ⁸ C^o patitthā-petrā. ⁹ C^o thapetrā.

9. Āyācītabhaddajātaka.

Sace muñce ti. Idam Satthā Jetavane viharanto devatā-
nam āyācanabulikkammaṃ ārabbhā kathesi. Tadā kira manussā
vaṇṇijjeyyā¹ gacchantā paṇe vadhitvā devatānaṃ balikkammaṃ katvā
„mayasā anantarāyena atthasiddhiṃ patvā āgantvā pusa tumbhakaṃ
balikkammaṃ karissāmā“ ti āyācivā gacchanti. Tattha anantarāyena
atthasiddhiṃ patvā āgutā „devatānubhāvena idam jātan“ ti maññamānā
bahū² paṇe vadhitvā āyācanato mucchitum balikkammaṃ karonti. Tam
divā bhikkhū „atthi me kke bhante ettha attho“ ti Bhagavatam
pucchissu. Bhagavā uttamā āharī:

Atthe Kāsiraṭṭhe ekasmin gāmaṃ kaṭimbiko gāma-
dvāre thite³ nigrodharukkhe devatāya balikkammaṃ paṭijānitvā
anantarāyena āgantvā bahū paṇe vadhitvā „āyācanato“ mucchis-
sāmīti⁴ rukkhamulāṃ gato. Rukkhadevatā khandhavīrape thatvā
imam gātham āha:

Sace muñce pecca muñce, muccamāno hi bajjhati,
na h' evaṃ dhīrā muccanti, mutti bālassa bandhanan ti.

Tattha sace muñce pecca muñce ti bho purisa tam sace muñce yadi
muccitukāno si pecca muñce yatha paralokena bajjhasi, evam muccamāno hi
bajjhati yadi paṇe paṇam vadhitvā mucchitum icchasi evam muccamāno
hi papakammena bajjhasi, tasmā na hevaṃ dhīrā muccanti ye paṇḍita-
purisā te evam paṭissavato na muccanti, ānukāraṇā: evarupā hi mutti bā-
lassa bandhanam eṇā pāṇātipātā⁵ katvā mutti nāma bālassa bandhanam
eva hoṭhi dhammaṃ devesi.

Tato paṭṭhāya manussā evarupā pāṇātipātakammā⁶ viratā
dhammaṃ caritvā devanagaram pūrayimāsu.

Satthā imam dhammadesanāṃ āharitvā amasandhiṃ ghaṭetvā
jātakam samodhānesi: „Ahaṃ⁷ tena amayena rukkhadevatā ahoṣin“ ti.
Āyācītabhaddajātakaṃ.

¹ all three MSS. vaṇṇijjāya. ² C¹ C² bahū, C³ bahū corrected to bahū. ³ C¹
thito corrected to thite. ⁴ C¹ C² āyācantā, C³ āyācantā corrected to āyācanato.
⁵ C¹ pāṇātipātā, C² pāṇātipātā, C³ pāṇātipātā corrected to -tam. ⁶ C¹ pāṇā-
tipātā, C² pāṇātipātā, C³ pāṇātipātākammā. ⁷ C¹ ahaṃ.

10. Naḷapānājātaka.

Disvā paḍaṃ suuttinnam ti. Idam Saṭṭhā Kosalesu cārikaṃ¹ caranāno Naḷakapānagāmanā² paivā Naḷakapānapokkharaniyam³ Ketakavane⁴ viharanto naḷadaṇḍake ārabhā kathesi. Tada pana bhikkhū Naḷakapānapokkharaniyam⁵ nabhātā⁶ sūcigharatthāya⁷ sāmanerehi naḷadaṇḍake⁸ gāhāpetvā⁹ te sabbatthakam eva chidde disvā Saṭṭhāraṃ upasāṅkamitvā „bhante mayam sūcigharatthāya naḷadaṇḍake¹⁰ gāhāpema, te mūlate yāva aggā sabbatthakam eva chiddā, kim na kho etaṃ“ ti pucchisū. Saṭṭhā „idam bhikkhave mayham porāṇakādhittānaṃ“¹¹ ti vatvā aññam āhāsi:

Pubbe kira so vanasaṅgo araṇṇo āhosi. Tassāpi pokkharaniyā eko dakarakkhaso otinnotinpe¹² khādati. Tada Bodhisatto rohitamigapotappamāno¹³ kapirājā hutvā asittisahassamattavānaraparivuto yūtham pariharanto tasmiṃ araṇṇe vasati. So vānaraganaṃ ovādaṃ adāsi: „tāta imasmiṃ araṇṇe visarukkhaṃ amanussapariggahitā¹⁴ pokkharaniyo pi honti, tumhe akhāditaṃ pubbaṃ phalāphalaṃ khādanta vā apitaṃ pubbaṃ pāniyam¹⁵ pivanta vā maṃ¹⁶ patipuccheyyātha“ ti. Te „sādhū“ ti paṭisavetvā¹⁷ ekadivasaṃ sgatapubbattānaṃ gatā. Tattha bahu-d-eva divasaṃ caritvā pāniyam¹⁸ gavesamānā ekaṃ pokkharaniṃ disvā pāniyam¹⁹ apivitvā va Bodhisattaṃ āgamanāṃ olokayamānā nisīdisū. Bodhisatto āgantvā „kim tāta pāniyam²⁰ na pivatha“ ti āha. „Tumhākaṃ āgamanāṃ olokema“ ti. „Sutthe tāta“ ti Bodhisatto pokkharaniṃ āvijjhivā²¹ paḍaṃ paricchindanto otinnam eva passi na otinnam. So „nissamaṃ mayam esā²² amanussapariggahitā²³“ ti natvā „sutthe vo kathaṃ tātā²⁴ pāniyam²⁵ apivantehi, amanussapariggahitā²⁶ ayaṃ“ ti āha. Dakarakkhaso pi tesaṃ anotarāṇa-

10. Cfr. supra p. 126 and Dhj. p. 304. ¹ C¹ cārikaṃ, C² kārīkaṃ corrected to cārikaṃ. ² C¹ nalaka-, ³ C² nalaka-, C³ -niyam. ⁴ C¹ ketavane. ⁵ C¹ C² -niyam, C³ nalaka-. ⁶ C¹ ānā. ⁷ C¹ nala-. ⁸ C¹ gāhāpetvā corrected to gāhāpetvā. ⁹ C¹ parāṇakādhī-. ¹⁰ C¹ C² otinnotinno, C³ otinno. ¹¹ C¹ -potappamāno. ¹² C¹ C² -hita. ¹³ C¹ pāniyam. ¹⁴ C¹ nam. ¹⁵ C¹ C² -savitvā. ¹⁶ C¹ pāni-. ¹⁷ C¹ sūcighatvā. ¹⁸ all three MSS. eva. ¹⁹ all three MSS. -gahitā. ²⁰ C¹ adda ti. ²¹ C¹ C² -gahitā.

bhāvaṃ ñatvā nilodaro paṇḍaramukho surattahatthapādo bhī-
bhacchadassano¹ hutvā udakaṃ dvīdhā katvā nikkhamitvā
„kasmā nisīno² attha, otaṛitvā pāṇiyāṃ³ pivathā⁴“ ti āha. Atha
naṃ Bodhisatto pucchi: „tvam idha nibbattadakarakkhaso⁵“ ti.
„Ama ahaṃ⁶“ ti. „Tvaṃ pokkharaniṃ otinnake⁷ labhasīti⁸“.
„Ama labhāmīti⁹, ahaṃ idh¹⁰ otinnam antamaso sakunikaṃ¹¹
upādāya na kiñci muñcāmi, tumhe pi sabbe khādissāmīti¹²“.
„Na mayaṃ attānaṃ tuyhaṃ khādituṃ dassāma¹³“ ti. „Pāṇi-
yaṃ¹⁴ pana pivissathā¹⁵“ ti. „Ama pāṇiyaṃ¹⁶ ca pivissāma, na
ca te vasaṃ¹⁷ gamissāma¹⁸“ ti. „Atha kathaṃ pāṇiyaṃ¹⁹ pi-
vissathā²⁰“ ti. „Kiṃ pana tvaṃ maññasi²¹ otaṛitvā pivissantīti²²,
mayaṃ hi anotaṛitvā asītisahasāpi²³ ekamekaṃ naḷadandakaṃ²⁴
gahetvā uppalanājena²⁵ udakaṃ pivantā viya tava pokkha-
raṇiyā pāṇiyaṃ²⁶ pivissāma, evaṃ so tvaṃ khādituṃ na sakkhi-
sasīti²⁷“ . Etam atthaṃ viditvā Satthā abhisambuddho hutvā
imissā gāthāya purimapaḍadvayaṃ abhāsi:

Diṣvā padam anuttinnam diṣvā²⁸ otaṛitam padam ti
[naḷena vārim pivissāma n²⁹ eva maṃ tvaṃ vadhissasīti]³⁰. 19.

Tass³¹ attho: bhikkhave, so kappirājā tassā pokkharaniyā ekam pi uttinnam
padam nāddasa, otaṛitam pana otinnapadam eva addasa, evaṃ diṣvā padam
anuttinnam diṣvāna otaṛitam padam, addhā syam pokkharani³² ama-
nussapariggahitā³³ ti ñatvā tena saddhīm sallapanto sepaṇno āha: naḷena³⁴
vārim pivissāma ti, tass³⁵ attho: mayaṃ tava pokkharaniyā naḷena³⁶ pāṇi-
yaṃ³⁷ pivissāma ti, pana Mahāsatto va āha: nava maṃ tvaṃ vadhissasīti
evaṃ naḷena³⁸ pāṇiyaṃ³⁹ pivantam sepaṇnam pi maṃ tvaṃ n⁴⁰ eva vadhissas-
īti attho.

Evaṃ vatrā pana Bodhisatto ekam naḷadandakaṃ⁴¹ āharā-
petvā pāramiyo āvajjitvā saccakiriyaṃ katvā mukhena pumi.

¹ C² -dassano. ² C² pañi-. ³ C² āha, C² āhaṃ corrected to āha. ⁴ C²
adda va. ⁵ C² labhāmīti corrected to labhāmi. ⁶ C² sakunikaṃ. ⁷ C² sam-
vasam. ⁸ C² C² maññasi, C² maññasi. ⁹ C² -sahasānapi corrected to -sahas-
sāpi, C² -sahasānapi. ¹⁰ C² naḷa-. ¹¹ C² -nālena. ¹² This hemistich is omitted
in all three MSS., but I have supplied it from the comment. ¹³ C² C² -nihi;
C² -piṇ corrected to pi. ¹⁴ C² C² -gahitā. ¹⁵ C² -naḷena. ¹⁶ C² C² pāṇiyaṃ,
C² pāṇiyaṃ. ¹⁷ C² C² -naḷa-

Nalo¹ anto kiñci ganthim asesetvā sabbatthakam eva susiro
 ahosi. Iminā nīyāmena apāram pi apāram pi āharāpetvā pumitvā
 adāsiti evaṃ sante pi na² sakkā nitthapetuṃ, tasmā evaṃ na
 gaheṭṭabham. Bodhisatto pana imam pokkharaniṃ parivāretvā
 „jātā sabbe pi na³ ekacchiddā bonto“⁴ ti adhiṭṭhāsi. Bodhi-
 sattānam hi hitūpacārassa⁵ mahantatāya adhiṭṭhānam samijjhāti.
 Tato paṭṭhāya sabbe pi taṃ pokkharaniṃ parivāretvā utthi-
 ta-na⁶ ekacchiddā jātā. Imasmiṃ kappe cattāri kappatthiya-
 pātihāriyaṇi nāma, katamāni cattāri: candassa sasalakkhanaṃ
 sakalam pi imam kappam thassati, Vattakajātaka⁷ aggito nib-
 butatthānam sakalam pi imam kappam aggi na jhāpessati,
 ghaṭikāranīvesanattthānam⁸ sakalam pi imam kappam anovase-
 kam thassati, imam pokkharaniṃ parivāretvā utthitana⁹ sa-
 kalam pi imam kappam ekacchiddā bhavissantīti, imāni cattāri
 kappatthiyapātihāriyaṇi nāma. Bodhisatto evaṃ adhiṭṭhahitvā
 ekam na¹⁰lām¹¹ ādāya nisīdi. Te pi asitisahassavānara ekekaṃ
 ādāya pokkharaniṃ parivāretvā nisīdimasu. Te pi Bodhisattassa
 na¹²lena¹³ ākaḍḍhitvā pāṇiyam¹⁴ pīvanakāle sabbe tire nisinnā va
 pīvīmasu. Evaṃ¹⁵ tehi pāṇīye¹⁶ pite dakarakkhaso kiñci ala-
 bhutvā anattamano sakanīvesanam eva gato. Bodhisatto pi
 sapaṇivāro araṇṇam eva pāvīsī.

Satthā pana „imesuṃ hiikkhave na¹⁷lānaṃ¹⁸ ekacchiddabhāro
 mayham ev“ etam porāṇakam adhiṭṭhānam¹⁹ ti imam dhammadeśanam
 āharitvā anussandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesī: „Tadā daka-
 rakkhaso Devadatto abho, asitisahassavānara Buddhaparisa, upāya-
 kusalo pana kapiṇḍā aham eva abho“ ti. Naḷapāna²⁰jātakaṃ.
 Sīlavaggo dutiyo.

¹ O nalo. ² O sante pana na. ³ sante pana corrected to sante pi na. ⁴ sante na.

⁵ O na⁶. ⁷ O pi hitūpacārassa. ⁸ O hi hitūpacārassa. ⁹ O -na¹⁰. ¹¹ O vaddhaka-. ¹² O ghaṭi-. ¹³ O na¹⁴lām. ¹⁵ O na¹⁶lena. ¹⁷ O pāṇi-. ¹⁸ O evaṃ.

¹⁹ O na²⁰lānaṃ.

3. KURUṄGAVAḠGA.

1. Kuruṅgamigajātaka.

Nūtaṃ etaṃ kuruṅgassa ti. Idam Satthā Vejjuvane viharanto Devadattaṃ ārabhha kathesi. Ekasmiṃ hi samayo dhammasabbhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgataassa ghātanaṃtthāya¹ dhamuggahe payojesi silaṃ pavijjhī Dhanapālakaṃ viasaṃjesi, sabbathāpi Dasabalaṃ² vadhāya parisakkatitī³ Devadattassa aṇaṇṇaṃ⁴ kathaṃtā nisidimho. Satthā āgantvā paññattāsaṃe nisinna „kāya na ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisiṇṇā⁵“ ti pucchī. „Bhante ‘Devadatto tumbhākaṃ vadhāya parisakkatitī’ tassa aguṇa-kathāya⁶ sannisiṇṇa’ amhā“ ti. Satthā „na bhikkhave Devadatto idāṃ era maha vadhāya parisakkatī, pubbe pi parisakkatī yeva, na ca pana vadhūtaṃ asakkhīti⁷“ evaṃ aññataṃ āharī.

Attito Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte⁸ rājāṃ karente Bodhisatto kuruṅgamigo hutvā ekasmiṃ araṇṇāyatane phalāni khādanto vasati. So ekasmiṃ kāle phalasampaṇṇe sepaṇṇirukkhe⁹ sepaṇṇiphalāni¹⁰ khādati. Ath¹¹ eko gāmaṇṇiattaḥkaluddako phalarukkhamūleṣu migānaṃ padāni upadha-
retvā uparirukkhe attakaṃ bandhītvā¹² tattha nisīdītvā phalāni khāditaṃ āgatāgate migo sattiya vijjhītvā¹³ tesaṃ manisaṃ viikkhanto jīvikaṃ kappeti. So ekadivasam tasmīṃ rukkha-
mūle Bodhisattassa padavalanṇaṃ disvā tasmīṃ sepaṇṇirukkhe¹⁴ attakaṃ bandhītvā pāto va bhūjītvā¹⁵ sattin ādāya vanam pavisitvā taṃ rukkhaṃ abhirahitvā¹⁶ attake¹⁷ nisīdi. Bodhisatto pi pāto va vasanaṃtthānā nikkhamitvā „sepaṇṇiphalāni¹⁸ khā-
dissāmīti“ āgama taṃ rukkhamūlaṃ sahasā va apavisitvā „kadāci attakaluddakā rukkhesu attakaṃ bandhanti, attāhi nu kho evarūpo upaddayo“ ti parigaṇhanto bāhirato va atthāsī. Luddako pi Bodhisattassa anāgamanabhāvaṃ ñatvā attake¹⁹

¹ C¹ ghātana-, C² ghātaka-. ² C³ Devadattassaṇaṇṇaṃ. ³ C⁴ tassāgutta-. ⁴ C⁵ sepaṇṇi-. ⁵ C⁶ -rubbhīti. ⁶ C⁷ C⁸ addhako. ⁷ C⁹ C¹⁰ addhakaṃ.

nisinno va sepaṇṇiphalāni¹ khipitvā tassa purato pātesi. Bodhisatto „imāni phalāni āgantvā mayhaṃ purato patanti, atthi nu kho upari luddako“ ti punappuna ullokenanto luddakam diāvā apassanto viya hutvā „ambho² rukkha, pubbe tvaṃ olambakam cārento viya ujukam eva phalāni pātesi, ajja pana te rukkha-dhammo pariccatto, evaṃ tayā rukkhadhamme pariccatte³ aham pi aññaṃ rukkhamūlaṃ upasaṃkamitvā mayhaṃ āhāraṃ pariyesiṃsāmiti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Nātam etaṃ kuruṅgassa yaṃ tvaṃ sepaṇni⁴ seyyasi,

aññaṃ sepaṇṇim⁵ gacchami, na me te rucate phalaṃ ti. 20.

Tattha Nātam ti pākāraṃ jātam, etaṃ ti idaṃ⁶, kuruṅgassa ti kuruṅgagassa, yaṃ tvaṃ sepaṇni⁴ seyyasiti yaṃ tvaṃ haṃbho sepaṇṇirukkha⁷ purato purato phalāni pātayamāno seyyasi viṣeyyasi⁸ viṣiṇṇaphalo⁹ bodi¹⁰ taṃ sabbaṃ kuruṅgassa pākāraṃ jātam, na me rucate ti evaṃ phalaṃ dadamāṇāya me¹¹ tara phalaṃ na rucati, tittha tvaṃ, ahaṃ aññattha gacchissāmiti agamāsi.

Ath¹² assa luddako attako¹³ nisinno va sattim khipitvā „gaccha, viraddho dāni mhi taṃ“ ti āha. Bodhisatto nivattitvā tīhito āha: „ambho¹⁴ purisa¹⁵, idāni si¹⁶ kine¹⁷ api maṃ viraddho, attha pana mahāniraye soḷasa ussadaniraye pañcavidhabandha-nādinī ca kammakaraṇāni aviraddho¹⁸ yevāsi¹⁹“ evaṃ ca pana vatvā palāyitvā yathāruciṃ gato. Luddako pi otaritvā yathāruciṃ gato.

Satthāpi „sa bhikkhave Devadatto idāni eva mama vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati, na ca pana vadhituṃ asakkhīti“ itaṃ dhammadesanāṃ āharitvā anusandhāya ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā attakaluddo²⁰ Devadatto ahaṃ, kuruṅgumigo jana²¹ aham eva“ ti. Kuruṅgumigajātakaṃ.

¹ C¹ C² sepaṇni-. ² C¹ C² ambho. ³ C¹ omits seṃ . . . pariccatti. ⁴ C¹ sepaṇni. ⁵ C¹ sepaṇṇim. ⁶ C¹ imam. ⁷ C¹ sepaṇni-. ⁸ C¹ viṣeyya. ⁹ C¹ siṇṇa-. C¹ viṣiṇṇa-. ¹⁰ C¹ bodi. ¹¹ C¹ omits me. ¹² C¹ C² addhate. ¹³ C¹ sepaṇṇirisa corrected to sepaṇṇirisa. ¹⁴ C¹ omits si. ¹⁵ C¹ aviraddho. ¹⁶ C¹ luddako. ¹⁷ C¹ omits pana.

2. Kukkurajātaka.

Ye kukkurā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ōā-tatthacarīyaṃ¹ ārabbhā kathesi. Sā Drūdasanipāto Bhaddasāla-jātako āvibhavissati. Idam pana vatthum paṭiṭṭhapetvā² atitam āhari:

Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjāṃ karente Bodhisatto tathārūpaṃ³ kammaṃ paṭicca kukkurayoniyaṃ nibbattitvā anekasatakukkuraparivuto mahāsusāne vasati. Ath' ekadivasaṃ rājā setasindhavayuttāṃ sabhālaṃkārapatimaṇḍitaṃ rathaṃ abhiruyha uyyānaṃ gantvā tattha divasabhāgaṃ kīlītvā atthaṃ gate suriye nagaraṃ pāvisi. Tassa taṃ rathavarattaṃ⁴ yathānaddhaṃ eva rājasaṃgane thapayimisu. So rattin' deve vassante tinto. Uparipāsādato koleyyakasunakhā otaritvā tassa cammaṃ ca nandīṃ ca khādīṃsu. Paṇadivase rañño ārocayimisu: „deva niddhamanamukhena sunakhā pavisitvā rathassa cammaṃ ca nandīṃ ca khādīṃsu“⁵ ti. Rājā sunakhānaṃ kuḍḍhitvā „dīṭṭha-dīṭṭhatthāne sunakhe ghātethā“⁶ ti āha. Tato paṭṭhāya sunakhānaṃ mahāvyaśanaṃ udapādi. Te dīṭṭhadīṭṭhatthāne ghātīyamānā palāyitvā susānaṃ gantvā Bodhisattassa santikaṃ agamaṃsu. Bodhisatto „tumhe bahū sammipatitā, kiṃ nu kho kāraṇaṃ“ ti pucchi. Te „antepure kira rathassa cammaṃ ca nandīṃ ca sunakhehi khādītā“ ti kuḍḍho rājā sunakhavadhaṃ āpāpesi, bahū sunakhā vinassanti, mahābhayaṃ uppannaṃ⁷ ti āhaṃsu. Bodhisatto cintesi: „ārakkhatthāne⁸ bahi sunakhānaṃ okāso n' atthi, anto rājanivesane koleyyakasunakhānaṃ yeva taṃ kammaṃ bhavissati, idāni pana corānaṃ kiñci n' atthi, acorā maraṇaṃ labhanti, yaṃ nānāhaṃ core rañño dassetvā ṇātisaṃghassa jivatānaṃ dadeyyaṃ“⁹ ti so ṇātako samassāsetvā „tumhe mā bhāyītha, ahaṃ vo abhayaṃ āharissāmi,

¹ C² ṇātatha- corrected to ṇātakattha-. ² C² paṭiṭṭhapetiṃ corrected to -(thā-)petvā. ³ C¹ C² yathārūpaṃ. ⁴ C² rathavattāṃ, C² rathavarattāṃ corrected to rathavattāṃ, C² rathavarattāṃ corrected to rathavarattāṃ. ⁵ so all three MSS. instead of nandī. ⁶ C² ārakkhathāne.

yāva rājānaṃ passaṃi tāva idh' eva hothā" 'ti pāraṃsiyo āvaj-
 jetvā mettābhāvanāṃ purecārikaṃ katvā „mayham upari
 ledduṃ vā muggaraṃ vā mā koci khipituṃ ossahitī" adhiṭṭhāya
 ekako va antonagaram pāvisi. Atha naṃ diavā ekasatto pi
 kujjhivā olokeno nāma nāhosi'. Rājāpi sunakhavadham ānā-
 petvā sayāṃ vinicchaye nisīno hoti. Bodhisatto tatth' eva
 gantvā pakkhanditvā raṇṇo āsanassa heṭṭhā pāvisi. Atha naṃ
 rājapurisā niharitūṃ āradhā. Rājā pana vāresi. So thokaṃ
 samassasitvā¹ heṭṭhāsanaṃ nikkhamitvā rājānaṃ vanditvā „tumhe
 kukkure mārāpethā" 'ti pucchi. „Ama ahan" ti. „Ko tesāṃ
 aparādhō marindā" ti. „Rathassa me parivāracammaṃ' ca nan-
 diṃ ca khādīmaṃ" ti. „Ye khādīmaṃ te jānāthā" ti. „Na
 jānāma" ti. „Ime nāma cammakhādakacorā' ti tatvato'²
 ajānitvā va diṭṭhaditṭhatthāne' yeva mārāpanaṃ na yuttam
 devā" ti. „Rathacammaṃsa kukkurehi khādītattā diṭṭhaditṭhe
 sabbe va mārethā' ti sunakhavadham ānāpesin" ti. „Kiṃ
 pana vo maṇassā sabbe ca kukkure mārenti udāhu maraṇaṃ
 alabbhantāpi atthitī". „Atthi, ambhākaṃ ghare koleyyakā mara-
 naṃ na labhantitī". „Mahārāja, idāṃ' eva tumhe 'rathacam-
 maṃsa kukkurehi khādītattā diṭṭhaditṭhe va sabbe mārethā ti
 sunakhavadham ānāpesin' ti avocattā, idāṃi pana 'ambhākaṃ
 ghare koleyyakā maraṇaṃ na labhantitī' vadeha, naṃ evaṃ
 sante tumhe chandādivasena agatigamaṇaṃ gacchathā' ti,
 agatigamaṇaṃ ca nāma na yuttam, na ca rājadharmō, raṇṇo'³
 nāma kāraṇagavesakena tulāsadiṇṇena bhavitum vattati', idāṃi
 ca koleyyakā maraṇaṃ na labhanti dubbalaṇṇakā va labhanti,
 evaṃ sante nāyaṃ sabbaṇṇakhaḡhacca"⁴, dubbalaḡhātikā nāṃ'⁵
 esā" ti evaṃ ca pana vatvā Mahāsatto madhurassaraṃ nicchā-
 retvā „mahārāja yaṃ tumhe karoṭha nāyaṃ dhammo" ti raṇṇo
 dhammaṃ desento imāṃ gāthāṃ āha:

¹ C^o nahosi. ² C^o C^o samassasitvā. ³ C^o parivāracammaṃ corrected to parivā-
 racammaṃ. ⁴ C^o tatthato corrected to tatvato, C^o sattako corrected to tathako.
⁵ C^o diṭṭhaditṭhatthāne. ⁶ C^o sūnā. ⁷ C^o C^o vaddhati, C^o vaddhati corrected
 to vattati. ⁸ C^o -ghacca.

Ye kukkurā rājakulaṃ¹ vaddhā
 koleyyakā vaṇṇabalāpapaṇṇā
 te 'me na vajjhā, mayam sama² vajjhā,
 nāyaṃ saghacca³ dubbalaghātikāyaṃ ti. 21.

Tattha ye kukkurā u te sunakkhā, jathā hi dhāruṇho pi paṇḍarō pūṭi-
 muttan u tadahujjā pi sigālō jaraḍḍhō ti komaḷāpi galacchitā⁴ pūṭitā ti
 sūrasamvāso pi kiya pūṭikāpi u sūccatī sūrasamvāso sāsasamīko pi sunakko
 kukkurō u sūccatī, sama mahattatā⁵ kīyapāpannāpi te kukkurā ' eva vuttā,
 vaddhā u vaddhiti, koleyyakā ti rājakule jātā samvuddhā⁶ samvaddhā,
 vaṇṇabalāpapaṇṇā ti sūrasamvāso⁷ eva kīyapāpannā ca sampannā, te me
 na vajjhā ti te me sāsasamīka sunakkhā na vajjhā, mayam sama⁸ vajjhā
 ti sāsasamīka sunakkhā mayam vajjhā nima jātā, nāyaṃ saghacca⁹ ti evam
 sūto ayāsi sūtasena saghacca¹⁰ nima na hoti, dubbalaghātikāyaṃ u ayam
 paṇḍa dubbalānāṃ pava ghaṭṭanto dubbalaghātikā nāma hoti, rājōdā nāma corā
 niggaḥṭṭabbhā na acco, idha paṇḍa corānaṃ kīḷe u atthi, acco mānaṃ
 laḥṭṭanti, aho imasmiṃ loka ayuttam vattati aho adhamma vattati.

Rājā Bodhisattassa vacanam sutvā āha: „jānāsi tvam
 paṇḍita asukam nāma rathacammam khāditan“ ti. „Āma
 jānāmi“ „Kehi khāditan“ ti. „Tumhākaṃ gehe vasanakehi
 koleyyakasunakkehiti“. „Katham tehi khāditaḥbhāvo jānitabbo“
 ti. „Ahaṃ tehi khāditaḥbhāvaṃ dassessāmi“ „Dassehi
 paṇḍita“ ti. „Tumhākaṃ ghare koleyyakasunakhe ānāpetvā
 thokaṃ takkaṃ ca dabbatigāni ca āharāpetthā“ ti. Rājā tathā
 akāsi. Atha naṃ Mahāsatto „imāni tūṇāni takke maddāpetvā
 ete sunakhe pāyethā“ ti āha. Rājā tathā katvā pāyāpesi.
 Pīṭapīṭasunakkhā saddhim sammehi vamiṃsu. Rājā sabbaññū-
 Buddhassa vyākaranam viyā¹ ti tattho Bodhisattassa setacchattena
 pujaṃ akāsi. Bodhisatto „dhammaṃ cara² mahārāja mātā-
 pituṃ³ khattiyā“ ti ādīhi Tesakunājātaka⁴ āgatāhi dasahi
 dhammacuriyagāthāhi rañño dhammaṃ desetvā „mahārāja ito
 paṭṭhāya appamatto hohīti“ rājānaṃ pañcasu sīlesu paṭitthā-
 petvā⁵ setacchattam rañño va⁶ paṭiṇāsi. Rājā Mahāsattassa

¹ C¹ C² -kulayenā. ² C² mayamaṃsa. ³ so all three MSS. ⁴ all three MSS.
 mayamaṃsa. ⁵ C² dhammasīlāra. ⁶ C² tesakunā. ⁷ C² paṭitthāpetvā. ⁸ C²
 is corrected to na.

dhammakatham sutvā sabbasuttānaṃ abhayaṃ datvā Bodhisattaṃ
 ādiṃ katvā sabbasunnakhūnaṃ attano bhojanasadisam eva nic-
 cabhattaṃ paṭṭhapetvā Bodhisattassa ovāde thito yāvatāyukam
 dānādini puññaṃ karitvā kālaṃ katvā devaloke uppaṇṇi. Kukku-
 ro vādo dasavassasahaasāni pavatti. Bodhisatto pi yāvatāyukam
 thatvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave Taṭhāgato idāṃ” eva jātakānaṃ attanaṃ
 carati, pubbe pi carī yevā” ti maṃsā dhammasaṃsaṃ āharitvā
 anussodhūṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Anando ahoṃ,
 avasesā” Buddhapariṇā, kukkuro pana ahaṃ evā” ti. Kukku-
 rajātakaṃ.

3. Bhojāṇiṃyajātaka.

Api passena samāno ti. Idam Satthā Jetavana viharaṇe
 ekam oṣaṭṭhaviṇṇiyam bhikkhūṃ ārabha kuthesi. Tasmā hi
 samaye Satthā taṃ bhikkhūṃ āmantetvā „bhikkhave pubbe paṇḍitā
 anāyatane pi viṇṇiyam ākaṃsu, pahāraṃ laddhāpi n’ eva oṣaṭṭham” ti
 evatvā atitama āhari:

Attā Bārāṇasīyam Brahmaḍatte rajjaṃ karento Bo-
 dhisatto bhojāṇiṃyasindhavakule nibbatta sabbālaṃkārasam-
 panṇo Bārāṇasiraṇṇo maṅgalanasso ahoṃ. So antasahas-
 sagghanikāya¹ suvaṇṇapāṭiyam yeva nānaggarasasumpannam tivas-
 sikasālibhojanaṃ bhojati catujatikagandhapalittāyam² eva bhō-
 miyam tiṭṭhati. Tam thānaṃ rattakambalasācīparikkhittam³
 upari suvaṇṇatārakhacītaṃ celavitānaṃ samosaritaḡandhadāma-
 maladāmaṃ avijahitagandhatelappadipam hoti. Bārāṇasirajjaṃ
 pana apatthentā rājāno nāma n’ attī. Ekam samayaṃ satta
 rājāno Bārāṇasim⁴ parikkhipitvā „ambhakaṃ rajjaṃ vā detu
 yuddham vā” ti Bārāṇasiraṇṇo paṇṇam pesayimsu. Rājā amacce
 sannipātetvā taṃ pavattim ācikkhitvā „idāni kiṃ karoma tatā” ti
 pucchi. „Deva, tumhehi tāva ādito va yuddhāya na gantabbhaṃ,

¹ C² C¹ avasso. ² so all three MSS. ³ C² -gandhupa-. ⁴ C¹ C² -sini-.

⁵ all three MSS. -nāsiṃjam.

asukan¹ nāma assāroham pesetvā yuddham kāretha, tasmim
 asakkonte paccāhā jānissāmā² 'ti. Rājā tam pakkosāpetvā
 „sakkhissasi tāta sattahi rājūhi yuddham kātum“ ti āha. „Deva,
 sace bhojājānīyasindhavam³ labhāmi tittthantu satta rājāno,
 sakala-Jambudīpe rājūhi⁴“ saddhīm yujjhītum sakkhissāmiti⁵.
 „Tāta, bhojājānīyasindhavo vā hotu añño vā, yaṁ lechasi tam
 gahetvā yuddham karohīti⁶. So „sādhu deva“ ti rājānam
 vanditvā pāsāda oruyha bhojājānīyasindhavam āharāpetvā su-
 vammitam katvā attanāpi⁷ sabbasannahasannaddho khaggaṃ
 bandhitvā sindhavapittthivaragato nagarā nikkhamma vijju viya
 vicaramāno paṭhamam balakotthakam bhinditvā ekam⁸ rājānam
 jivagāham eva gahetvā āgantvā nagare balassa niyyādetvā
 puna gantvā dutiyam balakotthakam bhinditvā tatiyaṃ ti evam
 pañca rājāno jivagāham gahetvā chattham balakotthakam bhi-
 dितvā⁹ chatthassa rañño gahitakale bhojājānīyo¹⁰ pahāram labhi.
 Lohitam paggharati, vedanā balavatiyo vattanti. Assāroho
 tassa pahatabhavam ātvā bhojājānīyasindhavam¹¹ rājadvāre
 nipajjāpetvā sannāham sithilam katvā aññam assam sannayhitum
 āradhho. Bodhisatto mahāphāsukapassena¹² nipanno va akkhini
 ummiletvā¹³ assāroham diavā „ayaṃ aññam assam sannayhati,
 ayaṃ ca asso sattamam balakotthakam bhinditvā sattamam
 rājānam gaṇhitum ca sakkhissati, mayā katakammam vinas-
 sissati, appaṭisamo assāroho pi nassissati, rājāpi parahattham
 gamissati, thapetvā maṃ añño asso sattamam balakotthakam
 bhinditvā sattamam rājānam gahetum samattho nāma n' atthīti¹⁴
 nipunnako va assāroham pakkosāpetvā „amma assāroha satta-
 mam balakotthakam bhinditvā sattamam rājānam gahetum
 samattho thapetvā maṃ añño asso nāma n' atthi, nāham mayā
 katakammam nāssesāmi, mamam ēva utthapetvā sannayhā¹⁵
 'ti vatvā imam gātham āha:

¹ O' asukan. ² C² -jāntya. ³ O' rājūhi. ⁴ O' attanā. ⁵ C² aka. ⁶ O' chlo-
 ditvā. ⁷ O' -jāntyyo. ⁸ C² C³ -jāntya. ⁹ O' -piśoka. ¹⁰ C² C³ ummiletvā
 corrected to ummiletvā.

Api passena samāno sallehi sallalīkato
seyyo va vaḷavā¹ bhojjo², yuṇja maṃ ṇeva sārathitī. 22.

Tattha api passena samāno ti kena passena sayamāno pi, sallehi sallalīkato ti sallehi viddho pi samāno, seyyo va vaḷavā¹ bhojjo² ti, vaḷavo³ ti sindhava-kulo ajāto khaṇḍakaso⁴, bhojjo⁵ ti bhojājāto-sindhavo, ti etasmi vaḷavā¹ sallehi viddho pi bhojājāto-sindhavo va seyyo vato uttamo, yuṇja maṃ ṇeva sārathitī sama evaṃ gato pi āham eva seyyo tasmi mamaṃ ṇeva⁶ sojehi, maṃ vattomehi vadeti.

Assāroho Bodhisattam utthapetvā⁷ vanam bandhitvā susan-naddham sannayhitvā tassa pitthiyanṃ nisiditvā sattamaṃ bala-ketthakaṃ bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ jivagahaṃ gahetvā rājabalassa niyyādesi⁸. Bodhisattam⁹ pi rājadvāraṃ āvayimāno. Rājā tassa dassanattīyaṃ nikkhami. Mahāsatto rājānaṃ āha: „mahārāja, satta rājāno mā ghātayittha, sapathaṃ karetvā vissajjetha, mayhaṃ ca assārohassa ca¹⁰ dātubham yasam assārohassa¹¹ eva detha, satta rājāno gahetvā dinnayodhaṃ nāma nāsetum na vattati¹², tumhe pi dānaṃ detha, siṃhaṃ rakkhatha, dhammena samena rajjamaṃ karethe¹³ ti. Evaṃ Bodhisattena raṇṇo ovāde dinne Bodhisattassa sannāhaṃ mocayimāno. So sannāhe muṇcante muṇcante yeva nirujjhi. Rājā tassa sarira-kiccaṃ karetvā assārohassa mahantaṃ yasam datvā satta rājāno puna attano adubbhāyasapathaṃ¹⁴ karetvā sakatthānāni pesetvā dhammena samena rajjamaṃ karetvā jivitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyatano pi viriyam ukāseṃ, evaṃ rūpaṃ paḥāraṃ laddhāpi na ossajjimaṃ¹⁵, taṃ paṇa eva-rūpe niyyānikasāse pabbajitvā kasmā viriyam ossajjasi¹⁶“ vutvā cattāri saccāni pakāse. Saccapariyosāne assatthaviriyo bhikkhu arahattaphale patitthasi. Satthā maṃ dhammadassanaṃ āharitvā

¹ C¹ vaḷavā. ² C¹ bhojjo. ³ C¹ C² vaḷavo. ⁴ C¹ khaṇḍakaso. ⁵ C¹ manichhāva.

⁶ C¹ utthapeta. ⁷ C¹ niyyādesi, C² niyyādesi corrected to -desi. ⁸ so all three MSS.

⁹ C¹ C² assārohassa-sacca, C³ -hassa-sacca corrected to -hassacca. ¹⁰ all three MSS.

vaditthi. ¹¹ C¹ adubbhāya-. ¹² C¹ ossajjimaṃ, C² ossajjima. ¹³ C¹ ossajjasi.

C¹ ossajjasi corrected to ossajjasi.

anusandhim ghatetvā jātakaṃ samodhānesi. 'Tadā rājā Anapdo ahoṣi, assāroho Sāriputto, bhojājāniyasandharo pana aham eva ahoṣin' ti. Bhojājāniyajātakaṃ.

4. Ājaññajātaka.

Yadā yadā ti. Idam pi Satthā Jetarane viharanto ossatthā-viriyaṃ eva ārabbhā kathesi. Tam pana bhikkhūṃ Satthā āmanetvā „bhikkhū pubbe paṇḍitā anāyatane pi laddhappahārā hutvā viriyaṃ akamsū” ti vatvā atitāṃ āhaci.

Atte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjāṃ kārente purimaṇyen' eva sattha rājāno nagaraṃ parivārayimān. Ath' eko rathikayodho¹ dve bhātikasindhavo rathe yojetvā nagarā nikkhamāsa cha balakotthake bhinditvā cha rājāno aggahesi². Tasmīn khagge jetthakaṃso pahāraṃ labhi. Rathiko ratham pesento rājadvāraṃ āgantvā jetthakabhātikam rathā mocetvā sannāham sithilam katvā ekena passena nipajjāpetvā aññam assam sannayhitum³ āradhho. Bodhisatto taṃ disvā purimaṇyen' eva cintetvā rathikam pakkoṣāpetvā nipannako va imam gātham āha:

Yadā yadā yattha yadā yattha yattha yadā yadā
ājāñño kurute vegam hāyanti tattha vālavā⁴ ti, 23.

Yattha yadā yadā ti pubbaṇḍadieu yasmīn yasmīn kile, yatthā 'u yasmīn thāne magge vā soḍḍumāse vā, yadā ti yasmīn khagge, yattha yatthā ti 'sattamaṃ balakotthakam vāso bahurū⁵ yuddhamandaleṃ, yadā yadā ti yasmīn yasmīn kile pahāraṃ laddhakile vā aladdhakile vā, ājāñño kurute vegam ti 'sathāraṇe sitharūṭṭam' kīraṇam ājananassbhāro⁶ ājāñño varasindhavo vegam karoti vāyamaṇi viriyaṃ ārabhati. hāyati⁷ tatthā vālavā⁸ ti tasmīn vegā kalyāṇaṃ hāre valavassanābhāra⁹ khalumkāsa hāyanti parihāyanti, tasmā jamaṇi rathe maṇi yeva yojetūti āha.

Sārathi Bodhisattaṃ utthāpetvā yojetvā sattamaṃ balakotthakam bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ ādāya ratham pesento

¹ O' -jāniya-. ² O' rathiyodho. ³ O' agahesi. ⁴ O' sannayhitum. ⁵ O' vālavā. ⁶ O' bahu. ⁷ O' sithharūṭṭam. ⁸ O' ājānana-. ⁹ O' ājānana- corrected to ājānana-. ¹⁰ O' vālavā. ¹¹ O' vālavā.

rājadvāraṃ āgantvā sīndhavaṃ mocesi. Bodhisatto ekena passena nīpanho purimanayen¹ eva rañño ovādaṃ datvā nirujjhi. Rājā tassa sarīrakiccāṃ karetvā rathikassa² sammānaṃ katvā dhammena rajjasaṃ karetvā yathākammāṃ gato.

Satthā imāṃ dhammasaṃsaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: (Saccapariyesāne so bhikkhu arahatto patitthāsi) „Tadā rājā Anandathero ahoṃ, asso Summasambuddho“ ti. Ajaññajātakaṃ.

5. Tīthhajātaka.

Aññamaññehi tīthhehi. Idam Satthā Jetayane viharanto dhammasenāpatissa saddhivihārikāṃ ekaṃ suvannakārapubbakaṃ bhikkhū ārabhha kathesi. Asayānusayañāṇaṃ hi Buddhānaṃ yeva hoti na aññesaṃ, tasmā dhammasenāpati attano āsayānusayañāṇassa matthitāya saddhivihārikassa āsayānusayañāṇaṃ³ ajānanto asubhakaṃmatthānaṃ eva kathesi. Tassa taṃ na sappāyaṃ ahoṃ, kasmā? so kira patipāṭiyā pañca jātivatāni suvannakāragehe yeva paṭisaṃdhiṃ gacchi. Ath' aso digharattaṃ parisuddhasuvannadassanaṃ⁴ eva paricittatā asubbaṃ na sappāyaṃ ahoṃ. So tuttha nmittamattam pi uppādetuṃ asakkonto cattāro māse khesesi. Dhammasenāpati attano saddhivihārikassa arahattaṃ dātuṃ asakkonto „saddhāyaṃ Buddhaveneyyo bhavissati. Tathāgataṃ santikaṃ upeśāmiti“ cintetvā pāto va taṃ ādāya Sattilo santikaṃ āgamāsi. Satthā „kin nu kho Sāriputta ekaṃ bhikkhū ādāya āgato sīti“ pucchi. „Ahaṃ bhante imassa kaṃmatthānaṃ adāsiṃ, catuṃ māsehi nmittamattam pi na uppādesi, sv-āyaṃ⁵ 'Buddhaveneyyo so bhavissati'“ cintetvā tumhākaṃ santikaṃ ādāya āgato" ti. „Sāriputta katarāṃ paṇa te kaṃmatthānaṃ saddhivihārikassa dinnā" ti. „Asubhakaṃmatthānaṃ bhagavā" ti. „Sāriputta, u' atthi tava sattānaṃ⁶ āsayānusayañāṇaṃ, gaccha tvaṃ, sāyaphasamnye⁷ āgantvā tvaṃ saddhivihārikāṃ ādāya gaccheyyāsi". Evaṃ Satthā therāṃ uyyojetvā tassa bhikkhussa manāpanivāsanaṃ ca cīvarāṃ ca dāpetvā taṃ ādāya⁸ yeva pindāya pavatvā paṇitaṃ⁹ khādaniyabhojanīyaṃ¹⁰ dāpetvā mahābhikkhusaṃ ghaṇavivāro puna vibhāsaṃ āgantvā gandhakutiyāṃ divasabbhāgaṃ

¹ C¹ sarathikassa. ² so all three MSS. ³ C¹ sattānaṃ. ⁴ C¹ sāyapha-, C² sāyapha- corrected to sāyapha-. ⁵ C¹ adāsi, C² ādāsi. ⁶ C¹ paṇitaṃ.

khepetvā sāyaṇhasamaye¹ tam bhikkhū gahetvā vihāradārikam²
 carasāno ambavanu ekam pokkharasū māpetvā tattha mahantam
 paduminigaccham tatropi va mahantam ekam padumapuppham māpetvā
 „bhikkhu imam puppham olokeno nisidāhīti“³ nisidāpetvā gandhakutim
 pāvisi. So bhikkhu tam puppham punappuna oloketi⁴. Bhagavā tam
 puppham jarām pāpesi. Tam tassa passantassa⁵ eva jarām patvā
 viramam ahoi. Ath' essa pariyaṇtato⁶ patthāya pattāni patantāni,
 muhuttena sabbāni patimso. Tato kiṇṇakkham⁷ pati, kaṇṇikā va
 avasisi. So bhikkhu tam passanto cintesi: „idam padumapuppham
 idān' eva abhirūpaṃ ahoi dassaniyam, ath' essa vaṇṇo parimato⁸
 pattāni va kiṇṇakkhaṃ va patitam kaṇṇikumattam eva thitam, eva-
 rūpassa oḷḷa padumassa jarā pattā, mayham sarirassa kin' na
 pāpunissasīti, sabbe samkhārā aniccā“⁹ ti vipassanam paṭhapesi.
 Satthā „tassa cittaṃ vipassanam ārūhaṃ“¹⁰ ti āstvā gandhakutiyaṃ
 uisimso va ohhāsaṃ pharitvā imam gātham āha:

Ucchinda sineham attano
 kumudam sārādikaṃ va pāpinaṃ,
 santinaggam eva brūhaya
 nibbānam Sugutena desitam ti. (Dhp. v. 285).

So bhikkhu gāthāpariyosāne arahattam patvā „mutto tat' amhi sab-
 bahavehīti“ cintetvā

So rutthavāso paripupphamānaso
 khīṇāsavo antimadehadhārī¹
 viṃsaddhasilo sūsamāhitindriyo
 cando yathā Rāhummukhā pamutto
 Sano tatam² mahamahandhakāram
 vinodayim sabbamalam asesam
 ālokaṃ ujjetakaro pabbhāmkaro
 sahasaramhi viya bhānunaṃ nahhe ti

Idāhi gāthāhi udānaṃ udānesi udānetvā ca pana gantvā bhagavantam
 vandi. Thero pi āgantvā Satthārāṇaṃ vanditvā attano saddhivihārikam
 gahetvā agamāsi. Ayam pavutti bhikkhūnaṃ antare pākaṭṭhajātaṃ.

¹ C¹ C² sāyaṇha-, C² sāyaṇha-. ² C¹ C² -dārikam. ³ C¹ olokesi. ⁴ C¹ parisaṇtato,
 C² parisaṇtato corrected to parinātato. ⁵ C¹ C² kiṇṇakkham-. ⁶ C¹ paritāto,
 C² paritāto. ⁷ C¹ kin-. ⁸ C¹ -dhārī. ⁹ C¹ natthā.

Bhikkhū dhammasabbhāyaṃ Dasabulassa guṇe vannaṃyamaṇā siddhimaṇaḥ:
 „āvuso Sāriputtathero āsayaṇusayaṇānassa' ubhāvema attano saddhivī-
 hārikassa āsayaṃ na jānāmi, Satthā pana ātvā ekadivaseṇ' eva tassa
 saha paṭisaṃbhidaṃhi araluttamā adhāsi, aho Buddhā nama mahānubhāvā'
 ti. Satthā āgantvā paṇṇatissame assiditvā „kāyaṃ nu 'idha bhikkhave
 etarahi kathāya sammimā" ti pucchhi. „Na Bhagavā aññāya tumbākam
 ñeva pana dhammasenāpatino saddhivīhārikassa āsayaṇusayaṇānaka-
 thāyā" ti. Satthā „na bhikkhave etam acchariyam, ve-āham etarahi
 Buddho hutvā tassa āsayaṃ jānāmi, pubbe p' āham tassa āsayaṃ
 jānāmi yevā" ti ratvā attam āhāsi:

Attite Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭo rajjam kāresi.
 Tada Bodhisatto tam rājānam atthe ca dhamme ca anusā-
 sati. Tada raṇṇo maṅgalassanahānatitthe aññataram vaḷavaṃ'
 khaḷumkam nahāpesum. Maṅgalasso vaḷavena' nahāpītatittham
 otariyamāno' jigucchitvā otaritum na icchi. Assagopako'
 gantvā raṇṇo ārocesi: „deva maṅgalasso tittham otaritum na
 icchatīti". Rājā Bodhisattam pesesi: „gaccha paṇḍita, jānāhi
 kena kāraṇena asso tittham otariyamāno na otaratīti"¹. Bodhi-
 satto „sādhu deva" ti nadittiram gantvā assam oloketvā niro-
 gabhāvassa' ātvā „kena nu kho kāraṇena ayaṃ imam tittham
 na otaratīti" upadhārento „pathamataram ettha añño nahāpito
 bhavissati, ten' esa jigucchiyamāno tittham na otarati' maññe"
 ti cintetvā assagopake pucchhi: „hambo' imasmim titthe kam
 pathamam nahāpayitthā" ti. „Aññataram vaḷavassam' sāmīti".
 Bodhisatto „esa attano siṅgārātāya jigucchanto ettha nahāyitum
 na icchati, imam aññasmim titthe nahāpetum vattatīti"² tassa
 āsayaṃ ātvā „bho assagopaka, sappimadhupphāṇitābhisaṃ-
 khatam" pāyāsam pi tāva punappana bhuñjantassa titti hoti,
 ayaṃ asso bahuvāre idha titthe nahāto, aññam pi tāva nam"³

¹ C¹ -ānassa, C² -ānassa. * C³ C⁴ vaḷavaṃ. * C⁵ vaḷa-. * C⁶ C⁷ otarimāno.

² C⁸ esa assagopako, C⁹ esa assagopako corrected to assagopako. * C¹⁰ otaritū corrected to otaratīti, C¹¹ otaritū corrected to otaratīti. * see all three MSS. * C¹² otaritū. * C¹³ hambo, C¹⁴ amha hambo. ¹⁵ all three MSS. vaddha-
 rā. ¹⁶ C¹⁷ -ābhisaṃkhatam. C¹⁸ assappimadhupphāṇitābhisaṃkhatam. ¹⁹ C²⁰ C²¹ tam.

titttham otāretvā nahāpetha ca pāyetha cā¹ 'ti vatvā imam
gātham āha:

Ānñamaññehi tittthehi assam pāyehi sārathi,
accāsanassa puriso pāyāsassa pi tappatīti. 24.

Tattha aññamaññehi tittthehi aññehi, pāyehi demasāsam etam
nahāpethi² ca pāyehi cā ti atthe, accāsanassa³ ti karasatthe nimāsanam,
attasānena sikkhatteva ti atthe, pāyāsassa pi tappatīti vappādiabhi-
samkhalena madhurapāyāsena tappati titthe-hoti dhāpe sūhite na puna sūhājito-
kīmati āpajjati, tamā ayam pi aso imasmim tittthe aññaddhaṅkōṇena⁴ pari-
yattin āpanna bhavessati, aññattha tam⁵ nahāpetha ti.

Te tassa vacanam sutvā assam aññatitttham otāretvā
pāyesum c⁶ eva nahāpesum cā⁷. Bodhisatto assassa pānīyam
pivītvā nahānakāle ruñño santikam agamāsi. Rājā „kim tāta
asso nahāto ca pito cā“ ti. „Ama devā“ ti. „Pathamam
kiṅkaranā na icchatīti“. „Iminā nāma pakāreṇa“ ti sabbam
acikkhi. Rājā „evarūpassa tiracchānassāpi nāma āsayam jānāti,
aho paṇḍito“ ti Bodhisattassa mahantam yasam datvā jīvita-
pariyosāne yathākammam gato. Bodhisatto pi yathākammam
eva gato.

Satthā ima bhikkhave aham etassa idā⁸ eva āsayam jānāmi,
pubbe pi jānāmi yevā⁹ ti imam dhammedasanam āharitvā anussandhīm
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā maṅgalassa ayam bhikkhu
ahosi, rājā Anando, paṇḍitaṃmaeco panno aham etā“ ti. Titttha-
jātakam.

6. Mahilāmukhaġātaka.

Purāṇacorāṇam tacco nisammā ti. Idam Satthā Veju-
vane viharanta Devadattam ārabhha kathesi. Devadatto Ajā-
tasattekumārāṇaṃ pasādetvā lābhasakkāraṇaṃ nippādesi¹. Ajātasattu-
kumāro Devadattassa Gayāsīse viharanta kāretvā nānaggurussahi tīvassi-

¹ all three MSS. nahāpan. ² C⁶ nahāpetha. ³ C⁶ aññatitttha na tam corrected
to aññatitttham na tam. ⁴ C⁶ C⁶ omīti cā, C⁶ pāyessum ca nahāpesum cā cor-
rected to pāyesum ca nahāpesum cā. ⁵ C⁶ nippādesi.

kagandhasāḷibhojanassa divase divase pañca thūlīpākasatāni abbhāri.
 Lābhasakkārāni nissāya Devadattassa parivāro mahanto jāto. Deva-
 datto parivārena saddhīm vihāre yeva hoti. Tena samayena Rāja-
 gaha-rāsikā dve sahāyā. Tesu eko Sattlu santike pabbajito, eko
 Devadattassa. Te aññamaññam tasmim tasmim thāne pi passanti
 vihāram gantvāpi passanti yeva. Ath' ekadivasani Devadattassa
 nissitako itaram āha: „Avuso kmi tvaṃ devasikkhā sodehi maccamānehi
 piṇḍāya carasi, Devadatto Gayāsīsavihāre nisīditvā va nānaggarasehi
 subhojanam bhuñjati, evaṃpe upāyo n' atthi, kiṃ tvaṃ dukkham
 ambhosi, kiṃ te pāto va Gayāsīsam āgantvā santarihhaṅgam yāgum
 pīritvā oṭṭhārasavidham khajjakum khādītva nānaggarasehi subhojanam
 bhuñjitum na vaṇṇatīti". So punappuna vuccamāno gantukāmo hutvā
 tato paṭṭhāya Gayāsīsam gantvā bhuñjitvā bhuñjitvā kālass' eva
 Vajrasanam āgacchatī. So sabbakāle paṭicchādetum nāsakkhi, „Gayā-
 sīsam gantvā Devadattassa paṭṭhapitam bhattam bhuñjatīti" na cirass'
 eva pākato jāto. Atha nam sahāyā pucchimsu: „maccam kīra tvaṃ
 āvuso Devadattassa paṭṭhapitam bhattam bhuñjasīti". „Ko evam āhā"
 'ti. „Asuko ca asuko cā" 'ti. „Saccam aham āvuso Gayāsīsam
 gantvā bhuñjāmi, na pana me Devadatto bhattam deti, aññe' manussā
 denti". Avuso, Devadatto Buddhānam paṭikantako, dussilo Ajā-
 tasattum passādetvā adhammem attano lābhasakkārāni uppādesi, tvaṃ
 evaṃpe nīyyānikasāsane pabbajitvā Devadattassa adhammena uppan-
 nam bhojanam bhuñjesi, ehi tam Sattlu santikam mazzamā" 'ti tam
 bhikkhum ādāya dhammasabham āgumimsu. Sattthā dierā va „kiṃ
 bhikkhave etaṃ bhikkhum anicchantam ūeva ādāya āgat' atthā" 'ti.
 „Ama bhante, ayaṃ bhikkhu tūhākam santike pabbajitvā Deva-
 dattassa adhammena uppannam bhojanam bhuñjatīti". „Saccam kīra
 tvaṃ bhikkhu Devadattassa adhammena uppannam bhojanam bhuñ-
 jasīti". „Na bhante Devadatto mayham deti, aññe' manussā denti,
 tam aham bhuñjāmi". Sattthā „mā bhikkhu ettha parihāram kari,
 Devadatto anācāro dussilo, katham hi nāma tvaṃ idha pabbajitvā
 mama sāsanam bhajanto yeva Devadattassa bhattam bhuñjasi, nicca-
 kālam pi bhajanasīlako va tvaṃ dīṭṭhe dīṭṭhe yeva bhajassīti" vutvā
 atitāni āhāri:

Atthi Bārāṇasīyam Brahmadatto rajjam kārente
 Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tadā rañño Mahilāmukho

¹ C^o añña. ² Instead of *yam aññe?* ³ C^o bhuñjasīti.

nāma maṅgalahatthi¹ ahosi silavā ācārasampanno, na kiñci vihettheti. Ath' ekadivasaṃ tassa sālāya samipe rattibhāga-samanantare corā āgantvā tassa avidūre nisinnā corā mantam mantayimāsu: „evam ummaggo bhinditabbo, evam sandhicchedakammaṃ kattabbaṃ, ummaggaṃ ca sandhicchedaṃ ca magga-sadisam tittasadisam nijjatanā niggunṃhaṃ katvā bhandaṃ haritum vaṭṭati, harantena māretvā va haritabbaṃ, evam utthātaṃ samattho nāma na bhavissati, coreṇa ca nāma silācārayuttana na bhavitabbaṃ, kakkhalena² pharusena sāhasikena bhavitabbaṃ“ ti evaṃ mantetvā aññamaññaṃ uggaṇhāpetvā agamamsu. Eten' eva upāyena punadivase pīti bahudivase tattha āgantvā mantayimāsu. So tesaṃ vacanaṃ sutvā „maṃ sikkhāpentīti“ saññāya „idāni mayā kakkhalena³ pharusena sāhasikena bhavitabbaṃ“ ti tathārūpo va⁴ ahosi, pāto va āgataṃ hatthigopakaṃ soḍḍāya gaḥetvā bhūmiyaṃ pothetvā māresi, aparaṃ pi tathā aparaṃ pi tathā ti āgatāgataṃ māreti⁵ yeva. „Mahilāmukho ummattako jāto dūtthadūtthe māreti⁶“ rañño ārocayimāsu. Rājā Bodhisattaṃ pahīni: „gaccha paṇḍita, jānāhi kena kāraṇena so dūttho jāto“ ti. Bodhisatto gantvā tassa sarīre rogābhāvaṃ ātvā „kena nu kho kāraṇen' esa dūttho jāto“ ti upadhāretvā „addhā avidūre kesañci vacanaṃ sutvā 'maṃ ete' sikkhāpentīti“ saññāya dūttho jāto“ ti sannitthānaṃ katvā hatthigopake pucchī: „atthi nu kho hatthi-sālāsamipe⁷ rattibhāge kehici kiñci kathitapubbaṃ“ ti. „Āma sāmi, corā āgantvā kathayimāsu“ ti. Bodhisatto gantvā rañño ārocesi: „deva, añño hatthissa sarīre vikāro n' atthi, corānaṃ katham sutvā dūttho jāto“ ti. „Idāni kiṃ kātuṃ vaṭṭatīti⁸“. „Silavante samapabrāhmaṇe hatthi-sālāyaṃ nisīdāpetvā silācā-rakathaṃ kathetuṃ vaṭṭatīti⁹“. „Evaṃ kārehi tatā“ ti. Bodhisatto silavante samapabrāhmaṇe hatthi-sālāya nisīdāpetvā

¹ C² -hatthiṃ. ² C² kakkhalena, C³ kakkhalena. ³ C² -lena. ⁴ C² ca. ⁵ C² māresi. ⁶ C² aka. ⁷ C² -sāla-. ⁸ C² vaddhatīti.

„silakatham kathetha bhanto“ ti āha. Te hatthiassa avidūre nisinnā „na koci parāmasitabbo na māretabbo, silācārasam-paṃna khaṇṭimettānuddāyayuttena bhavitum vattatīti“¹ silakatham kathayimsu. So tam sutvā „mam ete sikkhāpenti, ito dāni patthāya silavatā bhavitubban“ ti silavā ahoṣi. Rājā Bodhisattam pucchi: „kīṃ tāta silavanto jāto“ ti. Bodhisatto „āma devā ti, evarūpo dūtṭhahatthi paṇḍite nissāya porāṇakadhamme yeva patitthito“ ti vatvā imam gātham āha:

Purāṇacorāṇa² vaco nisamma
 Mahilāmukhe pothayam ānucāri,
 sasaṇṇatānaṃ hi vaco nisamma
 gajuttamo sabbaḡeṣu atthā ti. 25.

Tattha purāṇacorāṇaṃ ti purāṇacorāṇam, nisamma ti sutvā, paṭhamam corāṇam vacanam sutvā ti attho. Mahilāmukhe ti hatthinimukheṇa sadisa-mukhe, yathā va³ mahilā purāṇe olokyaṃmaṃ soḷḷhaṃ na paṇḥato tathā so pi purāṇe olokyaṃmaṃ soḷḷhaṃ, tesmā Mahilāmukhe ti „esa nimam ahaṃsu, po-thayamāna⁴ aritī“⁵ pothayanto mārenti⁶, ānucāriyam eva va pēṭho, sa-saṇṇatānaṃ ti suttā saṇṇatānaṃ ānucāriyam, gajuttamo ti uttamagajo māṅgalaharī, sabbaḡeṣu atthā ti sabbeṣu porāṇakageṣu patitthito.

Rājā „tiracchāmagatassāpi āsayaṃ jānātīti“⁷ Bodhisattassa mahantaṃ yasam adāsi. So yāvatāyukam thāvā saddhīm Bodhisattena yathākammaṃ gato.

Satthā „pubbe pi tvaṃ bhikkhu dūtṭhaditthake va bhaji, corāṇam vacanam sutvā core bhaji, dhammikānaṃ vacanam sutvā dhammike bhajīti“ imam dhammadessanaṃ āharitvā anussaddhīm ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Mahilāmukhe vipakkhasavakabhikkhu ahoṣi, rājā āvando, amāco pana gham evā“ ti. Mahilāmukhajātakam.

7. Abhiṇṇajātaka.

Nāṭam kabalam peḍḍave ti. Idam Satthā Jānavaṇe vharanto ekaṃ upāsakaṃ ca mahallakatheraṃ ca āmbhaṇa

¹ C^o vaddhetīti. ² C^o pucchiacorāṇa, C^o purāṇacorāṇam. ³ C^o C^o vaṃ. ⁴ C^o C^o pothayamānecāriṇ. ⁵ C^o mārento. ⁶ C^o jānātīti.

kathesi. Sāvattthiyam kira dve sabhāyakā. Tesu¹ eko pabbajitvā devanikam itarassa gharah gacchati. So tassa bhikkham datvā sayam pi bhojjetvā ten² eva saddhim cihāram āgantvā³ yāva suriyass⁴ atthangamā allāpasallāpessa nisiditvā nagarāni parivati. Itaro pi nam yāva nagaradvāram anugantvā nivattati. So tesam vissāso bhikkhūnam antare pūkaṇo jūto. Ath⁵ ekadvāsam bhikkhū tesam vissāsakatham kathentā dhammasabbhāyam nisidimā. Sattthā āgantvā „kāyaṃ m' ittha bhikkhave etarahi kathāya sannāsimā“ ti puechi. Te „imāya nāma bhante“ ti kathayimā. Sattthā „na bhikkhave ime idān⁶ eva vissāsikā, pubbe pi vissāsikā ahesu“ ti attitam āhari:

Attite Bārāṇasīyam Brahmaḍatte rajjari kāranto Bodhisatto amācero shesi. Tadd eko kukkuro maṅgala-hatthīsālam gantva maṅgalahatthiassa bhojanatthāne patitāni bhattasittthāni⁷ khādati. So ten⁸ eva bhojanena samvattamāno⁹ maṅgalahatthiassa vissāsiko jāto hatthiess¹⁰ eva santike bhojjeti. Ubo pi vinā vattitum na sakkenti. So hatthiṇo soṇḍāya gahetvā aparāparam karonto kiḷati. Ath¹¹ ekadvāsam eko gāmikamānusso hatthigopakassa mūlam datvā tam kukkuram ādāya attano gāmam agamāsi. Tato patthāya so hatthi kukkuram apassanto n¹² eva khādati na pivati na nabhāyati. Tam attham rañño ārocayimā. Rājā Bodhisattam pahini: „gaccha paṇḍita, jānāhi kiṃkāraṇa hatthi evam karotīti“. Bodhisatto hatthīsālam gantvā hatthiassa dhammasabbhāvam ūtvā „imassa sarire rogo na paññāyati, kenaci pan¹³ assa saddhim mitta-santhavena bhavitabbam, tam apassanto esa maññe¹⁴ sokā-bhūbhuto“ ti hatthigopake puechi: „atthi m' kho imassa kenaci saddhim vissāso“ ti. „Ama sāmī, ekena sunakhena saddhim balavā mettīti“. „Kaham so etarahiiti“. „Ekena manussena nito“ ti. „Jānātha pan¹⁵ assa nivāsanatthānan“ ti. „Na jānāma sāmīti“. Bodhisatto rañño santikam gantvā „n¹⁶ atthi deva hatthiassa koḷi ābādho, ekena pan¹⁷ assa sunakhena saddhim

¹ Cf. te stess. ² Cf. gantvā. ³ Cf. attitāni corrected to sithāni. ⁴ Cf. sam-saddhamāno. ⁵ Cf. Cf. maññe.

balavavissiso, tam apassanto na bhuñjati maññe¹ ti vatvā
imaṃ gātham āha:

Nālam kabalāṃ padātave.

na ca pīḍam na kuse, na ghaṇṇisitam,

maññāmi: abhinhadassamā

nāgo sineham akāsi kukkure ti. 26.

Tathā nālan ti na samattho, kabalā ti bhojanāle pathamam eva
dinnam kaṇṭhakabalāṃ, padātave ti padātave² sandhivassena ākūḍaḥ³ vedi-
tabbo, gahetun ti attho, na pīḍan ti vaddhetvā diyyamāṇam hatthapīḍam pi
nālam gahetun, na kuse ti khādanatthāya dinnāni hoṇāni pi nālam gahetun,
na ghaṇṇisitun ti mahāpiyamāṇo sariram pi ghaṇṇim⁴ nālam, evaṃ yaṃ yaṃ
so hatthi kūtun na samattho tam sabbam rañño ārocetvā tassa asamatthakāye
attano saṅkhattakārasuṇi krocento maññāmi⁵ adim āha.

Rājā tassa vacanam sutvā „idāni kiṃ katabham paṇḍita⁶“
‘ti pucchī. „Ambhākaṃ kira maṅgalahatthiṃssa sahāyasaṇakhaṃ
eko manusso gahetvā gato, yassa ghare tam saṇakhaṃ passanti
tassa ayaṃ nāma daṇḍo⁷ ti bheriṃ carāpetha⁸ devā“ ‘ti. Rājā
tathā kāresi. Tam pavattiṃ sutvā so puriso saṇakhaṃ vi-
sajjesi. Saṇakho vegena gantvā hatthisaṇṭikam eva agamāsi.
Hatthi⁹ tam soṇḍāya gahetvā kumbhe ṭhapetvā roditvā pari-
devitvā kumbhā otāretvā tena bhutte pacchā attanā bhuñji.
„Tiracchānagatassa āsayam jānīti“ rājā Bodhisattassa ma-
hantam yaṃam adāsi.

Satthā „na bhikkhave ima idān¹⁰ eva viśāṅkā, pubbe pi vi-
śāṅkā“ ti imaṃ dhammadeśanam āharitvā natusaccakathāya vi-
vaṭṭetvā¹¹ amasandhiṃ ghaṭetvā jātakam amodhānesi: (Idān¹² natusacca-
kathāya vivivaṭṭan nāma sabbajātakasu pi atthi yeva, mayam pana
amā yatth¹³ aṇe ānissamso paññāyati tath¹⁴ eva dhammayasāmi) „Tadā
saṇakho apāmaḥko ahoṇi, hatthi mahallako therō, amasupandito pana
aham eva ahoṇi“ ti. Abhinhaḥajātukam.

¹ C^o padātave corrected to padātave. ² C^o akira-. ³ C^o ghaṇṇim/ corrected
to ghaṇṇisitam. ⁴ C^o heridāripetha, C^o bheridāripetha corrected to -carāpetha.
⁵ C^o C^o hatthi. ⁶ C^o vinivaddhetvā.

8. Nandivisāla-jātaka.

Manuññam eva bhāseyyā¹ ti. Idam Satthā Jetuvane viharanto chabbaggiyānam bhikkhūnam onasavādān ārabhā kathesi. Tasmā hi samaye chabbaggiyā kalahanā karentā pesale bhikkhū khomseñti vanhenti ovijjhanti dasahī akkosarattūhi akkosanti. Bhikkhū Bhagavato ārocesun. Bhagavā chabbaggiye pakkosāpetvā „saccam kira bhikkhave“ ti pucchitvā „saccam“ ti vutte vigarahutvā „bhikkhave pharusā vārā nāma tiracchānagatānam pi amanāpā, pubbe pi eko tiracchānaguto attānam pharusena samudācarantaṃ sahasam parājeṣi“² vatvā aittam āhāri.

Attite Gandhāraratthe Takkaṣiḷāyam Gandhārarājā³ rajjam kāresi. Bodhisatto goyoniyam nibhatti. Atha nam tarunavacchakakāle⁴ yeva eko brāhmaṇo godakkhinā-dāyakānam⁵ santikam gantvā goṇam⁶ lahitvā Nandivisālo ti nāman katvā puttattāno thapetvā sampiyāyamāno yāgu-bhattadini datvā posesi. Bodhisatto vayappatto cintesi: „āham iminā brāhmanena kicchena patijaggito, mayā ca⁷ saddhim sakala-Jambudīpe añño samādhuro goṇo⁸ nāma n⁹ atthi, yan nūnāham attano balam dassetvā brāhmaṇassa posāvaniyam dadēyyam“ ti. So ekadivasani brāhmanani āha: „gaccha brāhmaṇa ekam govittakam setthim upasāmekamitvā ‘mayham balivaddo atibaddhasakatasatani pavatteti’¹⁰ vatvā sahasseṇa abbhutam karohi“¹¹. So brāhmaṇo setthiessa santikam gantvā katham samuttāpesi: „imasmim nagare kassa goṇā¹² thāmasampannā“ ti. Atha nam setthi „asukassa asukassa ca“ ti vatvā „sakalanagare pana amhākam gonehi¹³ sadiso n¹⁴ atthi“ āha. Brāhmaṇo „mayham eko goṇo¹⁵ atibaddham sakatasatani pavattetum samattho atthi“ āha. Setthi gahapati „kuto evarūpo goṇo“¹⁶ ti āha. Brāhmaṇo „mayham gehe atthi“¹⁷. „Tena hi abbhutam karohi“¹⁸. „Sādhu karomī“¹⁹ sahasseṇa

¹ C¹ -varecha- corrected to -vacha-. ² C¹ -dakkhina-, C² -dakkhina-. ³ C¹ C² omī goṇam, C³ goṇam. ⁴ C¹ omī ca, C² ca. ⁵ C¹ C² goṇo. ⁶ all three MSS. paraddhetti. ⁷ C¹ C² goṇā. ⁸ C¹ C² gonehi. ⁹ C¹ C² goṇo. ¹⁰ C¹ goṇo

abbhutaṃ akāsi. So sakatasatagā vālikasakkharapāsādanam
 yeva pūretvā patipāṭiyā thapetvā sabbāni akkhabandhanayottena
 ekato bandhivā Nandivīsālam nahāpetvā gandhena pañcaṅgulim
 datvā kaṇṭhe mālāni pīlandhivā¹ perimasakataadhure ekakam
 eva yojetvā sayam dhure nisidivā patodani ukkhipitvā² „aṇḍa³
 kūṭa vahassu kūṭa“ ti āha. Bodhisatto „ayam mam akūtaṃ
 kūtavādena samudācaratīti“ cattāro pāde thambhe viya niccale
 katvā atthāsi. Setthi tam khaṇaṃ ōeva brāhmaṇaṃ sahasaṃ
 āharāpesi. Brāhmaṇo sahasaṃ parājito goṇaṃ muñcitvā
 gharaṃ gantvā sokābhibhūto nipajji. Nandivīsalo caritvā
 āgato brāhmaṇaṃ sokābhibhūtaṃ diṇvā apasāṃkamitvā „kiṃ
 brāhmaṇa niddāyasīti“ āha. „Kuto me niddā sahasaṃ parā-
 jitaṃ“ ti. „Brāhmaṇa mayā ettakaṃ kālāni tava gehe
 vasantaṃ atthi kiñci bhājanam vā bhinnapubbam koci vā
 madditapabbo atthāne vā pana accārapassāvo katapubbo“ ti.
 „N⁴ atthi tatā“ ti. „Atha mam kasmā kūtavādena samudā-
 carasi, tav⁵ eso doso, mayham doso n⁶ atthi, gaccha tena
 saddhim dvīhi sahasaṃhi abbhutaṃ karohi, kevalaṃ mam
 akūtaṃ kūtavādena na samudācarā“ ti. Brāhmaṇo tassa
 vacanaṃ sutvā gantvā dvīhi sahasaṃhi abbhutaṃ katvā puri-
 manayen⁷ eva sakatasatagā atibandhivā Nandivīsālam manjetvā
 perimasakataadhure yojesi, katham yojasīti yugam dhure nic-
 calaṃ bandhivā ekāya koṭiyā Nandivīsālam yojetvā ekam
 koṭim dhurayottena palivethetvā yugakotiṃ ca akkhāni pādaṃ
 ca nissāya muḍarukkhaḍḍakam datvā tena yottena niccalaṃ
 bandhivā thapesi, evam hi kate⁸ yugam etto vā ito vā na
 gacchati, sakkā hoti eka⁹ eva goṇena ākaddhituṃ. Ath¹⁰ aṇḍa
 brāhmaṇo dhure nisidivā Nandivīsālasa pīthūṃ parimajjitvā
 „aṇḍa bhaddra vahassu bhaddra“ ti āha. Bodhisatto atibaddham
 sakatasatagā ekavegeṇ¹¹ eva ākaddhivā pacchāthitaṃ sakataṃ

¹ C¹ pīlandhivā. ² C¹ C² aṇḍaṃ, C² aṇḍaṃ corrected to aṇḍa. ³ C² evam
 kūtā, C² tavam hi kate corrected to tatā hi kate.

puratothitasakatassa thāne thapesi. Govittakasetthi parājito
brāhmaṇassa dve sahasasmi adāsi, aṇṇe pi manussā Bodhi-
sattassa bahuni¹ dhagāṃ adāssu, sabbam brāhmaṇass² eva
ahoṣi. Evaṃ Bodhisattam nissāya bahuni³ dhanam labhi.

Satthā „na bhikkhave pharusavacanam nāma kasenci manāpan“
ti chabbaggiye garahitvā sikkhāpadam paṇḍāpetvā akkhasambuddho
hutvā imam gātham āha:

Manuṇṇam eva bhāseyya ukkamuṇṇam kodācanam,
manuṇṇam bhāsamānassa garuṃ bhāram udaddhari,
dhanaṃ ca smi alabbhesi⁴, tena e⁵ attamano ahā⁶ ti. 27.

Tatha manuṇṇam eva bhāseyya ti jarena saddhīm bhāsamāno cetu-
dosavirahitam madhuraṃ⁷ manāpan esukam umutakam piyavaranam eva bhā-
seyya. garuṃ bhāram udaddharitū Nandivisālabalivādo amanāpan bhā-
samānassa bhāram sanddharitvā pacchā manāpan piyavaranam bhāsamānassa
brāhmaṇassa garuṃ bhāram udaddhari, uddharitvā kaṇḍhitvā paraṭṭhe⁸ attho,
dakaro pan⁹ ettha vyāḍḍhasandhivasena padasandhikāro.

Iū Satthā manuṇṇam eva bhāseyya ti imam dhammadetanam
āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo Ānando ahoṣi, Nandi-
viḍḍo pana aham eva“ ti. Nandivisālabājakam.

9. Kaṇhajātaka.

Yato yato garu dhuraṃ ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto yamakapāṭihāriyaṃ ārabha kathesi. Tam saddhīm
devorohanena Terasaṇipāte Sarabhamigajātake āvibhavissati. Sammā-
sambuddho pana yamakapāṭihāriyaṃ katrā devaloke vasitvā mahā-
pavāraṇāya Saṃkassanagare oruyha mahantena parivārena Jetavanam
pavitthe¹. Bhikkhū dhammasabbhāyaṃ saṇṇipatitā „āvuso, Tathāgato
nāma asamaḍhuro, Tathāgatenā vūlham dhuraṃ aṇṇo vahitum samattho
nāma n² atthi, eha satthāro ‘mayam eva pāṭihāriyaṃ karissāma, mayam
eva pāṭihāriyaṃ karissāma’ ti vatvā ekam pi pāṭihāriyaṃ na akusmu,
aho Satthā asamaḍhuro“ ti Sattim gopakatham³ kathentā nāḍimuru.
Satthā āgantrā „kāya na⁴ ttha bhikkhave eturahi kathāya anu-

¹ C¹ bahu. ² C¹ C² madhura, C³ madhura corrected to madhuraṇi. ³ all three
MSS. pavaddhesi. ⁴ so all three MSS. ⁵ C² gopakatham.

simā" ti pucchi. „Na bhante unāya evaṛūpāya nāma tumbākam eva guṇakathāyā" ti. Sattā „bhikkhave, idāni mayā vūḥam¹ dhuram ko rāhissati, pubbe tiracchānayanīyaṃ nibbatto pi ahaṃ attanā sama-dhuram kañci nālattham²" ti vatvā aññam āhāri:

Aṭṭe Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārante Bodhisatto goyonīyaṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Atha naṃ sāmikā taruṇavacchakakāle yeva ekissā mahallikāya ghare vasitvā nivāsavetanāṃ³ paricchinditvā adamsu. Sā taṃ yagu-bhattādihi⁴ paṭijaggamanā puttattāhāne tṭapetvā vaddhesi. So Ayyakākūlako⁵ t' eva paññāyittha, vayappatto ca⁶ añjanavanno hutvā gāmagonehi saddhiṃ carati, silācārasampanno ahoṣi. Gāmadārakā siṅgesu pi kanhesu pi galesu pi gaḥetvā olaṃ-banti, naṅgutthe pi gaḥetvā kiṇṇanti, piṭṭhiyaṃ pi mādanti. So ekadivasaṃ cintesi: „mayhaṃ mātā duggatā, maṃ puttattāhāne tṭapetvā dukkheṇa posesi, yaṃ unāhaṃ bhatin katvā imaṃ duggatabhāvato moceyyāmi⁷". So tato paṭṭhāya bhatin upadhārento carati. Ath' ekadivasaṃ eko sattiavāhaputto pañcali sakkatasatehi viśamatitthaṃ sampatto. Tassa goṇā sakaṭāni uttāretuṃ na sakkonti, pañcasu sakkatasatesu goṇā yugaparamparāya yojitā ekam pi sakaṭaṃ uttāretuṃ nā-sakkhimsu. Bodhisatto pi gāmagorūpehi saddhiṃ tiṭṭhasamīpe carati. Sattiavāhaputto pi gosuttavittako, so „atthi nu kho etesaṃ gunnaṃ antare imāni sakaṭāni uttāretuṃ samattho usabbhājāniyo"⁸ ti upadhārayamāno Bodhisattaṃ diṣvā „ayaṃ ajāniyo⁹ sakkhissati mayhaṃ sakaṭāni uttāretuṃ, ko nu kho aasa sāmiko¹⁰" ti goṇalake pucchi: „ko nu kho bho imassa sāmiko, ahaṃ imaṃ sakate yojetvā sakatesu uttāritesu vetanaṃ dassāmi¹¹". Te āhamsu: „gaḥetvā naṃ yojetha, n' atthi imassa imasmiṃ thāne sāmiko" ti. So taṃ nāsāya rajjukena ban-

¹ C² vūḥā, C¹ colḥam, C³ vūḥam. ² C² -vetana, C¹ -vetana corrected to -vetanam, C³ vetana. ³ C² -dhi. ⁴ C¹ -kūlako. ⁵ C¹ va. ⁶ C¹ -jāniyo. ⁷ C¹ ajāniyo. ⁸ C² C³ ahamsu.

dhītvā kaḍḍhento caletum nāsakkhi. Bodhisatto kira „bhatiyā kathitāya gummāṇīti“ mā agamāsi. Satthavāhaputto tassā-dhūppāyam ūtvā „sāmi tayā pañcasu sakataṣaṭṭesu uttāritesu ekasakataṣaṭṭe dve kaḍḍhapaṇāni bhatim katvā saḥassam dassā-mīti“ āha. Tada Bodhisatto sayam eva agamāsi. Atha nam purisā sakataṣeṇa yojesum. Atha nam ekavegeṇ¹ eva ukkhipitvā thale patitthāpesi, eten² upāyena sabbasakataṇi uttāresi. Satthavāhaputto ekassa sakataṣaṭṭe ekaṁ katvā pañca satāni bhaṇḍikāṁ katvā tassa gale bandhi. So „ayam mayham yathā-paricchinnaṁ³ bhatim na deti, na dāni 'ssa gantum dassāmīti“ gantvā sabbapurimassa sakataṣaṭṭe purato maggaṁ nivāretvā atthāsi⁴, apanetum vāyamantāpi nam apanetum nāsakkhim. Satthavāhaputto „jānāti maññe esa attano bhatiyā unabhāvan“⁵ ti ekasmiṁ sātake⁶ saḥassam bhaṇḍikāṁ bandhitvā „ayam te sakatattharaṇabhatitī“ givāya laggesi. So saḥassabhaṇḍikāṁ ādāya mātu santikāṁ agamāsi. Gāmadārakā „kiṁ nāṁ etaṁ Ayyakākāḷassa⁷ gale“ ti Bodhisattassa santikāṁ āgacchanti. So te anubandhitvā dūrato va palāpento mātu santikāṁ gato. Pañcannam pana sakataṣaṭṭānaṁ uttāritattā ratthehi akkhihi kilantarūpo paṇḍāyittha. Upāsikā⁸ tassa givāya saḥassatthavikāṁ disvā „tāta ayam te kham laddhaṁ“⁹ ti gopāladārake pucchitvā tam attham sutvā „tāta kiṁ aham tayā laddha-bhatiyā jivitukāma, kiṁkāraṇa evarūpaṁ dukkhaṁ anubhoṣīti“¹⁰ vatvā Bodhisattam uḇhodakena nahāpetvā sakalasarīraṁ telena makkhetvā paṇiyam¹¹ pāyevā sappāyabhojanam bhojetvā jivita-pariyosāne saddhim Bodhisattena yathākamman gata.

Satiā „ma bhikkhave Tathāgato imāṁ eva asamadhuro, pubbe pi asamadhuro yevā“ ti imāṁ dhammaḍḍesaṇaṁ āharitvā anusandhuṁ ghaṇetvā abhisambuddho hutvā imāṁ gātham āha:

¹ C¹ -cchīna. ² C² atthāsi. ³ C³ akkhe corrected to sakata. ⁴ C⁴ -kīḷassa. ⁵ C⁵ -vāsiṭṭhā, C⁶ upāyāsiṭṭhā corrected to upāyāsi. ⁶ so all three MSS. instead of laddhā. ⁷ C⁷ paṇiyam.

Yato yato garu dhuraṃ yato gambhīravattanti
 tad' assu kanhaṃ yuñjanti evaṃsaṃ tam vahaṭe dhuraṃ ti, 28.

Tattha yato yato garu dhuraṃ ti yasmīṃ yasmīṃ thāse dhuraṃ
 garuṃ bhātikan hoti aññe balivadda ukkhipitum na sakkonti, yato gambhī-
 ravattanti¹ti, vattanti etthi² 'ti vattanti, maggaṃ etam nāmaṃ, yasmīṃ thāse
 udatacchikkhaṃmahantatīya³ vā viśamaacchinatatoḥhāvena vā maggo gambhīro
 hoti⁴ti attho, tadassa kanhaṃ yuñjanti⁵ti, assu⁶ ti nipātamattam, tadā
 kanhaṃ yuñjanti⁵ti attho, yadā dhuraṃ ca garuṃ⁷ hoti maggo ca gambhīro tadā
 aññe balivadda apanetvā kanhaṃ eva yojenti⁸ti cūttaro hoti, evaṃsaṃ tam
 vahaṭe dhuraṃ ti, etthāpi assu⁶ 'ti nipātamattam eva, so tam dhuraṃ
 vahaṭi⁹ti attho.

Evam Bhagavā „tadā bhikkhave kanho va tam dhuraṃ
 vahaṭi“ dassevā anurandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā
 mahallikā Uppalavaṇṇā ahoṣi, Ayyakākāḷako¹ pana aham evā“ ti.
 Kaṇha-jātakaṃ.

10. Muṇikajātaka.

Mā muṇikassa¹ 'ti. Idam Satthū Jetavana² viharanto
 thullakumārikapalobhanam ārabha kathesi. Tam Terasaniṣṭhe
 Cullanāradakassapajātako āvibhavissanti. Satthū pana tam bhikkhum
 „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchā. „Ama bhante“
 ti. „Kim nissāyā“ ti. „Thullakumārikapalobhanam bhante“ ti.
 Satthū „bhikkhu, esā tava anattakārikā, pubbe pi tvaṃ imasā
 vivāhadivase jīvitaḥkhayaṃ patvā mahājanaṃsaṃ uttaribhaṅgalihāvaṃ
 patto“ ti vatvā atītam āhāsi:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente
 Bodhisatto ekasmiṃ gāmaḷe ekassa kutumbikassa gahe
 goyoniyaṃ nibbatti Mahālohito ti nāmena. Kaniṭṭhabhātāpi
 'ssa Cullalohito nāma ahoṣi. Te yeva dve bhātike nissāya
 tasmiṃ kule kammadhuraṃ vaddhati. Tasmiṃ pana kule ekā
 kumārikā atthi. Tam eko nagaravāsikulaputto attano puttassa
 vāreti¹. Tassā mātāpitāro kumārikāya vivāhakāle „āgatānaṃ

¹ C¹ C² garu. ² C¹ gurum. ³ C¹ ayyakākāḷako corrected to ayyakākāḷako,
 C² ayyakākāḷako, C³ ayyakākāḷako. ⁴ C¹ muni-. ⁵ C² vāresi.

pāhunnakānaṃ uttaribhaṅgo bhavissatīti¹ yāgubhattaṃ datvā Munikaṃ² nāma sūkaraṃ posesuṃ. Tam diavā Cullalohito bhātaraṃ pucchi: „Imasmim kule kammadhuraṃ vadḍhamānaṃ amhe dve bhātike nissāya vadḍhati, ime pane amhākaṃ tiṇapalālādīn³ eva denti, sūkaraṃ yāgubhattena posenti, kena nu kho kāraṇen⁴ esa etaṃ labhatīti⁵. Ath⁶ assa bhātā „tāta Cullalohita, mā tvaṃ etassa bhojanaṃ pihayi, ayaṃ sūkaro maraṇabbattaṃ⁷ bhojati, etissā hi kumārīkāya vivāhakāle āgatānaṃ pāhunnakānaṃ uttaribhaṅgo bhavissatīti⁸ ime etaṃ sūkaraṃ posenti, ito katipāhass⁹ accayena te manussā āgamiṣṣanti, atha naṃ sūkaraṃ pādesu gahetvā kaḍḍhenta heṭṭhamañcato niharitvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā pāhunnakānaṃ sūpavyañjanaṃ kāriyamānaṃ passissasīti¹⁰ vatvā imaṃ gātham āha:

Mā Munikassa¹¹ pihayi, āturannāni¹² bhojati,
apposunkko bhūsaṃ khāda, etaṃ dighāyulakkhaṇaṃ ti. 29.

Tattha mā Munikassa¹³ pihayitū Munikassa¹⁴ bhojane piḥam mā upādesi, esa subhojanaṃ bhojati¹⁵ mā Munikassa¹⁶ pihayi, kadā nu kho etaṃ pi evaṃ sukḥito bhareyyaṃ ti mā Munikabhāvaṃ¹⁷ patthayi, ayaṃ pi āturannāni bhojenti āturannāni maraṇabhōjanāni, apposunkko bhūsaṃ khāda, 'u tassa bhojane nirussukko hutvā attanā laddhaṃ bhūsaṃ khāda, etaṃ dighāyulakkhaṇaṃ ti etaṃ dighāyubhāvaṃ kāraṇaṃ.

Tato na cirassa¹⁸ eva te manussā āgamiṃsu. Munikaṃ ghahetvā nānappakārehi pacīṃsu. Bodhisatto Cullalohitaṃ āha: „Ditṭho te tāta Muniko¹⁹ ti. „Ditṭham me bhātika Munikassa²⁰ bhojanaphalaṃ, etassa bhattato satagūṇena sahasa-guṇena amhākaṃ tiṇapalālābhūsamattāṃ eva uttamaṃ ca ana-vajjaṃ ca dighāyulakkhaṇaṃ ca²¹ ti.

Satthā „evaṃ kho tvaṃ bhikkhu pubbe pi imaṃ kumārīkaṃ nissāya jīvitakkhayaṃ patvā mahājānassa uttaribhaṅgikabhāvaṃ

¹ C² C¹ bhavissasīti. ² C² munikaṃ. ³ C² -bhātā. ⁴ C² muni-. ⁵ C² āturannāni corrected to āturannāni. ⁶ C² āturannāni. ⁷ C² C¹ muni-.

gate" ti imāṃ dhammasaṃsaṃ āharitvā saccāni pakāsehi. Sacca-
pariyosāṇe ukkaṇṭhitabhikkhū sotāpattiṭṭhale patitṭhāsi. Satthāpi
amussandhim ghetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Muṇikasūkarō¹
ukkaṇṭhitabhikkhū ahoṣi, thullakumārīkā sā eva, Cūḷaohito Anando,
Mahālohitō pana aham evā" ti. Muṇikajātakam². Kuruṅga-
raggo tatiyo.

4. KULĀVAKAVAGGA.

1. Kulāvakajātaka.

Kulāvakā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aparissā-
vetvā pāṇiyam pītam bhikkhūm ārabhha kathesi. Sāvattṭhite
kira dve saḥāyakā dāharā bhikkhū janapadam gantvā ekasmiṃ phā-
sukatṭhāne yathājijjhāsayam vasitvā „Sammāsambuddham passissāma"
ti puna tato nikkhamitvā Jetavanābhimukhā pāyinau. Ekasmiṃ hatthe
parissāvanam atthi, ekasmiṃ n³ atthi, dve pi ekato pāṇiyam parissāvetvā
pīvanti. Te ekadivasaṃ virādam akāseu. Parissāvanasāṃko Itarassa
parissāvanam udatrā sayam eva pāṇiyam parissāvetvā pīvi. Itaro pana
parissāvanam alaḥhitvā pipāseu sandhāretum asakkonto aparissāvetvā
pāṇiyam pīvi. Te ubho pi anupubbena Jetavanam āgantvā Satthānaṃ
vaositvā nisidīseu. Satthā sammodaniyam katham katvā „kuto āgat"
atthā" ti pucchī. „Bhante mayam Kosalajanapade ekasmiṃ gāma-
ke vasitvā tato nikkhamitvā tumbhakaṃ dassanattṭhāya āgatā" ti. „Kacci
pana samaggā āgat" atthā" ti. Aparissāvanako āha: „ayam bhante
antarāmaggo mayā saddhiṃ virādam katvā parissāvanam na⁴ dāsihi." Itaro
„ayam bhante aparissāvetvā va jānam sappānakaṃ udakam
pivāsi" āha. „Saccam kira, tvam bhikkhū jānam sappānakaṃ udakam
pivāsi". „Ama bhante aparissāvita" udakam pītam mayā" ti. Satthā
„bhikkhū pubbe paḍḍitā devamagare rajjam kārentā" yuddhaparājitā
samuddapitṭhena palāyantā issariyaṃ nissāya 'pāgaradham na ka-
rissāma" ti tāva mahantaṃ yasmā pariceḍḍitvā supappapotaḥkamm
jīvitam datvā ratham niruttayimā" ti vatvā atitāṃ āharī:

1. Cfr. Dhammapaḍa p. 186. ² C¹ muni-. ³ C² nā. ⁴ C³ C⁴ kārenta.

Attte Magadharatthe Rājagahe eko Magadharāja
 rajjam karesi. Tada Bodhisatto yathā etarahi Sakko purime
 attabhāve Magadharatthe Macalagāmake nibbatti evaṃ tasmim
 yeva Macalagāmake mahākulassa putto hutvā nibbatti, nāma-
 gahaṇadivase c' assa Maghakumāro tv-eva nāman akāmsu.
 So veyappatto Maghamānavo ti paññāyittha. Ath' assa mā-
 tāpitāro samānājātiyaṃ kulato dārikam ānayimsu. So putta-
 dhītāhi vadḍhamāno dānapati¹ ahoṣi, pañca silāni rakkhāti.
 Tasmim ca gāme tiṃsa' eva kulāni bhoṭi, te ca tiṃsa kulama-
 nussā ekadivasaṃ gāmamajjhe thātvā gāmakammam karonti.
 Bodhisatto thitattthāne padehi paṇḍitaṃ viyūhitvā tam padesaṃ
 ramaṇiyaṃ katvā atthāsi, atā' añño eko āgantvā tasmim thāne
 thito. Bodhisatto aparaṃ thānaṃ ramaṇiyaṃ katvā atthāsi,
 tatthāpi añño thito. Bodhisatto aparaṃ pi aparaṃ pīti sabbe-
 sam² pi thitattthānaṃ³ ramaṇiyaṃ katvā aparena samayena
 tasmim thāne maṇḍapaṃ karesi, maṇḍapaṃ pi aparetvā sālāṃ
 karesi, tattha phalākāsaṇāni santharitvā paṇiyacātin⁴ thapesi.
 Aparena samayena te pi tiṃsa janā⁵ Bodhisattena samā-
 nacchandā ahesuṃ. Te Bodhisatto pañcasu⁶ silesu patitthā-
 petvā tato patihāya tehi saddhīm puññāni karonto vicaranti.
 Te pi ten' eva saddhīm puññāni karontā kālass' eva vutthāya
 vāsipharaṃ musalabhatthā catumahāpathādise⁷ musalena pāsāne
 ubbatteivā pavattenti⁸, yānaṃ akkhaṇatighātarukkhe haranti,
 visamaṃ samaṃ karonti, setuṃ attharanti, pokkharaniya
 tthananti⁹, sālāṃ karonti, dānāni denti, silāni rakkhanti, evaṃ
 yebhuyyena sakalagāmaवासिṇo Bodhisattassa ovāde thātvā
 silāni rakkhimsu. Atha nesaṃ gāmahojako cinteṣi: „ahaṃ
 pubbe etesu suram pivantesu pānātipātādini karontesu cātikhā-
 paṇadivāsena c' eva daṇḍabaliwasena ca dhanam labhāmi, idāni
 pana Magho mānavo 'silāni rakkhāpemi' tesam' pānātipātādini

¹ so all three MSS. ² C¹ C² sabbesam. ³ C¹ thitattthānāni. ⁴ C¹ jātā
 corrected to jātā, C² jānā corrected to jātā. ⁵ C¹ pañca. ⁶ C¹ C² -pathādise.
⁷ C¹ C² pavaddhenti, C³ pavaddhenti corrected to pavattenti. ⁸ C¹ nesaṃ.

kātuṃ na doti, idāni pana te pañca sīlāni rakkhāpessāmiti¹
 kuddho rājānaṃ upasamkamitvā „deva bahū² corā gāmaghāta-
 kādinī karontā vicarantīti³“ āha. Rājā tassa vacanāni sutvā
 „gaccha, te ānehitī“ āha. So gantvā sabbe pi te bandhītvā
 ānetvā „ānītā deva corā“ ti rañño ārocesi. Rājā tesāṃ kam-
 maṃ asodhetvā va „hatthinaṃ te maddāpethā“ ti āha. Tato
 sabbe pi te rājāṅgaṇe nipajjāpetvā hatthiṃ ānayaṃsu. Bodhi-
 satto tesāṃ ovādaṃ adāsi: „tunhe sīlāni āvajjetha, pesuñña-
 kārake ca rañño ca hatthimhi ca attano sarire ca ekasadisam
 eva mettāṃ bhāvetthā“ ti. Te tathā akāmu. Atha nesaṃ
 maddanattihāya hatthiṃ upanesuṃ. So upaniyamāno⁴ pi na
 upagacchati, mahāviraṇaṃ viravitvā palāyati. Aññaṃ aññaṃ
 hatthiṃ ānayaṃsu. Te pi tath⁵ eva palāyimsu. Rājā „etesāṃ
 hatthe kiñci osadhaṃ bhavissatīti“ cintetvā „vicinathā“ ti
 āha. Vicinantaṃ adisvā⁶ „n⁷ atthi devā“ ti āhamsu. „Tena
 hi kiñci mantaṃ parivattessanti, pucchatha te: ‘atthi vo pari-
 vattanamanta’“ ti. Rājaparisā pucchimsu. Bodhisatto „atthīti“
 āha. Rājaparisā „atthī kira devā“ ti ārocayīdisu. Rājā sabbe
 pi te pakkosāpetvā „tomhākaṃ jānanamantaṃ kathethā“ ti
 āha. Bodhisatto avoca: „deva añño amhākaṃ manto nāma n⁸
 atthi, amhe pana tiṃsamattā janā pānaṃ na hanāma, adinnaṃ
 oādiyāma, micchā na carāma, musāvādaṃ na kathema, majjaṃ
 na pivāma, mettāṃ bhāvēma, dānaṃ dema, maggaṃ samaṃ
 karoma, pokkharaniyo khaṇāma⁹, sālaṃ kāreṇā¹⁰, ayaṃ amhā-
 kaṃ manto ca parittaṃ ca vaḍḍhiṃ¹¹ cā“ ti. Rājā tesāṃ
 paṇaṇo pesuñña-kāra-kassa sabbāṃ gehavibhavaṃ taṃ ca tesāṃ¹²
 ñeva dāsaṃ katvā adāsi, taṃ hatthiṃ ca gāmaṃ ca tesāṃ¹³
 ñeva adāsi. Te tato paṭṭhāya yathāruciyaṃ puññaṃ karontā
 „catumahāpathe mahantaṃ¹⁴ sālaṃ kāressāma“ ti vaḍḍhakim
 pakkosāpetvā sālaṃ paṭṭhapesuṃ, mātuḡāmesu pana viga-

¹ C^o bahu. ² all three MSS. upaniyyamāno. ³ C^o adisvā. ⁴ C^o C^o khaṇāma.

⁵ C^o karoma, C^o karoma. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^o C^o tesāṃ. ⁸ C^o ma-
 hattham. ⁹ C^o C^o karessāma.

tacchasaḍaṭṭāya tassā sālāya mātugāmānaṃ pattiṃ nādaṃsu.
Tena samayena Bodhisattassa gehe Sudhammā Cūṭā Nandā
Sujātā ti catasso itthiyo honti. Tāsu Sudhammā vaddhakina
saddhiṃ ekato hutvā „bhātika imiassa sālāyaṃ maṃ jeṭṭhikaṃ
karohi¹“ vatvā lañcaṃ adāsi. So „sādhū“² ti sampaticchitvā
paṭhamam eva kaṇṇikaruḁkkaṃ sukkhāpetvā tacchettvā vijjhittvā
kaṇṇikaṃ niṭṭhapetvā³ vatthena paliveṭhetvā ṭhapesi. Atha
sālaṃ niṭṭhapetvā⁴ kaṇṇikāropanakāle „aho“⁵ ayyā ekam na ka-
rimhā⁶ „ti āha. „Kin nāma hoti“⁷. „Kaṇṇikā laddhuṃ vatta-
titi“⁸. „Hotu, āharissāmā“⁹ ti. „Idāni chinnaruḁkkena kātum
na sakkā, pubbe yeva chinditvā tacchettvā vijjhittvā ṭhapita-
kaṇṇikā laddhuṃ vattatiti“¹⁰. „Idāni kiṃ kātubban“¹¹ ti. „Sace
kassaci gehe niṭṭhapetvā¹² ṭhapitavikkāyikakaṇṇikā atthi sā
pariyesitabbā“¹³ ti. Te pariyesantā Sudhammāya gehe diavā
mūlena na labhiṃsu. „Sace maṃ sālāya paṭṭikaṃ karoṭha
dassānūti“¹⁴ vutte pana „mayam mātugāmānaṃ pattiṃ na damhā“¹⁵
ti āhaṃsu. Atha ne vaddhaki¹⁶ āha: „ayyā tamhe kiṃ ka-
thetha, ṭhapetvā Brahmaloḁaṃ aṇṇaṃ mātugāmarahitaṭṭhānaṃ
nāma n¹⁷ atthi, gaṇhatha kaṇṇikaṃ, evaṃ sante amhākaṃ
kammaṃ niṭṭhaṃ gaṇissatiti“¹⁸. Te „sādhū“¹⁹ ti kaṇṇikaṃ
gaṇetvā sālaṃ niṭṭhapetvā āsanaphalakāni santharitvā pāṇi-
yacātiyo²⁰ ṭhapetvā yāgubhattaṃ nibandhiṃsu, sālāṃ pākārena
parikkhipitvā dvāraṃ yojetvā anto pākāre vālukaṃ²¹ ākiritvā
bahi pākāre tālapaṇṇiṃ²² ropesun. Cittāpi tasmim ṭhāne
• uyyānaṃ kāresi, „pupphūpagaphalūpagaruḁkko“²³ asuko nāma
tasmim n²⁴ atthiti²⁵ nāhosi. Nandāpi tasmim yeva ṭhāne
pokkharaniṃ kāresi pañcavaṇṇehi pādumehi sañchaṇṇaṃ ra-
manīyaṃ. Sujātā kiñci na²⁶ akāsi. Bodhisatto „mātu upatṭhā-
naṃ pitu upatṭhānaṃ kule jeṭṭhāpacāyikakammaṃ saccavācaṃ

¹ C¹ niṭṭhapetvā. ² C² C³ niṭṭhapetvā. ³ C⁴ aho. ⁴ C⁵ sarimhā. ⁵ so all
three MSS. ⁶ C⁶ pūliya-. ⁷ C⁷ vālukaṃ. ⁸ C⁸ -paṇṇiṃ. ⁹ C⁹ pupphūpaga-
phalūpaga-. ¹⁰ C¹⁰ vutte na.

ravo vattatīti¹. „Deva tomhākaṁ rathavegaviccūṇṇite Simballi-
vane patante supannapotakā maraṇabhayaṭṭajjita ekaviravaṁ
viravanīti². Mahāsatto „samma³ Mātali⁴, mā amhe nissāya
ete kilamanto, na mayam issariyaṁ nissāya pāpavādha-
kammaṁ karoma, etesaṁ pana atthāya mayam jīvitaṁ pa-
riccajītvā asurānaṁ dassāma, nivattay⁵ etaṁ rathan⁶“ ti vatvā
imaṁ gātham āha:

Kulāvakā Mātali Simballismiṁ
Isāmukhena parivajjayassu,
kāmaṁ caṇṇaṁ asuresu pānaṁ,
mā-y-ime diḍḍā vikulāvā ahesuṁ ti. 30.

Tatthe kulāvakā ti supannapotakā, Mātaliṁ sārathīṁ imantaṁ, Sim-
ballismiṁ ti passa ete simballiṭṭhā¹ olambanta itthi ti dassati, Isāmukhena
parivajjayassu² ti ete etassa rathassa isāmukhena yathā na haññanti evaṁ te
parivajjayassu, kāmaṁ caṇṇaṁ asuresu pānaṁ ti yadi amheṣu asurānaṁ
pānaṁ caṇṇesū etassa sotthi hoti kāmaṁ³ caṇṇaṁ ekadaseṁ⁴ eva mayam
asuresu amhākaṁ pānaṁ⁵ caṇṇaṁ, mā-y-ime diḍḍā vikulāvā ahesuṁ ti ima
pana diḍḍā ime garulapotakā viddhastavimūṇṇitakulāvakaṭṭa⁶ vikulāvā mā ahesuṁ
mā amhākaṁ dukkhāṁ etassa uparikkhīpa, nivattaya nivattaya rathan ti.

Mātali¹ saṁgāhako tassa vacanaṁ sutvā rathan nivattetvā
aññena maggena devalokābhimukhaṁ akāsi. Asurā pana taṁ
nivattayamānaṁ eva diṣvā „addhā aññeḥi pi cakkavālehi Sakka
āgacchanti, balam labhitvā ratho nivatto bhavissatīti² maraṇa-
bhayaḥkhīta palāyitvā asurabhavanam eva pavasiṁsu. Sakko
pi devanagaraṁ pavasitvā dvīsu devalokeṣu devagaṇeṇa pari-
vuto nagaramajjhe atthāsī. Tasmīṁ khane paṭhavim bhinditvā
yojanaśaḥsabbedho Vejayaṇtapāsādo utthahi. Vijayanto utthi-
tattā Vejayaṇto t³ eva nāmaṁ akāsi. Atha Sakko puna
asurānaṁ anāgamanatthāya pañcasu thāneṣu āraḁkkaṁ thapesi,
yaṁ sandhāya vuttam :

¹ C¹ samma. ² C² C³ mātali. ⁴ C⁴ simballi. ⁵ C⁵ kāmaṁ. ⁶ C⁶ pānaṁ.

⁷ C⁷ viddhastavimūṇṇi. ⁸ C⁸ mātali.

Antarā dvinnam¹ ayujjhapurānam²
 pañcavidhā thapitā abhirakkhā:
 uragakaroti payassa ca hāri³
 madanayutā caturo ca mahantā ti.

Dve nagarāni pi yuddhena gahetaṃ saṅkappayyatāya ayujjhapurāni nāma jātāni devanagaraṃ ca asuranagaraṃ ca, yadā hi asurā balavanti honti atha devehi palāyitvā devanagarāni pavāsitvā dvāre pihiṭṭe asuranāni satasahasasam pi kiñci kīṭam na saṅkoti⁴, yadā devā balavanti honti atha asurehi palāyitvā asuranagaressa dvāre pihiṭṭe Sakkanaṃ satasahasasam pi kiñci kīṭam na saṅkoti⁵, iti imāni dve nagarāni ayujjhapurāni nāma. Nesaṃ antaraṃ oṭṭeṃ uragādīṇe pañcasu thānesu Sakkena rakkhā thapitā. Tattha uragasaḍḍena nāgā gahitā, te udake balavanti honti, tasmā Sinerussa paṭhamāliṇde⁶ tesaṃ ārakkhā, karotisaḍḍena aṇṇasā gahitā, tesaṃ kira karoṇi oṇṇa pūnathojananti, tena nāmaṃ labbhīsu. dutiyāliṇde⁷ tesaṃ ārakkhā, payassa hārisaḍḍena kumbhapaṇḍe gahitā, dinararakkhasā kir⁸ eṭe, tatiyāliṇde⁹ tesaṃ ārakkhā, madanayutasāḍḍena yakkhā gahitā, visamaśrīṇe kir¹⁰ eṭe yuddhamasoudā¹¹, catuttāliṇde¹² tesaṃ ārakkhā, caturo ca mahantā ti cattāro mahārājasaṃ yutā, pañcamāliṇde¹³ tesaṃ ārakkhā, tasmā yadi asurā kupitā avīlāsitā devapurāni upayanti pañcavidheṃ yaṃ girīṇe paṭhamāni paribhandaṃ taṃ uragā paribāhiya tittanti, evaṃ asesaṃ sūti.

Imesa pana pañcasu thānesu ārakkhā thapetvā Sakko¹⁴ devānam indo¹⁵ dibbasampattinā anubhavamānto Sudhammā cavitvā tass¹⁶ eva pādapariśārīkā hutvā nibbatti, kannikāya dinnanissandena o¹⁷ assā pañcayojanasatikā Sudhammā nāma devamanisabbhā udapādi, yattha dibbasetaçchattassa hetthā yojanappamāṇe kañcanapallāṇike¹⁸ nisīṇo Sakko devānam indo devamanussānaṃ kattabbakīcāni karoti. Cittāpi cavitvā tass¹⁹ eva pādapariśārīkā hutvā nibbatti, nyyānassa karaṇanissandena o²⁰ assā Cittalatāvānaṃ nāma uyyānaṃ udapādi. Nandāpi cavitvā tass²¹ eva pādapariśārīkā hutvā nibbatti, pokkharāṇinissandena²² o²³ assā Nandā nāma pokkharāṇi udapādi. Sujātā

¹ C^o dinnam. ² C^o hāri. ³ C^o saṅkanti. ⁴ C^o saṅkanti corrected to saṅkoti.
⁵ C^o -liṇde. ⁶ C^o C^o -liṇde. ⁷ C^o yuddhamasoudā. ⁸ so all three MSS., instead of Sakka. ⁹ so all three MSS., instead of indo. ¹⁰ C^o -pallāṇike. ¹¹ C^o pokkharāṇi.

pana kusalakammassa akatattā ekasmiñ araṇṇe kandarāya
 bakasakunika hutvā nibbattā. Sakko „Sujātā na paññāyati,
 kattha nu kho nibbattā“ ti avajjento disvā tattha gantvā taṃ
 ādāya devalokaṃ gantvā tassa ramaṇīyaṃ devanagaraṃ Su-
 dhammaṃ devasabhaṃ Cittalatāvanaṃ Nandāpakkharaniṃ ca
 dassetvā „etā kusalaṃ katvā mayhaṃ pādaparicārīkā hutvā
 nibbattā, tvaṃ pana kusalaṃ akatvā tiracchānanyoniyaṃ nibbattā,
 ito paṭṭhāya sīlaṃ rakkhā“¹ ti taṃ ovaḍitvā pañcasu sīlesu
 paṭiṭṭhapetvā² tatthi³ eva netvā vissajjesi. Sāpi tato paṭṭhāya
 sīlaṃ rakkhati. Sakko katipāhaccnyena „sakkā nu kho sīlaṃ
 rakkhituṃ“ ti gantvā maccharūpena uttāno hutvā purato nipajji.
 Sā „matamacchako“ ti saṇṇāya sīse aggahesi, maccho nañ-
 gutthaṃ⁴ cālesi, atha naṃ „jīvati, maṇṇe“ ti vissajjesi. Sakko
 „sādhū sādhū, sakkhissasi sīlaṃ rakkhituṃ“ ti agamāsi. Sā
 tato cutā Bārāṇasīyaṃ kumbhakāragehe nibbatti. Sakko „kahaṃ⁵
 nu kho nibbattā“ ti tattha nibbattaḥhavaṃ natvā suvaṇṇa-
 elājukānaṃ⁶ yānakaṃ pūretvā majjhe gāmaassa mahallakave-
 sena nisiditvā „elājukāni⁷ gaṇhatha, elājukāni⁸ gaṇhatha“ ti
 ogghosesi. Manussa āgantvā „dehi tatā“⁹ ti āhaṃsu. „Ahaṃ
 sīlaṃ¹⁰ rakkhakānaṃ demī, tumhe sīlaṃ rakkhatha“¹¹ ti. „Mayaṃ
 sīlaṃ nāma na jānāma, mūlena dehīti“. „Na mayhaṃ mūlena
 attho, sīlarakkhakānaṃ¹² nevāhaṃ dammīti“. Manussa „koci
 ayaṃ lālako“¹³ ti pakkamisso. Sujātā taṃ¹⁴ pavattim sutvā
 „mayhaṃ ānitaṃ bhavissatīti“ cintetvā gantvā „dehi tatā“ ti
 āha. „Sīlaṃ rakkhasi amma“¹⁵ ti. „Āma rakkhāmīti“. „Idaṃ
 mayā tuyhaṃ eva atthāya ābhatan“¹⁶ ti saddhīm yānakena
 gehadvāre ṭhapetvā pakkāmi. Sāpi yāvajjivaṃ sīlaṃ rakkhitvā
 tato cutā Vepacittiyassa asurindassa dhītā hutvā nibbatti,
 sīlānisamsena abhirūpā ahoṣi. So tassa vayappattakāle „mayhaṃ
 dhītā attano cīttarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhatu“¹⁷ ti asuro sanni-

¹ C^o paṭiṭṭhapetvā. ² C^o rugga-. ³ C^o kahaṃ. ⁴ C^o vaṇṇasīlūkaṇaṃ. ⁵ C^o
 elājukāni. ⁶ C^o sīla. ⁷ C^o sīlaṃ-. ⁸ C^o sīlūko. ⁹ C^o naṃ.

pātesi. Sakko „kahaṃ nu sā nibbattā“ ti olokeno tattha nibbattabhāvaṃ ātvā „Sujātā cittarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhanti“ maṃ gaṇhissatīti“ asuravaṇṇaṃ māpetvā tattha agamāsi. Sujātā¹ alaṃkaritvā sannipātattihānaṃ ānetvā „cittarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhā“² ti āhaṃsu. Sā olokenā³ Sakkam diavā pubbe pi sinehavasena „ayam me sāmiko“ ti aggahesi. So taṃ devanagaraṃ ānetvā adḍhatiyānaṃ nāṭakakotīnaṃ jettihikaṃ katvā yavatāyukaṃ thatvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesanaṃ āharitvā „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā devaṇṇajam kārayamānā attano jīvitaṃ pariceṇantāpi pāṇātipātān na karīṃsu, tvaṃ nāma evaṃ rūpe niyyānikasāseṇa pabbajitvā aparissāvitāṃ soppāpakaṃ uḍakaṃ pivissasīti“ taṃ bhikkhūṃ garahitvā amasandhīm ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Mātali saṃgāhako Annada ahoṃ, Sakko pana ahaṃ evā“⁴ ti. Kulāvakaṇṇajātakaṃ.

2. Naccajātaka.

Rudam manūṇān ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ bahubhaṇḍikaṃ bhikkhūṃ ārabha kathesi. Vatthūṃ hetthū Devadhammajātaka vuttasādisaṃ eva. Satthā taṃ bhikkhūṃ „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo“ ti puechi. „Aha bhante“⁵ ti. „Kinkāraṇā tvaṃ bahubhaṇḍo jāto“ ti. So ettakaṃ sutvā va kuddho nivāsanaṇārapaṇaṃ⁶ chaḍḍetvā⁷ „imāṃ dāni nīhāreṇa vicarā-māti“ Satthu purato naggo atthāsi. Manussa dhi⁸ dhīti āhaṃsu. So tato palāyitvā hināyāvatto. Bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sammisinnā „Satthu nāma purato evaṃ rūpaṃ karissasīti“ tassa agupakathaṃ kaṭhesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu ‘tiha bhikkhave etarahi kathāya sammisinnā“ ti bhikkhū puechi. „Bhante ‘so hi nāma bhikkhu tumhākaṃ purato catuparimajjhe hirottappaṃ paḥāya gāmadārako viya naggo thatvā“ manussesu jigucchiyamāno hināya vattitvā sāsaṇā parihiṇo⁹ ti tassa agupakathāya nissinā¹⁰ amhā¹¹ ti. Satthā „na bhikkhave idān’ ev’ esā“ bhikkhu hirottappābhāveṇa rataṃ sāsaṇā parihiṇo, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihiṇo yevā“¹² ti vutvā attitaṃ āhāsi.

¹ C² C³ gaṇhanti, C⁴ gaṇhanti. ² all three MSS. sujātā. ³ all three MSS. olokenā. ⁴ C² -parūpanaṃ. ⁵ C⁴ chaḍḍetvā. ⁶ C² dhi. ⁷ C⁴ gāmadārako viya naggo viya hutvā. ⁸ C² idānevaṇo.

Attite pathamakappe catuppadā Sihan rājānaṃ akāraṃ,
macchā ānandamacchaṃ, sakupā Suvannahaṃsaṃ. Tassa
paṇa Suvannarājahaṃsassa dhītā haṃsapotikā abhirūpā ahoṣi
so tassa varaṃ adāsi. Sā attano cittarūcetaṃ sāmikaṃ
vāresi. Haṃsarājā tassa varaṃ datvā Himavante sabbasakūṇe
sannipātāpesi. Nānappakāra¹ haṃsamorādayo sakunagaṇā samā-
gantvā ekasmiṃ mahante pāsānatale sannipatiṃsu. Haṃsarājā
„attano cittarūcetaṃ sāmikaṃ āgantvā gaṇhatu“² 'ti dhītaraṃ
pakkosāpesi. Sā sakunasamghaṃ olōkenti³ maṇivapnagivaṃ
citrapekhuṇaṃ⁴ morāṃ disvā „ayaṃ me sāmiko hotu“⁵ 'ti
roceti. Sakunasamghā morāṃ upasamkamitvā āhaṃsu: „samma
mora ayaṃ rājadhītā ettakānaṃ sakunānaṃ majjhe sāmikaṃ
roceti“⁶ tayi rūcīṃ uppādesīti⁷. Moro „ajjāpi tāva me balaṃ
na passasīti“⁸ atituttīyā⁹ hirottappam bhinditvā tāva mahato
sakunasamghassa majjhe pakkhe pasāretvā naccitum ārabhi,
naccanto appaticchanno ahoṣi. Suvannahaṃsarājā lajjito imassa
n¹⁰ eva ajjhattasamuttānā hiri attīhi na bahiddhāsamuttānaṃ
ottappaṃ; nāssa bhinnahirottappassa mama dhītaraṃ dassāmiti¹¹
sakunasamghamajjhe imaṃ gātham āha:

Rudam¹ manuṇṇaṃ rūciraṃ ca piṭṭhi
veluriyavannūpanibhā ca gīvā
vyāmaṃattāni ca pekkhūāni,
naccena te dhītaraṃ no dadāmi². 31.

Tattha rudam manuṇṇaṃ ti, takāssa dakāro kato, rudam manūpani,
vannūpanaḍḍa madhuro ti atthe, rūciraṃ ca piṭṭhi³ piṭṭhi⁴ pi te citrā⁵ eva
sāhāni ca, veluriyavannūpanibhā ti veluriyamavannūpanasādhā, vyāma-
mattāni⁶ ekavyāmapamāṇāni, pekkhūāni⁷ piṇḍāni, naccena te dhi-
taraṃ no dadāmi⁸ hirottappaṃ bhinditvā naccitabbāven⁹ eva te ovariṇassa
nilajjessa dhītaraṃ no dadāmi¹⁰ vati.

Haṃsarājā tasmīṃ yeva parisamajjhe attano bhāgiṇey-
yahaṃsapotakassa dhītaraṃ adāsi. Moro haṃsapotikaṃ ala-

¹ C¹-kāraṇaṃ, C²-kāra. ² all three MSS. olōkenti. ³ C¹-pekupāni, C²-pekhu-
naṃ. ⁴ all three MSS. roceti. ⁵ C¹ atituttīyā. ⁶ C¹ C² rudam. ⁷ C¹ C² piṭṭhi.

bhītvā lajjitvā tato va utthahitvā palāyi. Haṃsarājāpi attano vasaṇaṭṭhānam eva gato.

Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa hīrottappam bhinditvā rata-masāsaṇā parihiṇe, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihiṇo yevā" 'ti imam dhammadesanāṃ āharitvā anussandhiṃ ghatetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā moro bahubhandiko ahesi, haṃsarājā pana aham evā" 'ti. Naccajātakaṃ.

3. Sammodamānājātaka.

Sammodamānā 'ti. Idam Satthā Kapilavatthum upaṇi-sāya nigrodhārāṃ vihāmato cumbajākalakam ārabbhā kathesi. So Kuṇḍalajātako āviharissati. Tadā pana Satthā ātako āmantetvā „mahārājāno, ātakaṇaṃ anāmaṇṇaṃ viggaho nāma na yutto, ti-racchānagutāpi pubbe samaggakāle paccāmitte abhihharitvā yadā vivādam āpannā tadā mahāvīṇasaṃ pattā" 'ti nātirajakulehi āyācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjāṃ kārente Bodhisatto vattakayoniyaṃ nibbattitvā anekavattaka-sahassaparivāro araṇṇe vasati. Tadā eko vattakaluddako tesam vasaṇaṭṭhānaṃ gantvā vattakavassitaṃ katvā tesam sammi-patitabhāvaṃ ūtvā tesam upari jālaṃ khipitvā pariyaṇtesu maddanto sabbe ekato katvā pacchiṃ pūretvā ghaṇaṃ gantvā te' vikkhitvā tena mūlena jīvikaṃ kappeti. Ath' ekadivasaṃ Bodhisatto te vattako āha: „ayaṃ sākuṇiko² amhakaṃ ātako vīṇasaṃ pāpeti, ahaṃ ekam upāyaṃ jānāmi yen' esa amhe ganhituṃ na sakkhissati, ito dāni paṭṭhāya etena³ tomhakaṃ upari jāle khattamatte ekeko ekekaṃ jālakkhike sisam ṭha-petvā jālaṃ ukkhipitvā icchitattṭhānaṃ haritvā ekaṃ kanta-kagumbe pakkhipatha, evaṃ sante tena tena ṭhānena palā-yissāma" 'ti. Te sabbe „sādhū" 'ti patissuṇṇsu. Dutiyadivase upari jālaṃ khitte⁴ Bodhisattena vuttanāyen' eva jālaṃ ukkhi-

2. Cfr. J. R. A. S. December, 1870. ¹ C² m. ² C² C² sakunako, C² sakuniko, ³ C² etc. ⁴ so all three MSS.

pītvā ekasmiṃ kaṇṭakagumbe khīpītvā sayam hetthābhāgena tato palāyissu. Sākuṇikassa gumbato jālam mocentassa¹ eva vikālo jāto. So tucchahattho va² agamāsi. Punadivasato patthāya pi vattakā tath³ eva karonti. So pi yāva suriyassa⁴ atthagamanā jālam eva mocento kiñci alabbhītvā tucchahattho va geham gacchati. Ath⁵ assa bhariyā kujjhītvā „tvam divase divase tucchahattho āgacchasi, aññam pi te bali positabbatthānam atthi maññe“ ti āha. Sākuṇiko „bhadde mama aññam⁶ positabbatthānam u⁷ atthi, api ca kho pana te vattakā samaggā butvā caranti, mayā khittamattam jālam ādāya kaṇṭakagumbe khīpītvā gacchanti, na kho pana te sabbakālam eva sammodamānā viharissanti, tvam mā cintayī⁸, yadā te vivādān apajjissanti tadā te sabbe vādāya tava mukhaṃ hāsaya-māno āgacchissāmi“ vatvā bhariyāya⁹ imam gātham āha:

Sammodamānā gacchanti jālam ādāya pakkhino,
yadā te vivadissanti tadā ebhinti me vasaṇ ti. 32.

Tattha yadā te vivadissanti ti yasmim kāle te vattakā nānādhikā nānāgahā kute vivadissanti katham karissanti¹ attho, tadā ebhinti me vasaṇ ti tasmim kāle sabbe pi te mama vasaṇ āgacchissanti, atthān te gahetvā tava mukhaṃ hāsyaṇto āgacchissāmi bhariyaṃ sammodāsi.

Katipāhass¹ eva pana accayena eko vattako gocarabhū-mim otaranto asallakkhetvā aññassa sisam akkami². Itaro „ko mah sīse akkamīti“ kujjhī. „Aham asallakkhetvā akkamim, mā kujjhīti“ vutte pi ca kujjhī yeva. Te punappuna kathentā „tvam eva maññe jālam ukkhīpasīti“ aññamaññam vivādān karissu. Tesu vivadantesu Bodhisatto cintesi: vivādake sotthibhāvo nāma u³ atthi, idān⁴ eva te jālam no ukkhīpissanti, tato mahantaṃ vināsaṃ pāpujissanti, sākuṇiko okāsaṃ labhissati, mayā imasmiṃ thāne na sakkā vasitun⁵ ti so attano parisam ādāya aññattha gato. Sākuṇiko pi kho

¹ C² omīte va. ² C² mamaññam. ³ C² cintayī. ⁴ C² omīte bhariyāya. ⁵ C² akkami.

katipāhaccayena āgantvā vattakavassitaṃ vassitvā tesam sannipatitānaṃ upari jālaṃ pakkhipi. Ath' eko vattako „tuyhaṃ kira jālaṃ ukkhipantaṃ" eva matthake lomāni patitāni, idāni ukkhipā" 'ti āha. Aparo „tuyhaṃ kira jālaṃ ukkhipantaṃ" eva dvisa pakkhesu pattāni patitāni, idāni ukkhipā" 'ti āha. Iti tesam „tvam ukkhipā" 'ti vadantānaṃ āeva sākuniko jālaṃ ukkhipitvā sabbe va te ekato katvā pacchimā pāretvā bhariyaṃ hāsayamāno gehaṃ agamāsi.

Satthā „evaṃ mahārāja nātakānaṃ kalaho nāma na yutto, kalaho vināsamūlam eva hoti" itthaṃ dhammadesanāṃ āharitvā amasandhīm ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā upanīṭavattako Devadatto ahoṣi, paṇḍitavattako pana aham evā" 'ti. Sammodamānā jātakam.

4. Macchajātaka.

Na mām sītaṃ na mām unhaṃ 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto parānadutiyyikapalo bhannaṃ¹ ārabhha kathesi. Tadā hi Satthā taṃ bhikkhuṃ „saccaṃ kira tvam bhikkhu" ukkaṇṭhito" ti pucchhi. „Saccaṃ Bhagavā" 'ti. „Kesaṃ ukkaṇṭhito" ti. „Parānadutiyyikā" me bhanto madhuraṇatthanaṃ, naṃ jāhitaṃ na sakko-mīti". Attha naṃ Satthā „bhikkhu, esā itthi" tava anutthakārikā, pubbe pi tvam etaṃ piṇḍāya maraṇaṃ pāpuṇanto maṃ āgamaṃ maraṇamutto" ti ratvā atītaṃ āhosi:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjāṃ karente Bodhisatto tassa purohito ahoṣi. Tadā kevattā nadiyaṃ jālaṃ khipiṃsu. Ath' eko mahāmaccho rativasena attanā macchiyā saddhiṃ kīlāmaṇo āgacchati. Tassa sā macchi² purato gacchamānā jalāgandhaṃ ghāyitvā jālaṃ pariharamānā gatā. So pana kāmagijjho lolamaccho jalakacchim eva pavitt³ho. Kevattā tassa jālaṃ pavittabhaṇvaṃ natvā jālaṃ ukkhipitvā macchaṃ gahetva amāretvā va vālikapiṭṭhe⁴ khipi-

¹ C¹ C² -naṃ. ² C¹ C² -duti-. ³ C¹ C² -mīti saccaṃ kira tvam bhikkhu. ⁴ C¹ itthi. ⁵ C¹ macchi. ⁶ C¹ vālikā.

pitvā „imāṃ aṅgāresu pacitvā khādisāmā“¹ 'ti aṅgāre karonti
sūlam tacchenti. Maccho „etaṃ² aṅgārātāpanam³ vā sulavedha-
nam vā aññam vā pana dukkham na maṃ kilameti, yaṃ pana
sā macchi⁴ 'aññam so nūna gato' ti mayi domanassam āpajjati
taḍ eva maṃ bādhatīti“⁵ paridevamāno imāṃ gātham āha:

Na maṃ sītam na maṃ uṇham na maṃ jālasmin bādhanam,
yaṃ ca maṃ maññate macchi⁶ 'aññam so ratiyā gato' ti. 33.

Tattha na maṃ sītam na maṃ uṇham ti macchānam udakā nīhatākle⁷
sītam hoti, tasmim vigate uṇham hoti, tadubbhayam sandhāya na maṃ sītam na
maṃ uṇham bādhatīti paridevati, yaṃ⁸ pi tam aṅgāresu paricānamitakam dukkham
bhavissati tam pi sandhāya na maṃ uṇham ti paridevati eva, na maṃ jāla-
smin bādhanam ti yaṃ pi me jālasmin bādhanam ahosi tam pi maṃ na
bādhesi ti paridevati, yaṃ ca maṃ ti aññam⁹ ayaṃ piḍaṭṭho: sā macchi mama
jāle patitassa imasi kevaṭṭhi gahitabhavam ajānanti¹⁰ maṃ apassamāna „so
maccho idāni aññam macchhi kūmaratiya gato¹¹ bhavissati“¹² cinteti, tam tassā
domanassappattiya cintanam maṃ bādhatīti vālikapiṭṭhe nipanna paridevati.

Tasmim samaye parohito dāsaparisaparivuto nahānatthāya
nadditiram āgato. So pana sabbarutaññu¹³ hoti. Ten¹⁴ assa
macchaparidevitam autvā etad ahosi: „ayaṃ maccho kilesa-
paridevitam paridevati, evaṃ āturacitto kho pan¹⁵ esa miyamāno
niraye yeva nibhattissati, aham¹⁶ assa avassayo bhavissā-
miti“¹⁷ kevattānam santikam gantvā „ambho tumhe amhā-
kam ekadivassam pi vyañjanatthāya maccham na dethā“¹⁸ 'ti
āha. Kevattā „kiṃ vadetha sāmi, tumhākam ruccanaka-
maccham gaṇhitvā gacchathā“¹⁹ 'ti āharasu. „Amhākam aññena
kammam o²⁰ atthi, imāṃ²¹ ñeva dethā“²² 'ti. „Gaṇhatha sāmīti“.
Bodhisatto tam ubbohi hatthehi gaḇetvā nadditire nisidtvā
„ambho“²³ maccha, sace t²⁴ āham aṇṇa na passeyyam jivitakkha-
yam pāpameyyāsi, idāni ito patthāya mā kilesavasi ko²⁵ ahosi“²⁶
ovaditvā udake vissajjetvā nagaram pāvisi.

¹ C² skādi, C¹ emita etaṃ. ² C¹ aṅgāre. ³ so all three MSS. ⁴ C² nīhata-;
C¹ nīhata-. ⁵ C² yaṃ. ⁶ C¹ aññam. ⁷ C² C¹ ajānanti. ⁸ C¹ gato. ⁹ C² āham.
C¹ amham. ¹⁰ C² C¹ imāṃ. ¹¹ C¹ amho. ¹² C¹ -vasito.

Satthā imam dhammasannam āharitvā saccaṃ pakāsehi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiṭṭhale patitthāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghatetvā jātakaro samodhāsehi: „Tadā macehi¹ purisa-dutiya² aho; maceho ukkaṇṭhitabhikkhu, purohito aham eva aho³” ti. Mucchajātakam.

5. Vattakajātaka.

Santi pakkhū ti. Idam Satthā Magadhese carikam caramāno dāvagginiḥbānam ārabha kāsehi. Ekasmiṃ hi samaye Satthā Magadhese carikam caramāno ānatarasmiṃ Magadhagāmaṃko piṇḍāya caritvā pucchābhaddam piṇḍapāpapaṭikkanto bhikkhuggaṇapari-vuto maggaṃ patipajji. Tasmā samaye mahādāro utthāhi. Purato ca pucchato ca bahū bhikkhū⁴. So pi kho aggi ekadhūmo ekajālo hutvā avattharasmiṃ āgacchat⁵ eva. Tatra eke⁶ puthujjanabhikkhū maraṇabhayaḥhitā „paṭaggim dassāma, tena daddhatthānam itaro aggi na otharissatthi⁷” arāpi⁸ sahitaṃ⁹ niharitva aggim karonti. Apare āhāse: „āvuso, tumhe kin nāma karotha, gaganamajjhe¹⁰ thitam caudam pācīnakadhātuto uggacchantam sahasarānupatimanditam suriyamaṇḍalam¹¹ velāṭṭhe thitā samuddam Sineruṃ nāsāya thitā Sineruṃ apasanta¹² viya zadevake loke aragapuggalam uttama¹³ saddhiṃ gacchantam eva Sammasambuddham anoloketvā ‘paṭaggim demā’ ti vadetha, Buddhabalaṃ nāma na jānātha, ettha Sattho santikam gami-sāma¹⁴” ti purato ca pucchato ca gacchantā sabbe pi ekato hutvā Dasa-balassa¹⁵ santikam agamanu. Sattho mahābhikkhūsaṃghaparivāro¹⁶ ānatarasmiṃ padese utthāsi. Dāvaggi abhūlavanto viya viravanto āgacchat¹⁷. Āgantvā Tathāgata¹⁸sa thitathānam¹⁹ patvā tassa padessa²⁰ samantā soḷasa²¹karissamattam²² thānam puttā udake opipatitipukkā²³ viya nibbhāyi, vibbedhato dvattimsakarissamattathānam²⁴ avattharituṃ nāsakkhi. Bhikkhū Sattho gūṇakathan²⁵ ārahāse: „aho Buddhānam gūṇam nāma, ayaṃ hi nāma acetano aggi Buddhānam thitathānam avattharituṃ na sakkoti, udake tiṇṇkā viya nibbhāyati, aho Buddhā-

¹ C² macehi. ² C² -dā-. ³ C² C² aho, bhikkhu, C² bahu bhikkhū corrected to bahū bhikkhū. ⁴ C² C² etc. ⁵ C² otharissatthi. ⁶ C² arāpi. ⁷ C² C² sahita, C² sahita corrected to sahitaṃ. ⁸ C² C² gaganā-. ⁹ C² suriya-. ¹⁰ C² -saṅgha-. ¹¹ C² -nam. ¹² C² C² soḷasa-. ¹³ C² -dinakkā. ¹⁴ C² gūṇakathan.

nam āmblāvo nāma¹ 'ti. Sattā tesu kathaṃ sutvā „na bhikkhave idaṃ etarahi mayhaṃ balam, yaṃ imam bhūmippadesaṃ patvā esa aggo nibbāyati idaṃ pana mayhaṃ porāṇakusaccabalaṃ, imasmiṃ hi padese sakalam pi imam kappam aggi na jallissati, kappatthiya-pāṭihāriyam nāma² etam³ 'ti āha. Athāyasmā Anando Sattā nissidamattāya catuggunam saṅghātam paṇāpesi. Nissīdi Sattā. Palāṇikāni ābhujitvā⁴ bhikkhusaṅgho pi Tathāgataṃ vanditvā parivāretvā nissīdi. Atha Sattā „idaṃ tvaṃ bhanto amhākaṃ pākataṃ, attāṃ paṭicchannaṃ, taṃ no pākataṃ karothā⁵ 'ti bhikkhūhi āyācito attāṃ āhari:

Attā Magadharattāhe tasmīṃ yeva padese Bodhisatto vattakayoniyam patisandhiṃ gahetvā mātu kucchito jāto andako sampadāletvā nikkhantakāle mahābhendukappamāno vattakapotako ahoṣi. Atha nam mātāpitaro kulāvake nipajjapetvā mukhatundakena gocaram āharitvā posenti. Taṃsa pakkhe pasāretvā ākāśagamanabalaṃ vā pade ukkhipitvā thale gamanabalaṃ vā n¹ atthi. Taṃ ca padesaṃ samvaccare samvaccare dāvaggi gacchāti. So tasmīṃ² pi samaye mahāravam ravanto taṃ padesaṃ gacchi. Sakunasamghā attano attano kulāvakehi nikkhamitvā maraṇabhayaabhīta viravantā palāyanti. Bodhisattassa pi mātāpitaro maraṇabhayaabhīta Bodhisattaṃ chaddetvā palāyisso. Bodhisatto kulāvake nipannako vā gīvaṃ ukkhipitvā avattharitvā āgacchantam aggim disvā cintesi: „sace mayham pakkhe pasāretvā ākāśena gamanabalaṃ bhaveyya uppatitvā aṇṇattha gaccheyyam, sace pade ukkhipitvā gamanabalaṃ bhaveyya pādavārena aṇṇattha gaccheyyam, mātāpitaro pi kho me maraṇabhayaabhīta maṃ ekakaṃ paḥaya attānaṃ parittāyanta palāṇā, idāni me aṇṇam patisannaṃ n³ atthi, attāno⁴ 'mhi asāraṇo, kiṃ nu kho aṇṇa mayā kātum vattatthi⁵“. Athassa etad ahoṣi: „imasmiṃ loke sīlaguno nāma atthi, sacca-guno nāma atthi, attā pāramiyo pūretvā bodhitale nissiditvā abhisambuddhā sīlasamādhīpaṇṇāvimuttivimuttiñāṇadassanasam-

¹ C¹ ābhujitvā. ² C¹ C² tasmīṃ. ³ all three MSS. attāno.

pannā saccānuddayakāruṇṇākhaṇṭisamannāgatā sabbasaṭṭesu samapavattamettaḥhāvanā sabbāñṇu-Boddhā nāma atthi, tehi ca paṭividdhā dhammaguṇā nāma atthi, mayhaṃ cāpi ekaṃ¹ saccam atthi, saṁvijjāmāno eko sabbhāvadhammo paññāyati, tasmā atite Buddhe c' eva tehi paṭividdhagūṇe ca āvajjitvā mayi vijjāmānaṃ saccasabbhāvadhammaṃ gaḥetvā saccakiriyaṃ katvā aggūṃ paṭikkamāpetvā ajja mayā attano c' eva sesasa-kunānaṃ ca sotthibhāvaṃ kātum vaṭṭatīti². Tena vuttaṃ:

Atthi loke sīlaguṇo, saccam soceyy' anuddayā,
tena saccena kāhāmi saccakiriyaṃ anuttamaṃ.
Āvajjitvā dhammabalaṃ saritvā pubbake Jine
saccabalaṃ apassāya saccakiriyaṃ akāś' ahaṃ ti.

Atha Bodhisatto atite parinibbutānaṃ Buddhānaṃ guṇe āvajjitvā attani vijjāmānaṃ saccasabbhāvaṃ ārabhha saccakiriyaṃ karonto imaṃ gātham³ āha:

Santi pakkhā apatanaṃ, santi pādā avaṇcanaṃ,
mātāpita ca nikkhantaṃ, jātaveda paṭikkamaṃ ti. 34.

Tattha santi pakkhā apatanaṃ ti mayhaṃ pakkhā nāma atthi upa-labbhanti, na ca kho sakkā etehi uppatitum ākāseva gantun ti apatanaṃ. santi pādā avaṇcanaṃ ti pādāpi me atthi tehi pana vañcitum pādaśāragamanena gantun na sakkā ti avaṇcanaṃ, mātāpita ca nikkhantaṃ ti ye ca mām aṇṇattha neyyuṃ te pi maraṇabhayaṃ mātāpitare nikkhantaṃ, jātavedaṃ ti aggūṃ āpatti, so hi jāto vediyati paññāyati, tasmā jātavedo ti vuccati, paṭikkamaṃ ti paṭigamaṃ olvatta⁴ ti jātavedaṃ āpatti⁵. Iti Mahāsatto sace mayhaṃ pakkhānaṃ atthibhāvo c' eva te ca paṇḍetvā ākāse apatanabhāvo saccam pādanam atthibhāvo te ca ukkhipitvā avaṇcanabhāvo mātāpitunnaṃ mām kulāvake yeva chaḍḍetvā, paṭitabhāvo ca saccam sabbhāvakūto yeva, jātaveda etena saccena tvaṃ ito paṭikkamaṃ ti kulāvake ājāno yeva saccakiriyaṃ ākasi.

Tassa⁶ saha saccakiriyaṃ soḷasakarisaṃmatto⁷ thāne jāta-vedo paṭikkamaṃ, paṭikkamanto ca na-jjhāpayamāno va⁸ araṇ-ṇaṃ gato, ndake pana opilāpitaṃ ukkā viya tatth' eva nibbāyi. Tena vuttaṃ:

¹ C¹ eka. ² C¹ C² ānāpeti. ³ C¹ C² nassa. ⁴ C¹ -matta. ⁵ C¹ ca.

Saha saccakute mayham mahā pajjali sikkhi',
vajjesi sojasa karisāni udakam patvā yathā sikkhīti.

Tam pan' etam thānam sakale pi imasmim kappe agginā ana-
bhībhavanīyattā kappatthīyapāṭihāriyam nāma jātam. Evam Bo-
ddhisatto saccakiriyaṃ katvā jīvitapariyosāne yathakammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave imassa vanassa agginā anajjhottiharaṇaṃ
etarahi mayham balam, porāṇaṃ pan' etam vaṭṭakapetakakāle mayham
eva saccabalam“ ti imam dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāse-
si. Saccapariyosāne keci sotāpunnā ahesum, keci sakadāgāmino keci
anāgāmino ahesum, keci arahantaṃ pattā ti. Satthāpi amuxandim
ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā mātāpitaro etarahi mātāpitaro
va' ahesum, vaṭṭakarūjā pana ahum evā“ ti. Vaṭṭakajātakaṃ.

6. Sakunajātaka.

Yam' nissitā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto daḍ-
ḍhapannasālam bhikkhuṃ ārabha katheri. Eko kira bhikkhu
Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā Jetavanto uikkhamma Ko-
salessu ekam puccantagūmaṃ upanissāya ekasmiṃ araṇṇe soṇṇāne
vasati. Ath' assa paṭhamamāse yeva paṇṇasālā dayhittha. So
„pannasālā me daḍḍhā, dukkham vasāmiti“ manussānaṃ āciṅkhi.
Manussā „idāni no khettaṃ parisukkhama, kedāro pāyevā karissāma,
tasmiṃ pāyite bijam vapitvā bīje rutte' vutim katvā vatiyā katāya
niḍḍāyitvā lāyitvā madditvā“ ti evam' tam tam kammam upadisanti
yeva temāsam vitiṇṇamesum. So bhikkhu temāsam abbhokāse dukkham
paranto kammaṭṭhānaṃ vadḍhetvā viṇṇesam nibhattetum nāsakkhi,
parivaretvā pana Satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamante nisīdi.
Satthā tena saddhim paṭisanthāraṃ katvā „kiṃ bhikkhu sukkena
vassam vutthu“, kammaṭṭhānaṃ te matthakam pattan' ti pucchi.
So tam pavuttim āciṅkhitvā „senāsanasappāyassa me abbhāvena kam-
maṭṭhānaṃ matthakam na pattan' ti āha. Satthā „pubbe bhikkhu
tiricchānagatāpi attano sappāyāsappāyam jānāsu, tvaṃ kasmā na
anāssīti“ vatvā uttāra āhāsi:

¹ so ali thāse MSS. ² C^o ca. ³ C^o paṭ. ⁴ C^o vuttho, C^o vuttho. ⁵ C^o evam.

Atiṭṭhe Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rājasaṃ karento Bodhisatto sakunayoniyaṃ nibbattitvā sakunasandighapari-vato araṇṇāyatane sākāhāṭṭapasaṃpannaṃ mahārakkhaṃ nissāya vasati. Atha ekadivasaṃ tassa rukkhassa sākāhāṇa ānāmaññaṃ ghaṃsantiṃsa conṇaṃ patati. Dhūmo utthāti. Taṃ diṅvā Bo-dhisatto cintesi: „imā dve sākāhā evaṃ ghaṃsamānā aggim vissajjessanti, so patitvā purāṇapannaṃ gahissati, tato patthāya imam pi rukkham jhāpessati“, na sakkā idha amhehi vasitum, ito palāyitvā añnattha gantum vattatīti“ so sakuna-saṃghassa imam gātham āha:

Yam nissitā jagatiruham¹ vihaṃgamā

ay-āyaṃ aggim pamuṇcati,

disā bhajatha vakkhaṃgā, jātaṃ saraṇato bhayaṃ ti. 35.

Tattha jagatiruham² ti, jagati vuccati pāthavi, tattha jātaṃ rukkho jata-tirūho ti vuccati, vihaṃgamā ti vihaṃ vuccati ākāsaṃ, tattha saraṇato pakkhā vihaṃgamā ti vuccanti, disā bhajatha ti imam rukkham muṇḍevā añnato paṭiyanti entasso disā bhajatha, vakkhaṃgā ti sakuna ājayati, te hi uttamaṃgam gālaṃ³ kadāci kadāci vakkam⁴ karonti, teṃsa vakkhaṃgā ti vuccanti, vakkā vā teṃsa ubhoṇa paṇṇaṃ pakkhā jataṃ pi vakkhaṃgā, jātaṃ saraṇato bhayaṃ ti amhehi sassaṃsarukkhato yeva bhayaṃ nibbattaṃ, aha añnattha gacchāmi ti.

Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitā sakunaṃ tettha saddhim ekappahāren⁵ eva uppatitvā añnattha gata, ye pana apanditā te „evamevaṃ esa bindumatte ndake kumbhile passatīti“ tassa vacanaṃ agahetvā tatth⁶ eva vasinhu. Tato na cīrassa⁷ eva Bodhisattena cintitākāren⁸ eva aggī nibbattitvā nam rukkham aggahesi. Dhūmo ca jālāsu ca utthitāsu dhūmandhā sakuna añnattha gantum nāsakkhimā, aggimhi patitvā patitvā vināsaṃ pāpuṇimā.

Satthā „evam bhikkhu pubbe āracchāmagatāpi rukkhagge vasaṇā astraṇa sappāya-appāyaṃ jānanti, evam kaṃā na añnāsi“

¹ C¹ C² jhāpessati, C³ passati. ² C⁴ -rūham. Is jagatiruham an interpolation?
³ C⁵ -rūham. ⁴ C⁶ C⁷ uttamaṃgam. ⁵ C⁸ vakkam.

imañ dhammasdetanāñ āharitvā sacceñi pakāsehi. Sacrapariyosāne so bhikkhū sotāpattiṭṭhale paṭiṭṭhito. Satthāpi anusandhāya ghatetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Bodhisattassa vacanakarā sakunā Buddhapariṇā ahesuñ, paṇḍitasakupo pana aham evā“ ti. Sakunajātakam.

7. Tittirajātaka.

Ye raḍḍham apacāyanti, Idam Satthā Sāvattthim¹ gacchante Sāriputtatherassa senāsanaṇapaṭibhāhanam² ārabha katesi. Aṇṭhapinḍikena hi vihāraṇā karetvā dūte pesite Satthā Rājagahā nikkhamma Vesālīn paṭvā tattha yuthābhiraṇṭam viharitvā „Sāvattthim gacchisānti“ maggaṇa paṭipajji. Tena ca samayena Chabbaggikānaṇṇa antevāsikā purato gacchvā therānaṇṇa senāsanesu agahitesv eva „Idam senāsanaṇṇa umbhākaṇṇa upajjhāyassa idam ācariyassa idam umbhākaṇṇa eva bhavissatīti“ senāsanaṇṇi palibuddhanti. Pacchā āgatā therā senāsanaṇṇi na lalanti. Sāriputtatherassaṇṇi antevāsikā therassa senāsanaṇṇa pariyesanāṇā na lābhissu. Thero senāsanaṇṇa alābhanto Satthū senāsanaṇṇa avidūre ekasmiṇṇa rukkhamaṇṇe nisajjāya caṇḍakamena³ ca vitināmesī. Satthā paccūsasamaye nikkhamitvā ukkāsi. Thero pi ukkāsi: „Ko eso“ ti. „Ahañ bhante Sāriputto“ ti. „Sāriputta imāya velāya idha kiñ karosīti“. So tam parattim āroresi. Satthā therassa vacanaṇṇa suttā „Idāni tāva mayi jīvante yeva bhikkhū aññamaññaṇṇa agāravā uppatissā, parimibbute nu kho kiñ karissanti“ ārajjantassa dhammasamvego udapādi. So pabbhātāya ruttivā bhikkhussamghaṇṇa sannipātāpetvā bhikkhū pucchi: „saccaṇṇa kira bhikkhave Chabbaggiyā purato purato gacchvā therānaṇṇa bhikkhūnaṇṇa senāsanaṇṇa paṭibhāhanti“ ti. „Saccaṇṇa bhagavā“ ti. Tato chabbaggiye garahitvā dhammakathaṇṇa kathetvā bhikkhū āmantesī: „ko nu kho bhikkhave aggrāsanaṇṇa aggodakam aggapinḍam arahatīti“. Ekacce „khattiyakulā pabbajito“ ti āhamsu, ekacce „brāhmaṇakulā gahapatikulā pabbajito“ ti. apare „vinayadhāro dhammakathiko paṭhamassa jhāmaṇṇa lābhi“⁴ ditiyassa itiyassa cututthassa jhāmaṇṇa lābhi“⁵, apare „sotāpanna sakaḍḍagāmi“⁶ anāgāmi“ arahā tev(ṇ)e chala-bhūṇo“ ti āhamsu. Evañ tehi bhikkhūhi attano attano racirasena aggrāsanaḍḍirahānaṇṇa⁷ kathitakāle⁸ Satthā āhu: „na hi bhikkhave

¹ C¹ sāvattthiyam. ² C² senāsanaṇṇa. ³ C³ caṇḍakamena. ⁴ C⁴ lābhi. ⁵ C⁵ C⁶ -gāmi. ⁶ all three MSS anāgāmi. ⁷ so all three MSS. ⁸ C⁸ katha-

mayham sāsane aggāsanaḍḍini patvā khattiyakulā¹ pabbajito pamāṇam,
na brāhmaṇakulā na gahapatikulā pabbajito na vinayadhara na suttan-
tiko nābhijhammiko na paṭhamajjhānādilābhino na sotāpunnādayo
pamāṇam, atha kho bhikkhave imasmim sāsane yathābuddham²
abhiyādanapaccuttānaṃ añjalikammam sāmīcikkammam kātābham,
aggāsanaṃ aggodakam aggrapindo laddhūbbo, idam ettha pamāṇam,
tasmā buddhataro bhikkhu etesaṃ anucchaviko, idāni kho pana
bhikkhave Sāriputte mayham aggasāṭako amudhammacakkam pa-
vattako mamānantaṃ senāsanaṃ laddhum arahati, so imam rattim
senāsanaṃ alabhanto rukkhamaṇe vitināmesa, tumhe idāni³ era evaṃ
agāravā appatissā gacchante gacchante kāle kin ti katvā viharissathā⁴
'ti. Atha nesaṃ ovādaḍḍanattāya „pubbe bhikkhave tīrucchāna-
gatāpi 'na kho pan' etaṃ amhākaṃ patirūpaṇa yaṃ mayam añña-
maññaṃ agāravā appatissā asabhāgavuttino vihareyyāma, amhesu
mahallakataro jānitvā tassa abhiyādanāḍḍini karissāma' ti sādhu-
kam vimaṇsivā 'ayaṃ no mahallako' ti ātvā tassa abhiyādanāḍḍini katvā
devupathaṃ pūṇyamānā gatā⁵ ti ratvā uttāma āhari:

Attite Himavantapasse ekam mahānigrodham upani-
sāya tayo sahāya viharimsu: tittiro makkato batthīti. Te
aññamaññaṃ agāravā appatissā asabhāgavuttino ahesu. Atha
nesaṃ etaḍ ahoṣi: „na yuttam amhākaṃ evaṃ viharitum, yaṃ
añña mayam yo no mahallakataro tassa abhiyādanāḍḍini karontā
vihareyyāma' ti. „Ko pana no mahallakataro“ ti cintetvā
ekadivasam „atth' esa upāyo“ ti tayo pi janā nigrodhamūle
nisiditvā tittiro ca makkato ca hatthim pucchimsu: „samma
hatthi tvaṃ imam nigrodharukkham kiṃvappamāṇakālato pat-
tāya jānāsīti“. So āha: „samma' aham' tarunapotakakāle
imam nigrodhagaccham, antarasatthiṃ kāvā gacchāmi, anta-
taritvā' thitakāle ca pana me etassa aggasākhā nābhim ghaṭ-
teti, ev' aham' imam gacchakālato pattāya jānāmi' ti. Puna
ubbo janā parimanāyā eva makkataṃ pucchimsu. So āha:
„aham' samma makkatacchāpako samāno bhūmijam nisiditvā

¹ C¹ -kula. ² C² -vuddham. ³ C³ samā, C⁴ samā corrected to samā.

⁴ C⁵ aha. ⁵ so all three MSS. ⁶ all three MSS. evāha.

gīvaṃ anukkipitvā va imassa nigrodhapotakassa aggamkure
khādāmi, evaṃ ahaṃ imaṃ khuddakakālato patthāya jānāmiti¹.
Atha itare abho purimanayen' eva tittiraṃ pucchimsu. So
āha: „samma pubbe asukasmiṃ nāma thāne mahānigrodha-
rukkho ahosi, ahaṃ tassa phalāni khādित्वा etasmiṃ thāne
vaccam pātesim, tato esa rukkho jāto, ev' āhaṃ' imaṃ ajā-
takālato patthāya jānāmi. tasmā ahaṃ tumhehi jātiya mahalla-
kataro² ti. Evaṃ vutte makato ca hatthi ca tittirapanditarū
āhaṃsu: „samma, tvaṃ amhehi mahallakataro, ito patthāya
mayam tava sakkāragarukāramānavaśadanapūjanāni c' eva
abhivādanapaccutthānaaṇṇalikammasāmicikammāni ca karissāma,
ovāde ca te thassāma, tvaṃ pana ito patthāya ambhakaṃ
ovādānusāsaniyaṃ³ dadeyyāsi⁴. Tato patthāya tittiro tesam
ovādam adāsi⁵, silesu patitthāpesi, sayam pi silāni samādiyi.
Te tayo pi janā pañcasilesu patitthāya aṇṇamaṇṇaṃ sagāra-
vā sappatisā sabbhāgavuttino hutvā jīvitapariyosāne devaloka-
parāyaṇā⁶ ahesuṃ.

„Tesam tiṇaṃ samādānaṃ tittiriyabrahmacariyaṃ nāma ahosi, te
hi nāma bhikkhave tiracchānagatā aṇṇamaṇṇaṃ⁷ sagāravā sappatisā
viharimsu, tumhe evaṃ evākkhāte dhammavinayo pabbajitvā kamma
aṇṇamaṇṇaṃ agāravā sappatisā viharatha, anujānāmi bhikkhave ito
patthāya tumhākaṃ yathābuddham abhivādanapaccutthānaṃ aṇṇali-
kamman⁸ samicikammaṃ yathābuddham aggaṇaṇaṃ aggodakam agga-
piṇḍam ito patthāya cā navakatarena buddhataro senāsaneṇa na paṭi-
bāhitabbo, ye paṭibāheyya āpatti dukkatassa⁹ ti.

* Evaṃ Satthā imaṃ dhammadesanāṃ āharitvā abhisambuddho
hutvā imaṃ gātham āha:

Ye vaddham apacāyanti narā dhammassa kovidā
ditthe va dhamme pāsussa samparāye ca suggaṭhi. 36.

Tattha ye vaddham apacāyanti ti jātivaddho vayo vaddho gūnavaddho
ti tayo vaddhā, tesu jātirampanno jātivaddho nāma, vayo thito vayo vaddho

¹ C¹ C² eviha. ² C² -niyam. ³ C² adiel. ⁴ C² devaloka. ⁵ C² aṇṇamaṇṇa.

⁶ C² -kamma. ⁷ C² dukkatassa.

nāma, guṇasampanno guṇavuddho nāma, teṇa guṇasampanno-ayovuddho teṇa-
 minn thāno vuddho ti adhippeto, apacāyanti ti jeṭṭhāpacāyikakammassa pūjenti,
 dhammassa kovidā ti jeṭṭhāpacāyānaḍḍhammassa kovidā ti kuṣāḷi, dītthe
 va dhamme ti imasmiṃ yeva attabbhāve, pāṇasā ti paṇḍasārāḷi, sam-
 parāye sa suggaṭṭi samjaretabbhe imasmi lokam hitvā gantabbhe paraloke pi
 teṇaṃ sugaṭṭi yeva hoti; ayam pan' atthe pūjetha: bhikkhāve khattiyā vā
 kentu brāhmaṇā vā vessā vā andhā vā gacchāṭṭhā vā paṭṭajjā vā tiracchānagā vā
 vā ye keci sattā jeṭṭhāpacitikkamme chekka kuṣāḷi guṇasampannānaṃ vayo-
 vuddhānaṃ apacitūṃ karonti te imasmiṃ¹ ca attabbhāve jeṭṭhāpacitikkārakā ti
 paṇḍasānaṃ vatthānaṃ thomaṇaṃ lebhanti kīyassa sa dhedā sarge nibbhaṇṭanti.

Evam Sattā jeṭṭhāpacitikkammassa guṇaṃ kathetvā anuvandhīm
 ghatetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā hatthimāgo Moggallāno abosi,
 makkaḷo Sāriputto, tittirapandito pama aham evā“ ti. Tittirajātakaṃ.

8. Bakajātaka.

Nācanta nikatippaṇṇo ti. Idam Sattā Jetavane viha-
 ranto cīvaravaddhakam bhikkhūṃ ārabha kathesi. Eko kira
 Jetavanavāḷko bhikkhu yaṃ kīḷci cīvare kattabbaṃ chedanaghaṭṭana-
 rināraṇasibbanāḍḍikam² kammaṃ tattha sukusalo. So tāya kuṣalātāya
 cīvaram vaddheti, tasmā cīvaravaddhako t' eva paṇṇāyittha. Kim
 pan' esa karotīti jīṇapilotikāsu hatthakammaṃ dassetvā suphaṇṇitam³
 manāpaṃ cīvaram katvā rajanapariyosāne pītthodakena raṇṇitvā sam-
 khena ghaṇṇitvā⁴ ujjalam manonāṇam katvā nikkhipati⁵. Cīvara-
 kammaṃ kātum ajānantā bhikkhū ahaṇe sūtake gahetvā tassa san-
 tikaṃ āguntvā „mayam cīvaram kātum na jānāma, cīvaram na katvā
 detthā“ ti vadanti. So „cīvaram āvuso kayiramānaṃ cīvareṇa nīthāti,
 mayā kutacīvaram eva attā, ime sūtake thapetvā gahitvā gacchāṭṭhā“
 ti niharitvā dasseti⁶. Te tassa raṇṇasampattim yeva diṇṇā antaram
 ajānantā thirasi ti paṇṇāya ahaṇasūtake cīvaravaddhukassa datvā
 gahitvā gacchanti. Tan tehi thokaṃ kilāṇakāle nyhodakena dho-
 viyamānaṃ attamaṃ pakatim dassesi, tattha tattha jīṇaṭṭhānaṃ
 paṇṇāyati. Te vippaṭisārino henti. Evam āgutaḡate pilotikāhi
 vaṇcento so bhikkhu sabbattha pākaḷo jāto. Yathā e' esa Jetavane
 tathā nūnatarnasmiṃ gāmaḷe pi eko cīvaravaddhako lokam vaṇceti.

¹ C¹ imasmiṃ. ² C² C² cīvarana-. ³ C³ C³ suphaṇṇitam. ⁴ C⁴ ghaṇṇitvā. ⁵ C⁵
 nikkhipati. C⁶ nikkhipati. ⁶ C⁶ C⁶ dasseti, C⁶ dasseti corrected to dasseti.

Tassa sambhattā¹ bhikkhū „bhante Jetavane kira eko civaravaddhako
 erum lokam vañceti“² ārocayissu. Atha³ assa etad ahoṣi: „haṇḍ⁴
 ahaṇḍ tam nagaravāsikam vañcemīti“⁵ pilotikacivaram atimanāpaṇ katvā
 surattam rajjivā⁶ tam pārupitvā Jetavanam agamāsi. Itaro tam diavā
 va lobham uppādetvā „bhante imam civaram tumhehi katan“⁷ ti
 pucchī. „Ama āvuso“⁸ ti. „Bhante, imam civaram mayham detha,
 tumhe aññam labhissuthā“⁹ ti. „Āvuso, mayam gāmaavasikā dullaḥha-
 paccayā, im¹⁰ āham tuyham datvā attanā kiṃ pārupissāmīti“. „Bhante,
 mame antike ahataṣṭakā¹¹ ntthī, te gahetvā tumhākaṃ civaram
 karoṭhā“¹² ti. „Āvuso, mayā ettha hatthakammaṇṇaṃ dassitam, taya
 pama evam vadante kiṃ sakkā kātum, gaḥhāhi nu“¹³ ti tassa pilotika-
 civaram datvā ahataṣṭake ādāya tam vañcetvā pakkāmi. Jetavana-
 vāsiko pi tam civaram pārupitvā katipāhaccayena uphodakena dhovanto
 jñāpilotikaṃ diavā lajjito. „Gāmaavasicivaravaddhakena kira Jetavana-
 vāsiko vañceto“¹⁴ ti tassa vañcitabhāvo saṃghamaṃjje pākato jāto.
 Atha¹⁵ ekadivasaṃ bhikkhū dhammasabbhāyaṃ tam katham kathentā
 nisiddissu. Sattthā āgantvā „kāya nu ‘itha bhikkhave etarahi kathāya
 sannisinnā“¹⁶ ti pucchī. Te tam attham ārocesum. Sattthā „na
 bhikkhave jetavanavāsicivaravaddhako¹⁷ idān¹⁸ eva aññe vañceti, pubbe
 pi vañceti yeva, na gāmavasikenāpi idān¹⁹ eva esa jetavanavāsicivara-
 vaddhako vañceto, pubbe pi vañceto yevā“²⁰ ti vatvā aññam āharī:

Aññe ekaṃsīm araṇṇāyatane Bodhisatto aññataram
 padumasaram tiessāya thite rukke rukkhadevatā hutvā
 nibbattī. Tada aññatarasmīm nātinahante sare nidāghasamaye
 udakam mandam ahoṣi, bahū c²¹ ettha macchā honti. Atha²²
 eko bako te macche diavā „eken²³ upāyena ime macche vañ-
 cetvā khādissāmīti“²⁴ gantvā udakapariyante cintento nisidī.
 Atha tam macchā diavā „kiṃ ayya cintento nisinno sīti“²⁵
 pucchissu. „Tumhākaṃ cintento nainso ‘mhīti“²⁶. „Amhākaṃ
 kiṃ cintesi ayyā“²⁷ ti. „Imasmīm sare udakam parittam
 gocaro ca mando nidāgho ca mahanto, ‘idān²⁸ ime macchā kiṃ
 nāma kariṣantīti²⁹ tumhākaṃ cintento nisinno ‘mhīti“³⁰. „Atha
 kiṃ karoma ayyā“³¹ ti. „Tumhe sace mayham vacanam ka-

¹ C¹ sampattā. ² C² C³ rajjivā. ³ C⁴ C⁵ -vāsi-.

reyyātha ahaṃ vo ekekaṃ mukhaṭṭandakena gahetvā etaṃ pañcavaṇṇapadumasañchannāṃ¹ mahāsaram netvā vissajjeyyan² ti. „Ayya, paṭhamakappikato paṭṭhāya macchānaṃ cintanabako nāma n³ atthi, tvaṃ amheso ekekaṃ khāditukāmo sīti⁴. „Nāhaṃ tumhe mayhaṃ saddahante khādissāmi, sace pana sarassa atthibhāvaṃ mayhaṃ na saddahatha ekaṃ macchaṃ mayā saddhiṃ saram passitum pesethā⁵“ ti. Macchā tassa saddahitvā „ayaṃ jāle pi thale pi samattho“ ti ekaṃ kāṇamahāmacchaṃ adāmesu. „Imaṃ gahetvā gacchathā“ ti. So taṃ gahetvā netvā sare vissajjetvā sabbam saram dassetvā puna ānetvā tesarā macchānaṃ santike vissajjesi. So tesarā macchānaṃ sarassa sampattim vaṇṇesi. Te tassa katham sutvā gantukāma hutvā „sādhū ayya amhe gahitvā gacchāhīti“ āhamsu. Bako paṭhaman taṃ kāṇamahāmacchaṃ eva gahetvā saratiraṃ netvā saram dassetvā saratīre jāte varaṇarukkhe niliyitvā taṃ viṭapantare pakkhipitvā tuṇḍena vijjhanto jīvitaṃ kkhayaṃ pāpetvā maṃsaṃ khādītva kaṇṭake⁶ rukkhamūle pāpetvā⁷ puna gantvā „vissattho me so maccho, añño āgacchatā“ ti eten⁸ upāyena ekekaṃ gahetvā sabbamacchake khādītva puna āgato ekamacchaṃ pi nāddasa. Eko pan⁹ ettha kakkatako avasītt¹⁰o. Bako taṃ pi khāditukāmo hutvā „bho kakkataka, mayā sabbe te macchā netvā padumasañchanne¹¹ mahāsare vissajjitā, ehi tvaṃ pi nessāmi¹²ti“. „Maṃ gahetvā gacchanto katham gahissasīti¹³“. „Dasitvā gahissāmi¹⁴ti“. „Tvaṃ evaṃ gahetvā gacchanto maṃ pātesasī, nāhaṃ taya saddhiṃ gamissāmi¹⁵ti“. „Mā bhāyi, ahaṃ taṃ sugahitaṃ¹⁶ gahetvā gamissāmi¹⁷ti“. Kakkatako cintesi: „imassa macche netvā sare vissajjanaṃ nāma n¹⁸ atthi, sace pana maṃ sare vissajjessatī icc-etaṃ kusalam, noce vissajjessatī gīvaṃ assa chiṇḍitvā jīvitam harissāmi¹⁹ti“. Atha naṃ evaṃ āha: „samma baka, na kko tvaṃ sugahitaṃ²⁰ gahetuṃ sakkhissasi, amhākaṃ pana gahanaṃ

¹ C¹ -sañchannā. ² C² kkaṭṭhake. ³ C³ pāpetvā. ⁴ C⁴ -sañchanne. ⁵ so aññā tvaṃ MSS.

sugahanam, sac' āham ālena' tava givam gahetam labhissāmi¹
 tava givam sugahitam² katvā tayā saddhim gamissāmi³. So
 tam „vañcetukāmo esa man“ ti ajānanto „sādhū“ ti sam-
 paticchī. Kakkatako attano ālehi⁴ kammārasandāsenā viya
 tassa givam sugahitam katvā „idāni gacchā“ ti āha. So tam
 netvā saram dassetvā varanarukkabhūmukho pāyāsi. Kak-
 katako āha: „mātula, ayaṁ saro etto, tvaṁ pana ito nesāti“.
 Bako „piyamātulako atibhaginiputto si me tvaṁ“ ti vatvā
 „tvaṁ 'esa maṁ ukkhipitvā vicaranto mayham dāso' ti saññam
 karosi, maññe, pass' etam varanarukkhamūle kaṇṭakarāsīm,
 yathā me te sabbamacchā khādita tam pi tath' eva khādis-
 sāmi⁵“ āha. Kakkatako „ete macchā attano bālatāya tayā
 khādita, āham pana te maṁ khāditaṁ na dassāmi, taṁ āeva⁶
 pana viṇṇasam pāpessāmi, tvaṁ hi⁷ bālatāya mayā vañcita-
 bhāvaṁ na jānāsi, maranta ubho pi marissāma, esa te sīsam
 chinditvā bhūmīyaṁ khipissāmi⁸“ vatvā sandāsenā viya ālehi⁹
 tassa givam nippīlesi. So vattakatenā mukhena akkhihi assunā
 paggharantena maranabbhayatajjito „sāmi, ahaṁ tam na khā-
 diasāmi, jīvitaṁ me dehāti“ āha. „Yadi evaṁ otaritvā sara-
 sīm maṁ vissajjehi¹⁰“ . So nivattitvā saram eva otaritvā
 kakkatakam sarapariyante paṇḍikapitthe ṭhapesi. Kakkatako
 kattarikāya kumudanajam kappento viya tassa givam kappetvā
 udakam pāvisi. Tam acchariyam disvā varanarukkhe adhi-
 vatthā devatā sādhukāraṁ dadamānā vanam unnādayamānā
 madhurassarena imam gātham āha:

Nācanta nikatippaṇño nikatyā sukham edhati,
 ārādhe nikatippaṇño bako kakkatakā-m-ivā ti. 37.

Tattha nācantanikatippaṇño nikatyā sukham edhati, nikati
 vutthā vañcānā, nikatippaṇño vañcanapaṇño puggalo¹¹, tāya nikatyā nikatiyā

¹ C¹ ālena, C² ānalena. ² C¹ C² labhissāmi. ³ so all three MSS. ⁴ C¹
 ālehi. ⁵ C¹ tāñce, C² tāññesa. ⁶ C¹ C² evaṁkhāsi, C³ evaṁkhā. ⁷ all three
 MSS. ālehi. ⁸ C¹ puggala, C² puggalā.

vañcāya na accantaṃ sukkaṃ adhaṃ uccaṃ sukkaṃ idāva paṭṭhāsitum
na sakkoti, ekasmiṃ pana vināsa¹ pāpānāṃ yevā ti attho. āroḍhesi²
paṭṭhābhati, nikkatipaṇḍo³ ti karāṭṭakbhavaṃ sikkhitapaṇḍo pāpapuggalo attano
kassapa pāpasa phalaṃ paṭṭhābhati viroḍheti attho, katham? bako kakkā-
takāmita yuthi bako kakkātakā givacchedanaṃ pāpāni evaṃ pāpapuggalo
attano katapāpaṃ dīttadhamme vā sampariyaṃ vā bhayaṃ āroḍheti paṭṭhābhati.
Imaṃ attham pākāsaṃ Mahāsatte vanaṃ unnaḍento dhammaṃ desesi.

Satthā „an bhikkhave idāṃ” eva gāmanāvāsivarnavuddhikāṃ⁴ eva
vañcito. Atthe pi vañcito yevā⁵ ti imāṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā
anusandhim gāmetvā jātakam samodhānesi: „Tadā so Jetavanāvāsivarn-
vuddhiko ahoṣi, kakkātakā gāmanāvāsivarnavuddhiko, rukkhadevatā
pana aham evā” ti. Bakajātakam.

9. Nandajātakam.

Mañño soraggaṇṇayo cāsi. Idam Satthā Jetavane viha-
ranto Sāriputtatherassa saddhivihārikam ārabha kathesi.
So kira bhikkhu sūvaco ahoṣi vacanakkhamo, therassa mahanten⁶
ussāheṇa upakāraṃ karoti. Ath’ ekam samayam therō Satthāraṃ
āpucchitvā cārikam pakkanto Dakkhināgirijānupalaṇi⁷ agamāsi. So
bhikkhu tattha gataḥkāle māmatthaddho lutvā therassa vacanaṃ na
karoti. „āvuso idam nāma karohi” vutte pana therassa paṭipakkho
hoti. Therō tassa āsayam na jānāti. So tattha cārikam caritvā
puna Jetavanam āgato. So bhikkhu therassa Jetavanavihāraṃ āga-
takālato paṭṭhāya puna tādāso va jāto. Therō Tathāgataṃ ārocesi:
„Uhaṇte, mayham eko saddhivihāriko ekasmiṃ thāne satena kīṭadāso
viya hoti, ekasmiṃ thāne māmatthaddho lutvā idam nāma karohi”
vutte paṭipakkho hoti⁸. Satthā „nāyam Sāriputta bhikkhu idāṃ”
eva evaṃsiḷo. pubbe p’ eva ekam⁹ thānaṃ gato satena kīṭadāso viya
hoti ekam thānaṃ gato paṭipakkho paṭisattu hoti¹⁰ evaṃ therassa
yācito attham āhosi:

Atthe Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente
Bodhisatte ekasmiṃ kuṭumbiyakule¹¹ paṭisandhim gāhi.
Tass’ eko sahāyako kuṭumbiko¹² sayam mahallako, bhariya

¹ C² C³ vināsam. ² so all three MSS. ³ C² nikkatipaṇḍo. ⁴ C² dakkhina-.

⁵ C² ekam. ⁶ C² C³ kuṭumbiya-. ⁷ C² kuṭumbiko.

pan' assa taruṇi. Sā taṃ nissāya puttāṃ paṭilabhi¹. So
 ciñtesi: „ayaṃ itthikā tarunattā maṃ accayena kañcid' eva
 purisaṃ gahetvā imaṃ dhanam vināseyya, puttassa me na
 dadeyya, yaṃ nūnāhaṃ imaṃ dhanam pathavigataṃ kareyyaṃ“
 ti ghare Nandaṃ nāma dāsasā gahetvā araṇṇaṃ gantvā ekas-
 minṃ thāne taṃ dhanam nidahitvā tassa āciṅkkhitvā „tāta
 Nanda, imaṃ dhanam mama accayena mayhaṃ puttassa āciṅ-
 kheyyāsi, mā vanam pariccagittā“² ti ovaditvā kalam akāsi.
 Putto pi 'ssa anukkamena vayappatto jāto. Atha naṃ mātā
 āha: „tāta tava pitā Nandaṃ dāsasā gahetvā dhanam niddhesi,
 taṃ āharāpetvā kuṭumbam saṇṭhāpehiti“³. So ekadivasam
 Nandaṃ āha: „mātula atthi kiñci mayhaṃ pītara dhanam ni-
 dahitaṃ“ ti. „Āma sāmīti“⁴. „Kuhim taṃ nidahitaṃ“ ti.
 „Araṇṇe sāmīti“⁵. „Tena hi gacchāma“⁶ ti kuddālapitakam
 ādāya nidhiṭṭhānam gantvā „kaḥaṃ mātula dhanam“ ti āha.
 Nando āruya dhanamatthake thātvā dhanam nissāya mānam
 uppādetvā „are dāsiputtacetaka, kuto te imasminṃ thāne dhanam“
 ti kumārāṃ akkosati. Kumāro tassa pharusavacanaṃ sotvā
 asuṇanto viya „tena hi gacchāma“⁷ ti taṃ⁸ gahetvā paṇivatt-
 ittvā puna dve tayo divase atikkamitvā agamāsi. Nando tath'
 eva akkosati. Kumāro tena saddhiṃ pharusavacanaṃ avatvā
 va nivattitvā „ayaṃ dāso 'ṭto paṭṭhāya dhanam āciṅkkhissāmīti'
 gacchati, gantvā pana akkosati, tattha kāraṇam na jānāmi,
 aṭṭhi kho pana me pītu saḥāyo kuṭumbiko, taṃ paṭipucchitvā
 „nissāmi“ Bodhisattassa santikam gantvā sabbaṃ taṃ pa-
 vattin ārocetvā „kin na kho tāta kāraṇam“ ti pucchī. Bodhi-
 satto „yasminṃ te tāta thāne thito Nando akkosati tath' eva
 te pītu santakam dhanam, tasmā yodā te Nando akkosati tadā
 naṃ“⁹ 'ehi re dāsa, kin akkosasīti' kaḍḍhitvā kuddālam gaheva
 taṃ thānam bhinditvā kulasantakam dhanam nibharitvā dāsasā
 ukkhipāpetvā dhanam āharā“¹⁰ ti vatvā imaṃ gātham āha:

¹ C² labhi. ² C¹ saṇṭhāpehiti. ³ C² naṃ. ⁴ C¹ taṃ.

Maññe sovaṇṇayo rāsi sovaṇṇamāḷā ca Nandako
yathā dāso amajāto tūto thullāni gajjati. 38.

Tathā maññe ti evaṃ ahaṃ jehūmi, sovaṇṇayo ti suṇḍaro vando etesaṃ
ti sovaṇṇāni, kēti tēti rajatāmanitthākanapavilūdratanāni tussamāni hi thāne
sabbhū¹ etiāni suramāḷāni adhippetāni, tesaṃ rāsi sovaṇṇayo tīsi, sovaṇṇa-
māḷā ca ti tūyhaṃ piṇṇa sataki sovaṇṇamāḷāpi ca etth² evā³ ti maññāmi.
Nandako yathā dāso ti yasmiṃ thāne tūto Nandako dāso, amajāto ti
ama ahaṃ vo dāsi⁴ evaṃ dāsavayo upagāsiya amadāsavamāḷāsiya⁵ dāsiya
putto, tūto thullāni gajjati so yasmiṃ thāne tūto thullāni pharusava-
cchānti vadati tath⁶ eva te kīḍḍhaṇaṃ, evaṃ ahaṃ tam maññāmi⁷ Bodhisatto
kumārassa dhanagabhaupāyā⁸ āikkhi.

Kumāro Bodhisattam vanditvā gharaṃ gantvā Nandaṃ ādāya
nidhiṭṭhānaṃ gantvā yathānusitthāni patipajjitvā tam dhanam
āharitvā kuṭumbam santhapevā⁹ Bodhisattassa evāde tūto dā-
nādāni puṇḍāni katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Sattā¹ „pubbe p'esa evameva yevā²“ ti vatvā imam dhanamade-
ssanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghatetvā jātakam samodhānesi „Tadā
Nando Śāriputtassa saddhuvihāriko ahoṃ, paṇḍitakuṇḍiyo pana ahaṃ
evā³“ ti. Nandajātakaṃ.

10. Khadiraṇḍarajātaka.

Kāmaṃ patāmi nirayaṃ ti. Idam Sattā Jetavane vi-
haranto Anāthapiṇḍikam ārabha kathaṃ. Anāthapiṇḍiko hi vi-
hāram eva ārabha catupappāsakoṭṭhanam Buddhasāssane vikīritvā
ṭhapetvā tīpi ratanāni añnattha ratapasaññaṃ eva anuppādetvā Sa-
tharā Jetavane viharanto deraṣikam tīpi mahāupaṭṭhānāni gacchati, pāto
va ekavāraṃ gacchati, katapātaraṃ ekavāraṃ, sāyushe ekavāraṃ,
aññāni pi antarūpaṭṭhānāni¹ honti yeva, gacchanto va „kīṃ nu kha
ādāya āguto“ ti „āmanerā vā daharā vā hattham pi me olokeyyū“
ti² tucchahattho nāma va gatapubbo, pāto va gacchanto yāgum gā-

¹ Ge dāsi-, C^o omiṭṭa dāsiṭṭhāsiya. ² C^o -gahūpāyāṃ, C^o -gahanāpāyāṃ,
C^o -gahahaupāyāṃ. ³ C^o samthapevā. ⁴ C^o antagarūpaṭṭhāni, C^o antarūpaṭṭhāni,
⁵ C^o adda ca.

hāpetvā gacchati, katapātārāso vappināraṇṭamadhupphāṇitāṇi pi, sāyaṇṇa-samaye¹ gaudhamālāvatthalattho ti, evaṃ divase divase paric-
caṇṇutassa paṇ² assa pariccege paṇṇaṃ n³ atthi, bahū roharūpaḷi-
vino pi⁴ 'ssa hatthato pappo āropetvā atthārasakkoḷḥamkhaṇi dhaṇṇaṃ
imaṃ gacchīva. Te mahāseṭṭhi na āharūpeti. Aññā paṇ⁵ assa kula-
santakā atthārasakkoḷḥo madhira nidahutvā thapitā vāṭṭakama nadi-
kūle bhinne mahāsamuddaṃ pavittā, tā yathā pihālanācchitā va loha-
cūḷiya amarakurchiyam paravattantā vicaranti. Gehe paṇ⁶ assa paṇ-
cumaṇṇa bhikkhusatāṇaṃ niccabbhuttaṃ nibaddham eva hoti, seṭṭhino hi
gehaṃ bhikkhusaṃghassa catummhāpathe khaṇitapokkharasādisaṃ⁷,
sabbabhikkhūnaṃ mātāpitūṭṭhānaṃ thūṇaṃ, ten⁸ assa gharāṃ Saṃmā-
samuddho pi gacchati, asitumahātherāpi gacchanti yeva, sesabbhikkhūnaṃ
paṇa āgacchantānaṃ ca gacchantānaṃ⁹ ca paṇṇaṃ a¹⁰ atthi. Tam
paṇa gharāṃ sattabhūmaṃ sattadvārakoṭṭhakapatinanditaṃ¹¹. Tassa
catutthadvārakoṭṭhake¹² ekā nicchādittikā devatā vacati, Sammāsa-
buddhe gehaṃ pavisaṃte attano vimāne thātum na sakkoti, dārake
gahetvā oṭarivā bhūmijato tīṭṭhati, asitumahātheresa pi avasesathereṃ
pi pavisaṃtesu ca sikkhamantesu ca tath¹³ eva kareti. Sā cintesi:
„samme ca Gotamo sūraṇaṃ c¹⁴ assa imaṃ gehaṃ pavisaṃtesu mayhaṃ
sukhaṃ nāma a¹⁵ atthi, niccakkāma oṭarivā oṭarivā bhūmijato thātum
na sakkhissāmi, yathā ime etāṃ gharāṃ na pavisaṃti tathā mayā kātum
vattiṃti“. Ath¹⁶ ekadivasaṃ sayamupagataṃ¹⁷ eva omhākammantikaṃ sa-
ṇṭikam gantvā obhāsaṃ pharitsū atthāsi, „ko etthā“ ti ca vatte „ahaṃ
catutthadvārakoṭṭhake nibhattideratā“¹⁸ ti āha. „Kamā āgatāsi“. „
Tumhe seṭṭhussa kiriyāṃ na passatha, attano pucchimakūlaṃ anolo-
ketvā dhaṇṇaṃ niharitvā sammaṇṇa Gotamaṃ yeva pūreti, u¹⁹ eva vanijjāṃ
payajeti na kammaṃte paṭṭhapeti, tumhe seṭṭhiṃ tathā ovaḍatha yathā
attano kammaṃ kareti, yathā va samme Gotamo sāvārake imaṃ
gharaṃ na pavisaṃti tathā karethā“ ti. Atha naṃ va āha: „bāla-
de-
vate seṭṭhi dhaṇṇaṃ viṣajjento niyyāmaṃ Buddhasāsaṃ viṣajjeti, ev
sace maṃ cūḷāya gahetvā vikkhissesi n²⁰ evāhaṃ kiñci kathessāmi, gaccha
tvaṃ“ ti. Sā paṇ²¹ ekadivasaṃ seṭṭhino jeṭṭhaputtaṃ upasaṃkhamitvā
tath²² eva ovaḍi²³. So pi naṃ purimamayeṃ²⁴ eva tājjaḥ. Seṭṭhiṇā paṇa
saddhāṃ kathetum yeva na sakkoti. Seṭṭhino pi nirantaraṃ dāmaṃ

¹ C¹ sāyaṇha-, C² sāyaṇha-. ² C³ khaṇapokkharanā-, C⁴ khaṇapokkharanā-,
C⁵ khaṇitapokkharanā-, ⁶ C⁶ gacchantānaṃ, ⁷ C⁷ C⁸ -kaddhaka-, C⁸ -kettaka-,
⁹ C⁹ C¹⁰ -kaddhaka-, C¹⁰ -kottaka-, ¹¹ C¹¹ C¹² nibhattideratā-, ¹² C¹³ adda va.

dentassa volhāre akarontassa āye mandibhūte¹ dhanam parikkhayaṃ
 ngamāsi. Atha² nāsa anukkameṇa dāḍḍiyyappattassa paribhogasāṭaka-
 sayanabhojanāni pi purāṇasaddisāni na bhaviṃsu, evaṃbhūte pi bhik-
 khusanghassa³ dānam deti, paṇitaṃ pana kutvā dātum na sakkoti.
 Atha nam ekadārasaṃ vanditvā nisinnam Satthā „diyyati pana te ga-
 hupati kule dānaṃ“ ti pucchī. So „diyyati bhante, taṃ ca kho ka-
 nājakam⁴ bilumgudutiyaṃ“⁵ ti āha. Atha nam Satthā „gahupati lūkhāṃ
 dānam denitū“ mā cittaṃ sammocayittha, cittaṃmā hi paṇite Buddha-
 paccakkalmiddhabuddhasāvakaṇaṃ dānam dānam lūkhāṃ⁶ sāsa na
 hoti, kaṃmā⁷ vipākamahautattā⁸ ti āha. Cittaṃ⁹ hi paṇitaṃ kātum
 sakkontassa dānam lūkhāṃ¹⁰ nāma o¹¹ attitū o¹² etaṃ evaṃ vedābhaṃ :

N¹ attīti vitte paṇaṇandi appikā nāma dakkhiṇā
 Tathāgato vā Sambuddho atha vā tassa sāvako,
 Na ki² attīti monadassina
 pāricariyā Buddhesu appikā,
 sukkhāya s³onikāya⁴ ca
 paṇa phalaṃ kummāsapiṇḍiyā ti.

Apram pi nam āha : „gahupati, traṃ tāvā lūkhāṃ⁵ dānam da-
 damāno utthannaṃ ariyapuggalānaṃ deṃ, ahaṃ Velūmakālo sakala-
 Jambudīpaṃ unnaṃgulam katvā satta ratanāni dadamāno paṇca mahā-
 nadiyo okoghapunnaṃ katvā viya ca mahādānam pavattayamāno tisa-
 ranagatū vā paṇcaṣṭharakkhānakaṃ vā kiñci nāntiham, dakkhiṇeyya-
 puggalā nāma evaṃ dullabhā, tasmā ‘lūkhāṃ’ me dānaṃ⁶ ti mā cittaṃ
 sammocayitthā⁷ ti, evaṃ ca pana tāvā Velūmakasuttaṃ kathesi. Atha
 kho sā devatā Issarakālo setthiṇā saddhiṃ kathetum pi sakkonti⁸
 „idāṃ āyaṃ oḍḍgatattā mama vacanaṃ gñhissatīti“ maññamānā
 aḍḍharattasamaye siṃgabbhaṃ pavositvā ohāsaṃ pharitvā ākāse aṭṭhāsi.
 Setthi diṅvā „ko eso“ ti āha. „Ahaṃ mahāsetthi catutthalvā⁹ a-
 koṭṭhake adhiṇatthā¹⁰ devatā“ ti. „Kumattam āgatāsi“¹¹. „Tayham
 ovādaṃ kathetukāmaṃ hutvā“ ti. „Tena hi kathehitī“. „Mahāsetthi,
 traṃ paṇchimakālam ca cintesi, puttadhitare na olokesi, samagassa te
 Gotamassa sāsaṃ bahū¹² dhanam vippakiṇṇam, so traṃ ativelaṃ

¹ O mandī-. ² O² -sanghassa. ³ O³ kanājam, O⁴ kanājakam. ⁵ O⁵ bilaliga-
 dūtiyaṃ. ⁶ O⁶ lūkhāṃ, O⁷ lūkham, ⁸ all three MSS. cittaṃ, all three MSS.
 alenī-. ⁹ O⁹ lūkhāṃ. ¹⁰ all three MSS. sakkonti. ¹¹ O¹¹ adhiṇatthā, O¹² adhi-
 vatā. ¹³ O¹³ bahū

dhanavisaṃjānena vā navakaṣṇamantānam akaraṇena vā¹ samaggaṃ Go-
tamam nisāya duggatā jāte evambhūto pi samaggaṃ Gotamam na
muñcasi, ajjāpi te samaggaṃ gharāṃ pavasiṃti yeva, yaṃ tvaṃ tehi nītam
taṃ na sikkā paccāharāpetum, gahitakam eva haṃ. Ito paṭṭhāya
pana sayāṃ ca samaggaṃ Gotamassa santikam mā gummitha sarakāṇaṃ
e' naṃ imāṃ gharāṃ pavasiṃti mā adāsi, samaggaṃ Gotamam nivatti-
tepi anolokento attano vohāre ca vaṇṇiṃsā tu kaṭṭhā kutumbam sa-
ṅghapehiti². Atha naṃ so evam āha: „Ayaṃ tayā mayhaṃ dātabha-
evādo“ ti. „Āma ayaṃ“ ti. „Tādisānam devatānaṃ sataṃ pi sahasāsaṃ
pi sutasahasāsaṃ pi akampāniya ahaṃ Daṣaḥasena kato, manāsi hi
saddhā Sivera riyā acalā uppatṭhihita. mayā nīyānāke ratanāsāsaṃ³
dhanam viṣaṃjītam, ayuttam te kathitam, Buddhāsāsaṃ pahāro dīno
evarūpāya anāḍariya⁴ dūesūlāya kālakaṇṇiya⁵, saddhim tayā mama
ekagehu vasaṇakiecaṃ e' atthi, sūgham mama gehā sikkhamitvā
nāṇattha gacchā“ ti. Sā sotāpaṇassa ariyāśāvakassa vasaṇam sutvā
thātum sakkonti⁶ attama vasaṇatṭhānam gantvā dārako hatthena ga-
hetvā nikkhami⁷, nikkhamitvā ca pata „nāṇattha vasaṇatṭhānam
alabhamāṃ seṭṭhim khamāpetvā tatth' eva vasiṃsāmi“ nagompariggā-
hakaḍevaputtaṃsaṃ santikam gantvā taṃ vanditvā ajjhāsi. „Ken' attheṇa
āgatasīti“ ca vuttā „Ahaṃ sāmi ampadhāretvā Anāthapiṇḍikena saddhim
kathesiṃ, so mama kuṇḍhitvā vasaṇatṭhānaṃ nikkāddhi, maṃ seṭṭhiṃsa
santikam gtvā khamāpetvā vasaṇatṭhānam me detthā“ ti. „Kim pana
tayā seṭṭhi vutto“ ti. „Ito paṭṭhāya Buddhupatṭhānam saṃgha-
patṭhānam mā kari, samaggaṃ Gotamassa gharā pavasiṃti mā adā-
si“ evam me⁸ vutto sāmīti. „Ayuttam tayā vuttam, sūsaṃ pahāro
dīno, ahaṃ“ taṃ ādāya seṭṭhiṃsa vantikam gantvā na usahāmi⁹.
Sā taṃsaṃ santikā saṃgaham alabhitvā catunnam Mahārājānaṃ santikam
agamāsi¹⁰. Tehi pi tatth' eva paṭikkhittā Sakkam devariyaṃ upasam-
kāmitvā taṃ pavattiṃ ācikkhittvā „Ahaṃ deva vasaṇatṭhānam alabha-
māṃ dārako hatthena gahetvā attāṇā vicarāmi, tumbhākam ariyā
mayham vasaṇatṭhānam dāpetthā“ ti seṭṭhatarāṃ yāci. So pi naṃ
āha: „Tayā ayuttam katam, Jinasāsaṃ pahāro dīno, ahaṃ pi tadi nisā-
ya seṭṭhiṃsa saddhim kathetum na sakkomi, ekam pana te seṭṭhiṃsa

¹ all three MSS: omīti + ā. ² C¹ adds māṇase. C² adds mama sūsaṃ.

³ C¹ anukāṇṇiya. ⁴ C¹ kālā-; C² kālakaṇṇiya. ⁵ all three MSS: sakkomīti.

⁶ C¹ C² omīti nikkhami. ⁷ C¹ omīti me. ⁸ C¹ ahaṃ. ⁹ C¹ C² apamā.

khamasūpāyaṃ kathesāmiti¹. „Sādhū deva kathehi²“. „Mahāseṭṭhi³ra
 hatthato manusselo panno āropetvā⁴ aṭṭhārasakotiṃsikkham dhanam
 gahitaṃ aṭṭhi, tvaṃ tassa āyuttakavessaṃ gahetvā kaḍḍi ajānāpetvā⁵
 tāni pannaṃi ādāya kaṭṭipāyehi yakkhataramehi parivāritā ekena hatthena
 pannaṃ ekena lekkanā⁶ gahetvā tassaṃ gelaṃ gantvā gelaṃajjhe
 thitā attano yakkhānubhāvena to attāsetvā⁷ idam tumbhākam ispan-
 naṃ⁸, tumbhākam seṭṭhi attano asarakāle tumbhe na kiñci āha, idāni
 duggato jāto, tumbhehi gelaṃakahāpanāni deṭṭhā⁹ ‘u attano yakkhāsu-
 bhāvaṃ dassetvā sabhāpi tā aṭṭhārasa hiraṇṇakotiyo sādhetvā seṭṭhassa
 tucchakutṭhake pūretvā aññaṃ Aciravatīnaditūre nihitaḍḍhaṇaṃ nadikūle
 bhāṇo samuddam pavittham aṭṭhi tam pi attano ānubhāvaṃ āharitvā
 katthu pūretvā aññaṃ pi asukattihāne sama asāṃkham aṭṭhārasakoti-
 mittaṃ eva dhanam aṭṭhi tam pi āharitvā tucchakotṭhe pūrehi, idāni
 catuppaṇṇāsakutṭhiṃ imam tucchakotṭhake purāṇena dāḍḍakammaṃ katvā
 mahāseṭṭhi¹⁰ khamāpehīti¹¹. So „sādhū devā“ ‘u tassa vacanam
 sampācchitvā¹² euttanāyey¹³ eva sabhāṃ dhanam āharitvā uddhorattasa-
 maye seṭṭhissa sīggaḍḍhaṃ pavasitvā obhāsaṃ pharitvā ākāse aṭṭhāsi.
 „ko eso“ ‘u vutte āhaṃ to mahāseṭṭhi catutṭhadrārākotṭhake¹⁴ adhi-
 ratthā andhābāḍḍerātā, mayā mahāmehamūḍhāya Buddhagūṇe ajānētvā
 purimesu divasesu tumbhehi saddhiṃ kiñci katṭhitaṃ, tam me doḍaṃ kha-
 natha, vakkassa hi me devarājassa vacanena tumbhākam imam sādhetvā
 aṭṭhārasa kotiyo samuddam gatā aṭṭhārasa kotiyo tasmim tasmim thāne as-
 sūbhikadhaṇussa aṭṭhārasa kouyo ti catuppaṇṇāsakotiyo āharitvā tucchā-
 kotṭhaṃ purāṇena dāḍḍakammaṃ katam, Jetavanavāṭṭhāraṃ ārabbhā
 parikkhayaṃ gatadhaṇuṃ saḍḍhaṃ sampiṇḍitaṃ, eśanattāṇaṃ alaḍḍha-
 māṇā tilamāṇā, mayā aññapatāya katam manasā akatvā khamatha
 mahāseṭṭhi¹⁵ āha, Anāthapiṇḍiko tassā vacanam sutvā cinteti: „ayaṃ
 so devatā, ‘dāḍḍakammaṃ’ ca¹⁶ me katan¹⁷ ti vadati, attano ca (dhanam
 patjānāti, Satthā imam cintetvā attano guṇe jānāpessati, Sammāsa-
 buddhassa naṃ dassessāmhi“. Attā mmi āha: „amma devate, sace
 si maṃ khamāpetukāṃ Satthu santike maṃ khamāpehīti¹⁸“, „Sādhū
 evaṃ karissāmi, Satthu pana maṃ santikam gahetvā gacchāhīti¹⁹. So
 „sādhū“ ‘u ratvā vāḍḍatāya rattiyaṃ pāto va tam gahetvā Satthu san-
 tikaṃ gantvā tāya kṭāḍḍakammaṃ saḍḍham Tathāgataṃ ārocesi. Satthā
 tassa vacanam sutvā „idha gahapati pāpappuggalo pi yāva pāpaṃ na

¹ C¹ lekkanā. ² C² thā, C³ ispannaṃ. ³ C⁴ asethhassa. ⁴ C⁵ catuttha.

⁵ C⁶ C⁷ kammaṃ. ⁸ C⁸ mātā ca.

paccati tāva bhadrāni passati. yadā paṇ' aassa pāpam paccati tadā pāpam eva passati. bhadrappuggulo pi yāva bhadrām na paccati tāva pāpam passati. yadā paṇ' aassa bhadrām paccati tadā bhadrām eva passatīti" eva imā Dhammapade dve gāthā abhāsi:

Pāpe pi passati bhadrām yāva pāpam na paccati. (Dhp. vy.
yadā eva paccati pāpam atha pāpu pāpam passati. 119-120.)
Bhadro pi passati pāpam yāva bhadrām na paccati.
yadā eva paccati bhadrām atha bhadro bhadrāni passatīti.

Imāya¹ ca pana gāthāmaṃ pariyosāno sū devatā sotāpattiphale patit-
thāsi. Sā cakkamhātesu Sattlu pādesu nipatitvā „mayā bhante sāga-
rattāya desuduttāya mahamūhāya arijjandhāya tūhākam guṇe
ajānantīyā pāpakam vacanam vuttam, tam me khamathā" ti Sattāram
khamāpetvā mahāsetthim khamāpesi. Tasmim samaye Anāthapiṇḍiko
Sattlu purato attano guṇam kathesi: „bhante ayaṃ devatā 'Buddhu-
patthānādini mā karohi' vāriyamānāpi² maṃ vāretum nāsiakki, dānam
na āstabbha³ ti imāya vāriyamāno p' aham adāsam eva. nanu eva
bhante mayham guṇo" ti. Sattthā „vaṃ kho si gahapati sotāpanno
ariyasāvako acalasadḍho viuddhadasaṇṇo, tuyham imāya appesakkha-
devatāya, vārentīyā avāntabhāro accharīyo, yaṃ pana pubbe paṇḍitā
anuppanno Buddhe aparipakke⁴ nāne thitā kāmavasarissareṇa Māreṇa
ākāse thatrā 'vaco dānam dassasi imasmim uttaro paccissatīti' asiti-
hatthagambhīram aṅgarakāsam dassetvā 'mā dānam adāsi' vāritā
padumakappikamajjhe thitvā dānam adāseṇa idam accharīyaṃ" ti
vatvā Anāthapiṇḍikena yāseṇa attitam āhāsi.

Attito Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte raḍḍam kārente
Bodhisatto Bārāṇasīsetthiessa kule nibbattitvā nānappa-
•kārehi sukhapaharavehi⁵ devakumāro viya samvaddhiyamāno⁶
anukkamena viññātā⁷ patvā soḷasavassakālā yeva sabbasippesu
nipphattim patto. So pita accayena tetthitthāno thavā catūsu
nagaradvāresu catasso dānasālā majjhe nagarassa ekaṃ attano
nivesanadvāre ekaṃ ti cha dānasālā kāretvā mahādānam deti

¹ so all three MSS. instead of imāsi? ² so all three MSS. instead of vāriyamānāpi? ³ C¹ aparipakke corr. to aparipakka.

⁴ C¹ sukhapaharavehi, C² sukhapakaravehi. ⁵ C¹ asivaddhiyamāno, C² ad-
dhiyamāno. ⁶ C¹ viññātā.

sīlāṃ rakkhati upasathakammaṃ karoti. Ath' ekadivasaṃ pātaraśaveśāya Bodhisattassa nānaggarāse manñūṇabhojane upasiyamaṇo eko paccakabuddho sattāhaecayena nirodhā vutthāya bhikkhūcāravelaṃ sallakkhetvā „ajja maya Bāraṇasissetthisā gehadvāraṃ gantvā vaitatiti“ nāgalatādantakatthaṃ khāditvā Anotattadāhe mukhaṃ dhovivā Maṇosilatale titho nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhivā cīvaram pārupivā iddhi-mayamattikāpattāṃ ādāya ākāsenāgantvā Bodhisattassa bhaṭṭe upasiṭṭamattā gehadvāre aṭṭhāsi. Bodhisatto tam diavā va āsanā vutthāya nipaccākāraṃ daasetvā parikkammakārakaṃ olokesi, „kim karomī sāmiti“ ca vutte „ayyassa pattāṃ āharathā“ ti āha. Tam khaṇaṃ yeva Māro pāpima vikampamaṇo utthāya „ayam paccakabuddho ito suttame divase āhāraṃ labhi, ajja ulabhanta vinassissati, imaṃ ca vināsessāmi setthino ca dānantarāyaṃ karissāmiti“ tam khaṇaṃ ōeva¹ āgantvā antara-vatthumbhi asitibhatthamattāṃ aṅgārakāsu² nimmini, sā khadira-aṅgārāpunnā³ sampajjalitā sajotibhūta Avīcimāhānirayo viya khāyittha, tam pana māpetvā sayāṃ ākāse aṭṭhāsi. Pattaharaṇatthāya gacchamaṇo puriso tam diavā mahābhaya-patto nivatti. Bodhisatto „kim tāta nivatto sīti“ pucehi. Ayam „sāmi antara-vatthumbhi mahati⁴ aṅgārakāsu⁵ sampajjalitā sajotibhūta“ ti. Ath' aṇṇo ath' aṇṇo ti evaṃ āgatāgata sabbe pi bhaya-pattā vegena palāyinsu. Bodhisatto cintesi: „ajja mayhaṃ dānantarāyaṃ kātukāmo Vasavatti Māro uyyutto bhavissati, na kho pana jānāmi Mārasatena Mārasahassenāpi mayhaṃ akampiya-bhāvaṃ, ajja dāni mayhaṃ vā Mārassa vā balamahantatam ānubhāvamahantatam jānissāmiti“ tam yathasajjitam eva bhaṭṭa-pātim sayāṃ ādāya gehā nikkhamma aṅgārakāsutata⁶ tathvā ākāsaṃ ulloketvā Māraṃ diavā „ko si tvaṃ“ ti āha. „Ahaṃ Māro“ ti. „Ayam aṅgārakāsu⁷ taya nimmitā“ ti. „Aha maya“

¹ C¹ khaṇaṃ yeva. ² C¹ C² aṅgārakāsu. ³ C¹ C² khadira-aṅgārāpunnā. ⁴ C¹ mahati.
⁵ C¹ C² aṅgārakāsu. C³ aṅgārakāsu. ⁶ C¹ aṅgārakāsu.

ti. „Kimatthāya“¹ ti. „Tava dānassa antarāyakaṃmatthāya
 ca paccakabuddhassa ca jīvitānāsanaṃmatthāya“² ti. Bodhisatto
 „n“ eva te ahaṃ attano dānassa antarāyaṃ na paccakabuddhassa
 jīvitāntarāyaṃ kāmāṃ dāssāmi, ajja dāni mayhaṃ vā tuyhaṃ
 vā balaṃahantatāṃ jānissāmi“³ aṅgārakāsuyā⁴ taṭe thatvā
 „bhante paccakabuddha“, ahaṃ imassā aṅgārakāsuyā⁵ adhosiso
 patamāno pi na nivattissāmi, kevalaṃ tunhe mayā dīṇaḥhoja-
 naṃ patigaṇhathā“⁶ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Kāmaṃ⁷ patāmi nīrayaṃ uddhapādo avamsiro,
 nānariyaṃ karissāmi, haṇḍa pīḍaṃ patiggahā⁸ ti. 39.

Tatrāyaṃ pīḍattho bhante paccakavarabuddha, soṇa p⁹ ahaṃ tumbhākaṃ
 pīḍapāṇaṃ deṇṇa ekasāsa¹⁰ eva imaṃ nīrayaṃ uddhapādo aṇṇasāsaṃ horā¹¹ patāmi
 tatthāpi yaḥ idam adānaṃ ca aṇṇiyaṃ ca aṇṇiyaṃ akāṇṇabbaṃ anariyaṃ ca kīṇa-
 baṇṇa anariyaṃ ti vuccati na taṃ anariyaṃ karissāmi, haṇḍa imaṃ vāyā
 dīyamaṇaṃ pīḍaṃ patiggahā patigaṇhathā, ettha ca haṇḍā¹² ti vassasaggaṭṭha
 nipāto.

Evam vatvā Bodhisatto dalhasamādānena bhattapātīm ga-
 hetvā aṅgārakāsūmatthakena¹³ pakkaṇṭo¹⁴. Tāvad eva astiṭhat-
 thāya gambhīrāya aṅgārakāsuyā¹⁵ talato oparūpari jātāṃ attā-
 sattaṃamāṃ ekam mahāpadumaṃ uggantvā Bodhisattassa pādo
 patiechi. Taṭo mahātumbamatto reṇu uggantvā Mahāsattassa
 muḍḍhaṇi thatvā sakalasariraṃ suvaṇṇaṇṇapaṇṇamokkhaṃ iva
 akāsi. So padumakaṇṇikāya thatvā nānaggarasabhojanaṃ pac-
 cekabuddhassa patte patiṭṭhāpesi. So taṃ patiggahetvā anu-
 modanaṃ katvā pattāṃ akāsa khipitvā passantassa¹⁶ eva mahā-
 janassa sūyaṃ pi vehāsaṃ abbhuggantvā nānappakāraṃ valā-
 hakapantīm maddamāno eiya Himavantaṃ eva gato. Māro pi
 parājito domabassāṃ patvā attano vasaṇatthānaṃ eva gato.
 Bodhisatto pana padumakaṇṇikāya thitako va mahājanassa

¹ C¹ aṅgārakāsa. ² C² paccakavarabuddha. ³ C³ C⁴ aṅgārakāsuyā. ⁴ C⁵ kā-
 maṃ. ⁵ C⁶ C⁷ aṅgārā. ⁶ C⁸ C⁹ pakkaṇṭo. ⁷ C¹⁰ aṅgārā.

dānaśīlaśamivannaṇaṇena dhammaṃ desetvā mahājanena parivuto attano nivesanam eva pavasiṭṭvā yāvajīvaṃ dānādini puññaṃ karitvā yathākammam gato.

Sattbā „na idam gohapati acchariyam yam tvaṃ eṇaṃ dassana-sampannaṃ etarahi devatāya na kampito, pubbe paṇḍitahī katam eva acchariyam“ ti imam dhammaḍḍesaṇam āharitvā atisaṃdhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi. „Tadā paccekabuddho tatth¹ eva purisibhāyi, Māraṃ parājayitvā padumakaṇṭhikāya jhātvā paccekabuddhasa pinda-pāṇḍūyako Bōraḡasasiṇṇhi paṇa aham etā²“ ti. Khadiraṅgāra-jātakaṃ. Kulāvakaṃvaggo catuttho.

5. ATTHAKĀMAṀVAGGA.

1. Losakajātaka.

Yo atthakāmaṃsā¹ ti. Idam Sattbā Jetayane viharanto Losakatissatttheraṃ nāma² ārabbhā kathesi. Ko paṇ³ esa Losakatissattthero nāma⁴ ti Kosalaratthe oḷo attano kulaoḷsako kevaṭṭo-puttako alābhi bhikkhu. So kira nibhattatṭṭhānta ravitvā Kosalaratthe ekasmiṃ kulasaḥasavāse⁵ kevaṭṭagāme ekissa⁶ kevaṭṭiyā kuccibhūmiṃ paṭisaṃdhiṃ-gaṇhi. Tassa paṭisaṃdhiḡaḡaḡadivase tatth⁷ kulasaḥasam⁸ jālakastham nadiyaṃ ca talākādise⁹ ca macche pariyeṇantam ekam khuddakamaṇḇham pi alāstha. Tato paṭṭhāya ca so kevaṭṭā pariḡhāyanti yeva. Tasmim pi kuccigāme yeva nomaṃ gāme sattavāre aggimā dādḡho sattavāre raḡḡā dādḡto. Evaṃ anukkamaṃ duggatā jātā. Te cintayimsu: „pubbe umāḷkaṃ evaṇḡpaṃ n¹ atthi, idāni paṇa pariḡhāyāma, umāḷkaṃ antare ekāya kālakapaṇiyā āharitabbam, dve vaggā homā“ ti paṇa paṇca kulastāni ekato abeṇm. Tato yathā tassa mātāpitare so koṭṭhāso pariḡhāyati tare vadḡhati. To „tam pi koṭṭhāsam dvividhā tam pi dvividhā“ ti evaṃ yāva tam eva kulam ekam abosi tāva vibhajitvā tesam kālakapaṇibhāvam ātrā pothetvā nikkaḡḡhimsu².

¹ C¹ onite nāma. ² C² kulasaḥasam. ³ C³ ekaso. ⁴ C⁴ nam. ⁵ C⁵ kulasaḥasam. ⁶ C⁶ talā. ⁷ C⁷ talā. ⁸ C⁸ talā. ⁹ C⁹ nika.

Ath' assa mātā kicchena jivānānā paripakkhe gabbhe ekasmin thāne vijāyi. Paṇḍinabharikassattam na sakkā āsētuṃ, antoghaṇe dīpa viya hi 'eva' hadaye arahattassa upanissayo jāhati. Sā taṃ dārakam paṭijaggitvā ādhāvītā paridhāvītā¹ vicarapakkāle ekam assa kapālāham hatthe datvā puttam „ekaṃ gāraṃ parivā²“ ti pesetvā palātā. So tato paṭṭhāya ekako ra hutvā tattva bhikkhāham pariyesitvā ekasmin kicchena jivikam kappeti. So anukkameṇa sattarassiko hutvā ekasmin gehadvāre ukkhaḍḍhovanassa chaddhātthāne lāko viya ekekam siṅhaṃ occinitvā khādati. Atha kam dhammasenāpati Sāvattihim piṇḍāya anamāne dvēra „ayam satto atikāraṇāppatto kataragāmaṇāsiko na kho“ ti tassam matasittam vaḍḍhitvā „ehi re“ ti āha. So gacchitvā theram vudhītva aññhāsi. Atha nam thero „kataragāmaṇāsiko si, khami vā te mātāpitaro“ ti pucchā. „Aham bhaṇte nippaccayo, mayham mātāpitaro nam issāya “khami amhā“ ti nam chadditvā palātā“ ti „Apī pama pabbajessanti“. „Bhaṇte, aham tāva pabbajeyyam, mādissāṃ paṇa kapānam³ ko pabbajessanti“. „Aham pabbajessāmi“. „Sādhu pabbajethā“ ti. Thero tassa khādunīyam bhojanīyam⁴ datvā taṃ viharāṃ uttvā sahatthen⁵ eva mahāpetrā pabbajetvā paripunnavassam upasampādesi. So mahallakakāle Losakatissatthero ti paññāyittha nippaṇṇo appalābho. Tena kira sandhadāne pi knechupāro na laddha-pubbe jivitaḍḍhatanānattikam eva labhati. Tassa hi patto ekasmin āve yāgūlānko diṇo patto samatittiko hutvā paññāyati. Atha manussā „amassa patto puro“ ti paññāyittha⁶ heitthā yāgom deṇi. Tassa patto yāgum dānakāle manussānam bhājane yāgum antaradhāyatiti pi vudanti. Khajjakūḍien pi es⁷ eva nayo. So apareṇa samayena vipassanam vaḍḍhetvā aggaphale arahatto paṭiṭṭhito pi appalābho ra aboti⁸. Ath' assa anupubbena āyusanikkhāreṇa parihīneṇa parimūḍhānadivasa sampāpuri. Dhammasenāpati āvajjento tassa parimūḍhā-pahāvāṇam ātvā „ayam Losakatissatthero ajja parimūḍhāyessati, ajja mayā etassa yāradattham āhāraṃ dātam vattasiti“ taṃ ādāya Sāvattihim piṇḍāya parisi. Thero taṃ issāya tāva bahumanussāya Sāvattihīyā hattham pasāretvā vandanaṇattam pi nālattha. Atha nam therō „gacchānso, āsuṇasūlāya nisidā“ ti oyyoletvā „mam Losakassa deṭhā“

¹ C¹ omits eva. ² C¹ omits paridhāvītā. ³ C¹ omits na. ⁴ C¹ chaḍḍhitā.

⁵ C¹ kapana. C² kapana, C³ kapana 1017, to kapanaṇ. ⁶ all three MSS. -jessanti.

⁷ C¹ C² -niyam -niyam, ⁸ as all three MSS. instead of paññāyita. ⁹ C¹ appalābho si.

'ti laddhāhāram pesesi. Tam gahetvā gatā Losakatheram asarittā sayam eva bhoṇḍinsu. Atha therassa uṭṭhaya vihāram gamanakālo Losakatissatthere gantvā theram vandi. Thero avattitvā tūtako va „laddhaṃ te āruso bhattā” ti pucchī. „Labbhissāma na bhante” ti. Thero samvegappatto kālam olokesi. Kālo atikkanto. Thero „hot” āruso, idh' eva nisidā” 'ti Losakatheram āsanasāyā nisidāpetvā Kosalarāṇṇo nivesanam agamāsi. Rājā therassa pattam gāhāpetvā „bhattassa akālo” ti pattapūram catumadhuram dāpesi. Thero tam ādāya gantvā „ch' āruso Tissa, imam catumadhuram bhoṇḍā” 'ti vatvā pattam gahetvā va uṭṭhāsi. So thero gāravena lajjanto na paribhuñjati. Atha sam thero „ch' āruso Tissa, aham imam pattam gahetvā va tūssāmi, tam nisiditvā paribhuñja, sace imam pattam hatthato muñceyyam kiñci na bhavēyyā” 'ti āha. Athāyasmā Losakatissatthero¹ aggasaro dhammasenāputimhi pattam gahetvā tūte² catumadhuram paribhuñji. Tam therassa ariyaddhibalena parikkhayaṃ na agamāsi. Tadā Losakatissatthero³ yavadattham udarapūram katvā paribhuñji, tam divasam yeva va anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyi. Sammasambuddho sutike thatvā sarīranikkhepanā kāresi. Dhātuyo gahetvā cetiyam karimān. Tadā bhikkhū dhammasabbhāyam sannipatitvā „āruso, Losakathero apuṇṇo appalābhi, vevurūpena nāma apuṇṇena appalābhina kutham ariyadhamma laddho” ti kathentā⁴ nisidimā. Satthā dhammasabbhāyam gantvā „kāya nu 'tiha bhikkhave etarahi kathāya sammisinnā” ti pucchī. Te „imāya nāma bhante” ti ārocesuṃ. Satthā „bhikkhave, ese bhikkhu attano alābhībhāvaṃ⁵ ca⁶ ariyadhammalābhībhāvaṃ⁷ ca attanā va akāsi⁸, ayaṃ hi pubbe pavesam lūhantarāyam katvā appalābhi⁹ jāto, aniccam dukkham ananta¹⁰ ti vipassanāya yuttabhāvasa phalaṃ ariyadhammalābhi¹¹ jāto” ti vatvā attim āhāsi.

Attito Kassapasammāsambuddhakālo¹² sūnataro bhikkhu ekam kuṭumbikam¹³ nissāya gāmakāvāse vasati pakatatto ellavā vipassanāya yuttapayutto. Ath' eko khīnāsavathero samavattasamvāsā¹⁴ vasaṃāno pubbe na tassa bhikkhuno upatthākakūṭumbikassa¹⁵ vasaṃgāmanā sampatto. Kuṭumbiko

¹ C¹ -tissatthere. ² C² -tūta. ³ C³ C⁴ kathento. ⁴ C⁵ alābhībhāvadāhaṃ. ⁵ C⁶ -lābhi. ⁶ C⁷ C⁸ katāsi. ⁷ C⁹ C¹⁰ -bhi, C¹¹ -lābhi corr. to -lābhi. ⁸ C¹² C¹³ -bhi. ⁹ C¹⁴ Kassapasambuddha-. ¹⁰ C¹⁵ C¹⁶ kuṭumbikam. ¹¹ C¹⁷ samavattavāsanā, C¹⁸ samavattasavāsā corr. to samavattavāsanā. ¹² C¹⁹ C²⁰ -kuṭumbi-

therassa iriyāpathe yeva paṭḍitvā pattam ādāya gharani pave-
setvā sakkaccaṃ bhojetvā thokaṃ dhammakathaṃ sutvā theram
vanditvā „bhante, amhākaṃ dharavihāraṃ¹ eva gacchatha,
mayam sāyaṇhasamaye² āgantvā passissāmā³“ ti āha. Thero
vihāraṃ gantvā nevāsikatheraṃ vanditvā apucchitvā ekamantaṃ
nisīdi. So pi tena saddhiṃ patisanthāraṃ katvā „laddho te
āvuso bhikkhāhāro“ ti pucchi. „Āma laddho“ ti. „Kahaṃ
laddho“ ti. „Tumhākaṃ dharagāme kuṭumbiyaghare“ ti evaṃ
ca pana vatvā attano senāsanaṃ pucchitvā patijaggitvā patta-
civaraṃ patisāmetvā jhānasukhena phalasukhena vitināmento
nisīdi. So pi kuṭumbiko sāyaṇhe⁴ gandhamālāṃ⁵ c⁶ eva dīpate-
laṃ ca gāhāpetvā vihāraṃ gantvā nevāsikatheraṃ vanditvā
„bhante, eko āgantukathero atthi, āgato nu kho“ ti pucchi.
„Āma āgato“ ti. „Idāni kahaṃ“ ti. „Asukasenaśane nāmā⁷“
ti. So tassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisīno
dhammakathaṃ sutvā attalavelāya cetiyaṃ ca bodhiṃ⁸ ca⁹ pūjetvā
dīpe jāletvā ubho pi jane nimantetvā gato. Nevāsikathero pi
kho „ayaṃ kuṭumbiko paribhinno, sac¹⁰ ayaṃ bhikkho imasmiṃ
vihāre vasissati na maṃ esa klamiṇca gaṇayissatīti“ therō¹
anattamanantaṃ² āpajjitvā „imasmiṃ vihāre etassa avasanākāro
mayā kātaṃ vaṭṭatīti“ tena upatthānavelāya āgatena saddhiṃ
kiñci na kathesi. Khināsavathero tassa sījhasayam jāmitvā
„ayaṃ thero mama kule vā gaṇe vā apalibuddhabhāvāṃ na
jānātīti“ attano vasanattthānaṃ gantvā jhānasukhena phala-
sukhena vitināmesi. Nevāsiko pi punadivasena kapitthena gaṇ-
dīm paharitvā nakhena dvāraṃ ākoṭetvā kuṭumbiyassa gehaṃ
agamāsi. So tassa pattam gahetvā paṇṇattāsane nisīdāpetvā
„āgantukathero kahaṃ bhante“ ti pucchi. „Nāhaṃ tava kulū-
pakassa pavattim jānāmi, gaṇḍim³ paharanto dvāraṃ āko-
ṭento pahodhetum nāsakkhīṃ, hiyyo tava gehe paṇṇatabbojanam

¹ C¹ āhāra- ² C² sāyaṇha- C³ sāyaṇha- ⁴ C⁴ bodhiyāna- ⁵ C⁵ C⁶ thero.

⁶ C⁷ anattamanantaṃ, C⁸ anattamattam- corr. to anattamanantaṃ. ⁹ so all three

bhūṇṇitvā jīrāpetum asakkonto 'idāni niddam okkanto yeva bhavissati' tvaṃ paṣīdamāno evarūpesu thānesu yeva paṣīdasi¹ āha. Khīṇāsavathero pi attano bhikkhācāraveśam sallakkhetvā sarīraṃ patijaggitvā puttacivaram ādāya ākāse appatitvā aññattha agamāsi. So kuṭṭumbiko nevāsikatheraṃ sappinadhu-sakkarābhīsamkhataṃ pāyāsam pūyevā pattam gaudhacūṇṇehi ubbattetvā puna pūretvā „bhante, so thero maggakilanto bhavissati, idam assa harathā“² ti adāsi. Itaro apaṭikkhipitvā va gahetvā gacchanto „sace so bhikkhu imaṃ pāyāsam pivissati gīvāya gahetvā nikkadḍhiyamāno pi na gamissati, sace paṇāham imaṃ pāyāsam manussassa dassāmi pākatam me kammaṃ bhavissati, sace udake opilāpessāmi udakapītthe sappi paññāyissati, sace bhūmīyaṃ chaddhessāmi³ kākasannipātena paññāyissati, kattha nu kho imaṃ chaddheyyaṃ“⁴ ti upadhārento ekam jhāmaḍḍhetvā disvā aṃgāro viyūhītvā⁵ tatha pakkhipitvā upari aṃgārehi paṭicchadetvā vihāraṃ gato. Tam bhikkhuṃ adisvā cintesi: „addhā so bhikkhu khīṇāsavo mama ajjhasayaṃ viditvā aññattha gato bhavissati, aho mayā udarahetu ayuttam katva“⁶ ti tāvad ev' assa mahantaṃ domanassam udapādi, tato patthāy⁷ eva ca manussapeto hutvā na cirass' eva kalam katvā niraye nibbatti. So bhūṇi vassasatasahassāni niraye paccitvā pakkāvasseena patipāṭiyā pañcajātisatesu yakkho hutvā ekadivasam pi udarapūraṃ āhāraṃ na labhī. Ekadivasam pana gubbhamaṇaṃ udarapūraṃ labhī. Puna pañca jātisatāni⁸ sunakho ahoṣi. Tadaṃ ekadivasam bhattavamanam udarapūraṃ labhī. Sesakāle pana tena udarapūro āhāro nāma na laddhapubbo. Sunakha-yonito pana cavitvā Kasiṇaṭṭhe ekasmiṃ gāme daggatakule nibbatti. Tassa nibbattito patthāya tam kulam paramadogga-tam eva jātam. Nābhito uddhaṃ udakakaṇḍjikamattam⁹ pi na labhī. Tassa pana Mittavindako ti nāmaṃ ahoṣi. Mātā-

¹ C² chaddhessāmi. ² C² chaddheyyaṃ. ³ C² viyūhītvā, C⁴ viyūhītvā corr. to viyūhītvā. ⁴ C² paññāssāmi. ⁵ C² -kaḍḍhika.

pitaro jātakadokkhami adbhivāsetum asakkontā „gaccha kāḷa-
kannikā“¹ 'ti tam pothetvā nīharimsu. So appatisarano vica-
ranto Bārāṇasim agamāsi. Tada Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ
disāpāṃmokkha ācariyo hutvā pañca mānavakasatāni sippaṃ
vācesī. Tada Bārāṇasivāsino duggatānaṃ paribbayaṃ datvā
sippaṃ sikkhāpenti. Ayam pi Mittavindako Bodhisattassa san-
tike puññasippaṃ sikkhati. So pharuse anevādakkhamo tam
tam paharuto² vicarati, Bodhisattena ovadiyamāno pi ovādaṃ
na gaṇhāti, tam nissāya āyo pi 'ssa mando jāto. Atha so
mānavakehi saddhīm bhagḍitvā ovādaṃ agaṇhanto tato palāyitvā
āhindanto ekaṃ paccantagāmaṃ gantvā bhatinaṃ katvā jīvati.
So tattha ekāya duggatitthiyaṃ saddhīm saṃvāsam kappeṃ. Sā
tam nissāya dve dārake vijāyī. Gāṃavāsino „ambhākaṃ susā-
sanaṃ dussāsanaṃ āroceyyāse“³ Mittavindakassa bhatim⁴ datvā
tam⁵ gāṃadvāre kuṭikāya vasāpesum. Tam paṇa Mittavindakaṃ
nissāya te paccantagāṃavāsino sattakkhattum rājadandaṃ adāmaṃ,
sattakkhattum tesam gehāni nijjhāyimsu, sattakkhattum talākaṃ
chijji. Te cintayimsu: „ambhākaṃ pubbe imassa Mittaviṇḍa-
kassa anāgamanakāle⁶ evarūpaṃ n' atthi, idāni paṇ' assa āga-
takālato patthāya pariḥāyama"⁷ 'ti tam pothetvā nīharimsu.
So attano dārake gaḥetvā aññattha gacchanto ekaṃ amanussa-
pariggahaṃ atavim pāvīsi. Tatth' assa amanussā dārake ca
bhariyaṃ ca māretvā māsaṃ khādimsu. So tato palāyitvā
tato tato āhindanto ekaṃ Gambhīraṃ nāma paṭṭanagāmaṃ
gāṃvāṇissajjanadvāse⁸ yeva patvā kammakaro hutvā nāvaṃ
abhūrohi. Nāvaṃ samoddapitthe sattāhaṃ gantvā sattame divase
samoddamaḥḥe ākotetvā thapitā viya⁹ atthāsi. Te kāḷakāṃ-
salākaṃ vāresum. Sattakkhattum Mittavindakassa¹⁰ eva¹¹ pāpuṇi¹².
Manussā tass' ekaṃ vegukalāpakam datvā hatthe gaḥetvā sa-
mudde khipimsu. Tasmim khittamatte nāvaṃ agamāsi. Mitta-

¹ C² pahārento. ² C² addo va. ³ C² naḥ. ⁴ C² anāgamanakāle. ⁵ C² ovadi-

⁶ C² vīndakassera. ⁷ C² C² -pi.

vindako veṇukalāpe nipajjitvā samuddapitthe gacchanto Kassa-
pasammāsambuddhassa kāle rakkhitasīlassa phūlena samudda-
pitthe ekaṃhiṃ phalikkavimāne catasso devadhītā patilabbhivā
tāsam santike sukhaṃ anubhavamāno sattāhaṃ vasi. Tā pana
vimānapetiyo sattāhaṃ sukhaṃ anubhavanti. Sattāhaṃ duk-
khaṃ anubhavitoṃ gacchamānā „yāva mayam āgacchāma tāva
idh' eva lobhīti“ vatvā agamamsu. Mittavindako tāsam gatakāle
veṇukalāpe nipajjitvā parato gacchanto rajatavimāne attha de-
vadhītaro labhi. Tato pi paraṃ gacchanto maṇivimāne soḷasa
kanakavimāne dvattimsa devadhītaro labhi. Tāsam pi vacanam
akatyā parato gacchanto atfaradīpake ekaṃ yakkhanagaraṃ
addasa. Tatth' ekā yakkhiṇī ajarūpena vicarati. Mittavindako
tassā yakkhiṇībhaṇaṃ ajānanto „ajamaṃsaṃ khādiasāmiti“ taṃ
pāde aggahesi. Sāyaṃ yakkhānubhāvena taṃ ukkhipitvā khipi.
So tāva khitte samuddamatthakena gantvā Bārāṇasīyaṃ pari-
khāpitthe ekaṃhiṃ kantakagumbamatthake pativā pavattamāno
bhūmiyaṃ patitthāsi. Tasmiṃ ca samaye tasmiṃ parikhāpitthe
rañño ajikā caramānā corā haranti. Ajikagopakā „core gaṇ-
hissāmā“¹ ti ekamantaṃ nīlā atthamsu. Mittavindako pavat-
itvā bhūmiyaṃ thito tā ajikā disvā cintesi: „ahaṃ samudde
ekaṃhiṃ dīpake ajikaṃ pāde gahetvā tāva khitto idha patito,
sace pan' idāni ekaṃ ajikaṃ pāde gahissāmi sā maṃ parato
samuddapitthe vimānadevatānaṃ santike khipissatīti“² so evaṃ
ayoniso manasi karitvā ajikaṃ pāde gaṇhi. Sā gahitamattā vi-
ravi. Ajikagopakā ito e' ito ca āgantvā taṃ gahetvā „ettakaṃ
kālaṃ rājakule ajikākhādako esa coro“ ti taṃ koṭṭetvā bandhi-
tvā rañño santikaṃ neṇti. Tasmiṃ khaṇe Bodhisatto paṭi-
satamāṇavakaparivuto nagarā nikkhamma mahāyātaṃ gacchanto
Mittavindakaṃ disvā sañjānitvā te manusee āha: „tāta, ayaṃ
amhākaṃ antevāsiko, kasmā taṃ gaṇhitthā“³ ti. „Ajikacorako
ayya ekaṃ ajikaṃ pāde gaṇhi, tasmā gahito“ ti. „Tena h'

¹ C¹ C² khipissatīti, C³ khipissasīti.

etaṃ ambhakaṃ dāsaṃ katvā detha, amho nissāya jivissatīti¹.
Te „sādhu ayya“² ti taṃ vissajjetvā agamanāsu. Atha naṃ
Bodhisatto „Mittavindaka tvam ettakaṃ kālaṃ kamaṃ vasitī“
pucchī. So sabbaṃ attanā katakammaṃ ārocesi. Bodhisatto
„atthakāmanāṃ³ vacanaṃ akaronto⁴ etaṃ dukkhaṃ pāpuṇa-
tīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanam
ajjivā pādam olubbha Mittako viya socatīti. 40.

Tatha atthakāmassā⁵ ti vaddhita lochāntassa, hitānukampino ti
hitena anukampamānassa, ovajjamāno ti munikena hitarittena ovaḍḍhamāno,
na karoti sāsanam ti amasatīhiṃ na karoti dubbaco anovādako boṭi, Mittako
viya socatīti yathā ayaṃ Mittavindako ajjivā pādam gabetvā socati kīṭamati
evaṃ niccaḷāṇaṃ socatīti imāya gāthāya Bodhisatto dhammaṃ devesā. Evaṃ
tena dāteṇa etaṃe addhāne tīṇa yeva attabhāveṇa kuncchīpura laddhapubbo,
yakkheṇa hutvā ekadivasaṃ gubbhamalaṃ laddhaṃ annakheṇa hutvā ekadivasaṃ
bhāttavamaṇaṃ paritubbhādivasaṃ dhammasenāparisākrubbhāveṇa ratumadhuraṃ
laddhaṃ, evaṃ paranta lābhastariyakaṇaṃ nāma mahāloṇaṃ ti vedittabhaṃ.

Tasmīṃ pana kāle so pi ācariyo Mittavindako pi yathā-
kaṃmaṃ gato.

Satthā „evaṃ bhikkhave attanā appalābhībhāvaṃ ca ariyadhamma-
lābhībhāvaṃ ca sayam eva esu akāseti“ imaṃ dhammādevanaṃ āha-
ritvā anusundhīṃ ghatetvā jātakam samodhānesi. „Tadā Mittavindako
Losakatissatthero ahoṣi, diṣṭāmekkhācariyo pana aham evā“⁶ ti.
Losakajātakam.

2. Kāpotaḷāka.

Yo atthakāmassā⁷ ti. Imaṃ Satthā Jetavana vīṭanta
aṇṇataraṃ loṇabhikkhaṃ ārabhha kathesi. Tassa loṇabhāvo Nava-
nipāte Kākaḷātake⁸ āvīṭhāvasati. Tadā paṃ taṃ bhikkhū „ayam
bhaṇte bhikkhu loṇa“ ti Satthya ārocesum. Atha naṃ Satthā „saccaṃ

¹ C¹ atthakāmanāṃ, C² atthakāmanāṃ. ² so all three MSS. ³ C¹ Kākaḷātake.

kim tvaṃ bhikkhu lolo" ti pucchā. „Ama bhante" ti. Satthā „pubbe pi tvaṃ bhikkhu lolo, lolakāraṇā jīvatakkhayaṃ patto, punāpi tvaṃ nissāya attano vasaṃatthānā parihiṃ" ti evaṃ uttama āhāri.

Ante Bārāṇasīyaṃ Brahmaṇḍatte raḥḥam karente Bodhisatto pārāpatayoniyaṃ nibbatti. Tada Bārāṇasīvāsino puñṇakāmatāya tasmim tasmim thāne saṅgānaṃ sukhavāsattāya thusapacchiyo¹ olambenti. Bārāṇasissetthino pi bhattakārako attano mahānase ekaṃ thusapacchiṃ olambetvā thapesi. Bodhisatto tattha vasaṃ kappesi. So pāto va nikkhamitvā gocare caritvā sāyaṃ āgantvā tattha vasaṃtā kalam kbepeṭi. Ath' ekadivasam eko kaho mahānasamatthakena gaecchanto ambhānambhāmacchamamsānaṃ² dūpanavasaṃ ghāyitvā lobham uppādetvā „kin nu kho nissāya imam macchamamsānaṃ labhissāmi" avidāre nisiditvā parigaḥhanto sāyaṃ Bodhisattam āgantvā mahānasaṃ pavisaṃtāṃ disvā „imam pārāpatam nissāya macchamamsānaṃ labhissāmi" punadivase pāto va āgantvā Bodhisattassa nikkhamitvā gocarattāya gamanakāle piṭṭhito piṭṭhito agamāsi. Atha naṃ Bodhisatto „kasmā tvaṃ samma ambhehi saddhim carasīti" āha. „Sāmi, tumhākaṃ kiriya mayham rucanti, ito paṭṭhāya tumhe upaṭṭhakissāmi". „Samma, tumhe aññagocarā mayam aññagocarā, tumhehi ambhakaṃ upaṭṭhānaṃ dukkaraṃ" ti. „Sāmi tumhāgocaragahanakāle³ aham pi gocaraṃ gabetvā tumhehi saddhim yeva gamissāmi". „Sādho, kevalaṃ te appamattena bhavitabbaṃ" ti. Evaṃ Bodhisatto kalam ovaditvā gocare caranto tinabijādini⁴ khadati. Bodhisattassa pana gocaragahanakāle kaho gantvā gomayapīṇaṃ apānetvā pāpake khādītva odaraṃ pūretvā Bodhisattassa santikaṃ āgantvā „sāmi, tumhe ativeḥam caratha, atibabubhakkhena nāma bhavitom na vaṭṭatīti" evaṃ Bodhisattena gocaraṃ gabetvā sāyaṃ āgaecchantena saddhim yeva mahānasaṃ pavisi.

¹ C² - pacchayo. ² both MSS. ambhānambhā-. ³ so both MSS. instead of tumhākaṃ-. ⁴ C² tinabijāni, C¹ kinabijādini.

Bhattakārako „ambhākam kapoto aññam pi gahetvā āgato“¹ ti kākassa pi pacchimṭhapesi. Tato patthāya dve janā vasanti. Ath' ekadivasaṃ seṭṭhissa bahum macchamamsaṃ āharissu. Tam adāya bhattakārako mahānase tattha tattha olambesi. Kāko taṃ disvā lobham uppādetvā „sve gocarabhumim agantvā“² mayā idam eva khāditaḥ³ ti rattim tintinanto nipajji. Punnadivase Bodhisatto gocarāya gacchanto „ehi samma kākā“⁴ 'ti āha. „Sami, tumhe gacchatha, mayham kucchirogo atthhīti“⁵. „Samma, kākānaṃ kucchirogo nāma kadāci na bhūtapabbo, rattim tisu yāmesu ekekaṃ yāme mucchitā honti, dipavattim gilitakāle pana nesaṃ muhuttaṃ titti“⁶ hoti, tvaṃ imaṃ macchamamsaṃ khādītukāmo bhavissasi, ehi manuseparibhogo nāma tumhākaṃ dupparibhañjiyo, mā evarūpaṃ akāsi, mayā saddhim yeva gocarāya gacchahīti“⁷. „Na sakkomi sāmīti“⁸. „Tena hi paññāyissasi sakena kammena, lobhavaṃ agantvā“⁹ appamatto hohīti“ taṃ ovaḍitvā Bodhisatto gocarāya gato. Bhattakārako nūnappakāraṃ macchamamsavikātiṃ¹⁰ sampādetvā usumanikkhamanattāhaṃ bhājanāni thokaṃ vivaritvā rasaparissāvanakaroṭṭim bhājanamatthake ṭhapetvā bahi nikkhamitvā sedāṃ muñcamāno atthāsi. Tasmim khāne kāko pacchito sisaṃ ukkhipitvā bhattagehaṃ olokento tassa nikkhamitabhāvaṃ űatvā „ayaṃ dāni mayham manorathaṃ pūretvā mamsaṃ khādītum kālo, kin nu kho mahāmamsaṃ khādāmi udāhu cunnikamamsaṃ“¹¹ ti cintetvā „cunnikamamsena nāma khippaṃ kucchim pūretum na sakkā, mahantaṃ mamsakhaṇḍaṃ āharitvā pacchīyaṃ nik-khipitvā khādamaṇo nipajjissāmīti“¹² pacchito uppatitvā rasakaroṭṭiyaṃ nilīyi. Sā kilīti saddam akāsi. Bhattakārako taṃ saddam sutvā „kin nu kho etaṃ“¹³ ti pavattho kākam disvā „ayaṃ dātthakāko mayā seṭṭhino pakkamamsaṃ khādītukāmo, ahaṃ kho pana seṭṭhim nissāya jivissāmi na imaṃ balāṃ, kin me iminā“¹⁴ ti dvāraṃ pīdhāya kākam gahetvā sakalasariro pat-

¹ C² āgato. ² C² tinti. ³ C² āgato, C² āgato corr. to āgato. ⁴ Both MSS. -sati-.

tāni lūcchitvā addasiṅgiveraṃ lonajirakūya¹ kottetvā ambilātak-
kena ālojetvā ten' assa sakalasarīraṃ makkhetvā taṃ kākāṃ
pacchiyaṃ khīpi. So adhimattavedanābhībhūto tintināyanto²
nipajji. Bodhisatto sāyaṃ āgantvā taṃ vyasanappattaṃ diṣṭvā
„lolakūka mama vacanaṃ akatvā tava lobhaṃ nissāya mahā-
dukkhaṃ patto sīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanam
kapotakassa vacanaṃ akatvā
amittahatthathagato va setīti. 41.

Tattha kapotakassa vacanaṃ akatvā-ū pārāpato hitānukampina-
naṃ akatvā, amittahatthathagato va setīti amittinaṃ anattahatthakānaṃ
dukkhuppāḍakapuggalaṇaṃ hatthatham hatthapatham gato, syaṃ kūko viya
puggalo mahantaṃ vyasanaṃ patvā anussarāmino setīti.

Bodhisatto imaṃ gātham vatvā „idāni mayā ca³ etasmiṃ
thāne na sakkā vasitun“⁴ ti aññattha gato. Kūko tatth' eva
jīvitakkhayaṃ patto. Atha naṃ bhattakārako saddhīṃ pacchiyā
gahetvā saṃkāraṭṭhāne chaḍḍesi.

Sattāpi „na traṃ bhikkhu idān' eva lolo pubbe pi lolo yeva,
taṃ ca puna te lolyaṃ nissāya paṇḍitāpi sakamhā āvāsā paridhā“⁵ ti
imaṃ dhammadesanāṃ āharitvā saccaṃ pakāsesi. Saccupariyosāne so
bhikkhu anāgāmiṃphalaṃ patto. Sattā anussandhīṃ ghaṇetvā jātakaṃ
samosdhāvesi: „Tadā kūko lolabhikkhu ahoṃ, pārāpato pana aham
evā“⁶ ti. Kapotajātakaṃ.

3. Veḷukajātaka.

Yo atthakāmassa⁷ 'ti. Idāni Sattā Jetavana viharanto
aṇṇateruṃ dubbacabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tam' hi Bhagavā
„saccaṃ kiṃ traṃ bhikkhu dubbaco“⁸ ti pacchitvā „saccaṃ bhante“⁹
ti vutto „na traṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

¹ C^o lonajirakūya. ² C^o tintinayanto. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. tam.

duḥhacattā¹ yeva ca paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā sappamukho² jīvita-
kakkhayaṃ patto sīti³ yadvā atitāṃ āhāri:

Atte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjāṃ kārante
Bodhisatto Kāsiraṭṭhe mahābhogakulē nibbatto viññātāṃ
patvā kāmesu ādīnavāṃ nekkhamme cānisamsaṃ diāvā kāme
pahāya Himavantaṃ pavāsivā isipabbajjāṃ pabbajitvā kasiṇa-
parikammaṃ katvā pañca abhiññā attha samāpattiyo uppādetvā
jhānasukkhena vītinaṃto aparabhāge mahāparivāro pañcali
tāpasasatehi parivuto gāṇasa satthā hutvā vihāsi. Ath' eko
āsivisaipotako attano dhammatāya caranto aṇṇatarassa tāpasassa
assamapaḍaṃ patto. Tāpaso tasmiṃ puttasiṇhaṃ uppādetvā
taṃ ekaṃhiṃ veļupabbe sayāpetvā patijaggati. Tassa veļu-
pabbe sayanato Veļuko tv-eva nāmaṃ akāṃsu. Taṃ putta-
siṇhena patijagganato tāpasassa Veļukapitā tv-eva nāmaṃ
akāṃsu. Tada Bodhisatto „eko kira tāpaso āsivisaṃ patijag-
gati”⁴ sntvā pakkesivā „saccaṃ kira tvaṃ āsivisaṃ jaggasīti”⁵
pucchitvā „saccaṃ” ti vutte „āsivisena saddhiṃ viśāso nāma
n' atthi, mā evaṃ jaggasīti” āha. Tāpaso āha: „so⁶ me āca-
riyaputto, nāhaṃ teṇa vinā vattitvaṃ sakkhissāmi”⁷. „Tena
hi etasā” eva santikā jīvitakkhayaṃ pāpunissasīti⁸. Tāpaso
Bodhisattassa vacanaṃ na ganhi, āsivisaṃ pi jahitvaṃ nāsak-
khi. Tato katipāhaccayen' eva sabbe tāpasā phalāphalattāya
gantrā gatattāhaṃ phalāphalassa sulabbhāvāṃ diāvā dve tayo
divase tatth' eva vasāṃsu. Veļukapitāpi tehi saddhiṃ gacchanto
āsivisaṃ veļokapabbe yeva sayāpetvā pidahitvā gato. So puna
tāpasehi saddhiṃ dvihatthaccayena āgantvā „Veļukassa gocaraṃ
dassāmi”⁹ veļupabbaṃ ugghāṭetvā „ehi putta, chātako”¹⁰ sīti¹¹
hatthāṃ pasāresi. Asiviso dvihatthiṃ nirāharatāya kujjitvā
pasāritahatthe ḍasivā tāpasā tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpetvā
araṇṇaṃ pāvisi. Tāpasā taṃ diāvā Bodhisattassa ārocesuṃ.

¹ C² duḥhacattā. ² C² sappamukha. ³ C² amita āha ā. ⁴ C² puttama-
chātako, C² puttachātako.

Bodhisatto tassa sarirakleccanā kāretvā isigānassa majjhe nisīdītvā isinaṃ ovāḍavasena imāṃ gāthāṃ āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamaṇo na kareti āsanaṃ
evaṃ so nihato seti Veḷukassa yathā pitā ti. 42.

Tathā evaṃ so nihato setīti yo hi isinaṃ ovāḍaṃ na gaṇhāti so yathā so tāpaṇo āsīsamukhe pūtibhāvaṃ¹ pavā nihato seti, evaṃ mahāvīriṇāṃ pavā nihato setīti sītibho.

Evam Bodhisatto isigānaṃ ovaditvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā āyupariyosāne Brahmaloce uppajjī.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idāṃ² eva dubbaco, pubbe pi dubbacabhaṇaṃ³ eva ca āsīsamukhe pūtibhāvaṃ⁴ patto“ ti imāṃ dhammasūtesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakāṃ samodhānesi: „Tadā Veḷukapitā dubbacabhiḅḅikkhu ahaṃ, sesaparisiṃ Buddhapariṇā, gaṇasatthā paṇa ahaṃ evā“ ti. Veḷuka-jātakam.

4. Makasajātaka.

Seyye amitto ti. Idam Satthā Magadhesu cārikāṃ caramāno nūnataraṃsīm gāmaṃke bāḷagāṃikamaṇussa⁵ ārabbha kathesi. Tathāgato kira ekamaṃ samaye Sāratthito Magadharajjhaṃ gantvā tattha cārikāṃ caramāno nūnataraṃsī⁶ gāmakāṃ sampāpuṇi. So ca gāmaṃke yebhuyyena andhabālamanaṃsehi yeva osannaṃ. Tatth⁷ ekadivasaṃ te andhabālamanaṃsāṃ samnipatitvā „bho ambe araṇṇaṃ pavāḍitva kammaṃ karonte makkhā khūḍanti, teppaccayā amhākaṃ kammaṃchedo hoti, satthe va dhanuṃ⁸ c⁹ eva āvudhāṃ ca ādāya gantvā makasehi¹⁰ saddhiṃ yujjhītvā sabbamaṃkase vijjhītvā chinditvā ca māreṃ“ ti muntayitvā araṇṇaṃ gantvā „makase vijjhissāṃ“ ti āśāmaṇṇiṇaṃ vijjhītvā ca paharītvā ca dukkhappattā, āgaurā antogāṇe ca gāmaṃmajjhe ca gāmatvāro ca oṇṇajjima. Satthā bhikkhusaṃghaparivuto taṃ gāmaṃ pindāya pāvīsi. Araṇṇā paṇḍitamauussa¹¹ Bhagarantaṃ divā gāmatvāro maṇḍapaṃ katvā buddhapamukhasaṃ bhikkhusaṃ-

1. Cfr. Monatsbericht d. Königl. Akad. d. Wiss. zu Berlin 1858 p. 265. und A. Weber's Ind. Stud. 4. Bd. p. 387. ² C¹ = bhāvaṃ. ³ C² = bāla-. ⁴ C³ = āśāraṇa.

ghassa mahādānaṃ dattvā Saṭṭhāraṃ vanditvā nisīdheṃ. Saṭṭhā tasmiṃ tasmim̐ gāne vaṇṇitamanusse¹ dāvā te upāvake pucchī: „babbū ime gūḷānmanussā, kiṃ etehi katan“ ti. „Bhante ete manussā ‘makasa-yuddham karissāma’² ‘ti gantvā oṇṇamaṇṇaṃ vijjhītvā sayam gūḷān jāta’³ ti. Saṭṭhā „na idān’ eva andhabālamanussā ‘makaso paharissāma’⁴ ‘ti attānaṃ paharanti, pubbe pi ‘makasaṃ’⁵ paharissāma’⁶ ‘ti paraṃ paharapakumanussā’⁷ ahesuṃ yevā’⁸ ‘ti tadvā tehi manussēhi yācīte aññāṃ āharī:

Atte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rājyaṃ kārente Bodhisatto vaṇijjāya jīvikaṃ kappeti. Tada Kāsiratthe ekasmiṃ paccantagāme bahū vaḍḍhaki vasantī. Tatth’ eko phalitavaddhaki⁹ rukkhāṃ tacchati. Ath’ assa eko makaso tambalohathālakapiṭṭhisādisa¹⁰ sise nisīditvā sattiyaṃ paharanto viya sīsaṃ¹¹ mukhatundakena vijjhi. So attano santike nisinnaṃ puttāṃ āha: „tāta, mayham sīsaṃ makaso sattiyaṃ paharanto viya vijjhati, vārehi taṃ“ ti. „Tāta, adhivāsehi, ekappahārena naṃ māressāmiti“¹². Tasmim̐ samaye Bodhisatto pi attano bhaṇḍaṃ pariyesamāno taṃ gāmaṃ putvā tassā vaḍḍhakisālāya nisīnno hoti. Atha so vaḍḍhaki puttāṃ āha: „tāta imaṃ makasaṃ vārehi“¹³. So „vāressāmi tāta“¹⁴ ‘ti tikhiṇaṃ mahāpharasaṃ ukkhipitvā pita piṭṭhipasse thatvā „makasaṃ paharissāmiti“¹⁵ pita matthakam̐ dvidhā bhīndi. Vaḍḍhaki tatth’ eva jīvita-khayaṃ patto. Bodhisatto tassa taṃ kammaṃ diāvā „paccāmitto’¹⁶ pi paṇḍito va seyyo, so hi daṇḍabhayaenāpi manussānaṃ na māressatīti“¹⁷ cintetvā imaṃ gātham āha:

Seyyo amitto matiyā upeto
na te-eva mitto mativippaṇṇo,
„makasaṃ vadhiṣṣan“¹⁸ ti hi eḷamāgo¹⁹
putto pita abbhidaṃ uttamaṅgan ti. 43.

¹ C² vaṇṇa-. ² C² makasā-. ³ C² pahāramaka-, C² paharānaka-. ⁴ both MSS. -vaḍḍhaki. ⁵ C² -thālapīṭṭhi-. ⁶ C² sīsa. ⁷ C² saṇḍānimitto. ⁸ so both MSS.

Tattha seyyo u parasu attano, maḷiyā upeto ti paññāya sammābhūto,
 aṭṭamāgo¹ ti ālābhuṃko tālo putto, pītu abbhidaṃ attamaṃgaṇ² ti attano
 balatīya puttō pi hutvā pītu attamaṃgaṇ³ maññakam makkaṇam mīrasasīmhi
 dviddā bhādi, taṃhi tālasmittato paññito amitto va seyyo ti.

Imaṃ gātham vatvā Bodhisatto eṭṭhāya yathākammam gato.
 Vaḍḍhakissāpi nātakā sarīrakiccaṃ akāraṃsu.

Satthā „evam upāsakā pubbe pi ‘makkaṇam paharivāṃā’⁴ ti param
 paharaṇakamannaṃ⁵ ahesuṃ yevā”⁶ ti imaṃ dhammadessanaṃ āhari-
 tvā anusandhūṇa ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā gātham vatvā
 pakkanto paññitavāṃjjo pana aham eva ahesuṃ” ti. Makkaṇajātakaṃ.

5. Rohiṇijātaka.

Seyyo amitto ti. Imaṃ Satthā Jetavana eṭṭharanto ekaṃ
 Anāthapiṇḍikaseṭṭhiṇo dāsīṃ ārabhva kathesi. Anāthapiṇḍi-
 kassa kira ekā Rohiṇī nāma dāsī⁷ ahesi. Tassa vihiṇipaharaṇatthāṇo⁸
 āgantvā mahallikamāta nipaṇṇi. Taṃ makkhikā parivāretvā sūciyā
 viḍḍhamānā viya khādanti. Sā dhītaraṃ āhu: „amma, makkhikā maṃ
 khādanti, etā vārehiṭi”. Sā „vāressāmi amma”⁹ ti musaleṇa ukkhi-
 pitvā mātu sarīre makkhikā māretvā „vināsaṃ pāpessāmiṭi”¹⁰ mātaraṃ
 musaleṇa paharitvā jīvitaṃkhaṇaṃ pāpeti. Taṃ diṇvā „mātā” ti roḍi-
 tuṃ ārabhi. Taṃ pavattin¹¹ seṭṭhiṇa ārocesuṃ. Seṭṭhi tassa sarīra-
 kiccaṃ kāretvā viḍḍhaṃ gantvā sabbaṃ taṃ pavattin¹² Satthu ārocesi.
 Satthā „na kho gaṇapati eṇā ‘mātu sarīre makkhikā māremhi’ idāṇ”
 eva musaleṇa paharitvā mātaraṃ māresi, pubbe pi māresi yevā”¹³ ti
 vatvā tena yācito atitama āharī.

Attito Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rājjaṃ kārento
 Bodhisatto seṭṭhiṇo nibbatitvā pītu accayena seṭṭhiṭṭhā-
 naṃ pāpuṇi. Tassāpi Rohiṇī nāma dāsī¹⁴ ahesi. Sāpi attano
 vihiṇipaharaṇatthāṇaṃ¹⁵ āgantvā nipaṇṇaṃ mātaraṃ „makkhikā
 me amma vārehiṭi”¹⁶ vuttā evaṃ evaṃ¹⁷ musaleṇa paharitvā mā-
 taraṃ jīvitaṃkhaṇaṃ pāpetvā roḍituṃ ārabhi. Bodhisatto taṃ

¹ so both MSS. ² both MSS. -paharaṇaka-. ³ both MSS. dāsi. ⁴ C¹ -pahā-
 rana-. C² -paharana-. ⁵ C¹ pavatti. C² pavatti corrected to pavattin. ⁶ both
 MSS. dāsi. ⁷ both MSS. -paharana-. ⁸ so both MSS.

pavattim sutvā „amitto pi hi imasmim loke paṇḍito va seyyo“¹
ti cintetvā imam gātham āha:

Seyyo amitto medhavi' yañce bālānukampako,
passa Rohiṇikaṃ jammim mātaraṃ hantvāna socatīti. 44.

Tatha medhavi' paṇḍito hāsi vibhavi, yañce bālānukampako ti
ettha yaṇ ti lūgavipallīko kato so ti nimattha nipāto, yo nāma bālā anukam-
pako tato satagunena sahasagunena paṇḍito amitto honto pi seyyo yeva ti
arho, aha ti yaṇ ti parindhanattha nipāto, noce bālānukampako ti attho,
jammim ti lūgakkhā dandham, mātaraṃ hantvā² socatīti makkhikā mā-
reṣāmīti mātaraṃ hantvā idāni ayaṃ bālā sayam eva rodati paridevati, iminā
kāraṇena imasmim loke amitto pi paṇḍito³ seyyo ti.

Bodhisatto paṇḍitaṃ pasamsanto imāya gāthāya dhammaṃ
desesi.

Satthā „na kho gaṇapati esū idān' eva „makkhikā māreṣāmīti“
mātaraṃ ghaṭesi, pubbe pi ghaṭesi yevā“ ti imam dhammadessanaṃ
āharitvā anussandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā mātā yeva
mātā ahesi, dhītā yeva⁴ dhītā, mahāseṭṭhi⁵ pana aham eva ahesin“ ti.
Rohiṇijātakam⁶.

6. Ārāmadūsakajātaka.

Na ve anattakavalonā ti. Idam Satthā aṇṇatarasim
Komalagūmake uyyānadūsakam ārubhha kathesi. Satthā kira Ko-
malesu cārikaṃ caramāno aṇṇataraṃ gāmakam sampāpuṇi. Tatthi eko
kuṭumbiko Tathāgataṃ nimantetvā attano uyyāne ānāpāpetvā buddha-
pamukhasa saṅghassa dānaṃ datvā „bhante yathāruciya imasmim
uyyāne vicarathā“ ti āha. Bhikkhū atthāya uyyānapālaṃ gahetvā
uyyāne vicarantā ekam āḍḍasaṭṭhaṇaṃ diṇvā uyyānapālaṃ pucchimā:
„upāsaka maṃ uyyānaṃ aṇṇattha sandecchāyaṃ, imasmim pana thāne
koci rukkho vā gaccho vā n' atthi, kiu na kho kāraṇa“ ti. „Bhante
imassa uyyānassa ropanakāle eko gāmadārako ndakam āneṇto imas-
sīm thāne rukkhapotake ummūlaṃ katvā mūlappanuṇṇena odakam

¹ C¹ medhavi. ² so both MSS. ³ C² adda pi. ⁴ C² omits dhītā yeva, in
C² dhītā yeva has been added afterwards. ⁵ C² = seṭṭhi. ⁶ C² rohiṇi-.

siñci. Te rukkapotakā milāyitvā matā, iminā kūraṇena idam thāman
aṅgaṇaṃ jātaṃ¹ ti. Bhikkhū Satthāraṃ upasamkamitvā etam atthaṃ
ārocesuṃ. Satthā „na bhikkhave so gāmadāsako idāṃ” eva ārama-
dāsako, pubbe pi āramadāsako yevā² ti vatvā siñtaṃ āhāsi:

Attā Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente Bā-
rāṇasīyaṃ nakkhattaṃ ghosayimāsu. Nakkhattabherisaddasava-
nakāḷato paṭṭhāya sakalanagaravāsīno nakkhattanissitakā hinvā
vicaranti. Tada raṇṇo uyyāne bahū makkatā vasanti. Uyyā-
napālo cintesi: „nagare nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ, ime vānare
'udakaṃ siñcathā' ti vatvā ahaṃ nakkhattaṃ kiṇṇissāmiti” jeṭ-
ṭhakavānaraṃ upasamkamitvā „samma vānaraṃ jeṭṭhaka, imaṃ
uyyānaṃ tumbhakaṃ pi bahupakāraṃ, tumhe ettha pupphapha-
lapallavāni” khādatha, nagare nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ, ahaṃ
nakkhattaṃ kiṇṇissāmi, yāvāhaṃ āgacchāmi tāva imasmiṃ uyyāne
rukkipotakesu udakaṃ siñcituṃ sakkhissathā” ti pucchā.
„Sādhu, siñcissāmiti”³. „Tena hi appamattā hothā” ti ud-
akaṃ siñcanatthāya tesāṃ cammanḍe c' eva dārukute ca dātvā
gato. Vānarā cammanḍe c' eva dārukute ca gahetvā rukkipo-
takesu udakaṃ siñcanti. Atha ne vānaraṃ jeṭṭhako evaṃ āha:
„bho vānarā, udakaṃ nāma rakkhitaṃ, tumhe rukkipota-
kesu udakaṃ siñcantā uppatetvā uppatetvā mūlaṃ oloketvā
gambhīragateṣu mūleṣu bahū udakaṃ siñcatha agambhīraga-
teṣu appaṃ, pacchā amhākaṃ udakaṃ dullaḃhaṃ bhavissatīti”.
Te „sādhu” ti sampaticchitvā tathā akāse. Tasmīṃ samaye
eko paṇḍitapuriso rājuyyāne te vānare tathā karonte diṣvā evaṃ
āha: „bho vānarā, kasmā tumhe rukkipotake uppatetvā up-
patetvā mūlappamāneṇa udakaṃ siñcathā” ti. Te „evaṃ na
vānaraṃ jeṭṭhako ovadatīti” āhaṃsu. So taṃ vacanaṃ sutvā
„aho vata bho bāḷa apanditā 'atthaṃ karissāma' ti anatthaṃ
eva karontīti” cintetvā imaṃ gāthaṃ āha:

¹ C² -phalavāni, C³ -phalavāni corrected to -palavāni. ² C³ siñcissāmi.

Na ve anathakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti attham dummehho kapi āramiko yathā ti. 45.

Tattha ve ti nipāṇamattarū, anathakusalenā 'ti anatho anāyatanā kusalena attham anāyatanā¹ kāraṇa kusalena ca 'ti attho, atthacariyā ti vaḍḍha-kariyā², sukhāvahā ti evaṇṇena anathakusalena kalyāṇacetikasaṅkhamābhā-tassa atthassa: cariyā na sukhāvahā, na sakkā evaṇṇitun ti attho, khikkhānā: ekanten³ eva hi hāpeti attham dummehho bālapuggala attham karissamā 'ti attham hāpetvā anattham eva karoti, kapi āramiko yathā ti yathā ārame nijutto āramakāḍḍhanako⁴ mukhaṃ attham karissāmuṭti anattham eva karoti evam ye keci anathakusalo tena na sakkā atthacariyaṃ avahitun, so ekasāseṇa attham hāpeti yevā⁵ 'ti.

Evam so paṇḍitapuriso imāya gāthāya vānarajeṭṭhakaṃ ga-
rahitvā attano parisam ādāya uyyānā nikkhami.

Satthā „na bhikkhave esu gūmadūsako idān' eva āramadūsako,
pubbe pi āramadūsako yevā" 'ti vevā imam dhammadessaṃam āharitvā
anusandhiṃ ghaṇetvā jātukaṃ samodhānesi: „Tadā vānarajeṭṭhako
āramadūsakagūmadūsako ahoṃ, paṇḍitapuriso paṇa nāma evā" 'ti.
Āramadūsakajātakaṃ.

7. Vāruṇijātaka.

Na ve anathakusalenā 'ti. Idam Satthā Jetuvane si-
haranto vāruṇidūsakam⁶ ārabha kathesi. Anāthapindikussa kira
sahāyo eko vāruṇivāṇjo tikhiṇaṃ vāruṇiṃ yojetvā hiraṇṇasuvannādini
gahetvā vikkiṇanto mahājane sammipetite „tāta tvaṃ mūlaṃ gahetvā
vāruṇiṃ⁷ dehi"ti⁸ antevāsikam āpāpetvā sayam⁹ mahāyitam āgumāsi.
Antevāsiko mahājanasassa vāruṇiṃ deṇṭo manasse antaranatarā¹⁰ loṇasak-
kharā āharāpetvā khādanto divā „surā aloṇikā bhavissati, loṇam ottha
pakkhīpiṇṇamiti" surācāyiyam uḍḍamattani loṇaṃ pakkhīpītvā teṇṇ
suram ādāsi. Te mukhaṃ pūretvā pūretvā chaḍḍetvā¹¹ „kin te kutaṃ"
ti pucchāmu. „Tumhe suram pīritvā loṇaṃ āharāpete divā loṇaṃ
yojesi" ti. „Evaṇṇaṃ nāma manāpaṇa vāruṇiṃ nāsesi bālā" 'ti taṃ
garahitvā utthāy¹² utthāya pakkantā. Vāruṇivāṇjo¹³ āguttvā ekam pi

¹ C² anatham anāyatanā, read: attho syattanā? ² C² adda ti, for vaḍḍha- read
vaḍḍhi-? ³ both MSS. -pakkhanako. ⁴ C² ārami-, ⁵ so both MSS. ⁶ C² sayam.
⁷ C² antevā. ⁸ C² chaḍḍetvā.

adivā „vāruṇipāyakaṃ kahaṃ gatā“¹ ti pucchā. So tam attham ārocesi. Atha nāhi ācariyo „bālā eva rūpā nāma te surā nāsītā“² ti garahivā imāṃ kāraṇāṃ Anāthapiṇḍikassa ārocesi. Anāthapiṇḍiko „atthi no idam kathāpābhatan“³ ti Jetavanam gantvā Satthāraṃ vanditvā etam attham ārocesi. Satthā „na esa gahapati idān“⁴ eva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsako yevā“⁵ ti vatvā tena yācito atītaṃ āhāri.

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjāṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasīyaṃ seṭṭhi ahoṣi. Tam upanissāya eko vāruṇivāṇiḥo jīvati. So tikkhinam suraṃ yojetvā „imāṃ vikki-pāhūti“⁶ autevāsikam vatvā nahāyitum gato. Autevāsiko taṃ imāṃ gatamatte yeva surāya loṇaṃ pakkhipitvā iminā va nayena suraṃ vināsesi. Atha asa ācariyo āgantvā tam kāraṇaṃ natvā seṭṭhissa ārocesi. Seṭṭhi „anattakusalā nāma bālā ‘attham karissāmā’⁷ ti anattam eva karontīti“⁸ vatvā imāṃ gātham āha:

Na ve anattakusalena attācariyā sukhāvahā,
hāpeti attham dhammedho Koṇḍañño vāruṇim yathā ti. 46.

Tattha Koṇḍañño vāruṇim yathā ti yathā ayaṃ Koṇḍaññasāmaṃko anuvāsiko attham karissāmīti loṇaṃ pakkhipitvā vāruṇim hāpeti parihāpeti⁹ vināsesi evaṃ sabbe pi anattakusale¹⁰ attham hāpeti.

Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desesi.

Satthāpi „na esa gahapati idān“¹¹ eva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsako yevā“¹² ti vatvā anussandhūṃ ghaṭetvā jātakaṃ sumedhānesi: „Tatā vāruṇidūsako idān pi vāruṇidūsako ahoṣi, Bārāṇasīseṭṭhi paṇa aham evā“¹³ ti. Vāruṇijātakaṃ.

8. Vedabbhajāṭaka.

Anupāyena yo atthan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dubbacaṃ bhikkhūṃ ārabha kathesi. Tam hi bhikkhūṃ Satthā „na tvaṃ bhikkhū idān“¹⁴ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva.

¹ C¹ omits parihāpeti. ² C² anattam.

ten' eva vacakāropena papāṭṭānaṃ vacanaṃ akateṃ tūbeṃ asinā dvidhā katvā chinno hutvā magge nipatittha, taṃ ca ekakamā nissāya purisa-sahassaṃ jīvākkhayaṃ pattaṃ¹ ti vatvā atitāṃ āharī:

Attā Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ karente
ekasmiṃ gāmaḥ sūnatara brāhmaṇo Vedabbhaṃ nāma man-
tam jānāti. So kira manto aggho² mahāraho. Nakkhattayoge
laddhe tam mantam parivattetvā ākāsa ulloki, tato³ ākāsa-
sattaratanavassam vassati. Tada Bodhisatto tassa brāh-
maṇassa santike sippam uggaṇhāti. Ath' ekadivasam brāhmaṇo
Bodhisattam ādāya kenaciḥ eva karaniyena attano gāmaṃ nik-
khamitvā Cetiyaṣaṭṭhaṃ agamāsi. Antarāmagge ekasmiṃ
araṇṇatthāne pañcasatā pesanakacorā⁴ nāma panthaghatam⁵
karonti. Te Bodhisattaṃ ca Vedabbhabrāhmaṇaṃ ca gan-
hiṃsu. Kasmā pan' ete pesanakacorā ti vuccanti, te kira
dve jāne gahetvā ekam dhanāharatthāya pesenti, tasmā pe-
sanakacorā t' eva vuccanti, te pi ca pitāputte gahetvā pitaraṃ
„tvam amhākaṃ dhanam āharitvā puttam gahetvā yāhi⁶“ va-
danti, eten' upāyena mātudhitara gahetvā mātaraṃ vissajjenti,
jeṭṭhakakaniṭṭhe gahetvā jeṭṭhakabhātikaṃ vissajjenti, ācariya-
tevasike gahetvā antevāsikam vissajjenti. Te tasmim pi kāle
Vedabbhabrāhmaṇaṃ gahetvā Bodhisattam vissajjesuṃ. Bodhi-
satto ācariyaṃ vanditvā „aham ekāhadvihacenyena āgamissāmi,
tumhe mā bhāyittha, api ca kho pana mama vacanaṃ karotha,
ajja dhanavassāpanakanakkhattayogo bhavissati, mā kho tumhe
akkham asahanto mantam⁷ parivattetvā dhanam vassāpayittha,
sace vassāpessatha⁸ tumhe vināsam pāpuṇissatha ime ca pañ-
casatā corā⁹ ti. Evaṃ ācariyaṃ ovaditvā dhanatthāya agamāsi.
Corāpi suriye attham gacche brāhmaṇaṃ bandhitvā nipajjapesuṃ.
Tam khaṇaṃ yeva pācinalokadhātute paripuggaṃ candamaṇ-
ḍalaṃ uṭṭhāhi. Brāhmaṇo nakkhattam olokento „dhanavassā-

¹ C² aggho. ² C² ta. ³ C² pattha. ⁴ C² pesanakorā. ⁵ C² mātantaṃ

⁶ C² -pessatha.

panakanakkhattayogo laddho, kim me dukkheṇa anubhūtena,
 mantāṃ parivattetvā ratanavassāṃ vassāpetvā corānaṃ dhanāṃ
 datvā¹ yathāsukhaṃ gamissāmīti² cintetvā core āmantesi: „bho
 corā, tamhe maṃ kimatthāya gahitthā“³ ti. „Dhanatthāya
 ayyā“⁴ ti. „Sace vo dhanena attho khippaṃ maṃ bandhanaṃ
 mocetvā sisāṃ nahāpetvā ahatavatthāni acchādetvā gandhehi
 vilimpāpetvā pupphāni piḷandhāpetvā⁵ thapethā“⁶ ti. Corā taṃsa
 kathaṃ sutvā tathā akāṃsu. Brāhmaṇo nakkhattayogaṃ ſiṭṭva
 mantāṃ parivattetvā ākāsaṃ ullekesi. Tāvad eva ākāsa⁷ ra-
 tanāni patīṃsu. Corā taṃ⁸ dhanāṃ sammāddhitvā uttarāsaṃ-
 gesu bhaṇḍikāni katvā pāyīṃsu. Brāhmaṇo pi tesāṃ pacchato
 va agamāsi. Atha te core aññe pañcasatā corā gahīṃsu.
 „Kimatthāṃ amhe gahathā“⁹ ti ca vuttā¹⁰ „dhanatthāya“¹¹ ti
 āhaṃsu. „Yadi vo dhanena attho etaṃ brāhmaṇāṃ gahathā,
 eso ākāsaṃ ulloketvā dhanāṃ vassāpesi, amhākaṃ p’etaṃ eten¹²
 eva dinnā“¹³ ti. Corā core viṣṭāpetvā „amhākaṃ pi dhanāṃ
 dehīti“¹⁴ brāhmaṇāṃ gahīṃsu. Brāhmaṇo „ahaṃ tumbā-
 kaṃ dhanāṃ dadeyyāṃ, dhanavassāpananakkhattayogo pana
 ito samivaccharamatthake bhaviṣṣati, yadi vo dhanena attho
 adhivāsettha, tadā dhanavassāṃ vassāpessāmīti“¹⁵ āha. Corā
 kujjhutvā „ambho duṭṭhabrāhmaṇa, aññesaṃ idāṃ¹⁶ eva dhanāṃ
 vassāpetvā amhe aññāṃ samivaccharaṃ adhivāśāpesīti“¹⁷ tiṇheṇa
 asinā brāhmaṇaṃ dvidhā chinditvā magge chuddetvā varena
 anubandhitvā telā¹⁸ corehi saddhīm yujjhutvā te sabbe pi
 māretvā dhanāṃ ādāya puna dve koṭṭhāsā hutvā aññamañ-
 ñāṃ yujjhutvā addhatiyāni purisaṣatāni ghādetvā etena upā-
 yena yāva dve janā¹⁹ avasiṭṭhā abesuṃ tāva aññamaññāṃ
 ghātayīṃsu. Evaṃ taṃ purisaṣaṇṇassaṃ vināsaṃ pattāṃ. Te
 pana dve janā upāyena taṃ dhanāṃ āharitvā ekasmiṃ gāma-
 samipe gahanaṭṭhāṇe dhanāṃ paṭicchādetvā eko khaggaṃ ga-

¹ C¹ dhatvā. ² so both MSS. ³ C¹ ākāsa. ⁴ C¹ naṃ. ⁵ C¹ vutta corrected to vutta. ⁶ C¹ telā telā.

hetvā rakkhanto nisīdi eko taṇḍale gaṇetvā bhattādi pacāpetunā
 gāmaṁ pāvisi. „Lobho ca nāṁ¹ esa vināsamūlam evā“ ti
 dhanasantike nisinnu cintesi: „tasmiṁ āgataṁ dhanāṁ dve
 koṭṭhāsā bhavissanti, yaṁ nūnāhaṁ taṁ āgataṁ eva
 khaggena paharitvā ghātessaṁ“² ti so khaggaṁ sammahitvā tassa
 āgamaṁ olokento nisīdi. Itaro pi cintesi: „taṁ dhanāṁ dve
 koṭṭhāsā bhavissanti, yaṁ nūnāhaṁ bhatte viṣaṁ pakkhipitvā
 taṁ purisaṁ bhojetvā jīvitaṁ paṇetvā ekako va dhanāṁ
 gaṇheyyaṁ“ ti so nittihite bhatte sayam bhūñjitvā sesake viṣaṁ
 pakkhipitvā taṁ ādāya tattha agamāsi. Taṁ bhattāṁ otāretvā
 thitāṁ eva itaro khaggena dvidhā cchetvā taṁ paṭicchanne
 thāne chaddetvā taṁ ca bhattāṁ bhūñjitvā sayam pi tatth³ eva
 jīvitaṁ paṇetvā. Evaṁ taṁ dhanāṁ nissāya sabbe pi
 vināsaṁ paṇuṇṇhaṁ. Bodhisatto pi kho ekāhadvīhacayena
 dhanāṁ ādāya āgato. Tasmiṁ thāne ācariyaṁ adisvā vippa-
 kinnāṁ pana dhanāṁ disvā „ācariyena mama vacanaṁ akatvā
 dhanāṁ vassāpitāṁ bhavissati, sabbehi vināsaṁ⁴ pattehi bha-
 vitabbaṁ“ ti mahāmaggena pāyāsi. Gacchanto ācariyaṁ mahā-
 magge dvidhā chinnaṁ disvā „mama vacanaṁ akatvā mato“ ti
 dārūṇi uddharitvā citakāṁ katvā ācariyaṁ jhāpetvā vanapap-
 phehi pūjetvā parato gacchanto jīvitaṁ paṇetvā patte pañcasate
 parato addhatiyaṁ ti anukkamena avasāno dve jane jīvita-
 khayaṁ patte disvā cintesi: „imaṁ dvīhi ānaṁ purisaṁ sahaṁ
 vināsaṁ pattāṁ, aññehi dvīhi corehi bhavitaṁ. te pi san-
 thambhituṁ na sakkhissanti, kahaṁ nu kho te gata“ ti gac-
 chanto tesāṁ dhanāṁ ādāya gahanaṭṭhānapavittāmaggaṁ disvā
 gacchanto bhaṇḍikabaddhasa dhanassa xīnaṁ disvā ekādi bhāt-
 tapātāṁ avattharitvā mataṁ addasa. Tato „idaṁ nāma tehi
 kataṁ bhavissati“⁵ sabbāṁ ūtvā „kahaṁ nu kho so puriso“
 ti vīcinanto tam pi paṭicchanne thāne apaviddhaṁ disvā „am-

¹ so both MSS. instead of gāṇetvā? ² C= vināsam.

hākaṃ ācariyo mama vacanaṃ akatvā attano¹ dubbacabhāvena² attanāpi vināsaṃ³ patto, aparaṃ pi tena purisasahassaṃ vināsitaṃ, anupāyena yata akāraṇena attano vaddhiṃ patthaya-mānā amlhākaṃ ācariyo viya mahānāsaṃ eva pāpunissanti⁴ cintetvā imaṃ gātham āha:

Anupāyena yo atthaṃ icchati so vihaṇāti,
Cetā hanimsu Vedabbhaṃ, sabbe te vyasanam ajjhagū ti. 47.

Tattha so vihaṇāti⁵ so anupāyena attano atthaṃ⁶ vaddhiṃ sukhaṃ icchamānī akāle vāyamaṃ karonto puggale vihaṇāti kāmāni mahāvīnaṣaṃ pā-puṇāni, Cetā ti Cetiya-raṭṭhavaśīno corā, hanimsu Vedabbhaṃ ti Vedabbha-mantarassena Vedabbhe ti jaddhaṇumaṃ brāhmaṇaṃ hanimsu, sabbe te vya-sanam ajjhagū ti te pi ex. anavaśāni aññaṃ ghāteyamānā vyasonaṃ adhogac-chimsu paṭṭabhūṃsi⁷ ti.

Evam Bodhisatto „yathā amlhākaṃ ācariyo anupāyena atthāne parakkamaṃ karonto dhanāṃ vassāpetvā attanā jīvi-takkhayaṃ patto aññesaṃ⁸ ca vināsappaccayo jāto evaṃ eva yo añño pi anupāyena attano atthaṃ icchitvā vāyamaṃ ka-rissati sabbaso attanā ca vināsaṃ⁹ paresaṃ¹⁰ ca vināsappac-cayo bhavissati¹¹“ vanaṃ unnādetvā devatāsu sādhu-kāraṇaṃ dadamāṇsu imāya gāthāya dhammaṃ desetvā taṃ dhanāṃ upāyena attano gehaṃ āharitvā dānādini puññaṃ karonto yāva-tāyukaṃ thatvā jīvitapariyosāne saggapathaṃ pūrayamāno agamāsi¹².

Saithāpi „na tvāṃ bhikkhu idāṃ¹³ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco es, dubbacattā pana mahāvīnaṣaṃ patto“ ti imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā jātakaṃ upapajjānesi: „Tudā Vedabbhābrāhmaṇo dubbacabhikkhu abosi, antevāsike pana aham evā“ ti. Vedabbhājā-takaṃ.

¹ C^o omīta gati ti gacchanto ... attano. ² C^o gabbhacabhāvena. ³ so hoti MSS. ⁴ C^o attha. ⁵ C^o aññesaṃ. ⁶ C^o paresaṃ. ⁷ C^o agamāsi.

9. Nakkhattajātaka.

Nakkhattam patimānentaṃ ti. Idam Satthā Jetarane viharanto aññataram ājivikaṃ śrabhaṃ kathaṃ. Savatthiyan kir' ekam kuladhitarāṃ janapade eko kulaputto attano puttassa vāretrā „asukadivase nāma gahissāmīti“ divasaṃ thapetvā tasmā divase sampatte attano kulūpakam¹ ājivikaṃ pucchī: „bhante, aṇṇaṃ mayam ekam maṅgalam karissāma, sobhanam nu kho nakkhattan“ ti. So „ayam maṃ puttassaṃ apucchitvā divasaṃ thapetvā idāni paṭipucchati, hotu sikkhāpessāmi naṃ“ ti kujjhivā „aṇṇaṃ sobhanam nakkhattam, mā aṇṇaṃ maṅgalam karittha, vacce karissatha mahāvīra“ bhavissatīti“ āha. Tasmā kulū pakamāsa tassa soḍḍhitrā tuṃ divasaṃ nu gacchissu. Nagaravāsino saḅban maṅgalakiriyaṃ katvā tesam anāga-mamaṃ divsā „tehi aṇṇaṃ divase thapito nu ca kho āgatā, amhākaṃ pi bahum vayakessamaṃ gutam, kiṃ nu tehi, amhākaṃ dhitarāṃ aññassa dassāma“ ti yathākathaṃ eva maṅgalam dhitarāṃ aññassa adāma. Itare punadivase āgantvā „detha nu dārikaṃ“ ti āhamsu. Atha nu Sāvattivāsino janapadavāsino nāma tumhe gahapatikā pāpamaṇṇā, divasaṃ thapetvā araṇṇiye āgatā, āgatamaggen² eva paṭigacchatha, amhehi aññesaṃ dārikā dinnā“ ti parihāssamsu. Te tehi suddhim ka-lahaṃ katvā yathāgatamaggen³ eva gatā. Tena pi ājivikena tesam mānassinaṃ maṅgalantarāyaṃ katalhāva bhikkhūnaṃ⁴ antare pākato jāto. Te bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sannipatitā „āraṇṇaṃ ājivikena kulassa maṅgalantarāyaṃ kato“ ti kathayamānā nisidamsu. Satthā āgantvā „kāyaṃ nu ttha bhikkhave etarahi kuthāya sannisinā“ ti pucchī. To „imāya nāma“ ti kathayimsu. „Na bhikkhave idāni eva ājiviko tassa kulassa maṅgalantarāyaṃ kuroti, pubbe pi esa tesam kujjhivā maṅgalantarāyaṃ akāsi yevā“ ti vatvā attam āhāri

* Attā Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjam kārente na-garavāsino janapadavāsinaṃ dhitarāṃ vāretrā divasaṃ thapetvā attano kulūpakam ājivikaṃ pucchimsu: „bhante, aṇṇaṃ amhākaṃ ekā maṅgalakiriya, sobhanam nu kho nakkhattan“ ti. So „ime attano ruciya divasaṃ thapetvā idāni maṃ pucchantīti“ kuj-jhivā „aṇṇaṃ nesam maṅgalantarāyaṃ karissāmīti“ cintetvā „aṇṇa

¹ O¹ kulapakaṃ ² O² bhikkhūnaṃ? ³ O³ bhikkhūnaṃ

asobhanam nakkhattam, sacc karotha mahāvīnāsam pāpunis-
sathā" 'ti āha. Te taassa saddahitvā nāgamināsu. Janapada-
vāsino tesam anāgamanam ātvā „te" aḷḷa divasaṃ tṭhapetvāpi
na āgatā, kin na telhīti" aññesam dhūtarāṃ adamsu. Nagara-
vāsino punadivase āgantvā dārikam yācimsu. Janapadavāsino
„tumhe nagaravāsino nāma chinnaḥirikā gahapatikā, divasaṃ
tṭhapetvā dārikam na gahittha, mayam tumhākaṃ anāgama-
nabhāvena aññesam adamhā" 'ti. „Mayam ājivikam patipucchitvā
'nakkhattam na sobhanam" 'ti nāgatā, detha na dārikan" ti.
„Amhehi tumhākaṃ anāgamanabhāvena aññesam dinnā, idāni
dinnadārikam katham puṇa ānessāma" 'ti. Evam tesu añña-
maññaṃ kalahaṃ karontesu eko nagaravāsipaṇḍitapuriso ekena
kammena janapadam gato. Tesam nagaravāsinaṃ¹ „mayam
ājivikam pucchitvā nakkhattassa asobhanabhāvena nāgatā" ti
kathentānam sutvā „nakkhattena ko attho, naṃ dārikāya lad-
dhabhāvo va nakkhattan" ti vatvā imam gātham āha:

Nakkhattam patimānentam attho bālam upaccagā,
attho atthassa nakkhattam, kim karissanti tārakā ti. 48.

Tattha patimānentam ti oḷkentaṃ, idāni nakkhattam bhavissati idāni²
bhavissati āgamaṃ yamānaṃ, attho bālam upaccagā ti etam nagaravāsikam
bāladārikapaṇḍitabhāvaṃ nākatvā³ attho⁴ atthānto, attho atthassa nakkhattam
ti yam attham pariyessanti carati so patiladdho attho ca atthassa nakkhattam vāna.
kim karissanti tārakā ti itare pana ākāse tārakā āhe karissanti, kariss-
antiṃ sādhevantīti attho.

Nagaravāsino kalahaṃ katvā dārikam alahitvā va nga-
maṃsu.

Satthāpi „na bhikkhave sma ājiviko idāni" ev' aso kulassa maṃ-
galantarāyaṃ karoti. pubbe pi akāsi yevā" 'ti imam dhammadesanāṃ
āharitvā ammaṇḍhiṃ gṭhetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā ājiviko

¹ C² omits te. ² C¹ asobhanam. ³ so both MSS. ⁴ C¹ omits bhavissati idāni.

⁵ C¹ -sakkhattam corrected to -sakkhattattho.

etarahi ājiviko va abho, tāni pi kulāni idāni kulāni¹ eva, gātham
 eva² tūto paṇḍitaपुरीसो pana aham eva³ ti. Nakkhattajā-
 takam.

10. Dummedhajātaka.

Dummedhūso ti. Idam Satthā Jetavāso viharanto lo-
 kuttihacariyam ārabha kathesi. Sā Dvādasanipāto Mahākappa-
 jātake āvibhavissanti.

Attie Bārāṇasiyam Brahma-datte rajjam kārente
 Bodhisatto tassa raṇṇo aggamaheṣiṇā⁴ kucchimhi patisa-
 dhiṇi gaṇhi. Taassa mātu kucchito nikkhantassa nāmagahana-
 divase Brahma-dattakumāro ti nāmaṇi akāsi. So soḷa-
 savassapadesiko hutvā Takkaṣiḷayam sippam agganhitvā tinnam
 vedānam pāram gantvā atthārasannam vijjatthānānam nippha-
 ttiṇi pāpuni. Ath⁵ aasa pīṭa oparajjam adāsi. Tasmim samaye
 Bārāṇasivāsino devatāmangalikā⁶ honti, devatā namassanti, ba-
 huṇṇajakakukkurasakārādayo vadhitvā nānappakārehi puppha-
 gandhehi c' eva⁷ mamsalohitehi ca balikkammaṇi karonti. Bodhi-
 satto cintesi: „idāni sattā devatāmangalikā bahum pāpavadhaṇi
 karonti, mahājano yebhuyyena adhammasmiṇi yeva nivṛttho,
 aham pīṭa accayena rajjam labhitvā ekam pi akilametvā upāyem⁸
 eva pāpavadhaṇi kātum na dāssāmīti“ so ekadivasam ratham
 abhiruyha nagarā nikkhanto addasa ekasmiṇi mahante vaṭṭa-
 rukke mahājanam sannipatitam tasmim rukke nibhattadeva-
 tāya santike⁹ puttadhītayasadhanādieu yaṇi yaṇi icchati taṇi
 taṇi patthentaṇi. So rathā oruyha taṇi rukkhaṇi upasamka-
 mitvā gandhapupphehi pūjetvā udakena abhisekam katvā ruk-
 khaṇi padakkhiṇam katvā devatāmangaliko hutvā devataṇi
 namassitvā ratham abhiruyha nagaram eva pāvisi. Tato paṭ-
 thāya iminā va nīyāmena antarantare tattha gantvā devatā-

¹ C^o nava, C² eva. ² C³ -devatāyanti.

maṅgaliko viya pajaṃ karoti. So apareṇa samayena pita accayena rajje patitthāya catasso agatiyo vajjetvā dasa rājadharmme akopento dhammena rajjaṃ karento cintesi: „mayhaṃ mano matthakaṃ patto, rajje patitthito 'ami, yaṃ paṇāhaṃ pubbe ekaṃ atthaṃ cintayāṃ idāni taṃ matthakaṃ pāpeṣṣā-mīti“ amacce ca brāhmaṇagahapatiādayo ca sannipātāpetvā āmantesi: „jānātha bho mayā kena kārāṇena rajjaṃ pattau“ ti. „Na jānāma devā“ ti. „Api vo 'haṃ asukaṃ nāma vata-rukkaṃ gandhādīhi pūjetvā añjalim paggaḥetvā namassamāno ditthapubbo“ ti. „Āma devā“ ti. „Tadā ahaṃ patthanāṃ akāsiṃ: 'sace rajjaṃ pāpunissāmi balikammaṃ te karissāmīti', tassā me devatāya ānubhāvena idaṃ rajjaṃ laddhaṃ, idāni 'ssa balikammaṃ karissāmi, tumhe papañcaṃ akatvā khippaṃ devatāya balikammaṃ sajjethā“ ti. „Kiṃ kiṃ gaṇhāma devatā“ ti. „Bho ahaṃ devatāya āyācamāno 'ye va' mayhaṃ rajje pāpātipātādini pañca dussilakammāni dasa akusalakamma-pathe samādāya vattissanti te ghātetvā antavaddhimāṃsa-lohitādīhi“ balikammaṃ karissāmīti“ āyāciṃ, tumhe evaṃ lheriṃ carāpetha 'amhākaṃ rājā uparājakāle yeva evaṃ āyāci: sac' ahaṃ rajjaṃ pāpunissāmi ye me rajje dussilā bhavissanti te sabbe ghātetvā balikammaṃ karissāmīti so idāni pañcavidhaṃ dasavidhaṃ dussilakammaṃ samādāya vattamānānaṃ dussilānaṃ sahaṣsaṃ ghātāpetvā tesāṃ hadayamaṃsādini gāhāpetvā devatāya balikammaṃ kāretukāmo, evaṃ¹ ca nagaravāsīno jānanti“ ti, evaṃ ca pana vatvā ye dāni ito patthāya dussilakamme vattissanti tesāṃ sahaṣsaṃ ghātetvā yaññaṃ yajitva āyācantaṃ muccissāmīti“². Etam atthaṃ pakāsento imaṃ gātham āha:

Dummedhānaṃ sahaṣsena yañño me upayācito,
idāni kho 'haṃ yajissāmi, bahū adhammiko jano ti. 49.

¹ so both MSS. instead of devā? ² Cf. 23. ³ Cf. attavaddhi. ⁴ Cf. evaṃ.

Tathā dummedhānam sahasevā 'ti idam kammam kīṭṭuṃ vattati idam
 na vattati ajānambhāveṇa dāseva vā pana akusalakammayatheva samādāya
 vattambhāveṇa dajjā meḍhā meṇa ti dummedhā, imev dummedhānaṃ nip-
 paṇṇanam tālapuggalinam gacchvā gahitena sahasevā, yaṇṇo me upayācīto
 ti mayā devataṃ upasamākamitvā evaṃ yajjasiṃṭhi yaṇṇe yaṇṭto, idāni kho
 'ham yajjasiṃṭhi so ahaṃ idāni' ayāsevā rajjasaṃ patiladdhatti idāni¹ ya-
 jjesāmi, kīṭṭuṃ; idāni hi bahū adhammiko jano, tasmiṃ idāni² eva nuhi ga-
 hevā tatikammaṃ karissasiṃṭhi.

Amaccā Bodhisattassa vacanam autvā „sādhu devā“ 'ti
 dvādasayojaniko Bārānasinagare bheriṃ carāpesuṃ. Bheriyā
 ānam autvā ekam pi dussilakammaṃ samādāya tīto eko pu-
 riso pi nūhoi. Iti yāva Bodhisatto rajjam kāresi tāva ekapug-
 galo pi pañcadasaṃ vā dussilakammesu ekam pi kammaṃ
 karonto na paññāyittha. Evaṃ Bodhisatto ekapuggalam pi
 akilāmento sakalaratthavāsino sīlaṃ rakkhāpetvā sayam pi
 dānādāni poṇṇāni karitvā jīvitapariyosāne attano parisam ādāya
 devanagarasam pūrento agamāsi.

Satthāpi „us bhikkhave Tathāgato idāni³ eva lokassa aññam
 carati, pubbe pi carī yevā“ 'ti imev dhammadesanāṃ āharitvā anu-
 sandhim ghaṭetvā jātakam samvāhānesi. „Tadā parissā Buddhaparissā
 ahoṃsu, Bārānasirājā pana aham evā“ 'ti. Dummedhajātakam.
 Atthakāmagga⁴ pañcamo. Pāṭhamo paṇṇāso.

3. ASIMSAVAGGA.

1. Mahāsīlavajātaka.

Asimsathova puriso ti. Idam Satthā Jetavane vāha-
 ranto ossatthavariyam bhikkhūṃ ārabha kathesi. Tam⁵ hi
 Satthā „saccaṃ kira vasm bhikkhū ossatthavariyo“ ti purchi „āma

¹ so both MSS. ² C¹ ānakkāma-, C² attakkāma-. ³ both MSS. tam.

bhante" ti ca vutte „kasmā tvaṃ bhikkhu evaṃpe nuyyānukāśāne vi-
riyam ovaṃ, pubbe paṇḍitā rājāṃ paribhūyitvāpi attano viriye thatvā
ca nattham pi yasmā uppādayimā" ti evaṃ attānaṃ āharī:

Attite Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rājāṃ kareṇte
Bodhisatto rañño aggamahesiyā kucchimim¹ nibbatto. Tassa
nāmagahapadivase Sīlavakumāro ti nāmaṃ akāmasu. So
soḷasavassapadesiko va sabbasāppeṇa nipphattiṃ patvā apara-
bhāge pito accayena rājje patitthito Mahāsīlavarājā nāma
ahoṣī dhammiko dhammarājā. So bagarassa catūsu dvāresu
catāso majjhe ekaṃ nivesanadvāre ekaṃ ti cha dānasālā karetvā
kapanaddhikānaṃ dānaṃ deti sīlaṃ rakkhanti uposathakammaṃ
karoti khaṇtimettānuddayasampanno, amhe nisīnaṃ pottāṃ
paritosayamāno viya sabbasatte paritosayamāno dhammena rāj-
jāṃ kareti. Tass' eko amacco antopure paḍubbhivā apara-
bhāge pākato jāto. Amaccā rañño ārocesuṃ. Rājā parigaṇ-
hanto attanā paccakkhato natvā taṃ amaccaṃ pakkosāpetvā
„andhabhāla, ayuttan te kataṃ, na tvaṃ mama vijite vasitum
arhasi, attano dhanāṃ ca puttadāraṃ ca gahetvā aṇṇattha
yāhiti" ratthā pabbājesi. So Kāśirattham atikkamma Kosala-
rājānaṃ upatthahanto anukkamena rañño abbhantare vissāsiko
jāto. So ekadivasaṃ Kosalarājānaṃ āha: „deva, Bārāṇasi-
rājāṃ sīmakkhikamadhupatalasadisāṃ, rājā atimuduko, appen²
eva balavāhanena sakkā Bārāṇasirājāṃ gaṇhituṃ" ti. Rājā
tassa vacanaṃ sutvā „Bārāṇasirājāṃ nāma mahā, ayaṃ ca
'appen' eva balavāhanena sakkā gaṇhituṃ" ti āha, kin nu kiṃ
payuttakacoro siyā" ti cīnetvā „payuttako si, mañño" ti āha.
„Nāhaṃ deva payuttako, saccam eva vadāmi, sace me na sad-
dabatha manussa pesetvā paccantagāmaṃ haṇāpetvā³ te ma-
nusse gahetvā attano santikaṃ nīte dhanāṃ datvā viśasajjesa-
tīti". Rājā „ayaṃ ativiya sūro hutvā katheti, vimamāsāmi

¹ C¹ kucchimim.

² C² nahāpetvā.

³ so both MSS. instead of -santā ti or -santāti?

tāvā¹ „ti attano purise pesetvā paccantagāmaṃ hanāpesi². Te core gahetvā Bārāṇasirāṇḍo³ dassesun. Rājā te⁴ diavā „tātā kasuā gāmaṃ hanathā⁵“ ti pucchi. „Jivituṃ asakkontā devā⁶“ ti. „Atha kasuā mama santikaṃ na āgamittha, ito dāni paṭṭhāya evarūpaṃ mā karittha⁷“ ti tesam dhanam datvā vissajjesi. Te gantvā Kosalarāṇḍo tam pavattin ārocesun. So ettakenāpi gantun avisahanto puna majjhe janapadam hanāpesi⁸. Te pi core rājā tath⁹ eva dhanam datvā vissajjesi. So ettakenāpi agantvā¹⁰ puna pesetvā antaravithiyam¹¹ vilumpāpesi. Rājā tesam pi corānam dhanam datvā vissajjesi yeva. Tada Kosalarājā „ativiya dhammiko rājā“ ti ātvā „Bārāṇasirajjam gahessāmiti¹²“ balavāhanam ādāya niyyāsi. Tada pana Bārāṇasirāṇḍo mattavāraṇe abhimukham āgacchante anivattanadhammā asaniyāpi siso patantiyā asantasanasabhāva¹³. Silavamahārājassa ruciya sati sakala-Jambudīpe rajjam gahetuṃ samatthā sahas-samattā abhejjavarasūramahāyodhā honti. Te „Kosalarājā āgacchatiti¹⁴“ sutvā rājānam upasāṅkamitvā „deva, Kosalarājā kira ‘Bārāṇasirajjam gahessāmiti’ āgacchatī¹⁵, gacchāma, naṃ amhākaṃ rajjasīmaṃ anokkamtamattam eva pothetvā gaṇhāmā¹⁶“ ti vadimsu. „Tātā, maṃ nīesāya nñesam kilamanakiccāṃ n’ atthi, rajjatthikā rajjam gahantu, mā gamittha¹⁷“ ti nivāresi. Kosalarājā sīmaṃ atikkamitvā janapadamajjham pāvisi. Amaccā puna pi rājānam upasāṅkamitvā tath¹⁸ eva vadimsu. Rājā puri-manayen¹⁹ eva nivāresi. Kosalarājā bahinagare thutvā „rajjam vā deta yuddham vā“ ti Silavamahārājassa sāsanam pesesi. Rājā tam sutvā „n’ atthi mayā saddhiṃ yuddham, rajjam gahatā²⁰“ ti paṭisāsanam pesesi. Puna pi amaccā rājānam upasāṅkamitvā „deva, na mayā Kosalarāṇḍo nagaram paviseituṃ dema, bahinagare yeva naṃ pothetvā gaṇhāmā²¹“ ti āhamsu. Rājā puri-manayen²² eva nivāretvā nagaradvarāni avāpurāpetvā

¹ C¹ nahāpesi. ² C² hārasāpadi rāṇḍo. ³ C³ na. ⁴ C⁴ nahatthā. ⁵ C⁵ hatāpesi. ⁶ C⁶ āgantvā. ⁷ C⁷ antavithiyam. ⁸ C⁸ antaravithi. ⁹ C⁹ asantasanasabhāva. ¹⁰ C¹⁰ āgacchatiti. ¹¹ so both MSS.

saddhiṃ amaccasahassena mahātale pallankamajjhe nisīdi. Kosalarājā mahantena balavāhanena Bārāṇasīṃ pāvisi. So ekam pi paṭisattum apassanto rañño nivesanadvāraṃ gantvā amaccaganaparivuto apārotadvāre¹ nivesane alamkatapaṭiyattam mahātalam āruhya nisinnam niraparādham Silavamahārājānaṃ saddhiṃ amaccasahassena gaṇhāpetvā „gacchatha, imam rājānaṃ saddhiṃ amaccehi pacchābāham gāḥbandhanam bandhitvā amakasusānaṃ netvā galappamāne āvāte khaṇitvā yathā eko pi hattham ukkhipitum na sakkoti evaṃ paṇisum pakkhipitvā ukkhaṇṭha, rattim sigalā āgantvā etesaṃ kātabbayuttakam karissanti“ āha. Manussa corarañño ānaṃ sutvā rājānaṃ saddhiṃ amaccehi pacchābāham gāḥbandhanam bandhitvā ukkhāmesum. Tasmim pi kāle Silavamahārājā corarañño āghātamattam pi nākāsi. Tesu pi amacceso evaṃ bandhitvā niyyamānesu² eko pi rañño vacanaṃ bhinditum samattho nāma nāhesi, evaṃ eviṇitā kir³ assa parisa. Atha te rājapurisa⁴ sāmaccaṃ Silavarājānaṃ amakasusānaṃ netvā galappamāne āvāte khaṇitvā Silavamahārājānaṃ majjhe ubhoso passeso sesā⁵ amacce⁶ ti sabbe pi āvātesu otāretvā paṇisum ākiritvā ghaṇam⁷ ākoṭetvā agamaṃsu. Silavarājā amacce āmantetvā corarañño upari kopam akutvā „mettam eva bhāvētha tātā“ ti ovādi. Atha aḍḍharattasamaye „manusemamānaṃ khādiasāma“⁸ ti sigalā āgamiṃsu. Te disvā rājā ca amaccā ca ekappahāren⁹ eva saddam akāmaṃsu. Sigalā bhūta palāyimsu. Te nivattitvā olokentā pacchato kassaci anāgamanabhāvaṃ ṇatvā puna paccāgamiṃsu. Itare pi tath¹⁰ eva saddam akāmaṃsu. Evaṃ yāva tatiyaṃ palāyitvā puna olokentā tesu ekassāpi anāgamanabhāvaṃ ṇatvā „vaṇṇhappattā ete bhaviissantīti“ eura hutvā nivattitvā puna tesu saddam karontesu pi na palāyimsu. Jetthakasiḷālo rājānaṃ upagañchi, sesā¹¹ sesānaṃ santikaṃ agamaṃsu.

¹ C¹ apāṇṇa-, C² apāṇṇa- corr. to apāṇṇa-² C¹ niyya-, C² niyya-³ C¹ rāja-, C² rāja corr. to rāja-⁴ so both MSS⁵ C¹ amacceso evaṃ⁶ C¹ ghaṇam-, C² omitti sesā-

chātakākāram dassesi. Te gantvā corarañño sampāditān nānaggarasabhojanān āharitvā adamsu. Rājā nahānānulitto maṇḍitapasādhito nānaggarasabhojanān bhujji. Yakkhā corarañño (hapitavāsitaṇḍipāṇiyam¹ suvaṇṇabhikkāren² eva suvaṇṇasarakena³ pi saddhiṃ āharimsu. Atha⁴ aesa pāṇiyam pivitvā mukhaṃ vikkhāletvā hatthe dhovita-kāle corarañño sampāditān pañcasu-gandhikaparivāraṃ tamhūlam āharitvā adamsu, tam khādītva thitakāle „aṇṇam kiṃ karomā“⁵ 'ti pucchimsu, „gantvā corarañño ussisa-ke nikkhittān maṃgalakhaggaṃ āharathā“⁶ 'ti tam pi gantvā āharimsu. Rājā khaggaṃ gahetvā taṃ matamanussasi ujukam thapāpetvā matthakamajjhe asinā pāharitvā dve kotthāse katvā dvinnam yakkhānaṃ samavibhattam eva vibhajjivā adāsi, datvā ca pana khaggaṃ dhovitvā sannahitvā⁷ aṭṭhāsi. Atha te yakkhā manussamaṇsaṃ khādītva suhitā hutvā tutthacittā „aṇṇam te mahārāja kiṃ karomā“⁸ 'ti pucchimsu. „Tena hi tumhe attano āṇḍhāvena maṃ corarañño sirigabbhe otāretha, ime ca amacce attano attano gehe patiṭṭhāpethā“⁹ 'ti. Te „sādhu devā“¹⁰ 'ti sampatichitvā tathā akamsu. Tasmiṃ samaye corarājā alaṃkatasirigabbhe siri-sayanapitṭhe nipaṇno niddāyati. Rājā tassa pamattassa niddāyantassa khaggatalena udaram pāhari¹¹. So bhūto pabojjhivā dipālokena Sīlavamahārājānaṃ sañjānitvā sayanā vutthāya dhitthiṃ upatṭhapetvā thito rājānaṃ āha: „mahārāja evarūpāya rattiyaṃ gahitārakkhe pihitadvāro bhavana ārakkhamanussesi utrokāse thāne khaggaṃ sannayhitvā alaṃkatapatiyatto¹² katham nāva tvam imam sayanapitṭham¹³ āgato“¹⁴ ti. Rājā attano āgamanā-kāraṃ sabbaṃ vitthārat¹⁵ kathesi. Tam sotvā corarājā samviggaṃanāso „mahārāja, ahaṃ manussabhūto pi samāno tumhākaṃ gupam na jānāmi, parosaṃ lohitamaṇisakhādakehi pana kak-khālehi pharusehi yakkhehi tava gupā ātā, na dān¹⁶ ahaṃ na-

¹ C¹ hapitavāsitaṇḍipāṇiyam. ² C² -saraka. ³ C³ sannahitvā corr. to sannayhitvā. ⁴ C⁴ pāhari. ⁵ both MSS. -patiyo. ⁶ C⁶ sayanaṃ.

rinda evarūpe silasampanne taya dubbhissāmīti¹ khaggaṃ ādāya
 sapatham katvā rājānaṃ khamāpetvā mahāsayaṇe nipajjāpetvā
 attanā khuddakamañcake nipajjīvā pabbātāya rattiyaṃ uṭṭhite
 sariye bheriṃ carāpetvā sabbasenīya ca amaccalārahmanagaha-
 patike ca sammipātāpetvā tesuṃ purato ākāse pūmpacandaṃ²
 ukkhipanto viya Silavarasāṇo gūṇe kathetvā paṇisaṃjje yeva
 puna rājānaṃ khamāpetvā rājānaṃ paṭicchāpetvā „īto paṭṭhāya
 tumbākusū uppanno corāpaddavo³ mayhaṃ bhāro, mayā gahitā-
 rakkhā tumbākusū rājānaṃ karothā⁴“ ti vatvā pesuṇṇakāra-kassa
 ānaṃ katvā attano balavāhanaṃ ādāya sakaratṭhaṃ eva gato.
 Silavamahārājāpi kho alamkatapatiyatto setacchattassa hetthā
 sarabhapādake kañcanapallāṇike nisīno attano sampattiṃ olo-
 ketvā „ayaṃ ca evarūpā sampatti amaccasahassassa ca jīvita-
 patilābho, mayi viriyāṃ akaroṇte⁵ na kiñci abhavissa, viriyaha-
 lena pañāhaṃ natthāṃ ca imaṃ yasaṃ⁶ patilābhīṃ, amaccasa-
 hassassa ca jivitadānaṃ adāsīṃ, āsāchedaṃ vata akatvā
 viriyāṃ eva kātṭabhaṃ, kataviriyassa hi phalaṃ nāma evaṃ
 samijjhatīti⁷“ cintetvā udānavasena imaṃ gātham āha:

Asimsath⁸ eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
 passāmi vo haṃ attānaṃ, yathā icchīṃ tathā ahā ti. 50.

Tathā āsimsatheva⁹ ū evāhaṃ viriyāṃ arāhantaṃ imaṃhā dukkhaṃ mūle-
 sāmīti attano viriyabalaṃ saṃ karoth¹⁰ eva, na nibbindeyya paṇḍito ti
 upāyākusalo yuttatīhaṃ viriyāṃ karonto ahaṃ imaṃ viriyassa phalaṃ na
 labhissāmīti na ukkhepeyya, āsāchedakammaṃ na karoyyisāmi ittho, passāmi
 vo haṃ attānaṃ ti, ittho vo ti nipātamattaṃ, ahaṃ aṃ attānaṃ passāmi,
 yathā icchīṃ tathā ahā ti ahaṃ hi arāte nīkato tampi dukkhaṃ tumetvā
 puna attano yajjasampattiṃ icchīṃ, so ahaṃ imaṃ sampattiṃ puttāṃ attānaṃ
 passāmi, yathā evāhaṃ pubbe icchīṃ tathā eva me attā jeta ti.

Evāṃ Bodhisatto „aho vata bho silasampannānaṃ viriya-
 phalaṃ nāma samijjhatīti“ imāya gāthaya udānaṃ udānetvā yava-
 jivāṃ puññaṃ karitvā yathākammanā gato.

¹ C¹ = candaṇaṃ, ² C² = corupaddavo, ³ C³ = corupaddava, ⁴ C⁴ = karoute, ⁵ C⁵ = ayaṃ.

Sattāhāpi imāni dhammasadesanāni āharivā succāni pakāsehi. Saṅ-
gariyosāne ossattāhaririyo bhikkhu arahatte potāṭṭhāsi. Sattā anu-
sādhimā ghaṭetvā jātakāni samodhānesi: „Tadā duṭṭhāneco¹ Devadatta
ahosi, amaccasāhasā Buddhaparisa², Sāvaṃmahārājā pana aham eva³
’ū. Mahāsīlavajātakaṃ.

2. Cūḷajanakajātaka.

Vāyamethera purisa ’ū. Idam Sattā Jetaṇṇe viha-
raṇte ossattāhaririyaṃ eva ārabhha kathesi. Tattā yam vattab-
baṃ taṃ saḥkama Mahājanakajātaka āvibhavissati. Rājā⁴ pana seta-
cchattassa hutthā nainno imāni gātham āha:

Vāyameth’ eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito.
passāmi vo ’haṃ attānaṃ udakā thalam ubbhataṃ ti. 51.

Tattā vāyametheti ’ū vāyamaṃ kuroti⁵ eva, udakā thalam ubbha-
taṃ ’ū udakāni thalam uttāpāni, thalaṃ potāṭṭhitaṃ attānaṃ passāmi⁶.

Idhāpi ossattāhaririyo bhikkhu arahattam patto. Janakarājā
Sammāsambuddho va ahaṃti. Cūḷajanakajātakaṃ⁷.

3. Puṇṇapātijātaka.

Taiheva puṇṇapātiyo ’ū. Idam Sattā Jetaṇṇe viha-
raṇte visarārupiṃ ārabhha kathesi. Ekam samayaṃ Sāvatthiyaṃ sutā-
dhutā saṇḍiputivā mantayimāni: „surāmūlā⁸’ na khimā, kahaṇ⁹’ nu
kko labhissāmā¹⁰’ ’ū. Ath’ eko kukkhaḍadhatto¹¹ āha: „mā cintayittha
attā¹²’ eko upāyo¹³’ ti. „Katarūpāyo¹⁴’ māmā¹⁵’ ti. „Anāthapiṇḍiko aṅ-
gulimuddikā jalandhitvā¹⁶’ maccasūtakanivatto¹⁷’ rājapotiṭṭhānaṃ¹⁸’ gacchati.
mayam surāpātīyaṃ visāṇṇikarāmaḥ¹⁹’ eṇṇam²⁰’ pakkhipitvā āpānaṃ sa-
j-
jetvā nisiditvā Anāthapiṇḍikassa āgamanakāle²¹’ ito ehi mahāseṭṭhī²²
pakkosivā taṃ suraṃ pāyevā²³’ visāṇṇikhitassa aṅgulimuddikā ca sūtaka
ca gahetvā surāmūlāni karissāmā²⁴’ ti. Te „sādhū²⁵’ ’ū sampāṇicchitvā
tathā katvā seṭṭhussa āgamanakāle paṭimaggam gantvā „sāmi, ito tava

¹ C^o padutthā-. ² C^o jāraṃ corr. to janakarājā. ³ C^o mūla-. ⁴ C^o mūlān.

⁵ C^o kahaṇ. ⁶ C^o kakkhala-. ⁷ C^o katera-. ⁸ so book MSS. ⁹ C^o maddhara-

¹⁰ C^o rājo- corr. to rājā-. ¹¹ C^o -karaṇḍikkasajjān.

āgacchathā, ayaṃ amhākaṃ santike aṭṭhaṇāpā surā, thekaṃ pīvitvā
 gacchathā" 'ti vadimsu. „Sotāpanno ariyasāvako kim suraṃ pīvissati,
 anattahiko samaṇo pi pana ime dhutte parigaṇhissāmiti" tesam āpāna-
 bhūmim gantvā tesam kiriyāṃ oloketvā „ayaṃ surā imehi imā nāma
 kāraṇaṇa yojitā" ti natvā „ito dāsi paṭṭhāya ime ito palāpessāmiti"
 cintetvā āha: „arc dattadhuttā tumhe 'surāpātiyaṃ bhesajjaṃ pak-
 khipitvā āgatāgate pāyevā viśāhikatrā' viluppessāmi" 'ti āpāna-
 maṇḍalam sajjetvā nissimā kevalam imam suraṃ vappetha, eko pi vo
 akkhipitvā pīvitum na ussahati, tace ayaṃ ayojitakā assa tumhe vo
 pīveyyāthā" 'ti dhutte tujjetvā tato palāpetvā attano gohaṃ gantvā
 „dhuttho kaṭakāraṇaṃ Tathāgataṃ ārocissāmiti" Jētavanam gantvā
 ārocesi. Satthā „idāni tāva gaḥapati ne dhuttā taṃ vañcetukāma
 jātā, pubbo pana paṇḍito pi vañcetukāma ahasu" ti vatvā tena yācīto
 aññāsi:

Attē Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rājāṃ karente
 Bodhisatto Bārāṇasīsetthi ahoṣi. Tadāp' ete dhuttā evaṃ
 eva sammantetvā suraṃ yojetvā Bārāṇasīsetthiṃ āgamanakāle
 paṭimaggāṃ gantvā evaṃ eva kathayimsu. Setthi anattahiko
 hutvā te parigaṇhitukāmo gantvā tesam kiriyāṃ oloketvā „idā-
 nāṃ' ete kātukāma, palāpessāmi te ito" ti cintetvā evaṃ āha:
 „bho dhuttā, surā pīvitvā rājakulam gantum nāma na yuttam,
 rājānaṃ dīsvā pana āgacchante' jānissāmi, tumhe idh' eva nīsi-
 datha" 'ti rājapattānaṃ' gantvā paccāgaññehi. Dhuttā „ito
 ettha sāmiti". So tattha gantvā bhesajjasamyojā pātiyo olo-
 ketvā evaṃ āha: „bho dhuttā, tumhākaṃ kiriyā mayhaṃ na
 ruccati, tumhākaṃ surāpātiyo yathāpūrītā va ṭhītā, tumhe ke-
 valam suraṃ vappetha na pana pīvatha, sac' āyaṃ maṇāpā
 assa tumhe pi pīveyyāthā, imāya pana viśāsaṃyuttāya bhavi-
 tabban" ti tesam manoratham bhindanto imam gātham āha:

Tath' eva puṇṇapāṭiyo, aññāyaṃ vattate kathā,
 ākārakena jānāmi: na cāyaṃ bhaddikā surā ti. 53.

¹ C² viśāhikā. ² C² viluppam. ³ both MSS. pīveyyāthā. ⁴ so both MSS.
 instead of -nto? ⁵ so both MSS.

Tattha tathesā 'ti yathā maya gamanakkāle dittha idāni pi imā surāpātiye tatth' eva pupuṇā, sūññāyaṃ vattate katha ti ya ayaṃ tumbhakaṃ amasvema-nakatha vattati sa ahu eva abhūta ataccā¹, yadi hi sa surā manāpe sasa tambe piveyyatha, upaḍḍhapātiye evasāseyyam, tumbhakaṃ pana ekenāpi surā na pīti, akarakena jānāmi² teṃsa imāni kassuena jānāmi, na cāyaṃ bhaddikā surā ti u' eva ayaṃ bhaddikā surā, viṣayojāṇa etāya bhavittabbā³ ti dhutṭe gahetvā yathā na puma svārūpaṃ karonti tathā te talleṭṭvā viṣajjasi.

So yāvajivam dānādini puññāni karitvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammaḍḍesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā dhutṭā etarahi dhutṭā. Bārāṇasīsetthi pana ahaṃ teṃsa samayenā"
'ti. Punnupāti-jātakaṃ.

4. Phalajātaka.

Nāyaṃ rukkho durārūho ti. Imam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ phalakusalaṃ⁴ upāsakaṃ ārabhha katheṣi. Eko kira Sāvattihivāsikuṭumbiko Buddhapamukhasaṃghaṃ⁵ nimantetvā attano ārame nisidāpetvā yāgukhajjakam datvā uyyānapālam ānāpesi: „bhikkhū! saddhīm ayyāne vicaritvā ayyānam ambūḍḍini nānāphalāni dehi⁶ti". So „sūdhū"⁷ ti sampajīcchitvā bhikkhusaṃgham ādāya ayyāne vicaranto rukkham oloketvā va „etaṃ phalaṃ āmaṃ, etaṃ na supakkaṃ, etaṃ supakkaṃ"⁸ ti jānāti, yaṃ so vadati tam tatth' eva hoti. Bhikkhū gantvā Tathāgataṃ ārocesuṃ: „bhaṇte, ayaṃ uyyānapālo phalakusalo, bhūmīyaṃ thito rukkham oloketvā 'etaṃ phalaṃ āmaṃ, etaṃ na supakkaṃ, etaṃ supakkaṃ' ti jānāti, yaṃ so vadati tam tatth' eva hoti⁹ti". Satthā „na bhikkhave ayaṃ eva uyyānapālo phala-kusalo, pubbe pana paṇḍitā phalakusalaṃ ahaṃ"¹⁰ ti vatvā atitāṃ āharī:

Attite Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍḍatte raḥḥaṃ kareṇte
Bodhisatto setthikule nibbattitvā veyappatto paṇḍahi sa-
katasatehi vanijjaṃ karonto ekasmiṃ kāle mahāvattaniataviṃ

¹ C¹ ataccā. ² C² phalaṃ. C³ phalaṃ. corr. to phala-. ⁴ C⁴ buddhapa-mukhaṃ.

patvā aṭavimukhe tluṭvā sabbe manusse sannipātāpetvā „imissā aṭaviyā visarukkā nāma honti yeva, pubbe tumhehi aparūhutaṇi yaṃ kiñci pattani vā pupphaṇi vā phalaṇi vā maṃ aparipucchitvā mā khādīttha“¹ ti āha. Te „sādhū“² ti sampaticcehitvā aṭaviṃ otarimsu. Aṭavimukhe ca³ ekasmiṃ gāmadvāre kimphalarukkho⁴ nāma atthi, tassa khandhasākkhāpalāsanupphalāni sabbāni ambasadiśā⁵ eva honti, na kevaṃ vaṇṇasanthānato va gandharasehi pi⁶ 'ssa āmapakkāni phalāni amba-phalasadiśā⁷ eva, khādītāni pana balāhalavisāṇi viya tāni khāṇāni yeva jīvitakkhayaṃ pāpeti⁸. Purato gacchantā⁹ ekacce lalapurisā „ambarukkho ayaṃ“¹⁰ ti saññāya phalāni khādīmaṃ, ekacce „satthavāhaṃ pucchitvā va khādissāma“¹¹ ti hatthena gaḥetvā atthāmaṃ. Te satthavāhe āgate „ayya“¹² imāni amba-phalāni khādāma¹³ ti pucchimsu. Bodhisatto „nāyaṃ ambarukkho“¹⁴ ti ṇatvā „kimphalarukkho nāma¹⁵ 'ssa ambarukkho, mā khādīttha“¹⁶ ti varetvā ye khādīmaṃ te pi vamaṇetvā catumadhuraṃ pāyetvā āroge¹⁷ akāsi. Pubbe pana imesmiṃ rukkhamaḷe manussa nivasāni kappetvā ambaphalāni¹⁸ imāni visaphalāni khādītva jīvitakkhayaṃ pāpuṇanti, paṇa divase gāma vāsīno nikkhamitvā matamanusse divā paḍe gaḥitvā paṭicchannatthāne chaddetvā sakatehi saddhīṃ yeva sabbaṃ tesāṃ santakam¹⁹ gaḥetvā gacchanti. Te taṃ divasaṃ pi aruṇuggamanakāle yeva „mayhaṃ balivaddā bhavissanti mayhaṃ sakataṃ mayhaṃ bhandaṃ“²⁰ ti vogaṇa taṃ rukkhamaḷaṃ²¹ gantvā manusse niroge²² divā „kathāsi tumhe imāni rukkhāni 'nāyaṃ ambarukkho“²³ ti jānitthā²⁴ ti pucchīmaṃ. Te „mayhaṃ na jānāma, satthavāhajetthako na jānīti“²⁵ āhaṃsu. Manussa Bodhisattaṃ pucchīmaṃ: „paṇḍita kiṃ ti katvā tvaṃ imassa rukkhassa naambarukkha-bhāvaṃ aṇṇāsi“²⁶. So „dvīhi kārāṇehi aṇṇāsiṃ“²⁷ ti vatvā imāni gātham āha:

¹ C² ya. ² C² timphala-. ³ so both MSS. instead of pāpeti? ⁴ C² gacchato.

⁵ C² ayyā. ⁶ C² aroge. ⁷ C² sannakam. ⁸ C² rukkhāni-. ⁹ both MSS. niroge.

Nāyaṃ rukkhe durāruho, na pi gāmato ārakā,
akārakena jānāmi: nāyaṃ sādḥuphalo dumo ti. 53.

Tattha nāyaṃ rukkhe durāruho ti ayam visarukkho na dukkharuho, ukkhipitvā (hapitamissenā) ¹ viya sukkena srohitun saḅbā ti vadati, na hi ² gāmato ārakā ti gāmato dūre tīthe pi na hoti, gāmadvāre tīthe yevā ³ ti dipeti, akārakena jānāmi imā duridhena kāraponūham ⁴ (maṃ) rukkhaṃ jānāmi, kin ti nāyaṃ sādḥuphalo dumo ti sacchāyaṃ madhuraphalo ambarukkho aḥavāsa evaṃ sukhāruho avidūre tīthe etasmīn ekam pi phalaṃ na tiṭṭheyya, phalakkhādakamaṇusehi niccaṃ parivuto va asa, evaṃ ahoṃ attano hīnena paricchinḍitvā (maṃ) visarukkhabhāvaṃ aññāso ti.

mahājānassa dhammaṃ desetvā sotthigamanam gato.

Satthāpi „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā phalakusālā ahesuṃ“ ti (maṃ) dhammadessanāṃ āharitvā anussandhiṃ ghatetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tvaṃ parisaṃ Buddhapariṣā ahesuṃ, sattharūho panna aham evā“ ti. Phalaajātakam.

5. Pañcāvudhajātaka.

Yo alīnena cittena ¹ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ossatṭhaviṛiyam bhikkhum ārahha kathesi. Tam hi bhikkhum Satthā āmantetvā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ossatṭhaviṛiyo“ ti pucchitvā „saccaṃ Bhagavā“ ² ti vutte „bhikkhu pubbe paṇḍitā viṛiyam kātaṃ yuttatṭhāsu viṛiyam katvā rajjasampattim pāpuṇṇsu“ ³ ti vatvā atitun āharī:

Attī Bārānasiyam Brahmadatte rajjāṃ karento Bodhisatto tassa rañño aggamaheṣiṃ kucchismiṃ nibbaṃhi. Tassa nāmagahagadivase atṭhasatun brāhmaṇe sabbakāmehi santappetvā lakkhaṇāni paṭipucchisṃsu. Lakkhaṇakusālā brāhmaṇā lakkhaṇasampattim diṣvā „paññasampanno mahārāja komaṃro tumbakam accayena rajjāṃ pāpuṇissati, pañcāvudhakamme paññāto pakato Jambudīpe aggapuriso bhavissatiti“ vyākariṃsu.

¹ both MSS. - alīn. ² so: both MSS. ³ C⁴ kāsānena nibbaṃhi.

Brāhmaṇānaṃ vacanaṃ sutvā kumāraṃ nāmaṃ gaṇhantā
 Pañcāvudhakumārā ti nāmaṃ akāsiṃ. Atha naṃ viññu-
 taṃ patvā soḷasavassapadese thitā rājā āmantetvā „tāta si-
 ppaṃ uggaṇḍhāhīti“ āha. „Kassa santike uggaṇḍhāmi devā“¹ ti.
 „Gaccha tāta, Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilānagare disāpāmoḍḍhassa
 ācariyassa santike uggaṇḍha, idam aṣṣa ācariyassa bhāgaṃ da-
 deyyāsi“² saḥassaṃ datvā nyyojesi. So tattha gantvā sippaṃ
 sikkhitvā ācariyena dinnāṃ pañcāvudhaṃ gaṇetvā ācariyaṃ
 vanditvā Takkaṣilānagarato nikkhamitvā sannaddhapañcāvudho
 Bārāṇasimaggaṃ paṭipajji. So antarāmagge Silesalomaṃyakkheṇa
 nāma adhiṭṭhitāṃ ekaṃ ataviṃ pāpupi. Atha naṃ ataviṃakhe
 manussā disvā „bho māgaya, mā imaṃ ataviṃ pāvīsi, Silesa-
 lomayakkho naṃ“³ ettha atthi. so diṭṭhaditṭhamanusso⁴ jīvitak-
 khayāṃ pāpeti⁵ vārayiṃsa. Bodhisatto attānaṃ takkento
 asambhītakasaraṣiṃ yeva ataviṃ pāvīsi yeva. Tasmiṃ atavi-
 maṃjhaṃ sampatte so yakkho tālamatto hutvā kūṭagāramattaṃ
 sīsaṃ pattappamāṇāṃ akkhīmi kandaṃakulamatta⁶ dve dāthā
 ca māpetvā senamakkho⁷ kaharakucchi aññatthapāde hutvā
 Bodhisattassa attānaṃ dassetvā „kahaṃ yāsi, tiṭṭha, bhakkho“⁸
 me⁹ ti āha. Atha naṃ Bodhisatto „yakkha, ahaṃ attānaṃ
 takketvā lāha pavūttho, tvaṃ appamatto hutvā maṃ upagac-
 cheyyāsi, visapitena hi taṃ sareṇa vijjhītva“¹⁰ etth¹¹ eva pāteṣā-
 mīti¹² santaṭṭetvā halāhalaviṣaṃ pitāṃ saraṃ sannahitvā muñci.
 So yakkhassa lomesa yeva alliyi. Tato aññān ti evaṃ paññā-
 sare muñci. Sabbe tassa lomesa yeva alliyiṃsa. Yakkho
 sabbe pi te sare pothetvā attano pādamaḍḍe yeva pāteṭvā Bodhi-
 sattaṃ upasaṃkamā. Bodhisatto paṇa pi taṃ taṭṭetvā khaggaṃ
 kaḍḍhitvā pahari. Tettimsaṃgulāyato khaggaṃ lomesa yeva alliyi¹³.
 Atha naṃ kaṇayena pahari. So pi lomesa yeva alliyi. Tassa
 allinabhāvaṃ ātvā muggareṇa pahari. So pi lomesa yeva
 alliyi. Tassa allinabhāvaṃ ātvā „bho yakkha, na te ahaṃ

1. C¹ so diṭṭhamanusso. 2. C² -kula-. 3. C³ sare-. 4. C⁴ bhakkho. 5. C⁵ alliyi.

Pañcāvudhakumāro nāma ti sutapubbo, ahaṃ taya adhiṭṭhitam
 aṭṭham pavisanto na dhanuādini takketvā pavitṭho attānaṃ yeva
 pana takketvā pavitṭho, aṭṭha taṃ pothetvā cūṇavacunnāṃ ka-
 rissāmi¹“ adhiṭṭhitam nāma dassetvā unnaditvā dakkhiṇabat-
 thena yakkhaṃ pahari. Hattho lomesu yeva alliyi. Vāma-
 hatthena pahari. So pi alliyi. Dakkhiṇapādena pahari. So
 pi alliyi. Vāmapādena pahari. So pi alliyi. Sisena taṃ
 pothetvā „cūṇavacunnāṃ karissāmi“ sisena pahari. Tam pi
 lomesu yeva alliyi. So pañcoddito pañcasu thānesu baddho
 olambanto pi nibbhayo nissārāṇe va abosi. Yakkho va cintesi:
 „ayaṃ eko purisaṃho purisajāniyo na purisamatto va, mādisena
 nāma nāsa yakkhena gahitassa saṃtāsamattam pi na bhavissati,
 mayā imaṃ maggaṃ hanantena eko pi evaṃ puriso na di-
 tṭhapubbo, kasmā na kho esa na bhāyatiti“ so taṃ khāditaṃ
 avisahanto „kasmā nu kho tvaṃ mānava maraṇabhayaṃ na
 bhāyasīti“ puechi. „Kiṃkāraṇa yakkha bhāyissāmi, ekaṃhi
 hi attabhāve ekaṃ maraṇaṃ niyatam eva, apī ca mayhaṃ
 kucchimhi vajirāvudhaṃ atthi, sace maṃ khādissasi taṃ āvu-
 dhaṃ jīretuṃ² na sakkhissasi, taṃ te antāni khaṇḍākhāḍaṃ
 chinditvā jīvitakkhayaṃ pāpessati, iti ubbo pi nassissāma, imaṃ
 kāraṇenāhaṃ na bhāyāmi“³. Idam kira Bodhisatto attano ab-
 bhantare āpavudhaṃ sandhaya kathesi. Taṃ sutvā yakkho
 cintesi: „ayaṃ mānavo tacchaṃ eva bhanati, imassa purisa-
 sihaassa sarīrato muggabijamattam pi māṃsakhaṇḍaṃ mayhaṃ
 kucchimhi jīretuṃ na sakkhissati, viasajjessāmi na“⁴ ti maraṇa-
 bhayatajjito Bodhisattāṃ viasajjettvā „mānava, purisaṃho tvaṃ,
 na te ahaṃ māṃsaṃ khādissāmi, tvaṃ aṭṭha Rāhumaṃhā mutta-
 cando viya mama hatthato muccitvā nātisabhajjamandalaṃ tosaṃto
 yāhīti“ āha. Atha naṃ Bodhisatto āha: „yakkha, ahaṃ tvaṃ
 gaechissāmi, tvaṃ pana pubbe pi akusalāṃ katvā luddo lohi-
 tapāṇi pararuhiramaṃsaṃbhakkho yakkho hutvā nibbatto, sace

¹ C² chīretuṃ. ² so both MSS. instead of kucchīti

idhāpi thatvā akusalam eva kariyasasi andhakārā andhakāraṃ gamissasi, maṃ dīṭṭhakūlato patthāya pana na sakkā tayā akusalam kātuṃ, pāpatipātakammaṃ nāma niraye tiracchāna-yoniyam pettivisaye asurakāye ca nibbatteti, manussesu nibbat-tattihāne appāyukassahvattanikaṃ hotīti¹ evamādināṃ nayena pañcamaṃ dassīyakammānaṃ ādinavaṃ pañcamaṃ silānaṃ ānisaṃsaṃ kathetvā nānākāraṇehi yakkhaṃ tajjetvā dhammaṃ desetvā dametvā nibbisevanam katvā pañcasu silesu patitthāpetvā tassāsevanam ataviyā halipatiggāhakaṃ devataṃ² katvā appamādena ovaditvā atavito nikkhamanto atavimukhe manus-sānaṃ ācikkhitvā sannaddhapañcāvudho Bārānasib gantvā matāpitāro disvā aparabhāge rajje patitthāya dhammena rajjaṃ kārento dānādīni puṇṇāni karitvā yathakammaṃ agamāsi.

Sattthāpi imaṃ dhammadessanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Ye alinena cittaṇa alinamanaso nare
bhāveti kusalāṃ dhammaṃ yogakkhemassa pattiya³
pāpuṇe anupubbena subhassamyojanakkhayaṃ ti. 54.

Tatthāyaṃ pīo-jātho: ye purāṇe alinena amūḍhucitena cittaṇa pakatiyāpi alinamena alinajāthāya hutvā anarajjathena kusalāṃ sattathasabodhapakkhiya-phalaṃ dhammaṃ bhāveti vajjhetī viśiṭṭhena cittaṇa vipassanāya anuyujjati caṇhi yugahi khemassa nibbānassa pattiyaṃ so evam abhisambuddhāreṇa anareṇa dakkhaṇe anattā ti tikkhaṇaṃ āropetvā tarunavipassanato patthāya uppanne bodhapakkhiyadhamme bhārento anuyujjheṇa ekameva yojanam pi anavasesatvā subhassamyojaninaṃ kṣayakarassa cātummaggassa pāriyośane appamattā subhassamyojanakkhayaṃ ti caṇkhaṇe gataṃ arahattam pāpuṇeyya⁴ ti.

Evam Sattthā arahattena dhammadessanāya kṛtāṃ gahetvā mat-thake cattārī saccāṃ pakāseṃ. Saccapariyośane so bhikkho arahattam pāpuṇi. Sattthāpi ananandhiṃ gahetvā jātakaṃ samodhanesi: „Tadā yakkho Aṅgulimālo aho si. Pañcāvudhakumārō nāma ahaṃ evā” ti. Pañcāvudhajātakaṃ.

¹ C¹ devanām, C² devanām corr. to devatām. ² C¹ yogakkhemassa-pattiyaṃ, C² yogakkhemassa-pattiyaṃ corr. to yogakkhemassa-pattiyaṃ.

6. Kaṇṇanakkhandhajātaka.

Ye pahattiḥena cittena¹ ti. Idam Satthā Sāvattihiyaṃ riharanto aññataro² bhikkhum ārabhā kathesi. Eko kira Sāvattihiyākulaputto Satthā dhammasaṃnāṃ sutvā intamasāsaṃ uruṃ dātva³ pabbaji. Ath' asā ācariyupajjhāyā⁴ „araso ekariddhena silaṃ nāma, dāriddhena tiriddhena catubbiddhena pañnariddhena chattiḍḍhena sattariddhena aṭṭhariddhena navariddhena dasariddhena bahuriddhena sīlam nāma, idam cullasīlam⁵ nāma, idam majjhimasīlam nāma, idam mahāsīlam nāma, idam pāṇimokkhamūrvasīlam nāma, idam indriyasaharasīlam nāma, idam ājīvapārisuddhisīlam⁶ nāma, idam pacayaṇapāṇisevassīlam nāma⁷ ti sīlam ācikkhanti. So cintesi: „Idam sīlam nāma atthakam, ahaṃ ettakam samādhāya vattitum na sakkhissāmi, sīlam pūretum asakkontassa nāma pabbajjāya ko attho, ahaṃ gūḥ⁸ hutvā dānādini pūṇāni karissāmi puttadārā ca possessāmi⁹ evaṃ ca pana cintevā „bhante, ahaṃ sīlam rakkhitum na sakkhissāmi, asakkontassa ca nāma pabbajjāya ko attho, ahaṃ hināya vattissāmi¹⁰, tumhākaṃ puttacivaram gaṇhathā¹¹“ ti āha. Atha naṃ āhamev: „evaṃ vante Dasahalam vanditvā yāhi¹²“ ne taṃ ādāya Satthā sutikāṃ dhammasaṃnāṃ agamāsu. Satthā dātā va¹³, kim bhikkhave anaṭṭhikam bhikkhum ādāya āga¹⁴ atthā¹⁵ ti āha. „Bhante, ayaṃ bhikkhu „ahaṃ sīlam rakkhitum na sakkhissāmi“ puttacivaram niyyādeti, aha naṃ mayam gaṇetvā āga¹⁶“ ti. „Kasmā pana tumhe bhikkhave imassa bhikkhuso bahum sīlam ācikkhattha¹⁷, yuttakaṃ eva rakkhitum sakkoti tattakam eva rakkhissanti, ito paṭṭhāya tumhe evaṃ mā kūḍi avacuttha¹⁸, ahaṃ ettha kattaham jānissāmi¹⁹“, „Ehi tvaṃ bhikkhu, kim te bahunā sīlena, tīpi yeva sīlāni rakkhitāni sakkhissasī²⁰“, „Sakkhissāmi bhante“ ti. „Tena hi tvaṃ ito paṭṭhāya kāyadvāram vacīdvāram manodvāram²¹ ti tīpi dvārāni rakka, mā kāyena pāpake-maṃ kari mā vacīya mā manasā, gaccha mā hināya vatti, imāni tīpi yeva sīlāni rakka²²“ ti. • Ettāvata²³ so bhikkhu tuṭṭhamānaso „sādhu bhante rakkhissāmi imāni tīpi sīlāni“ Satthāraṃ vanditva ācariyupajjhāyehi suddhiṃ yeva agamasi. So taṃ tīpi sīlāni pūrete va aññasi: „ācariyupajjhāyehi mayham ācikkhitum sīlam pi, ettakam eva te pana attano abuddhihabhāvena maṃ buj्ḥāpetum nāsakkhimaṃ, Sammaṃsa-

¹ C¹ cittaṃ. ² C² -sīlam. ³ C³ gahā, C⁴ bhā. ⁴ C⁵ hināssamābhissanti.

⁵ C⁶ gaṇhathā. ⁶ C⁷ amāsa -v. ⁷ C⁸ ācikkhatā. ⁸ C⁹ avacuttha. ⁹ C¹⁰ -dāreṇi.

buddho attano buddhasevabuddhāya anuttaradhammarājetāya ettakam
 sīlam¹ tīsa yeva dvāroso pakkhipitvā man gūhāpesi, aśasāyo vata²
 me³ satthā jāto⁴ ti vipassanā vādhetvā katipāhe⁵ ova arahatte
 patitthāsi. Tam pavattitvā satvā dhammasatthāya sannipatitvā bhikkhū
 „āvuso tam kira bhikkhū ⁶‘tīlā rakkhitu⁷ na sakkonti⁸’ hināya
 vatthāsam sabhāsi⁹ tīhi koṭṭhāsehi pakkhipitvā¹⁰ gūhāpetvā Satthā
 arahattam pāpesi, ahe Buddhā nāma acchariyamānassā¹¹ ti Buddha-
 gūse kathentā maddimā. Satthā āgutrā „kāya na ‘tīha bhikkhave
 etarahi kathāya sammā¹²’ ti pucchā ‘māya nāmā¹³’ ti vutto „bhik-
 khave, atigaru¹⁴ pi bhāro koṭṭhāsavasena bhūjetvā dāso lahuko viya
 hoti, pubbe pi paṇḍitā mahāntam¹⁵ kañcanakkhandham labhētva ukkhi-
 pitum asakkontā vihhāgam katvā ukkhipitvā agamāhe¹⁶’ ti vutvā
 uttāra āhāsi:

Ante Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rajjam kārento
 Bodhisatto ekasmiṃ gāmaṃ kassako ahoṣi. So ekadivasaṃ
 anūtataraṃ chaddhitaḡāmaṃ khette kaṣiṃ kasati. Pubbe
 ca tasmīṃ gāmaṃ eko vihhāvasampanno setthi arumattapariṇā-
 haṃ¹ catuhatthāyāmaṃ kañcanakkhandham nidahitvā kalam
 akāsi. Tasmīṃ Bodhisattassa naṅgalam laggitvā attihāsi. So
 „mūlasantānaṃ bhavissatī²’ pamsuṃ viyohanto tam diṣvā
 pamsuṃ paticchādetvā³ divasaṃ kasitvā attiham gato suriye
 yuganaṅgalādini⁴ ekamante nikkhipitvā „kañcanakkhandham
 gaṇhitvā gaṇhissāmī⁵’ tam ukkhipitum nāsakkhi⁶, asakkonto⁷
 madditvā „ettakam kucchiharāṇāya bhavissati, ettakam nidahi-
 tvā thapessāmi⁸, ettakam kammante samyojessāmi, ettakam
 dānādipuṇṇakiriya⁹ bhavissatī¹⁰’ cattāro koṭṭhāse akāsi.
 Tass¹¹ evaṃ vihhattakāle so kañcanakkhandho sallahuko viya
 ahoṣi. So tam ukkhipitvā gharaṃ natvā catudhā vibhajitvā
 dānādini puṇṇāni katvā yathākammam gato.

Bhagavā imam dhammadessanaṃ āharitvā abhiṣambuddho hūtvā
 imam gūtham āha:

¹ C¹ sīlam. ² C¹ vata. ³ C¹ mava. ⁴ C¹ parikkhipitvā. ⁵ C¹ adda na.

⁶ C¹ -mattāparikkhitam. ⁷ C¹ parikkhā. ⁸ C¹ yuganāṅga. ⁹ C¹ nāsakkhi.

¹⁰ C¹ asanto. ¹¹ C¹ -samit. ¹² both MSS. dānādipu-

Yo pabaṭṭheṇa cittaṇa pabaṭṭhamanase imo
bhāveti kusalaṃ dhammaṃ yogakkheminaṃ paṭṭiyā
pāpuṇe anupubbena saḥhasamyojanakkhayaṃ ti. 55.

Tattha pabaṭṭheṇā ti cittaṭṭarapana, pabaṭṭhamanase ti tiya eva citta-
sarapaṭṭāya pabaṭṭhamanase¹, anupubbā viya pabaṭṭheṭvā samujjottasappabhi-
sakkasamitto² hutvā ti attha.

Evam Sattā arabbhantaṃkūṭena dezanam nirṭhapetvā anusandhiṃ
ghaṭṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā kaṇṇanakkhandham laddhapuriso
aham eva abhin“ ti. Kaṇṇanakkhandhajātakam.

7. Vānarindaajātakam.

Yassete sutura dhammā 'ti. Idam Sattā Vajjasaṃ-
viharanto Devadattassa vadhāya parisakkanaṃ ārabha
kathesi. Tasmim hi samaye Sattā „Devadatto vadhāya parisakka-
titi“ sutvā „na bhikkhave idāṃ“ eva Devadatto mayham vadhāya pari-
sakkati, pubbe pi parisakkati yeva, nāsamattam pi pana kātum na
sakkhiti“ sutvā attam āhūti:

Attā Bārāṇasiyam Brahmaḍatte rajjam kārente
Bodhisatto kapiyoniyam nibbattitvā vuddhim anvāya assa-
potappamaṇo thāmasampanno ekacaro hutvā nadittre viharati.
Tassā pana nadiyā vemajjhe eko dīpako nānappakārehi amba-
panasādihi phalarukkhahi sampanno. Bodhisatto nāgahalo
thāmasampanno nadiyā orimatirato uppatitvā – dīpakassa orato
nadimajjhe eko piṭṭhipāsāyo attā – tasmim nipatati. Tato appa-
titvā tasmim dīpake patati. Tattha nānappakārāni phalāni
khādितvā sāyam³ ten' eva upāyena paccāgantvā attano vasa-
natthāne vasitvā punadivaṃse pi tatth' eva karoti. Iminā niyā-
mena tuttha vasaṃ kappeti. Tasmim pana kāle eko kumbhilo
sapajāpatiko tassā nadiyā vasati. Tassa sā bhariyā Bodhisattam
aparāparaṃ gacchantam disvā Bodhisattassa hadayamamse do-

¹ C^a -manaso. ² C^b -citto, C^c -citto corr. to -citto. ³ C^d sāyam.

hañam uppādetvā kumbhilañ āha: „mayhañ kho ayya imassa vānarindassa hadayamañse dohaño uppanno“ ti. Kumbhilo „sādhu hoti, laccasāsi“ vatvā „ajja tañ sāyañ dipakato āgacchantam eva gahissāmi“ gantvā pīthipāsāne oipajji. Bodhisatto divasañ caritvā sāyaṇhasamaye dipake thito va pāsānañ oloketvā „ayañ pāsāno idāni uccatāro khāyati, kin nu kārāṇa“ ti cintesi. Tassa kira udakappamāṇaṇ ca pāsānappamāṇaṇ ca suvavatthāpitam eva, ten’ assa etad ahoṣi: „ajja imissā nadiyā udakañ n’eva bhāyati na vaḍḍhati, atha ca paṇḍayañ pāsāno mahā hutvā paṇḍāyati, kacci nu kho ettha mayhañ gahanatthaya kumbhilo nīpanno“ ti so „vimañsāmi tva nān“ ti tatthi’ eva thitvā pāsāneṇa saddhūñ kathento viya „bho pāsāṇa“ ti vatvā paṭivacaṇaṇ alabhanto yāvattatīyañ „pāsāṇa“ ti āha. Pāsāṇo kiñ paṭivacaṇaṇ na dassati. Puna pi nañ vānaro „kiñ bho pāsāṇa ajja mayhañ paṭivacaṇaṇ na desīti“ āha. Kumbhilo „addhā aññesu divasesu ayañ pāsāṇo vānarindassa paṭivacaṇaṇ adāsi, dassāmi dāni ‘ssa paṭivacaṇaṇ“ ti cintetvā „kiñ bho vānarindā“ ti āha. „Ko si tvaṇ“ ti. „Ahañ kumbhilo“ ti. „Kimatthañ ettha nīpanno sīti“. „Tava hadayamañsañ patthayamāṇo“ ti. Bodhisatto cintesi: „añño me gamanamaṅgo n’ atthi, ajja mayā esa kumbhilo vañcetaḍḍho“ ti. Atha nañ evaṃ āha: „samma kumbhila, ahañ attānañ toyhañ pariccajissāmi, tvañ mukhañ vivaritvā mañ tava sautikañ āgatakalē gahāhīti“. Kumbhilānañ hi mukhavivare’ akkhini nīṇṇanti. So tañ kārāṇaṇ asallakkhetvā mukhañ vivari. Ath’ assa akkhini pīthiyiṇsu. So mukhañ vivaritvā akkhinī nimittetvā nīpajji. Bodhisatto tathābhāvān ūtvā dipakā uppāto gantvā kumbhilaṇsa matthakañ akkamitvā tato uppatito vijjullatā viya vijjotamāṇo paratire atthāsi. Kumbhilo tañ acchariyañ diya „iminā vānarindena atiaccherakañ katan“ ti cintetvā „bho vānarinda, imasmiñ loke catuhi dhammehi

1. C² -gam. 2. C² mukhavivare corr. so mukhe-

samannāgato puggalo paṇḍenitte abhūbhavati, te sabbe pi tuyhaṃ
abbhantare atthi, maññe¹ ti vatvā imaṃ gūtham āhā:

Yass² ete cattaro dhammā vānarinda yathā tava
saccam dhammo dhiṃ³ cāgo dīṭṭham so ativattatīti. 56.

Tathā yass⁴ ti paṇḍa kammaṃ puggalessa, ete ti idam vattabbo⁵ paṇḍa-
kham nibbhaṇṇa, cattaro dhammā ti cattaro gūṇā, saccam ti varisaccam,
samaṃ suttikam agamācādeti hi tava musācādam akāsa⁶ āgata yevā⁷ ti, etan
te varisaccam, dhammo ti vānarapaññā, evaṃ kate idam nāma bhavissasīti,
evā te vānarapaññā, dhiṃ⁸ abbocchinnavijayā rucati, etan pi te atthi,
cāgo ti attaparicāgo, evaṃ attamaṃ parivajjāya samaṃ suttikam āgato, yaṃ
paññam gacchitvā nāsaṃkhaṃ mayham ev⁹ ettha¹⁰ dāsa, dīṭṭham ti paṇḍa-
mittam, so ativattatīti yassa puggalessa yathā tava evaṃ ete cattaro dhammā
suthi so yathā-maṃ aṭṭa tvaṃ atikkanta tath¹¹ eva attano paṇḍamittam atikkamati
abhūbhavati.

Evam kumbhilo Bodhisattam paṇḍisitvā attano vasaṇaṭ-
ṭhānam gato.

Saṭṭhā „na bhikkhave Devadatto idāṃ¹ eva mayham vadhāya
parisakkatī. pubbe pi parisakki yevā²“ ti imaṃ dhammadassanam āha-
ritvā anussandhim ghaṭetvā jātakaṃ sammādhānesi: „Tadā kumbhilo
Devadatto ahesi, bhariyassa Cūṭamānavaikā, vānarinda pana aham evā³
“ ti. Vānarinda-jātakaṃ.

8. Tayodhammajātaka.

Yassete ti. Idam Saṭṭhā Vajjirane viharanto vadhāya
parisakkannam eva ārabhha kathesi.

Aṭṭe Bārāṇasīyam Brāhmadatto rajjam karente
Devadatto vānarayoniyam nibbattitvā Himavanta-padese yatham
pariharanto attanam paticca⁴ jātānam vānarapotakānam „vad-
dhippattā-me yatham parihareyyun“ ti bhayena dantehi dasitvā

¹ C¹ dhiṃ corr. to dhiṃ. ² C¹ vattabbo. ³ C¹ akkhā. ⁴ C¹ dhiṃ corr. to
dhiṃ. ⁵ C¹ mayhamānaveṭṭha. ⁶ C¹ mayhamānaveṭṭha. ⁷ C¹ paticca, C¹ paticca
corr. to paticca.

tesam' bhānī uppateti. Tada Bodhisatto pi tam' yeva paticca ekissā vānariyā kucchimhi patisandhim' ganhi. Atha sā vānari¹ gabbhassa patitthitabhāvanā² satvā attano gabbhaṃ anurakkhamā³ araṇṇaṃ pabbatapādaṃ agamasi. Sā paripakkagabbhā Bodhisattaṃ vijāyi⁴. So vuddhim' anvāya viññātam' patto thāmasampanno ahoṣi. So ekadivasam' mātaraṃ pacchi: „amma mayham' pitā kahaṃ“ ti. „Tāta asukasmiṃ nāma pabbatapāde yūtham' pariharanto vasaṭṭi“⁵. „Amma tassa maṃ santikaṃ nehi“⁶. „Tāta na sakkā tayā pita santikaṃ gantvā, pitā hi⁷ te attānaṃ paticca jātānaṃ⁸ vānarapotakānaṃ yūthapariharaṇabhāyena dantehi dasitvā bhānī uppateti“⁹. „Amma, nehi maṃ¹⁰ tattha, ahaṃ jālissāmi“¹¹. Sā puttāṃ ādāya tassa santikaṃ agamasi. So vānaro attano puttāṃ disvā¹² va „ayaṃ vaddhento mayham' yūtham' pariharitvā na dassati, idāṃ¹³ eva haritabbo“ ti. „etaṃ ālīganto viya gāham' piṭetvā jīvitaṃ khamā¹⁴ pāpessāmi“¹⁵ cintetvā „ehi tāta, ettakam' kalam' khamā¹⁶ gato sī“¹⁷ Bodhisattaṃ ālīganto viya nippilesi. Bodhisatto pana nāgabalo thāmasampanno, so pi tam' nippilesi. Ath' assa atthiṃ bhijjanākārapattāni ahesam'. Ath' assa etad' ahoṣi: „ayaṃ vaddhento maṃ māressati¹⁸, kena an' kho upāyena puretarāṃ¹⁹ ōeva marayyan“²⁰ ti. Tato cintesi: „ayaṃ avidūro rakkhāsapariggahito saro, tattha tam' rakkhāsena khādāpessāmi“²¹. Atha naṃ²² evam' āha: „tāta ahaṃ mahallako, imaṃ yūtham' tayham' niyyādeṃi, ajj' eva tam' rājānaṃ karomi, asukasmiṃ nāma thāno saro atthi, tattha dā²³ kumodiniyo tisso uppālīniyo pañca paduminiyo pupphanti, gaccha tato pupphāni āharā“²⁴ ti. So „sādhu tāta āharissāmi“²⁵ gantvā sahasā anotaritvā²⁶ samantā padāni paricchindanto otinnapadāni yeva addasa²⁷ na uttinnapadāni. So „imā sarena rakkhāsapariggahena bhavitabbam', mayham' pitā attamā asakkonto rakkhāsena maṃ khādāpetukāmo“²⁸ bhavissa-

¹ C² -ri. ² C¹ -yi. ³ C² pahl. ⁴ C² jātan. ⁵ C⁴ omitta maṃ. ⁶ both MSS. -g. ⁷ C² nam. ⁸ C² tam. ⁹ C² adāsa. ¹⁰ C² khāda-. ¹¹ C² khāda-. corr. to khādi-.

tīti, aham īmaṃ ca saram na otarissāmi, pupphāni ca gahessā-
mīti¹ nirūḍakam² thānam gantvā vegam gahetvā uppatitvā pa-
rato gacchanto nirūḍake³ ākāse⁴ thitān⁵ eva dve pupphāni
gahetvā paratire pati, parato ca orimatirāṃ āgacchanto ten⁶
ev⁷ upāyena dve gaṇhi, evaṃ ubbesu passesu rāsini⁸ karonto
pupphāni ca gaṇhi rakkhassassa ca ānatthānam na otari. Ath⁹
assa „īte uttarim ukkhipitum na sakkhissāmi¹⁰“ tāni¹¹ pupphāni
gahetvā ekasmiṃ thāne rāsini karontassa so rakkhaso „mayā
ettakam kalam evarūpo paṇṇavā acchariyapuriso na ditthapubbo,
pupphāni ca nāma yāvadicchakam gahitāni, mayhaṃ ca ānat-
thānam na otarīti“ udakam dvidhā bhindanto udakato utthāya
Bodhisattassa upasankamitvā „vānarinda, imasmiṃ loke yassa
tayo dhammā atthi so paccāmittam abhiḥhoti, te sabbe pi tava
abbhantare atthi, maññe“ ti vatvā Bodhisattassa thutim karonto
imaṃ gātham āha:

Yass¹² ete tayo dhammā vānarinda yathā tava
dakkhiyam sūriyam¹³ paṇṇā dittham so ativattatīti. 37.

Tattha dakkhiyam II dakkhaḍḍayo, sampattahayam viḍḍamitum jaraṇa-
paṇṇāya sampayuttantittamaśīpasa¹⁴ etan nāmaṃ, sūriyam II sūrahayo, oḥ-
bhayaḥbhāsa¹⁵ etan nāmaṃ, paṇṇā II paṇṇāpapaṭṭhapanāya upāyapannāy¹⁶
etan nāmaṃ.

Evam so dakkarakkhaso imāya gāthāya Bodhisattassa thu-
tim katvā „imāni pupphāni kimatthanā harasīti“ pucchī. „Pitā
maṃ rājānam kūtukāmo, tena karanena harāmi¹⁷“. „Na sakkā
tādisena uttamaparisena pupphāni gahitum, aham gaṇhissāmi¹⁸“
ukkhipitvā tassa paccato paccato agamāsi. Ath¹⁹ assa pitā
dūrato va tam disvā „aham imaṃ rakkhassabhuttaṃ bhavissu-
tīti²⁰“ pahinūmi, so dān²¹ esa rakkhassam pupphāni gāhāpento
āgacchati, idāni mhi nattho²² ti cintoento suttadhā hadayaphā-

¹ so both MSS. ² so both MSS. instead of akāse? ³ both MSS. rāsī

⁴ C¹ nāni. ⁵ C² sūri-, C³ sūri- corr. to sūri-.

lanam patvā tatth' eva jīvitaṅkhaṇaṃ patto. Sesavānarā sannipatitvā Bodhisattaṃ rājānaṃ akāṃsu.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anussandhīm gharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā yūthapati Devadatto ahoṃ, yūthapatiputto¹ paṇa ahaṃ evā² 'ti. Tayodhammajātakam.

9. Bherivādajātaka.

Dhame dhame ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññatarāṃ dubbacaṃ ārabha kathesi. Taṃ hi³ bhikkhūṃ Satthā „saccaṃ kīra tvaṃ dubbaco sīti“ pucchitvā „saccaṃ Bhagavā“ 'ti rutte „na tvaṃ bhikkhu idāṃ' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yvā⁴ 'ti vatvā atitāṃ āhari;

Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rājāṃ karente Bodhisatto bherivādakakule nibbattitvā gāmake vasati. So „Bārāṇasīyaṃ nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ“ ti sutvā „samajjamaṇḍale bheriṃ vādetvā dhaṇaṃ āharissāmīti“ puttāṃ ādāya tattha gantvā bheriṃ⁵ vādetvā bahūṃ⁶ dhaṇaṃ labhi. Taṃ ādāya attano gāmaṃ⁷ gacchanto corāstavim patvā puttāṃ nīrantaraṃ bheriṃ vādettaṃ vāresi: „tāta nīrantaraṃ vādetvā maggapaṭipannaṃ issarabheri⁸ viya antarantara vādehīti“. So pitara vāriyamāno pi „bherisadden' eva cora palāpessāmīti“ vatvā nīrantaraṃ eva vādesi. Cora paṭhamam āeva bherisaddam sutvā „issarabheri bhavissatīti“ palāyitvā ativiya ekābaddham⁹ saddam sutvā „nāyaṃ issarabheri bhavissatīti“ āgantvā apadhāretvā dve yeva jane disvā pothetvā vilumpimsu¹⁰. Bodhisatto „kicchena vata ne laddham dhaṇaṃ ekābaddham katvā vādetto nāsesīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Dhame dhame nātidhame, atidhantaṃ hi papakam,

dhantena satam laddham, atidhantena nāsitaṃ ti. 58.

¹ C^o omits ahoṃ yūthapati. ² both MSS. tathāhi. ³ C^o bheri, C^o bheri corr. to bheri. ⁴ C^o bahu. ⁵ C^o gāma, C^o gāma corr. to gāmaṃ. ⁶ so both MSS. instead of -bheriṃ. ⁷ C^o ekā. ⁸ both MSS. vilumpimsu.

Tattha dhame dhame¹ ti dhameyya na na dhameyya bherin vādeyya nana² vādeyyā ti aṭṭho; nātidhame ti sikkhametvā pana nīrantaram eva karvā na vādeyya, kinkāraṇā: atidhantaṃ³ hi papakam nīrantaram bherisādam idam amhāken pāpakam lāmakam jānam, dhantena eṭṭam laddham ti nagare bherivādānena kaḥapaṇasātinā laddham, atidhantena nāsitam ti idam pana me puttana tadanam akarvā yam idam atariyam atidhantaṃ⁴ tena⁵ atidhantena sabbam nāsitam ti.

Satthā imam dhammadessanā āharitvā anussandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā putto dubbacablakkhu ahoṣi, piṭā pana aham evā“⁶ ti. Bherivādajātakam.

10. Saṃkhadhamanajātaka.

Dhame dhame ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dubbaṇam eva ārabhva kathesi.

Atite Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto saṃkhadhamakakule nibbattitvā Bārāṇasīyam nakkhatte ghuṭṭhe pītaram ādāya saṃkhadhamanakammena dhanam labhitvā āgamanakāle corātavīyam pītaram nīrantaraṇa saṃkham dhamantaṃ⁷ vāresi. So „saṃkhasaddena cora palāpessāmi“⁸ nīrantaram eva dhami. Corā purimaṇayen⁹ eva āgantvā vilumpiṇsu. Bodhisatto pi purimaṇayen⁹ eva gātham abhāsi:

Dhame dhamo nātidhame, atidhantaṃ hi papakam,
dhantenādhigatā bhoga, te tāto vidhaṇi dhaman ti. 59.

Tattha te tāto vidhami dhaman ti te saṃkham dhamitvā laddhabhogamā piṭā punappina dhamanto vidhami ti atidhantena viññessati.

Satthā imam dhammadessanā āharitvā anussandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā piṭā dubbacablakkhu ahoṣi, putto pana aham evā“⁶ ti. Saṃkhadhamanajātakam. Āśiṣasavagga chaṭṭho.

¹ C¹ dhametidhame, C² dhametidhame corr. to dhamadhamo. ² C¹ tana, C² tana corr. to nana. ³ best MSS. atidhantaṃ. ⁴ best MSS. atidhanti. ⁵ C¹ tana. ⁶ C² dhamantaṃ.

7. ITTHIVAGGA.

1. Asātamantajātaka.

Asā lokitthiyo nāma¹ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ukkanthitabhikkhū ārabha kathaṃ. Tassa vatthum Ummadantajāta² āvibhavisati. Tam paṇa bhikkhū Satthā „bhikkhu itthiyo nāma asā asatiyo lānukā pacchimikā. tvaṃ evurūpaṃ lānikā itthūṃ dīssāya kasmā ukkanthito“ ti vata atitāṃ āhāri:

Atto Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilāyaṃ brāhmaṇakule nibbattitvā viññūtaṃ patto tisu vedeau sabbasipposu ca nipphattim patto disāpāmokkho ācariyo ahoṃ. Tadā Bārāṇasīyaṃ ekasmiṃ brāhmaṇakule puttassa jātadivase aggiṃ gabetvā anibbāyantaṃ³ thapayimāsu. Atha naṃ brāhmaṇakumārāṃ soḷasa-vassakāle mātāpitāro āhaṃsu: „putta, mayāṃ tava⁴ jātadivase aggiṃ gabetvā thapayimha, sace brahmalokaparāyaṇo bhavitukāmo taṃ aggiṃ ādāya araṇṇaṃ pavisitvā Aggiṃ⁵ Bhagavantaṃ namassamāno brahmalokaparāyaṇo hohi. sace agāraṃ āvasitukāmo Takkaṣilaṃ gantvā disāpāmokkhasa ācariyassa santike sippaṃ uggaṇhītvā kutumbā⁶ saṇṭhapelīti⁷. Māpavo „nāhaṃ sakkhissāmi“ araṇṇe aggiṃ paricaritūṃ, kutumbam eva saṇṭhapessāmīti⁸ mātāpitāro vanditvā ācariyabhāgaṃ sahassāṃ gabetvā Takkaṣilaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhītvā pacchā agamāsi. Mātāpitāro paṇ⁹ aṇṇa anattikā gharāvāsana araṇṇe hi aggiṃ paricarāpeṇkāmā honti. Atha naṃ, mātā itthinaṃ¹⁰ dosaṃ dassetvā araṇṇaṃ pesetukāmā „so ācariyo paṇḍito vyatto sakkhissati me puttassa itthinaṃ dosaṃ kathetun“ ti cintetvā āha: „uggahitaṃ te tāta sippaṃ“ ti. „Amā amma“ ti. „Asātaṃ-

¹ C² -yattā. ² so both MSS. instead of tava? ³ both MSS. aggi. ⁴ C² ko-yunda, C² kutumbā corr. to kutumbam. ⁵ C² -mitti, C² -mi. ⁶ C² addā mātā. In C² mātā has been taken over.

tāpi te uggahitā¹ ti. „Na uggahitā amma²“ ti. „Tāta, yadi te asātamantaṃ na uggahitaṃ kin nāma te sippaṃ uggahitaṃ, gaccha uggahitvā ehi³“. So „sādhū“ ti puna takkasīlābhimukho pāyāsi. Tassa pi ācariyassa mātā mahallikā viśamvassasatikā. So taṃ sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijaggati. Aññe maṇassā naṃ tathā karontaṃ jigucchanti. So cintesi: „yaṃ nūnāhaṃ araṇṇaṃ pavasiyā tattha mātaraṃ paṭijagganto vihareyyaṃ“ ti. Ath’ ekasmiṃ vivitte araṇṇe odaka-phāsukatthāne pannaśālaṃ karetvā sappitaṇḍulādini āharāpetvā mātaraṃ ukkhipitvā tattha gantvā mātaraṃ paṭijagganto vasaṃ kappesi. So pi kho mānave Takkasīlaṃ gantvā ācariyaṃ apassanto „kahaṃ ācariyo“ ti pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā tattha gantvā vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṃ ācariyo „kin nā kho tāta atisighaṃ āgato sīti⁴“. „Nanu ahaṃ⁵ tumhehi asātamanto nāma na uggahāpito“ ti. Ko pana te⁶ asātamante uggahetaṃ⁷ katvā kathesi⁸ti“. „Mayhaṃ mātā ācariyā“ ti. Bodhisatto cintesi: „asātamantaṃ nāma keci n’ atthi, imassa pana mātā imaṃ itthidose jānāpetukāmaṃ bhavissatthi⁹“. Atha naṃ „sādhū tāta, daṇḍāmi te asātamante, tvaṃ aṇṇaṃ ādinaṃ katvā mama thāne thatvā mātaraṃ sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijaggāhi, hatthapādasasapitṭhisambāhanādini c’ assā karonto ‘ayye, jaraṃ puttakāle pi tāva te evarūpaṃ sariraṃ, daharakāle kidisaṃ ahoṣi¹⁰ti’ hatthaparikammādikarapaṇakāle hatthapādādinaṃ vaṇṇaṃ katheyyāsi, yaṃ ca te mama mātā kaṭheti¹¹ taṃ alajjanto anigūhanto mayhaṃ ārocēyyāsi, evaṃ¹² karonto asātamante lacchasi akaronto na lacchasi¹³ti“ āha. So „sādhū ācariyā“ ti taṃsa vacanaṃ sampaticchitvā tato paṭi-
thāya sabbaṃ¹⁴ yathāvuttavidhānaṃ akāsi. Ath’ assa¹⁵ taṃsaṃ mānave punappuna vaṇṇayamāne „ayaṃ mayā saddhūṃ abhira-
mitukāmaṃ bhavissatthi“ andhāya jarājinnāya abbhantare kilesa-

¹ C² kahaṃ. ² C² ke. ³ C² -tabbo. ⁴ C² kathesi. ⁵ C² smitta sabbaṃ.
⁶ so both MSS. instead of assā?

uppajji. Sā ekadivasaṃ attano sarīravannaṃ kathayamānaṃ mānavo āha: „mayā saddhiṃ abhīramitum icchasīti“. „Ayye, ahaṃ tvaṃ iccheyyaṃ, ācariyo pana garuko“ ti. „Sace maṃ icchasi puttāṃ me māreḥīti“. „Ahaṃ ācariyassa santike ettha-kaṃ sippaṃ uggaṇḥitvā kilesamattaṃ nissāya kin ti katvā ācariyaṃ māressāmiti“. „Tena hi sace tvaṃ maṃ na paricca-jasi ahaṃ eva naṃ māressāmiti“. Evaṃ¹ itthiyo nāma āsā lāṃikā paccchimikā, tathārūpa nāma vaye itthā rūgacittāṃ up-pādetvā kilesaṃ anuvattamānā evaṃ upakārakaṃ puttāṃ māre-tukāma jāta. Mānava sabbāṃ taṃ kathāṃ Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto „suttha te mānava kathaṃ mayhaṃ āro-centena“² ti vatvā mātu āyusaṃkhārāṃ olokento „ajj“ eva marissatīti³ ātvā⁴ „ehi mānava, vimaṃsissāmi naṃ“ ti ekad-udumbararukkhaṃ chinditvā attano pamānena kaṭṭharūpakaṃ⁵ katvā sasisaṃ pārupitvā attano sayanaṭṭhāne uttānaṃ nīpajjā-petvā rajjukaṃ bandhitvā antevāsikaṃ āha: „tāta pharasuṃ ādāya gantvā mama mātu saṇḍaṃ dehi“. Mānava gantvā „ayye ācariyo paṇṇasālāyaṃ⁶ attano sayanaṭṭhāne nīpanno, rajjusaṇḍā⁷ me baddhā, imaṃ pharasuṃ ādāya gantvā sace sakkosi māreḥi taṃ“ ti āha. „Tvāṃ maṃ na pariccajissasīti“. „Kimkāraṇa pariccajissāmiti“. Sā pharasuṃ ādāya pavedhamānā utthāya rajjusaṇḍāya gantvā hatthena parāmasitvā „ayaṃ me putto“ ti saṇḍāya kaṭṭharūpakaassa mukhato sātaka apanetvā pharasuṃ ādāya „ekappahāraṃ⁸ eva māressāmiti“ givāyaṃ eva paharitvā taṃ ti sadde uppanne rukkhabhāvaṃ aññāsī. Atha Bodhisattena „kim kassā amhā“ ti vutte „vañcitammiti“⁹ tatth¹⁰ eva maritvā patitā. Attano kira¹¹ paṇṇasālāya nīpannāpi¹² taṃ khaṇaṃ taya maritabbam eva. So tassā mastabhāvaṃ ātvā sarīrakiecaṃ katvā alāhaṇaṃ¹³ nibbāpetvā vanapupphehi¹⁴ pūjetvā mānavāṃ ādāya paṇṇasālādvāre¹⁵ nisiditvā „tāta, pāṭiyekko

¹ C¹ eva. ² C¹ āmā. ³ C¹ -rupaṃ. ⁴ C¹ -sālāya. ⁵ C¹ -ghaṇḍi. ⁶ so both MSS. instead of vañcit¹ amhā? ⁷ so both MSS. instead of nīpanniya?

⁸ C¹ āh-. ⁹ C¹ -sālā-

asūtamanto nāma n' atthi, itthiyo asatā nāma, tava mātā 'asā-
tamante uggaṇhā' ti mama santikaṃ pesayamānā itthinaṃ
dosā jāṇanattam pesesi, idāni pana te paccakkham eva mama
mātu dosā diṭṭhā, iminā kāraṇena 'itthiyo nāma asā lāmika' ti
jāneyyāsīti¹ tam ovaditvā uyyojesi. So pi ācariyaṃ vanditvā
mātāpitunnaṃ santikaṃ agamāsi. Atha mah mātā pucchī:
„aggahitā te asātamantā“ ti. „Ama amma“ ti. „Idāni kiṃ
karissasi“, pabbajitvā aggaṃ paricarissasi², agāramajjhe vasissa-
sīti³. Mānava „mayā paccakkhato itthinaṃ dosā diṭṭhā, agā-
rena me kīraṇa n' atthi, pabbajissāmi aha“ ti attano adhip-
pāyaṃ pakāsento imaṃ gātham āha:

Asā lokitthiyo nāma, velā tāsāṃ na vijjati,
sārattā ca pagabbhā ca sikkhā sabbaghase yathā,
tā hitvā pabbajissāmi vivekaṃ anubrāhayan ti. - 60.

Tathā asā ti asātiyo lāmika; atha vā 'sātaṃ vuttam' evamāsaṃ tadā tasmā n'
atthi, etāni pabbaddhaṃtāsu asātam eva dentin pi asāto dukkhā dukkhavā-
tthubhoti ti atthā, imassa paṇ' atthassa siddhanatthiyo idam vuttam⁴ āharitabbaṃ

Māyā c' asā⁵ marici⁶ ca⁷ soko rogo⁸ c' upaddava
khaṭṭa ca bandhana⁹ c' eti maccupāto gūḍhāyo,
tikū ya vassāso pāso so nareṇa naraḍhamo ti.

Lokitthiyo ti loko itthiyo, velā tāsāṃ na vijjati¹⁰ amma tasmā itthinaṃ
Attesanuppattim parā velā samūhāro amhiyāsa pamaṇaṃ nāmi ekam ti¹¹ atthi,
sārattā ca pagabbhā ca 'ti veṇi'¹² ca eteṇa n' atthi, paṇṇaso kīmaguṇṇo
sārattā siliṇā, tathā kīyapāgabbhinīyena vācāpāgabbhinīyena manopāgabbhinīyena
ti tividheṇa pāgabbhinīyena samannāgatāni pagabbhā c'eti, etāni hi anāre
kīyadārādhiṇi parā samvaro nāma n' atthi, idā kīyapāgabbhā ti dasseti, etikkhā
sabbaghase yathā ti amma yathā jīvasikkhāyo etikkhā samukhaṃ gato aggaṃ nāma
gūḍhāsiḍḍhheṭṭhā¹³ aṇṇam pi sappimarūphāsiḍḍhheṭṭhā aṇṇam pi ittham pi
anttham pi yaṇi yad eva lakkhaṇi sabbam ghasati khīḍati tasmā sabbaghase ti
vuttam¹⁴ tath' eva tā itthiyo pi hatthimmaṃ jagomeṇa¹⁵ idāyo vā hotu hīnajaṇṇi hīna-
kammaṇā¹⁶ khattiyāṇāyo vā hotu uttamaṃkammaṇā¹⁷ hīnukkaṭṭhāvāṇā aṇṇatvā

¹ C¹ karissasi. ² C² paricarissasi. ³ C³ vuttam corr. to vuttam. ⁴ C⁴ mayā ca.
⁵ C⁵ asā. ⁶ both MSS. va. ⁷ C⁶ phellā, C⁷ phellā corr. to vellā. ⁸ C⁸ gūḍhāṭṭhā-

lokassaśāvasena bhāssaasanthave upponne yam yam jahanti sabbam eva sevanthi sabbaghāsaṅkhaṇḍi¹ hoti, taṃ sikkhī sabbaghaṃ yathā satthā² e³ mā ti ved-diabbā⁴, tē hīva pabbajjissomīti aham tā lūmikkā dukkhavattubhūntā itthiyo hīva arañham pavāṭṭva teipabbajjam pabbajjissomīti, vivekam anupacūhayan ti kāyaviveko cittaviveko upadāvitveko ti tayo vivekā, teṃ idha kāyaviveko pi vappati citta-viveko pi, idam vuttam hoti; aham amme pabbajitvā kaṣṇapariḥam-maṃ karvā aññasaṃpattiyo pañca-abhīññā uppadetvā gaṇato kāyaṃ kilāsehi va cittaṃ vivacecāvā imaṃ vivekam brūhento vāḍḍhento brahmaloka-parāyaṇo bhāvī-sāmi, aham me agāreṇā ti.

Evaṃ itthiyo garahitvā mātāpitare vanditvā pabbajitvā vuttappakāraṃ vivekam brūhento brahmaloka-parāyaṇo ahoṣi.

Satthāpi „evaṃ bhikkhu itthiyo nāma āsā lāmikkā dukkhaḍāyikā“⁵ ti itthimāṃ uggaṇāṃ katthetvā saccaṃ pakāsehi. Saccapariyosāṇe so bhikkhu satāpatti-phale patitthahi. Satthā anusandhiṃ ghatetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā mātā Kāpilāni, pitā Mahākassapo ahoṣi, antevāsiko Anando, ācariyo pana aham evā“⁶ ti. Aśātamanta-jā-takaṃ.

2. Aṇḍabbhūtaśāka.

Yam brāhmaṇo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitam eva ārabhā kathesi. Tam⁷ hi Satthā „saccaṃ kīra teṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccaṃ“ ti vutte „bhikkhu, itthiyo nāma anakkhiyā, pubbe paṇḍitā itthim gubbhato patitthāya rakkhanta rakkhitum nānakkhiṃsū“⁸ ti vatvā atitāṃ āhosi.

Atthi Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kāreṇte Bōdhisatto tassa aggamahesiyā kocchissimā nibbattitvā va-yappatto sabbasippesu nipphattim patvā⁹ pitu accayena rajje patitthāya dhammena rajjaṃ kāresi. So purohitona saddhim jūtaṃ kilāsi, kilānto pana:

Sabbā nadi vaṇikagatā, sabbe katthamayā vanā,
sabbitthiyo kare pāpaṃ labhamānā nivātake ti

¹ C¹ sabbaghāsaṅkhi-, C² sabbaghāsaṅkhi- corr. to sabbaghāsaṅkhi-. ² C¹ -tappa-

³ C¹ -kīya, C² -kīya corr. to -kā. ⁴ both MSS. tam.

jināṃ utaggaṃ gāyanto rajataphalake savannapāsake khipati. Evaṃ kiṇanto pana rājā niccaṃ jināti, purohito parājiyati. So anakkamena ghare vibhave parikkhayaṃ gacchante cintesi; „evaṃ sante sabbhaṃ imasmiṃ ghare dhanāṃ khipiessati, pariyesitvā purisanterāṃ agataṃ ekaṃ mātugāmaṃ ghare karissāmi”¹. Atha etad ahoṣi: „aṇṇapurisaṃ dīṭṭhapubbaṃ itthiṃ rakkhituṃ na sakkhiṣṣāmi”² gabbhato paṭṭhāy³ ekaṃ mātugāmaṃ rakkhitvā taṃ vayappattaṃ vasa ṭhapetvā ekapurisikaṃ katvā gāḷhaṃ ārakkhamaṃ samvidahitvā rājakulato dhanāṃ āharissāmi”⁴. So ca āṅgavijjāya cheko hoti. Ath⁵ ekaṃ dugga-titthiṃ gabbhinin⁶ dievā „dhītaraṃ vijāyissatīti”⁷ āitvā taṃ pakkosāpetvā paribbayaṃ datvā ghare yeva vasāpetvā vijātakālo dhanāṃ datvā uyyojetvā taṃ kumārikaṃ aṇṇesaṃ purisaṇaṃ datthuṃ adatvā itthiṇaṃ yeva hattho datvā posāpetvā vayappattakāle taṃ attano vasa ṭhapesi. Yāva c⁸ esa vadḍhati tāva raṇṇā saddhiṃ jūtaṃ na kiṇi⁹, taṃ pana vasa ṭhapetvā „mahārāja jūtaṃ kiṇāma”¹⁰ ti āha. Rājā „sādha”¹¹ ti purimanayen¹² eva kiṇi¹³. Purohito raṇṇā gāyitvā pāsakakhipanakāle¹⁴ „ṭhapetvā mama mānavikaṃ”¹⁵ ti āha. Tato paṭṭhāya purohito jināti, rājā parājiyati. Bodhisatto „imassa ghare ekapurisikāya ekāya itthiyā bhavitabbaṃ”¹⁶ ti parigunhāpento atthābhāvaṃ āitvā „sīlaṃ assā bhindāpessāmi”¹⁷ ekaṃ dhuttaṃ pakkosāpetvā „sakkasi”¹⁸ purohitassa itthiyā sīlaṃ bhindituṃ”¹⁹ ti āha. „Sakkāmi devā”²⁰ ti. Ath²¹ assa rājā dhanāṃ datvā „tena hi khipaṃ nīṭṭhāpehīti”²² taṃ pahipi. So raṇṇo santikā dhanāṃ adāya gandhadhāpācunnakappurādini²³ gaheṭvā tassa gharato avidūre sabbagandhāpagaṃ pāsāresi. Purohitassāpi gehaṃ sattabhūma-kaṃ sattadvārakoṭṭhakaṃ hoti, sabbesa pi dvārakoṭṭhakesu itthiṇaṃ ēva ārakkho, ṭhapetvā pana brāhmanāṃ aṇṇo puriso gehaṃ paviseṭuṃ labhanto nāma n²⁴ atthi, kacavarachaddana-

¹ both MSS. ittd. ² C² kiṇi. ³ C² paṣakam. ⁴ C² sakkhasi corr. to sakkasi. C² sakkhasi. ⁵ C² -cūrasakappura. C² -dhipa- corr. to -dhipa-.

pacchīm pi soddhetvā yeva pavessenti. Tam mānavikam purohito
 o' eva dattūm labhati tassā ca ekā paricārikā itthi. Ath' assā
 sā paricārikā gandhapupphamūlam gahetvā gacchanti tass' eva
 dhuttassa āpanasamipena gacchati. So „ayam tassā paricārikā“
 ti sutthu āstvā ekadivasam tam āgacchantīm disvā va āpanā
 utthāya gantvā tassā pādamūle¹ patitvā obhobi hatthehi pāde
 gūlhaṇṇa gahetvā „amma vuttakam kalam kham gatāsīti“ pari-
 devi. Atha sesāpi payuttakadhuttā ekamantaṁ thatvā „hattha-
 pādamukhasanthānehi ca ākappena ca mātāputtā ekasadiśā
 yevā“² ti āhamaṁ. Sā itthi tesu tesu kathentesu attano asad-
 dahitvā „ayam me putto bhavissatīti“³ sayam pi roditoṁ ārabhi.
 Teubho pi kanditvā roditvā aññamaññaṁ ālūngitvā atthameṁ. Atha
 so dhutto āha. „amma kham vasasīti“. „Kinnaralīhāya va-
 samānāya rūpaggappattāya⁴ purohitassa daharitthiyā upatthānaṁ
 kurumānā vasaṁi tātā“⁵ ti. „Idāni kham yāsi amma“⁶ ti.
 „Tassā gandhamālādīnaṁ atthāyā“⁷ ti. „Amma, kin te aññat-
 thagatena, ite patthāya mam' eva santikā harā“⁸ ti mūlam
 agahetvā va bahūni tambūlatakkolukādīni o' eva nānapupphāni
 ca adāsi. Mānavikā bahūni gandhapupphādīni⁹ disvā „kin
 amma aṭṭa ambhakaṁ brāhmaṇo paṣanno“¹⁰ ti āha. „Kasmā
 evaṁ vadasīti“. „Imesaṁ bahubbhāvaṁ disvā“¹¹ ti. „Na brāh-
 maṇo bahūni mūlam adāsi, mayā paṇ' etaṁ mayhaṁ puttassa
 santikā āvutaṁ“¹² ti. Tato patthāya brāhmaṇena dīnaṁ mūlam
 attanā gahetvā tass' eva santikā gandhapupphādīni āharati.
 Dhutto katipāhaccayena gilānālayaṁ katvā nipajji. Sā tassā
 āpanadvāraṁ gantvā tam adisvā „kham me putto“¹³ ti pucchi.
 „Puttassa te aphāsukaṁ jātaṁ“¹⁴ ti. So tassā nipannaṁthānaṁ
 gantvā nisiditvā pītthim parimajjanti „kin te tāta aphāsukaṁ“
 ti pucchi. So tucchi abosi. „Kin na kathesi puttā“¹⁵ ti. „Amma
 maranteṇāpi tūyhaṁ kathetum na sakkā“¹⁶ ti. „Mayhaṁ aka-

¹ O' tassā mūle. ² O' eva te rūpa-. ³ O' -dīni shanti dhutto corr. to -dīni āharanti.

thetvā kassa kathesi tīti¹ 'ti. „Amma, mayham aññam aphā-
 sukam n' atthi, tassā pana mānavikāya vaṇṇam sutvā paṭi-
 baddhacitto 'ami jāto, tam labhanto jivissāmi alabbanto idh'
 eva marissāmiti². „Tāta, mayham esa bhāro, mā tvaṃ etaṃ
 nissāya cintayāti³ tam assāsetvā bahūni gundhapupphādini ādāya
 mānavikāya santikam gantvā „putto me amma mama santikā
 tava vaṇṇam sutvā paṭibaddhacitto jāto, kiṃ kātabbam⁴“ ti.
 „Sace ānetuṃ sakkotha mayam katokāsa yevā⁵“ ti. Sā tassā
 vacanam sutvā tato paṭṭhāya tassā gehassa kannakaphehi bahūni
 kacavarāni saṃkaḍḍhitvā pupphapupphapacchīyā gahetvā gac-
 chanti sodhanakāle arakkhīrthīyā upari chaddesi. Sā tena
 atṭhiyamānā⁶ apeti, itarā ten⁷ eva niyāmena yā yā kiñci katheti
 tassā tassā upari kacavarāni chaddesi. Tato paṭṭhāya yaṃ yaṃ
 aṃ āharati vā harati vā tam na kaci sodhetuṃ ussahati. Tas-
 miṃ kāle sā tam dhuttaṃ pupphapacchīyaṃ nipajjāpetvā māna-
 vikāya santikam atihari. Dhutto mānavikāya⁸ siṃhaṃ bhinditvā
 ekāhadvīhaṃ pāsāde yeva ahosi. Parohite bahi nikkhante obho
 abhiramanti, tasmiṃ āgate dhutto nītiyati. Atha naṃ sā ekā-
 kadvīharcayena „sāmi idāni tava gantum vattatīti⁹“ āha. „Ahaṃ
 brāhmaṇaṃ paharītvā gantukāmo¹⁰“ ti. Sā „evam hotu¹¹“ ti
 dhuttaṃ nītiyāpetvā brāhmaṇo āgate evam āha: „ahaṃ ayya
 tamhesu viṇaṃ vādetesu naccituṃ icchānāmi¹². „Sādhu bhaddo
 naccassu¹³“ ti viṇaṃ¹⁴ vādesi. „Tumhesu olokentesu lajjāmi, su-
 mukhaṃ pana vo sātakena bandhitvā naccissāmiti¹⁵. „Sace¹⁶
 lajjasi¹⁷ evam karohīti¹⁸. Mānavikā ghanasātakam gahetvā taṇṇa
 akkhini pidhamānā mukhaṃ bandhi. Brāhmaṇo mukhaṃ
 bandhāpetvā viṇaṃ vādesi. Sā muhuttam naccitvā „ayya ahaṃ¹⁹
 te ekavārāni sīse paharītukāma²⁰“ ti āha. Itthiloko brāhmaṇo
 kiñci kāraṇaṃ ajānanto²¹ „paharīhīti²²“ āha. Mānavikā dhutta-
 saññeṇa²³ adāsi. So saṅkama²⁴ āgantvā brāhmaṇassa piṭṭhipasse

¹ both MSS. addhiyamāni. ² C¹ -ti. ³ both MSS. vīna. ⁴ C¹ me, C² ee
 corr. to sa. ⁵ C¹ lajjasi, C² lajjati. ⁶ C¹ ahaṃ. ⁷ C² ājyento. ⁸ C¹ pa-
 hāre. ⁹ C¹ dhuttaṃ, read: dhuttaṃsaññeṇa. ¹⁰ C¹ sātakam.

thatvā 'sise kapparena' pahari. Akkhini patanākārapattāni
 ahesuhi, sise gaṇḍo utthahi. So vedanaṇḍo¹ hotvā „āhara te
 hatthan“ ti āha. Mānavikā attano hatthan² ukkhipitvā tassa
 hatthe thapesi. Brāhmaṇo „hattho muduko, pahāro pana thad-
 dho“ ti āha. Dhatto brāhmaṇaṃ paharitvā niliyi. Mānavikā
 tasmini niline brāhmaṇassa mukhato sātakam mocetvā telam
 ādāya sise pahāraṃ sambāhi. Brāhmaṇo bahi nikkhante puna
 sā itthi dhuttasi pacchiyaṃ nipaṇṇepetvā nīhari. So raṇṇo
 santikam gantvā sabbaṃ taṃ pavattim ārocesi. Rājā attano
 upatthānaṃ āgataṃ brāhmaṇaṃ āha: „Jūtaṃ kiṃāma brāhmaṇā“
 'ti. „Sādhu mahārāja“ 'ti. Rājā jātamaṇḍalam saṇṇepetvā
 purimanayaṃ³ eva jūtagitaṃ geyitvā pāse khipati. Brāhmaṇo
 mānavikāya tapassa bhinnabhāvaṃ ajānanto „thapetvā mama
 mānavikaṃ“ ti āha, evaṃ vadanto pi parājito yeva. Rājā ja-
 nitvā „brāhmaṇa kiṃ thapesi, mānavikāya te tapo bhinno, tvaṃ
 mātagāmaṃ gabbhato patthāya rakkhanto sattasa thānesa
 ārakkhaṃ karonto 'rakkhitum sakkhissamīti' māñhesi, mātagāmo
 nāma kacchiyaṃ pakkhipitvā carantenāpi rakkhitum na sakkā,
 ekapurisikā itthi nāma o' atthi, tava mānavikā 'naccitakām'
 ambhiti⁴ vatvā vīṇaṃ vādentassa tava sātakena mukhaṃ bandhi-
 tvā attano jāraṃ tava sise kapparena⁵ paharīpetvā⁶ uyyojesi⁷.
 Idāni kiṃ thapesīti⁸ vatvā imam gātham āha:

Yam brāhmaṇo avādesi⁹ vīṇaṃ sammukkhavethito,

andabhūta bhata bhariyā, tasmā ko jātu vissasa ti. 61.

Tattha yam brāhmaṇo avādesi⁹ vīṇaṃ sammukkhavethito ti yam
 āraṇasa brāhmaṇo ghaṇasātakena saha mukheṇa vethito kira¹⁰ vīṇaṃ vādent
 naṃ kīraṇaṃ na jānāmi attho, ten hi¹¹ o' vādentakāmo eva akasi, brāhmaṇo
 pana tam itthima¹² seṭṭhamāyabhāvaṃ na jānanto mātagamaṃ saḍḍhītvā¹³ mām
 esū lajjasmi evaṃ sādū ahesi, ten' aṇṇo sūṇṇabhāvaṃ pakāseṇto rājā evaṃ āha,

¹ C² kappahārena. ² in both MSS. instead of vedanattattho? ³ C² kappahārena.

⁴ C² paharīpetvā. ⁵ C² -eḥ. ⁶ C² āvādesi. ⁷ C² āvādesi. ⁸ C² entaḥ.

⁹ C² tampihi curr. to tamhi, C² tamhi. ¹⁰ C² itthimaṃ.

ayam ettha adhippāyo, ¹ nā jābhūti² bhātā bhariyā ti. andam ³ saccā⁴ bījan⁵,
bījābhūti⁶ mān⁷ kucchito sikkhantakāle yeva bhātā bhātā bhātā⁸ vā putthā vā
ti attho, kē: sē bhariyā pajapati padapaticārikā, sē hi bhattavattādīhi bhariṭṭha-
tāyā⁹ bhinnasamvartatiya lokadhammehi bhariṭṭatiyā¹⁰ vā bhariyā ti tvevāhi, itesu
ko jātu vissase ti, jātu ti ekasādhivacanā, itesu kucchito patthiṭṭhiya rak-
khiyamāṇesu pi evaṃ viṭāram apajjantiesu bhariyāsu ko nāma paṇḍitapuriṣo
ekadiseva vissase, nibbikāra eta mayhaṃ ti ko saddahēyyā ti attho, ¹¹ saddhamma-
vasena hi āmantakeṣu nimantakeṣu vijjamaṇeṣu mātugāme nāma na sakkā rak-
khitu ti.

Evam Bodhisatto brāhmaṇassa dhammaṃ desesi. Brāh-
maṇo Bodhisattassa dhammaṇḍesaṇaṃ sutvā nivesanaṃ gantvā
taṃ mānavikaṃ āha: „taya kira evarūpaṃ pāpakammaṃ katan¹
ti. „Ayya, ko evaṃ āha, na karomi, abam eva paharim, na
aṇṇo koci, sace na saddahatha ahaṃ ‘tunhe thapetvā aṇṇassa
purisassa hatthasamphassaṃ’ na jānāmi² saccakiriyaṃ³ katvā
aggim pavisitvā tunhe saddahāpessāmi⁴“. Brāhmaṇo „evaṃ
hotu“ ti mahantaṃ dārurāsikā karetvā aggim datvā taṃ pak-
kosāpetvā „sace attano saddahasi aggim pavisa“ ti āha. Mā-
navikā attano paricārikāṃ paṭhamāṃ eva sikkhāpasi: „amma-
tava puttāṃ tattha gantvā mama aggim pavisanakāle hattha-
gahaṇaṃ kātum vadehiti“. Sā gantvā tattha avasa. Dhutto
āgantvā parisamajjhe atthāsi. Sā mānavikā brāhmaṇaṃ vaṇ-
cetukāma mahājanamajjhe thapvā „brāhmaṇa taṃ thapetvā
aṇṇassa purisassa hatthasamphassaṃ na jānāmi, imiṃ saccena
ayaṃ aggi mā maṃ jhāpesiti“ aggim pavisitum āradhā. Tas-
miṃ khane dhutto „passatha purohitabrāhmaṇassa kammaṃ,
evarūpaṃ mātugāmaṃ aggim pavesāpetthi“ gantvā taṃ mānavi-
kaṃ hatthe gaṇhi. Sā hatthaṃ vissajjāpetvā purohitaṃ āha:
„ayya, mama saccakiriyaṃ bhinnā, na sakkā aggim pavisitum⁵
ti. „Kimkāraṇā“ ti. „Ajjā maya evaṃ saccakiriyaṃ katā:
‘thapetvā mama sāmikaṃ aṇṇapurisassa hatthasamphassaṃ na

¹ both MSS. -ti. ² C¹ bhūti. ³ C² bhariṭṭatiyābhāṭiṭṭhiya; C³ bhariṭṭatiyābhāṭiṭṭhiya corr.
to bhariṭṭatiyā. ⁴ C⁴ bhariṭṭatiyā, C⁵ bhariṭṭatiyā corr. to bhariṭṭatiyā. ⁵ C⁶ sam-
passa, C⁷ samphassa. ⁶ C⁸ saccakiriyaṃ.

jānamīti¹, idāni² c' ahi-imiṇā purisena hatthe gahitā³ ti.
 Brāhmaṇo „vañceto ahaṃ imāya⁴“ ti natvā taṃ pethetvā nīha-
 rāpesi. Evaṃ asaddhammasamannāgatā kir' etā itthiyo, kīva-
 mahantam pi⁵ pāpakammaṃ katvā attano sāmikam vaḍcetuṃ
 „nāhaṃ evarūpaṃ karemi⁶“ divasam pi sapathaṃ kurumāna-
 nāpācittā va honti, tena vuttaṃ:

Corimaṃ bahubuddhinaṃ⁷ yāsu saccam sudallabhaṃ
 thinam bhāvo durūjāno macchassāvōdake gataṃ.

Musā tāsam yathā saccam saccam tāsam yathā musā,
 gāvo bahutippassēva mama santi varuṇi varuṇi.

Coriyo kathinaṃ b' etā vālā capalasakkharā,
 na tā kiñci na jānanti yaṃ manusesu vācanan⁸ ti.

Satthā „evaṃ arakkhiya mātegāno“ ti imaṃ dhammadessanaṃ
 āharitvā saccam pakāsesi. Saccapariyosāse ukkaṇṭhitabhikkhū sotā-
 pattiṭṭhale paṭiṭṭhāhi. Satthāpi amasandhim ghatetvā jātakaṃ sama-
 dhānesi: „Tadā Bārāṇasirājā ahaṃ eva ahoṃ“ ti. Aṇḍakūṭa-
 jātakaṃ.

3. Takkaḥāṭaka.

Kudhanū akutaḥṇū cā⁹ ti. Imaṃ Satthā Jetavanāse viha-
 ranto ukkaṇṭhitabhikkhūṃ ōeva ārabhita kathesi. Taṃ¹⁰ hi
 Satthā „samaṃ kira¹¹ ahaṃ bhikkhū ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccam“
 ti rutte „itthiyo nāma akutaṇṇo mittadūbhā, kasmā tā mīssiya uk-
 kaṇṭhito sīti“ vatvā aññam āharī:

• Atite Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente
 Bodhisatto isipabbajjam pabbajitvā Gaṅgātīre assamaṃ
 māpetvā samāpattiyo c'eva abhinūṇā oṃ nibhattetvā jhānarati-
 sukkena viharati. Tasmān samaye Bārāṇasisetthino dhītā
 Dutthakumārī¹² nāma caṇḍā ahoṃ pharusā, dāsakummaḥare ak-
 kosati¹³ paharati. Atha naṃ ekadivasaṃ gahetvā „Gaṅgāya

¹ both MSS. idāni. ² both MSS. imajā. ³ C¹ mahamantūhi. ⁴ C² -buddhinam.

⁵ both MSS. varanan. ⁶ both MSS. na. ⁷ both MSS. -ri. ⁸ both MSS. akkosātereti.

klissāmā¹ "ti agamanesu. Tesam² kīlantanam yeva suriyatthañ-
gamanavelā jāta. Mogho utthahi. Manussā meghanā disvā ito
c' ito ca varena palāyimsu. Setthidhūtāya dāsakammakārā
„ajj' ambehi etissā piṭṭhū³ passitum vattatitī" tam anto udas-
mim űeva chaḍḍetvā uttarimsu. Devo pavasei. Suriyo pi
atthaṅgato⁴. Andhakāram jātān. Tā⁵ tāya vinā va⁶ geham
gantvā „kham sā" ti vatte „Gaṅgāto tāva uttinā, aha nam
na jānāma kham gata" ti. Nātakā vicinivāpi na passimsu.
Sā mahāviraṇam viravanti udakena vuyhamānā adḍharattasa-
maye Bodhisattassa pappasālasamipam pāpam. So tassa sad-
dam sutvā „mātugāmassa saddo, parittanam assā karissāmiti"⁷
tinukkam ādāya naditiraṇam gantvā tam disvā „mā bhāyi, mā
bhāyitī" assāsetvā nāgahale thāmasampanno nadim⁸ taramāno
gantvā tam ukkhiptvā assamapadam ānetvā aggam katvā
adāsi. Site vīgate madhurāsi phalāphalāni upanāmesi. Tāni
khādītva thitān „kattha vāsikāsi, kathañ ca Gaṅgāya
patitāseitī" pucchi. Sā tam pavattim ārocesi. Atka nam⁹ „tvaṃ
etth' eva vasa"¹⁰ ti pappasālaya vasaṇento dvīhatibhañ sayam
abbhokāse vasitvā „idāni gacchā" ti āha. Sā „imaṃ tāpasam
silābhedañ pāpetvā gahetvā gamissāmiti"¹¹ na gacchati. Atha
gacchante kāle itthikuttañ itthilūṭṭhañ dāsetvā tassa¹² silā-
bhedañ katvā jhānañ antaradhāpesi. So tam gahetvā araṇṇe
yeva¹³ vasati. Atha nam sā āha: „ayya, kin no araṇṇavāseṇa"¹⁴,
manussapathañ gamissāmā" ti. So tam ādāya ekaṃ paccan-
tagāmakam gantvā takkabhatiyā va jivikaṃ kappetvā tam po-
seti. Tassa takkam vikkinitvā jivatī Takkapaṇḍito ti nāman
akāmsu. Ath' assa te gāmaṇasino paribbayañ datvā „amhā-
kañ suyuttam¹⁵ dayuttam¹⁶ ācikkhanto ettha vasa"¹⁷ ti gāma-
dvāre kuṭiyam vāsesuñ. Tena ca samayena corā palibatā
oreyha paccantañ paharanti. Te ekadivasam tam gāmañ paha-

¹ C² nesam. ² C² viṭṭhū. ³ C² atthaṅgato. ⁴ both MSS. to. ⁵ C² vati.
⁶ both MSS. tarj... ⁷ C² nadi, C² nādi. ⁸ C² na. ⁹ C² tasei. ¹⁰ C² amhe
ca. ¹¹ C² amhāvasena. ¹² C² suyutta. ¹³ so both MSS.

ritvā gāṃavāsikehi yeva bhaddikā pakkhipāpetvā¹ gacchantā
tam pi seṭṭhidhitarani gahetvā attano vasanatthānani gantvā
sesajanam vissajjesum. Corajetthako pana tassā rūpe bajjhivā
tam attano bhariyam akāsi. Bodhisatto „itthannāma² kahan“
ti pucchi, „corajetthakena gahetvā attano bhariyā katā“ ti ca
sutvāpi „na sā tattha mayā vinā vasissati“ palāyivā āgacchis-
santi“ tam āgamanam olokento tatthi³ eva vasi. Seṭṭhidhita-
pi cintesi: „aham idha sukham vasāmi, kadāci mam Takkapandito
kiñci eva nissāya āgantvā ito ādāya gaccheyya ath’ etasmā
sukhā parihāyissāmi, yan nūnāham sampiyāyamānā viya tam
pakkosāpetvā ghāṭapeyyam“ ti sā ekam manussam pakkositvā
„aham idha dukkham jīvāmi, Takkapandito mam āgantvā ādāya
gacchatū“ ti sāsanam pesesi. So tam sāsanam sutvā sadda-
hivā tattha gantvā gāṃadvāre thātvā sāsanam pesesi. Sā
nikkhamitvā tam disvā „ayya, sace mayam idāni gacchissāma
corajetthako ambandhitvā ubho pi amhe ghāṭessati, rattibhāge
gacchissāma“ ti tam ānetvā bhōjetvā koṭṭhake nisidāpetvā
sāyam corajetthakassa āgantvā suram pītva⁴ mattakāle⁵ „sāmi
sace imāya velāya tava sapattam passeyyāsi kin ti tam“ karēy-
yāsiti“ āha. „Idān c’ idān ca karissāmīti“⁶. „Kiṃ pana so
dūre, nānu koṭṭhake nisinno“ ti. Corajetthako ukkam ādāya
tattha gantvā tam disvā gahetvā gehamajjhe pādetvā⁷ kappā-
rādili yathāruccim pothesi. So pothiyamāno pi aññam kiñci
avatvā⁸ „kodhanā akataññā ca piṇṇā mittadābhikā“ ti etta-
kam eva vadati. Coro tam pothetvā bandhitvā nipajjāpetvā
sāyamāsam bhuñjitvā suyi⁹, pabuddho jīṇasayasurāya¹⁰ puna
tam pothetum ārabhi. So pi tūn’ eva¹¹ cattāri padāni vadati.
Coro cintesi: „ayam evam pothiyamāno pi“ aññam kiñci avatvā
imān’ eva cattāri padāni vadati, pucchissāmi nan“ ti tassāutta-
bhavam ātvā tam pucchi: „ambho tvaṃ evam pothiyamāno pi

¹ C¹ ukkhipā. ² C² itthinnāma. ³ Both MSS. vasissati. ⁴ C¹ pītivā.

⁵ C² vānta. ⁶ C¹ nān. ⁷ C² pothetvā. ⁸ Both MSS. srattha. ⁹ C² suyi.

¹⁰ C² chinnā-, read: jīṇasayasurāya? ¹¹ C² omits pi.

kaamā etaṃ' eva padāni vadaasīti". Takkapaṇḍito „tena hi suṇāhīti" taṃ kārāṇaṃ ādite paṭṭhāya kathesi: „aḥam pubbo araṇṇavāsiko eko tāpaso jhānaḷābhī, sv-āhaṃ etaṃ Gaṅgāya vuyhamānaṃ uttāretvā paṭijaggāmi, atha maṃ eṣā palobhetvā jhānā pariḥāpesi, sv-āhaṃ araṇṇaṃ pahāya etaṃ posento pac-cantaḡāmake vasāmi, ath' eṣā corehi idhāntā 'ahaṃ dukkhaṃ vasāmi, āgantvā maṃ netā' 'ti mayhaṃ sāsaṇaṃ pesetvā idāni tava hatthe pātesi, iminā kārāṇenāhaṃ evaṃ kathomīti". Coro cintesi: „yā eṣā evarūpe gupāsampanne opakārake evaṃ vip-paṭipajjī eṣā mayhaṃ katarāṃ nāma upaddavaṃ na kareyya, hāretabbā eṣā" ti so Takkapaṇḍitaṃ assāsetvā taṃ pabodhetvā¹ khaggaṃ ādāya nikkhamma „etaṃ purisaṃ gāmadvāro ghātessāmīti" vatvā tāya saddhiṃ bahigāmaṃ gantvā „etaṃ hatthe gaṇhā" ti taṃ tāya hatthe gāhāpetvā khaggaṃ ādāya Takkapaṇḍitaṃ paharanto viya taṃ² dvidhā chinditvā sasisaṃ³ nahāpetvā⁴ Takkapaṇḍitaṃ katipāhaṃ paṇṭabhojanena⁵ santappa⁶na⁷ „idāni kahaṃ gamissaasīti" āha. Takkapaṇḍito „gharā-vāsena me kiccaṃ n' atthi, isipabbajjāṃ pabbajitvā tatti' eva araṇṇe vasissāmīti" āha. „Tena hi ahaṃ pi pabbajjissāmīti" ubbo pi⁸ pabbajitvā taṃ araṇṇāyatanāṃ gantvā paṇḍa abhiññā ca attha samāpattiyo⁹ nibbattotvā jīvitapariyosāne brahmaloka-parāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imāni dve vatthūni kathetvā anussandhiṃ ghatetvā abhi-sambuddho hutvā imāni gūṭhaṃ āha:

Kodhanā akataṇṇū ca piṇḍā ca vibhedikā.

brahmacariyaṃ cara¹ bhikkhu, so sukhaṃ na vihaṇisīti. 62.

Tattāyaṃ piṇḍattho: bhikkhu, tikkho nāṃ' eṣā kodhaṇā uppannaṃ kodhaṃ nivāretuṃ na sakkenti, akataṇṇū ca attamaṇaṃ pi upakāraṃ na jhānati,

¹ C¹ pabodhetvā. ² C¹ omitta taṃ. ³ C² sasisaṃ? ⁴ C¹ nahātvā. ⁵ so C¹.
C¹ santappeta? corr. in santappeti⁶ read; santappetvā? ⁶ add: ca? ⁷ both
MSs. error; corr. to ca.

piannā ca piyaṇṇābhāvakkarama eva kathaṃ kathenti, vibhaddikā mita bhindanti mitabhaddanakkathaṃ kathanasāla pava, evaṃpola pāpakkammāhi sam-
 annagati etā, kin te etāhi¹, brahmacariyaṃ ca bhikkhu, apāhi hi mekkhavirati
 parisuddharthena brahmacariyaṃ nāma, tam ca, so sukkaṃ na vibhāsi so
 tvaṃ etaṃ brahmacariyavāsaṃ issanto jhānasukhaṃ maggasukhaṃ phalasukhaṃ
 ca na vibhāsi, etaṃ sukkaṃ na vijāsi², etaṃ sukkaṃ na parihāsi³
 attho, na parihāsi⁴ pi pāpo, ayaṃ ev⁵ attho.

Satthā imaṃ dhammaḍḍaṇaṃ āmritvā maccāni pakāseṃ. Sacca-
 pariyoṣaṃ ukkaṇṭhatthikkhū sotāpattiṃphale patitthāhi, Satthāpi
 jātakaṃ samodhānesi: „Tadā corajeyyako Ananda ahesi, Takkaṇṇ-
 dito paṇa aham evā” ti. Takka-jātakaṃ.

4. Durājānajatāka.

Mā su paṇḍi icchati maṃ ti. Imaṃ Satthā Jetavana viha-
 ranto ekaṃ upāsakaṃ ārabhā kathaṃ. Eko kira Sāvattihivāsinpāsako
 tīsu suttasasu¹ paṇḍasa ca sīlesa patitthito buddhamūlako dhammamūlako
 saṃghamūlako. Bhariyā paṇ² asa dusillā pāpadhammā, yaṃ divasaṃ
 micchācāraṃ³ carati tam divasaṃ satakitadāsi viya hoti, micchācārasa
 paṇa akatodivase sāmīni hoti caṇḍā⁴ pharusā. So tassā bhāvaṃ jā-
 nituṃ na sakkoti. Atha tāya abbālho Buddhapatthānaṃ⁵ na gacchati.
 Atha maṃ ekadivasaṃ gacchappupphāni ādāya āgantvā vanditvā nāma-
 maṃ Satthā āha: „kin nu kha tvaṃ upāsaka sattatthādivase Buddhu-
 patthānaṃ nāgacchasi”⁶. „Gharani me bhante ekasmiṃ divase sata-
 kitā dāsi” viya hoti, ekasmiṃ sāmīni viya caṇḍā pharusā, aham tassā
 bhāvaṃ jānitum na sakkomi, ev-āhaṃ tāya abbālho Buddhapatthānaṃ
 nāgacchāmi”⁷. Ath⁸ asa vacannaṃ sutvā Satthā „upāsaka, mātuṃ-
 maza bhāro nāma dajjāno” ti pubbe pi te paṇḍitā kathayimāsu⁹ ti
 evā¹⁰ paṇa „tam bhavasaṃkhopagatatā sallaḥkhotum na sakkoti”
 evā¹¹ tena jācito asītaṃ āhuti.

Attē Bārānasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārento
 Bodhisatto disāpāmokkha ācariyo hutvā pañcamāṇavaka-

¹ C² sabhā. ² so both MSS. instead of -yasaṃ. ³ C² sarasava. ⁴ C² -cāra,
 C² -cāra corr. to -cāra. ⁵ C² satta. ⁶ C² buddhu- corr. to buddhā-
⁷ C² dāsi. ⁸ C² dajjāno, C² dajjāno corr. to dajjāno. ⁹ C² kathayimāu corr. to
 -yimaṃ. ¹⁰ C² evā corr. to tvaṃ.

satāni sippaṃ sikkhāpeti. Atha¹ eko tiroraṭṭhavaṣiko brāhma-
namānavako āgentyā tassa xantike sippaṃ uggaṇhanto ekāya
itthiyā paṭibaddhacitto hutvā taṃ bhariyaṃ katvā tasmā yeva
Bārāpasinagare vasanto dve tisso velāya ācariyassa upaṭṭhānam
na gacchati. Sā paṇ² assa bhariyā dussilā pāpadhammā, mic-
chācārā cinnadivase dāsī³ viya hoti, acinnadivase sāmīni viya
caṇḍā pharusā hoti. So tassā bhavaṃ jānitum asakkonto tāya
ubbālho ākulacitto ācariyassa upaṭṭhānaṃ na gacchati. Atha
paṇ⁴ sattatṭhādivase atikkamitvā āgataṃ „kiṃ mānava na paṇ-
ḥāyasi⁵“ ācariyo pucchē. So „bhariyā maṃ ācariya ekadivasaṃ
icchatī pattheti, dāsī⁶ viya nihatamanā hoti, ekadivase sāmīni
viya thaddhā⁷ caṇḍā pharusā, ahaṃ tassā bhavaṃ jānitum na
sakkomi, tāya ubbālho ākulacitto tumhākaṃ upaṭṭhānaṃ nāgato
‘mhiti⁸“. Acariyo „evam etaṃ mānava, itthiyo nāma anācārāṃ
cinnadivase sāmikaṃ anuvattanti, dāsī viya nihatamanā henti,
anācinnadivase pana mānatṭhaddhā hutvā sāmikaṃ na gaṇenti,
evam itthiyo nāma⁹ enā anācārā dussilā, tāsāṃ bhāvo nāma
dujjāno, tāsu icchanti¹⁰ pi anicchanti¹¹ pi majjhatten¹² eva
bhavittabban¹³“ ti vatvāna tassā ovādasasena imam gātham āha:

Mā su nandi: icchatī maṃ, mā su soci: na icchatī,
thīnam bhāvo durājāno macchassēvōdake gatan ti. 63.

Tatha mā su nandi icchatī maṃ u, sukaro upāzamaitaṃ, ayam itthi
maṃ icchatī pattheti mayi sūnakaṃ karoti u mā soci, icchamānīya nandīna na icchamānīya ca
soḷam akatva majjhante va khoti dīpeti, thīnam bhāvo durājāno u itthi-
naṃ bhāvo nāma itthiṇīyāya paṭicchanattā durājāno, yathā kiṃ macchassē-
vōdake gatan ti yathā macchagamanāni udakāni paṭicchanattā dujjānaṃ¹
ten² eva so karoti āgate udakena gamanāni paṭicchanattā paṭiyati attānaṃ ga-
hitaṃ na deti evam eya itthiyo mahantaṃ pi dussilakammaṃ katvā mayam
evanupamā na karomi³ u attāna⁴ katekammaṃ itthiṇīyāya paṭicchanattā sāmika

¹ C¹ dāsī. ² C² dāsī. ³ C³ thaddhā. ⁴ C⁴ dujjānaṃ, C⁵ dujjānaṃ corr. to
dujjā-. ⁵ C⁵ attānaṃ corr. to attānaṃ.

vañcenti, „etad itthiyo nāmi“ etā pāpakamma durācārā, tādā majjhatto yeva su-
khiṇo bhūti.

Evam Bodhisatto antevāsikassa ovādanā adāsi. Tato paṭ-
thāya so tassā upari majjhatto ahoṣi. Sāpi¹ssa bhariyā „āca-
riyena kira me dussilabbhāvo ātato“ ti tato paṭthāya na anācārān
cari.

Sāpi tassa upāsakassa itthi² „Sammasambuddhena kira mayham
durācārabbhāro ātato“ ti tato paṭthāya pāpakammānā nāma na akāsi.

Satthāpi imam dhammadesanānā āharitvā saccānā pakāseṣi. Sac-
capariyosāne upāsuko sotāpattiṭṭhale paṭiṭṭhahī³. Satthā anussandhīm
ghatetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā yeva idāni jayam-
patikā ācariyo pama aham eva ahoṣim“ ti. Durājānajatakaṃ.

5. Anabhiratijātaka.

Yathā aṇḍi ca paṇthe cā ‘ti. Idanā Satthā Jetavane
vihāranto utthūrupam yeva⁴ upāsakaṃ ārabbha kathesi. So pana
parigrahanāto tassā dussilabbhāvaṃ ātvā bhaddiketo⁵ cittavyākulātāya
sattatṭṭhadivase upaṭṭhānam na agamāsi. So ekam divasaṃ vihāraṃ
gacchvā Tathāgataṃ vanditvā nisīno „kasmā sattatṭṭhadivasaṃ nāgato
siti“ vutto⁶ „bhariyā“ me bhante dussilā, tassā upari vyākulacittatāya
nāgato ‘mhihi’ āha. Satthā „upāsaka, ‘itthiṇu anācārā’ etā ti kopam
akutvā majjhatten’ eva bhavitum vattatīti’ pubbe pi te paṇḍitā katha-
yimsu, tvaṃ ca⁷ pana bhavantarena paṭicehānattā taṃ kārānam na
sallakkhesīti“ vtvā tena yācito aññam āhāri:

Atte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjam kārente
Bodhisatto purimanāyena⁸ eva disāpāmoṃkko ācariyo ahoṣi.
Ath’ assa antevāsiko bhariyāya dosam⁹ diṣvā vyākulacittatāya
katipāham anāgantvā ekadivasaṃ ācariyena pucchite taṃ kāra-
ṇam nivedesi. Ath’ assa ācariyo „tāta, itthiyo nāma sabba-

¹ C^o paṭiṭṭhahī corr. to paṭiṭṭhahī. ² C^o yevā, C^o yevā corr. to yeva. ³ so both
MSs. ⁴ C^o vutto. ⁵ C^o bhariyā. ⁶ C^o anācārā corr. to anācārā. ⁷ C^o ka-
thayimsu ti vtvā ca. C^o kathamānuttama corr. to -uttama. ⁸ C^o doṣa

sādhārana, tāsu 'dussilā etā' ti paṇḍitā kopanā na' karonti¹ vati² ovādavaseṇa imaṃ gātham āha:

Yathā nadi ca pantho ca pānāgāraṃ sabhū papā
evaṃ lokitthiyo nāma, nāsaṃ kujjhanti paṇḍitā ti. 64.

Tattha yathā nadīti yathā amkaritthā nadi nahānatthāya sampattānā³ caṇḍālādīnaṃ khattiyādīnaṃ pi sādhārana, na tattha⁴ koci nahāyituro na labhati nāma, pantho ti ḍḍisu pi yathā mahamaggo pi sabbesaṃ sādhāraṇo⁵, na koci tena ganturo na labhati, pānāgāraṃ pi surāgehaṃ sabbesaṃ sādhāraṇaṃ, yo yo pātukāmo sabbā tattha pavisa⁶ eva⁷, poṇḍatthikāhi tattha tattha manussānaṃ nirāsattāya kaṭṭhā⁸ sabhāpi sādhāraṇo⁹, na tattha¹⁰ koci pavasiṭṭuro na labhati, mahamaggo paṇiyasāṃsiyo thepetvā tatā papāpi¹¹ sabbesaṃ sādhāraṇo¹², na tattha¹³ koci paṇiyasāṃ pīvituro na labhati, evaṃ lokitthiyo nāma, evaṃ evaṃ itāsa manava imaṃdāni loke itthiyo pi sabbāsādhāraṇa, ten' eva sādhāraṇatthēna nadī-panthapanāgārāsabbhāpapasādesi, tasmā nāsaṃ kujjhanti paṇḍitā etāsaṃ¹⁴ itthināṃ jāmikā etā anāgārā dussilā sabbāsādhāraṇā ti cintetvā¹⁵ paṇḍitā etāka buddhissampannaṃ na kujjhanti.

Evaṃ Bodhisatto antevāsikassa ovādaṃ adāsi. So taṃ ovādaṃ sutvā majjhanto ahoṃ. Bhariyāpi 'ssa „ācariyena kir' amhi nātā" ti tato patthāya pāpakammaṃ na akāsi.

Tassa pi upāsakassa bhariyā „Satthārū kir' amhi nātā" ti tato patthāya pāpakammaṃ na akāsi.

Satthā imaṃ dhammadessanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saoca-pariyosāne upāsako sotāpattiṭṭhale patiṭṭhāsi. Satthāpi anussandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā va etarahi jayampatikā, ācariyahrāhmasso pama aluṃ eva ahoṃsi" ti. Anabbhirati-jātakaṃ.

6. Mudulakkhaṇajātaka.

Ekā icchā pure jātā. Idam Satthā Jetavana viharanto sammāleśaṃ ārabha kathesi. Ekā kira Sāvasthīrāsikulaputto Sattho

¹ C² kopantā. ² C² sampattasampattānaṃ. ³ C¹ tattha, C² tattha corr. to tattha. ⁴ both MSS. -na. ⁵ C¹ pavisaṇero, C² pavisaṇero corr. to pavisaṇero.

⁶ C² kaṭṭhā. ⁷ C² -na, C³ -na. ⁸ C² natthā, C³ natthā corr. to natatthā.

⁹ both MSS. kattaṇḍipī. ¹⁰ C² -na. ¹¹ C¹ natthā, C² natthā corr. to natatthā.

¹² C² saṃ. ¹³ C² natatthā.

dharmadesanānaṃ sutvā ratanaśāsanānaṃ utamā datvā pabbajitvā paṭipannakā
yogāvacaro ariasaṅghakammapaṭṭhāno hutvā ekadivasaṃ Sāvattihīyaṃ piṇ-
ḍāya caranānaṃ ekam alaṅkātapaṭiyattamā itthiṃ divā saḍḍhavasena
indriyaṃ bhinditvā olokesi. Tassa' abbhantaro kilēso caḷi, rāsiyā ūko-
ṭṭakhararukkhaṃ viya ahoṣi. So tato paṭṭhāya kilēsavūṭiko¹ hutvā n'
eva kōyaśādanāṃ na rittasādanāṃ laḷhati, bhantamigavappaṭṭibhūgo sāsane
anabhirato parūḷhakesamakkhalomakkilūṭṭhacivaro² ahoṣi. Ath' asu indri-
yavikāraṃ divā saḥāyakaṃ bhikkhū³ „kīṃ nu kha te āvuso na yaṭhā
purāṇāni indriyāṇāni“ pucchimesu. „Anabhirato 'mi āvuso“ ti. Atha
naṃ te Satṭhu sutikāṃ yayimesu. Satṭhā „kīṃ bhikkhave anicchanā-
naṃ bhikkhūṃ ādāya āgaṭ' atthā“ ti pucchī. „Ayaṃ bhante bhikkhū
anabhirato“ ti. „Saccam' bhikkhū“ ti. „Saccam Bhagavā“ ti.
„Ko taṃ ukkaṇṭhāpeṭti“. „Ahaṃ bhante piṇḍāya caranto ekaṃ
itthiṃ indriyaṃ bhinditvā olokesiṃ, atha me kilēso caḷi, ten' aṃhi uk-
kaṇṭhite“ ti. Atha naṃ Satṭhā „anacchariyaṃ etaṃ bhikkhū yaṃ
tvam indriyaṃ bhinditvā visahhāgārammanāṃ saḍḍhavasena olokesi
kilēsehi kumpito, pubbe paṇḍalūṇāsaṅghasamāpattilābhino jhānabalaṃ
kilēse viḷḷhambhetrā viṣuddhacittā gaganatalocarā Bodhisattāpi indri-
yaṃ bhinditvā visahhāgārammanāṃ olokayamānā jhānā parihāyitvā ki-
lēsehi kumpitā mahādukkhāṃ anubhavimesu, na hi Sineru-uppātauaka-
vāto Hatthimatta-mundapabbatakaṃ mahājambhummūlakavāto chinānataṭe
virūḷhagacchakam mahāsamudānaṃ vā para soṇanavāto khuddakataḷākaṃ
kiemiciḍ' eva gacchati, evam uttamabuddhināṃ nāma viṣuddhacittānaṃ
Bodhisattānaṃ aññāpabbāvakarā kilēsaṃ tayi kīṃ lajjissanti, viṣuddhāpi
sattā anukilēsesanti, uttamayasasamaṅgino⁴ pi āyasaṅkyaṃ pūpuṇanti“
vativā atitāṃ āhāri:

Atte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjāṃ karente
Bodhisatto Kāśiraṭṭhe ekassa mahāvibhavassa brāhmaṇa-
kule nibbattitvā viññātum patto sabbasippānaṃ pāram gantvā
kūṃe pahāya isipabbajjāṃ pabbajitvā kaṣiṇaparikkammaṃ katvā
abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānasukhena vitināmento
Himavantapadeso vāsaṃ kappesi. So ekasmiṃ kale loṇambila-

¹ so both MSS. instead of -vasiko. ² C¹ pharūḷha-, C² pharūḷha-. ³ both
MSS. bhikkhū. ⁴ C¹ sacca, C² sacca eva. te saccaṃ. ⁵ C¹ -yassasamāgino,
C² -yassasamāgino eva, te -yassasamāgino.

sevanatthāya Himavantaṃ otaritvā Bārāṇasīṃ patvā rājanyāno
vasitvā punaḍvase katasarīrapaṭṭijaggano rattavākamanayā nivā-
sanaparupannāṃ¹ saṇṭhapetvā ujjanāṃ ekasmiṃ aṇṇe katvā
jaṭamaṇḍalam baddhitvā khārikājam ādāya Bārāṇasīyāṃ bhik-
khūya caramāno rañño gharadvārāṃ pāpuni. Rājā c' assa
cariyāvihāre pasiditvā pakkosāpetvā mahārāhe āsane nisidāpetvā
paṇṭena khādaniyabhojanīyena² santappetvā katānnumodanāṃ
uyyāne vasanatthāya yāci. So sampaticchitvā rājagehe³ bhuñ-
jitvā rājakulam ovaḍamāno tasmīṃ uyyāne solasa vassāni vasi.
Ath' ekadivasaṃ rājā kupitam paccantaṃ vūpasametum gac-
chanto Mudulakkhaṇaṃ nāma aggamaheṣiṃ⁴ „appamattā ayyassa
upatthānaṃ karohīti“ vatvā agamāsi. Bodhisatto rañño gata-
kālate patthāya attano ruccanavelāya gehaṃ gacchati. Ath'
ekadivasaṃ Mudulakkhaṇā Bodhisattassa āhāraṃ sampādetvā
„ajja ayyo cirāyatīti“ gandhodakena nahāyitvā sabbaññāṃkāra-
patimanditā mahātale cullasayanāṃ paññāpetvā Bodhisattassa
āgamanāṃ olokayamānā nipajji. Bodhisatto pi attano velaṃ
sallakkhetvā jhānā vuṭṭhāya ākāsen'eva rājanivesanaṃ agamāsi.
Mudulakkhaṇā vākacīrasaddaṃ sutvā va „ayyo āgato“ ti vegena
utthahi. Tassā vegena utthahantiyā maṭṭasātako bhaesi. Ta-
paso sīhapañjareṇa pavisanto deviyā visabhāgarūpārammaṇaṃ
indriyāni bhinditvā subhavasena⁵ olokesi. Ath' assa abhīhantare
kilesa calī, pahatakhīrarakkho viya ahosi. Tāvad ev' assa
jhānaṃ antaradhāyi, chinnaṇapakkho kāko viya ahosi. So tūṭitako
va āhāraṃ gahetvā abhuñjitvā va kilesakampito pāsāda oruyha
uyyānaṃ gantvā pappasālaṃ pavisitvā phalakattharasayanassa⁶
hetthā āhāraṃ ṭhapetvā visabhāgarammaṇe baddho kilesaggina
dayhamāno nirāhāratāya sukkhamāno sattadivasaṃ phalakat-
tharake nipajji. Sattame divase rājā paccantaṃ vūpasametvā
āgato. Nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā nivesanaṃ āgantvā va

¹ C¹ -paripannaṃ, C² -pārīpanaṃ. ² so both MSS. ³ C¹ rājagehe. ⁴ both
MSS. -hesi. ⁵ C¹ -kauttha-.

„ayyaṃ passāmiti“ ayyānaṃ gacchvā paṇasālaṃ pavasiṭvā taṃ
 upannaṃkaṃ diṣṭvā „ekaṃ aphāsukaṃ jātaṃ, mañño“ ti paṇa-
 sālaṃ soḍhapetvā pāde parimaḍḍanto „kiṃ ayya aphāsukaṃ“ ti
 pacchi. „Mahārāja, aññaṃ me aphāsukaṃ n’atthi, kilesavasaṇa-
 paṇ’ amhi paṭibaddhacitto jāto“ ti. „Kahaṃ paṭibaddhaṃ te
 ayya cittaṃ“ ti. „Mudalakkhaṇāya mahārāja“ ti. „Sādhū
 ayya, ahaṃ Mudalakkhaṇaṃ tumbhakaṃ dhammiti“ tāpasu
 ādāya nivesanaṃ pavasiṭvā devīṃ sabhālamkārapatimandiraṃ
 katvā tāpasassa adāsi. Dadamāno yeva Mudalakkhaṇāya saṅ-
 ḥam adāsi: „taya attano balena ayyaṃ rakkhituṃ vāyamiṭabbaṃ“
 ti. „Sādhū deva, rakkhissāmiti“. Tāpaso devīṃ gahetvā rā-
 janivesanā otari. Attha naṃ mahādvārato nikkhantakāle „ayya
 amhākaṃ ekaṃ gehaṃ laddhuṃ vattatīti“ gaccha rājānaṃ
 gehaṃ yācāhi¹ āha, Tāpaso gehaṃ yāci. Rājā maṇussaṇaṃ
 vaccekutikiccena sādhuṃyamaṇaṃ ekaṃ chadditagehaṃ² dāpesi.
 So devīṃ gahetvā tattha agamāsi. Sā pavasiṭuṃ na icchatī.
 „Kīṃkāraṇā na pavissati“³. „Asuciḍhāvenā“⁴ ti. „Idāṃ kiṃ
 karomīti, paṭijaggāhi naṃ“ ti vatvā ruḍḍo santikaṃ pesetvā
 „gaccha, kuddālaṃ āhara, pacchima āharaṃ“⁵ ti āharāpetvā
 asuciṃ ca saṃkāraṃ ca chaddāpetvā⁶ gomayaṃ āharāpetvā
 līpāpetvā puna pi „gaccha, mañcaṃ āhara, piṭṭhaṃ āhara,
 attharaṇaṃ āhara, cātīṃ āhara, ghaṭaṃ āharaṃ“⁷ ti ekamekaṃ
 āharāpetvā puna udakāharaṇādināṃ atthāya āpāpesi. So ghaṭaṃ
 ādāya udakaṃ āharitvā cātīṃ pūretvā mahānodaṃkaṃ sajjetvā
 sayanaṃ atthari. Attha naṃ sayano ekato nīdantaṃ dāḍhi-
 kāṇa gahetvā „tava samaṇabbhāvaṃ vā brāhmaṇabbhāvaṃ vā na
 jānāhi“⁸ onametvā⁹ attano abhinukhaṃ ākaḍḍhi. So tasmīṃ
 kāle satīṃ paṭilabhi, ettake paṇa kāle aññāpi¹⁰ ahoṣi. „Evaṃ
 aññāpakāraṇā“¹¹ kilesā sama kāmācchandanivarāṇā, bhikkhave

¹ so both MSS. ² C¹ chadditāṃ. ³ C¹ pavissati? read: pavissati?
⁴ C¹ chadditā. ⁵ so both MSS. instead of paṭilabhi? ⁶ C¹ oya. ⁷ C¹ aññācā.
⁸ C¹ āhā. etc. in -kāra.

andhakaraṇaṃ aññānakāraṇa¹ ti ādim ettha vattabbaṃ. So
satim paṭilabbhivā cintesi: „ayaṃ taṇhā vadḍhamānā mama
catūhi² apāyehi sīsaṃ ukkhipitum na dassatī, aji³ eva mayā
imaṃ rañño niyyādetvā Himavantaṃ pavisitum vatṭatīti“ so
taṃ ādāya rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, tava deviyā
mayhaṃ attho n⁴ atthi, kevalaṃ me imaṃ nissāya taṇhā vad-
dhitā“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Ekā icchā pure āsi aladdhā Mudulakkhaṇaṃ,
yato laddhā aṭṭarakkhi⁵ icchā icchaṃ vijāyathā 'ti. 65.

Tatrayaṃ pūdantho: mahārāja mayhaṃ imaṃ tava deviyā Mudulakkhaṇaṃ
alabbhivā pure āhe vatṭhaṃ etaṃ lābheyyaṃ ti ekā icchā āsi, ekā va taṇhā up-
pajji, yato pana me ayaṃ aṭṭarakkhi viśālanetthi sabbhalocanā laddhū attha sī-
purimikā⁶ icchā gehatanhaṃ upakaraṇatanhaṃ upabhogatanhaṃ ti aparūpari
sāṇaṃ naṇṇepakkhā icchā vijāyetha janesi uppādesi, sī kho pana me evaṃ vad-
dhamānā icchā apāyato sīsaṃ ukkhipitum na dassatī, ahaṃ me tināya, tvaṃ yeva
tava bhariyaṃ gaṇha, ahaṃ pana Himavantaṃ gantissāmi.

Tāvad eva natṭhaṃ jhānaṃ uppādetvā ākāse nisinno dham-
maṃ desetvā rañño ovādaṃ dātvā ākāse⁷ eva Himavantaṃ
gantvā puna manussapathaṃ nāma nāgamāsi, brahmavihāre pana
bhāvetvā aparihīnajjhāno Brahmaloce nibbatti.

Sattihā imaṃ dhammasaṇṇaṃ āharitvā saccaṃ pakāvesi. Sacca-
pariyosāne so bhikkhu urahatte yeva paṭiṭṭhāsi. Sattihāpi amasandhū
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Anando, Mudulakkhaṇā
Uppalavaṇṇā, si pana ahaṃ evā“ 'ti. Mudulakkhaṇajātakaṃ.

7. Uccaṅga-jātaka.

Uccaṅge deva me putto ti. Imaṃ Sattihā Jetavana
vihāranto aññatarāṃ jānupeditthim ārabhā kathesi. Ekaṃsīm hi
samaye Koṇālaratṭhe tayo janā aññatarasmiṃ utariyukke kasutī.
Tasmiṃ samaye unto utariyaṃ corā manusse vilampitvā palāyinaṃ.

¹ C¹ -kka- corā, in -kara-.

² C¹ catūhi.

³ C² -kkhi, read uṭṭarakkhi.

⁴ C¹ aṇṇurā.

Te core pariyesitvā apassantā tam thāmaṃ āgantvā „tumble atatiyāṃ vilumpitvā idāni kassakā viya boṭhā“¹ 'ti te „corā ime“² ti bandhātvā ānetvā Kosalarāṇṇe adamsu. Ath' ekā itthi' āgantvā „acchādanam me detha, acchādanam me dethā“³ 'ti paridevanti punappuna rājaniveśanam pariyaṭi. Rājā tassā saddam sutvā „deh' imissā acchādanam“⁴ ti āha. Sātakam gahetvā agamamsu. Sā tam⁵ diavā „nāham etaṃ acchādanam yācāmi“⁶ āha. Manussā gantvā raṇṇe nivedayimsu: „ca kir' esā imam acchādanam katheti, sāmikacchādanam katheti“⁷. Atha nam rājā pakkosāpetvā „tvam kira sāmikacchādanam yācasi“⁸ pucehi. „Āna deva, itthiyā hi sāmiko acchādanam nāma, sāmikamhi aṇṇi sahasasamūlam pi sātakam niratthā maggā⁹ yeva nāma“. Imassa pan' mthassa sūdanattham

Naggā nadi anodihā, naggam rattham arājikam,

itthi pi vidhavā naggā yassāpi dasa bhātaro ti

idam suttaṃ āharitabbam. Rājā tassā passanto „te tayo janā kiṃ bentiti“¹⁰ pucehi. „Eko me deva sāmiko, eko bhātā, eko putto“¹¹ ti. Rājā „ahaṃ te tuttho imesu tisu ekam deni, katamam icchasi“¹² pucehi. Sā āha: „ahaṃ deva jīvamāṇā ekam sāmikam labhissāmi“¹³ puttam pi labhissāmi¹⁴ eva, matāpitumnam pana me matattā bhātā va dallattho, bhātaram me dehi devā“¹⁵ ti. Rājā tussitvā tayo pi vissajjesi. Evam tam ekikam nissāya tayo janā dukkhato muttā. Tam kāraṇam bhikkhusaṃghe pākatam jātum. Ath' ekadivasaṃ bhikkhū¹⁶ dhammasabbhāyaṃ sammipattitā „avuso ekam itthim nissāya tayo janā dukkhā muttā“¹⁷ ti tassā guṇakathāya nāśidimsu. Satthā āgantvā „kāya na 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannissinnā“¹⁸ ti pucchitvā „imāya nāma“¹⁹ 'ti vutte „na bhikkhave esā itthi idān' eva te tayo jano dukkhā macesi, pubbe pi macesi yevā“²⁰ 'ti vatvā atitum āhari.

Atte Barāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjam kārente tayo janā aṭavimukhe kasantiti sabbam purimasadisam eva. Tada pana raṇṇā „tisu janesu kam icchasi“²¹ vutte sā āha „tayo pi dātum na sakkotha devā“²² ti. „Āna na sakkomiti“.

¹ C° itthi. ² C° ime. ³ both MSS. maggā. ⁴ C° -sammā. ⁵ both MSS. bhikkhu.

„Sace tayo datuṃ na sakkotha bhātaram me detu“¹ ti. „Putta-
kassu vā sāmikam vā gaṇha, kin te bhātara“² ti eva vuttā „ete
nāma deva sulabbā, bhātā pana dullaḍḍha“³ ti vatvā imam
gātham āha:

Ucchaṅge deva me putte, pathe dhāvantiyā pati,
tañ ca desuṃ na passāmi yato sodariyam āvaye ti. 66.

Taitha ucchaṅge deva me putte ti deva mayham putte ucchaṅge yeva,
puttā hi arāhanta pavattvā ucchaṅge karvā sikkam⁴ uccittvā taitha sakkhipam-
tiya ucchaṅge sikkā nāma sulabbam hoti evam itthiya putte pi sulabbhe, ucchaṅge
sikkasaddhe va, tena vuttam; ucchaṅge deva me putte ti, pathe dhāvantiyā
yatiṃ maggaṃ āvaye: sikkāya gacchamanāya pi hi itthiya pati nāma sulabbh,
dittadittittho yeva hoti; tena vuttam; pathe dhāvantiyā pati, tañ ca desuṃ
na passāmi yato sodariyam āvaye ti yasmā pana me nāstipitā n⁵ atthi
tasmā idāni tañ mātukucchāraṅkhatam⁶ aṇṇam desuṃ na passāmi yato aham
sammānā mātara jātittā sahandariyassamkhatam⁷ bhātaram āvayam, tasmā bhātaram
yeva me detu⁸ ti.

Rājā „saccam esā vadatī“⁹ tūṭṭharitṭo tayo pi jant han-
dhanāgarato ānetvā adāsi. Sā tayo pi te gahetvā gata.

Satthāpi „na bhikkhave idān¹⁰ eva, pubbe p'esā me tayo jant
dukkhā macesā yevā“¹¹ ti imam dhammasaṇṇam āharitvā anusandhīm
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Atite cattāro etarahi cattāro va,
rājā pana ahaṃ tena sumyenā“¹² ti. Ucchaṅgajātakam.

8. Sāketajātaka.

Yasmim mano nivisatīti. Idam Satthā Sāketam māsya
Aśjanavano vīharato oṣam brāhmanam ārabha kathesi. Bha-
gavato kira bhikkhusaṅghaparivuttaxa Sāketam māsya¹ pavassakāle
eko Sāketanāgaravāsinihallakābrāhmano nagarato bahi gacchanto an-
taradvāre Dasabalaṃ divā padesu pativā gopphakoru gāḥam gahetvā
„tān, nann nāma puttehi jṇṇakāle mātāpituro patiṃaggatābhā, kasmā

¹ C¹-sikkham. ² C²-sodariyamkhatam, C³-sodariyamkhatam cor. to -sodari-
yamkhatam. ³ on both MSS., so! Aśjanavano.

ettakam kalam ambakam attānāṃ na dassesi, mayā tāva dūtthe si,
mātarāṃ pama passitum ebhī¹ Sattihārāṃ gahetvā attano gehaṃ agamāsi.
Sattihā tattha gacchvā nisidā paṇḍante āsane saddhim bhikkhasamūhena.
Brāhmaṇi pi āgacchvā Sattihā padesu paṭivā „tāte ettakam²“ kāmā
kalam gate si, manā nāma mātāpitaro mahallakā opatthātakkā³ ti
paridevi. Puttadhītaro pi „etha, bhātaraṃ vandathā“⁴ ti vandāpeti.
Utho tathūmānāṃ mahādāmasa adameu. Sattihā bhattakiccam ni-
thāpetvā⁵ tesam dvīnam pi jīvānaṃ Jarūcattam kathesi. Suttapari-
yosāṃ ubho pi anāgamiphalo patitthahimsa. Sattihā utthāyāsana
Añjanavāsam eva agamāsi. Bhikkhū dhammasambhāyaṃ sammāsaṇā
katham samutthāpesuṃ: „āyaso, brāhmaṇo ‘Tathāgatasas pitā Suddho-
dano, mātā Mahāmāyā’ ti jānāti, jānanto va saddhim brāhmaṇiye
Tathāgataṃ ambakam puttā⁶ ti vadāti. Sattihāpi adbhūtesa, kie na
kho kāraṇa“ ti. Sattihā tesam katham sutvā „bhikkhave ubho pi te
attano puttam eva ‘puttā’ ti⁷ vadaṃtīti“ vtvā attāṃ āhā⁸:

Bhikkhave, ayaṃ brāhmaṇo attito niraṇṇaro pañcajāṭisa-
tāni mayham pitā ahoṣi, pañcajāṭisatāni cullapitā, pañcajāṭi-
satāni mahāpitā, esāpi brāhmaṇi niraṇṇaram eva pañcajāṭisatāni¹
mātā ahoṣi, pañcajāṭisatāni cullamātā, pañcajāṭisatāni mahā-
mātā, ev’ āhaṃ² diyadbhajātisakassam brāhmaṇassa hatthe
sambaddho diyadbhajātisakassam brāhmaṇiye hatthe sambaddho
ti tmi jāṭisakassāni kuthetvā abhiambuddho hutvā imam
gātham āha:

Yasmim mano nivisati cittaṃ cāpi³ paṭidati

adittapubbake pose kāmāṃ tasmim pi vissase ti. 67.

* Tatha yasmim mano nivisati ti yasmim puggale dīṭhamante yeva
vittaṃ paṭidati, cittaṃ cāpi¹ paṭidati ti yasmim dīṭhamante vittaṃ paṭi-
diti mulakam hoti adittapubbake pose ti paccaya tasmim arādhāye
adittapubbe pi puggale, kāmāṃ tasmim cāpi² vissase ti anupāṭṭapubbha-
sineho eva tasmim pi puggale ekāseṇa vittaṃ ti vittaṃ apollati yeva
ti attā.

¹ C¹ ettakam. ² C² attāha. ³ C³ citta ti. ⁴ both MSS. vattā. ⁵ C⁴ ves-
ham. C⁵ evamāham. ⁶ both MSS. capi. ⁷ C⁶ ettācāpi. ⁸ C⁷ caṭi.

Evam Satthā imam dhammasesaṃsaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā brūhmaṃsā ca brūhmasi ca eṇe eva abhesum, putto pi aham evā“ ti. Sāketajātakaṃ.

9. Visavanta-jātaka.

Dhīratthū tam visam vantan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatim ārubbha kathesi. Therassa kira piṭṭhakkhujjakam khādananakāle manussā saṃghassa bahum piṭṭhakkhādaniyam¹ gaheṭvā eihāram agamamsu. Bhikkhusaṃghassa gahitāvasesam² bahum atirittam āhesi. Manussā „bhante antogāmagatānam pi gaṇhathā“ ti āhamsu. Tasmim khape therassa saddhivibhāridaharo anto gāme hoti. Tassa koṭṭhāsam gaheṭvā tasmim anāgacchanato „atidivā hoti“ therassa adamsu. Therena tasmim paribhutte daharo agamāsi. Atha nam thero „mayam āvuso tvaṃaṃ thapitakkhādaniyam³ paribhūñjimbhā“ ti āha. So „madhuram nāma bhante kassa appiyan“ ti āha. Mahātherassa saṃvego udapādi. So „ito paṭṭhāya piṭṭhakkhādaniyam⁴ na khādissāmhi“ adhiṭṭhahi. Tato paṭṭhāya kira Sāriputtattherena piṭṭhakkhādaniyam⁵ nāma na khādītipubbam⁶. Tassa piṭṭhakkhādaniyam⁷ akhādananabhāvo bhikkhusaṃghe pākeṇ jāto. Bhikkhū tam katham kathentā dhammasabhāyam sannisiddhimsu. Atha Satthā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchhi „imāya oāmā“ ti ca vutte „bhikkhave Sāriputto ekavāram jātakam jīvitaṃ pariccajanto pi na gaṇhati yevā“ ti vutte atitam āhāri:

Atite Bārāṇasīyam Brahmadatte rajjam kārento Bodhisatto pi visavejjakule⁸ nibbattitvā vejjakammena jivikam kappeti. Ath⁹ ekam janapadamauvassam sappo dāsi. Tassa ātakā pamādam akatvā khīppam vejjaṃ ānayimsu. Vejjo āha: „kin tāva¹⁰ osadhena paribhāvitvā visam harāmi, datṭhasappam¹¹ avāhetvā datṭhatṭhānato ten¹² eva visam ākad-dhāpemi“ ti āha. „Sappam avāhetvā visam ākad-dhāpehi“ ti. So sappam avāhetvā „tayā ayaṃ datṭho“ ti āha. „Ama mayā“

¹ in both MSS. ² C¹ = samsa. ³ in both MSS. ⁴ in both MSS. instead of khādaniyam? ⁵ C¹ = nam. ⁶ C¹ = vejjanakule. ⁷ C¹ = ākad-dhāpemi. ⁸ C¹ = adattho.

ti. „Tayā datṭhatṭhānato tvaṃ yeva mukheṇa viṣaṃ ākaḍḍhāhīti“.
 „Mayā ekavāraṃ jahitavisaṃkaṃ puna na¹ gahitapubbam, cāham
 mayā jahitavisaṃ kaḍḍhissāmi“². So dārūni āharāpetvā aggim
 katvā āha: „sace attano viṣaṃ nākaḍḍhasi imaṃ aggin pavisā“³
 ti. Sappo „api aggin pavisissāmi na e⁴ attanā ekavāraṃ
 jahitavisaṃ paccāvamissāmi“ vatvā imaṃ gātham āha:

Dhi-r-atthu taṃ viṣaṃ vantaṃ yaṃ ahaṃ⁵ jivitakāraṇā
 vantaṃ paccāvamissāmi, matam me jivitā varan ti. 68.

Tattha dhiratṭhū¹ d' garahanatthe nīpāto, taṃ viṣaṃ ti yaṃ yaṃ² jīvitakāraṇā vantaṃ viṣaṃ paccāvarissāmi taṃ vantaṃ viṣaṃ dhi-r-attho, matam me jivitā varan ti tassa viṣassa paccāvamana-kāraṇāya aggin pavisitvā maraṇaṃ taṃ meva jivitato varan ti attho.

Evāṃ ca pana vatvā aggin pavisitum pāyāsi. Atha naṃ
 vejjo nivāretvā naṃ purisaṃ osadhehi ca mantelū ca nibbisaṃ
 ārogaṃ³ katvā sappassa silāni datvā „ito paṭṭhāya mā kañci
 viheṭṭhehīti“ vissajjesi.

Satthāpi „na bhikkhave Sāriputte ekavāraṃ jahitakaṃ jītaṃ pi
 pariccajanto puna gaṇhīti“⁴ imaṃ dhamma-desanāya āharitvā anussan-
 dhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā sappo Sāriputto ahesi,
 vejjo pana ahaṃ evā“⁵ ti. Visavanta-jātakaṃ.

10. Kuddāla-jātaka.

Na taṃ jītaṃ sādhu jītaṃ ti. Idam Satthā Jetavane
 Ahuranto Cittahasthasāriputtatiṭṭheraṃ ārabhita kathesi. So
 kira Sāvatthiyaṃ eko kuladārako. Ath' ekadivasaṃ kasitvā āgacchanto
 viliṅgaṃ pavisitvā ekaṃ therassa paṭṭaṇṇaṃ siniddhaṃ madhuraṃ
 paṇitabhejjanāṃ labhītvā cintesi: „mayāṃ rattindivasaṃ satthāheṇa
 nānākamudāni kurasānāpi evarūpaṃ madhuraṃhāraṃ na labhāma, ma-
 yāpi samaggaṃ bhavitabban“¹ ti so pabbajitvā māradhamānecayena
 ayonisomanasikaronto kilesavasiṅko hotvā vibbhamitvā puna bhaddha-

¹ C¹ panata. ² C² jantam + C³ jantam? ³ C⁴ yamayam. ⁵ C⁵ arogam

⁶ C⁶ gaṇhīti eva ti gahatiti.

kāmanāto āgantvā pabbajitvā nibbīdhammam aggaṇhi. Imāpi eva¹
 upāyena chavāre² vibbhūmitvā pabbajitvā tato³ sattame lōkikkubhāre
 sattiappakataṇko hutvā bahū lōkikkubhāmanā⁴ vācanto vipassanā
 caddhetvā arahattaṃ⁵ pāpuṃ. Ath' aṃsa sahāyakā lōkikkhū⁶ „kin
 nu kho āvuso cittaṃ pubbe viya te⁷ etarahi kilesā na vaḍḍhamitī“⁸
 parihāsam karāma. „āvuso abbalha dāo⁹ āharā ito patihāya gihī-
 bhāvassa“¹⁰ ti. Evaṃ tassāni arahattaṃ patte dhammasādhāyaṃ kathā
 mapiṇḍi: „āvuso, evurūpessa nāma arahattassa upanissaye satī āvuso
 Cittaḥatthasāriputto chakkhattaṃ uppabbajito, aho mahādāro puthū-
 janābhāvo“ ti. Sattā āgantvā „kāya nu¹¹ ttha lōkikkhāre etarahi
 kathāya sammāsaṃā“ ti pucchitvā „amāya vāso“¹² ti ratte „lōkikkhāre,
 puthūjjanacittā vāso labhamaṃ dummaggānaṃ ārammaṇasena gantvā
 alliyati, ekavārāni allināsi¹³ na sakkā hoti khippam mocetuṃ, evurū-
 pessa cittaṃsa dāmathe sādhu, dāntam eva hitaṃ sukhaṃ āvāhati

Dummaggānaṃ lahuṃ yattakāmanipāṭilo (Dhp. v. 35)
 cittaṃsa dāmathe sādhu, cittaṃ dāntam sukkhāvaṇam.

Tassa puṇa dummaggānātāya pubbe paṇḍitā ekam kuddālakāre āmāya
 taṃ juḍḍhaṃ asakkanta lobbhasena chakkhattaṃ uppabbajitvā sattame
 pabbajitabhāre jhānaṃ uppādetvā taṃ lobhaṃ aggaṇhiṃsa¹⁴ ti ratte
 atitāsi āharā:

Attite Bārānasīyāṃ Brahmadatte rajjāṃ kārento
 Bodhisattō paṇḍikakulo nibbattitvā viññātāṃ pāpuṃ.
 Kuddālakapandito ti 'ssa nāmaṃ āhosī. Kuddālakena
 bhūmiparikkammaṃ katvā sākāṃ c' eva ālābhaṃ kumbhāḍḍielāla-
 kādini¹⁵ na vapitvā taṃ pi vikkāmaṇto kapaṇajirikaṃ kappeti.
 Taṃ tū 'ssa ekam kuddālakāṃ thapetvā sūṇaṃ dhammā nāma
 a' atthi. So ekadivasāṃ cintesi: „kin me gharāvāseṃ, nikāha-
 mitvā pabbajissamitī“. Ath' ekadivasāṃ taṃ kuddālakāṃ
 paticchannatthāne thapetvā isipabbajjāṃ pabbajitvā taṃ kuddā-
 lakam anussaritvā lobhaṃ chinditaṃ asakkanta kuttakuddā-

¹ Ck va, C² eva corr. to va. ² C² chavāre. ³ Ck to, C² to corr. to tato.

⁴ C² bahū. ⁵ both MSS. arahattaṃ. ⁶ Ck na. ⁷ C² vaḍḍhamitī. ⁸ so both MSS. ⁹ both MSS. sātā. ¹⁰ both MSS. ālābhaṃ.

lakam nissāya uppabbajī. Evaṃ duttiyaṃ tatiyaṃ pīti cha
vāre taṃ¹ kuddālakam patiechanne thāne nikkhūpitvā pabbajīto
e' ev' uppabbajīto ca. Sattame pana vāre cīntesi: „ahaṃ imaṃ
kuntakuddālakam² nissāya puṇappuna uppabbajīto, idāni taṃ
mahānadiyaṃ pakkhūpitvā pabbajissamīti“³ naditiraṃ gantvā
„sac' assa patitattānaṃ passissāmi puna āgantvā uddharitu-
kāmāṃ bhaveyyā“⁴ ti taṃ kuddālakam dandje gaheTvā nāgabala
thāmasampanno sisassa uparibhāge tikkhattuaṃ avijjhitvā ak-
khiṃ nūmmileTvā nadimajjhe khūpitvā „jītaṃ me, jītaṃ me“⁵ ti
tikkhattuaṃ sihanādaṃ nadi⁶. Tasmiṃ khaṇe Bārāgasirajā pa-
cantaṃ vāpasameTvā āgato, nadiyā sisam nahāyitvā sabhālam-
kārajarinamodito batthikkhandhena gacchamāno taṃ Bodhisattassa
saddhaṃ sutvā „ayaṃ puriso 'jītaṃ me' ti vadati, ko nu kho
etena jīto, pakkosatha naṃ“⁷ ti pakkosapetvā „bho puriso,
ahaṃ tava vijitasamgāmo“, idāni jayaṃ gaheTvā āgacchāmi,
tayaṃ puna ko jīto“⁸ ti pucchī. Bodhisatto „mahārāja, tayaṃ
samgāmasakassam pi samgāmasatasakassam pi jinantena⁹ duj-
jītaṃ eva kilesānaṃ ajitattā“, ahaṃ puna magga abbhantare
lobhaṃ niggaḥantaṃ kilesaṃ jina¹⁰“ ti kathento¹¹ yeva mahānadin
etoketvā āpokasiparammanam jhānaṃ nibhattetvā sampattā-
muddato ākāse viśiditvā raṇṇo dhammaṃ desento imaṃ gātham
āha:

Na taṃ jītaṃ sādhu jītaṃ yaṃ jītaṃ avajjyati,

taṃ kho jītaṃ sādhu jītaṃ yaṃ jītaṃ avajjyati. 69.

Taṃha na taṃ jītaṃ sādhu jītaṃ yaṃ jītaṃ avajjyati¹² saṃ
gacchantaṃ parāpucchā maddhaṃ jītaṃ pūribbhaṃ puna jīti¹³ parāpucchā av-
ajjati¹⁴ taṃ jītaṃ sādhu nimmānantaṃ, kaṃhi puna avajjyanta¹⁵. aparaṃ heva
jītaṃ vevantaṃ jayo, pū parāpucchā maddhaṃ pūribbhaṃ sādhaṃ jayo puna vev-

¹ C¹ mltv taṃ. ² so both MSS. ³ C¹ nadi. ⁴ C¹ -am. ⁵ C¹ jītamā.

⁶ both MSS. ajjanti. ⁷ C¹ jitaṃ eva. ta jītaṃ. ⁸ C¹ kathento kathento.

⁹ both MSS. -jijyati. ¹⁰ so both MSS. instead of pi tenhi. ¹¹ C¹ -jijyati.

¹² both MSS. -jijya.

jinantesu parajayo hoti so na siddhu na sobhano, tasmā yasmā¹ puna parajayo² va hoti, tam kho jitam siddhu jitaṃ yam jitam nāvajiyati³ yam kho pana paracimutte nimmaheva jitam puna tvaṃ nāvajiyati⁴ yo eva ekavāraṃ laddho jayo puna parajayo na hoti iha jitam siddhu jitam sobhano so jayo siddhu sobhano nāma hoti, tasmā: puna nāvajiyanto⁵, tasmā ivaṃ mahārāja sahasakakkhattum pi satasahasakakkhattum pi⁶ saṅgāmasāro jūṭhōpi ivaṃ saṅgāmayodho nāma na hoti, kiṃkuraṇā: attano kilesānaṃ ajitattā⁷, yo pana ekavāraṃ pi attano abhantare kilesa jīṇāti ayaṃ uttamo saṅgāmasāro yodho ti ākaso nisinnako⁸ evaṃ Buddhajībhāyo raṭṭhā dhammaṃ dassesi. Uttamasāṅgāmayodhabhāvo pan' eṭṭha

To sahasaṃ sahasaṃ saṅgāmaṃ minuse jine (Dhp. v. 103)

ekā⁹ ca jeyyāṃ attānaṃ sa sa saṅgāmajuttamo ti

idam suttam' eḍḍhaṇṇ¹⁰.

Raṭṭho puna dhammaṃ sunantass' eva tadaṅgappabānava-sena kilesā pahūṇā, pabbajjāya cittaṃ nami, rājabalassāpi tath' eva kilesā pahiyimso¹¹. Rājā „Idāni tumhe kahaṃ gamissathā“ 'ti Bodhisuttassa pucchī. „Himavantāṃ pavisitvā isipabbajjāṃ pabbajjissāmi mahārāja“ 'ti. „Tena hi aham pi pabbajjissāmi“ Bodhisattē¹² eva saddhiṃ nikkhami. Balakāyo brāhmanagahapatikā sabbaseniyo ti sabbo pi taṃhiṃ thāne sannipatito Janakāyo raṭṭhā saddhiṃ yeva nikkhami. Bārāṇasivāsino „ambhakaṃ kira rājā Kuddālapaṇḍitaṃ dhammadesanaṃ sutvā pabbajjābhimokkho hutvā saddhiṃ balakāyena nikkhanto, mayāṃ idha kīṃ karissāmi“ 'ti dvādasayojanikāya Bārāṇasiyā sakalau-garavāsino nikkhamiṃsu. Dvādasayojanikā parisā ahoṣi. Taṃ ādāya Bodhisatto Himavantāṃ pāvisi. Sakkassa devaraṭṭho nisinnāsanaṃ uphākaraṇaṃ dassesi. So āvajjamāno „Kuddālapaṇḍito mahābhinnikkhapaṇaṃ nikkhanto“ ti diṣvā „mahāsam-gamo bhavissanti, vasaṇatthānaṃ laddhuṃ vattatitī“ Vissakam-maṃ āmantetvā „tāta, Kuddālapaṇḍito mahābhinnikkhamaṇaṃ

¹ C^o omits yasmā. ² both MSS. -jijo. ³ both MSS. -jijya-. ⁴ C^o -jijya-, C^o -jijya-. ⁵ C^o omits nāva - pl. ⁶ C^o -chittatā. ⁷ C^o nisinnako corr. to nisinnako, C^o nisinnako. ⁸ C^o ekam. ⁹ C^o sadhu. ¹⁰ C^o -ti-. ¹¹ both MSS. ti.

nikkhanto¹, vasanatthānam laddhum vaṭṭati, tvaṃ Himavanta-
padesaṃ gantvā samabbhūmibhāge diḡhato tiṃsayojanaṃ vitthā-
rato pannarasayojanaṃ assamapadaṃ māpehīti² āha. So
„ādha devā“³ 'ti paṭissutvā gantvā tathā akāsi. Ayam ettha
samikhepo, vitthāro pana Hatthipālajātaka avibhavissati. Idaṃ
ca hi taṃ ca ekaparicchedam eva. Vissakammio pi assamapade
pappasālaṃ māpetvā dussaddhe mige ca sakuge ca amanusse ca
paṭikkamāpetvā tena tena disābhāgena ekapadikamaggaṃ nīha-
ritvā attano vasanatthānam eva agamāsi. Kuddālapaṇḍito pi
taṃ parisāṃ ādāya Himavantaṃ pavasiṭvā sakkadattiyāṃ assa-
mapadaṃ gantvā Vissakammena māpitaṃ pabbajitaparikkhūraṃ
gahetvā pathamaṃ attanā⁴ pabbajitvā pacchā parisāṃ pabbaje-
tvā assamapadaṃ bhājetvā adāsi. Sakkattaraġāṇī⁵ chaddayimsu⁶.
Tiṃsayojanaṃ assamapadaṃ pūri⁷. Kuddālakapaṇḍito sesaka-
sinesu pi parikammaṃ katvā brahmavihāre bhāvetvā parisāya
kammattthānam ācikkhi. Sabbe samāpattilābhino hotvā brah-
malokaparāyanā ahesuṃ, ye pana tesāṃ pāricariyaṃ akāmsu te
devalokaparāyanā ahesuṃ.

Satthā „evam bhikkhave cittaṃ nāṃ⁸ etam kilēsavaseṇa allināṃ
dummocayaṃ hoti, uppannā lobhadhammā dappajahā evaṃpi pi paṇ-
ḍite aññāge karonti⁹“ imāṃ dhammadessanaṃ āharitvā saccaṃ pakāseṃ.
Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ keci sakadāgūṇino keci anā-
gāmino, keci ambattaṃ pāpuṃsu. Satthāpi amāandhiṃ ghaṭetvā
jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Anando ahesi, parisā Buddhapariṇā-
Kuddālakapaṇḍito pana aham evā“¹⁰ ti. Kuddālaġāṭakam. Itthi-
taggo¹¹ suttamam.

¹ C² nikkhamanto. ² see both MSS. ³ C² attanā. ⁴ C² sakkattaraġāṇī.

⁵ C² chaddha. ⁶ both MSS pūri. ⁷ C² jiraggo.

8 VARANAVAGGA.

1. Varanajātaka.

Ye pubbo karanīyānī. Idam Sathā Jetavane vha-
ranto Kutumbiyaputtatissattheram ārabha kathesi. Ekas-
sīm kira divase Sāvatthivāsino aññamaññam¹ sahāyaka² timsanattā
kulaputtā gandhapupphavattadhāni³ gahetvā „Sathu dhammasamāni
smissāma“⁴ ti mahājanapadāparivutā Jetavanam gantvā nāgamulaka-
sālanajokādiem⁵ thokam nisiditvā „yaulhasamaye“⁶ Sattthari surabhogun-
dharāsītāya gandhakunīto⁷ nikkhamitvā dhammasabbham gantvā alaor-
kataboddhānesso nisimmo aparivārā dhammasabbham gantvā Satttharān
gandhapupphehi pūjetvā cakkaṃkītatālessu phullapadumasassirīkessu pū-
desu vanditvā ekamantaṃ nisimā dhammam suṃṃsu. Atha seṣam
etad āhosi: „yathā yathā kho mayam Bhagavato dhammam desitam
ājānāma pabbajjeyyāma“⁸ ti te Tathāgatasā dhammasabbhato nikkhan-
takāle Tathāgatum upasamkamitvā vanditvā pabbajjam yācimsu. Tesam
Sattthā pabbajjam ādāsi. Te ācariyupajjhāye ārādhetvā upasampadam
lahitvā pañca vassāni ācariyupajjhāyānam⁹ santike vasitvā dve mātikhā
paganam katvā kappiyākappiyam hatvā tisse ammedanā uggaṇhitvā
civarāni sūhetvā rajitvā „samapadhammam karissāma“¹⁰ ti ācariya-
pajjhāye āpucchitvā Satttharān upasamkamitvā vanditvā ekamantaṃ
nisiditvā „mayam bhante bhavesu ukkaṇṭhitā jātijarāvyaḍḍimurapa-
bhayabhūtā, tesam no saṃsāraparimeśanattthāya kammaṭṭhānam kuthe-
tthā“¹¹ ti yācimsu. Sattthā tesam atthattimsāya kammaṭṭhānesso appā-
yam viemivā kammaṭṭhānam kathesi. Te¹² Sattthā santike kammaṭ-
ṭhānam gahetvā Satttharān vanditvā padakkhiṇam katvā parivessam
gantvā ācariyupajjhāye oloketvā pattacivarāni ādāya „samapadhammam
karissāma“¹³ ti nikkhamimsu. Atha seṣam abhantare eko bhikkhu
nimmo Kutumbikaputtatissatthero¹⁴ āma kusito hāvaririyo¹⁵ raṅgiddho.
So evam vintesi: „atam n’ eva araṇhe vasitum mi padhānam padahi-
tām na bhikkhūācariyāya yāpetum sakkhissāmi, ko me gamanema nittho
nivattissāmi“¹⁶ so viriyam ossajitvā te bhikkhū amgantvā niratī. Te
pi kho bhikkhū Kosalesū cārikam caramānā¹⁷ aññatarān paccaṇṭagā-

¹ C¹ -āma. ² C² gandha- ³ so both MSS. ⁴ C³ -kutaṇ. ⁵ C⁴ tesam.

⁶ C⁵ kutumbi. ⁷ C⁶ -viriyā. ⁸ C⁷ -maṇe.

maññ gantvā tam upanissāya ekasmiñ araññāyatane tesam upaganvā
 ante temāsam ghaṭantā vāyamanā ripassanāgabbham gāhāpetvā¹ pa-
 thaviyaṃ annādayamānā arahantaṃ patvā vutthasasaṃ pavāretvā „paṭi-
 laddhagunam Satthu ārocessāmi”² ‘ti tato nikkhamitvā anupubbena
 Jetavanam patvā pattaśivaram paṭisañcetvā ācariyupajjhāya³ diṅvā
 Tathāgataṃ datṭhukāmaṃ Satthu santikaṃ gantvā vanditvā obhūlloku.
 Satthā tehi saddhīṃ madhuraṃpaṭisañthāraṃ akāsi. Te katapaṭisañthārā
 attanā laddhagunam Tathāgatassa ārocessuṃ. Satthā te bhikkhū pa-
 sañesi. Kuṭumbikaputtatissatthero⁴ Satthāraṃ tesam gupakathaṃ
 kathaṃtaṃ diṅvā sayam pi samapadhammaṃ kātukāma jāto. Te pi
 kho bhikkhū „mayam bhante tam eva araññāvāsaṃ gantvā vasissāmi”⁵
 ‘ti Satthāraṃ āpucchīsu. Satthā „sādhū”⁶ ‘ti amajāni. Te vanditvā
 parivenam agamaṃsu. Atha so Kuṭumbāyaputtatissatthero rattibhāga-
 samannantare nocāraddhaviṇṇo hutvā ativegeṇa samapadhammaṃ karonto
 majjhimayānasamannantare ālambanaphalakaṃ missāya thitako va niddā-
 dayanto parivattitvā patito⁷, ūratthikam bhajji, vedanā mahantā jātā,
 tesam bhikkhūnaṃ tam paṭijaggantānaṃ gamanam na sampajji. Atha
 so upatthānavelāyāṃ⁸ āgate Satthā pucchi: „naṃ tume bhikkhave
 ‘eva gamissāmi”⁹ ‘ti hiyyo¹⁰ āpucchitā ti”. Aṃa bhante, api ca kho
 paṇ’ amhākaṃ¹¹ sahāyako Kuṭumbikaputtatissatthero akāle ativegeṇa
 samapadhammaṃ karonto niddābhūllo parivattitvā patito, ūratthik’
 assa bhūmo¹², tam missāya amhākaṃ gamanam na sampaman”¹³ ti.
 Satthā „na bhikkhave idāṃ ev’ esa attano himavariyabhāvena akāle
 ativegeṇa viṇṇam karonto tumhākaṃ gamanantarāyaṃ karoti, pubbe
 p’ esa tumhākaṃ gamanantarāyaṃ akāle yevā”¹⁴ ‘ti rutvā tehi yācito
 attitaṃ āhāsi:

Attito Gandhāraratthe Takkaṣilāyaṃ Bodhisatto di-
 sāsāpāmekkho ācariyo hutvā pañcamāgavakasatāni sippaṃ
 uggaṇhāpeti. Ath’ assa te māgavā ekadivasam dāruāharanā-
 thāya¹⁵ araññaṃ gantvā dārūni uddharīsu. Tesam antare eko
 kusitāmāgavo mahantaṃ varapaṇkhaṃ diṅvā „sukkhārakkho”
 eso¹⁶ ti saññāya „mulhuttaṃ tva nīpajjītvā pucchā rukkhāni

¹ both MSS. gahā-. ² C² kuṭumbā-. ³ both MSS. pativā. ⁴ C² upatthāre-.
⁵ C² hiyyo, C² bhīyyo. ⁶ C² paṭimhākaṃ corr. to paṇ’ amhākaṃ. ⁷ so both
 MSS. instead of -kaṃ assa bhūmo? ⁸ C² -āhārena-. ⁹ C² surakkha. ¹⁰ C² cū-

abhirūhitvā dārūni pāṭetvā¹ ādāya gamissāmi²“ uttarisātakam
 pattharivā nipajjitvā kākacchamāṇo niddam okkamī. Itare
 mānavakā dārūkālāpe bandhitvā ādāya gacchantā tam pādema piṭ-
 thiyam paharivā pabodhetvā agamāṇsu. Kusitamānavo utthāya
 akkhinī puñjitvā puñjitvā avigataniddo va tam rukkham abhirū-
 hitvā sākkham gahetvā attano abhimukham ākadāhitvā³ bhañjanto
 bhijjitvā utthitakotiya⁴ attano akkhim bhindāpetvā ekena hatthena
 tam pidhāya ekena hatthena alladārūni bhañjitvā rukkhato
 oruya dārūkālāpam bandhitvā ukkhipitvā vegena gantvā tehi
 pātitanam dārūnam⁵ upari pātesi. Tam divasaṇ ca janapa-
 dagāmakato ekakulam „sve brāhmaṇavācamakam karissāma“⁶ ti
 ācariyam nimantayimāsu. Ācariyo mānavake āha: „tātā, ave
 ekam gāmaṃ gantabbam, tumhe pana nirāharā na⁷ sakkhissatha
 gantum, pāto va yāgum pacāpetvā tattha gantvā attanā lad-
 dham⁸ kotthāsaṇ ca amhākam pattakotthāsaṇ ca sabbam ādāya
 āgacchathā“⁹ ti. Te pāto va yāgupācanatthāya dāsim utthāpetvā
 „khippam no yāgum pacāhīti“¹⁰ āhamāsu. Sā¹¹ dārūni gaṇhanti¹²
 upari thitāni allavarapaḍārūni gahetvā punappuna mukhavātam
 dadamānāpi aggin ujjāletum¹³ asakkonti suriyam utthāpesi. Mā-
 navakā „atidivā jāto, idāni na sakkā gantum“¹⁴ ti ācariyassa
 santikam agamāṇsu. Ācariyo „kim tātā na gacchathā“¹⁵ ti.
 „Āma ācariya na¹⁶ gat¹⁷ amhā“¹⁸ ti. „Kimkāraṇā“¹⁹ ti. „Asuko
 nāma kusitamānavo amhehi saddhim dārūnam²⁰ gantvā varapa-
 rukkhamaṇe niddāyitvā pacchā vegenāruya akkhim bhindāpetvā
 allavarapaḍārūni āharitvā amhehi āntadārūnam²¹ upari pakkhipi,
 yāgupācika tāni sukkhadārusaṇṇāya gahetvā yāva suriyassa²² ugga-
 manā ujjāletum nāsakkhī, iminā no kāraṇena gamanantarāyo
 jāto“²³ ti. Ācariyo mānavena katakammam sutvā „andhabālānaṃ
 kammam nissāya evarūpā va parihāni hotīti“²⁴ vatvā imaṃ gātham
 samutthāpesi:

¹ C¹ pāpetvā. ² C² ākajjī. ³ C³ dārūnam. ⁴ C⁴ nī. ⁵ C⁵ tadāhi.

⁶ C⁶ amhā sī. ⁷ both MSS. - ti. ⁸ both MSS. ujjāletum. ⁹ C⁹ āga-

¹⁰ C¹⁰ m. ¹¹ in both MSS. instead of dārūnam utthāya? ¹² C¹² -nam.

Yo pubbe karaniyāni pacchā so kātum icchatī
varanakaṭṭhabhaṇḍo va sa pacchā-m-ānuttappatīti. 70.

Tattha sa pacchāmanuttappatīti yo koḍi puggalo idam pubbe katta-
baddha idam pacchā ti avimāneditvā pubbe karaniyāni paṭhamam eva kattaṭṭakam-
māni pacchā karoti ayaṃ varanakaṭṭhabhaṇḍo amhākaṃ mānavako¹ viya so-bhā-
puggalo pacchā anuttappati sovaṃ paridevatīti attho.

Evam Bodhisatto antevāsekanam imam kāraṇam kathetvā
dānādini paṇḍāsi katvā jīvitapariyosāne yathakammam gato.

Satthā „na bhikkhave esa idāṃ² eva tumhākaṃ antarāyam karoti,
pubbe pi akāsi yevā“³ ti vatvā imam dhammadessanā āharitvā am-
samāhūtaṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā akkhibbedam jutte
mānave ūrubbedam patto“⁴ bhikkhu ahoṃ, sezanāgarā Buddhapariyā,
ācariyabrāhmaṇo pana aham evā“⁵ ti. Varanajātakam.

2. Silavanāgsajātaka.

Akataññessa poṇassā¹ ti. Idam Satthā Vejjuvane viha-
ranto Devadattaṃ ūrubbha kathesi. Dhammasāhāyānā bhikkhū
„āvuso Devadatto akataññō Tathāgataṃ gane na jānānti“² kathetvā
nisidhūsu. Satthā āgantvā „kāya nu³ ttha bhikkhave etarahi kathāya
sammānā“⁴ ti pucchitvā „imāya nāmā“⁵ ti vutte „na bhikkhave idāṃ⁶
eva Devadatto akataññō, pubbe pi akataññō yeva. sa kadāci mayhaṃ
gamaṃ jānānti“⁷ vatvā tehi yācito aññam āharī:

Atīte Bārāṇasīyam Brahmadatte rajjam kārente
Bodhisatto Himavantapadese hatthiyoniyam nibhatti. So
maṭṭakucchito nikkhanto sabbaseto ahoṃ rajatapūñjasannibho,
akkhīni paṇ'assa maṇigūlasadisāni paṇḍāyamānapaṇcappasādāni
ahesuṃ,¹ mukham rattakambalasadisam,² soṇḍā³ rattasuvatta-
bindupatimaṇḍitarajataḍāmam viya,⁴ cattāro pādā katalākhā-
parikammā viya,⁵ evam assa dasahi pāramihī alamkato rūpa-
gappatto attabhāve ahoṃ. Atha naṃ viññūtam pattam sakala-

¹ both MSS mānavako. ² C¹ patta. ³ C² soṇḍāya.

Himavante vārapā saṇṇipatitvā upatthahantā vicarīmaṇ. Evaṃ so asitisaṃsaṃvārapaparivāro Himavāntapadeso vasaṃāno aparabhāge gaṇe dosāṃ diṣvā gaṇaṃhā kāyavivekaṃsa¹ ekako va araṇṇe vāsaṃ kappesi, silavāntatāya ca paṇ' assa Silavānāgarājā tv-eva nāmaṃ ahoṣi. Ath' eko Bārāṇasivāsiko vana-carako Himavantaṃ pavisitvā attano ājīvaḥḥandakāṃ gavesaṃāno diṣā vavatthāpetuṃ asakkonto maggamūlho hutvā maraṇabhayaabhīto Mhā paggayha paridevaṃāno carati. Bodhisatto tassa taṃ balavaparidevitaṃ sutvā „imaṃ purisaṃ dukkhā moḥessāmīti“² kārūṇeṇa codito tassa santikāṃ agamāsi. So taṃ diṣvā va bhīto palāyi. Bodhisatto taṃ palāyantaṃ diṣvā tatth' eva atthāsi. So puriso Bodhisattaṃ thitāṃ diṣvā atthāsi. Bodhisatto puna agamāsi. So puna palāyitva tassa thitakāle thitvā cintesi: „ayaṃ vāraṇo mama palāyanakāle tiṭṭhati thitakāle āgacchati, nāyaṃ mayhaṃ anattakāmo, imāṃhā pana dukkhā moḥetukāmo va bhavissatīti“³ sūro hutvā atthāsi. Bodhisatto taṃ upasamkamitvā „kasmā bho tvaṃ purisa paridevaṃāno vicarasi“⁴ puechi. „Sāmi diṣā vavatthāpetuṃ asakkonto maggamūlho hutvā maraṇabhayenā“⁵ ti. Atha naṃ Bodhisatto attano vasaṇatthānaṃ netvā katipāhaṃ phalāphalehi santappetvā „bho purisa, mā bhāyi, ahaṃ taṃ manussapathaṃ cessāmīti“⁶ attano piṭṭhe nisīdāpetvā manussapathaṃ pāyāsi. Atha kho so mittadūbhā puriso „sace koci pucchissati ācikkhitabhaṃ bhavissatīti“⁷ Bodhisattassa piṭṭhe nisīno yeva rukkhanimittaṃ pabbatanimittaṃ upadhārento va gacchati. Atha taṃ⁸ Bodhisatto araṇṇā niharitvā Bārāṇasigāmimahāmagge thāpetvā „bho purisa, imiṃ maggena gaccha, mayhaṃ pana vasaṇatthānaṃ pucchito pi apucchito pi mā kassaci ācikkhīti“⁹ taṃ¹⁰ uyyojetvā attano vasaṇatthānaṃ yeva agamāsi. Atha so puriso Bārāṇasīṃ gantvā anuvicaranto dantakāravithiṃ¹¹ patvā dantakāre dantavikatiyo kurumāṇe diṣvā „kim“¹² pana lho

¹ so both MSS. ² C¹ taṃh. ³ C² naṃ. ⁴ C¹ -kārūṇe. ⁵ C² kīṇ.

jīvadantam pi labhivā gaṇheyyāthā¹ ti. „Bho kim vadesi, jīvadanto nāma matahattāddantato mahagghataran“ ti. „Tena hi aham vo jīvadantam āharissāmi“² pātheyyam gahetvā kharakakacam ādāya Bodhisattassa vasaṇatthānam agamāsi. Bodhisatto tam diṣvā „kimattham āgato sīti“³ pucchī. „Aham sāmi duggato kapaṇo jīvitum asakkonto tamhe dantakhaṇḍaṃ yācivā sace dassatha tam ādāya gantvā vikkinitvā tena mālena jīviṣṣāmi“⁴ āgato ti. „Hotu bho, dantaṃ te dassāmi, sace dantakappanattāya kakacakhaṇḍam attāhi“⁵. „Kakacam gahetvā āgato mhi sāmi“⁶. „Tena hi dante kakacena kantivā ādāya gacchā“⁷ ti Bodhisatto pāde sammāñjetvā gonisinnakam nisīdi. So tassa dve pi aggadante ehiṇi. Bodhisatto te dante soṇḍāya „bho purisa, nāham ‘ete dantā mayham appiṇṇa amānāpā’⁸ ti dammi, ime hi pana me saḥassagunena satasahasagunena sabbadhammapaṭivedhanasamatthā sabbāññutañāgadantā⁹ va piyatarā, tassa¹⁰ me idam dantaḍānam¹¹ sabbāññutañāpam paṭi-vijjhanattāya hotū“¹² ti sabbāññutañānassa āvapanam katvā dantayugalaṃ adāsi. So tam ādāya gantvā vikkinitvā tasmim mūle khīne puna Bodhisattassa santikam gantvā „sāmi tumhākam dante vikkinitvā laddhamūlam mayham īnasodhanamattam eva jātam, avasesadante deṭhā“¹³ ti āha. Bodhisatto „sādhū“¹⁴ ti paṭissuṇitvā purimanāyen¹⁵ eva kappāpetvā avasesadante adāsi. So te pi vikkinitvā puna āgantvā „sāmi jīvitum na sakkomi, mūladāṭha me deḥīti“¹⁶ āha. Bodhisatto „sādhū“¹⁷ ti vatvā purimanāyen¹⁸ eva nisīdi. So pāpapuriso Mahāsattassa rajatadāmasadisam soṇḍam maddamāno Kelāsakūta-sadisam kumbham abhirūhitvā ubho dantakotiyo pañhiyā paharanto mamsam viyūhitvā kumbham āruya kharakakacena mūladāṭha kappetvā pakkāmi. Bodhisattassa dassanūpacāram vijahanto yeva paṇ’assa tasmim¹⁹ pāpapuriso catunahutūdhikāni dveyojanaasatasasāni bahala-

¹ both MSS. -yyathā. ² so both MSS. ³ both MSS. -hāna-. ⁴ so both MSS. instead of tamā? ⁵ both MSS. -āna. ⁶ so both MSS. instead of pana etasmimhi?

ghanapathavi Sineru-Yugandharādayo mahābhāro duggandho¹ je-
gucchāni gūṭhamuttādini ca dhāretum samatthāpi tassa gunarā-
sini dhāretum asakkonti viya bhijjitvā vivaram adāsi. Tavad
eva avicimāhānirayato jālā nikkhamitvā tam mittadūbbhipurisaṃ
kusalantakena kambalena pārapanti viya parikkhipitvā ganiḥ.
Evam tassa pāpapuggalassa pathavipaviṭṭhakāle tasmim vana-
saṇḍe adhivatthā rakkhadevatā „akataññumittadūbbhipuggalo
cakkavattirajjam datvāpi tosetum na sakka“ ti vanam unna-
detvā dhammaṃ desayamānā imam gātham āha:

Akataññussa posassa niccam vivaradassino
sabbam ce pathaviṃ dajjā n' eva naṃ abhirādhaye ti. 71.

Tattha akataññusso 'ti attano katagunam ajānantassa, posasso 'ti pari-
sassa, vivaradassino 'ti chiddam eva ohasam eva olokentassa, sabbam ce
pathaviṃ dajjā ti sace pi tadāssa puggalassa sakalam cakkavattirajjam imam
vā pana mahāpathaviṃ parivattetvā pathavojam dadeyya, neva naṃ abhirā-
dhaye ti evam karonto pi evampan katagupaviddhamanam kodhi paritoṣetum vā
pasādetum² vā na sakkeyya 'ti attho.

Evam sā devatā tam vanam unnaḍetvā dhammaṃ desesi.
Bodhisatto yāvatāyukam iṭṭvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva akataññū, pubbe pi
akataññū yevā“ ti imam dhammadessanam āharitvā jātakam samodhā-
nesi: „Tadā mittadūbbhipuggalo Devadatto abesi, rakkhadevatā Sāri-
putto, Sīlavanāgarājā pana aham evā“ ti. Sīlavanāga-jātakam.

3. Saccamkirajātaka.

Saccam kirevaṃ āhamsā 'ti, Idam Satthā Vajjavane
vihārento vadhāya parisakkanam ārabha kathesi. Bhikkhu-
saṃghasmim hi³ dhammasabhāyaṃ mādītva „āvuso Devadatto Sattha
gunam na jānāti, vadhāya yeva parisakkatu“ Devadattassa aggaṃ
kathente Satthā āgantvā „kāya nu 'tha bhikkhave etarahi kathāya

¹ so both MSS. instead of mahābhāro du gandha? ² C¹ pasādetum, C² pasā-
detum. ³ C² omits hi.

sannissunā¹ ti pucchitvā jīmāya nāmā² 'ti vutte „na bhikkhave idān' era Devadatto mayham radhāya parisakkati. pubbe pi parisakki yevā³ 'ti vatvā atitān āharī:

Atiṭṭe Bārānasiyaṃ Brahmaddatto rajjaṃ kāresi.
Tassa Duttakumāro nāma putto uhoṣi kakkhaḷo pharuso
pahaṭṭāsivisopamo, anakkositvā vā apaharitvā vā kenaci saddhīm
na katheti, so antojanassa ca bahujanassa ca akkhimhi patita-
rajaṃ viya khāditaṃ āgatapiṣāco viya ca amanāpo uhoṣi ub-
bejaniyo⁴. So ekadivasam nadikījaṃ kiṭṭukāmō mahantena
parivārena naditiraṃ agamāsi. Tasmim khane mahāmegho ut-
ṭhahi. Disā andhakārā jāta. So dāsapessajanam āha: „ettha
bhane, mam gahetvā nādimajjhaṃ netvā nahāpetvā ānethā⁵ 'ti.
Te¹ tam tattha petvā „kin no rājā karissati, imaṃ pāpapurisaṃ
etth' eva māremā² 'ti mantayitvā „ettha gaccha kāḷakannitī³
udake nam opilāpetvā paccuttaritvā tīre aṭṭhamasu. „Kahaṃ
kumāro⁴ ti ca vutte na mayam kumāraṃ passāma, meghaṃ
utṭhitaṃ disvā udae nimujjitvā purato āgato bhavissatīti⁵
amaccā raṇṇo santikaṃ agamamsu. Rājā „kahaṃ me putto¹
ti pucchi. „Nā jānāma deva, meghe utṭhito², purato āgato
bhavissatīti saṇṇāya āgat' ambhā³ 'ti. Rājā dvāraṃ viva-
rāpetvā naditiraṃ gantvā „vicinathā⁴ 'ti tattha tattha vi-
cināpesi. Koci kumāraṃ nāddasa. So pi kho meghandhakāre
deve vassante nadiyā voyhamāno ekaṃ dārukkhandaṃ disvā
tattha nisiditvā maraṇabhayaatajjito paridevamāno gacchati.
Tasmim pana kāle Bārāṇasi-vāsi¹ eko seṭṭhi naditīre cattālisa-
koṭṭhānaṃ nidahitvā dhanatanhāya dhanapitṭhe sappe hutvā
nibbatti. Aparo tasmim yeva padese timsakoṭṭiyo nidahitvā
dhanatanhāya tatth' eva unduro hutvā nibbatti. Tesam vasa-
natṭhānaṃ adakaṃ pāvisi. Te udakassa pavitṭhamaggen² eva
nikkhamitvā sotam chindantaṃ gantvā nam rājakumārena abhini-

¹ (2) -niyo. ² (2) na. ³ both MSS. utṭhite. ⁴ both MSS. -vaal.

sinnam rukkhakkhandham patvā eko ekam kotim itaro itaram
 ārayha khandhapitthe va nipajjimsu. Tassā yeva kho pana
 nadiyā tire eko simbalirukkho atthi, tatth' eko suvapotako va-
 sati. So pi rukkho udakena dhotamūlo nadipitthe pati. Su-
 vapotako deve vassante uppatitvā gantum asakkonto gantvā
 tass' eva khandhassa ekapasse nihiyi. Evam te cattāro janā
 ekato vuyhamānā gacchanti. Bodhisatto pi kho tasmim
 kāle Kāsiratthe udiceabrahmanakule nibbattitvā vuddhip-
 patto isipabbajjam pabbajitvā ekasmim nadivuttane panna-
 sūlam māpetvā vasati. So addharattasamaye caṅkamamāno
 tassa rājakumārassa balavaparidevanasaddam sutvā cintesi:
 „mādisse nāma mettānuddayasampanne tāpase passante etassa
 purisassa maraṇam ayuttaṃ, udakato uddharitvā tassa jīvita-
 dānam dassāmiti“ so taṃ „mā bhāyi, mā bhāyīti“ assāsetvā
 udakasotaṃ chindanto gantvā taṃ darukkhandham ekāya koṭiyā
 gahetvā ākaddhanto nāgabalo thāmasampanno ekavegena tiram
 patvā kumaram ukkhipitvā tire patitthāpesi. Te pi sappādayo
 disvā ukkhipitvā assamsapadāni petvā aggiṃ jāetvā „te dubba-
 latarā“¹ ti pathamaṃ sappādināṃ sariraṃ sedetvā pacchā
 rājakumārassa sariraṃ sedetvā taṃ pi ārogan'² katvā āhāraṃ
 dento pi pathamaṃ sappādināṃ yeva datvā pacchā tassa pha-
 lāphalāni upanāmesi. Rājakumāro „ayam kūṭatāpaso maṃ
 rājakumārāṃ aganetyā“³ tiracchānagatānaṃ sammānaṃ karoti.
 Bodhisatte aghātam bandhi. Tato katipāhaccayena sabbesu pi
 tesu thāmalappattesu nadiyā oghe pacchinne sappo tāpasaṃ
 vanditvā āha: „bhante tumhehi mayhaṃ mahā upakāro kato,
 na kho panāham daliddo, asukaṭṭhāne me cattālisa hiraṇṇa-
 koṭiyo nidahitā, tumhākaṃ dhanena kicce sati sabham etaṃ
 dhanam tumhākaṃ dātum sakkomi, taṃ thānam āgantvā 'digha'
 'ti pakkoseyyātha“⁴ 'ti vatvā pakkāmi. Unduro tatth' eva tāpa-
 saṃ nimantetvā „asukaṭṭhāne thatvā 'andurā' 'ti pakkosey-

¹ Cp -natā. ² Cp ārogan. ³ both MSS. aganetyā.

yāthā¹ 'ti vatvā pakkāmi. Suva pana tāpasam vanditvā „bhante mayham dhanam n² atthi, rattasālihi pana vo atthe satlasukan nāma mayham vasaṇatthānam, tattha gantvā 'suva' 'ti pakkoseyyātha, aham ātakānam ārocetvā anekasakatapūramatte³ rattasāliyo āharāpetvā⁴ dātum sakkomīti⁵ vatvā pakkāmi. Itaro pana mittadūbbidhammesu dhammatāya kiñci avatvā eva „tam attano santikam āgataṃ māreṣṣāmīti⁶ cintetvā „bhante mayi rajje patitthi⁷te āgaccheyyātha, aham vo catuhi⁸ paccayahi upatthahissāmīti⁹ vatvā pakkāmi. So gantvā na ciraṣa¹⁰ eva rajje patitthāsi. Bodhisatto „imamahissāmi tava te¹¹ ti paṭhamam sappassa santikam gantvā avidūre thatvā „dighā¹² 'ti pakkosi. So ekavacanen¹³ eva nikkhamitvā Bodhisattam vanditvā „bhante imasmim thāne cattālisa hiraṇṇakoṭṭiya, tā sabbāpi niharitvā gaḇhathā¹⁴ 'ti āha. Bodhisatto „evam atthu, appamā kicce jānissāmīti¹⁵ tam nivattetvā undurassa santikam gantvā saddam akāsi. So pi tath¹⁶ eva paṭipajji. Bodhisatto tam pi nivattetvā suvassa santikam gantvā „suvā¹⁷ 'ti pakkosi. So pi ekavacanen¹⁸ eva rukkhagato otaritvā Bodhisattam vanditvā „kiṃ bhante mayham ātakānam vatvā Himavantapadesato tumhākam sayānjātasālihi¹⁹ āharāpenīti²⁰ pucchi. Bodhisatto „atthe satl jānissāmīti²¹ tam pi nivattetvā „idāni rājānam pari-gaḇhissāmīti²² gantvā rājanyāne vasitvā punadivase ākappasam-pattih katvā bhikkhūcāravattena nagaram pāvisi. Tasmiṃ khane so mittadūbbhirāja alamkatabatthikkhandhavaragato maharajena parivārena nagaram padakkhinam karoti. So Bodhisattam dūrato va divā „ayam so kūtātāpaso mama santike bhutvā bhutvā vasitukāmo āgato, yāva²³ parisamajjhe attano mayham katagonam na-ppakāseti tāvad ev²⁴ assa sisam chindāpessāmīti²⁵ purise olokesi, „kiṃ karoma devā²⁶ 'ti ca vutte „esa kūtātāpaso maṃ kiñci yācitukāmo āgacchati maññe, etassa kālakāṇṇikatāpasuṣṣa maṃ passitum ādatvā va etaṃ gaḇhetvā

¹ C¹ -mayite. ² C¹ āhāra. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -sall.

pacchā bhāṇaṃ bandhivā catukke catukke paharantā¹ nagarā nik-
khāmetvā āghātane sisam assa chinditvā sarīraṃ sālā² uttāsethā³
'ti āha. Te „sādhū“ 'ti sampaticehitvā gantvā niraparādhāṃ
Mahāsattaṃ bandhivā catukke catukke paharantā āghātanaṃ
netuṃ ārabhiṃsu. Bodhisatto pahaṭapahaṭatṭhāne „amma tātā“
'ti akanditvā nibbikāro imaṃ gātham āha:

Saccaṃ kir' evaṃ āharāsu narā ekacciya idha:
kaṭṭhavipalāvitāṃ seyyo na tv-ev' ekacciyo naro ti. 72.

Tattha saccaṃ kīrevaṃ āharāsu 'ti aritatham eva kira evaṃ vadanti,
narā-ekacciya idhā 'ti idh' ekacco paṇḍitapurisā, kaṭṭhaṃ vipalāvitāṃ⁴
seyyo ti caḍḍiya vuyhamānaṃ sukkhadāraṃ vipalāvitāṃ uttāretvā thale thapitaṃ
seyyo sunderataraṃ etaṃ ti vadamāna te purisā saccaṃ kira vadanti, kīḍhikāraṇā:
tam⁵ hi yagubhattādīnaṃ paṇaṭṭhāya sītāturānaṃ xivāṇaṭṭhāya aññesaṃ pi
ea parissesānaṃ bhāraṇaṭṭhāya upakāraṇā hoti, na tvev ekacciyo naro ti
ekacco pana mittadūbhi⁶ akataññā pāpapurisaṃ oghena vuyhamāno hattha gaheṭvā
uttārito⁷ n' atth' eva varam, tathā hi ahaṃ imaṃ pāpapurisaṃ uttāretvā imaṃ
attano dukkhaṃ āharāsu ti.

Evam pahaṭapahaṭatṭhāne imaṃ gātham āha. Tam sutvā
ye tattha paṇḍitapurisā te⁸ āhaṃsu: „kim pana bho pabbajita
tayā ambhākaṃ rañño atthi, koci⁹ guṇo kato“ ti. Bodhisatto
taṃ pavattiṃ ārocetvā „evam imaṃ mahoghato uttārento ahaṃ
eva attano dukkhaṃ akāsiṃ, 'na vata me porāṇakapaṇḍitānaṃ
vacanaṃ katan' ti anussaritvā evaṃ vadāmīti“ āha. Tam sutvā
khattiyabrāhmaṇapādayo nagaravāsino „sv-āyaṃ mittadūbhi' rājā
evaṃ guṇasampanassa attano jivitadāyakaṃ guṇamattaṃ pi
na jānāti, tam miṣṣāya kuṭo ambhākaṃ vaddhi“, gaṇhatha na¹⁰
ti kupitā samantato uttāhivā ususattipāsāṇamuggarādippahārehi¹¹
hatthikkhandhagatam eva naṃ ghātetvā pade gaheṭvā kaddhitvā
parikkhāpitthe chaddetvā Bodhisattaṃ abhisāncitvā rājje patiṭ-
ṭhāpesuṃ. So dhammena rajjāṃ karento puna ekadivasatth

¹ C² paharantānaṃti. ² C² sālā. ³ so both MSS. ⁴ C² uttarito. ⁵ C² na.
⁶ both MSS. koci. ⁷ C² -bhi. ⁸ both MSS. vaddhiṃ. ⁹ both MSS. -pāda-

sappādayo pariganhitukāmo mahantena parivārena sappassa vasanattḥānaṃ gantvā „dighā“¹ 'ti pakkosi. Sappo āgantvā vanditvā „Idaṃ te sāmi dhanam, gaṇhā“² 'ti āha. Rājā cattāḷṣa-hiraṇṇakotidhanaṃ amacce paṭicchāpetvā³ undurassa santikam gantvā „undurā“⁴ 'ti pakkosi. So pi āgantvā vanditvā tiṃsakotidhanaṃ niyyādesi. Rājā tam pi amacce paṭicchāpetvā suvassa vasanattḥānaṃ gantvā „suvā“⁵ 'ti pakkosi. So pi āgantvā pāde vanditvā „kiṃ sāmi sāliṃ āharāmīti“⁶ āha. Rājā „sālhi atthe sati āharissasi, ehi gacchāmā“⁷ 'ti sattatiyā hiraṇṇakotiḥi saddhiṃ te tayo pi jaṇe gāhāpetvā nagaraṃ gantvā pāsādavare mahātalaṃ āruya dhanam saṃgopāpetvā sappassa vasanattḥāya suvaṇṇanālīṃ undurassa phalīkaguhaṃ suvassa suvaṇṇapañjaraṃ kārāpetvā sappassa ca suvassa ca bhojanattḥāya devasikam kañcanatattake madhulāje undurassa gandhasālitaṇḍule dāpesi⁸, dānādini ca puñṇāni karoti. Evan te cattāro pi janā yāvajjīvaṃ samaggā sammodamānā viharitvā jīvitaḥkhaḇe yathākammaṃ agamaṃsu.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idāṃ⁹ eva mayham vadhāya pari-sakkati, pubbe pi pari-sakkati yevā“¹⁰ 'ti vatvā imaṃ dhammaḍḍanaṃ āharitvā amusanāhiḥ ghatetvā jātakaṃ samodhāresi: „Tadā Dutṭharājā Devadatto abosi, sappo Sāriputto, unduro Moggallāno, suvo Anando, pacchā rajjāṃ patto dhammarājā pana aṇam evā“¹¹ 'ti. Saccamkira-jātakaṃ.

4. Rukkhadhammajātaka.

Sādhu sambahulā nātīti. Idaṃ Satthā Jetavane viha-ranto udakakalahe nttano nātakācam mahāvimsaṃ paccupatthitaṃ ūtvā ākāseṃ gantvā Rohiṇiyā nadīyā upari pallāṇakeha nisīditvā nī-larusaṃ viṇaṇṇetvā nātake sandhejetvā ākāse āruya naditīre nisīmo tam kalahaṃ ārabha kathihi. Ayam ettha sanikhepo, vitthāro pana Kupāḷajātaka āribhavissati. Tadā pana Satthā nātake āmantetvā

¹ C² paṭicchādetvā. ² C² dāpesi.

„mahārāja tumhe nātakā nātakehi nāma samaggehi sanmodamānehi bhavitum vattatīti“ „nātakānam hi samaggiyā sati paccāmittā¹ ekasāma labhanti, tiṭṭhantu tāva manussabhūtā, acetanānam rukkhānam pi samaggiṃ laddhūm vattatīti“² „atītasmiṃ hi Himavāntapadese mahāvāto sālavānam pahari, tassa pana sālavānassa aññamaññaṃ rukkhagacchagumbalātāhi sambaddhātā ekarukkham pi pātetum asakkonto matthakamatthaken³ eva agamāsi, ekam pana aṅgaṇe ṭhitam sākhāviṭṭapasampannam pi mahārukkham aññehi rukkehi asambaddhātā ummāletvā bhūmiyam pātesi, iminā kārapena tumhehi pi samaggehi sanmodamānehi rasitum vattatīti“⁴ vatvā tehi⁵ yācito atītam āhāri:

Atīte Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente paṭhamam uppaṇno⁶ Vessavaṇo mahārājā cavi. Sakko aññaṃ Vessavanam thiapesi. Etasmiṃ Vessavaṇe parivatte paccānibhatta-Vessavaṇo rukkhagacchagumbalātānam „attano attano ruccanatthāne vimānam gaṇhantū“⁷ 'ti sāsanam pesesi. Tadā Bodhisatto Himavāntapadese ekasmiṃ sālavāne rukkhadevatā hutvā nibbatti. So nātake āha: „tumhe vimānāni gaṇhantū aṅgaṇe ṭhitarukkhesu mā gaṇhittha, imasmiṃ pana sālavāne mayā gaṇhitavimānam parivāretvā va gaṇhathā“⁸ 'ti. Tattha Bodhisattassa vacanākaraṃ paṇḍitadevatā Bodhisattassa vimānam parivāretvā va vimānāni gaṇhīmau, apanditā pana „kim amhākaṃ araṇṇe vimānehi, mayam manussapathe gāmanigamarāja-dhānidvāreṣu vimānāni gaṇhissāma, gāmādayo hi upanissāya vasamānā devatā lābhaggayasaggappattā hontīti“ manussapathe aṅganatthāne nibbattamahārukkhesu vimācāni gaṇhīmau. Ath⁹ ekasmiṃ divase mahati vātavotthi¹⁰ uppajjitvā tassa¹¹ atitaddhetāya¹² dalhamulā vanajettharukkhepi sambhaggasākhāviṭṭapā samulā nipatīmau. Taṃ¹³ pana aññamaññaṃ sambandhanena¹⁴ ṭhitasālavānam patvā ito e' ito ca paharanto ekarukkham pi pātetum nāsakkhi. Bhaggavimānā devatā nippaṭṭisarapā dārake hatthesu gaṇetvā Himavāntam gantvā attano pavattim sālavāne

¹ C² -mittānam, C⁴ -mittāna. ² C² vaddhatīti. ³ C² nehi. ⁴ C² adda va.

⁵ C² -vuttim. ⁶ so both MSS. instead of uppajji, vattassa? ⁷ so both MSS. instead of atittha-? ⁸ both MSS. sambaddha-

devatānaṃ kathayimāsu. Tā tāsāṃ evaṃ āgatabhāvaṃ Bodhi-sattassa ārocesuṃ. Bodhisatto „paṇḍitānaṃ vacanaṃ agahetvā nippaccayatthānaṃ gatā nāma evarupā va¹ hontīti“ vatvā dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Sādhu sambahulā ūtī api rukkhā araṇṇajā,
vāto vāhati ekattham brahantam pi vanaspatin ti. 73.

Tattha sambahulā ūtīti catthāro upādāya tatuttarīṃ satasahasasam pi sambahulā nāma, evaṃ sambahulā aññamaññānaṃ nissāya vasantā ūtākā sādhu sobhantā paratthā parehi appadhameti² ti attho. api rukkhā araṇṇajā ti tiṭṭhanto manussabhūtā araṇṇā jātarekkhāpi sambahulā aññamaññūpatthambhena thitā sādhu yeva, rukkhānaṃ pi hi sapaccayabhāvo va laddhum vattati, vāto vāhati ekattham ti puratthimādibhedo vāto vāyanto aṅgasatthānaṃ thitāṃ ekattham ekakam eva thitā, brahantam pi vanaspatin ti sakkāvatīpasampasannā mahārukkhāṃ pi vāhati ummāletvā pāteritī attho.

Bodhisatto imaṃ kāraṇaṃ kathetvā āyukkhaye yathākam-
maṃ gato.

Satthāpi „evaṃ mahārāja“ ūtākānaṃ tāva sammagga³ yeva laddhum vattatīti, sammaggā sammodamāṇā piyavāsāṃ eva vasathā⁴ ti. Satthā imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā devatā Buddhapariṣā ahesuṃ, paṇḍitadevatā pana aham evā“ ti. Rukkhadhammajātakaṃ.

5. Macchajātaka.

Abhiṭṭhanāya Pajjunnā⁵ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto attanā vassāpītavassānaṃ ārabhāu kathesi. Ekasmīṃ kīra samaye Kosalarattho devo na vassi, cassāṇi gūḷayanti, tesu tesu thāmesu talākapokkharaniṣāra susevanti. Jetavanadvārakotthakasaṃpi⁶ Jetavana-pokkharaniyāpi udakam chijji, kalalaguhanaṃ pavieṭṭvā nipāse macchakacchapo kākakulāḷayo kuṇayaggaṇasūdesiṃ updehi koṭṭetvā niharitvā niharitvā vipphandamāne khādanti. Satthā macchakacchapānaṃ taṃ vyasanāṃ disvā mahākaruṇāya ussāhitabādāyo „ajja mayā

¹ C¹ ca. ² C² -jā, C³ -jati. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. - koddhaka.

devaṃ vassāpetuṃ vattatī¹ pabhātāya rattiyā surirapaṭṭijagganaṃ katvā
bhikkhācāraveluṃ² sallakkhetvā mahābhikkhusaṃghaparivuto Buddhā-
līhāya Sāvattihito pīḍhāya pavisitvā pacchābhhattaṃ pīḍapātāṃ³ paṭi-
kanto Sāvattihito vīharaṃ gacchanto Jetavanapokkharaniyā⁴ sopāne thātvā
Anandattheraṃ āmāntesi: „Ananda, udakasāṭikam āhara Jetavanapok-
kharaniyaṃ nahāyissāmi⁵“. „Nanū bhante Jetavanapokkharaniyaṃ
udakaṃ chinnaṃ, kaḷalamattam eva avasēṭṭhaṃ“ ti. „Ananda, Bud-
dhaḥkalāṃ nāma mahantaṃ, āhara tvaṃ udakasāṭikam“ ti. Thero
āharitvā adāsi. Satthā ekeṃ antena udakasāṭikam nivāsetvā ekeṃ antena
sarīraṃ pārupitvā „Jetavanapokkharaniyaṃ nahāyissāmi⁶“ sopāne
atthāsi. Tam khaṇaṃ deva Sakkaṃ paṇḍitaṃ mahāsilāsanaṃ upā-
kāraṃ dassesi. So „kin nu kho“ ti āvajjanto taṃ kārāṇaṃ ātvā
vassavalābhakadevarājūnaṃ pakkosāpetvā „tāta, Satthā Jetavanapokkha-
raniyaṃ nahāyissāmi⁷“ dhurasopāne lūto, khippaṃ sakala-Kosalarattham
ekam oghaṃ katvā vassāpehīti⁸. So „sādhū“⁹ ti sampajjacehitvā ekam
valākakaṃ nivāsetvā ekam pārupitvā meghagitaṃ¹⁰ gāyanto pācinaloka-
dhātumukhaṃ pakkhandi, pācīnadiśābhāge khalamapādalamatthaṃ ekam
meghapātalaṃ atthāya satapaṭalasahasapātalaṃ lutvā abhiththanantaṃ
vijjutā nicchārentaṃ adhomukhaṃ thapitadakakumbhākāreṇa vassa-
mānaṃ sakalaṃ Kosalarattham mahoghena viya ajjhottari. Devo
acchinnadhāraṃ vassanto mubbutteṃ eva Jetavanapokkharaniṃ pūresi,
dhurasopānaṃ āhacca udakaṃ atthāsi. Satthā pokkharaniyaṃ nahā-
yitvā rattadupaṭṭiṃ nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhitvā Sugatama-
hācivaraṃ ekamsaggaṃ katvā bhikkhusaṃghaparivuto gantvā gandha-
kuṭipariveṇe paññattavarabuddhāsane nisiditvā bhikkhusaṃghena vatte
dassite atthāya manisopānaphalake thātvā bhikkhusaṃghassa ovādaṃ
datvā uyyojetvā surabhiḡandhakuṭim pavisitvā dakkhiṇeṇa passena
sihasseyyaṃ kappetvā sāyaghasamaye¹¹ dhammasabdhiyaṃ sannipattitā-
naṃ bhikkhūnaṃ „passathāruṇo“¹² Dasabalassa khantimettānuddayasam-
pattitū viridhassasasu miḷāyantesu nānājalāsayesu sussesanteṃ¹³ maccha-
kacchapesu mahādakkhiṇaṃ pāpūnantesu kārūṇaṃ paticca mahājānaṃ
dakkhā mocessāmi¹⁴ udakasāṭikam nivāsetvā Jetavanapokkharaniyā
dhurasopāne thātvā mubbutteṃ sakala-Kosalarattham mahoghena opilā-
pento viya devaṃ vassāpetvā mahājānaṃ kāyikacetakadukkhato mo-

¹ C¹ vattati, C² vaddhatiti. ² C¹ -raveluṃ. ³ C¹ -pāta. ⁴ C² -vamaṃ-
⁵ both MSS. -mi. ⁶ C² -hitaṃ. ⁷ C¹ sāyaha-. ⁸ C¹ passathāruṇo. ⁹ C² emite
pānā . . . teṇa.

zevā vihāraṃ parittho" ti kathāya vattamānāya gandhakutito nikkhamitvā dhammasādhanaṃ āgantvā „kāya su 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā" ti pucchitvā „imāya nāma" 'ti rutte „na bhikkhave Tathāguto idāu" eva mahājano kilamante devaṃ vassāpesi¹, pubbe tiracchānāyoniyāṃ nibbattitvā maccharājakāle pi vassāpesi² yevā" 'ti vatvā aññāṃ āhāri:

Atte imasmiṃ yeva Kosalaratthe imissā ca Sāvattthiyā imasmiṃ yeva Jetavanapokkharaniyatthāne ekā valligahanāṃ parikkhittā kandarā ahoṣi. Bodhisatto macchayoniyāṃ nibbattitvā macchagapaparivuto tattha putivasati. Yathā pana idāni evaṃ evaṃ³ tadāpi tasmiṃ ratthe devo na vassi. Manussānaṃ sassāni milāyimsu, vāpiādisu udakaṃ chijji, macchakacchapā kalalagahanāṃ pavisimsu. Imissāpi kandarāya macchā kalalagahanāṃ pavisitvā tasmiṃ tasmiṃ thāne niliyimsu, kākādayo tundena kottetvā⁴ niharitvā khādimsu. Bodhisatto ātisaṃghassa taṃ vyasanāṃ diāvā „imāṃ hi etesaṃ dukkhaṃ thapetvā maṃ añño mocetuṃ samattho nāma n' atthi, sacca-kiriyaṃ katvā devaṃ vassāpetvā ūtāke maraṇadukkhā mocessāniti" kālavaṇṇaṃ⁵ kaddamaṃ dvidhā viyūhitvā nikkhamitvā añjanarukkhasāraghaṭṭikavappamahāmaccho sudhotalohitaṃkamanisadisāni akkhini ummiletvā ākāsaṃ ulloketvā Pajjunnadeva-marājassa saddaṃ datvā „bho Pajjunna, ahaṃ ūtāke nissāya dukkhito, tvaṃ⁶ mayi silavante kilamante kasmā devaṃ na vassāpesi, mayā samānajatikānaṃ khādanatthāne nibbattitvā jaṇḍulapamāṇaṃ⁷ pi macchaṃ ādiṃ katvā⁸ khāditaṃpubbo nāma n' atthi, añño pi me pāṇo jivitā na voropitapubbo, iminā saccena devaṃ vassāpetvā ūtisaṃghaṃ me dukkhā mocēhiti" vatvā paricārakacetakaṃ āpāpento viya Pajjunnaṃ devarājānaṃ ālapanto imāṃ gāthāṃ āha:

¹ C² -sihā. ² so both MSS. ³ both MSS. koddhetvā. ⁴ C² tvaṃ. ⁵ both MSS. -naṃ. ⁶ both MSS. idikatvā.

Abhittthanaya Pajjunna, niddhīm kākassa nāsaya,
kākam sokāya randhehi, mañ ca sokā pamocaya ti. 74.

Tathā abhittthanaya Pajjunna¹ ti pajjunno vumati maghe, ayañ pana meghavassena laddhanāmanā vassavaliḥakadevarājanam ālapati, ayañ ki² assa adhippāyo: deya nāma anabhittthananto vijjuntā anurūpānā vassanto pi na soḥhavi, tasmā tvaṃ abhittthananto vijjuntā nīccharenta vassāpetthi, niddhīm kākassa nāsaya ti kākā kalalam paricetvā tthe macche tuppama kottetvā³ nīharitvā khādanti, tasmā nāma ante kalale macche niddhī vuccanti, tam kākasaṃghassa niddhīm devam vassapento udake patiroḥhādetvā nāsoḥhīti, kiṭṭhi sokāya randhehīti kākasaṃghe imassa kandarāya udakena paṇḍaya macche alabbhamāno soḥhāsi, tam kākasaṃgam tvaṃ imam kandarāṃ poronto sokāya randhehi sokas⁴ atthaya, pāpa yatha⁵ antanijjhāsalakkhaṇam sokam pāpūnaṃ evaṃ karohīti attho, mañ ca sokā pamocaya ti ettha sakāro sampajānattho, evaṃ mañ ca nāma ūtāke va sabbe va imasme maraṇasokā mocetthi.

Evam Bodhisatto paricārakacetakam āpāpento viya Pajjunnam ālapitvā sakala-Kosalaratthe mahāvassam vassāpetvā mahājanam maraṇadukkhaṃ mocetvā jīvitapariyosāne yathākamamāṇo gato.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idāṃ eva devam vassāpeti, pubbe pi macchayoniyam nibbatto pi vassāpeti yevā“¹ ti ratvā imam dhammadesaṇam āharitvā anussandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā macchagapo Buddhapariṣā ahoṣi, Pajjunnadevarāja Anando, maccharājā pana aham evā“² ti. Macchajātakam.

6. Asamkiyajātaka.

Asamkiyomhi gāmanāhīti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ Sāvatthi-rāsiṃ upāsakam ārabhva kathesi. So kiṃ se tāpāmo ariyasāvako kamma³ eva karaniyena ekena⁴ sakkajassatthavāhena⁵ soddhīm maggaṃ paṭipajjivā ekasmiṃ uraṇṇasthāne sakatāni mocetvā khaṇḍhāvāraṃ khaṇḍhe⁶ kate satthavāṇānaṃ seṇḍāre aññatarasmiṃ rukkhamaṇḍe caṃkumati. Ath⁷ attano kālam sallakkhetvā pañca-satā corā „khaṇḍhāvāraṃ vilumpissāma“⁸ ti dhammuggarūdhīnatthā tam

¹ both MSS. kaddhetvā. ² so both MSS. instead of pāpa yatha? ³ Or omits ekena. ⁴ both MSS. -satthavāhena. ⁵ so both MSS. of khaṇḍhavasakhaṇḍhe?

thānam parivārayiṃsu. Upāsako pi caṅkami¹ yeva. Corā nam diṣṭā
 „saddhā esa khundhāvāram rakkhako bhaviṣṣati, imiṣṣa niddam okka-
 takāle vilumpissāmā“² ti ajjhottarituṃ asakkontā tattha tatth³ eva atthiṃsu.
 So pi upāsako paṭhamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi
 caṅkhamān⁴ āeva adhiṭṭhāsi⁵. Paccūsakāle jāte corā okāsaṃ alabhamā
 gahite paṣāṇamuggarādaya chaddetvā pulāyimsu. Upāsako pi attano
 kamman⁶ nīṭhāpetvā puna Sāvatthiṃ āgantvā Sattbāram upasaṅka-
 mitvā „bhante attānaṃ rakkhamaṇā parāṇa rakkhikā hontīti“⁷ pucchā.
 „Ama upāsaka, attānaṃ rakkhanto⁸ parāṃ⁹ rakkhati, parāṃ rakkhanto
 attānaṃ rakkhati¹⁰. So „yāva suhāṣitā e¹¹ idam¹²“ bhante Bhaga-
 vatā, ahaṃ ekena satthavāheṇa saddhiṃ maggaṃ paṭipanna¹³ ‘rakkha-
 mūle caṅkamanto maṃ rakkhissāmi’ sakalasatthaṃ rakkhin¹⁴“¹⁵ ti āha.
 Satthā „upāsaka pubbe pi paṇḍitā attānaṃ rakkhantā parāṃ rak-
 khimsū“¹⁶ ti vuttvā tena yācīte aññam āhāri:

Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjāṃ kārente
 Bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāmesu
 ādinavaṃ diṣṭvā isipabbajjāṃ pabbajitvā Himavante vasanto
 loṇambilasevanatthāya janapadaṃ āgantvā janapadacārikaṃ ca-
 ranto ekena satthavāheṇa saddhiṃ maggaṃ paṭipajjitvā ekas-
 min¹⁷ araṇṇatthāne satthe nivitthe satthato avidūre jhānasukheṇa
 vitināmento aṇṇataraṃsin¹⁸ rakkhamaṇe caṅkhamān¹⁹ adhiṭṭhāsi.
 Atha kho pañcasatā corā sāyamaṇasabbhattassa bhuttakāle „taṃ
 sakatasatthaṃ vilumpissāmā“²⁰ ti āgantvā parivārayiṃsu. Ne²¹
 tuṃ tāpasāṃ diṣṭvā „sace ayaṃ anhe passissati satthavāsikānaṃ
 āroccassati, etassa²² niddūpagatavelāya vilumpissāmā“²³ ti tatth²⁴
 eva atthiṃsu. Tāpaso sakalam²⁵ pi rattin²⁶ caṅkami yeva. Corā
 okāsaṃ alabhitvā gahitagahite muggarapāsāne chaddetvā sakata-
 satthavāsinaṃ saddam²⁷ datvā „bho satthavāsino, sace esa rak-
 khamūle caṅkhamanattāpaso aṇṇa nābhaviṣṣa“²⁸ sabbe mahāviloḍaṇi
 pattā abbavissatha, sva tāpasasā mahāsakkāraṃ karoyyātha“²⁹
 ti vuttvā pakkamiṃsu. Te pabbhārāya rattiyā corehi chaddite

¹ both MSS. caṅkama.² C¹ adhiṭṭhāyissāsi.³ both MSS. rakkhantu.⁴ C² aparāṃ.⁵ C² suhāṣitānaṃ.⁶ C² rakkhisaṃ.⁷ so both MSS.⁸ C² ekasā.⁹ C² nābhaviṣṣati.

muggarapāsānādayo diāvā bhītā Bodhisattassa santikam gantvā vanditvā „bhante diṭṭhā vo corā“ ti pucchihūsu. „Amāvuso diṭṭhā“ ti. „Bhante ettake vo core diāvā bhayaṃ vā sārājjaṃ vā na uppajjīti“. Bodhisatto „āvuso core diāvā bhayaṃ nāma sadhanassa“ hoti, ahaṃ pana niddhano, sv-āhaṃ kiṃ bhāyissāmi, mayhaṃ hi gāme pi araṇṇe pi vasantassa bhayaṃ vā sārājjaṃ vā n' atthīti“ vatvā tesam dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Asamkiyo 'mhi gāmamhi, araṇṇe n' atthi me bhayaṃ,
ujumaggam samārūḷho mettāya karuṇāya cā ti. 75.

Tattha samkiyo uyyutto paṭṭiṭṭhito ti samkiyo na samkiyo asamkiyo, ahaṃ gāme vasanto pi samkiyo appaṭṭiṭṭhito ti asamkiyo nibbhayo nirāsaṃko ti dipeti. araṇṇe ti gāmagāmūpacāravatimutte thāne, ujumaggam samārūḷho mettāya karuṇāya cā 'ti ahaṃ tikacatukkajjhānakkhi mettākaruṇāhi kāyavamsikādivirahitā¹ ujetbrahmalokagāminimaggam ārūḷho ti vadati, ettha vā paripuṇḍhasālitāya kāyavarāmaṇovandakavirahitā ujet devalokamaggam ārūḷho mhi dasseti tato tittarīti mettāya karuṇāya cā paṭṭiṭṭhito ti ujet Brahmaḷokamaggam pi ārūḷho 'mhi dasseti pi, aparibhūjjhānassa hi ekasantena Brahmaḷokaparāya-nattā mettākaruṇādayo ujumaggi nāma.

Evam Bodhisatto imāya gathāya dhammaṃ desetvā tuṭṭha-cittehi tehi manussehi sakkatapūjito yāvajīvaṃ cattāro Brahma-vihāre bhāvetvā Brahmaḷoke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammaḍesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jūta-kam samodhānesi: „Tadā antthavāsino Buddhapariṣā abesun, tāpaso pana ahaṃ evā“ ti. Asamkiyajātakaṃ.

7. Mahāsupinajātaka.

Lāpūni sīdanīti. Idam Satthā Jetavane viharanto soḷasa mahāsupine ārabba kathesi. Ekadivasam kira Kosala-mahārājā rattin niddūpagato² paccimayāna soḷasa mahāsupine diāvā

¹ C¹ sadhanassa. ² C² -ta. ³ C³ nidda-.

bhūtatasiṭṭo pabujjhivā „Imesaṃ supīṇamaṃ dīṭṭhattā kin nu kho me bhavissatīti“ maraṇabhayaṭṭajjito asyaṇapīṭṭhe nisinnako va vīṭṭānasei. Atha naṃ pabbhātāya ruttivā brāhmaṇapurohitā upasāṃhikaṃvā „sukham asayittha“ mahārāja“¹ ti pucchimsu. „Kuto me ācariyā sukham, ajjāhaṃ paṇḍitasamaye soḷasa mahāsupīṇe passiṃ, so ‘mhi tesam dīṭṭhakkālato paṭṭhāya bhayappatto, vadetha ācariyā“ ti. „Sotvā jāṇissimā“² ti vutte brāhmaṇānaṃ dīṭṭhasupīṇe kathetvā „kin nu kho me imesaṃ dīṭṭhakāraṇā bhavissatīti“ pucchi. Brāhmaṇā hatthe vidhūnimasu. „Kasmā hatthe vidhūnathā“³ ti ca vutte „Ikkhhaṃ mahārāja supīṇā“ ti. „Kā tesam piṭṭhanti bhavissatīti“. „Rajjantarāyo jīvītantarāyo bhogantarāyo ti imesaṃ tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aññātaro“ ti. „Sappatikammaṃ appatikammaṃ“ ti. „Kāmaṃ ete supīṇa atipharusattā appatikammaṃ, mayah paṇa te⁴ sappatikamme karissāma, ete patikkamāpetuṃ asakkontāsuṃ anbhakāṃ sikkhitabhāvo“ nāma kim karissatīti⁵. „Kim paṇa katvā patikkamāpessathā“ ti. „Sabbacatakkena yaññaṃ yajjissāma mahārāja“ ti. Rājā bhūtatasiṭṭo „tena hi ācariyā mama jīvitaṃ tamhākaṃ hattho, khīppaṃ me sotthiṃ karothū“ ti āha. Brāhmaṇā „bahum dhanam labhissāma, bahum khujjabhojjam āharāpessāma“⁶ ti batthetvā „mā cetayī mahārāja“⁷ ti rājasaṃ samassāsotvā rājanivesanā nikkhanvā bahinagaro yaññavātaṃ katvā bahū⁸ catuppuṇḍagaṃ thūne⁹ paṇite katvā pakkhigaṃ samaharivā „Idaṃ e¹⁰ idāṃ ca laddhaṃ vattatīti“ punappuna saṃsaranāti. Atha kho Mallikā devī taṃ kārāṇaṃ natvā rājasaṃ upasāṃhikaṃvā pucchi: „kin nu kho mahārāja brāhmaṇā punappuna saṃsaranāti“. „Sukhāya tvaṃ anbhakāṃ, kammamūle āsvissuṃ carantaṃ na jānāsi“. „Kim etam mahārāja“ ti. „Mayā evarūpā duṇḍupīṇā dīṭṭhā, brāhmaṇā tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aññātaro paññāyathā“¹¹ vatvā „tesam patighātāya yaññaṃ yajjāma“¹² ti vatvā punappuna saṃsaranāti. „Kim paṇa te mahārāja sadevake loke aggabrāhmaṇaṃ supīṇapāṭikammaṃ pucchāsi“ ti. „Katara paṇa¹³ eṇa bhāḍhe sadevake loke aggabrāhmaṇa“ ti. „Sadevake loke aggapuggalaṃ sabbāññuṃ viśuddhaṃ nikkāmesu mahābrāhmaṇaṃ na jānāsi, so hi Bhaguvā supīṇantaraṃ jāneyya, gaccha tvaṃ“ puccha mahārāja“ ti. „Sādhu devī“¹⁴ rājā vihāraṃ gacvā Satthuraṃ vuoḍḍvā maddi. Satthā madhurasaram nicchāretvā „kin nu kho mahārāja atippago va āgato sīti“ āha. „Ahaṃ bhante paṇḍitasamaye soḷasa ma-

¹ C² asyittha. ² C² us. ³ both MSS. sikkhita-. ⁴ C² -sīti. ⁵ C² bahu. ⁶ so both MSS. ⁷ so both MSS. instead of tam?

hāsupiṇe dievā tūhito brāhmaṇānam āroccim, brāhmaṇā 'kakkhaṇā'¹ mahārāja supinā, etesam paṭighātanatthāya sabbacatukkena yaṇṇūnam yaṇṇissāmā² 'ti yaṇṇūnam sajjenti, bahū pānā manasabbayatajjitā, tumhe va³ sadevake loke aggaṇapuggale, atitānāgatapacuppasman upādāya n'atthi so acyyadhamme yo va nānamukhe āpāthum⁴ nāgacchati, etesam me supinūnam nipphattim⁵ kathetha Bhagavā⁶ 'ti. „Evaṃ etam mahārāja, sadevake loke maṇi thapetvā añño etesam supinūnam antaran vā nipphattim vā⁷ jānitum samattho nāma n'atthi, abhaṇ te kathessāmi, api ca kho tvaṃ dīṭṭhamiyāmen⁸ eva supine kathehīti⁹. „Sādhu bhante¹⁰ ti rājā dīṭṭhamiyāmen⁸ eva kathento

Usabhā rukkhā gāvīyo gavā ca
 aso kanto sigālī ca kumbhe
 pokkharuṇi ca apācandanam
 Lāpūni siddanti silā plavanti
 maṇḍūkiyo¹ kaṇhasappe gilanti
 kākaṃ savanā parivāṇyanti
 tassā vakā elakānaṃ bhayā hīti

imam mātikan nikkhipitvā kathesi. „Katham bhante, ekaṃ tava supinam evam addasam: cattāro añjanavannā¹ kālāusabhā 'yaṇṇissāmā' 'ti catūhi² disāhi rājāṇṇaṇam āgautvā 'usabbhayuddham passissāmā' 'ti mahājane sannipatite yujjhanākāraṃ dassetvā naditvā gajjītvā ayujjhītvā va patikkantā, imam paṭhamam supinam addasam, imassa ko vipāko³ ti. „Mahārāja, imassa vipāko n'eva tava na mama kāle kharissanti, anāgate pana adhammikanam kapasurāṇūnam⁴ adhammikanāni ca manussānaṃ kāle loke viparivattamāne kusale osanne⁵ akusale osanne lokassa parihānakāle, devo na saṃmā vassissati, meghapādā ca chijjissanti, sassāni mūḷayissanti, dubbhukkhaṃ bhavissati, vassitukāmā viya⁶ catūhi⁷ disāhi meghā utthahitvā itthikāhi ātape paṭṭhaṇṇam⁸ vīhiṇṇānaṃ lemasabbhayaṇa antopavesitakāle⁹ parissaṃ kuddālapitakabuttessa¹⁰ ālim bandhanatthāya nikkhanteṃ vassanākāraṃ dassetvā gajjītvā vūjūtā miccharetvā te usabhā viya ayujjhītvā avasūtā va palāyissanti, ayam etassa vipāko, tuyham pana tappaccayā koci antarāye n'atthi, anā-

¹ C¹ -ti. ² C² ca. ³ C³ apātham. ⁴ C⁴ omite vā. ⁵ both MSS. manḍo-

⁶ C⁶ -vanā, C⁷ -vanā. ⁷ both MSS. catūhi. ⁸ C⁸ -rāṇūnam. ⁹ so both MSS. ¹⁰ both MSS. vassatu. C¹⁰ add catukāmā viya. ¹¹ C¹¹ ātappatthacānam.

¹² C¹² -piṇṇaka-

gataṃ ārabbhā dīṭṭhasupīṇa eṣa, brāhmaṇā pana attano jīvitaruttīṇa
 uccāya kathayimā¹ ti. Evaṃ Satthā supīṇassa nipphattīṇa katthetrā
 āha: „dutiyaṃ katthehi mahārāja“ ti. „Dutiyaṃ bhante evaṃ adda-
 saṃ: khuddakā² rukkhā³ e’ eva gacchā ca paṭhaviṃ bhinditvā vidat-
 thinnattam pi ratanamattem pi anugantvā va pupphanti e’eva phalanti
 ca, imasā dūtiyaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Mahārāja, imassa
 vipāko lokassa parihīṇakāle manussānaṃ parittāyunkakāle bhavissati,
 anāgataṃ hi satta tībarāgā bhavissanti, aṇṇapattavayā va kumāriyo
 purisantarāṃ gantvā utuniyo e’eva gabbhiniyo ca kutvā puttadhītāhi
 vadḍhissanti, khuddakarukkhānaṃ pupphaṃ viya hi tāsāṃ utunibhāvo
 phalaṃ viya ca puttadhītāro bhavissanti, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n’
 atthi. Tatiyaṃ katthehi mahārāja“ ti. „Gūviyo bhante tadahujātānaṃ
 vacchānaṃ khiraṃ pīvantiyo addasaṃ, ayaṃ me tatiyo supīṇo, imassa
 ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva manussānaṃ jetthāpa-
 cāyikakāmmassa satthakāle bhavissati, anāgataṃ hi satta mātāpitunā
 vā sāsasāsureṇ vā lajjāṃ aṇṇapattapetvā sayam eva kuṇṭham sam-
 vidahantā va ghāsaucchādanamattam pi mahallakānaṃ dātukāṃ⁴ das-
 santi adātukāṃ⁵ na dassanti⁶, mahallakā anūthā asayamvāsi⁷ dārake
 ārādhetrā jīvissanti tadahujātānaṃ vacchakānaṃ khiraṃ pīvantā ma-
 hāgāviyo viya, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n’ atthi. Catutthāṃ katthe-
 hīti“. „Dhurvāhe bhante ārohaparīṇāhasampanne mahāgeṇe yugapa-
 rampariya ayojetrā taruṇe godaṃme⁸ dhure yojente addasaṃ, te dhuraṃ
 valitum asakkontā chaddetrā attamaṇṇa, sakaṭṭāni na-ppavattīṇa. Ayaṃ
 me catuttho supīṇo, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anā-
 gate eva adhammīkarājūnaṃ kāle bhavissati, anāgataṃ hi adham-
 mīkakuparārājāno paṇḍitānaṃ pavasiṇakusalānaṃ⁹ kammaṃ¹⁰ nittharaṇa-
 samatthānaṃ mahānattānaṃ yasaṃ nā dassanti, dhammasabbhāya
 vinicchayaṭṭhāne pi paṇḍite vohārakusale mahallake amāce na ṭhapes-
 santi, tabbiparītāmaṃ¹¹ pana tarupataramānaṃ yasaṃ dassanti, tathārūpe
 eva ca vinicchayaṭṭhāne ṭhapesanti, te rājakammāni yeva yuttānaṃ ca
 ajānanti n’ eva taṃ yasaṃ ukkhipitum sakkhissanti na rājakammāni
 nittharitum, te asakkontā kammaḍhuraṃ chaddessanti¹², mahallakāpi
 paṇḍitāmaṇṇa yasaṃ alabbantā kiccāni nittharitum samatthāpi¹³ kim
 ambhānaṃ etehi, mayāṃ bālurakā jātā, abbhuntarikā tarupadārakā

¹ C² khuddasamkhuddakā. ² C² omits adātukāṃ na dassanti. ³ both MSS.
 -ā. ⁴ both MSS. -dhamme. ⁵ C² pavasi-, C³ pavasi-. ⁶ C³ kammaṃ.
⁷ C² -pari-. ⁸ C² omits mahallake chaddessanti.

jānissanti¹ uppannāni kammāni na karissanti, evaṃ sabbathāpi tesāṃ rāḷeṇa² kāni yeva bhavissati, dhuraṃ³ vahiṭṭaṃ asamattānaṃ vaccha-
dammānaṃ⁴ dhuraṃ yojitakālo⁵ viya dhuravāhānaṃ⁶ mahāgonaṇaṃ
yugaparamparāya⁷ ayojitakālo⁸ viya bhavissati, itenidānaṃ pi te bhayaṃ
n'atthi. Pañcamam kathehīti⁹. „Bhante, ubbatomukhaṃ assoni ad-
dasam, tassa dviṣu passeṣu yavasam¹⁰ denti, so dvihi mukhehi khādati,
ayaṃ me pañcamo supino, imassa ko vipāko¹¹ ti. „Imasāpi anāgate
adhammikaṛājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammi-
kabālarijāno adhammike lolamanusso vinicchaye¹² thapeṣanti, te pāpā
puññesu anādarā¹³ bālā sabhāyaṃ nisiditvā vinicchayaṃ dentā ohhimam
pi atthapaccatthikānaṃ batthato lañcam¹⁴ gahetvā khādisanti asso viya
dvihi mukhehi yavasam, itenidānaṃ pi te bhayaṃ n'atthi. Chattham
kathehīti¹⁵. „Bhante, mahājāno satasabbesagghanikaṃ¹⁶ suvaṇṇapātūṃ
samajjivā¹⁷ „idha passāvaṃ karahīti¹⁸ ekassa jaraṇigūlasaṃ upanāmesi,
tam tattha passāvaṃ karontaṃ addasam, ayaṃ me chattho supino,
imassa ko vipāko¹⁹ ti. „Imasāpi vipāko anāgate yeva bhavissati,
anāgatasmiṃ hi adhammika²⁰ va jātirijāno jātisampannānaṃ kulaputtā-
naṃ āsankāya yasaṃ na dasanti akulinc²¹ va vaddheṣanti, evaṃ ma-
hākulāni duggatāni bhavissanti lāmakakulāni issarāni, te ca kulīnapurisā
jivitaṃ asakkanta²² 'ime nissāya jivissamā²³ 'ti akulīnaṇaṃ dhītaro das-
santi, iti tasmaṃ²⁴ kuladhītānaṃ akulīnaṃ saddhiṃ samvāso jaraṇigūlasaṃ
suvaṇṇapātūyaṃ passāvakarasaṃsadiso bhavissati, itenidānaṃ pi te bhayaṃ
n'atthi. Sattamaṃ kathehīti²⁵. „Bhante, eko puriso rajjhaṃ vaṭṭetvā
vaṭṭetvā²⁶ pādamaḷe nikkhipati, tena nisonnapīṭhasaṃ heṭṭhā²⁷ sayitā ekā
chātasiḡālī²⁸ nassa ajānantaṃ²⁹ eva tam khādati, ev' āham addasmi,
ayaṃ sattamo supino, imassa ko vipāko³⁰ ti. „Imassa pi anāgate
yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi itthiyo purisalulā³¹ surālulā
alaṅkāralulā³² risikhalulā³³ āmisalulā³⁴ bhavissanti, dassiḷā³⁵ durācārā tā sa-
mikehi kasigorakkhādini³⁶ kammāni katvā kicchena kasirena sambhataṃ
dhanam jārehi³⁷ saddhiṃ suram³⁸ piraṇā³⁹ malāgandharilepamaṃ dhārya-
mānā⁴⁰ anto gehe accāyikam⁴¹ pi hiccāṃ⁴² anoloketvā⁴³ gehe parikkhepaṇaṃ
oparibhāgeṇa⁴⁴ chiddatthānehi⁴⁵ pi jāre upadhāryamaṇā⁴⁶ eve⁴⁷ vapitahla-
yuttakaṃ⁴⁸ hījam⁴⁹ pi koṭṭetvā⁵⁰ yāgubhattakhojjakāni⁵¹ sampādetvā khā-
danānaṃ vilumpissanti heṭṭhā⁵² pīṭhake⁵³ nipannacehātasiḡālī⁵⁴ viya vaṭṭetvā

¹ C² -dhammānaṃ. ² C² dhuraṃ. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -nikam.

⁵ C² nikkam. ⁶ both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. ⁷ C² -li. ⁸ C² -rottakam.

⁹ both MSS. koddhetvā.

vattetvā¹ pādamūle nikkhittaraṭṭhaṃ, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Atthamam kathehi². „Bhante, rājadvāre bahūhi³ tucchakumbhehi parivāretvā tthapitāṃ ekam mahantaṃ pūritakumbham addasaṃ, cattāro pi paṇa vappaṃ catūhi⁴ disāhi catūhi⁵ anudisāhi ca ghaṭehi udakam āharitvā āharitvā pūritakumbham eva pūrenti, pūritapūritam udakam uttaritvā palāyi, tato⁶ pi punappuna tatthi⁷ eva udakam āsiṃcanti. tucchakumbhe olovento⁸ pi n' atthi, ayam me atthamo supino, imassa ko vipāko⁹ ti. „Imasāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgataasmim hi loko paribhāyissati, rattham nirojam bhavissati, rājāno duggatā kapaṇā bhavissanti, yo issaro bhavissati tassa bhaddāgāro sataṃhassa-mattā kahāpaṇā¹⁰ bhavissanti, te evam duggatā sabbe janapade attano vapakamme kāressanti, upaddutamanussā sake kamante chaḍḍetvā rājānaṃ ūeva atthāya pubbaṇṇaparaṇṇāni¹¹ ca vapanti rakkhanti layanti maddanti pavessanti ucchekkhenti karonti yanti karonti yanti rāhenti phāṇitādini pacanti pupphārāme phalārāme ca karonti tattha tattha nipphannaṃ pubbaṇṇādini āharitvā raṇṇo kottāgārāṃ eva pūressanti, attano geheṣu tucchakoṭṭhakesu olokentāpi na bhavissanti, tucchatucchakumbhe oloketvā pūritakumbhe pūrapasadisam eva bhavissanti, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Navamaṃ kathehi¹². „Bhante, ekam pañcapadumasaṃchamaṃ gambhīraṃ sabbatottitthaṃ pokkharaniṃ addasaṃ, samantato dipadacatuppadā otaritvā tattha pāniyaṃ¹³ pīvanti, tassā¹⁴ majjhe gambhīratthāne udakam āvilaṃ, tīrapadesu dipadacatuppadānaṃ akkamanatthāne accham vippasannaṃ anāvilaṃ, ev' āhaṃ addasaṃ, ayam me¹⁵ navamo supino, imassa ko vipāko¹⁶ ti. „Imasāpi anāgate eva vipāko bhavissati, anāgataasmim hi rājāno adhammikā bhavissanti, chandādivasena agatiṃ gacchantā rājānaṃ kāressanti, dhammena vinicchayaṃ nāma na dassanti, lañcavittakā bhavissanti dhanalolā, ratthavāsikesu pesaṃ khaṇṇimattānuḍḍayā nāma me bhavissanti, kukkhaḷā pharusā uccuyante ucchuganṇhikā rīya manuse jūṇenti nānappakārehi¹⁷ baḷiṃ uppādetvā dhanam gaṇhiṃsanti, manussā balipīṭṭā kiñci dāteṃ asakkontā gāmanigamādayo chaḍḍetvā pacantaṃ gantvā vāsaṃ kappessanti, majjhimaṃ janapado suṇṇo¹⁸ bhavissati¹⁹ pacanto ghanavāso zeyyathāpi pokkharaniyā majjhe udakam āvilaṃ pariyaṇte vippasannaṃ, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi.

¹ both MSS. vaddetvā vaddhetvā. ² both MSS. bahūni. ³ both MSS. catūhi.

⁴ C¹ tato, C² tato corr. to tato. ⁵ C¹ -tā. ⁶ C¹ kapaṇā. ⁷ C¹ pāniyaṃ. ⁸ C¹ tassa.

⁹ C¹ ayameva. ¹⁰ both MSS. -kīra. ¹¹ both MSS. suṇṇā. ¹² C¹ bhavissanti.

Dasamañ katthēhīti¹. „Bhante, ekissā yeva kumbhiyā paccamānañ odanam apākañ addasaṃ - apākaṃ ti vidāretvā vihhajitvā² thapitañ viya, tūh' ākārehi paccamānañ ekasmiñ phassa³ atikilīnaṃ hoti ekasmiñ uttandulo ekasmiñ supakko ti -, ayam me dasamaṃ supina, imassa ko vipāko⁴ ti. „Imassāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiñ hi rājāno adhammikā bhavissanti, teṣu adhammikeṣu rājayuttāpi brāhmaṇagahapatinegamañānapadāpīti samanabrāhmaṇo upādāya⁵ sabbe manussā adhammikā bhavissanti, tato nesam ārakkhadavatā⁶ talipatiggāhikā devatā rakkhadavatā ākāsaṭṭhadavatā ti evaṃ devatāpi adhammikā bhavissanti, adhammika-rājūnañ rāje vātā visamā kharā vāyissanti, te ākāsaṭṭhakavimānāni kampessanti, teṣu kampiteṣu devatā kupitā deram vassitum na dāssanti, vassamāno pi sakalāratthe ekappahārena na vassissati, vassamāno pi sabbattha kasikammaṇṇa vā vappakammaṇṇa vā upakāro hutvā na vassissati, yathā ca ratthe evaṃ janapade pi gāme pi ekatalākasare pi ekappahārena na vassissati, talūkassa upari bhāge vassanto hetthābhāge na vassissati, hetthū vassanto upari na vassissati, ekasmiñ bhāge sassam atirassena āsēssati, ekasmiñ avassanena⁷ millāpessati, ekasmiñ sammā vassamāno sampādēssati, evaṃ ekassa raṭṭho rāje vuttasassē nippakārā bhavissanti ekakumbhiyā odano viya, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Ekādasamañ katthēhīti⁸. „Bhante, satasahasagghaṇakam⁹ candaṇasārāṃ pūtitakkena¹⁰ vikkīṇanti¹¹ addasaṃ, ayam me ekādasamaṃ supina, imassa ko vipāko¹² ti. „Imassāpi anāgate eva mayhaṃ sāsaṃ parihāyante vipāko bhavissati, anāgatasmiñ hi paccayalolā alajjī bhikkhū bahū bhavissanti, te mayā paccayaloluppaṃ nimmathetvā kathitadhammadasaṃ cīvarādiatupaccayahetu pureṣu desēssanti, paccayehi mucchitvā tiṭṭhānaṃ pakke¹³ ṭhitā nibbānābhimukhaṃ katvā desetum na ankkhissanti, keralāṃ mama vyañjana-sampattim¹⁴ c' eva madhurasaddhā ca sutvā mahagghāni cīvarādini dāssanti c' eva dātukāmā¹⁵ ca bentiti desēssanti, apare antaravūṭhi-catukkarājadvārādisu nisiditvā kahāpanāddhapādamaṃsakarūpadini pi nissāya desēssanti, itī mayā nibbānagghaṇakam¹⁶ katvā desitaṃ dhammaṃ catuppaccayatthāya c' eva kahāpanāddhakahāpanānaṃ¹⁷ atthāya ca vikkīṇitvā desentā satasahasagghaṇakam¹⁸ candaṇasārāṃ pūtitakkena

¹ C² vihhajitvā. ² so both MSS. instead of passe? ³ omī samana-upādāya?

⁴ both MSS. avassante. ⁵ both MSS. -nikāsi. ⁶ both MSS. pūtitakkena.

⁷ so both MSS. instead of -pante? ⁸ C² nibbā-? read: tiṭṭhāraṇaṃ pakke?

⁹ C² add: it, C² al. ¹⁰ both MSS. -nakāsi. ¹¹ both MSS. -nāni.

sikkhantā viya bhavissanti, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Dvādasasamam kathehi¹. „Bhante, tucchalāpūmi udako sīdantāmi addasaṃ, imassa ko vipāko² ti. „Imassaṃpi anāgate adhammika-rājā-kāle loko viparivatsante³ yeva vipāko bhavissati, tadā hi rājāno jāti-sampannānam kulaputtānam yasam na dassanti akulinānam yeva das-santi, to issarā bhavissanti itare daliddā, rājasammukhe pi rājadvāre pi amaccasammukhe pi vinicchayaṭṭhāne pi tucchalābussadissānam akulinā-nam ōeva kathā osiditvā thitā viya miccā suppatiṭṭhitā bhavissati, saṃghasaṃnipātesu pi saṃghakammagacchakammaṭṭhānesu⁴ v' eva patta-cīvaraparivenādivinichayaṭṭhānesu ca dassilānam pāpupuggalānam ōeva kathā nīyyānikā⁵ bhavissati na lajjibhikkhūna⁶ ti evaṃ subhathāpi tucchalāpusidānakālo⁷ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Terasasamam kathehi⁸ vutte „bhante mahantamahantā kūtā-gārappamāṇā ghaṇasīlā nāvā viya udako plavamāṇā⁹ addasaṃ, imassa ko vipāko¹⁰ ti. „Imassaṃpi tādise yeva kālo vipāko bhavissati, tadā hi adhammika-rājāno akulinānam yasam dassanti, to issarā bhavissanti kulīnā duggatā, tesu na keci gāraṇaṃ karissanti, itaresu yeva karis-santi, rājasammukhe vā amaccasammukhe vā vinicchayaṭṭhāne vā vi-nicchayaḥkusalānam ghumaṇāsaddissānam kulaputtānam kathā na ogāhitvā patiṭṭhahissati, tesu kathentesu 'kim ime kathenti¹¹ itare parihāsam eva karissanti, bhikkhusaṃnipāte pi vuttappakāresu thānesu n' eva pesale bhikkhū garuḥātabbe¹² maññissanti nāpi tesam kathā pariyogā-hitvā patiṭṭhahissati, silānaḥ plavanakālo¹³ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Cuddasam kathehi¹⁴. „Bhante, khudda-kamadhukapupphapamāṇamāṇākiyo mahante kaṇhasappe vegena auu-bandhitvā oppalaṇṇe viya chinditvā chinditvā manasā khādītva gilān-tiyo addasaṃ, imassa ko vipāko¹⁵ ti. „Imassaṃpi loko parihāyante anāgate eva vipāko bhavissati, tadā hi manussā tibbarāgādijātikā kile-sānavattikā hutvā tarunataruṇānam attano bhariyānam vase vattissanti, gehe dāsakammakarūdayo pi gomahāsādayo pi hiraṇṇasuvaggaṃ pi sabbaṃ tāsam yeva āyattam bhavissati, „seukam hiraṇṇasuvaggaṃ vā paricchadādijātam¹⁶ vā kahan¹⁷ ti vutte „yatiha vā tattha vā hotu, kim tuyh' iminā vyūpārena, tvaṃ mayhaṃ ghare santam vā asantam vā jānitukāmo juto¹⁸ ti vatvā nānappakārehi akkositvā mukhasattihī koṭ-tetrā¹⁹ dāsacetake viya vase katvā attano issariyaṃ pavattessanti, evaṃ

¹ C² -vattente? ² C² nīyyāni. ³ C² lajjī-. ⁴ C² corr. to -pūnissida-
C² -pūnissida-. ⁵ C² palāva-. ⁶ C² garu-. ⁷ C² plavanakālo. ⁸ both MSS.
pariccho-. ⁹ both MSS. koddhetvā.

madhukapuppaphamānānaṃ maṇḍūkapotikānaṃ āsivise kaṇhasappe gi-
laṇṇakālo¹ viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Panna-
raṣaṇaṃ kaṭhehīti². „Bhante, dasahi asaddhammehi samannāgataṃ
gāmagocaraṃ: kākāṃ kaṇḍasuvannaṃpaṇṇatāya suvaṇṇā ti laddhanāmo
suvannarājahanise parivārente addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imas-
sāpi anāgate dubbharājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ
rājāno battisippādisu akusala yuddhesu viārudā³ bhavissanti, te attano
rajjādivipattiṃ āsāṇkamānā samānājātikānaṃ kulaputtānaṃ issariyaṃ
adatvā attano pādamūlikanabhāpakakappakādīnaṃ dassanti, jātigotta-
sampaṇnakulaputtā rājakule patitthāṃ alabhamānā jivikaṃ kappetum
asamattihā hutvā issariye thite jātigottahine akulīne upatthahantā vica-
rissanti, suvaṇṇarājahanise⁴ kākassa parivāritakāle viya bhavissati,
itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Soḷasaṃ kaṭhehīti⁵. „Bhante,
pubbe dīpino elake khūḍanti, ahaṃ puna elake dīpino ambandhitvā
murumurā⁶ ti khūḍante addasaṃ, ath' aṇṇe tasā vakā elake dūrato va-
disvā tassā tāsappattā⁷ hutvā elakānaṃ bhayā palāyitvā gumbagaha-
nāni pavisitvā nīlīyimsu, - hikāre paṇ' ettha nīpātamattam eva -⁸, ev'
āhaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate adhammika-
rājakāle yeva vipāko bhavissati, tadā hi akulīnā rājavallabhā issarā
bhavissanti, kulīnā appaṇṇatā duggatā, te rājavallabhā⁹ rājānaṃ attano
kathaṃ gāhāpetvā vinicchayaṭṭhānādisu balavanto hutvā kulīnānaṃ
paveṇiāgātānaṃ¹⁰ khettavatthādīni 'ambhākaṃ santakāni etāni¹¹ abhi-
yuḍḍhitvā te 'na tumbhākaṃ anahākaṃ' ti āgantvā vinicchayaṭṭhānādisu
vivadante¹² vettalatādīhi pahārāpetvā¹³ gīvāya gahetvā apakaddhāpetvā
'attano pamāṇaṃ na jānātha, ambhehi saddhiṃ vivadatha, idāni vo raṇṇo
kathetvā batthapādācchedanādīni kāressamā¹⁴ ti santajjessanti, te tessaṃ
bhayena attano santakāni vatthūni 'tumbhākaṃ yev' etāni¹⁵, gagghathā'
ti niyyādetvā attano gehāni pavisitvā bhītā nīpajjessanti; pāpabhikkhū
pi pesale bhikkhū yathārucim viheṭhessanti, te pesalā bhikkhū paṭi-
sarāṇaṃ alabhamānā araṇṇāni pavisitvā gohanatthānesu nīlīyissanti;
evaṃ himajacchehi e' eva pāpabhikkhūhi ca upaddutānaṃ jātimsantaku-
laputtānaṃ e' eva pesalānaṃ bhikkhūnaṃ ca elakānaṃ bhayena tassa-
vakānaṃ¹⁶ palāyanaakālo viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n'
atthi, ayam pi hi supīṇe anāgataṃ űeva ārabhha dīttho, brāhmaṇā puna

¹ C^o hīlana-, ² so both MSS. ³ both MSS. -hadise. ⁴ C^o murū-. ⁵ C^o sap-
pattā. ⁶ so both MSS. ⁷ C^o vallabhā. ⁸ C^o paventi-, C^o paventi-, ⁹ C^o ra-
dante. ¹⁰ C^o pahārā-. ¹¹ C^o yevatāni. ¹² both MSS. tassāya.

na dhammasaṃdhammatāya taya sīnema kathayāsu, 'bahuh dhanam labhissāma' ti āmisacakkhutaṃ jīvitavuttim nissāya kathayāsu" ti. Evam Sasthā soḷasaṃnam mahāsupinānam nipphattim¹ kabhetrā „aa kho mahārāja etarahi tvaṃ ſeta ime supine addasa, porāṇakārājāna pi² addasaṃsu, brāhmaṇāpi tesam evam eva ime supine gahetvā yaṇṇamattathako khipiṃsu, tato paṇḍitehi dimena nayena gantrā Bodhisattam pucchāsu, porāṇakāpi tesam ime supine kathamā iminā niyāmena kathesaṃ" ti vatvā tena yācito atitāṃ āhāri:

Atite Bārāṇasīyaṃ Brāhmadatte rajjam karente. Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā veyappatto isipabbajjam pabbajitvā abhiññā³ c' eva samāpattiyo ca nibbattevā Himavantapadesam jhānakīlam kilanto viharati. Tada Bārāṇasīyaṃ Brāhmadatto iminā va niyāmena ime supine diavā brāhmaṇe pucchi. Brāhmaṇā evam evam⁴ yaṇṇam yajituṃ ārabhiṃsu. Tesu purohitassa antevāsikamāṇavo⁵ paṇḍito vyatto ācariyaṃ āha: „ācariya, tumhehi mayam tayo vede aggaṇhāpitā, nanu tesu 'ekam māretvā ekassa sotthikammassa karamaṇaṃ n' atthitī'". „Tāta iminā upāyena amhākaṃ bahuh dhanam uppaṇḍissati, tvaṃ pana rañño dhanam rakkhitukāmo mañño" ti. Māṇavo „tena hi ācariya tumhe tumhākaṃ kammam karotha, ahaṃ tumhākaṃ santike kiṃ karissāmi" ti vica-ranto rañño uyyānam agamāsi. Tam divasaṃ űeva Bodhisatto pi tam karamaṃ űatvā „ajja mayi manussapatham gate mahājanassa bandhanā makkho bhavissati" ti akāsena gantvā uyyāne oṭaritvā suvaṇṇapaṭimā vīya maṇḍalasilātale nisīdi. Māṇavo Bodhisattam upasaṃkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā paṭi-santhāram akāsi. Bodhisatto pi tena saddhim madhurapatisaṃ-thāram katvā „kin nu kho māṇava rāja dhammena rajjam kāretitī" pucchi. „Bhante, rāja nāma dhammiko, api ca kho pana naṃ brāhmaṇā atitthe pakkham dāpenti, rāja soḷasa supine diavā brāhmaṇānam ārocesi, brāhmaṇā 'yaṇṇam yajissāma'

¹ C² nipphattīti. ² C² omīti pi. ³ so both MSS. ⁴ C² antevāsikā-.

'ti āradhā, kin nu kho bhante 'ayaṃ nāma limesaṃ supinānaṃ
 nipphattitī' rājānaṃ saññāpetvā tumhākaṃ mahājanaṃ bhayā
 mocetum na vattatitī'. „Mayaṃ kho mānava rājānaṃ na jā-
 nāma, rājāpi amhe na jānāti, sace pana idhāgantvā puccheyya
 kathēyyāṃ' assa mayaṃ" ti. Mānava „ahaṃ bhante ānessāmi,
 tumhe mamāgamanaṃ udikkhaṇṭā muhuttaṃ nisīdatha" 'ti
 Bodhisattaṃ paṭijānāpetvā sañño santikaṃ gantvā „mahārāja
 eko ākāsacārīko tāpaso tumhākaṃ uyyāne otaritvā 'tumhehi
 diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ kathessāmi' tumhe pakkosati" ti
 āha. Rājā tassa kathaṃ sutvā tāvad eva mahanteva parivārena
 uyyānaṃ gantvā tāpasāṃ vanditvā ekamantaṃ nisīno pucchī':
 „tumhe kira bhante mayā diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ jānathā"
 'ti. „Ama mahārāja" 'ti. „Tena hi kathethā" 'ti. „Kathemi
 mahārāja, yathādiṭṭhe tāva supine maṃ sāvehi". „Sādhu
 bhante" ti rājā

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
 asso kaṃso sigālī ca kumbho
 pokkharāṇī ca apāka candanaṃ
 Lāpūni sīdanti silā plavanti -pe-
 tassā vakā eḷakānaṃ bhayā hīti 76.

vattvā Pasenadirañña kathitaniyāmen' eva supine kathesi.

Bodhisatto pi tesāṃ idāni Satthārā kathitaniyāmen' eva diṭṭhārato nipphattiṃ
 kathetvā pariyosāne sayāṃ idāni kathesi: Vipariyāso vattati, na idha-m-
 attitī¹, tatāryaṃ attho: ayaṃ mahārāja limesaṃ supinānaṃ nipphatti², yaṃ pa-
 etuṃ tesāṃ paṭijhātthāya yaññakammaṃ vattati tena³ vipariyāso vattati,
 viparitato vattati, vipallāsena vattatitī vuttam hoti, kikkhāraṇā: limesaṃ hi nip-
 phatti⁴ nāma lōkassa vipariyattakāle akāraṇassa kāraṇaṃ ti gahamāḷe kāraṇassa
 akāraṇaṃ ti⁵ chaḍḍanakkāle abhōtaṃ bhōtaṃ ti gandhakāle alajjimaṃ usanna-
 kāle lajjimaṃ ca parikkhāḷe bhavissati. na-y-idha-m-attitī, idāni paṇa tava vā

¹ both MSS. vaddhatitī. ² C² pucchē. ³ so both MSS. ⁴ C² idhamattitī
 corr. to idhadamattitī. ⁵ both MSS. -ttitī. ⁶ both MSS. nam. ⁷ C² omits
 gahana - - - paṇ ti.

maṇa eṭṭa kīle idha tmaṇṇiṃ purisa-yuge vattamāne stressaṃ nippatti¹ n' atthi, taṇhā stressaṃ patighāṭṭāya vattamānaṃ yaṇṇakammaṃ vipallāseṇa vattati.

„Alan tena, n' atthi te itonidāsaṃ bhayaṃ vā chambhitaṃ vā“ ti mahāpuriso rājānaṃ samassāsetvā mahājanānaṃ bandhanaṃ mocetvā pana ākāse thatvā raṇṇe ovādaṃ datvā pañcasu silesu patitthāpetvā „ito patthāya mahārāja brāhmaṇehi saddhiṃ ekato hutvā pasugghātayaṇṇaṃ sāma mā yaajā“ ti dhammaṃ desetvā ākāseṇ² eva attano vasanattthānaṃ agamāsi. Rājāpi tassa ovāde thito dānādini puṇṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadessaṇaṃ āharitvā „supinapaccayā te bhayaṃ n' atthi, hare taṃ yaṇṇaṃ“ ti yaṇṇaṃ hāretvā mahājanassa jīvitadānaṃ datvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Anando ahoṣi, mānava Śāriputto, tāpaṇo pana aham evā“ ti.

Parinibbuto pana Bhagavati Saṃgittikārakā tassāhārukkhādini tisi padāni Atthakathaṃ āropetvā lābhuto sūti pañca padāni ekam gātham katvā Khasi-pāṭapālāni āropesi ti. Mahāsupina-jātakaṃ.

8. Ilīsa-jātaka.

Uḍḍo khaṇḍā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto maccharisotthiṃ ārabhha kathesi. Rājagahaṇagarassa kira avidūre Sakāharas nāma nigamo. Tatt³ eko Maccharikosīyo nāma seṭṭhi aṇi-koṣāvibhavo paṭivassati. So tinaggena telabindumattam pi n' eva pāreṣaṃ deṭṭi na attanā paribhūjati. Iti tassa taṃ vibhavajātaṃ n' eva puttadārādinaṃ na samaṇabrāhmaṇānaṃ atthaṃ anubhoti, rakkhana-paviggahitapokkharasā viya aparibhogasā tiṭṭhati. Satthā ekadivassaṃ paccūsaṃsamaye mahākaraṇasamāpattito ruṭṭhāya sakalalokadhātuyaṃ bodhaneyyabandhave olokeno pañcacattālisa⁴ ojananattthako vasantassa⁵ seṭṭhino sapajāpatikasassa sotāpatiphalassa upanissayaṃ addasa. Tato purimataradivase⁶ rājūnaṃ upatthāpetum rājagehaṃ gantvā rājupatthānaṃ katvā āgacchanto ekam chātājjhattaṃ janapadamanussaṃ kummāsapūraṃ kapallapūvaṃ khādantaṃ diṣvā tathā pipāsāṃ uppādetvā attano

¹ C² nippattitv. ² C² adda tassa. ³ add seṭṭhi.

gharaṃ gantvā cintesi: „sar' āhaṃ 'kapallapūvaṃ khādītukāmo' mhi'¹ vakkhāmi bahū mayā saddhiṃ khādītukāma bhavissanti, evaṃ me' bahūni taṇḍulasapphāṇitādiṇi² parikkhayam gamissanti, na kassaci kathessāmi³“ taṇhaṃ adhirāsento carati. So gacchanto gacchante kāle uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisantharagatto jāto. Tato taṇhaṃ adhi-vāsetum asakkonto gabbhaṃ pavisitvā mañcekam upagūhivā nipaṇṇi, evaṃ gato pi dhanahānibhayena kassaci kiñci na kathesi. Atha mañ bhariyā upasāmekamivā piṭṭhū parimaṇṇitvā „kin te sāmi aphāsukaṃ“ ti pucchi. „Na me kiñci aphāsukaṃ atthi⁴“⁵. „Kin nu kho te rājā kupto“ ti. „Rājāpi me na kuppato“⁶. „Atha kin te puttadhitāhi vā dāsakanmakarādihi vā kiñci amanāpaṃ kataṃ atthi⁷“⁸. „Evaṃ rūpaṃ pi n' atthi“⁹. „Kisimci pana te taṇhā atthi¹⁰“¹¹. „Evaṃ vutte pi dhanahānibhayena kiñci avatvā¹² nissaddo va nipaṇṇi. Atha mañ bhariyā „kathesi sāmi, kismiṃ te taṇhā“ ti āha. So vacanāṃ parigilanto rīya „atthi me ekā taṇhā“ ti āha. „Kin taṇhā sāmi“¹³. „Kapallapūvaṃ khādītukāmo' mhi“¹⁴. „Atha kimatthaṃ na kathesi, kim tvaṃ daḍḍo, idāpi sakalasakkharaniganavāsīnaṃ pahonake kapallapūve pacissāmi“¹⁵. „Kin tehi, attano kammaṃ katvā khādisissanti“¹⁶. „Tena hi ekarnecchavāsīnaṃ pahonake pacāmi“¹⁷. „Jānāmi' ahaṃ tava mahādhanaabbhāvaṃ“ ti. „Imasmiṃ gehamatto sabbesaṃ pahonakaṃ katvā pacāmi“¹⁸. „Jānāmi' ahaṃ tava mahajjhāsayabbhāvaṃ“ ti. „Tena hi te puttadāra-mattas'¹⁹ eva²⁰ pahonakaṃ katvā pacāmi“²¹. „Kin te etelhi“²². „Kin pana tuyhaṃ ca mayhaṃ ca pahonakaṃ katvā pacāmi“²³. „Tvaṃ kim karissasi“²⁴. „Tena hi ekaṃ²⁵ eva te pahonakaṃ katvā pacāmi“²⁶. „Imasmiṃ thāne paccamānaṃ bahū paccassanti“²⁷, sakulatāṇḍule jha-petvā bhinnatāṇḍule ca uddhanakapallāni²⁸ ca ādāya thokaṃ khīrasa-pimadhuphāpitaṃ ca gahetvā sattabhūmakassa pāsādaṃ upari mahātalaṃ āruhya paca, tatthāhaṃ ekako va nisīditvā khādisāmi“²⁹. Sā „sādhū“³⁰ 'ti paṭisaṇṇitvā gahetabbaṃ gāhāpetvā pāsādaṃ āruhya dāsiyo viśaj-jetvā setthiṃ pakkasāpesi³¹, so³² ādito paṭṭhāya dvārāni pidahanto sabhadvāresu sūcihaṭṭikūḍḍayo datvā sattamaṃ talaṃ abhiruhitvā tattha pi dvāraṃ pidahitvā nisīdi. Bhariyāpi 'ssa uddhane ugghāṃ jāletvā kapallakaṃ āropetvā pūve pacitum ārabhi. Atha Satthā pāto va Mahāmoggallānattheraṃ āmantesi: „eso Moggallāna Rājagahassa avi-

¹ C² evameva. ² C² -phāni-, C³ -phani-. ³ so both MSS. ⁴ C² vatvā.

⁵ C² -mantasava, C³ -mattosseva? ⁶ C² pacāyassanti. ⁷ C² uddhaka-. ⁸ both MSS. -nivā. ⁹ both MSS. pakkasāpetvāsi. ¹⁰ C² yo.

dūre Sakkharamigame maccharisettī 'kapallapūve khādisāṇḍī' aññesam dassanabbhayaṇa sattabbhūmakapāsāde kapallapūve parāpeti, evaṃ tattha gantvā tam seṭṭhim dametvā nibhiseranam katvā ubbo pi jayampatike pūve ca khirasappimadhuphāṇādinī ca gāhāpetvā attano balena Jeta-vanam ānehi, aññāham paṇḍali bhikkhassehi saddhim vihāre yeva nisidissāmi, pūve¹ eva bhattakiceṇa karissāmi² āha. Thero „sādhū bhante“ ti Sattbu vacanam sampaticchitvā tāvad eva iddhībalena tam nigamanā gantvā tassa pāsādasā sīhapañjaradvāre sunivatto supāruto ākāse yeva manirūpakam viya aṭṭhāsi. Mahāseṭṭhino theram diṇvā va hadayamañsam kampi. So „ahaṃ evarūpānam ñeva bhayaṇa imam thānam āgato, ayaṇ ca āgantvā vātapānadvāre thito“ ti gahetabbaga-hapaṇ³ apassanto aggimhi pakkhūttaloṇasakkharā viya rosenā tatāta-lāyanto evam āha: „samaṇa ākāse thitvā thāva“ kiṃ labhissasīti, ākāse apade padaṃ dassetvā caṃkamanto pi n' eva labhissasīti⁴ āha. Thero taṃmim yeva thāne aparāparam caṃkami. Seṭṭhi „caṃkamanto kiṃ labhissasi, ākāse pallaṃkena nisīdamāno pi“ na labhissasi yevā⁵ ti āha. Thero pallaṃkam ābhūjītvā⁶ nisīdi. Atha naṃ „nisīno kiṃ labhissasi, āgantvā vātapānaummāre thito pi na labhissasīti“ āha. Thero ummāre aṭṭhāsi. Atha naṃ „ummāre thito kiṃ labhissasi, dhūpāyanto pi na labhissasi yevā“ ti āha. Thero dhūpāyi, sakalapāsāde eka-dhūmo āhosi. Seṭṭhino akkhīnam sūciyā vijjānakālo viya jāto, geha-jhānabbhayaṇa paṇa naṃ „pajjalanto pi na labhissasīti“ avatvā cintesi: „ayaṃ samaṇo seṭṭhu laggo, aladdhā na gamissati, ekam aṇṇa pūvam dāpessāmi“⁷ bhariyam āha: „bhaddo ekam khuddakapūvam pacitvā sama-ṇassa datvā nyyojehi naṃ“ ti. Sā thekam ūeva piṭṭhim⁸ kapallapātiyam pakkhipi. Mahāpūvo hutvā sakalaṃ pātim pūretvā uddhumāto aṭṭhāsi. Seṭṭhi taṃ⁹ diṇvā „bahuṃ tayā piṭṭhaṃ gahitaṃ bharissasīti“ sayam eva dabbikappaṇa thekam piṭṭhim¹⁰ gahetvā pakkhipi. Pūvo purima-pūvato mahantataro jāto. Evam yaṃ yaṃ pacati so so mahantama-hanto va hoti. So nibbiṇṇo bhariyam āha: „bhaddo imassa ekam pūvam dehi“¹¹. Tassā pacchito ekam pūvam gahantiyā sabbe ekābaddhā ulliyimāsu. Sā seṭṭhim āha: „sāmi, sabbe pūvā ekato laggā, viṇṇu kātuṃ na sakkomīti“¹². „Alam karissāmi“¹³ so pi kātuṃ nāsakkhi. Ubbho jaṇa koṭiyam gahetvā kadḍhantāpi viyojetum nāsakkhimāsu yeva. Ath' aṇṇa pūvehi saddhim vāyamantaṃ¹⁴ eva sarirato sedā muccimāsu pipāsā ca pacchijji. Tato bhariyam āha: „bhaddo, na me pūvehi

¹ C² -gapham. ² so both MSS. instead of tāva? ³ C¹ pini. ⁴ C² ābhūjītvā.

⁵ so both MSS. ⁶ C² naṃ.

attho, pacchāyā saddhīm yeva imassa bhikkhussa dehiti¹. Sā pacchīm
 ādāya theram upasāṅkamī. Thero ubhinnaṃ pi dhammam desesi,
 tinnam ratanānam gūṇe kathesi. „atthi diṃṃam, atthi yitthun“ ti dānā-
 dānam phalaṃ gaganatale candaṃ viya dassesi. Tam sutvā pasanna-
 citto seṭṭhi „bhante āgantvā imasmiṃ pallaṅke nisiditva pūve pari-
 bhūjathā“ ti āha. Thero „mahāseṭṭhi, Sammāsambuddho ‘pūve
 khādissāmi’ pañcabi bhikkhusatehi saddhīm vihāre nisīno, tumbhākaṃ
 ruciya² sati seṭṭhi bhariyaṃ pūve ca khirādini ca gaṇḍāpetha, Satthu
 santikaṃ gamiesāma“ ti āha. „Kahaṃ pana bhante etarahi Satthā“
 ti. „Ito pañcaccattālīsajojanamattahke Jetavanavihāre seṭṭhiti“³. „Bhante
 kālaṃ amatikkamitvā ettakaṃ addhānam katham gamiesāma“ ti. „Ma-
 hāseṭṭhi, tumbhākaṃ ruciya² sati abhū vo attano laddhahena nesaṃi,
 tumbhākaṃ pāsāde sopānasisaṃ attano thāne yeva bhavissati, sopāna-
 pariyoṣānaṃ pana Jetavanadvārakoṭṭhake bhavissati upariṇāsādā
 hetthāpasādaṃ otaraṇakālamattena vo Jetavanaṃ nesaṃi“⁴. So „sādhu
 bhante“ ti sampatichhi. Thero sopānasisaṃ tatth⁵ eva katvā „sopāna-
 pādamaṇḍaṃ Jetavanadvārakoṭṭhake hotū“ ti adhiṭṭhāsi. Tath⁶ eva
 āhesi. Iti thero seṭṭhiṃ ca seṭṭhibhariyaṃ ca upariṇāsādā hetthā ota-
 raṇakālato klūppataraṃ Jetavanaṃ sampāpesi. Te ubho pi Satthāraṃ
 upasāṅkamitvā kālaṃ ārocesuṃ. Satthā bhattaggaṃ parisiṭvā paññat-
 tabuddhānaṃ nisīdi saddhīm bhikkhusaṅghena. Mahāseṭṭhi buddha-
 pamukhasa saṅghassa dakkhiṇodakaṃ udāsi, bhariya⁷ Tathāgataṃ
 patte pūvaṃ patiṭṭhāpesi. Satthā attano yāpanamattaṃ gaṇḍi, pañ-
 cāsata⁸ bhikkhū pi tath⁶ eva gaṇḍiṃsu. Seṭṭhi khīrasappimadhusak-
 kharā dadamāno ugamaṃsi. Satthā pañcabi bhikkhusatehi saddhīm
 bhattakiccaṃ niṭṭhāpesi. Mahāseṭṭhi¹ pi saddhīm bhariyāya yāvatattham
 khādi². Pūvaṃ pariyoṣānaṃ eva na paññāyati. Sakalavihāre bhik-
 khūnaṃ ca vighāsādānaṃ ca diṃne pi pariyaṇto na paññāyati. „Bhante
 pūvaṃ parikkhayaṃ na gacchatī“³. Bhagavato ārocesuṃ. „Tenā hi
 Jetavanadvārakoṭṭhake chaddethā“ ti. Atha ne dvārakoṭṭhakassa
 aṇḍūre pabbhāratthāme chaddayimsu. Ajjāpi tam thānaṃ Kapallapū-
 raṃ⁴ pabbhāraṇte va paññāyati. Mahāseṭṭhi saha bhariyāya⁵ Bhaga-
 vantaṃ upasāṅkamitvā ekamantaṃ atthāsi, Bhagavā anumodanaṃ
 akāsi, anumodanapariyoṣāno ubho pi sotāpattiphale patiṭṭhāya Satthā-
 raṃ vanditvā dvārakoṭṭhake sopānaṃ āruya attano pāsāde yeva⁶ pa-

¹ so both MSS. ² C^o khādi. ³ both MSS. gacchantī. ⁴ C^o -pūva. ⁵ both MSS. hariyā. ⁶ C^o yosva.

tīṭṭhabhāsa, Tato paṭṭhāya mahāseṭṭhi asitikoṭṭidhanam Buddhasāsa-
 yeva vikiri. Punnavāse Sammasambuddho Sāvattihiyam piṇḍāya caritrā
 Jetavanam āganna bhikkhūnam Sugatovādam datvā gandhakūṭim pa-
 viatvā patimlīno¹. Sāyaṇhasamaye dhammasabhāyam sannipatitvā
 bhikkhū ..pasanthāruso Mahānoggallānattherassānubhāvaṃ, macchari-
 seṭṭhiṃ muhutteva dametvā nibbisevanam katvā pūve gūhāpetvā Jeta-
 vanam ānetvā Satthu sammukham katvā sotāpattiṭṭhale patitṭhāpesi, abo
 mahānābhāvo therō² ti therassa guṇakatham kathentā nisīdimān.
 Satthā āgantvā ..kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinhā'
 ti pucchitvā ..imāya nāma³ 'ti rutte ..bhikkhave kuladamakena nāma
 bhikkhūnā kulam aviheṭhetvā akilametvā pupphato roṇum gaṇhantaṃ
 bhamareṇa viya upasamkamitvā Buddhagone jānāpetabban⁴ ti ratvā
 theram pasamsanto

Yathāpi bhamaro pupphaṃ vaṇṇagandham abethayam
 paleti naṃ ādāya evaṃ gāṇe muni care ti (Dhp. v. 49)

Imam Dhammapade gātham ratvā uttarim pi therassa guṇam pakā-
 setum ..na bhikkhave idāṃ⁵ eva Moggallāseṇa macchariseṭṭhi damito,
 pubbe pi tam dametvā kaumaphalasambandham jānāpesi yevā⁶ ti ratvā
 atitam āhari:

Attīte Bārāṇasīyam Brahmadatte rajjam kārente
 Bārāṇasīyam Illiso nāma seṭṭhi ahoṣi asitikoṭṭivibhavo purisa-
 dosasamannāgato khañjo kuṇi⁷ visamaakkhimaṇḍalo assaddho
 appasanno macchari, n' eva aññesaṃ deti na sayam paribhuñ-
 jati, rakkhasapariggahitapokkharani viy⁸ assa geham ahoṣi.
 Mātāpitāro pan' assa yāva sattamā kulaparivatṭā⁹ dāyaka dā-
 naṇpatino. So seṭṭhitṭhānam labhitvā yeva kulavaṃsaṃ nāsetvā
 dānasālam jhāpetvā yācake pothetvā nikkaddhitvā dhanam eva
 saṇṭhapeti. So ekadivasam rājupatṭhānam katvā attano gharaṃ
 āgacchanto ekam maggakilantam janapadamānussaṃ ekam su-
 rāvarakam¹⁰ ādāya pīṭhake nisīditvā ambilasurāya kosakam¹¹
 pūretvā¹² pūtimacchakena uttaribhaṅgena pivantam diṣvā suram

¹ C* -no. ² so both MSS. ³ both MSS. -parivaddhā. ⁴ C* suravarakam.

⁵ both MSS. kosakam. ⁶ C* sūretvā.

pātukāmo hutvā cintesi: „sac' āhaṃ suraṃ pīvissāmi mayi piva-
 vante bahū pīvitukāma bhavissanti, evaṃ me dhanaparikkhaya'
 bhavissatīti“ so taṇhaṃ adhivāseto vicaritvā gacchante' kāle
 adhivāsetum asakkonto vihata-kappāso viya paṇḍasaṃro ahoṣi
 dhamanisanthata-gatto jāto. Ath' ekadivasaṃ gabbhaṃ pavisitvā
 mañcakaṃ upagūhitvā² nipajji. Tam enaṃ bhariyā upasaṃ-
 kamitvā piṭṭhiṃ parimajjitvā „kin te sāmi aphāsukaṃ“³ ti pucchī.
 Sabbhaṃ hetthākathitaniyāmen' eva veditabbaṃ. „Tena hi eka-
 kass' eva te pahonakaṃ⁴ suraṃ karomīti“ puna vutte „gehe
 surāya kāriyamānāya bahū paccāsimsanti, antarāpanato āharā-
 petvāpi na sakkā idha nisinnena pātun“⁵ ti māsa-kamattaṃ datvā
 antarāpanato surāvarakaṃ āharāpetvā ceṭakena gūhāpetvā na-
 garaṃ nikkhamma naditīraṃ gantvā mahāmaggasamīpe ekaṃ
 gumbaṃ pavisitvā surāvarakaṃ thāpāpetvā „gaccha tvan“⁶ ti
 ceṭakaṃ dūre nisīdāpetvā kosakaṃ pūretvā suraṃ pātun ārabhi.
 Pītā pan' assa dānādīnaṃ puññānaṃ katattā deva-loke Sakko
 hutvā nibbatto, so tasmīṃ khaye „pavattati nu kho me dānaṃ
 udāhu no“⁷ ti āvajjento tassa appavattīṃ puttassa ca⁸ kulavaṃ-
 saṃ nāsetvā dānasālaṃ jhāpetvā yācakaṃ nikkadāhitvā maccha-
 riya-bhāvena patitthāya 'aññesaṃ dātubbaṃ bhavissatīti' bhayena
 gumbaṃ pavisitvā ekakass' eva suraṃ pīvanabhāvaṃ ca diavā
 „gacchāmi, taṃ saṃkhobhetvā dametvā kamma-phalasambandhaṃ
 jānāpetvā dānaṃ dāpetvā deva-loke nibbattanārahaṃ karomīti“
 manussapathaṃ otaritvā Illisaseṭṭhinā nibbisesaṃ khañjakuniṃ
 visama-cakkhulaṃ attabhāvaṃ nimminitvā Rājagaha-nagaraṃ pa-
 visitvā rañño nivesana-dvāre thātvā attano āgata-bhāvaṃ ārocā-
 petvā „pavisatū“⁹ ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā attihāsi.
 Rājā „kin mahāseṭṭhi avelāya' āgato sīti“ āha. „Āgato 'mhi
 deva, ghare me asitikoṭimattaṃ dhanam atthi, taṃ devo āharā-
 petvā attano bhāṇḍāgāre pūrāpetū“ ti. „Alaṃ mahāseṭṭhi, tava

¹ both MSS. dhanam-. ² C^o repeats gacchante. ³ C^o upabhūhitvā. ⁴ C^o akā-
 rukaṃ. ⁵ C^o pagosa-. ⁶ omit ca? ⁷ C^o velāya.

dhanato amhākaṃ gehe bahutarāṃ dhanaṃ¹ ti. „Sace deva tumhākaṃ kammaṃ n' atthi yathāruciyaṃ naṃ gahetvā dānaṃ dammīti². „Dehi seṭṭhīti³. So „sādhu devā⁴ 'ti rājanāṃ vanditvā nikkhamitvā Illisaṅkhe gēhaṃ agamāsi. Sabbe upatthākamānussā parivāresuṃ, eko pi „nāyaṃ Illiso⁵ ti jānitum samattho atthi, so gēhaṃ pavisitvā ante ummāre thatvā dovārikaṃ pakkosāpetvā „yo añño mayā samānarūpo āgantvā 'mam' etaṃ gēhaṃ' ti pavisitum āgacchati taṃ piṭṭhiyaṃ paharitvā nīhareyyāthā⁶ 'ti vatvā pāsādaṃ āruya mahārahe āsane nisīditvā seṭṭhībhariyaṃ pakkosāpetvā sītākāraṃ daasetvā „bhadde dānaṃ demā⁷ 'ti āha. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā va seṭṭhībhariya⁸ ca puttadhitare ca dāsakammakārā ca „ettakaṃ kālāṃ 'dānaṃ demā⁹ 'ti cittaṃ eva n' atthi, aṇṇa pana suraṃ pivtvā muducitto hutvā dātukāmo jāto bhavissatīti¹⁰ vadimsu. Atha naṃ seṭṭhībhariya „yathāruciyaṃ detha sāmīti¹¹ āha. „Tena hi bberivādakaṃ pakkosāpetvā 'suvannarajatamanimuttādīhi atthikā Illisaṅkhe gēhaṃ gacchantū¹² 'ti sakalanagare bheriṇā carāpehīti¹³. Sā tathā kāresi. Mahājano pacchipasibbakādīni gahetvā gehadvāre sannipati. Sakko sattaratanapūre gabbhe vivarāpetvā „tumhākaṃ dammi, yāvadatthāni gahetvā gacchathā¹⁴ 'ti āha. Mahājano dhanāṃ nīharitvā mahātale rāsīṃ katvā ābhatabhājanāni pūretvā gacchati. Aññatara janapadamanusso Illisaṅkhe gēhe tassa¹⁵ eva rathe yojetvā sattaḥ ratanehi pūretvā usgarā nikkhamma mahāmaggāṃ patipajjitvā tassa gumbassa avidūrena rathaṃ pesento „vassasataṃ jīva sāmī Illisaṅkhe¹⁶, taṃ¹⁷ nissāya dāni me yāvajīvaṃ kammaṃ akatvā jīvitaḥ jātaṃ, tav' eva rattho tav' eva gonā tav' eva gehe satta ratanāni n' eva mātaraṃ dinnā¹⁸ na pitarā taṃ nissāya laddhāni sāmīti¹⁹ seṭṭhino gūṇakathaṃ kathento gacchati. So taṃ saddaṃ sutvā bhittatasito cintesi: „ayaṃ mama nāmaṃ

¹ both MSS. -bhariyaya. ² C² -seṭṭhī. ³ C¹ nam. ⁴ so both MSS. instead of dinnāni.

gahetvā idaṃ c' idaṃ ca vadati, kacci nu kho raṇṇā¹ mama dhanam lokassa dinnam² ti gumbā nikkhamitvā gone ca rathaṃ ca sañjānitvā „are ceṭaka, mayham gonā, mayham ratho“ ti vatvā gantvā gone nāsārajjayam gaṇhi. Gahapatiko rathā oruḥa „are dutṭhaceṭaka³, Illisamahāseṭṭhi sakalanagarassa dānam deti, tvam kiṃ ahoṣīti“ pakkhanditvā asanīm⁴ pātentō viya khandhe paharitvā ratham ādāya agamāsi. So puna kampamāno utthāya paṇṇuṃ puñjītvā vegena gantvā ratham gaṇhi. Gahapatiko otarītvā kesesa gahetvā nāmetvā kapparappahārehi kottetvā⁵ gaḷe gahetvā āgataṃaggābhimukham khīpitvā pakkāmi. Ettāvātāssa⁶ surāṃado chijji⁷. So kampamāno vegena nivesa-sadvāram gantvā dhanam ādāya gacchante „ambho, kiṃ nāmetam, kiṃ rājā mama dhanam vilumpāpetīti“ taṃ taṃ gantvā gaṇhāti, gahitagaḥitā paharitvā pādamaḷe yeva pātentī. So vedanāmatto geham pavisaṃ ārabhi, dvārāpālā „are dutṭhagahapati, kahaṃ pavisaṃti“ vamsapesikāhi⁸ pothetvā gīvāya gahetvā niharimāsu. So „thapetvā idāni rājānam n' atthi me aṇṇo koci paṭisaraṇam“ ti raṇṇo santikam gantvā „deva mama geham tumhe vilumpāpethā“ ti. „Nāham seṭṭhi vilumpāpemi, nannu tvam eva āgantvā 'sace tumhe na gaṇhatha ahaṃ mama dhanam dānam dassāmi'“ nagare bheriṃ carāpetvā dānam adāsi⁹. „Nāham deva tumhākaṃ santikam āgacchāmi, kiṃ tumhe mayham macchariyabhāvaṃ na jānātha, ahaṃ tiaggena telabindum pi na kassaci demi, ye dānam deti taṃ pakkosāpetvā vimāṃsatha devā“ ti. Rājā Sakkam pakkosāpesi. Dvinnam jānānam viṣesaṃ n' eva rājā jānāti na amaccā. Macchariya-seṭṭhi¹⁰ „kiṃ deva ayaṃ seṭṭhi, ahaṃ seṭṭhi“ āha. „Mayam na sañjānāma, atthi tesam¹¹ jānanako“ ti. „Bhariyā me devā“ ti bhariyaṃ pakkosāpetvā „katara te sāmiyo“ ti¹² pucchimāsu. Sā „ayan“ ti Sakkassa¹³ eva santike atthāsi. Puttadhītaro

¹ C² raṇṇo. ² C² omīte dutṭha. ³ C² asanīm. ⁴ both MSS. koddhetvā.

⁵ C² -asā. ⁶ C² chiddi. ⁷ C² -asape-. ⁸ both MSS. -asothhi. ⁹ C² tesā.

¹⁰ C² samiyāci.

dassakammakare pakkosāpetvā pucchimisu. Sabbe Sakkass' eva santi ke tittanti. Puna seṭṭhi cintesi: „mayham sīse piḷakā atthi kesehi paṭicchannā, tam kho pana kappako eva jānāti, tam pakkosāpessāmīti“ so „kappako mah deva sañjānātīti taṃ pakkosāpehīti“ āha. Tasmīn pana kāle Bodhisatto tassa kappako hoti. Rājā naṃ pakkosāpetvā „Illisa-seṭṭhīm jānā-sīti“ pucchi, „Sīsam oloketvā sañjānissāmi devā“ ti. „Tena hi dvinnam pi sīsam olokehīti“. Tasmīn khane Sakko sīse piḷakam māpesi. Bodhisatto dvinnam pi sīsam olokentō piḷakaṃ disvā „mahārāja, dvinnam pi sīse piḷakā atth' eva, nāhaṃ etesa ekassa sāmi-Illisa-lhāvāṃ sañjānitum sakkomīti“ vatvā imāṃ gātham āha:

Ubho khaṇḍā ubho kuni ubho visamacakkhulā,
ubhinnaṃ¹ piḷakā jātā, nāhaṃ passāmi Illisaṃ ti. 77.

Tattha ubho ti dve pi janā, khaṇḍā ti kunthapālā, kunṭi kunthahatthā, visamacakkhulā ti visamaakkhimanalā kokaṛā, piḷakā ti dvinnam pi ekasmin yava sīsapadesa vhasanthānā va piḷakā jātā, nāhaṃ passāmīti ahaṃ imesi ayāsi nāma Illisa ti na passāmi, ekassa pi Illisahlāvāṃ na jānāmīti ayoca.

Bodhisattassa vacanaṃ sutvā seṭṭhi kampamāno dhanaso-kena satim paccupatthāpetum asakkentō tatth' eva papati. Tasmīn khane Sakko „nāhaṃ mahārāja Illiso, Sakko 'ham asmīti' mahatiyā līhāya ākāse atthāsi. Illisassa mukhaṃ puñjītvā udakena siñcimisu. So utthāya Sakkam devarājānaṃ vandiṭvā atthāsi. Atha naṃ Sakko āha: „Illisa², idam dhanam mama santakam na tava, aham pi te vītā, tvaṃ mama putto, aham dānādini puñṇāni katvā Sakkattam patto, tvaṃ pana me vaṃsaṃ upacchindītvā adānasilo hutvā mācchariye patitthāya dānasālā jhāpetvā yācaka nikkaddhītvā dhanam eva saṇṭhapesi, taṃ n' eva tvaṃ paribhuṇḍasi' na aṇṇo, rakkhasipariggahitam

¹ C² ubhinnaṃ. ² C² omīti Illisa. ³ C² khaṇḍāsi.

viya tittḥati, sace me dānasālā pakatikaṃ katvā dānaṃ dassasi
 lee-etam kusalam, noce dassasi tabbam' te dhanam antara-
 dhāpetvā iminā Indavajirena sisanā chinditvā jivitakkhayaṃ
 pāpessamā''ti. Ilhisasetthi maraṇabhayaṇa santajjito „ite pa-
 tḥāya dānaṃ dassāmiti'' patilūṇam adāsi. Sakko tassa patilūṇam
 gahetvā ākāse nisinnako¹ va dhammam desetvā tam slesu pa-
 titḥāpetvā sakatṭhanam eva agamāsi. Iliso pi dānādini puñ-
 ṇāni katvā sagga-parāyano ahoṣi.

Satthā „na bhikkhave idāṃ' eva Moggallāno macchariyasetthiṃ
 dameti, pubbe p' esa iminā damito yevā'' ti vatvā imam dhamma-
 sannaṃ āharitvā amasandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā
 Iliso macchariyasetthi'' ahoṣi. Sakko devarāja Moggallāno, rāja Anando,
 kappako pana aham evā'' ti. Ilisajātakam.

9. Kharassara-jātaka.

Yato viluttā ca kutā ca gāvo ti. Idam Satthā Jeta-
 vane viharanto aññatarāṃ amaccāṃ ārabhha kathesi. Kosalarāṇṇo
 kira eko amacco rājanam ārādhetvā paccantagāme rājabalih labhivā
 corehi saddhiṃ ekato kutvā „aham manusse ādāya araṇṇam parisissāmi,
 tuncā gānam vilumpitvā upaddham mayham dadeyyāthā'' ti vatvā
 page va manusse sammipādetvā araṇṇam gantvā coreṣu āgantvā gāriyo
 ghātetvā manussam khādītva gānam vilumpitvā gatesu sāyabhaṇṇaye
 mahājamaparivuto āgacchati. Tassa na ciren' eva tam kaṇṇam pakā-
 tam jātam. Manussa raṇṇo ārocesuṃ. Rājā nam' pakkoṣetvā dosaṃ
 patitḥāpetvā suṃgghatam niggaḥetvā aññam gāmahhojakaṃ pesetvā
 Jetavanam gantvā Bhagavato etam uttham ārocesi. Bhagavā „na ma-
 hārāja idāṃ' ev' esa evaṃsilo, pubbe pi evaṃsilo yevā'' ti vatvā tam
 yācito uttham āhari:

Attite Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rājam kārento
 ekassa amaccassa paccantagāman adāsi. Sabbam purimasadi-
 sam eva. Tadā pana Bodhisatto vanijjāya paccante vicā-

¹ so both MSS. instead of salhaṃ?

² C^o nisinātika emr. to nisinako.

³ both MSS. -setthiṃ. ⁴ C^o mū.

ranto tasmiñ gāmake nivāsam kappesi. So tasmiñ gāmahhojake sāyaṇhasamaye mahājanaparivārena bheriyā vajjamānāya āgacchante „ayam dutthabhojako corehi ekato hutvā gāmañ vilumpāpetvā coresu palāyitvā aṭavim pavitthesu idāni upasantūpasanto viya bheriyā vajjamānāya āgacchatitī“ imāni gātham āha:

Yato viluttā ca hatā ca gāvo
daddhāni gehāni jano ca nite
aṭhagama puttahatāya putto
kharassaram denḍimam vādayanto ti. 78.

Tattha yato ti yadā, viluttā ca hatā vā ti vilumpitvā ca hitā mamasā khādanatthāya ca hatā ca; gāvo ti goṇipini, daddhāni ti agbhū dāva jhāpitihi, jano ca nite ti karamatoghaṇa gahetvā nīlo, puttahatāya putto ti hataputtiya putto nīlajjo ti attho, chulmahirottappassa hi mātā nāma n' atthi, ti so tassā jivanto pi hataputtatthāno tiṭhatitī hataputtiya putto nāma hoti, kharassaram ti chaddhasaddam, denḍimam ti patahahorūhi.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya tam paribhāsī, na ciren' eva o' assa tam kammam pākatam jātani. Ath' assa rājā dosānurūpam niggaḥam akāsi.

Satthā „na mahārāja idān' ev' esa evamsilo, pubbe pi evamsilo yevā“ ti vatvā imam dhammadesanāṃ āharitvā aansandhiṃ ghaṭetvā jātakam samosāhase: „Tadā amacco idāni amacco yeva, gāthāya ulāhārakapanditamamusso pana aham syā“ ti. Kharassara-jātakam.

10. Bhimasenajātaka.

Yan to pavikatthitam pure ti. Idam Satthā Jotivāso viharanto aṇḍatarāṃ vikatthitam bhikkhum ārabhā kathesi. Eko kira bhikkhu „araso, ambūkam jāsamā jāti gottasamam gottam nāma n' atthi, mayam evarūpe nāma mahābhattiyakule jātā, gottam vā kulapadesena vā amhehi sadiso n' atthi, ambūkam suvaṇṇarajātādinam anto n' atthi, dāsakammakarāpi so sālīmahāsedanam bhūjanti, kāsikavattam nivāseṇti, kāsikavilepanam vilūpanti, mayam pabbajitabhāvena

etarahi evarūpāni lūkhāni bhojanāni bhūṇjāma, lūkhāni civarāni dhāremā¹ ti theramavamaññhīmānaṃ bhikkhūnaṃ antare vikatthento jāti-ādīrasena vambhento vaḍḍento vicarati. Ath' assa eko bhikkhu kulapaḍesaṃ parigaṇhītvā taṃ vikatthasabbhāraṃ bhikkhūnaṃ kathesi. Bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sannipatitū „āroso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsaṃe pabbajitvā vikatthento vambhento² vicarati³“ etassa agomaṃ kathayimāso. Saṭṭhā āgautvā „kāyaṃ nu 'tiha bhikkhave etarahi kathaṃ sannisiṃsā⁴“ ti pucchitvā „imāya nāma⁵“ ti vutte „na bhikkhave so 'bhikkhu idān' eva vikatthento vicarati, pubbe pi vikatthento vambhento vicarati⁶“ ravā uttamaṃ āhāsi:

Attie Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rājāṃ karente Bodhisatto ekasmiṃ nigamaḡāme udīccabrāhmaṇakule nibbattitvā veyappatto Takkaṣilāya disāpāṃokkhaṃsā ācariyassa santike tayo vede atthārassa vijjattānāni uggahetvā sabbaṃsippe nipphattim patvā Culladhanuggahapandito nāma ahoṣi. So Takkaṣilato nikkhamitvā sabbaṃsamyasippāni pariyesamaṇo Mahāṃsakarattāraṃ agamaṣi. Imaṣmiṃ pana jātake Bodhisatto thokaṃ rasso oṇatākāro ahoṣi. So cintesi: „sac' āhaṃ kañci rājānaṃ upasaṃkamissāmi so 'evaṃ rassaasāro tvaṃ kiṃ ambhākaṃ karissasīti⁷“ vakkhati, yaṃ nānāhaṃ ārohaparipāhasaṃpannaṃ abhirūpaṃ ekaṃ purisaṃ phalakaṃ katvā tassa piṭṭhicchāyāya jīvikaṃ kappeyyaṃ⁸ ti so tathārūpaṃ purisaṃ pariyesamaṇo Bhīmasenassa nāṃ⁹ ekassa tantavāyassa¹⁰ tantavitattānāṃ¹¹ gantvā tena saddhimaṃ patisaṃthāraṃsikkatvā „samma tvaṃ kiṃnāmo“ ti pucchi. „Ahaṃ Bhīmaseno nāma¹²“ ti. „Kiṃ pana tvaṃ abhirūpe upadhisampanno hūtvā imaṃ lāmakakam- maṃ karosīti¹³“. „Jivitaṃ asakkoṇto¹⁴“ ti. „Samma mā etaṃ kammaṃ kari, sakala-Jambūdīpe mayā sadiso dhanuggaho nāma n' atthi, sacce panāhaṃ kañci rājānaṃ passeyyaṃ so maṃ 'evaṃ rasso ayaṃ kiṃ ambhākaṃ karissasīti¹⁵“ koṇeyya, tvaṃ rājānaṃ disvā 'ahaṃ dhanuggaho¹⁶“ ti vakkhasi, rājā te paribbayaṃ dātvā

¹ C² oṇatā vambhento. ² C² utavāyassa. ³ C² tantavāyanaṃsikkatānāṃ. C² tantavāyanaṃsikkatānāṃ. ⁴ C² karissasīti.

vuttim nibaddham dassati, aham te uppannakammam karonto
 tava pīthiechāyā jīvissāmi, evam ubho pi sukhita bhavissāma,
 karohi mama vacanam¹ ti āha. So „sādhū“ ti sampaticchi.
 Atha nam ādāya Bārānasim gantvā sayati Colladhānapatthāko²
 hutvā tam purato katvā rājadvāre thutvā rañño ārocāpesi
 „āgacchatā“ ti ca vutte ubho pi pavisitvā rājanam vanditvā
 atthamso, „kinkarānā āgat³“ atthā⁴ ti ca vutte Bhīmaseno
 āha: „aham dhanuggaho, mayā sadiso sakala-Jambudīpe dha-
 nuggaho o⁵ atthīti“. „Kiñ pana labhanto mam upatthahissa-
 sīti“⁶. „Addhamāse⁷ sahasam labhanto upatthahissāmi
 devā“ ti. „Aya te puriso kiñ hotīti“. „Cullapatthāko devā“
 ti. „Sādhū, upatthahā“ ti. Tato patthāya Bhīmaseno rājā-
 nam upatthāti, uppannam kiccān pan⁸ assa Bodhisatto va nit-
 tharati. Tena kho pana samayena Kāsirattho ekasmiñ arañño
 bahunnān manussānam sañcaranamaggañ vyaggho chaḍḍāpeti,
 bahū⁹ manussā gahetvā khādati. Tam pavattim rañño āroce-
 sun. Rājā Bhīmasenam pakkosāpetvā „sakkhissāsi tāta tvañ
 vyaggham ganhitu“ ti āha. „Deva, kiñ dhanuggaho nāmāham
 yadi vyaggham gabetum na sakkomīti“. Rājā tassa paribbayañ
 datvā uyyojesi. So ghurañ gantvā Bodhisattassa kathesi.
 Bodhisatto „sādhū sammā gacchā“ ti āha. „Tvañ pana na
 gamissasīti“. „Aha na gamissāmi“, upāyam pana te ācikkhi-
 sāmīti“. „Acikkha sammā“ ti. „Tvañ vyagghassa vasanat-
 thānam sabasā ekako va nā agamāsi, jānapadamānusse pana
 sannipādetvā ekañ vā dve vā dhanusahassāni gāhāpetvā¹⁰ tattha
 gantvā vyagghassa oṭṭhitabhāvañ ūtvā palāyitvā ekañ gumbañ
 pavisitvā udarena nipajjeyyāsi, jānapadā va vyaggham pothetvā
 ganhāsanti, tohi vyaggho gahite tvañ dantehi ekañ vallim
 chinditvā kotiyāñ gahetvā matavyagghassa santikañ gantvā
 ‘bho ken’ esa vyaggho mārīto ti, aham imāñ vyagghāñ gonāñ

¹ so both MSS. instead of -dhanuggahup-. ² both MSS. -hīssarīti. ³ both MSS. -so. ⁴ C¹ kaha. ⁵ C² upagamissāmi. ⁶ C³ gaha.

viya valliya bandhivā rañño santikaṃ nassāmiti valliṃ atthāya gumbhaṃ pavitṭho, mayā valliya anābhatāya eva ken' esa mārito ti kathēyyā' 'ti, atha te jānapadā bhūtatasitā 'sāmi mā rañño ācikkhīti' bahū dhanā dāssanti, vyaggho tayā gahito va bhavissati, rañño pi santikā bahū dhanā labhissasīti". So „sādhū" 'ti gantvā Bodhisattena kathitaniyāmen' eva vyagghaṃ gahetvā araṇṇaṃ khemaṃ katvā mahājānaparivuto Bārāṇasīn āgantvā rājānaṃ disvā „gahito me deva vyaggho, araṇṇaṃ khemaṃ katan" ti āha. Rājā tuṭṭho bahū dhanā adāsi. Pun' ekadivasaṃ „ekaṃ maggaṃ mahisa chaddāpetīti" rañño ārocayimsu. Rājā tath' eva Bhīmasenaṃ pesesi. So Bodhisattena dinnanayena vyagghaṃ viya tam pi gahetvā āgañchi. Rājā puna bahū dhanā adāsi. Mahantaṃ issariyaṃ jātaṃ. So issariyamadamatto Bodhisatto araṇṇaṃ katvā tassa vacanaṃ na gauhāti, „nāhaṃ tam nissāya jīvāmi, kiṃ tvaṃ nēva puriso" ti ādini pharesavacanāni vadati. Atha katipāhaccayen' ev' eko sapattarājā āgantvā Bārāṇasīn uparundhitvā „rajjāṃ vā detu yuddhaṃ vā" ti rañño sāsanam pesesi. Rājā „yujjhāhīti" Bhīmasenaṃ pesesi. So sabbaṇāhasannaddho bhatavesaṃ gahetvā susannaddhassa vārāṇassa piṭṭhe nisīdi. Bodhisatto pi tassa maraṇabhayaena sabbasannāhasannaddho Bhīmasenaṃ eva pacchimāsane nisīdi. Vārāṇa mahājānaparivuto nagaradvāreṇa nikkhamitvā saṃgāmasāsaṃ pāpuni'. Bhīmaseno yuddhabherisaddaṃ sutvā va kampitūṃ āraddho. Bodhisatto „idāṃ' esa hatthipittā patitvā marissasīti" hatthito apatanatthaṃ Bhīmasenaṃ yottena parikkhipitvā gaubī. Bhīmaseno sampahāratthānaṃ disvā maraṇalāyatsijjito saricavalāṇjena hatthipittānaṃ dūsesi. Bodhisatto „na kho te Bhīmasena purimena pacchimāṃ sameti, tvaṃ pubbe saṃgāmayodho viya ahosi, idāni hatthipittānaṃ dūsesīti" vatvā imaṃ gātham āha:

¹ C¹ -o), C² -ul- ² so hatthi MSS.

Yā te pavikatthitam pure
 atha te pūṭisaraṁ saṁanti pacchā
 ubhayam na sameti Bhīmasena
 yuddhakathā ca idaṁ ca te vihaṇṇam ti. 79.

Tatha yā te pavikatthitam pure ti yā trayā pubbe kim evam yeva
 piṭṭhe nāham¹ pi saṁgāmayodhā² ti vikatthitam vāham³ vacanam vuttam
 idaṁ⁴ tava ekam, atha te pūṭisaraṁ saṁanti pacchā⁵ atha te ime pūṭibhārena
 saraṁbhārena ca pūṭisaraṁ ti laddhanāme sariravaleṇjodhāre⁶ saṁanti vataṁ-
 janti pagghazanti, pacchā ti tate pure vikatthitato aparebhāge idāni mameva
 saṁgāmayodhā ti atthe, ubhayam na sameti Bhīmasenā ti idaṁ Bhīmasena
 ubhayam na sameti, katarani: yuddhakathā va idaṁ ca te vihaṇṇam, yā ca pure
 kethi yuddhakathā paṇi ca te idāni vikatthitāni klāmasi hatthipīṭham dāra-
 kārappatto vigāto ti atthe.

Evam Bodhisatto tam garahitvā „mā bhāyi samma, kasuṇā
 mayi thīte vihaṇṇasāsi“ Bhīmasenam hatthipīṭhito otāretvā
 „nahāyitvā geham eva gacchā“⁷ ti uyyojetvā „ajja mayā pāka-
 tena bhavitum vattatīti“ saṁgāmam pavisitvā uunaditvā bala-
 kotṭhakam bhinditvā sapattarājānam jivagāham gāhāpetvā Bā-
 rūpasiraṇṇo santikam agamāsi. Rājā tūṭṭho Bodhisattassa
 mahantaṁ yasaṁ adāsi. Tato paṭṭhāya Culladhammuggahapaṇ-
 ḍito ti sakala-Jambudīpe pākato ahoṣi. So Bhīmasenassa pari-
 bhayam dātvā sakatthānam eva pesetvā dānādini puṇṇāni katvā
 yathākammam gato.

Sattā „na bhikkhave idān⁸ ev⁹ esa bhikkhu vikattheti“¹⁰, pubbe
 pi vikattheti yevā¹¹ ti yatvā imam dhammadesanāṁ āharitvā anu-
 dham ghatetvā jātakam samodhāresi: „Tadā Bhīmaseno vikatthitabhikkhu
 ahoṣi, Culladhammuggahapaṇḍito paṇi aham evā“¹² ti. Bhīmasena-
 jātakam. Varasavaggo atthamo.

¹ C^o naha aham, C^o taha aham. ² C^o vāma. ³ C^o idān. ⁴ C^o -salaṇḍam
 dhāre, C^o -vataṇḍadhāre. ⁵ both MSS. vikattheti.

9. APĀYIMHAVAGGA.

1. Surāpānajatāka.

Apāyimha anaecimbhā ti. Idam Satthā Kosambhiyaṃ upanissāya Ghositārāma viharanto Sāgatattheraṃ ārabhha kathaesi. Bhagavati hi Sāvattthiyaṃ vassam vasitvā cārikagamanena¹ Bhaddavatikaṃ nāma nigamanā sampatte gopālakā pasupālakā kassakā pathāvino ca Satthāraṃ dīsvā vanditvā „mā bhaṃte Bhagavā ambatittthaṃ agamāsi, ambatittthe jaṭṭhaseṃ ambatittthako nāma nāgo āsiviso² ghorraviso Bhagarantaṃ vithetheyyā³“ ti vārayimā. Bhagavā tesam katham asuṇanto viya tesu yāva tatthiyaṃ vārayamānesu⁴ pi agamāsi yeva. Tatra sudam Bhagavati Bhaddavatikāya aridūre aññatarasmiṃ vasaṇṇe viharanto tena samayena buddhupatthāko Sāgate nāma therō pathujjanikāya iddhivā samannāguto tam assamaṃ upasaṃkamitvā tassa nāgarājassa vasaṇṇāhāne tiṇasantharakaṃ paṇṇāpetvā⁵ pallāṃkena nādi. Nāgo makkhaṃ asahamāno⁶ dhumāyi. Thero pi dhumāyi. Nāgo pajjali. Thero pi pajjali. Nāgassa tejo theraṃ na bādhati. Therassa tejo nāgaṃ bādhati. Eyaṃ so khupena tam nāgarājānaṃ dametvā saruṇesu ca silesu ca patipphapetvā Satthu santikaṃ agamāsi. Satthāpi Bhaddavatikāya yathābhirantaṃ viharitvā Kosambhiṃ agamāsi. Sāgatatthereṃ nāgassa damitabbhāve sakulajānapadaṃ patthari. Kosambhinagaravāsino Satthu pacenggamanaṃ katvā Satthāraṃ vanditvā Sāgatattherassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ (hi) eva āhāsu: „bhaṃte yaṃ tumbhakaṃ dullabhaṃ tam vadēyyāthā⁷ ‘ti’ tad eva mayam patiyādessāmā⁸“ ti. Thero tuṃhī⁹ āhoi. Chabbaggiyā paṇḍhamsu: „āyuso pabbhūjānaṃ nāma kāpotikā surā dullabha¹⁰“ eva manāpā ca, sace tuṃhe therassa pasannaṃ kāpotikaṃ suraṃ¹¹ patiyādetthā¹²“ ti. Te „sādhū“ ti sampācchitvā Satthāraṃ avātanāya nimanetvā nagaraṃ pavisitvā „attano attano gehe therassa dāsaṃā¹³“ ti kāpotikaṃ pasannaṃ patiyādetvā theraṃ nimanetvā ghare ghare pasannaṃ udāsu. Thero pivitvā surāmadamatta nagaratonikkhamanto dvāratāre pati, vippalapamāno nipajji. Satthā katalhattakiceo ungārā nikkhamanto theraṃ tenākāreṃ nīpannaṃ dīsvā „gaṇhathe bhikkhave Sāgataṃ“ ti gūhāpetvā āramaṃ

¹ C¹ carigamanena. ² both MSS. xi-. ³ both MSS. vāriya-. ⁴ C¹ paṇḍhāpetvā. ⁵ C¹ agamāno. ⁶ so both MSS. ⁷ both MSS. pasannaṃ kāpotika suraṃ.

agamāsi. Bhikkhū therassa sissā Tathāgatassa pādanūle katvā taṃ
nīpajjāpesuṃ. So parivattitvā pāde taṃ Tathāgatābhikkhū katvā nīpajji-
Sattā bhikkhū paṭipucchī: „Kin nu kho bhikkhave yaṃ pubbe Sāga-
tassa mayi gārayan taṃ idāni¹ atthīti“. „N¹ atthi bhante“ ti. „Bhik-
khave ambatitthakam² nāgarājāmaṃ ko damesi³ti“. „Sāgato bhante“ ti.
„Kim pan⁴ etarahi Sāgato udakadeḍḍuhhakam⁵ pi dametuṃ sakku-
neyyā“ ti. „No h¹ etaṃ bhante“. „Api nu bhikkhave evarūpaṃ
pātum yuttam yaṃ pivitvā evaṃ viṇṇūhi⁶ hotīti“. „Ayuttam bhante“
ti. Atha kho Bhagavā therāṃ garaḥitvā bhikkhū āmantetvā „surā-
merayapāso pācittiyaṃ“ ti sikkhāpadam paṇāpetvā utthāyāsanaṃ gau-
dhakuttiṃ⁷ pavēsi. Dhammasabbhāyaṃ sammipattitā bhikkhū surāpānassa
avayham⁸ kathayimāsu: „Yāva mahādosā⁹ c¹ etaṃ āvuso surāpānam¹⁰ nāma
tāva paṇāsamuppannam¹¹ nāma iddhimantam¹² Sāgatum yathā Sattā gūḥa-
mattam¹³ pi na jānāti tathā akāsi¹⁴ti“. Sattā āgantvā „kāya nu¹⁵ ittha
bhikkhave etarahi kathāya sammisena¹⁶“ ti pucchitvā „imāya nāma“ ti
rotte „na bhikkhave idāni¹⁷ eva surāṃ pivitvā pabbajitā viṇṇūhino¹⁸ hoti,
pubbe pi ahesuṃ yevā“ ti evaṃ atitāṃ āharī¹⁹:

Atite Bārānasīyam Brahmadaṭṭe rajjāṃ kārente
Bodhisatto Kāśirāṭṭhe udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā
vayappatto isipabbajjāṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca
uppādetvā Jhānakīlaṃ kilanto Himavantapadeso vasati pañcahi
antevāsikasatehi parivuto. Atha naṃ vassānasamaye sampatte
antevāsikā āhamsa: „ācariya manussapathaṃ gantvā lonambilaṃ
sevitvā āgacchāmā“ ti. „Avuso, ahaṃ idh¹ eva vasissāmi,
tumhe panā gantvā sariraṃ santappetvā vassaṃ vitināmetvā
āgacchathā“ ti. Te „sādhū“ ti ācariyaṃ vanditvā Bārānasīṃ
gantvā rājyūyāne vasitvā punadivase bahidvāragāme yeva bhik-
khāya caritvā suhitā hutvā² punadivase nāgarāṃ pavasiṃsu.
Manuseṃ sampiyāyamānā bhikkhaṃ ādamsu, katipāhaccayena
ca rañño ārocesuṃ: „deva Himavantato pañcasatā isayo āgantvā
uyyāne vasanti ghoratapaṃ parimāritindriyā silavanto“ ti. Rājā
tesaṃ gūḇe sutvā uyyānaṃ gantvā vanditvā katapatīsanthāro

¹ C¹ idāni. ² C² -deḍḍu-. ³ C³ -kutti-. ⁴ C⁴ -ti. ⁵ C⁵ omitti hutvā.

vaṣṣānaṃ catumāsani¹ tatth² eva vasaṇatthāya paṭiññāṇaṃ gahetvā nimantesi. Te tato paṭṭhāya rājagehe yeva bhuñjītvā uyyāno vasaṇti. Ath³ ekadivasāni nagare surāṇakkhattaṇi nāma ahoṣi. Rājā „pabbajitānaṃ surā dollabhā“⁴ ti bahum⁵ uttamaṇi suraṇi dāpesi. Tāpasā suraṇi pīvitvā uyyānaṇi gantvā surāmadamattā hutvā ekacce utthāya naccimisu ekacce gāyimisū ekacce naccitvā gāyitvā khāriyādini avattharitvā niddāyitvā⁶ surāmaḍe chinne pabujjhītvā tam⁷ attano vipākāraṇi sutvā diṣvā „na amhehi pabbajitasārappaṇi katan“⁸ ti rodītvā paridevītvā „mayam ācariyena vinābhōtattā evarūpaṇi pāpaṇi karimhā“⁹ ti tam¹⁰ khaṇaṇi yeva uyyānaṇi pahāya Himavantaṇi gantvā paṭisaṃmitaparikkhārā ācariyaṇi vanditvā nisiditvā „kin nu kho tāta manussapathe bhikkhāya akilamamānā sukhāni vasittha samaggavāsaṇi ca pana vasitthā“¹¹ ti pucchitā „ācariya sukhāni vasimha, apī ca kho mayam apātabbayuttakaṇi pīvitvā viśaṇṇibhōtā satim¹² paṭṭhāpetum¹³ osakkontā gāyimha c’ eva naccimhā“¹⁴ ti etam¹⁵ attham¹⁶ ārocentā imaṇi gāthaṇi samutthāpetvā āhaṃsu:

Apāyīmha anaccimha agāyīmha rudīmha ca,
viśaṇṇakaraṇiṇi pītva¹⁷ diṭṭhā nāhumha vānarā ti. 80.

Tatha apāyīmha ti suraṇi pīvimha, anaccimha ti tam¹⁸ pīvitvā¹⁹ batthapade lālentā naccimha, agāyīmha ti mukhaṃ vīvaritvā²⁰ syatakona sareṇa gāyīmha, rudīmha ca ti puna vippatissarīne evarūpaṇi nāma amhehi katan ti rodīmha, diṭṭhā nāhumha vānarā ti evarūpaṇi saṇḍavinnasanto viśaṇṇikaraṇiṇi suraṇi pīvito etad eva sādhu yaṇi vānarā nāhumha ti, evaṇ te attano agnaṇi kathesmi.

Bodhisatto „garuṣaṇhvāsaraḥitānaṇi nāma evarūpaṇi hoṭi yevā“²¹ ti te tāpase garuḥitvā „puna evarūpaṇi mā karitthā“²² ti tesam²³ ovādaṇi datvā aparihīnajjhāno Brahmaloḷa-parāyano ahoṣi.

¹ C¹ catu. ² both MSS. niddāyitvā. ³ C¹ nan. ⁴ both MSS. vasitvā.

⁵ So both MSS. instead of bahumha ca? ⁶ C¹ pītthā, C² pītva. ⁷ C¹ pīvitthā.

⁸ C¹ vīvaritthā.

Satthā imam dhammadessaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
— ite paṭṭhāya hi „anusandhim ghaṭetvā“ ti idam pi na rakkhāma —
„Tadā isigāṇo Buddhapaṇisā ahesi, gāṇasatthā pana aham evā“ ti.
Surāpānajātakaṃ.

2. Mittavindajātaka.

Atikkamma ramaṇakau ti. Idam Satthā Jetavane viha-
ranto ekaṃ dubbacabhiikkhuṃ ārabhā kathesi. Imassa pana
Jātakassa Kassapassammānambuddha-kālikau vattbhū Dasaṇipāte Mahā-
mittavindakajātake āvivhaviṇṇati.

Tadā pana Bodhisatto imam gātham āha:

Atikkamma ramaṇakam¹ sadāmatthaṃ ca dōbhakam²
sv-āsi pāsānamāsino³ yasmā jivam na mokkhasi⁴. 81.

Tattha ramaṇakam¹ ti tamim kile phalikkassa nāman, phalikkapāsāden²
ca atikkanto sīti dīpeti, sadāmatthaṃ ca³ ti rajatassa nāman, rajatapāsāden⁴ ca
atikkanto sīti dīpeti, dōbhakam⁵ ti ukkheṇa nāman, manipāsāden⁶ ca atikkanto
sīti dīpeti, sv-āsi⁷ so si tvam, pāsānamāsino⁸ ti, uracakkam⁹ nama pāsāna-
mayam va hoti manimayam vā, tam pana pāsānamayam, so ca tena āsino abhi-
nivivhe sījhotto¹⁰, tasma pāsānena āsinnat¹¹ pāsānāsino ti vattabbe vyaḍḍhana-
sāndhivasena makāram ādāya pāsānamāsino ti vuttam, pāsānam¹² vā āsino tam
uracakkam ādāya pāpūnitvā thito ti attho, yasmā jivam na mokkhasi¹³
yasmā uracakkā yam te pāpam na khīyati tatra jivanto yam na mucissasi tam
āsino sīti.

Imam gātham vattvā Bodhisatto attano devatthānam¹⁴ yeva
gato. Mittavindako pi uracakkam ukkhipitvā mahādukkham
ānubhavamāno pāpakamme parikkhine yathākamman gato.

Satthā imam dhammadessaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā¹⁵ Mittavindako dubbacabhiikkhu ahesi, devarājā pana aham evā“
ti. Mittavindajātakaṃ.

¹ C¹ ramāṇakam. ² both MSS. pāsānamā-, ³ C¹ ramaṇakam, ⁴ C¹ phalikkassa
nāman phalikkassa phalikkapāsāden, ⁵ C¹ sījhe-, ⁶ C¹ āsinnat, C¹ āsinnatā,

⁷ C¹ devassanāṭṭhānam, C² devatthāna. ⁸ C¹ amita-tadā.

5. Kāḷakaṇṇijātaka.

Mitto have sattapadena hoti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam Anāthapiṇḍikassa mittam ārabhha kothesi. So kira Anāthapiṇḍikena saddhūṃ saha paṃsukijito ekacariyassa¹ eva santike ugrahitasippo nāmena Kāḷakaṇṇi² nāma. So gacchante³ kāle duggato hutvā Jivituṃ asakkonto seṭṭhino santikaṃ agamāsi. So taṃ samassāsetvā paribhayaṃ datvā attamaṃ kutumbam paṭicchāpesi. So seṭṭhino upakārako hutvā satthakiccāni karoti. Tam seṭṭhissa⁴ santikaṃ āgatakāle „tiṭṭha Kāḷakaṇṇi, nisida Kāḷakaṇṇi⁵, bhuñja Kāḷakaṇṇi⁶“ vadanti. Ath' ekadivasaṃ seṭṭhino mitūmaccā seṭṭhiṃ upasamākanitvā evam āhamev: „mahāseṭṭhi, mā etaṃ tava santike kari, 'tiṭṭha Kāḷakaṇṇi, nisida Kāḷakaṇṇi⁷, bhuñja Kāḷakaṇṇi⁸' hi iminā saddena yakkho pi palāyeyya, na c' esa tvaṃ samāno, duggato durupeto⁹, kim te iminā¹⁰ ti. Anāthapiṇḍiko „nāmaṃ nāma vohāraṇamattam, na taṃ paṇḍitā paṇḍitaṃ karonti, sutamaṃgalikena¹¹ nāma bhavituṃ na vattati, na sakkā mayā nāmaṇamattam nissāya saha paṃsukijitam¹² saḥāyam paricajjituṃ“ ti tesuṃ vucanam anādāya ekadivasaṃ attano bhogagāmanā gacchanto taṃ geharakkhakaṃ katvā agamāsi. Corā seṭṭhi kira gāmaṇaṃ gato, gehaṃ assa viḥampissāma¹³ ti nānāvudhabatthā rattibhāge āgantvā gehaṃ parivāsesuṃ. Itaro pi corānaṃ ōva āgamaṇaṃ āsāṃkamāno aniddāyanto va nisīdi. So corānaṃ āgatabhāvaṃ ūtvā manussaṃ pabedhetuṃ „tvaṃ saṃkham dhama, tvaṃ ālāṇogaṃ¹⁴ vadehīti¹⁵ mahāsamajjam karonto viya sakalanivesanaṃ ekasaddhūṃ kuresi. Corā „anāṇaṃ gehaṃ¹⁶ ti dassutaṃ amhehi, idh' eva mahāseṭṭhīti¹⁷ pāsānamuggarūdiṃ tatthi¹⁸ eva chaddetvā palāyissu. Ponadivase manussā tattha tattha chaddite pāsānamuggarūdaye divā samvegappattā hutvā „esse ajja evarūpo buddhissaspanne gharavicārako nābhavissa corohi yathāruceyā pavasitvā sabhagehaṃ viluttaṃ assa, imam dalhamittam nissāya seṭṭhino vaddhī jātā¹⁹“ ti taṃ pasamsitvā seṭṭhissa bhogagāmato āgatakāle sabbaṃ taṃ pavattim ārocayissu. Atha ne seṭṭhi avoca: „tumbo evarūpad: mama geharakkhakaṃ mittam nikkaḍḍhāpetha, sarāyaṃ tumbakaṃ vucanema mayā nikkaḍḍhito assa ajja me kutumbam kiñci nābharissa, nāmaṃ nāma appamānaṃ hitacittam eva paṇḍitaṃ²⁰ ti tassa uttaritarāṃ paribhayaṃ datvā „tiṭṭhi dāni me idam kothāpā-

¹ C¹ - kījassuṃ, C² - kījakaṇṇi. ² C¹ - nta. ³ C¹ - kīla-. ⁴ C¹ - durō-. ⁵ C¹ - oasiga-

⁶ C¹ - kilitam, C² - kīlikam. ⁷ so both MSS. instead of ālāṇogaṃ

bhataṃ" ti Satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya taṃ pavattim ārovesi,
 Satthā „so kho gahapati idāṃ" eva Kālakauṇḍi¹ mitto attano mittassa
 gharakuṭumbam rakkhati, pubbe pirakkhū yevā" ti vatvā tena yacito
 uttama āhosi:

Attā Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
 Bodhisatto mahāyaso seṭṭhi ahoṃ. Tassa Kālakauṇḍi nāma
 mitto ti sabbaṃ paccuppannasadisam eva. Bodhisatto bhoga-
 gāmato āgato taṃ pavattim sutvā „sace mayā tuṃhākaṃ va-
 canena evarūpo mitto nikkadḍhito assa aṇṇa me kuṭumbam
 kīnci nābhavissā" ti vatvā imaṃ gātham āha:

Mitto have sattapadena hoti,
 sahāyo pana dvādasakena hoti,
 māsaḍḍhamāseṇa ca ṇāti hoti,
 tatuttarim attasamo pi hoti,
 so 'haṃ katham attasukkhassa hetu-
 cirasatthunam² Kālakauṇḍi jaheyyaṃ ti. 82.

Tattha have ti āpajamattam, mettāyati mitto, mettā paccupaṭṭhapeti³
 ānehaṃ karoti attho, so pan' esa sattapadena hoti ekato sattapadaṇḍharaga-
 manamattena hoti attho, sahāyo pana dvādasakena hoti attho sabbaṃ kiccānaṃ
 ekato karavaseṇa sabhāriyapathesū saka⁴ gacchati sahāyo, so pan' esa dvāda-
 sakena hoti dvādasakaḃ ekato uttamaṃ hoti attho, māsaḍḍhamāseṇa ti mā-
 seṇa vā ḍḍhamāseṇa vā, ṇāti hoti atthasamo hoti, tatuttarim ti tato uttarim
 ekato vāseṇa attasamo pi hoti eva, jaheyyaṃ ti evarūpaṃ sahāyaṃ katham
 jaheyyaṃ ti mittasam gacchati katham. Tato paṭṭhāya puna koci tass' antare
 vā nāma nāhoṃ⁵.

Satthā imaṃ dhammasaṃsaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā Kālakauṇḍi⁶ Anando ahoṃ, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā" ti.
 Kālakauṇḍijātakaṃ.

¹ C¹ kālā-. ² so both MSS. instead of ciravuttham. ³ C¹ -ṭṭhapeti. ⁴ C² saka.
⁵ C² nahosi. ⁶ C² Kālakauṇḍi, C¹ Kālakauṇḍi.

4. Atthassa dvārajātaka.

Arogyam icche paramaṃ ca lābham ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ atthakusalaṃ puttāṃ ārabhha kathesi. Sāvattthiyam hi ekassa mahāvibhavassa setthine putto jātiyā sattavassaso paññavā atthakusalo. So ekadivasaṃ pitaraṃ upasamkamitvā atthassa dvārappañham nāma pucchi. So taṃ na jānāti. Ath' assa etad ahoṃ: „ayam pañño atisukkhumo, thapetvā sabbaññū-Buddham nāṇo uparibharaggena hetthā avicinā paricchinnā lokasamuvāse etaṃ pañham kathetum samatthe nāma n' atthiti“ so puttāṃ ādāya bahumūlāgandharūpepamaṃ¹ gūhāpetvā Jetavanam gantvā Satthāraṃ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisinne Bhagavatam etad avoca: „ayam bhante dārako paññavā atthakusalo maṃ atthassa dvārappañham nāma pucchi, aham² taṃ pañham ajānanto tunhākam santikam āgato, vādiṃ me Bhagavā taṃ pañham kathetū“ ti. Satthā „pubbe p' aham upāsaka iminā kumārakena taṃ pañham puttāṃ mayā c' assa³ kathito, tadā maṃ⁴ esa jānāti, idāṃ pana bhavassamklepapatattā na sallakkhetthi“ xatvā tena yācito uttāṃ āhāri:

Atite Bārānasiyam Brahmadatte rajjam kārente
Bodhisatto mahāvibhavo setthi ahoṃ. Ath' assa putto
sattavassiko jātiyā paññavā atthakusalo. So ekadivasaṃ
pitaraṃ upasamkamitvā „tāta atthassa dvāraṃ nāma kiṃ“ ti
atthassa dvārappañham pucchi. Ath' assa pitā taṃ pañham
kathento imam gātham āha:

Arogyam icche paramaṃ ca lābham,
silaṃ ca vuddhānumataṃ sutaṃ ca
dhammānuyatti ca alinātā ca
atthassa dvārā pamukkhā chal⁵ ete ti. 83.

Tattha arogyam icche paramaṃ ca lābham ti cakāto nipatamattāṃ, tāta-paṭhamam eva ārogyassamkhātāṃ paramaṃ lābham iccheyyā¹ ti imam attham dipento evaṃ āha, tattha arogyam nāma ārurassa ca cittaṃ ca arogyabhavo anāturatā, carite hi rogato² n' eva aladdham bhogalābham uppādetum sakkoti

¹ both MSS. lahū- ² C¹ ahaṃ. ³ C¹ vassa. ⁴ C¹ na ⁵ so both MSS.

⁶ both MSS. rogāturāte.

na laddham paribhūñjitum, anāgato pana ubhayam p' etah' sakkotiñi, ette ca kilesāturo n' eva aladdham jhānadilāhitaṃ upādetum sakkoti na laddham puna samapattivassena paribhūñjitum. ti, etasmiñ anāgoge satī aladdho pi lābho na labbhati laddho pi niratthako hoti, evaṃ pan' etasmiñ aladdho pi lābho labbhati laddho pi sātthako hoti. ārogyam parama lābho nāma, tañ sabbapaṭhanam lechi-tabbam, idam ekam atthassa dūratā ti eṣam ettha attho. vitānā ca 'ti ācārasi-lam, imas lokuttararāritam dasseti, vuddhikānumatan ti gūḇavuddhānam paḇḇitānam annatan, imiñ ābhāsanpannānam¹ parānam vādanā dasseti, vutānā ca ti kāraṇasiddhāntā vutān, imiñ imasmiñ loka atthasiddhāntā bāhu-saccam dasseti, dharmānānam² etā ca ti tividhassa suttasiddhammasa anu-vartanam, imiñ dūceśāradhāmmasā vājetvā suttasiddhammānūvartanabhāvaṃ dasseti, alānā ca ti etthassa alānā suttasā, imiñ etthassa āsāṃkocam³ paṇḇḇitānam uttamaḇḇāvaṃ dasseti, sātthassa dvārā pamukkhā cha⁴ etā ti ettha nāma vāḇḇā, tassa vāḇḇāsamukkhātassa lokāyālokuttarassa⁵ atthassa ete pamukkhā uttama cha dvārā apyā adbhūtanamukkhānti.

Evam Bodhisatto puttassa atthadvārapaññam kathesi. So tato paṭṭhaya tesu chasu dhammesu vatti. Bodhisatto pi dānādāni puññāni kṛtvā yathakanumam gato.

Satthā imas dhammanāmesanam āharitrā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā putto va paccuppanno putto, mahāseṭṭhi pana alam evā" ti.
Athassadvārajātakam.

5. Kimpakkajātaka.

Ayatim¹ doṣam nāḇḇāyā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam ukkaṇṭhitabhikkhūṃ ārabhā kathesi, Aññāturo kira kulaputto Bodhisāsane uraṃ datvā pabbajito. Ekadivassam Sāvatthiyam piḇḇāya caranto ekam alaṃkāraññitūṃ divvā ukkaṇṭhi. Atthā amā ācāryupajjhāyā Satthu santikam ānāyima. Satthā „saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito" ti pucchitrā „saccam" ti vutte „paṇca kāmagaṇā nam' ete bhikkhu paribhogakāle nimanāyā, so puna vasaṃ pari-bhogo" urayādisā paṇḇandhidāyakattā kimpakkaphala-paribhogasādisā² hoti, kimpakkaphalaṃ nāma vāṃṃagundharasasampannam, khāditaṃ pana antam khaḇḇetvā jīvitaḇḇhayaṃ pāpeti, pubbe taḇḇagaṇā tassa doṣam

¹ C¹ ānā- ² C² āsāṃkoca. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -raṇā. ⁵ C³ lyañ C² āyā. ⁶ both MSS. paribhoga. ⁷ both MSS. -sādisā.

adivā vaṇṇagandharasesu bajjhitvā tam phalaṃ paribhūṇitvā jīvitakkhayam pāpunimsu¹ 'ti vatvā atītaṃ ābharī.

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto satthavāho hutvā pañcahi sakatasatehi pubbantā aparantam² gacchanto atavimukhaṃ patvā manusse sannipātetvā „imissā ataviyā visarukkhaṃ nāma atthī, mā kho maṃ anāpucchā pubbe akhādītapubbāni phalāni khādītthā“³ 'ti ovadī. Manussā ataviṃ atikkamitvā atavimukhe ekaṃ kimpakkarukkhāṃ phala-bhāraṇamītasākhāṃ addasaṃsu, tassa khandhasākhaputtaphalāni saṅghāpavannarasagandhehi ambasadisā⁴ eva. Tesu ekacce vaṇṇagandharasesu bandhitvā ambaphalasaṇṇāya phalāni khādīmaṃsu, ekacce „satthavāhaṃ pucchitvā khādissāma“⁵ 'ti gahetvā atthamaṃsu. Bodhisatto tam tthānaṃ patvā gahetvā thite⁶ phalāni chaḍḍāpetvā ye khādamānā atthamaṃsu te vamaṇaṃ kāretvā tesam bhesajjaṃ udāsī. Tesu ekacce ārogā jātā, paṭhamam eva khādītva thitā pana jīvitakkhayaṃ pattā. Bodhisatto pi icchī-tatthānaṃ sotthīṇā gantvā lābhaṃ labhitvā puna sakattthānaṃ eva āgantvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā tam⁷ vatthuaṃ kathetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Ayatim⁸ dosam nāṇṇāya yo kāme patisevati
vipākante haṇanti naṃ kimpakkam⁹ iva bhakkhitam¹⁰ ti. 84.

Tattha ayatim⁸ dosam nāṇṇāya¹¹ ti anāgate dosam nāṇṇāya ajānītvā ti attho, yo kāme patisevati¹² ti yo tatthakāme ca āllesa-kāme ca patisevati, vipākante haṇanti naṃ¹³ ti te kīlā¹⁴ naṃ purisaṃ attano vipāka-samūḥāte ante nīrayādisu uppannaṃ nānappa-kāreṇa dukkheṇa samyojjiyamaṇa¹⁵ haṇanti, katham¹⁶: kimpakkam⁹ iva bhakkhitam¹⁰ yathā paribhogakāle vaṇṇagandharasa-sampattiyaṃ manāpāṇi kimpakkaphalaṃ anīkṣam¹⁷ dosam¹⁸ adivā bhakkhīnaṃ ante haṇati jīvitakkhayaṃ pāpeti.

Evam¹⁹ paribhogakāle manāpāpi kāmā vipākakāle haṇanti²⁰ dosamaṃ yathānusaṇḍhiṃ pāpetvā saccāni pakāseṃ. Ukkasṭhītabhikkhū sotā-

¹ both MSS. parantā. ² both MSS. thita. ³ C² naṃ. ⁴ so both MSS. instead of kāmā⁵. ⁵ C² -yojjiya-

puttiphalam¹ pāpuṇi, sesapariśāya pi keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino keci arahanto ahesuṃ. Sattthāpi imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā jātakaṃ sāmodhānesi: „Tadā pariśā Buddhapariśā ahoṃ, sattthavāho pana ahaṃ evā“² ti. Kimpakkajātakaṃ.

6. Silavimamsanajātaka.

Silaṃ kir' eva kalyāṇaṃ ti. Idam Sattthā Jetavane viharanto ekaṃ silavimamsakaṃ³ brāhmaṇaṃ ārabbhā kuthesi. So kira Kosalarājānaṃ nissāya jīvati tisarapaṇato akkhaṇḍapaṇḍasālo tinṇaṃ vedānaṃ pāragū. Rājā „ayaṃ silavā“⁴ ti tassa atirekasammānaṃ karoti. So cintesi: „ayaṃ rājā mayhaṃ aññalbrāhmaṇehi⁵ atirekasammānaṃ karoti, ativiya muṃ garuṃ katvā passati, kin nu kho esa mama jātiḡottakulapadesasippasampattiṃ⁶ nissāya imaṃ sammānaṃ karoti udāhu silasampattiṃ, vīmaṃsissāmi tāvā“⁷ ti so ekadivasaṃ rājaputtihānaṃ gantvā gharasṃ gacchanto ekassa heraññikassa phalakato anāpucchitvā ekaṃ kahāpaṇaṃ gaḥetvā ugamaṃsi. Heraññiko brāhmaṇe garubhāvena kiñci svatvā va niaṃ. Punadivase dve kahāpaṇe gaṇhi. Heraññiko tath' eva addivase. Tatiyadivase kahāpaṇamuttihūṃ aggaheṃ. Atha naṃ heraññiko „ājjā te tatiyo divaso rājakuṭumbaṃ vilumpantassā“⁸ ti „rājakuṭumbaṃ vilumpakacoro me gaḥito“⁹ ti tikkhattuṃ viravi. Atha naṃ maṃussā ito c' ito cā-gantvā „ciraṃ dāni tvaṃ silavā“¹⁰ viya vicariti¹¹ dve tayo pahāre datvā bandhitvā raṇṇo dassesuṃ. Rājā vipparisāri hutvā „kaṃsā brāhmaṇa evarūpaṃ dussilakammaṃ karonti“¹² ratvā „gacchatha, tassa rājānaṃ“¹³ karothā“¹⁴ ti āha. Brāhmaṇo „nāhaṃ mahārāja coro“¹⁵ ti āha. „Atha kaṃsā rājakuṭumbakassa phalakato kahāpaṇe gaṇhiti“. „Etaṃ mayā taya mama sammānaṃ karonti“¹⁶ kin nu kho rājā mama jātiādinī nissāya atisammānaṃ karoti udāhu silaṃ nissāya“¹⁷ ti vīmaṃsasuṃtthāya katāṃ, idāni pana mayā ekaṃsena nātāṃ, yathā silaṃ eva nissāya taya mama sammāno kato na jātiyādinī tathā“¹⁸ hi me idāni rājānaṃ¹⁹ kuresīti, sv-āhaṃ iminā kārūṇa imasmiṃ loke silaṃ eva uttamaṃ silaṃ pamukhaṃ“²⁰ ti samuttiḡānaṃ gato, imassa punāhaṃ silassa anuo-

¹ C^o -phalaṃ corr. to -phala. ² C^o -ka. ³ C^o aññalbrāhmaṇehi. ⁴ both MSS. -sippam-. ⁵ both MSS. silavā. ⁶ both MSS. karoti. ⁷ C^o rājānaṃ, C^o rājā. ⁸ C^o tayaṃsammānaṃ karonti corr. to taya-. C^o taya mama sammāna karonti. ⁹ C^o yathā. ¹⁰ both MSS. rājānaṃ.

chavikāsi karonto geha thito kllese paribhuñjanto na sakkhissāmi
 kāmū, aji¹ eva Jetavanam gantvā Satthu santiko pabbajissāmi,
 pabbajjam me dehiti² vatvā rājānam anujānāpeivā Jetavanābhimmukhe
 pāyāsi. Atha nam ātissahajjabandhavā sannipatetvā nivāretum
 asakkontā³ nivattimsu. So Satthu santikam gantvā pabbajjam yaci-
 tvā pabbajjān ca upasampadañ ca labhivā avissatthakammanto
 vipassanam vaddhetvā arahattam patvā Satthāram upasamkamitvā
 „bhante mayham pabbajjā matthakam pattā⁴“ ti aññam vyākāsi.
 Tassa tam aññavyākaranam⁵ bhikkhusamghe pakatam jātam. Ath
 ekadivasam dhammasabbhāyam sannipatitā bhikkhū „āvuso assiko nāma
 rañño upatthāka⁶brāhmaṇo attano sīlam vīmaṃsitvā rājānam āpuochitvā
 arahatto⁷ patitthito⁸“ ti tassa guṇam kathayamānā nisidimsu. Satthā
 āgantvā „kāya nu ‘tiha bhikkhave etarahi kathāya sammisimā’“ ti
 puochitvā „māya nāma⁹“ ti vutte „na bhikkhave idāni ayam eva
 brāhmaṇo attano sīlam vīmaṃsitvā pabbajitvā attano patittham akāsi,
 pubbe pi paṇḍitā attano sīlam vīmaṃsitvā pabbajitvā attano patittham
 karimsu ‘ti vatvā attam āharī“

Atte Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente
 Bodhisatto tassa purohito shosi¹ dānādimitto silājñhāyao
 akhaṇḍapañcasīlo. Rājā sesabrāhmaṇo²hi atirekam tassa sam-
 mānam karotīti sabbam purimasadisam eva. Bodhisatte pana
 bandhitvā rañño santikam nīyamāne³ ahigunḍikā antaravithiyam
 sappam kilāpentā⁴ nam namgutthe gaṇhanti gīvāya gaṇhanti gale
 veṭhenti. Bodhisatto te diavā „mā tātā etam sappam nam-
 gutt⁵he gaṇhatha, mā gīvāya⁶, mā gale veṭhetha, ayam⁷ hi vo
 dasitvā jīvitakkhayam pāpeyyā⁸“ ti āha. Ahigunḍikā⁹ „brāh-
 maṇa sappo silavā ācārasampanno, tādiso dussīlo na hoti,
 tvaṃ pana attano dussīlatāya anācārena ‘rājakuṭumbavilumpaka-
 coro’¹⁰ ti bandhitvā nīyāsīti¹¹“ āhaṃsu. So cintesi: „sappāpi
 tāva aḍasantā aviṭhenti¹² silavanto ti nāmañ labhanti, kim
 aṅga¹³ pana manussabhūtā, sīlam yeva imasmiṃ loke uttamam,

¹ C² -to. ² C² aññam. ³ both MSS. arahanto. ⁴ C² purohito. ⁵ C² nigga-

⁶ both MSS. kilā-. ⁷ both MSS. gīvāya. ⁸ so both MSS. ⁹ C² addā āha,
 C² a. ¹⁰ C² nīyā-. ¹¹ C² kimaham.

n' atthi tato uttaritaras" ti. Atha nam netvā rañño dassesom.
Rājā „kim idam tāta" ti pucchi. „Rājakuṭumbavilumpakacoro
devā" ti. „Tena hi 'ssa rājānam karoṭhā" ti. Brāhmaṇo
„nāhaṃ mahārāja coro" ti āha. „Atha kasmā kahāpape
aggahesi" ca vutto purimanayen' eva sabbaṃ ārocento
„sv-āhaṃ iminā kāraṇena 'imasmiṃ loke sīlam eva uttamaṃ
sīlam pāmukkhān' ti sannitṭhānaṃ gato" ti vatvā „tiṭṭhatu tāva
idam, āsīvisso tāva aḍasanto aviheṭṭhento sīlavā ti vattabbamattaṃ
labhati, imināpi kāraṇena sīlam eva uttamaṃ sīlam pavaran"
ti sīlam vaṇṇento imam¹ gātham āha:

Sīlam kir' eva kalyāṇam, sīlam loke anuttaram,
passa: ghoraviso nāgo sīlavā² ti na haññatīti. 85.

Tattha sīlam kir' eva³ ti kāyavācchitteti vitikkamanasasikkhātā⁴ ācāra-
sīlam eva, kirā⁵ ti anussavasesena vadati, kalyāṇan ti sundarataras, anuttaran
ti jetṭhakam sabbagupadāyakaṃ, passa⁶ ti attanā diṭṭhakāraṇam abhinukhaṃ
karonto kathesi, sīlavā ti na haññatīti ghoraviso pi samāno aḍasena-
aviheṭṭhanamattakeṇa sīlavā ti passameva labhati, na haññati na vihaññatīti,
imināpi kāraṇena sīlam eva uttamaṃ ti.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya⁷ rañño dhammaṃ desetvā
kāme pahāya isipabbajjāṃ pabbajitvā Himavantaṃ pavisitvā
pañca abhiññā attha samāpattiyo nibbattetvā Brahma-loka-
parāyano⁸ ahoṣi.

Satthā imam dhamma-desanāṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā rājaparisā Buddhaparisā ahoṣi, purohito pama aham evā" ti
Sīlavimamsana-jātakaṃ.

7. Maṅgalajātaka.

Yassa maṅgalā samūhatā ti. Idam Satthā Veluvano
viharanto ekaṃ sūṭakalakkhaṇabrāhmaṇaṃ ārabha kathesi.

¹ C^o omitti imam. ² both MSS. sīlavā. ³ C^o vitikkamanasasikkhātā, C^o
kāyavācchitteti vitikkamanasasikkhātā. ⁴ C^o gāthāyaṃ. ⁵ C^o -so.

Rājagahavāsiko kir' eko brāhmaṇo kotūhalaṃsaṃgahiko tisu rata-
neṣu appasanno micchādītthi addho mahaddhano mahābhogo. Tassa
samugge thapitāṃ sūtakayugaṃ mūsikā khādī. Ath' asso eṃsaṃ
nahāyivā „sūtake āharathā“ 'ti vuttakāle mūsikāya khādhabhāvaṃ
ārocayissu. So cintesi: „sace idam mūsikadatttham sūtakayugaṃ
lmaṃmāṃ gehe bhavissati mahāvināso bhavissati, idam hi avamaṃgalaṃ
kālakappaṇisadisam, puttadittānaṃ pi dāsakammakarādinaṃ vā' na sakkā
dātum, yo hi idam gaṇhissati sabbaṃ mahāvināso bhavissati. āmakas-
sāne chaddāpessāmi, na kho pama sakkā dāsādinaṃ hatthe dātum,
te hi ettha lobham uppādetvā idam gabetvā vināsaṃ pāpuṇeyyū¹,
puttassa tam hatthe dassāmiti“ so puttaṃ pakkosūpetvā tam attham
ārocetvā „vraṇ pi naṃ tātā hatthena aphusitvā dandakena gabetvā
āmakasassāne chaddetvā sassāṃ nahāyivā ehitī“ pesesi. Satthāpi
kho tam divasaṃ paccūsanamaye veneyyabandhave olukento imesaṃ
pitāputtānaṃ sotāpattiphalassa opanissayaṃ divā nigavāṭṭhāṃ gabetvā
nigaluddako viya gantvā āmakasassānadvāre nisīdi chabbaggnabuddha-
raṃsiyo vassajento. Mānava pītu vacanaṃ sampaticchitvā agārasappam
viya tam² yugasātakaṃ yatthikoṭṭiyā gabetvā āmakasassānadvāraṃ
pāpuṇi. Atha naṃ Satthā „kiṃ karos mānava“ 'ti āha. „Bho
Gotama, idam sūtakayugaṃ mūsikādatttham kālakappaṇisadisam haḷā-
halaviṣūpamaṃ³ mama pitā 'aṇṇo etaṃ chaddento lobham uppādetvā
gaṇhēyyā⁴ 'ti bhayena naṃ paḷaṇi⁵, aham etaṃ chaddetvā sissāṃ
nahāyissāmiti⁶ ādāya⁷ gato 'mhi bho Gotama“ 'ti. „Tena chaddēhiti“.
Mānava chaddesi. Satthā „amhākaṃ dāmi vaṭṭatitī“ tassa sammukhā
va avamaṃgalaṃ „bho Gotama, etaṃ kālakappaṇisadisam, mā gaṇhi mā
gaṇhiti“ tassuṃ vāriyamāne⁸ yeva gabetvā vejjuvanābhimukhe pāyāsī.
Mānava vena gantvā pītu ārocesi: „tāta mayā āmakasassāne
chadditāṃ sūtakayugaṃ sammaṇo Gotamo amhākaṃ vaṭṭatitī⁹ mayā
vāriyamāne pi gabetvā Vejjuvanaṃ gato¹⁰ ti. Brāhmaṇo cintesi: „tam
sūtakayugaṃ avamaṃgalaṃ kālakappaṇisadisam, tam valaṇjento sammaṇo
pi Gotamo nassissati, tato amhākaṃ garahā bhavissati, samapassa
Gotamassa aṇṇe¹¹ babusātaṃ dātvā tam chaddāpessāmiti“ so bahū-
ṭake¹² gāhāpetvā¹³ puttassa saddhāṃ Vejjuvanaṃ gantvā Satthāraṃ divā
ekamantaṃ thito evaṃ āha: „saccaṃ kira te bho Gotama āmakas-

¹ so both MSS. instead of pi? ² both MSS. -eṃyāṃ. ³ C¹ naṃ. ⁴ C¹ haḷā-
hala-, C² haḷāhala-. ⁵ C¹ vāḷhā, C² vāḷhā corr. topahā. ⁶ both MSS. aha-
⁷ C¹ vāriyamāne. ⁸ both MSS. aṇṇo. ⁹ C¹ baḷā-, ¹⁰ C¹ baḷā-.

sānā sātakayugam gahita¹ ti. „Saccam brāhmaṇa²“ ti. „Bho Gotama tam sātakayugam avamaṅgalaṃ, tumahe tam paribhūñjamānā massi-satha, sakalavihāro pi massissati, sace vo nivāsanaṃ vā pārupannaṃ vā na-ppahoti ime sātake gahetvā tam chaddāpethā“ ti. Atha naṃ Satthā „mayam brāhmaṇa pabbajitā nāma, ambhākaṃ āmakasusāne antaravithiyam samkāra³thāne⁴“ mahāsatitthe mahāmagge ti evarūpeṣu thāsesu chadditā vā patitā tā pilotikā vaṭṭati, tvam pana na idān⁵ eva pubbe pi evaṇaladdhiko yevā“ ti tena yācito atitān āhāri.

Atitē Magadharatthe Rājagahanagare dhammiko Magadharājā rajjam kāresi. Tadā Bodhisatto ekasmiṃ udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā viññūtaṃ patto isipabbajjam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattitvā⁶ Himavante vasamāno ekasmiṃ kāle Himavantato nikkhamitvā Rājagahanagare⁷ rājeyyānaṃ patvā tattha vasitvā dutiyadvase bhikkhācārathāya nagaram pāvīsi. Rājā tam diavā pakkosāpetvā pāsāde nisīdāpetvā bhojetvā uyyāne yeva vasanatthāya patijñānaṃ ganhi. Bodhisatto rañño nivesane bhūñjitvā uyyāne vasati. Tasmiṃ kāle Rājagahanagare⁸ Dussalakkhagabrāhmaṇo nāma ahosi. Tassa samugge thapitaṃ sātakayugam ti sabbaṃ purimasadisam eva. Mānave pana susānaṃ gacchante Bodhisatto paṭhamataram gantvā susānavāre nisīditvā tena chadditani sātakayugam gahetvā uyyānaṃ agamāsi. Mānavo gantvā pītu ārocesi. Pītā „rājakulūpako⁹“ tāpaso nasseyya¹⁰“ ti¹¹ Bodhisattassa santikaṃ gantvā „tāpasa tayā gahitasātake chaddēhi, mā nassiti“ āha. Tāpaso „ambhākaṃ susāne chadditapilotikā vaṭṭati, na mayam kotūhalamaṅgalikā, kotūhalamaṅgalaṃ nāma¹² etaṃ na Buddhapacceka¹³boddbodhisattēhi vaṇṇitaṃ, taṃ paṇḍitena kotūhalamaṅgalikena na bhavitabban¹⁴“ ti brāhmaṇassa dhammaṃ devesi. Brāhmaṇo dhammaṃ sutvā dīṭṭhiṃ bhinditvā Bodhisattam saraṇaṃ gato. Bodhisatto pi aparihīnañjhāno Brahmalo¹⁵ka-parāyano ahosi.

¹ O¹ samkāratthe. ² both MSS. nibbattitvā. ³ C¹ -gahī-. ⁴ C² -lupako.

⁵ both MSS. nasseyyānti.

Satthāpi imāṃ atitassā āharitvā abhisambuddho hutvā brāhmaṇassa dhammaṃ desento imāṃ gūtham āha:

Yassa maṅgalā samūhatā
 uppādā supinā ca lakkaṇā ca
 sa maṅgaladesavivatto
 yugayogādhigato ma jātu-m-etitī. 86.

Tattha yassa maṅgalā samūhatā ti yassa arāhato khīṇāsavaṃsa dīttamaṅgalam antamaṅgalam muttamaṅgalam ti ete maṅgalā samūchinnā, uppādā supinā ca¹ lakkaṇā ca² 'ti evarūpe candaggahe bhavissati evarūpe suriyaggahe bhavissati evarūpe makhattaggahe bhavissati evarūpe ukkāpāto bhavissati evarūpe dīśadāhe bhavissati ime pañca mahāuppādā, cānappakāraḷi supinā, subhagaḷakkhaṇam dubbhagaḷakkhaṇam tīthlakkaṇam purisalakkaṇam dīśalakkaṇam dīśalakkaṇam asīlakkaṇam saṃbhalaḷakkhaṇam ārudhalaḷakkhaṇam vatthalaḷakkhaṇam ti evamādikāni lakkaṇāni, ime ca dī[ti]thānā³ yassa samūhatā na etehi uppādādihi attano maṅgalam vā avamaṅgalam vā parocci, sa maṅgaladesavivatto ti so khīṇāsavo saḥhamamaṅgaladesavivatto atikkanto pajahitvā bhūto, yugayogādhigato na jātumeti kodhe ca upanāhe ca maḷḷhe ca palāso⁴ ca⁵ 'ti ādinā mayma dve dve ekato āgatakkāsi yugā nāma, kāmāyogo bhavāyogo dīthiyogo atijārege ti ime sammāre⁶ yojanabhāvato cattāro yogā nāma, te yugā ca yugā ca⁷ 'ti yugayogo adhigato abhihavitvā gato⁸ vivatto samatikkanto khīṇāsavo bhikkhu, sa jātumeti ti puna pañcandhīvasaṃsa ekatissa⁹ eva imāṃ lokam na eti na paroccati.

Evam Satthā imāya gūthāya brāhmaṇassa dhammaṃ desetvā puna saṃcāni pakāsesi. Saṃcapariyosāne brāhmaṇo saddhim puttana sotāpattiphale puttīthahi. Satthā jātakam samodhānesi: „Tadā ete va¹⁰ pitāputtā ahesuṃ, tūpaso pana aham evā¹¹ 'ti. Maṅgalajātakaṃ.

8. Sārambhajātaka.

Kalyāṇim eva muñceyyā¹² 'ti. Idam Satthā Sāvatthiyam viharanto oṃasavādasikkhāpadaṃ ārabbhā kathesi. Dve pi vatthūni heṭṭhā Nandivissajātaka vuttasadiṣā¹³ eva. Imaṃim pana jātake

¹ both MSS. omit ca. ² C² dī[ti]thā dī[ti]thānā, C¹ dī[ti]thā dī[ti]thānā corr. to dī[ti]thā dī[ti]thānā. ³ so both MSS. instead of palāso? ⁴ C² sammāre. ⁵ C² omits gato. ⁶ C² ca.

Bodhisatto Gandhāruratto Takkaśāḷāyaṃ aññatarassa brāhmaṇassa Sārambho nāma hativaddo ahoṃ. Satthā idam aññatavattum ka-
thetvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Kalyāṇim eva muñceyya, na hi muñceyya pāpikam,
mokkhe kalyāṇiṃ sādhu, mutvā tapati pāpikam ti. 87.

Tattha kalyāṇinīmetā¹ muñceyyā ti rasudokkavimuttakalyāṇinī su-
daram anavajjam vāsam eva muñceyya viśaḷeyya kathēyya, na hi muñceyya
pāpikam ti pāpikam lāṃkam² parasaṃ appiṇaṃ amāṇaṃ na muñceyya na
kathēyya, mokkhe kalyāṇiṃ sādhu³ ti kalyāṇavācāya viśaḷāṇam eva
imasmim lāke sādhu sudaram bhaddakaṃ, mutvā tapati pāpikam ti
pāpikam pharasaṃ vāsaṃ muñcētva viśaḷetvā kathetvā so puggalo tapati socali
kīlmeti.

Evam Satthā imam dhammadeśanam āharitvā jātakaṃ samodhūnesi:
„Tadā brāhmaṇo Anando ahoṃ, brāhmaṇi Uppalavannā, Sārambho
pama aham evā“⁴ ti, Sārambhajātakaṃ.

9. Kuhakajātaka.

Vācā va⁵ kira te āsīti. Idam Satthā Jetavane viharanto
ekam kuhakam ārabhā kathesi. Kubanavattum Uddālajātaka
āvibharissati.

Aññe Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjam karente
ekam gāmakam upanissāya eko kūṭajaṭṭilakuhakatāpaso⁶ vasati.
Eko kūṭimbiko tassa araṇṇe paṇṇasālam karetvā tattha nam
vāsento attano gehe paṇṇitāharena patijaggati. So tam kūṭa-
jaṭṭilam „silavā eso“⁷ ti saddahitvā cōrabhayena suvaṇṇanikkha-
sataṃ tassa paṇṇasālam netvā bhūmigataṃ katvā „Idam
olokeyyāsi bhante“⁸ ti āha. Atha nam tāpaso „pabbajjāṇam
nāma āvuso evarūpaṃ kathetum na vaṭṭati, amhākaṃ parasaṃ-
take lobho nāma n' atthāti“⁹ āha. So „sādhu bhante“¹⁰ ti tassa
vacanam saddahitvā pakkāmi. Detṭhatāpaso „sakkā ettakena

¹ C² kalyāṇinīmetā, C³ kalyāṇinīmetā. ² C² lāṃka. ³ C² -jaṭṭilamka.

jivītu¹ ti katipāham atikkamētvā tam suvaṇṇaṃ gahetvā
 antarāmagge ekasmiṃ thāne thapetvā āgantvā paṇṇasālāyam eva
 vasitvā punadivase tassa gehe bhattakiccāṇi katvā evaṃ āha:
 „āvuso mayāṃ tumhe nissāya ciraṃ vasiṃha, aticiraṃ hi ekas-
 miṃ thāne vasantānaṃ manussehi saddhiṃ saṃsaggo hoti, saṃ-
 saggo ca nāma pabbajitānaṃ malaṃ, tasmā gacchāmi² ahaṃ³“ ti
 vatvā tena punappuna yāciyamāno pi nivattitum na iecchi. Atha
 naṃ so „evaṃ sante gacchatha bhante“ ti yāva gāmadvārāni
 anugantvā vivatti. Tāpaso thokaṃ gantvā „imaṃ kuṭumbikaṃ⁴
 mayā vañcetoṃ vattatīti“ cintetvā jaṭṭānaṃ antare tināṃ thape-
 tvā paṭinivatti. Kuṭumbiko „kiṃ bhante nivattitthā“⁵ ti pucchi.
 „āvuso tumhākaṃ gehacchadanato me jaṭṭesu ekatīnaṃ laggāni,
 adinnadānaṃ ca nāma pabbajitānaṃ na vattati, tam ādāya āgato
 ‘mhi“⁶. Kuṭumbiko „chaddetvā gacchatha bhante“ ti vatvā
 „tināsālākaṃ nāma parasantakaṃ na gaṇhati, aho kukkuccako
 me ayyo“⁷ ti paṣiditvā vanditvā uyyojesi. Tadaṃ pana Bodhi-
 satta na bhaṇḍatthāya paccantaṃ gacchantena tasmīṃ nivesane
 nivāso gahito hoti. So tāpasassa vacanaṃ sutvā va „addhā
 imiṇā dutṭhatāpasena imassa kiñci bhataṃ bhavissatīti“ kuṭom-
 bikaṃ pucchi: „atthi⁸ pana te samma kiñci etassa tāpasassa
 santike nikkhittā⁹“ ti. „Atthi samma suvaṇṇanikkhasataṃ“
 ti. „Tena hi gacchā, tam¹⁰ upadhārehitī“¹¹. So paṇṇasālāṃ
 gantvā adisvā vegenāgantvā „n¹² atthi sammā“¹³ ti āha. „Na
 te suvaṇṇaṃ aṇḍena gahitaṃ, ten¹⁴ eva kuhakatāpasena gahitaṃ,
 ehi tam anubandhitvā gaṇhāmā“¹⁵ ti vgena gantvā kūtātāpasāni
 gaṇhitvā hatthehi ca pādehi ca pothetvā suvaṇṇaṃ āharāpetvā
 gaṇhiṃsu. Bodhisatto suvaṇṇaṃ disvā „nikkhasataṃ haramāno
 asajjitvā¹⁶ tinamatte satto sīti“ vatvā naṃ¹⁷ garahanto imaṃ
 gātham āha:

Vaca va¹⁸ kira te āsi saṃhā sakhilabbhāpino,
 tinamatte asajjittho¹⁹ no ca nikkhasataṃ haraṇi ti. 88.

¹ C¹ kuṭim-. ² C² atthina. ³ C³ nikkhittikaṇ. ⁴ C⁴ tam. ⁵ C⁵ asajjitvā.

⁶ C⁶ vasi. ⁷ C⁷ pa. ⁸ both MSS. -tike.

Tattha vācā va kira te tsi saubhā sakhibhāhūno ti pubbaññānaṃ
 tiṇamattam pi aññamaññā idātau na vaṭṭasīti evaṃ sakhibhā mudovacanaṃ
 vadantaṃ vācā eva kira te saubhā he, vacanamattam evaṃ addhā ahesi ti
 tiṇamattam saṃjñittho ti kūtajattila¹ ekheṣa tiṇasakkāya kukkocam kuru-
 mano tvaṃ satto iṣatto lagge ahesi, no ca nikkaṣataṃ haraṃ ti imaṃ
 pana nikkaṣataṃ haranta satto nillagge va jāto ahi.

Evam Bodhisatto taṃ garahitvā „mā su puna kūtajattila
 ovarūpaṃ akāsīti“ ovādaṃ datvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā „na bhikkhave idāṃ² eva
 esa bhikkhu kuhako, pubbe pi kuhako yevā“³ ti vutvā jātakaṃ
 samodhānesi: „Tadā kūtajāpaso kuhakabhikkhu ahesi, paṇḍitapuriso
 pana ahaṃ evā“⁴ ti. Kuhakajātakaṃ.

10. Akataññūjātaka.

Yo pubbe katakālāyāno ti. Imaṃ Satthā Jetavane
 viharanta Anāthapiṇḍikam ārabhha kathehi. Tassa⁵ kir⁶ eko
 paccantavāsiko seṭṭhi aditṭhasahāyo ahesi. So ekadā paccante uttānaka-
 bhaggaṃ pañca sakatasatāni pūretvā kammaṇṭikamānusse āha:
 „gacchatha bho, imaṃ bhaṇḍam Sāvattihim netvā ambhākam sahāyassa
 Anāthapiṇḍikamahāseṭṭhiṃ paccakkhena vikkīritvā paṭibhaṇḍam āha-
 rathā“⁷ ti. Te „ādhū“⁸ ti tassa vacanaṃ sampañjochhūvā Sāvattihim
 gantvā mahāseṭṭhiṃ diṇvā paṇḍakāraṃ datvā taṃ pavattim ārocesuṃ.
 Mahāseṭṭhi „evāgataṃ vo“⁹ ti tassa āvāsaṃ ca paribbayaṃ ca dāpetvā
 sahāyassa sukhaṃ pucchitvā bhaṇḍam vikkīritvā paṭibhaṇḍam¹⁰ dāpesi.
 Te paccantaṃ gantvā taṃ attham attano seṭṭhiṃ ārocesuṃ. Aparā-
 bhāge Anāthapiṇḍiko tathā eva pañca sakatasatāni tattha pesesi.
 Mānussa tattiha gantvā paṇḍakāraṃ ādāya paccantavāsikaseṭṭhiṃ
 paṇḍāsesu. So „kuto āgacchatha“¹¹ ti pucchitvā „Sāvattihito, tunkākam
 sahāyassa Anāthapiṇḍikassa santikā“¹² ti vutte „Anāthapiṇḍiko ti ka-
 saci purisaṃ nāmaṃ bhavissathī“¹³ parihasaṃ katvā paṇḍakāraṃ gabe-
 tvā „gacchatha tumbhe“¹⁴ ti uyyojesi, a¹⁵ eva nivāsaṃ na paribbayaṃ
 dāpesi. Te sayam eva bhaṇḍam vikkīritvā paṭibhaṇḍam ādāya Sā-
 vatthim āgantvā seṭṭhiṃ taṃ pavattim ārocesuṃ. Atha so paccanta-

¹ both MSS. -jattilaṃ. ² C² nassa. ³ C² pati-, C³ pati-, ⁴ C² vāsi.

vāsi¹ puna pi ekavāraṃ tañh² eva pañca sakatacatāni Sāvattihim pesosi. Manussā paṇṇākāraṃ ādāya mahāsetthim paṇṇuvu. Te pana distrā Anāthapiṇḍikassa gehe manussā „mayam sāmī etesam nirāsā ca bhuttaṃ ca paribbayaṃ ca jānissāmā“³ ‘ti vatvā tesam sakatāni bahinagare tathārūpe⁴ thāne mocāpetvā „tumhe idha vasatha, amhākaṃ vo ghare yāgubhattaṃ ca paribbayaṃ ca bhavissatthi“⁵ gantvā dāsakammakare sampātetvā majjhimagāmasamantare pañca sakatacatāni vilumpitvā nivasanapārupanāni pi tesam⁶ acchinditvā goṇe palāpetvā sakatāni vicakkāni katvā bhūmiyam tṭhapetvā cakkāni pi gaḇhitvā va ngamaṃsu. Paccantavāsīno nivasanamattasāpi sāmikā ahutrā bhūtā vegena palāyitvā paccantam gatā. Setthimanussāpi taṃ pavattim mahāsetthino ārocesuṃ. So „atthi dān⁷ idam kathāpābbatan“⁸ ti Sattha santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya sabbaṃ taṃ pavattim ārocesi. „Na kho guhapatī so paccantavāsī⁹ idān¹⁰ eva evaṃsillo, pubbe pi evaṃsilako va abhūti“¹¹ vatvā tena yācito aññam āhāri:

Atte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente
Bodhisatto Bārāṇasiyam mahāvibhavo setthi ahosi. Tass¹²
eko paccantavāsiko setthi aditṭhasahāyo sahāyo¹³ ti sabbaṃ
attitavatthum paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana
attano manussehi „ajja amhehi idam nāma katan“¹⁴ ti ārocito¹⁵
„paṭhamam attano katan upakāraṃ ajānantā pacchāpi evarūpaṃ
labhanti yevā“¹⁶ ‘ti vatvā sampattaparisaṃ dhammaṃ desento
imaṃ gātham āha:

Yo pubbe katakalyāṇo katattho nāvabujjhati
pacchā kicce samuppanne kattāraṃ nādhigacchatīti. 89.

Tatrāyam piṇḍarthez khattiyādān yo keci puriso pubbe paṭhamataraṃ
aññena katakalyāṇo katupakkāye katantho piṇḍaditakicce hutvā taṃ parena
attani katan kalyāṇaṃ c¹⁷ eva na janāti so pacchā attano kicce samuppanne tassā
kiccassa kattāraṃ nādhigacchatīti na labhatīti.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā dānā-
dini puñṇāni katvā yathakammaṃ gato.

¹ C¹ -vāsi. ² C² yathārūpe. ³ C³ nassā. ⁴ so both MSS. ⁵ both MSS. -te.

Satthā imasmi dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samudhānesi:
 „Tadā paccantavāsi¹ idāni paccantavāsi yeva, Bārāṇasietthi pana aham
 evā“² ti. Akataññajātakaṃ. Apāyimbhavaggo navamo.

10. LITTA VAGGA.

1. Līttajātaka.

Līttam paramena tejasū ti. Idam Satthā Jetavane
 viharanto apaccavekkhitaparibhogam ārabhha katesi. Tasmim
 kira kāle bhikkhū cīvarādīni labhitvā yebhuyyena apaccavekkhitvā
 paribhuñjanti. Te cattāro paccaye apaccavekkhitvā paribhuñjamānā
 yebhuyyena nirayatiracchānayoṇito na muṇanti. Satthā tam kāraṇam
 itvā³ bhikkhūnaṃ anekapariyāyena dhammakatham kathetvā apaccavekkhitaparibhogo⁴ ādinavam⁵ kathetvā „bhikkhave bhikkhūnā nāma
 cattāro paccaye labhitvā apaccavekkhitvā paribhuñjitem na vaññati“⁶,
 tasmā ito paṭijhāya paccavekkhitvā paribhuñjeyyāthā“⁷ ti paccavekkha-
 navidhim daṇḍento „idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṃkhā yoniso cīva-
 ram paṭisevati sītaṃ paṭighātāyā“⁸ ti ādinā nayena tantim tthapetvā
 „bhikkhave cattāro paccaye evam paccavekkhitvā paribhuñjitum vañ-
 ñati, apaccavekkhitaparibhogo nāma balāhalāvisaparibhogasaddiso, parā-
 ṇakā hi apaccavekkhitvā dhammā ajānitvā risam paribhuñjitvā vipākanto
 mahāḍakkhaṃ anubhavimā“⁹ ti vatvā atitam āhari:

Atte Bārāṇasiyam Brahmaḍatte rajjam kārento
 Bodhisatto aññatarasmim mahābhogakule nibbattitvā vaysap-
 patto akkhaḍdhutto ahoṣi. Athāpaṇo kṭṭakkhadhutto Bodhi-
 sattena saddhim kiṇanto attano jaye vattamāne kelimaṇḍalam¹⁰
 na bhindati parājaya-kāle¹¹ pana akkham mukhe pakkhipitvā
 „akkho nattho“¹² ti kelimaṇḍalam¹³ bhinditvā pakkamati. Bodhi-

¹ so both MSS. ² C^o katā. ³ C^o -bhogena. ⁴ both MSS. ādinava. ⁵ C^o -
 vaddhati. ⁶ both MSS. -maṇḍalam. ⁷ both MSS. parājāla. ⁸ C^o -jam.

satto tassa kāraṇaṃ ātvā „*hotu jānissām*“ ettha paṇ¹ ti akkhe
 ādāya attano ghare halāhalavisena rajetvā² punappuna sukkhā-
 petvā te ādāya tassa santikaṃ gantvā „*ehi sammā, akkhehi*
kijāma“ ti āha. So „*sādhu sammā*“ ti keḷimaṇḍalaṃ³ sajjetvā
 tena saddhīm kiṇanto attano parājaya-kāle ekaṃ mukhe pakkhipi.
 Atha naṃ Bodhisatto tathā karontam diṣvā „*gilāhi tāva, pacchā*
‘idan nāma tan’ ti jānissasīti“ codetuṃ imaṃ gātham āha:

Littam paramena tejasā
 gilam akkhaṃ puriso na bujjhatī,
 gila re gila⁴ pāpadhuttaka⁵,
 pacchā te kaṭukam⁶ bhavissatīti. 90.

Tattha littam⁷ makkhītam rakkhītam, paramena tejasā ti uttamatejasā-
 pannena halāhalavisena, gilam ti gilanto, akkhaṃ āgukam⁸, na bujjhatīti
 ayam me gilato idan nāma karissatīti na jānāti, gila re ti gilāhi ara, gila⁹ ti
 puna pi codento vadati, pacchā te kaṭukam¹⁰ bhavissatīti imasmimhe te
 akkhe galite etam viṣaṃ tikkhaṃ bhavissatīti aha.

Bodhisattassa kathentass¹¹ eva kathentass¹² eva¹³ visavegena
 mucchito akkhini parivattetvā khandhaṃ nāmetvā pati. Bodhi-
 satto „*idāni ‘ssa jīvitadānaṃ dātum vattatīti*“¹⁴ osadhaparibhā-
 vitam vamanayogaṃ datvā vāmetvā sappimadhusakkharādayo
 khādāpetvā ārogaṃ¹⁵ katvā „*puna evarūpaṃ mā kāsīti*“ ovaḍitvā
 dānādini puññaṃ katvā yathākammaṃ gato.

Sattā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā „*bhikkhave apaccavekkhi-*
taparibhogā nāma apaccavekkhitvā kutavisaṃparibhogasādisso hotīti“ vaṇṇa
 jātakaṃ samodhānesi: „*Tadā paṇḍitadhutto ahaṃ eva āhoasmi*“.

Kūṭadhurto paṇ¹⁶ ettha na kathiyasi, yathā c¹⁷ ettha evaṃ sabbattha yo paṇa
 imasmimhe kāle na paññāyati so na kathiyasi- eva¹⁸ ti. Littajātakaṃ.

¹ C² paṇ, read paṭṭan (Trenckner). ² so both MSS. ³ both MSS. kiṇamā-

⁴ both MSS. -maṇḍalaṃ. ⁵ C² omits gila. ⁶ C² pāpadhutta. ⁷ C² -kam.

⁸ C² āgukam. ⁹ C² gū-. ¹⁰ so both MSS. ¹¹ C² vaddhatīti. ¹² C² ārogaṃ.

2. Mahāsāraṅgātaka.

Ukkatthe sūram icchantīti. Idam Satthā Jetavane viharanto āyasmantam Ānandaṃ ārabhha kuthesi. Ekasmim samaye Kosalarāṇo itthiyo cintayimso: „Buddhuppādo nāma dullabho, tathā munussapaṭilābho paripuṇṇāyatanaṃ ca, mayaṃ ca imaṃ ca¹ dullabham khaṇasamavāyaṃ labhivāpi attano ruciya vihāraṃ gantvā dhammaṃ vā sotum pūjam vā katum dānaṃ vā dātum na labhāma, mañjūśāya pakkhittā² viya vaśāma. raṇṇo kathetvā ambhakaṃ dhammaṃ desetuṃ anuechavikam ekam bhikkhūṃ pakkosāpetvā tassa santike dhammaṃ soṇṇāma, tato yam sakkhissāma tam gaṇhissāma, dānādini puññāni kariṇāma, evaṃ no ayaṃ khaṇapaṭilābho saphalo bhavissatīti“ tā sabbāpi rājānaṃ upasamkamitvā attanā cintitakāraṇaṃ kathayimso. Rājā „sādhū“ ti sampajicchi. Ath ekadivasaṃ uyyānakīlaṃ kīṭu-kāmo uyyānapālaṃ pakkosāpetvā „uyyānaṃ soḍhehīti“ āha. Uyyānapālo uyyānaṃ soḍhento Satthāraṃ aṇṇatarasimāṃ rukkhamaḷe uṇṇam divā raṇṇo santikaṃ gantvā „suddham dera uyyānaṃ, api c’ettha aṇṇatarasimāṃ rukkhamaḷe Bhagavā uṇṇāno“ ti āha. Rājā „sādhū samma, Satthu santike dhammaṃ pi soṇṇāma“ ti alaṃkatarathaṃ abhiruyha uyyānaṃ gantvā Satthu santikaṃ agamāsi. Tasmā ca samaye Chattapāni nāṃ eko anāgāmiupāsako Satthu santike dhammaṃ sunamāno nisīdo hoti. Rājā taṃ divā āsaṃkamāno muhuttamā tathā puna „sac“ āyaṃ pāpako bhavēyya na Satthu santike nisīditvā dhammaṃ soṇṇēyya, apipakena iminā bhavitabban“ ti cintetvā Satthāraṃ upasamkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Upāsako Buddhagāruvena raṇṇo paccuttūhānaṃ vā vamlanaṃ vā na akāsi, tena assa rājā anattamaṇo ahoi. Satthā tassa anattamanabhāvaṃ ūtvā upāsakassa guṇaṃ kuthesi: „ayaṃ mahārāja upāsako bahussuto āgatāgamo kāmese vitarāgo“ ti. Rājā „na iminā orakena bhavitabban yassa Satthā guṇaṃ vaṇṇetīti“ cintetvā „upāsaka raḍeyyāsi yena te attho“ ti āha. Upāsako „sādhū“ ti sampajicchi. Rājā Satthu santike dhammaṃ sutvā Satthāraṃ padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. So ekadivasaṃ upāsakaṃ bhuttapātaraṇaṃ chattam adāya Jetavanam gacchantam divā pakkosāpetvā evaṃ āha: „tvaṃ kira upāsaka bahussuto, ambhakaṃ ca itthiyo dhammaṃ sotukāma c’era ugghatukāma ca, sādhū vaṃ³ assa sace tānaṃ dhammaṃ vāceyyāsi“. „Dera gihinaṃ⁴ nāma

¹ so both MSS. ² C^o pakkhittam. ³ C^o gihitah.

rājantepure dhammaṃ desetuṃ vā vācetuṃ vā na paṭirūpanaṃ, ayyāsaṃ
 eva paṭirūpanaṃ¹ ti. Rājā „saccaṃ esa² vadaṭṭi“ taṃ uyyojetvā itthiyo
 pakkosāpetvā „bhaddo ahaṃ tumbhakaṃ dhammaḍḍesuṇṇatthāya ca dham-
 maṃ vāsesuṇṇatthāya ca Satthu santikaṃ gantvā ekam bhikkhuṃ
 yācāmi, asītiyā mahāsāvakesu katarāṃ yācāmi“ āha. Tā sabhā
 mantetvā dhammabhaṇḍāgāriyaṃ Anandattheraṃ eva rocesuṃ. Rājā
 Satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisīso evaṃ āha:
 „bhante, ambhakaṃ gehe itthiyo Anandattherassa santike dhammaṃ
 sotuṃ ca uggaṇhituṃ ca icchanti, sādhu vat³ assa sace ambhakaṃ gehe
 dhammaṃ deseyya c'⁴ eva vāceyyācīti⁵. Satthā „sādhu“ ti sampa-
 ṭicchitvā therāṃ ānāpesi. Tato paṭibhāya raṇṇo itthiyo therassa santike
 dhammaṃ sunanti c' eva uggaṇhanti ca. Ath⁶ ekadivasaṃ raṇṇo
 cūḷamaṇi nattho. Rājā tassa natthabbhāvaṃ sutvā amacce ānāpesi:
 „sabbe antovaḷaṇṇajananusso gahetvā cūḷamaṇiṃ āharāpetthā“ ti.
 Amaccā mātuḡāme ādīṃ katvā cūḷamaṇiṃ paṭipucchantaṃ adivā mahā-
 janaṃ kilmenti. Taṃ divasaṃ Anandatthero rājanivesanaṃ parivitho.
 Yathā tā itthiyo pubbe therāṃ divā va paṭṭhatutthā dhammaṃ supanti
 ca uggaṇhanti ca tathā akatvā sabhā domanassappattā va ahesuṃ.
 Tato therena „kasmā tume uja evarūpā jātā“ ti pucchitā evaṃ
 āhāsu: „bhante raṇṇo cūḷamaṇiṃ pariyesāma“ ti amaccā mātuḡāme
 upādāya antovaḷaṇṇajanaṃ kilmenti, na jānāma kassa kiṃ bhaviṣṣaṃ,
 ten' amha domanassappattā⁷ ti. Thero „mā cintethā“ ti tā samassāse-
 tvā raṇṇo santikaṃ gantvā paṇṇatīlāsane nisiditvā „maṇi kīra te mahā-
 rāja nattho“ ti pucchī. „Aha bhante“ ti. „Asakkhi pana tuṃ
 āharāpetuṃ“ ti. „Bhante sabhaṃ antojanaṃ gahetvā kilmento pi na
 sakkomi āharāpetuṃ“ ti. „Mahārāja mahājanaṃ akilametvā va
 āharāpūḷāyo atthi“ ti. „Kataro bhante“ ti. „Piṇḍadānaṃ mahārāja“
 ti. „Katarapiṇḍadānaṃ bhante“ ti. „Mahārāja yuttakesu ānāhā
 atthi te gahetvā ekekassa ekekam piḷḷapiṇḍam⁸ vā mattikapiṇḍam
 vā datvā imāṃ paccūsakāle āharitvā asukaṭṭhāne nāma pādetthā⁹ ti
 vattabhaṃ, yena gahito bhaviṣṣati so tasmīṃ pakkāṭṭetvā āharissati,
 sace paṭhamadivase yena¹⁰ pātentī ice-etāṃ kusaṇaṃ, noco pātentī
 dutiyadivase pi tatiyadivase pi tath' eva kātābhaṃ, evaṃ mahājano ca
 na kilamissati maṇiṃ ca labhissanti¹¹ evaṃ vatvā thero agamāsi.
 Rājā vuttanāyen¹² eva tayo divase dāpesi, u' eva maṇiṃ āharīsu.

¹ Cā eva. ² so both MSS. Instead of vāceyya cā 'ti? ³ so both MSS.
 Instead of palāla-? ⁴ both MSS. -asutīti.

Thero tatiyadivase āgantvā „kiṃ mahārāja pāṭito maṇiṇi“ pucchi.
 „Na pāṭenti bhante“ ti. „Tena hi mahārāja mahātulasamīm¹ ōeva
 paṭicchannatthāne mahācālin² tthapāpetvā udakassa pūrāpetvā sāṇin³
 parikkhipāpetvā⁴ ‘sabbe antovaḷaṇṇanamussā ca itthiyo ca uttarāsāṅ-
 gum katvā ekaṃ anto sāṇin⁵ pavasiṭvā kattham dhevittvā āgacchatu’
 ‘ti vadehīti“ thero imam upāyaṃ ācikkhittvā pakkāmi. Rājā tathā
 kāresi. Manicoro cintesi: „dhammahhaṇḍāgūriko imam adhikaraṇam⁶
 ādāya maṇim adassetvā na osakkhasiṭi⁷ aṭṭhānam etam pāṭetum dām
 vattatiṭi“ maṇim paṭicchannam katvā ādāya anto sāṇin⁸ pavasiṭvā cūṭiyam⁹
 pāṭetvā¹⁰ nikkhami. Sabbesaṃ nikkhantakāle udakam chaḍḍetvā maṇim
 addasaṃsu. Rājā „theram nissāya mahājānam aḷametvā va me maṇi
 laddho“ ti tussī. Antovaḷaṇṇanamussāpi „theram nissāya mahāḍak-
 khato mutt¹¹ amhā“ ti tussīmaṃ. „Therasāṇṇbhārena raṇṇo cūṭamam
 laddho“ ti therasāṇṇbhāro sakalanagare o¹² eva bhikkhusaṅge ca
 pākato jāto. Dhammasabbhāyaṃ sammisimā bhikkhū therassa guṇam vaṇ-
 nayimsu: „āvuso Anandatthero attano bahussutatāya paṇḍocceṃ upāyaku-
 salatāya mahājānam aḷametvā upāyen¹³ eva raṇṇo maṇim dassetiṭi“.
 Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave starahi kathāya sammisimā“
 ti pucchittvā „imāya nāmā“¹⁴ ti vutte „na bhikkhave idāni Ananden¹⁵
 eva¹⁶ parahatthagatam bhaṇḍam dassitam, pubbe pi paṇḍitā mahājānam
 aḷametvā upāyen¹⁷ eva tīrochānahatthagatabhāṇḍakam dassayimsu“
 ‘ti vatvā attam āhāri:

Attā Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjam kārente
 Bodhisatto sabhasippe nipphattim patto tass’ eva amacco
 ahoṣi. Ath’ ekadivasaṃ rājā mahantena parivārena uyyānam
 gantvā vanantarāni vicaritvā udakakilaṃ kilītukāmo maṃgala-
 pokkharāṇaṃ otaritvā itthāgāram pi pakkosi. Itthiyo attano
 sisūpagagivāpagādini abharāṇāni oṃuñcitvā uttarāsāṅge pakkhipi-
 tvā samuggapitṭhesu tthapetvā dāsiyo paṭicchāpetvā pokkharāṇaṃ
 otarīmaṃ. Ath’ ekā uyyānamakkatī¹ sikkhantare nisinnā devim
 piḷandhanāni² oṃuñcitvā uttarāsāṅge pakkhipitvā samuggapitṭhesu
 tthapayamānaṃ³ disvā taasā muttāhāraṃ piḷandhitukāmā⁴ hutvā

¹ C^o madātalaṃmīm. ² C^o adhikāra-. ³ both MSS. sāṇin. ⁴ C^o pāpetvā.

⁵ C^o ānandovara, C^o ānandovassa corr. to -dovassa. ⁶ so both MSS. ⁷ both MSS. tthapiya-.

dāsiyā pamādaṃ olokayamānā nisīdi. Dāsi pi rakkhamānā tahaṃ tahaṃ olokadhāma¹ nisinnā yeva pacaḷāyitum ārabhi. Makkaṭṭi² tassā pamādabbhāvaṃ siatvā vātavegena otaritvā mahā-muttāhāraṃ gīvāya paṭimuñcitvā vātavegena uppatitvā sākhan-tare nisiditvā aññasaṃ makkaṭṭinaṃ dassanabbhayaena ekasmiṃ susiraṭṭihāne ṭhapetvā upasantūpasantā³ viya taṃ rakkhamānā nisīdi. Sāpi kho dāsi pabujjhivā muttāhāraṃ apassanti kampa-mānā aññaṃ upāyaṃ adisvā „puriso deviyā muttāhāraṃ gahetvā palāto“⁴ ti mahāviraṃ viravi. Ārakkhamanassā tato tato sannipatitvā tassā vacanaṃ sutvā rañño ārocayāsu. Rājā „coraṃ gaṇhathā“⁵ ti āha. Purisā uyyānā nikkhamitvā „coraṃ gaṇhathā“⁶ ti ito c⁷ ito olokenti. Ath⁸ eko jānapado balikāraka-puriso taṃ saddaṃ sutvā kampamāno palāyi. Taṃ disvā purisā „ayaṃ coro bhavissati“⁹ anubandhitvā taṃ gahetvā pothetvā „are dūtṭhacora evaṃ mahāsāraṃ nāma piḷandhanaṃ“¹⁰ avaharissasati¹¹ parihaṃsu. So cintesi: „sac¹² āhaṃ ‘na gaṇhā-mi’ vakkhāmi ujja me jīvitam n¹³ atthi, pothenta yeva maṃ māressanti, sampatichhāmi naṃ“¹⁴ ti so „āma sāmi gahitaṃ me“¹⁵ ti. Atha naṃ¹⁶ bandhitvā rañño santikaṃ nayāsu. Rājāpi naṃ pucchi: „gahitaṃ te mahāsārapīḷandhanaṃ“¹⁷ ti. „Āma devā“¹⁸ ti. „Idāni naṃ kahaṃ“¹⁹ ti. „Deva mayā mahāsāraṃ nāma mañcapīṭham pi na dītṭhapubbaṃ, seṭṭhi pana maṃ mahāsārapīḷandhanaṃ²⁰ gaṇhāpesi, so ‘haṃ gahetvā va tassa adāsiṃ, so naṃ jānāti“²¹. Rājā seṭṭhiṃ pakkosāpetvā „gahitaṃ te imassa hatthato mahāsārapīḷandhanaṃ“²² ti pucchi. „Āma devā“²³ ti. „Kahaṃ taṃ“²⁴ ti. „Purohitassa me dinnam“²⁵ ti. Purohitaṃ pi pakkosāpetvā tath²⁶ eva pucchi. So pi sampatichhitvā „gandhabbassa me dinnam“²⁷ ti āha. Taṃ pi pakkosāpetvā „purohitassa te hatthato mahāsārapīḷandhanaṃ²⁸ gahitaṃ“²⁹ ti pucchi. „Āma devā“³⁰ ti. „Kahaṃ“³¹ ti. „Kilesavasena me

so both MSS. instead of olokayamānā? ² C² -ti. ³ C² upasantu-. ⁴ C² palayato. ⁵ so both MSS. ⁶ both MSS. -hassasati. ⁷ both MSS. taṃ? ⁸ C² taṃ.

vannadāsiyā dinnan¹ ti. Tam pi pakkosāpetvā pucchī. Sā „na gahāmīti“ āha. Ne² pañca jane pucchantānaṃ suriyo atthaṃ gato. Rājā „idāni vikālo jāto, eva jānissamā“³ ti pañca jane amaccānaṃ datvā nagaraṃ pāvīsi. Bodhisatto cintesi: „idam piḷandhanaṃ⁴ antovaḷaṇṇe natthaṃ, ayaṃ⁵ ca gahapatiko bahivaḷaṇṇe, dvāre pi balavaḍṛakkho, tasmā antovaḷaṇṇanakānaṃ pi taṃ gahetvā palāyitum na sakkā, evaṃ n⁶ eva bahivaḷaṇṇanakānaṃ na anto nyyāne vaḷaṇṇanakānaṃ gahanāpāyo dissati, imiṇā duggatamanusseva ‘setthiṃ me dinnan’ ti kathentena attano mokkhatthāya kathitaṃ bhavissati, setthināpi ‘purohitaṃ me dinnan’ ti kathentena ‘ekato hutvā piṭṭharissamā’⁷ ti cintetvā kathitaṃ bhavissati, purohitenāpi ‘gandhabhassa me dinnan’ ti kathentena ‘bandhanāgāre⁸ gandhabbaṃ nissāya sukkena vasissamā’⁹ ti cintetvā kathitaṃ, gandhabbenāpi ‘vannadāsiyā me dinnan’ ti kathentena ‘anukkagghito gamissāmīti’¹⁰ cintetvā kathitaṃ bhavissati, imehi pañcāhi pi acorehi bhavitabbaṃ, nyyāne makkaṭṭa bahū, piḷandhanaena¹¹ ekissā makkaṭṭiyā hatthe āruḷhena bhavitabbaṃ“ ti so rājānaṃ upasamkamitvā „mahārāja, core amhākaṃ niyyādethe, mayāṃ taṃ kiaccāṃ sodhessāmā“ ti āha. Rājā „sādu pandita, sodhehīti“ tassa niyyādesi. Bodhisatto attano dāsapurise pakkosivā „te pañca jane ekasiniṃ ōeva thāne vasāpetvā samantā ārakkhaṃ katvā kannaṃ datvā yaṃ te aññamaññaṃ kathenti taṃ mayhaṃ ārocethā“ ti vatvā pakkāmi. Te tathā akamsu. Tato manussānaṃ sannisinnavelāya setthi taṃ gahapatikaṃ āha: „are duttāgahapatika, taya ahaṃ mayā tvaṃ kahaṃ dūtthapubbo, kadā te¹² mayhaṃ piḷandhanaṃ¹³ dinnan“ ti āha. „Sāmi mahāsetthi, ahaṃ mahāsāraṃ nāma rukkasārapādakaṃ maḍcapiṭṭhakaṃ pi na jānāmi, taṃ nissāya pana mokkhaṃ labhis-sāmīti evaṃ avacāmi, mā me kujja sāmiti“¹⁴. Purohito pi

¹ so both MSS. ² O^a ayaṃ. ³ O^a -nāgareva. ⁴ both MSS. gavi. ⁵ both MSS. na. ⁶ O^a -nāgareva. ⁷ both MSS. gavi. ⁸ both MSS. na.

setthim āha: „mahāsetthi tvaṃ iminā attano adinnakam eva mayham katham adāsīsi“. „Mayam pi dve issarā ambhakkam ekato hutvā thitakāle kammaṃ khippam nippajjissatīti¹ kathesin“ ti. Gandhabbo pi purohitam āha: „brāhmaṇa kadā tava mayham piṇḍhanam² dinnan“. „Ahaṃ tam nissāya vasaṇat-thāne sukham vasissāmīti³ kathesin“ ti. Vappadāsi pi gandhabham āha: „are dutthagandhabba, ahaṃ kadā tava santikam gatapubbā tvaṃ vā mama santikam āgatapubbo, kadā mayham piṇḍhanam⁴ dinnan“ ti. „Bhagini⁵, kimkāraṇaṃ kujjhāsi, ambhesu pañcasu ekato vasantesu gharāvāso bhavissatī, anuk-kanthamānā sukham vasissāmā⁶“ ti kathesin“ ti. Bodhisatto payojitamānussānam santikā nam katham sutvā tesam tatvato accebhāvaṃ ūtvā „makkaṭṭiya gahitapiṇḍhanam⁷ upāyen⁸ eva pāṭessāmīti“ bhendumayāni bahūni piṇḍhanāni⁹ kāretvā uyyāne makkaṭṭiya gāhāpetvā hatthapādāgīvāsu bhendupiṇḍhanāni¹⁰ piṇḍhāpetvā¹¹ vissajjesi. Itarā makkaṭṭi piṇḍhanam¹² rakkhamaṇā¹³ uyyāne eva ulādi. Bodhisatto manusse āpāpesi: „gacchatha tumhe, uyyāne sabbamakkaṭṭiya upadhāretha, yassā tam piṇḍhanam¹⁴ passatha tam uttāsetvā piṇḍhanam¹⁵ gaṇbathā“ ti. Tāpi kho makkaṭṭiya „piṇḍhanam¹⁶ so laddhan“ ti tuttha-hatthā uyyāne vicarantiyo tassā santikam gantvā „passatha ambhakkam piṇḍhanam¹⁷“ ti āhamsu. Sā makkhāni usahamānā „kim iminā bhendupiṇḍhanena¹⁸“ ti muttāhāram piṇḍhitvā¹⁹ nikkhami. Atha nuṃ te purisā disvā piṇḍhanam²⁰ chaḍḍāpetvā āharitvā Bodhisattassa adāhsu. So tam adāya raṇṇo dassetvā „idaṃ te deva piṇḍhanam²¹, te panca pi acorā, idaṃ pana uyyāne makkaṭṭiya ābhatan“ ti āha. „Katham pana te paṇḍita makkaṭṭiya battham ārūhābhāvo nāto, katham te gahitan“ ti. So sabbam ācikkhi. Rājā tutthamānaso „saṃ-

¹ both MSS. -ssatīti. ² so both MSS. ³ both MSS. -pi. ⁴ C¹ -pi, C² -pi.

⁵ C² makkaṭṭiya so makkaṭṭiya ābhatan.

gāmaaisādisu nāma sūradāyo icchitabbā hotīti" Bodhisattassa
thutim karonto imaṃ gātham āha:

Ukkatthe sūram icchanti mantisū akutūhalaṃ
piyaṃ ca annapānamhi atthe jāte ca paṇḍitaṃ ti. 91.

Tattha ukkatthe ti upakatthe nibbato bülle¹ satigāme sampahāra
vattamāno ti atthe, sūram icchanti² asanyāpī matthake patamānāya
apalāyitvā sūram icchanti, tasmān āhase evārūpo satigāmayodho patitthetabbo
hoti, mantisū akutūhalaṃ ti kattaḥkātābbaṃ kiccaṃ sammantanaḥkāle
uppanne mantisū yo akutūhale avāḥaṃvāso mantam na bhindati taṃ icchanti,
tādiso teṇa thānesu patitthetabbo hoti, piyaṃ ca annapānamhi³ madhura
annapāne paccuparibhite saba⁴ paribbujjasetthāya piyapuggalaṃ patthenti,
tādiso tasmān kāle patitthetabbo hoti⁵, atthe jāte va⁶ paṇḍitaṃ ti atthe-
gambhīre dhammagambhīre kāmūcīd'eva kārāpe vā paṇḍe vā uppanne paṇḍi-
taṃ vicakkhaṇaṃ icchanti, tathārūpo hi tasmān samaye patitthetabbo hoti.

Evam rājā Bodhisattaṃ vappetvā thometvā ghanavassam
vassanto mahāmegho viya sattahi ratachehi pūjetvā tass' ovaḍe
thatvā dānādini puññāni katvā yathakammam gato.

Satthāpi imaṃ dhammadessanaṃ āharitvā therassa guṇaṃ kathetvā
jūtakam samudhānesi. „Taḍā rājā Anando ahoṃ, paṇḍitaṃmacco pana
aham evā" ti. Mahāsārajātakaṃ.

3. Vissāsabhojanajātaka.

Na vissase avissutthe ti. Imaṃ Satthā Jetavane vi-
haranto vissāsabhojanaṃ ārabbhā kathesi. Tasmān hi kira
samaye yebhuyyena bhikkhū „mātaraṃ no diṇnaṃ, pītaraṃ no diṇnaṃ,
bhūtarā bhaginīyā cullamātaraṃ cullapītaraṃ mātuleṣu matulānīyā diṇnaṃ,
andhakam gihikāle¹ pi ete dātum yuttarūpā cā" ti ōṭīti diṇne cat-
tāro paccaye vissatthā hutvā apaccarekkhīvā paribbujjanti. Satthā
taṃ kārṇam ōtvā „bhikkhūnaṃ dhammadessanaṃ kātum vattatīti"
bhikkhū² sannipātāpetvā „bhikkhave bhikkhūnaṃ nāma ōṭīti pi

¹ C^o bāhā. ² C^o sakk. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. gihī-. ⁵ both MSS.
bhikkhū.

aññātihi pi dinnake cattāro paccayo paccavekkhitvā va paribhogō kātabbo, apaccavekkhitaparibhogam katvā hi kālam kurumāno bhikkhu yakkha-petaattabhāvato na muccati. apaccavekkhitaparibhogō nān' esa visaparibhogasaddiso, visam hi viśāśikena dinnakam pi avissāsikena dinnakam pi māreti yeva, pubbe pi viśāsetena dinnavisam paribhūñjitvā jīvitakkhayaṃ pattā¹ ti vatvā atītaṃ āhāri:

Attīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhavo setṭhi ahoṣi. Tass' eko gopālako kiṭṭhasambādhasamaye² gāvo gahetvā araṇṇiṃ pavisitvā tathā gopallikaṃ katvā rakkhanto vasati³ setṭhino ca kālena kālam guraṃsaṃ āharati⁴. Ath' assa gopallikāya avidūre siho nivāsaṃ gaṇhi. Gāvīnaṃ sihasantāseṇa milātānaṃ khīraṃ mandaṃ ahoṣi. Atha naṃ ekadivasam sappiḥ ādāya āgataṃ setṭhi pucchi: „kin nu kho samma gopālaka mandaṃ sappīti“. So taṃ kāraṇaṃ ācikkhi. „Atthi pana samma tassa⁵ sihasa katthaci paṭibaddho“ ti. „Atthi 'ssa sāmi ekāya migamātukāya saddhiṃ saṃsaggo“ ti. „Sakkā pana taṃ gāhāpetun“ ti. „Sakkā sāmiti“. „Tena hi taṃ gahetvā tassā nalāṭato paṭṭhāya sarīre lomāni visena punappuna rajitvā sukkhāpetvā dve tayo divase atikkamitvā taṃ migamātukaṃ vissajjehi, so tassā siṃhena sarīraṃ lehitvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇissati, ath' assa cammanakhadāthā⁶ c' eva vasaṃ ca gahetvā āgaccheyyā-sīti“ halāhalavisam datvā uyyojesi. Gopālako jālaṃ khipitvā upāyena taṃ migamātukaṃ gaṇhitvā tathā akāsi. Siho taṃ diṣvā va balavasinehena tassā sarīraṃ lehitvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Gopālako pi cammāḍḍhi gahetvā Bodhisattassa saṃti-kam agamāsi. Bodhisatto taṃ kāraṇaṃ űatvā „paresu siṃhe nāma na kātabbo, evaṃ balasampanno pi siho migarājā kilesavasena saṃsaggaṃ nissāya migamātukāya sarīraṃ lehento visaparibhogam katvā jīvitakkhayaṃ patto“ ti vatvā sampatta-parisāya dhammaṃ desento imaṃ gāthaṃ āha:

¹ C¹ dīṭha-. ² C² vaddi. ³ C³ āhariti. ⁴ C⁴ nassa. ⁵ both MSS. -nakhi-.

Na vissase avissatthe, vissatthe pi na vissase,
vissāsā bhayam anveti sīham va migamātukā ti. 92.

Tatthāyaṃ samkhepattho: yo pubbe sūhāyo attani avissattho ahoṃ tasmān
avissatthe yo pubbe pi nibbhāyo attani vissasāko yeva tasmān vissatthe pi na
vissase n' eva vissāsāṃ kareyya, kinkāraṇā: vissāsā bhayam anveti yo hi
mitte pi amitte pi vissāso tato bhayam eva āpocchati, katham: sīham va
migamātukā yathā mittasanthavavaseṇa katavissasāya migamātukāya suttikā
sihassa bhayam anveten upagataṃ sampattan ti attho, yathā ca¹ vissāsavaseṇa
sīham migamātukā anvetā upagatā ti attho.

Evam Bodhisatto sampattaparisāya dhammān desetvā
dānādini puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imam dhammadessanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā setthi² aham eva ahosi“ ti. Vissāsabbhojanajātakam.

4. Lomahamsajātaka.

Setatto soṇito ti. Idam Satthā Vesālīyaṃ upanissāya
Pāṭikārāme viharanto Sunakkhattam ārabbhā kathesi. Ekas-
miṃ hi samaye Sunakkhatto Satthu upatthāko³ hutvā pattacivarum
ādāya vicaramāno Korakkhattiyaassa dhammān rocento Dasabalaassa
pattacivarum niyyādetsvā Korakkhattiyam nissāya tassa Kālakaṇṇaka-
asura-yoniyam nibbattakāle gāhi hutvā „n' atthi samapassa Gotamassa
uttarimanassadhammo alamariyaññāgaddassanavisseso, takkapiyāhatam⁴
samapā Gotamo dhammān deseti vīmaṇsūncucaritaṃ sayāmapatibhānam⁵,
yassa ca khy-āssa atthāya dhammo desito so na niyyāti takkarassa⁶
sammādukkhakkhayāyā“ ti Vesālīyaṃ tiṇṇam pākārānam antare
vicaranto Satthu avappaṃ bhāsati. Athāyasmā Sāriputte piṇḍāya
caranto tassa evam avappaṃ bhāsantassa sotvā piṇḍapātipatikkanto
tam attham Bhagavato ārocesi. Bhagavā „kodhano Sāriputta Su-
nakkhatto moghapuriso, kodhāvasen' evam āha, kodhāvasenāpi 'so na'
niyyāti takkarassa⁷ sammādukkhakkhayāyā“ ti vadanto ajānūtva pi
mayham guṇam eva bhāsati, na kho pana so moghapuriso mayham

¹ both MSS. cā. ² C^o mahāsetthi. ³ both MSS. upatthāno. ⁴ C^o -yāhatam.
⁵ C^o pati. ⁶ C^o niyyānītakkarassa, C^o niyyānītakkarassa. ⁷ both MSS. omitt na.
⁸ C^o niyyānītakkarassa, C^o niyyānītakka-.

gunam jānāti, mayhaṃ hi Sāriputta eha abhiññā nāma atthi, ayaṃ pi me uttarimanussadhammo va, dāsa balāni atthi, caturessārajaññaṃ atthi, catuṣyoniparicchedakāññaṃ atthi, pañcagatiparicchedakāññaṃ atthi, ayaṃ pi me uttarimanussadhammo va, evaṃ uttarimanussadhammasamannāgataṃ; pana maṃ yo evaṃ vadēyya 'n' atthi samānassa Gotamassa uttarimanussadhammo' ti so taṃ vācaṃ appabāya taṃ cittaṃ appahāya taṃ dīṭṭhiṃ apatthasajjitrā yathābhutaṃ nikkhiṭṭa evaṃ niraye" ti evaṃ attano vijjamaññaṃ uttarimanussadhammassa gunam kaṭheṭvā „Sunakkhatto kira Sāriputta Korakkhattiyassa dukkarakārikāya micchātape pasanno, micchātape pasānto na pana mayi eva pasāditam vaṭṭati, ahaṃ ito ekanavutikappamatthake 'atthi nu kho ettha saro' ti bahirakamicchātapaṃ vimaṃsanto caturāṅgasamannāgataṃ brahmacariyavāsam vasiṃ, tapassī sudam homi paramatpassi, lōkko sudam homi paramalōkko, jeguechi sudam homi paramajjeguechi, pavivitto sudam homi paramavivitto" ti vatrā therena yācito atītaṃ āhāri:

Attie ekanavutikappamatthake Bodhisatto „bahirakatapaṃ vimaṃsissāmi" ājivikapabbajam pabbajitvā acelako ahoṣi rajojaliko, pavivitto ahoṣi ekavihārī, manusse divā migo viya palāyi, mahāvikaṭabhojano ahoṣi macchakagomayādini' paribhuñji. Appamādevihārattāya araṇṇe ekasmiṃ bhimsanake vanasande viḥāsi, tasmīṃ viharanto' himavātasamaye antaraṭṭhake' rattim vanasandā nikkhamitvā abbhokāse viharitvā suriye uggate vanasandam pavisati, so yathā rattim abbhokāse himodakena tinto tath' eva divā vanasandato paggharantehi odakabindūhi temayi, evaṃ ahorattam sītadukkham anubhoti. Gimhānam pana pacchime māse divā abbhokāse viharitvā rattim vanasandam pavisati, so yathā divā abbhokāse ātapena parijāhappatto tath' eva rattim nivāte vanasande parijāham pāpuṇāti, sarīrā sedadhārā¹ muccanti. Ath' assa pubbe assutapubbā ayaṃ gāthā paṭibhāsi:

Sotatto² soṣitto eko bhimsanake vane

naggo na c' aggim āsino asanāpasuto munīti. 93.

¹ C^o vacchika-. ² both MSS. -te. ³ so both MSS. ⁴ add ahaṃ?

Tattha so satto ñ sūriyasaṇṭāpema sūratto, so satto ti bhikkhūkaṇa sūratto
sūrihu sūratto, eko bhikkhūkaṇa vane ti yattha pavittābhāvaṃ yebhuyyena lomāni
bhikkhūni tathirūpe bhikkhūkaṇa vanasāse eko adutiyo va aheso ti dīpeti.
naggo na caggimāveṇa ti naggo ex na ex aggin asino ti, tathā ātana
piyyamāno pi s' eva nivāsaṇa¹ pāpānaṃ² vā adiyāti va aggin āgamaṃ nīdāni
ti dīpeti. saṇṇāpasūto ti aśrahamaṇariyo pi tesuññi brahmacariyaṇiññi hutvā
brahmacariyaṃ c' ev' etam soṇa sa gassasi va upāyo brahmalokassa³ 'ti evaṃ
tāya brahmacariyasaṇṭāpe pasūto amuyutto nassukkaṃ āpamaṃ aheso ti dasseti,
moniti moni⁴ lko esa monatthāya paṭipanno, evaṃ lokena sambhāvito aheso
ti dīpeti.

Evam caturaṅgasamaṇāgataṃ pana brahmacariyaṃ caritvā
Bodhisatto maraṇakāle upatthitāṃ nīrayanimittaṃ diṣvā „idaṃ
vata samādānaṃ nīratthakaṃ“ ti ātāvā taṃ khapaṃ āeva taṃ
laddhiṃ bhinditvā sammādiṭṭhiṃ gahetvā devaloke nibbatti.

Satthā imam dhammaḍḍasaṇṇā āharitvā jātakam samodhānesi:
„ahaṃ tena samayena so ājiviko aheso“ ti. Lomahamaṇā-jātakam.

5. Mahāsudassana-jātaka.

Aniccā vata saṃkhārā ti. Idam Satthā parinibbāsaṇaṃ
nīpanno Anandattathero sa „mā Bhagavā imasmiṃ khuddakanaga-
rako“ ti vacanaṃ ārabha kathesi. „Tathāgate Jeteraṇo viharanto
Sāriputtattthero kattikapuppamāya Nālagūmake jāto varako“ parinibbāyi.
Mahāmagallāno kattikamāsaṃ⁵ eva kāḷapakkhe uddhamāsiyaṃ, evaṃ
parinibbato aggasāvaka-yuge aham pi Kusinārūyaṃ parinibbāyissāmi⁶
anupubbeṇa cārikam cāramāṇo tattha gantvā yamaka-sālānaṃ antaro
uttarasāṇake nūṇake anuttāhāsaṃyāya nīpajji. Atha naṃ āyasmā
Anandattathero „mā bhante Bhagavā imasmiṃ khuddakanagarako viśame
ujjanḡalanagarako sikkhānagarako“ parinibbāyi, nūṇesaṃ ca⁷ Rājagahā-
nada mahānagarānaṃ anūntaraṇiṇiṃ Bhagavā parinibbāyati⁸ 'ti yāci.
Satthā „mā Ananda imam khuddakanagarakaṃ ujjanḡalanagarakaṃ⁹
sikkhānagarakaṃ ti vadehi, ahaṃ pubbe Sudassanaṃ kavattirājakāle
imasmiṃ nagare vaṇiṃ, tadā dvādasayojanikena ratanāpākāreṇa parikkhi-

¹ both MSS. nivāsaṇa. ² C¹ -pāru-. ³ so both MSS. ⁴ (C² utthāṇagala-, C³ has
has added sikkhānagarako, C⁴ omits this. ⁵ C² utthā-.

taṃ mahānagarāṃ ahoṣīti¹ vatvā therena yācīto atītaṃ āharanto Mahāsudassanaṃ² uttamaṃ kathesi.

Tadā pana Mahāsudassanaṃ³ dhammapāsādā oṭaritvā avidūre sattaratanaṃaye nālapane⁴ paññattasmiṃ kappiyamañcake dakkhiṇena passena anutthānaseyyāya nīpannaṃ diṣṣvā „imāni te deya caturāsītīnagarasahassāni Kusāvatarājadhāni-pamukkhāni, ettha chandani karohīti“ Subhaddādeviyā vutte Mahāsudassanaṃ „mā devi evaṃ avaca, atha kho ‘ettha chandani vinehi mā apekham akāṣīti’ evaṃ maṃ ovaḍā“⁵ ‘ti vatvā „kinkāraṇā devā“⁶ ‘ti pucchito „ajjāham kālakiriyaṃ karissāmi“⁷. Atha naṃ devi rudamānā akkhini puñchitvā kicchena kasirena tathā vatvā rodī paridevi, sesāpi caturāsītīsahassā itthiyo rodinṣu paridevinṣu, amaccādise pi eko adhivāsetuṃ nāsakkhi, sabbe pi rodinṣu. Bodhisatto alabhano⁸ „mā saddam akattha“⁹, sabbe nivāretvā devīm āmantetvā „mā tvaṃ devi rodī mā paridevi, tilaphalamatto pi hi saṃkhāro nicco nāma n’ atthi, sabbe aniccā bhedanadhammā evā“¹⁰ ‘ti vatvā devīm ovaḍanto imaṃ gātham āha:

Aniccā vata saṃkhārā uppāḍavayadhammino,
uppajjitvā nirujjhanti, tesam vūpasamo sukho ti. 94.

Tattha antevā vata saṃkhārā ti bhadda Subhaddādevi yattakā¹¹ kehiṇi paccayehi samāgantvā katā ānandhāyatanādāyo saṃkhārā sabbe te aniccā yeva nāma, etesu hi rūpeṃ anīceṃ¹² viññāṇeṃ antevā¹³ saṃkhāraṃ anīceṃ dhammā aniccā. yam kiñci saviññāṇasakavīññāṇakāṣā¹⁴ ratanam sabben tam anīceṃ eva tī soṭṭā vata saṃkhārā ti gaṇha, kasmā: uppāḍavayadhammino¹⁵ mīna sabbe h’ ete uppāḍadhammino¹⁶ c’ eva vayadhammino¹⁷ va uppajjanabhijjana-saṃkhārā yeva tasmiṃ aniccā ti¹⁸ vedittabbā, yasmā va antevā tasmiṃ uppajjitvā va nirujjhanti, uppajjitvā¹⁹ thitīm²⁰ jattvāpi²¹ nirujjhanti yeva, sabbe h’ ete nibbattamānā uppajjanti nāma bhijjāmānā nirujjhanti nāma, tesam uppāḍe²² eṭṭi yeva thitī²³ nāma hoti, thitīyā²⁴ eṭṭi yeva bhāngo nāma hoti, na hi anuppannassa thitī

¹ both MSS. -no. ² C¹ tathavane. ³ so both MSS. instead of “alāṇa bhāṇe?”

⁴ C¹ akattham, read: akatthā ti? ⁵ C¹ yattakā. ⁶ C² saviññāṇakā. ⁷ C¹ va-tvāpi. ⁸ C¹ yhi.

nāma, itthi¹ abbejjanakaṃ nāma atthi, itti sabbe pi sakkhārā tīni lakkhaṇāni paṭvā tattha tatthi² eva nirujjhanti. tasmā sabbe p' tme antoci khaṇṭhā itteri³ addhavi⁴ pabbhaṅgu⁵ catti⁶ samiri⁷ anaddhanti⁸ pāyāsi tīvakkūḥa⁹ nāsi¹⁰ tīvakkūḥa¹¹ theṇa māyāmaro¹² pho¹³ vassadi¹⁴, te¹⁵ bhaddhe Subhaddideti¹⁶ kassā¹⁷ sukhasā¹⁸ nāsi uppadesi, evaṃ pana gāha: tesā¹⁹ vūpassamo sukho sabbava²⁰ tavūpassamanato²¹ tesā²² vūpassamo nāma nibbīneci, tad ev' ekas²³ ekas²⁴, tato sukhas²⁵ nāma n' attheti.

Evam Mahāsudassano amatamahānibbānena desanākūṭam gahetvā avasesassāpi mahājānassa „dānam detha sīlam rakkhatha oposathakammam karoṭhā“ ti ovādam datvā devalokaparāyano ahoṣi.

Satthā imam dhammadessanam āharitvā jātakaṃ samodhāresi: „Tadā Subhaddādevi Rāhulamātā ahoṣi, pariṇāyaka²⁶ ratanam Rāhulo, sesupariā²⁷ Buddhapuriā²⁸. Mahāsudassano pana aham evā“ ti. Mahāsudassanajātakaṃ.

6. Telapattajātaka.

Samatittikaṃ anavasesakan ti. Idam Satthā Sumhharatthe Desakam nāma nigamam nissāya nūnatara²⁹ nimim³⁰ vassasāṇḍe viharanto Janapadakalyāṇisuttam ārabba³¹ kathesi. Tatra hi Bhagavā „seyyathāpi bhikkhave Janapadakalyāṇi Janapadakalyāṇi“ kho bhikkhave mahājanakāyo sannipāteyya, sā kho pan' assa Janapadakalyāṇi paramapā³² āvini³³ gite³⁴ Janapadakalyāṇi naccati³⁵ gāyati³⁶ kho bhikkhave bhīyyosomattāya mahājanakāyo sannipāteyya, aṭṭa³⁷ purisa āgaccheyya jivutukāmo amaritukāmo sukhakāmo dukkhapatikkūlo, tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ ‘ayan te ambho purisa samatittiyo telapatto antarena³⁸ ena³⁹ mā⁴⁰ āsamayaṃ antarena⁴¹ ena⁴² Janapadakalyāṇi⁴³ hāreṭabbo⁴⁴, purisa ca tam okkhattā⁴⁵ siko piṭṭhito piṭṭhito anubandhissati, yatth⁴⁶ eva nam⁴⁷ thokam pi choḍḍessasi⁴⁸ tatth⁴⁹ eva te sīram⁵⁰ pātesatiti⁵¹, tam⁵² kim mā⁵³ ānatha bhikkhave, api⁵⁴ eu⁵⁵ so purisa amuṃ telapattam⁵⁶ amanasikaritvā⁵⁷ bahiddhā⁵⁸ pamādam⁵⁹ āhareyyā⁶⁰ ti, „no h' etaṃ bhante“, „upamā⁶¹ kho my-āyaṃ bhik-

¹ C¹ pabbhaṅgu. ² both MSS. smi-. ³ C² -phena-, C³ -para-. ⁴ C⁴ nesi.

⁵ C⁵ tasmā. ⁶ C⁶ nesi. ⁷ both MSS. sabbavadiharu-. ⁸ C⁸ sāvittit(ā)?

⁹ both MSS. hāreṭabbo. ¹⁰ so both MSS. ¹¹ C¹¹ omits tan.

khare katā atthassa viññāpanāya. ayam ettha attho: sammattiyo telapatto ti kho bhikkhave kāyagatāy¹ etaṃ satiyā adhivacanam, tasmātiha bhikkhave evaṃ sikkhitabbam: kāyagatā vo sūti bhūvitā bhavissanti susamāraddhā, evaṃ hi vo bhikkhave sikkhitabbam² ti imasā Janapadakalyāṇisuttam sūttam ayyaṇṇam kathesi.

Tatrāyam sikkhepattho: Janapadakalyāṇiṃ janapadamhi kalyāṇi uttamā chasariradosarahitā pañcakalyāṇasamannagatā, sū hi yasmiṃ nātibhā nāṭṭassa uṇṭhāsi nāṭṭhū³ nāṭṭikā⁴ nāṭṭodasā⁵ atikkantā mānasaṃ vāṇaṃ appatā⁶ devavanasaṃ tasmā chasariradosarahitā, chaṭṭakalyāṇaṃ mānasaṃ mahānāṭṭikāṇaṃ atthikakalyāṇaṃ vāyakalyāṇaṃ ti bhoḥi pana paṇoshi kalyāṇaṃ samannagatā pañcakalyāṇasamannagatā nāma, tassa hi āgantukobbhāsikāsaṃ nāma u⁷ etthi, attano sarīrobhūsaṃ⁸ eva dvādasahatthe (hāsa) ākama karoti, piṇḍagu-samā⁹ vā hoti suvaṇṇasamā¹⁰ vā, ayam assā chaṭṭakalyāṇatā, cattāro paṇ¹¹ assā hattha-pādā mukhapariyoḍḍasā ca lakkhaṇakammasā¹² ti viya pavāratattakambhāsasūlasā hoti, ayam assā mānasaṃkalyāṇatā, viññānabhāpattānti mānasaṃ smuttatthāsa lakkha-
rasapūritāni viya muttatthāsa khirādhārasasūlasāni, ayam assā mahānāṭṭikāṇatā, dvāvintisa dantā suphasasūlā sudhotavajirapālā viya khāyati, ayam assā atthikakalyāṇatā, viññāsaṃsatthikāpi pana smānā soḷasaṃvassasūlasā viya hoti nibbātipattā, ayam assā vāyakalyāṇatā, paramapāsāvinī¹³ ettha pana pavavanam pavaso pavattati¹⁴ attho pasāro yeva pāsāvo paramo pavaso paramapāsāvo so assā atthi paramapāsāvinī, na ce ca gife ca uttamapavatti¹⁵ etthakiriya¹⁶, uttamam eva na ce na ce gitan ca gīyatiti vuttam hoti, aha puriso āgaccheyya¹⁷ ti na attano rūciyā āgaccheyya, ayam paṇ¹⁸ ettha adhippāgo: atth evam mahājana-majjhe Janapadakalyāṇiṃ na ce maṇḍāya sādhu sādhu ti sādhuṃkāreṇa āgūḷipotha-nena¹⁹ celakkhepen ca vattamāsaṃ tam pavattim eva rājābandhanāgārate ekaṃ purisaṃ pakkosāpatra nigaṇṇi bhinditvā samattisikāṃ supariṇṇaṇa telapattam tassa hatthe dātva ubhoḥi hattheṃ deḥam gāḷipetrā ekaṃ ashattham purisaṃ ādāpeti: etaṃ gahetvā Janapadakalyāṇiṃ samajjethānaṃ gaccha, yattā²⁰ eva o²¹ eva paṇḍam āgama ekaṃ pi telahindam chāḍḍeti tatthā²² ev²³ assa vīṇā chāḍḍa²⁴ ti, so puriso atth ukkhipitvā tam tajjento²⁵ tattha neḷi, so maranabhayena tajjito jīvitakāmatiya paṇḍavasaṇa tam amānākatvā ekaṃ pi akkhinī umāḍḍitvā tam Janapadakalyāṇiṃ na olokesi, evaṃ bhūṇapūbham ev²⁶ etaṃ vatthum, sutte pana²⁷ parikkappasaṇ²⁸ etaṃ suttaṃ ti veditabbam, upama²⁹ kho m³⁰ ayān ti ettha pana telapattassa tva kāyagatissitvā opemmasamāsaṇḍanaṃ katam eva, ettha pana rāja viya kammam deḥhabbam aṇi viya kīḷasā ukkhittākapurisa viya māro telapattahatthapurisa viya kāyagatissitvāko vipassakāyagāraṇo.

¹ both MSS. -kāy.² both MSS. -sāmā.³ C¹ uttamapavatti.⁴ C² so-⁵ sakiriya.⁶ C¹ -ti.⁷ C² -potha.⁸ both MSS. chinda.⁹ C¹ tajjanto.¹⁰ C² na.

vācāhi saṃgaṇhītvā 'kilantarūpā viya paññāyatha, idhāgantvā
 nisīditvā pāṇiyam pivitvā gacchathā' 'ti pakkosītvā āgatānaṃ
 āsanāni datvā attano rūpaññāyā vilāsehi palobhetvā kilesavasāke
 katvā attanā saddhiṃ ajjhācāre kate tatth' eva te lohiteṇa
 paggharantena khādītvā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpenti, rūpagocarasattaṃ
 rūpen' eva gaṇhanti saddagocaraṃ madhureṇa gītavādītasaddena
 ghānagocaraṃ dībhagandhehi jivhāgocaraṃ¹ dībheṇa nānagga-
 rasabhojanena potṭhabbagocaraṃ ubhatolohitakūpadhānehi dīb-
 basayanehi, sace indriyāni bhindītvā tā anoloketvā satthi
 paccupatṭhapetvā gamissasi sattame divase tuttha rajjaṃ laccha-
 sīti². Bodhisatto „hotu bhante, tumhākaṃ ovādaṃ gahe tvā
 kiṃ etā olokessāmīti³“ paccakabuddhehi parittaṃ kārāpetvā
 parittavāṇikaṃ c' eva parittasuttakaṃ ca ādāya paccakabuddhe
 ca mātāpitāro ca vandītvā nivesanaṃ gantvā attano purise āha:
 „aham Takkaṣilāyaṃ rajjaṃ gahe tuṃ gacchāmi, tumhe idh' eva
 tiṭṭhathā⁴“ 'ti. Atha naṃ pañca janā āhāseu: „mayam pi
 āgacchāmā⁵“ 'ti. „Na sakkā tumhehi āgantum, antarāmagge
 kira yakkhiniyo rūpādīgocare manusse evaṇ c' evaṇ ca rūpādīhi
 palobhetvā gaṇhanti, mahā paripantho, ahaṃ pana attānaṃ
 takketvā gacchāmīti⁶. „Kiṃ pana deva mayam tumhehi saddhiṃ
 gacchantā attano piyāni rūpādīni olokessāma, mayam hi tatth'
 eva gamissāmā⁷“ 'ti. Bodhisatto „tena hi appamattā hothā⁸
 'ti te pañca janā ādāya maggaṃ patipajji. Yakkhiniyo gāma-
 dīni māpetvā nisīdimesu. Tesu rūpagocaro puriso tā yakkhiniyo
 oloketvā rūpārammaṇo patibaddho thokaṃ ohīyi. Bodhisatto
 „kiṃ bho thokaṃ ohīyasīti⁹“ āha. „Deva, pādā me rujaṇti,
 thokaṃ sālāya nisīditvā āgacchāmīti¹⁰. „Ambho etā yakkhiniyo
 mā kho patthesīti¹¹. „Yam hotu taṃ hotu¹², na sakkomi devā¹³
 'ti. „Tena hi paññāyissasīti¹⁴“ itare cattāro ādāya agamāsi.
 So pi rūpagocarako tāsāṃ santikaṃ agamāsi. Tā¹⁵ attanā

¹ Ca dībhā. ² C² ohīyya-, C³ ohīyya-. ³ C³ na hotu. ⁴ C⁴ nā.

saddhīm ajjhācāre kate tam tath' eva jīvitakkhayaṃ pāpetvā purato gantvā aññaṃ sālaṃ māpetvā nānāturiyāni gahetvā gāyamaṇā nisīdimsu. Tattha saddagocarako ohīyi¹. Tam pi khādītvā purato gantvā nānappakāre gandhakarande pūretvā āpanaṃ² pasāretvā³ nisīdimsu. Tattha gandhagocarako ohīyi⁴. Tam pi khādītvā purato gantvā nānaggarasānaṃ dībbabhojanānaṃ bhājanāni pūretvā odanikāpanaṃ pasāretvā nisīdimsu. Tattha rassagocarako ohīyi. Tam pi khādītvā purato gantvā dībbasayanāni paññāpetvā⁵ nisīdimsu. Tattha potṭhabbagocarako ohīyi⁶. Tam pi khādīmsu. Bodhisatto ekako va ahoṣi. Ath' ekā yakkhīni „atikharamanto vatāyaṃ, ahaṃ tam khādītvā nivattissāmi⁷“ Bodhisattassa pacchato pacchato agamāsi. Ataviyā parabhaḡe vaṇakammikādayo yakkhīniṃ diṣvā „ayaṃ te purato gacchanto puriso kiṃ hotīti“ pucchīmsu. „Komārasāmiyo me ayyā⁸“ ti. „Ambho, ayaṃ evaṃ sukhumāla pupphadāmasadisā suvaṇṇavaṇṇā⁹ kumārīkā attano kulāṃ ohaḍḍetvā bhavantāṃ¹⁰ takketvā nikkhanta¹¹, kasmā etaṃ akilāmetvā ādāya na gaccha-sīti“. „N' esā ayyā¹² mayhaṃ pajāpati, yakkhīni esā, etāya me pañca manussā khādītā“. „Ayyā¹³ purisā nāma kuḍḍhakāle attano pajāpatiyo yakkhīniyo pi karonti petiyo pīti“. Sā gacchamaṇā galbhīnivaggaṃ¹⁴ dassetvā puna sakiṃ vijātavaṇṇaṃ katvā puttāṃ amkenādāya Bodhisattaṃ anubandhi. Dīṭṭhadīṭṭhā purimanayaṇ' eva pucchanti. Bodhisatto pi tath' eva vatvā gacchanto Takkasilaṃ pāpuṇi. Sā puttāṃ antarādhāpetvā ekikā va anubandhi. Bodhisatto nagaradvāraṃ gantvā ekissā sakiya nisīdi. Sā Bodhisattassa tejena pavasiṭṭum asakkonti¹⁵ dībbarūpaṃ māpetvā sāladvāre atṭhasi. Tasmīṃ samaye Takkasilato rājā nyyānaṃ gacchanto tam diṣvā paṭibaddhacitto hutvā „gacch' imissā sassāmikabhāvaṃ vā assāmikabhāvaṃ vā

¹ C¹ ohīyi, C² ohīyya. ² both MSS. āpanaṃ. ³ C¹ āsāpetvā. ⁴ both MSS. ohīyi. ⁵ C¹ pañña-. ⁶ C¹ ohīyi. ⁷ both MSS. ayyo. ⁸ C¹ -vaṇṇaḥ-

⁹ C¹ khagavanah. ¹⁰ both MSS. -nta ¹¹ C¹ galbhīni-. ¹² both MSS. -ti.

jānāhīti¹ manussaṃ pesesi. So taṃ upasaṃkamitvā „sāsamī-
kāsi²“ pucchi. „Ama ayya me sālāya nisīno sāmiko“ ti.
Bodhisatto „n³ esā mayhaṃ pajāpati⁴, yakkhīnī⁵ esā, etāya
me pañca manussā khādītā“ ti āha. „Sāmi, purisā nāma
ayya⁶ kuddhakāle⁷ yaṃ icchanti taṃ vadenti⁸“ āha. So
ubhinnaṃ pi vacanaṃ rañño ārocesi. Rājā „assāmikabbandaṃ
nāma rājasantakaṃ hoti⁹“ yakkhīnaṃ pakkosāpetvā ekahatthi-
piṭṭhe nisidāpetvā nagaraṃ padakkhinaṃ katvā pāsādaṃ
abhiruyha taṃ aggamahesitthānaṃ tṭhapesi. So nahātānuvillito¹⁰
sāyamāsaṃ bhūñjitvā sirisayanaṃ abhirūhi. Sāpi yakkhīnī¹¹
attano upakappanakaṃ āhāraṃ āharitvā alamkatapatiyattā siri-
sayane raññā saddhīm nipajjitvā rañño rativasena sukkasamappi-
tassa nipannaakāle ekena passena parivattitvā parodi. Atha
nain rājā „kiṃ bhaddo rodsalti¹²“ pucchi. „Deva, ahaṃ tum-
behi magge diṅvā ānītā, tumbākaṃ ca gehe bahnitthiyo, sāhaṃ¹³
sapattinaṃ antare vasamānā kathāya uppannāya ‘ko tuyhaṃ
mātaraṃ vā pitaraṃ vā gottam vā jātīm vā jānāti, tvaṃ antara-
magge diṅvā ānītā nāmā¹⁴“ ti sise gahetvā nippīliyamānā viya
mañku bhavissāmi, sace tumhe sakalārājje issariyaṃ ca āpaṃ ca
mayhaṃ dadeyyātha keci mayhaṃ cittaṃ kopetvā kathetum na
sakkhissatīti¹⁵. „Bhaddo, mayhaṃ sakalārattḥavāsino na kiñci
honti, nāhaṃ etesaṃ sāmiko, ye pana rājānaṃ kopetvā akat-
tabbaṃ karonti tesaṃ¹⁶ āvāhaṃ sāmiko ti iminā kāraṇena na
sakkā tuyhaṃ sakalārattḥe issariyaṃ ca āpaṃ ca dātum“ ti.
„Tena hi deva sace rattḥe vā uṅgare vā āpaṃ dātum na sak-
kosi antonivesane antovaḷaṇṇajanakānaṃ upari mama vasaṃ
vattanattḥāya¹⁷ āpaṃ detha devū¹⁸“ ti. Rājā dībbapotṭhabbena
buddho tassā vacanaṃ atikkamitum asakkonto „sādhu bhaddo
antovaḷaṇṇajane tuyhaṃ āpaṃ dammi, tvaṃ ete attano vasa-

¹ C² -ti. ² C² -ni. ³ both MSS. -yyo. ⁴ both MSS. -jutto. ⁵ C² -ni.

⁶ C² sāka. ⁷ C² nāmakāle. ⁸ C² nesaṃ. ⁹ C² vattana-

vattāpehiti“ āha. Sā „sādhū“¹ ‘ti sampatlechitvā rañño niddam okkantakāle yakkhanagarāni gantvā yakkhe pakkositvā attanā rājānaṃ jīvitakkhayaṃ pāpetvā aṭṭhimattaṃ sesetvā sabbana-hāracammamaṃsaḥhitāni khādi. Avasesayakkhā mahādvārato patthāya antonivesane kekkutakukkure ādīm katvā sabbe khādītva aṭṭhi² sese akāmsu. Punadivase dvārāni yathāpihitaṃ eva diāvā manussā pharasūhi kavātāni koṭṭetvā³ anto pavisitvā sabbāni nivesanaṃ aṭṭhikaparipunnāni diāvā „saccaṃ vata so puriso āha: ‘nāyaṃ mayheṃ pajāpatitī’ yakkhiṇī esā⁴ ti, rājā pana kiñci ajānitvā va taṃ gehe attano bhariyaṃ akāsi, sā yakkhe pakkositvā sabbāni janāni khādītva gatā bhavissatīti“ āhaṃsu. Bodhisatto pi taṃ divasaṃ tassā yeva sālāyaṃ parittavālikāni sise pakkhipitvā parittasuttaṃ parikkhipitvā khaggaṃ gahetvā thitako va aruṇaṃ utthapesi. Manussā sakalanivesanaṃ sodhetvā haritupattaṃ katvā uparī gandhehi villimpitvā⁵ pupphāni vikiritvā pupphadāmāni osāretvā dhūpaṃ datvā puṇa mālā bandhitvā sammantayīmu⁶: „bho yo so puriso dīgharūpaṃ māpetvā pacchato āgacchantiṃ yakkhiṇiṃ indriyāni bhiṇḍitvā olokanaṃ mattaṃ pi na akāsi so ativiya ulārasatto dhitimā sīḥasampanno, tādise purise rajjaṃ anusāsante sabbāni raṭṭhāni sukhitaṃ bhavissati, taṃ rājānaṃ karomā“⁷ ti. Atha sabbe amaccā ca nāgarā ca ekacchandā hutvā Bodhisattaṃ upasāṃkamitvā „deva tumhe imaṃ rajjaṃ karethā“⁸ ‘ti nagaraṃ pavesetvā ratanarāsiniṃ thapetvā abhi-siñcitvā Takkaṣārājānaṃ akāmsu. So cattāri agatigamaṇāni vāṇetvā dasarājadhamaṃ akopetvā dhammena rajjaṃ karento dānādini puṇṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ aṭṭitaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

¹ both MSS. aṭṭhi. ² C¹ koṭṭetvā. ³ so both MSS. ⁴ C¹ villimpitvā, C² villimpitvā corr. to villimpitvā? ⁵ C¹ sammantayīmu.

Samatittikaṃ anavasesakaṃ
telapattam yathā parihaṛeyya
evaṃ sacittam anurakkhe
paṭṭhayaṇo disaṃ agatapubban ti. 95.

Tattha samatittikaṃ ti antemukhāvuddhilekham¹ pāpetvā samaharitam²,
anavasesakaṃ ti anavasiṭṭhanakaṃ aparisaṃvanakaṃ kaṭṭhā, telapattam ti
pakkhittatīlātelapattam, parihaṛeyya³ ti haṛeyya ādiya garuheyya, evaṃ
sacittam anurakkhe ti tam telabharitam pattam viya attana cittaṃ
kiyaṭṭasatiyā-gocare⁴ c' eva sampayuttam satiyā ev' ti ubhinnaṃ antare-pakkhī-
pītvā yathā muhuttam pi bahiddhā gocare na vikkhipati yathā⁵ paṇḍito yogāva-
cero rakkheyya gopāyeyya, khukāraṇā: etassa hi⁶

Dunniggaḥaṇaṃ jahāno yattakāmanipātinaṃ
cittassa dāmaṭṭho siddhu, cittaṃ dantaṃ sukhāvaham, (Dhp. v. 35.)

taṃ

Soduddasaṃ anuppannaṃ yattakāmanipātinaṃ
cittaṃ rakkhetha medhavi, cittaṃ guttaṃ sukhāvaham (Dhp. v. 36.)

idam hi

Dūraṇigamṇi ekaratam asariraṇa gubhāsayam
ye cittaṃ saṃvāsaṇanti mokkhaṇti Mārabandhanā, (Dhp. v. 37.)

itaraṇa pana

Anavattitācittassa saddhammaṃ avijānato
pariplavapaṇḍasaṃ paññā na paripūrati, (Dhp. v. 38.)

cirakammatthānasahāyassa pana

Anavasantacittassa anavāhatacetaso
puññapāpapakāṇassa n' atthi jāgarato bhayaṃ, (Dhp. v. 39.)

taṃ⁷ etaṃ

Phaṇḍanaṃ capalaṃ cittaṃ dūrakkhaṇaṃ dunnivārayam
ujjuṃ karoti medhavi usukāro va tejanam, (Dhp. v. 33.)

¹ C² -vaddhilekham, C² vuddhilekham corr. to -vaddhilekham. ² both MSS. samaharitam. ³ so both MSS. ⁴ so both MSS. instead of tathā? ⁵ C² omits hi ⁶ C² etassa.

evam ujjuṃ karanto vacittam anurakkhe, patthayāṃ dīsam agatapubbhaṃ
 ti jñāntvā kīyagāṇasikkhamānāhiṇe kammam ārabhitvā anamatagge amāre
 agatapubbhadīsam patthento pīhento¹ vuttanayam² eva sakaṃ cittaṃ rakkheyyā
 'ti attho, kā paṇ' eva dīsa:

[Mātipiṭṭa pubbo dīsaṃ ācariyaṃ dakkhinaṃ dīsa]³
 puttadārā dīsa paṇḍā puttānāseva⁴ ca uttarā
 Dasakammakārā heṭṭhā uddhaṃ amenaḥbhūṃsa,
 eva dīsaṃ namasseyya sāmanto kula gihīti,

ettha dīva puttadārāyo dīsaṃ ti vutta⁵,

Dīsaṃ catasso vidīsa catasso
 uddhaṃ attho, dasa dīsaṃ tūriya⁶,
 kammam dīsam tīrṇhā nāgaraja
 yaṃ addasa supiṇe chabbāsaṇaṃ ti,

ettha paratthamādibhedaṃ dīsaṃ eva dīsaṃ ti vutta,

Agāriṇo amudapāṇavettadhā
 avhāyikā nam⁷ pi dīsam vadanti,
 eva dīsaṃ parimāṇaṃ esaketaṃ
 yaṃ parā dukkhā sukhaṃ bhavanti,

ettha pīhānaṃ dīsam ti vuttam, idhāpi taṃ eva adhippetam, tam⁸ hi khayan
 viraṇaṃ ti adhi⁹ dīsam avadanti, taṃ dīsaṃ ti vuttam, anamatagge paṇa sam-
 āre kenaci kīlaputtajūjānaṃ supiṇe pi agatapubbhāya¹⁰ agatapubbhā dīsaṃ namā
 'ti vuttam, taṃ patthayāntena kīyagāṇasīyaṃ yoge karaṇiyo ti.

Evam Satthā nibbāṇena desanākūṭaṃ gahetvā jātakam amā-
 dhānesi: „Tadā rūjapariṇā Buddhapariṇā, rajjāṃ puttakumāre paṇa
 aham evā“ ti. Telapattajātakam.

7. Nāmasiddhijātaka.

Itiyakam ca matam dīyā ti. Idam Satthā Jetavan-
 vihāraṇe ekam nāmasiddhikam bhikkham ārabha kathesi. Eko
 kira kulaputto nāma Pāpako nāma sāsane uram datvā pabbajito.

¹ Cā jāhento, Cā jāhento, B=pihanto. ² supplied from B. not in C¹ C².

³ C¹ puttāṇa, C² puttā, B=veddhabbā. ⁴ C¹ C² tūriya. ⁵ C¹ nam. ⁶ so B. C¹ C² tam. ⁷ so both C¹ and C². ⁸ both C¹ and C² -pabbajito.

Bhikkhūhi „eh¹ āvuso Pāpaka, tiṭṭhāvuso Pāpaka²“ ‘ti vuccamāno cintesi: „loke pāpaka³“ nāma lānukam kālakaṇṇabhūtaṃ vuccati. aññam maṅgalapaṭisaṃyuttaṃ nāmaṃ āharūpeṣṣāmīti“ so ācariyaṃ paṇḍitāya upasaṃkamitvā „bhante mayhaṃ nāmaṃ⁴ avamaṅgalaṃ, aññam me nāmaṃ karothā“ ‘ti āha. Atha naṃ te evaṃ āhaseṃ: „āvuso nāmaṃ nāma paṇattimattaṃ, nāmeṃ kāci utthasiddhi nāma n’ atthi, attano nāmeṃ⁵ eva santuṭṭhe hohīti“. So paṇḍitassa yāci eva. Tassāyaṃ nāmasiddhikabhāvo „aṅghe“⁶ pākato jāto. Ath’ ekadivaseṃ dhammasabbhāyaṃ sammisinnā bhikkhū kuthaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso avoko kira bhikkhu nāmasiddhiko maṅgalaṃ nāmaṃ⁷ āharūpeti“. Saṭṭhā dhammasabbhaṃ āgacchā „kāya no ‘tiha bhikkhave etarahi kuthāya sammisinnā“ ‘ti pucchitvā „māya nāmā“ ‘ti vutte „na bhikkhave idāṃ⁸ eva pubbe pi so nāmasiddhiko yevā“ ‘ti vuttvā attitaṃ āhāri:

Attite Takkasilāyaṃ Bedhisatto disāpānakkho ācariyo hutvā pañca mānavakasatāni manta vācesi. Tass’ eko mānava Pāpaka nāma nāmena. So „eh¹ Pāpaka, yāhi Pāpaka“ ‘ti vuccamāno cintetvā „mayhaṃ nāmaṃ avamaṅgalaṃ, aññam āharūpeṣṣāmīti“ ācariyaṃ upasaṃkamitvā „ācariya mayhaṃ nāmaṃ avamaṅgalaṃ, aññam nāmaṃ karothā“ ‘ti āha. Atha naṃ ācariyo avoca: „gaccha tāta, janapadacārikaṃ caritvā attano abhirūcitāṃ ekaṃ maṅgalaṃ nāmaṃ gahetvā ehi, agatassa² te nāmaṃ parivattetvā aññam nāmaṃ karissāmīti“. So „sādhū“ ‘ti pāṭheyyaṃ gahetvā nikkhanto gāmena gāmaṃ caranto ekaṃ nagaraṃ pāpuṇi. Tattha c’ eko puriso kālakato Jīvako nāma nāmena. So taṃ nātījanena ālāhanāṃ niyamānaṃ³ diṣvā „kimnūmako nām’ esa puriso“ ‘ti pucchi. „Jīvako nāmā“ ‘ti. „Jīvako pi maratīti“. „Jīvako pi marati, Ajīvako pi marati, nāmaṃ nāma paṇattimattaṃ, tvaṃ bālo maññe“ ‘ti. So taṃ kathaṃ sutvā nāme majjhanto hutvā antonagaraṃ pāvisi. Ath’ ekaṃ dāsinaṃ bhatīṃ adadamaṇaṃ⁴ sāmikā dvāre nisidāpetvā rajjuyā paharanti, tassā ca Dhanapālīti nāmaṃ hoti. So

¹ C¹ nāma. ² C² aṅghe. ³ C³ nāma. ⁴ so B; C⁴ and C⁵ āhataṃ? ⁵ both C⁴ and C⁵ niyya. ⁶ both C⁴ and C⁵ addamānaṃ.

antaravithiyā gacchanto tam pothiyamānaṃ divā „kasmā imaṃ pothethā“¹ 'ti pucchi. „Bhathā dātunā na sakkotīti“². „Kiṃ pan' assā nāmaṃ“³ ti. „Dhanapālī nāmā“⁴ 'ti. „Nāmena Dhanapālī⁵ samānāpi bhatimattān dātunā na sakkotīti“⁶. „Dhanapāliyo pi Adhanapāliyo pi duggatā hontī, nāmaṃ nāma paṇṇattimattān, tvaṃ bālo maññe“⁷ ti. So nāme majjhattatāro hutvā nagarā nikkhamma maggaṃ paṭipanno antarāmagge maggamūlhaṃ purisaṃ divā „ayyo kiṃ karonto vicarasīti“⁸ pucchi. „Maggamūlho 'mhi sāmīti“⁹. „Kiṃ pana te nāmaṃ“¹⁰ ti. „Panthako nāmā“¹¹ 'ti. Panthakāpi maggāmūlhā hontīti“¹². „Panthako pi Apanthako pi maggāmūlho hotī, nāmaṃ nāma paṇṇattimattān¹³, tvaṃ pana bālo maññe“¹⁴ ti. So nāme atimajjhatto hutvā Bodhisattassa santikaṃ gantvā „kiṃ tāta nāmaṃ rocetvā āgato sīti“¹⁵ vutte „ācariya Jivakāpi nāma maranti Ajivakāpi, Dhanapāliyo pi duggatā hontī Adhanapāliyo pi, Panthakāpi maggāmūlhā hontī Apanthakāpi, nāmaṃ nāma paṇṇattimattān, nāmena siddhī¹⁶ n'atthi, kammeṇ¹⁷ eva¹⁸ siddhī¹⁹, alaṃ mayhaṃ aññena²⁰ nāmena, tad eva me nāmaṃ hotū“²¹ 'ti āha. Bodhisatto tena dīthaṃ ca kataṃ ca samsandevā imaṃ gātham āha:

Jivakaṃ ca matarā divā Dhanapālā ca duggatān

Panthakaṃ ca vane mūlhaṃ Pāpako punar āgato ti. 96.

Tattha punarāgato ti loṇhī tīnī kārāṇā divā pana āgato rakko sandhivaseṇa vutto.

* Saithā imaṃ atītaṃ āharitvā „na bhikkhave idāṃ¹ eva pubbe p² esa nāmasiddhiko yeva“³ 'ti vattvā jātakaṃ samodhānesi. „Tadā nāmasiddhiko idāṃ pi nāmasiddhiko yeva, ācariyaparisaṃ Buddhaparisaṃ, acariyo pana aham evā“⁴ ti. Nāmasiddhijātakaṃ.

¹ both C² and C³ -ti. ² C³ paṇṇatti-. ³ both C² and C³ siddhīn. ⁴ C² kammeva-eva. ⁵ both C² and C³ aññe.

8. Kūṭavāṇijajātaka.

Sākhu kho¹ paṇḍito nāma² ti. Idam Satthā Jetavana viharanto ekaṃ kūṭavāṇijam ārabhha kathesi. Sāvatthiyam hi dve janā ekato vaṇijam karontā bhaṇḍam sakutenūdāya janapadam gacvā laddhalābhā paṇḍagaminu. Kūṭavāṇijo cintesi: „ayaṃ bahū divase dubbhojanena dakkhaseyyāya kilanto idāni attano ghare uṇaggarasohi yāvadattham subhojanam bhūjēva ujirakam marasati, athāham imaṃ bhaṇḍam tayo kotthāse katvā ekaṃ tassa dārakānam dassāmi dve kotthāse attano gubhesāmi³“ so „ajja bhājessāma⁴ eva bhājessāma⁵“ ti bhaṇḍam bhājetum na lochi. Atha nam paṇḍitavāṇijo akānakam nippūletvā bhājāpetvā vihāram gacvā Satthāram vanditvā katupajānathāro „atipapaṇḍo kato, idhāgantvāpi cirena Bodhipatthānam āgato sīti“⁶ rutto⁷ tam⁸ pavuttiṃ Bhagavato ārocesi. Satthā „am kho so gahapati upāsaka dān⁹ eva kūṭavāṇijo. pubbe pi kūṭavāṇijo yeva, idāni pana tam¹⁰ vañcetukāto jāto, pubbe paṇḍito pi vañcetum¹¹ ussahīti¹²“
vutvā tena yācīto aññam āhāri.

Attā Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto Bārāṇasīyam vāṇijakule nibbatti, nāmagahana-divase c¹ assa Paṇḍito ti nāmam akāmsu. So veyyappatto aññena vāṇijena saddhim ekato hutvā vaṇijam karoti, tassa Atipaṇḍito ti nāmam abosi. Te Bārāṇasīto pañcahi sakata-satehi bhaṇḍam ādāya janapadam gacvā vaṇijam katvā laddhalābhā puna Bārāṇasīni āgaminu. Atha nesam bhaṇḍam bhājanakāle² Atipaṇḍito āha: „mayā dve kotthāse laddhabbā“ ti. „Kimkāraṇa³“⁴. „Tvaṃ Paṇḍito ahaṃ Atipaṇḍito, Paṇḍito ekaṃ laddhum arahati Atipaṇḍito dve“ ti. „Nanu ambhakkāḃ dvinnam pi bhaṇḍamūlam pi goṇādayo pi samasamā yeva, tvaṃ kasmā dve kotthāse laddhum arahasīti⁵“. „Atipaṇḍitabhavenā⁶“⁷ ti. Evaṃ te katham vuddheivā kalabham akāmsu. Tato Atipaṇḍito „atth⁸ eko upāyo“ ti cintetvā attano pitaram ekaaminā

¹ both C² and C³ ko. ² C² eva bhājessāma ti added later. ³ C² rutto. ⁴ C² tap.

⁵ C² bhājanakāle. ⁶ so both C² and C³, and B² also.

susirarukkhe pavesetvā „tvam amhesu āgateṣu 'Atipandito dve kotthāse laddhūṃ arahatīti' vadeyyāsi“ vatvā Bodhisattam upasāṇikamitvā „samma mayham dvinnam kotthāsānam yuttabhāvaṃ vā' eṣā rukkhadevatā jānāti, ehi tam pucchissāma“ 'ti nam patthento „ayye rukkhadevate ambhakaṃ attam' pacchinda“ 'ti āha. Ath' assa piṭā saram parivattetvā „tena hi kathethā" 'ti āha. „Ayye, ayaṃ Paṇḍito aham Atipandito, amhehi ekato vohāro kato, tattha kena kim laddhabban“ ti. „Paṇḍitena eko kotthāso Atipanditena dve laddhabbā“ ti. Bodhisatto evaṃ vinicchitam attam' sutvā „idāni devatābhāvaṃ vā adevatābhāvaṃ vā jānissāmi“ palālam āharitvā susiram pūretvā aggim adāsi. Atipanditassa piṭā jālāya puttakaḥ¹ addhahhamena sarirena upari āruhya sākham gabetvā olambanto bhūmiyam patitvā imam gātham āha:

Sādhu kho Paṇḍito nāma, n' atth' eva Atipandito,
Atipanditena puttens man' amhi upakūḍito ti. 97.

Tattha sādhu kho Paṇḍito nāma ti imasmim loke paṇḍiteṇa samānāgato kīraṇakkīraṇa² puggalo sādhu soṭhana. Atipandito ti nimsamattena Atipandito kūtāpuriso na te-eva varam, manamhi upakūḍito ti thokaṃ amhi jhāma, addhahhamako va mutto ti attho.

Te ubho pi majjhe bhinditvā samam űeva kotthāsam gaubhitvā yathākammanā gatā.

Saithā „pubbe pi eṣa kūṭavāṇijo vā“ 'ti imam attāṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā kūṭavāṇijo paccuppanne pi kūṭavāṇijo vā, paṇḍitarāṇijo pana aham evā“ ti. Kūṭavāṇijāṭakam.

9. Parosahassaṇṭaka.

Parosahassam pi samāgatānaṃ ti. Idam Saithā Jeta-vane viharanto puthujjṇasapucchakam pañham³ ārabhā

¹ so both C¹ and C²; add ayuttabhāvaṃ vā. ² both C¹ and C² add sākham. ³ so both C¹ and C². ⁴ C²-pañña. ⁵ C¹ omits pañham.

kathesi. Vatthum Sarabhaññaḍḍake āvūhavisati. Ekasmim pana samaye bhikkhū dhammasabbhāyaṃ samipatā. „Araso Dasahatena saṃkhiṭṭena katūtaṃ dhammasenāpati Sāriputto rūthārena vyākāsi“ therassa gupakathāya niddhena. Satthā āgantvā „kāyaṃ na ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sunnisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ ti vutte „na bhikkhave Sāriputto idān’ eva mayā saṃkhiṭṭena bhāsitaṃ rūthārena vyākaroṇi. pubbe pi vyākāsi yevā“ ti vuttaṃ atītaṃ āhāsi.

Atiṭṭe Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjam kārentē Bodhisatto udiccabrāmaṇṇakule nibbattitvā Takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhītva kāme pahāya isipabbajjam pabbajitvā pañcābhīṇā attha samāpattiyo nibbattetvā Himavanto vihaasi. Parivāro pi ‘ssa pañca tāpasasatāni ahesuṃ. Ath’ assa jetthan-tevāsiko’ vassārattasamayo’ upaddham isigamam ādāya lopam-bilasevanatthāya manuseapathaṃ agamāsi. Tada Bodhisattussa kālakiriyasamayo jāto. Atha naṃ antevāsikā „kataro vo guṇo laddho“ ti adhigamam pucchimāsu. So „u“ atthi kiñciti“ vatvā Abhassarabrahmaloke’ nibbatti. Bodhisattā’ ti rūpasamāpattilābhino hutvāpi abhabbatthānantā Āruppe na nibbhattanti. Ante-vāsikā’ „ācariyassa adhigamo n’ atthīti“ ajāhane sakkāraṃ na karimāsu. Jetthan-tevāsiko āgantvā „kahaṃ ācariyo“ ti pucchitvā „kālakato“ ti sutvā „api ācariyaṃ adhigamam pucchitthā“ ti „āma pucchimā“ ti. „Kim kathesi“ ti. „N’ atthi kiñciti“ tena vuttan ti ath’ assa amhehi sakkāro na kato“ ti āhamsu. Jetthan-tevāsiko „tunhe ācariyassa vacanattam na jānittha, ākiñcaṇ-ṇāyatanaśamāpattilo’ ācariyo“ ti āha. Te taṃniṃ punappuna kathente pi na saddahimāsu. Bodhisatto taṃ kāraṇaṃ ūtvā „andhabālā, mama jetthan-tevāsikaassa na saddahanti, imāni tesāni kāraṇāni pākāni karissāmi“ Brahmaloke āgantvā assamapadamatthake mahantenānubhāvenākāse thatvā antevāsikaassa paññā-nubhāvaṃ vannento imāni gātham āha:

¹ so Bc. C² -terāsi, C³ -terāvāsi. ² C² -vassāratta-, C³ -vassānta-, Bc² -vassāratta-.

³ C² -āhamsu-. ⁴ both C² and C³ -sattam-. ⁵ C² -vāsi-. ⁶ both C² and C³ -atthi.

Parosahassam pi samāgatānam
 kandeyyū te vassasatam apaññā,
 eko va seyyo puriso sapañño
 yo bhāsitasā vijānāti attham ti. 98.

Tathā parosahassam pi attrekassassam pi, samāgatānam ti amant-
 patitānam bhāsitasā attham janitum asakkontānam¹ bhāṇam, kandeyyū te
 vassasatam apaññā ti te evam samāgata apaññā ime bhāṭipassā² viya vassas-
 satam pi vassasahassam pi rodeyyum parideyyum, rodamanāpi pana attham
 vā kīrtum vā n³ eva jāneyyū ti dīpeti, eko va seyyo puriso sapañño
 ti evarūpānam bhāṇam parosahassam pi eko paṇḍitapuriṣo va seyyo varānto ti
 attho, kiṃso sapañño ti yo bhāsitasā⁴ vijānāti attham ayaṃ jettāntevāsiko viya⁵ ti.

Evam Mahāsatto akāse thito va dhammam desetvā tāpasa-
 ganam bujjhapetvā Brahmaloḥam eva gato. Te pi tāpasā jivita-
 pariyoṣaṇe Brahmaloḥa-parāyanā ahesum.

Satthā imam dhammadessanam āharitvā jātakaṃ samodhāresi.
 „Tadā jettāntevāsiko Sāriputto uhoṣi, Mahābrahmā pana aham evā-
 ti. Parosahassajātakaṃ.

10. Asātarūpajātaka.

Asātaṃ sātārūpenā⁶ ti. Imam Satthā Kuṇḍiyanagaraṃ upa-
 nisāya Kuṇḍadhānavāso viluranto Kollyarājadhūteram Suppe-
 vāsam upāsikam ārabhā kathesi. Sā hi taṃhiṃ samaye suttavas-
 sāni kucchinaṃ gabbhaṃ pariharitvā sattāhiṃ mūhagabbhā uhoṣi,
 adhimattā vedanā vattimā. Sā evam adhimattavedanābhūtumāpi⁷
 „Samaṇasambuddho vata so Bhagarā yo evarūpassa dukkhasa pahā-
 nāya⁸ dhammam deseti, upatipanno vata tassa Bhagarato sāvakaṃsagho
 yo evarūpassa dukkhasa pahānāya patipanno, susukhiṃ vata mūhā-
 ggaṃ yatth⁹ evarūpadukkham n¹⁰ atthīti¹¹ imehi tili vitakkehi adhivāsesi.
 Sā sūnikam pakkosutvā taṃ ca attano pavattitvā vandanaśāsanā ca
 ārocetum Satthu santikam poseṣi. Satthā vandanaśāsanam sutvā¹² va

¹ C¹ asakkontotam, C² asakkontotam. ² C¹ bhāṇ. ³ corr. in accordance with Br.
⁴ C¹ bhāsityyūm parideyyūm rodamanāpi pana attham vassā, C² bhāsityyūm
 parideyyūm rodamanāpi pana attham vassā. ⁵ both C¹ and C² adhimattā-
⁶ C¹ yuta.

„sukkhini¹ hotu Supparāsā Koliyadhītā, sukkhini² ārogā³ ārogaṃ puttam
vijāyatū“ ti āha. Sahavacanā eva Bhagavato Supparāsā Koliyadhītā⁴
sukkhini ārogā ārogaṃ⁵ va⁶ puttam vijāyi. Ath⁷ assā sammāko geham
gantvā nam⁸ vijātam dīvē „acchariyam⁹ vata bho“ ti ativiya¹⁰ Tathāgu-
tassānubhāvena acchariyabhinutacittajāto ahoṃ. Supparāsāpi puttam
vijāyitvā sattāhaṃ buddhapamukhasa saṅghassa dānaṃ dātukāma
pāna nimantananthāya tam pesesi. Tena kho pana samāyena Mahā-
moggallānassa upatthākena buddhapamukho saṅghe nimantito hoti.
Satthā Supparāsāya dānassa ukāsadananthāya therassa¹¹ santikāṃ
pesetvā tam sūnāṃ pāpetvā sattāhaṃ tassā dānaṃ patiggāheṃ sad-
dhim bhikkhusaṅghena. Sattame pana dīvase Supparāsā puttam
Sīvalikumārā¹² mangetvā Satthāraṃ c¹³ eva bhikkhusaṅghaṃ ca van-
dāpesi. Tasmim¹⁴ patipāliya¹⁵ Sāriputtatherassa santikāṃ nīte thero tens
saddhim „kacci te Sīvali¹⁶ khammāya¹⁷“ ti patisaṃthāraṃ¹⁸ akāsi¹⁹.
So „kuto me bhante sukhaṃ, evāhaṃ sattarassāni lohītakumbhīya²⁰
vasi“ ti therena saddhim²¹ evarūpaṃ kathaṃ kathaṃ. Supparāsā tassā
varasāṃ sutvā „sattāhajāto me putto anubuddhena dhammasenāpatinā
saddhim mantetīti“ somanassappattā ahoṃ. Satthā „api nu Suppa-
rāso añño pi evarūpe putte icchasi“ ti āha. „Sace bhante evarūpe
añño satta putte labheyyam²² iccheyyam²³ evāhaṃ“ ti. Satthā udānaṃ
udānetvā anumodanāṃ katvā pakkāma²⁴. Sīvalikumārō²⁵ pi kho
sattarassikakāle yeva sāsane uṇṇaṃ dāvē pabbajitvā paripunnā-
vasso upasampadam²⁶ lahitvā puññavā²⁷ labhiggappatto hutvā puṭhaviṃ
nimādetvā²⁸ evāhattam²⁹ patvā puññavantaṇaṃ antare etadaggaṭṭhānaṃ
pāpupi. Ath³⁰ ekadivasaṃ bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sannipatitvā
„āvuso Sīvalīthero³¹ nāma evarūpo mahāpuñño patthitapatthano pacchā-
nabharikasatto sattarassāni lohītakumbhīya³²“ sattāhaṃ mūlhagabbha-
bhāvaṃ āpajji, aho mātāputtā mahantaṃ dukkhaṃ anubhavissu, kiṃ
nu kho kammam³³ akāmsū“ ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ³⁴. Satthā āgan-
tvā „kāya nu ttha bhikkhave etarūhi kathaṃ sannissinnā“ ti puṭhi-
tvā „amāya nāma“³⁵ ti vutte „bhikkhave Sīvalino“³⁶ mahāpuññavato ca

¹ C¹ suṇi, C² suṇi cor. to sukkhini, ² C¹ -ni, ³ C¹ amita ārogā, ⁴ C¹ kolli-
⁵ C¹ ārogā ārogaṃ, ⁶ C¹ omitta va, ⁷ so B¹, both C¹ and C² aviya, ⁸ so B¹,
C¹ C² theramāssa, ⁹ so B¹, both C¹ and C² allavaku-, ¹⁰ C¹ sivali, ¹¹ C¹ -piya,
C² -piya, ¹² C¹ -thāpaṃ, ¹³ C¹ ākāsito, C² ākā, ¹⁴ both MSS lohakumbhī-
yaṃ, ¹⁵ C¹ iccheyyam²² metāhaṃ, C² icchayyam²³ metāhaṃ, ¹⁶ C¹ -mī, ¹⁷ C¹ sivali-
¹⁸ C¹ anāpāra, ¹⁹ and vassitū, etc. infra, ²⁰ C¹ -thāpesuṃ, ²¹ C¹ sivalino, C² arealio,

sattavassāni lohita-kumbhiyaṃ nivāse va¹ sattāhaṃ mūḥagabbha-
vappatti ca² attano katakammamūlakā va. Supparāsaṃ pi satta-
vassāni kucchinaṃ gabbhapariharanaḍukkhaṃ ca sattāhaṃ mūḥagabbha-
dukkhaṃ ca attanā katakammamūlakam evā³ 'ti vatvā attitaṃ āhāri:

Attito Bārāṇasīyaṃ Brahma-datte rajjāṃ kārente
Bodhisatto tassa aggamaheṣiṃ kucchismiṃ⁴ patisaṇḍhiṃ
ganhitvā vayappatto Takkaṣilāyaṃ sabbaṣippāni uggaṇhitvā pītu
accayena dhammena rajjāṃ kāresi. Tasmiṃ samaye Kosala-
rājā mahantena balena āgantvā Bārāṇasīṃ gaṇetvā taṃ rājā-
naṃ mātṛtvā tass⁵ eva aggamaheṣiṃ attano aggamaheṣiṃ
akāsi. Bārāṇasiraṇṇo pana putto pītu maraṇakāle niddhamana-
dvārena palāyitvā balaṃ saṃharitvā⁶ Bārāṇasīṃ āgantvā avi-
dūre nisiditvā tassa raṇṇo paṇṇam pesesi „rajjāṃ vā doṭu
yuddhaṃ vā“ ti. So „yuddhaṃ demīti“ patipaṇṇam pesesi.
Rajakumārassa pana mātā taṃ sāsanaṃ sutvā „yuddhena ka-
mmaṃ n⁷ atthi, sabbadisāsu saṅcāraṃ pacchinditvā Bārāṇasīna-
garam parivāretu⁸, tato dārūdakabhattaparikkhayena⁹ kilanta-
manussaṃ nagaraṃ vinā va yuddhena gaṇhissatīti“ paṇṇam
pesesi. So mātā sāsanaṃ sutvā sattadivasāni saṅcāraṃ pac-
chinditvā nagaraṃ rundhi. Nāgarā saṅcāraṃ alabhamānā sat-
tame divase tassa raṇṇo sisāṃ gaṇetvā kumārassa adamaṇ.
Kumāro nagaraṃ pavisitvā rajjāṃ gaṇetvā pariyoṣāne yathā-
kammaṃ gato¹⁰.

So etarahi satta divasāni saṅcāraṃ pacchinditvā nagaraṃ rundhi-
tvā¹¹ gaṇitakammamūlakaṃ sattavassāni lohita-kumbhiyaṃ vasitvā
sattāhaṃ mūḥagabbhahāvaṃ āpaṇṇi yaṃ pana so Padumuttaraṇṇa-
mūle „lābhinaṃ“ agga bhareyyaṃ¹² ti mahādānaṃ dattā patthanaṃ
akāsi yaṃ ca Vipassīkale¹³ nāgarehi soddhiṃ saṃsaṃgghanaṃ¹⁴

¹ so both C² and C³ instead of va. ² C² adds attī va. ³ both C² and C³ saharitvā. ⁴ so B²; both C² and C³ parivāretum. ⁵ C² dārū-, C³ dārūdaka-
bhattabhāta-. ⁶ C² yathākamma gaṇetvā te. ⁷ C² cunditvā. ⁸ C² lābhinaṃ,
C³ lābhinaṃ. ⁹ C² vipassī-. ¹⁰ so both C² and C³.

guḍadadhūṃ datvā paṭhanam akāsi tassānubhāvena lābhīnam¹ aggo jāto. Suppavāsāpā² „nagarān rūndhitvā gaṇha tātā”³ ti penta-
bhāvena sattavassāni kucchinaṃ gaḇbhān parihaṛitvā sattāhaṃ mūlha-
gaḇbhā jāta. Sattāhaṃ imam atitam āharitvā abhisambuddho hutvā imam
gātham āha:

Asātam sātārūpena piyarūpena appiyam
dukkhaṃ sukhaṃ rūpena pamattam ativattatīti. 99.

Tattha asātam sātārūpenā ti amadburam eva madhurapātrūpakena,
pamattam ativattatīti, asātam appiyam dukkhaṃ ti avam⁴ ti dīdham pi etene
sātārūpadīnā ikārena satṭhivipavāsāna pamattapuggalaṃ ativattati abhiḇhavaṃ
ajjhottharati attho. Idam Bhagavati yaṃ eva te⁵ mātāputtā imā gaḇbhapariha-
raṇagabharissamāhātena sātādīni pubbe nagararūndhanasātādīpātrūpakena
ajjhotthati yaṃ ca⁶ imāni si upāsihi puna pi sattakkhattuṃ svarūpaṃ asātam
appiyam dukkhaṃ pamavattubhūtena⁷ puttasamāhātena sātādīpātrūpakena
ajjhotthati hutvā tatthi avasanam sukhaṃ pi sandhāya vuttan ti vedittabhaṃ ti.

Sattāhaṃ imam dhammadesanān āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā nagarān rūndhitvā rājān paṭṭakumāro Sīvall⁸ ahoṃ, mātā
Suppavāsā, pitā pana Bārāṇasirājā aham eva”⁹ ti. Asātārūpa-
jātakaṃ. Līlavagga¹⁰ dasamo. Majjhima-punnāsako nīṭhito.

II. PAROSATAVAGGA.

I. Parosaṭajātaka.

Parosatān va pi samāgatānaṃ
jhāyeyyūn te vassasatān apanāṇā,
eko va seyyo puriso sapaṇṇo¹
yo bhāsitaṃ vijānāti atthan ti. 100.

¹ C¹ lābhīnam. ² so B²; both C² and C³ -vāsiṭṭhi. ³ so B²; both C² and C³ etan. ⁴ B² yaṃyena; C² samata; C³ saḍḍata. ⁵ C² C³ ya. ca, B² yaṃyena.

⁶ so B²; both C² and C³ pamavattūn. ⁷ C² -ti. ⁸ both C² and C³ attita-

⁹ C³ vapaṇṇo.

Idam jītakam vatthuno¹ va teppakaramato ca samodhānato va Parosahasajātaka-vadham eva, kevalam h' uttha jhāyeyyu² ti padamattam eva vāso³. Tass' attho vassasam pi apañhā jhāyeyyuṃ olokeyyuṃ upadhāyeyyuṃ, evam oloketāpi pana attham vā kīraṇam vā na passanti, tamso yo bhikkhūna attham jānāti so eko va sapañño seyyo ti. Parosajātakam.

2. Paṇḍikajātaka.

Yo dukkhapuṭṭhāya⁴ bhaveyya tānaṃ ū⁵, Idam Saṭṭhā Jetavana vihārato ekam paṇḍikam upāsakam ārabhha kathesi. So kira Sāvatti-vāsi⁶ upāsako nānappakārāni mūlapannādinī ca lābhakumbhūdanī ca vikkhītvā jīvikaṃ kappeti. Tass' ekā dhītā abhirūpā pāsādikā ācārasīlasampunnā hīrottappasamaññagatā kevalam niccappahasitamukhā. Tassā smānakulesu vāreyyatthāya āgatesu so cintesi: „Imissā⁷ vāreyyam vattati ayaṃ ca niccappahasitamukhā, kumārīkadhammo pana asati kumārīkāya parakulam gatāya mātā-pitunnaṃ garahā hoti, 'atthi so kho imissā⁸ kumārīkadhammo n' atthīti⁹ vīmaṃsissāmi naṃ¹⁰ ti so ekadivasaṃ dhitarāṃ pacchiṃ gāhāpetvā araṇṇe¹¹ paṇṇatthāya araṇṇaṃ gantvā vīmaṃsanavasena kilēsanisso¹² viya hotvā rahassakathanā kathetvā tam hatthe gaṇhi. Sā gahitamattā va rodanti¹³ khandanti¹⁴ „ayuttam etam tāta, udakato aggipātuhhāraṇḍisaṃ, mā evarūpaṃ karothā¹⁵ ti āha. „Amma mayā vīmaṃsanatthāya tvaṃ hatthe gabhā, vadehi: atthi dāmi te kumārīkadhammo¹⁶ ti. „Amā tāta atthi, mayā hi lobhavasena mā koci puriso olokītapubbe¹⁷ ti. So dhitarāṃ assāsetvā gharāṃ netvā maṅgalam¹⁸ karvā parakulam pesetvā „Saṭṭhāraṃ vandissāmi¹⁹ guḍhamālādīhatthe Jetavanaṃ gantvā Saṭṭhāraṃ vandītvā pūjetvā ekanantaṃ nisīdi „cirasāgato sīti²⁰ ca vutte tam attham Bhagavato ārocesi. Saṭṭhā „upāsako kumārīkā ciras paṭṭhāya²¹ ācārasīlasampunnā va, tvaṃ pana na Bān²² eva evam vīmaṃsasi, pubbe pi vīmaṃsi yevā²³ ti ratvā tena yācīto attham āhāri:

Atthe Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam karente

¹ C¹ vatthuno, C² vatthuno? ² both C¹ and C² jhāyeyyuṃ ³ C¹ vāso. ⁴ so both C¹ and C². ⁵ C¹ tānti, C² tānanti. ⁶ both C¹ and C² -vāsi. ⁷ both C¹ and C² imissā. ⁸ so B¹; both C¹ and C² aramhā. ⁹ C¹ vīmaṃsanadica-sikkhāntesiti. ¹⁰ C¹ -ti. ¹¹ C¹ maṅga-. ¹² so both C¹ and C²; B¹ cirasattāya.

Bodhisatto araṇṇe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Ath' eko Bārāṇasīyaṃ paṇḍikaupāsako ti vatthuh paccuppannasadisam eva. Tena sā vimamsanattthāya hatthe gahita dhītā parideva-mānā imam gātham āha:

Yo dukkhaputtthāya¹ bhaveyya tānaṃ²
so me pitā dūbhi vane karoti,
sā kassa kandāmi vanassa majjhe,
yo tāyitā so sahasā karotīti. 101.

Tattha yo dukkhaputtthāya¹ bhaveyya tānaṃ² ti kāyikarassakhehi dukkhaṃ puttthāya³ sayitā parittāyitā patiṭṭhā bhaveyya, so me pitā dūbhi vane karotīti yo mayham dukkhaparittāyako pitā⁴ va⁵ imasmim thūso etarā-paṇḍo mittadūbhikammam karoti attano jātāya dhītari⁶ vitthākamam katvā⁷ majjhatīti attho; kassa kandāmi ti kassa rodāmi ko me patiṭṭhā bhavissatīti dipeti, yo tāyitā so sahasā karotīti yo mayham sayitā rakkhita avassayo bhavitum vadhati so pitā yeva sahasāyakanammam karotīti attho.

Atha nam pitā assāsetvā „amma rakkhittattāsīti“⁸ pucchi, „āma tāta rakkhito⁹ me attā“¹⁰ ti. So taṃ gharaṃ netvā mam-galam katvā parakulam pesesi.

Satthā imam dhammadesanāṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahi) „Tadā pitā etarāhi pitā, dhītā va dhītā, taṃ kāraṇam paccakkhato dittharukkhadevatā pana aham evā“¹¹ ti. Paṇḍikajātakam.

3. Verijātaka.

Yattha veri¹² nivisatīti¹³. Idam Satthā Jetavane viha-rante Anāthapiṇḍikakā ārabha kathesi. Anāthapiṇḍiko kira bhoggāmaṃ¹⁴ gantvā āgacchante antarāmagge core diṭṭvā „antarāmagge vasitum na yuttam, Sāvatthim eva gāmissāmīti“¹⁵ tegena goṇe pājete

¹ so both C² and C³. ² both C² and C³ tānaṃ. ³ C² tānaṃ. ⁴ C³ pitāya. ⁵ C² van. ⁶ so B²; both C² and C³ dhitarini. ⁷ both C² and C³ rakkhittatīti; B² rakkhita ad. ⁸ C² C³ B² rakkhita. ⁹ both C² and C³ veri. ¹⁰ C² niti. ¹¹ C² bhoggāmaṃ, C³ bhoggāmaṃ corr. so bhoggagāmaṃ.

Sāvattim eva āgantvā punadvase vihāram gato Sattho etam attham
irocesi. Satthā „pubbe pi gahapati paṇḍiā antarāmagge core diāvā
antarā avilambamānā attano vasanatthānam eva gamimsū” ti vatvā
tena yācito attitakā āhari:

Attito Bārāṇasīyam Brahmadatte rajjam kārente
Bodhisatto mahavibhavo setthi hutvā ekam gamakam niman-
tanam bhuñjanatthāya gantvā pacchā gacchanto antarāmagge
core diāvā antarāmagge avasitvā va vegaṇa¹ pajante attano
geham eva āgantvā nānaggarasehi bhuñjitvā mahāsayaṇe nisinnō
„corānam hatthato muccitvā nibbhayattthānam attano geham
āgato ”mbhī” udānavasena imam gātham āha:

Yattha veri² nivisati³ pa vase tattha paṇḍito,
ekarattam dirattam vā dukkham vasati verisā⁴ ti. 102.

Tattha yasmiṃ vasaetanāmasahajpuggalo, nivisatīti⁵ paṭṭhāti, pa vase
tattha paṇḍito ti so veripuggalo yasmiṃ thāne paṭṭhāto hutvā vasaṃ tattha
paṇḍito paṇḍo-sa samānagato na tveyya, kikkhāraṇā ti⁶ ekarattam dirat-
tam vā dukkham vasati verisā⁷ verinaṃ hi antare vasantu⁸ ekīkam dīham
pi dukkham eva vasatīti sitho.

Evam Bodhisatto udānam udānetvā dānādāni puññāni katvā
yathākammaṃ gato.

Setthā imam dhamma-desanāṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā aham eva Bārāṇasīsetthi ahoṃ” ti.” Verijātakaṃ.

4. Mittavindajātaka.

Catubbhi ajjhajjhagamā ti. Idam Satthā Jetavan-
asiharanto ekam dubbacatubbhikkhum ārabha kathesi. Vatthum⁹
setthā Mittavindajātaka vuttanayen¹⁰ eva viṭṭharetabbam. Idam pana
jātakaṃ Kassapabuddha-kālikam.

¹ add gone. ² K* veri. ³ K nivisati. ⁴ K nivisatīti. ⁵ omīti ti? ⁶ read
verisā ti? ⁷ K vasantu. ⁸ K vattho.

⁹ C¹ is now the only MS. at hand, therefore marked K.

Tasmim hi kale uracakkam akkhipitvā niraye paccamāno
eko nerayiko satto „bhante kin nu kho pāpam akāsin“ ti
Bodhisattam pucchi. Bodhisatto „tayā idaṃ c' idaṃ ca pāpa-
kammaṃ katan“ ti vatvā imam gātham āha:

Catubbihi atth' aṭṭhagamaṃ atthāhi pi¹ ca solasa
solasāhi ca battimā, atṭicchaṃ cakkam āsado,
icchāhatassa posassa cakkam² bhamatī matthake ti. 103.

Tattha catubbihi atthajjagamaṃ ti samuḍḍantiare catasso vimāsupetiyo
labhivā tūhi³ asantuttho atṭicchatāya parato gantvā apara atthādhigato sūti
attho, samapadaseyyhi so⁴ eva nayo, atṭicchaṃ cakkam āsado ti evam
akkālikhena asantuttho atṭicchaṃ atra atra icchanto parato parato lābhāni pat-
thento idaṃ cakkam āsado ti idaṃ uracakkam patto et. tassa te etam icchā-
hatassa tanhāya hatassa upihatassa tava cakkam bhamatī matthake piṇṇa-
cakkam⁵ sycakkam ti imeva dvīsu khuradhāraṃ ayacakkam tassa matthake
punnappuna patanavassena bhamantaṃ divā evam āha.

Vatvā ca pana attano devalokam eva gato. So pi niraya-
satto attano pāpe khīṇe yathākammaṃ gato.

Satthā imam dhammaḍḍesaṃ āharitvā jātakam samodhānesi.
„Tadā Mittavindako dubbacabbikkhu abosi, devaputto pana aham eva“
ti. Mittavindajātakam.

5. Dubbalakapṭṭhajātaka.

Bahum petam vane kapphan ti. Idam Satthā Jetavanā
vihārato ekam uttasabbhikkhum⁶ ārabhā kathesi. So kira Sūvatthi-
vāsi⁷ eko kulaputto dhammaḍḍesaṃ sūtvā pabbajitvā maraṇabbhiruko
abosi, rattitthānandivāṭṭhānesu⁸ vātasā vā vjantassa⁹ sukkhadandakassa
vā paṇṇatassa¹⁰ pukkhitappadānam vā saddham sūtvā maraṇabbhayatājṇito
mahāravanā ravanto palāyati. Tassa hi „maritabhāso mayā“ ti sati-
mattam pi n' atthi, tace hi so „aham marissāmiti“ jāneyya na mara-
ṇato bhāyeyya, maraṇasatikammatthānassa¹¹ pana abhāyitattā va

¹ cfr. the Mittavindajātaka below; K omits pi, RP ceca instead of pica. ² K
cakkā. ³ so RP; K sūtihi. ⁴ K -na-. ⁵ K uttasabbhikkhum. ⁶ K -vāsi.
⁷ K rattitthā-. ⁸ K vjantassa, RP bhijantassa. ⁹ K paṇṇatassa. ¹⁰ K maraṇa-.

bhāyati, Tassa ce maraṇabbhirukakkhāvo bhikkhusaṅghe pākato jāto. Ath' ekadivasam dhammasabbhāyaṃ bhikkhū katham samutthāpesum „āvuso, asuko nāma bhikkhu maraṇabbhiruko' maraṇam bhāyati. bhikkhunā nāma 'avassam mayā maritaddham' ti maraṇasatikammaṇṭhānaṃ bhāvetum vappatīti". Satthā āgantvā „kāyaṃ na 'ttha bhikkhave etarahi kathāya saṃvāsīnū" ti pucchitvā „imāya nāma" ti vutte tam bhikkhum pakkosāpetvā „saccam kira tvaṃ maraṇabbhiruko" ti pucchitvā „saccam bhante" ti vutte „bhikkhave mā etassa bhikkhuno anattamaṇā hota, nāyaṃ idāṃ' eva maraṇabbhiruko, pubbe pi maraṇabbhiruko yevā" ti evaṃ atītaṃ āhāri:

Atte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente
 Bodhisatto Himavante rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tasmā
 kāle Bārāṇasīrājā attano maṅgalahatthim ānañjakāraṇaṃ sikkhā-
 petum hatthācariyānaṃ adāsi. Tam ālāne' niccalaṃ bandhitvā
 tomaraḥatthā manussā parivāretvā' ānañjakāraṇaṃ karenti.
 So tam kāraṇaṃ kāriyamāno vedanā adhiwāsetum asakkonto
 ālānaṃ bhinditvā manussa palāpetvā Himavantaṃ pāvisi. Ma-
 nussā tam gaḥetum asakkontā nivattīsu. So tathā maraṇa-
 bbhiruko' ahoṣi, vātasaddāma' sutvā kampaṇāno maraṇabhaya-
 tajjito sondaṃ vidhupitvā vegena palāyati, ālāne' bandhitvā
 ānañjakāraṇakālo' viy' assa hoti, kāyassādaṃ vā cittassādaṃ
 vā alabhanto kampaṇāno vicarati. Rukkhadevatā nam divā
 khaṇḍhaviṭṭape thatvā imaṃ gātham āha:

Bahum p' etaṃ vane kattham vāto bhañjati dubbalaṃ,
 tassa ce bhāyati nāgu kiso nūna bhavissasīti. 104.

* Ayam pīṇaṭṭho: yaṃ etaṃ dubbalakattham paratthimādiṭṭheḍa vāto bhañ-
 jati imasmā vane bahum eulakham' tathā tathā sandvijjati, tace tvaṃ tassa
 bhāyati evaṃ ante nīcaṃ bhūto maraṇadohitakkhāyaṃ patvā kiso nūna bhavissasī-
 ti, imasmā pana vane tava bhāyati nūna n' atthi, tasmā tte patitāya evā
 bhāyati.

¹ K. maraṇa-. ² K. ālāne. ³ K. parivāretvā. ⁴ K. vātasaddāma. ⁵ K.
 ālāne. ⁶ K. -kāraṇamkālo. ⁷ K. eulakham.

Evam devatā tassa evādaṃ adāsi. So pi tato paṭṭhāya nibbhayo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanāṃ āharitvā saccāṃ pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi) „Tadā nāgo ayaṃ bhikkhu ahoṣi, rukkhadevatā ahaṃ evā“ ti. Dubbalakapṭha-jātakam.

6. Udañcanijātaka.

Sukhaṃ vata maṃ jīvantaṃ ti. Imaṃ Satthā Jetavanaṃ viharanto (thullakumārīkapalobhannaṃ ārabhva kuthesi. Vattum Terasanipāte Cullanāradakassapajātaka¹ āvibhavissati. Tadi pana bhikkhum Satthā „saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkanthito“ ti pucchitvā „saccam Bhagavā“ ti vutte „kattha te mītaṃ paṭibaddhaṃ“ ti pucchū. So „ekissa thullakumārīkāyā“ ti āha. Atha naṃ Satthā „ayaṃ te bhikkhu anattakārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya silavyasanāṃ patvā kampaṇto vicarāmāṇo paṇḍite nissāya sukhaṃ labhīti“ vuttvā mītaṃ āhāsi:

Autte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjasaṃ karente ti attavattum pi Cullanāradakassapajātaka yeva āvibhavissati. Tadā pana Bodhisatto sāyaṃ phale ādāya āgantvā paṇḍasālaṃ vivaritvā puttāṃ Cullatūpasāṃ etad avoca: „tāta tvaṃ aññesa divasesu dārūṇi² āharasi pāṇīyaṃ paribhojanīyaṃ āharasi³ aggim karosi, ajja pana ekam pi akatvā kasmā dum-mukho pajjhāyanto nipanna sīti“. „Tāta, tumhesu phalāphalat-thāya gatesu ekā itthi āgantvā maṃ palobhetvā⁴ ādāya ganṭum āradūhā, ahaṃ pana ‘tumhehi visajjito gamissāmīti’ na gacchāmi, asukatthāṇe pana taṃ nissīdāpetvā āgato ‘mhi, idāni gacchāmi’ ahaṃ tāta“ ti. Bodhisatto „na sakkā etaṃ nivattetum“ ti uttvā „tena hi tāta gaccha, esā pana taṃ netvā yadā maccha-

¹ K. cullakassapanāradajātaka. ² K. paribandhaṇ. ³ K. āraṇi. ⁴ K. āharasi.

⁵ K. palobhetvā.

maṇṣādhī vā khādutukāma' bhaviṣṣati sappiloṇatanḍulādhī vā pan' assū attho' bhaviṣṣati tadā 'idaṃ c' idaṃ cāharā' 'ti taṃ kilamessati', tadā mayhaṃ gaṇaṃ saritvā palāyitvā idh' eva āgaccheyyāsi" visajjesi. So taya saddhīm manussapathaṃ agamāsi. Atha naṃ sā attano vasaṃ gametvā „maṇṣaṃ āhara, macchaṃ āharā" ti yena yena atthikā hoti taṃ taṃ āharāpeti. Tadā so „ayaṃ maṃ attano dāsaṃ viya kammakaraṃ viya katvā piḷeti" palāyitvā pita santikaṃ āgantvā pita- raṃ vanditvā thūtaḥ vā imaṃ gātham āha:

Sukhaṃ vata maṃ jīvantaṃ pacamānā udañcaṇi'
cori jāyappavādena telaṃ loṇaṃ ca yācatīti. 106.

Tattha sukhaṃ vata maṃ jīvantaṃ ti tēva tumbhākaṃ sutikā maṃ sukhaṃ jīvantaṃ, pacamānā ti tāpayamānā pīḷayamānā yam yam khādutukāmaṃ kusi taṃ taṃ pacamānā, uḍakaṃ sīcanti etiyā 'ti udañcaṇi, cātito vā kōpato vā uḍakaṃ uḍḍheṇaghatikā' etah' nāmaṃ, sā paṇa udañcaṇi viya, uḍakaṃ viya ghatikā yeṃ atthikā hoti taṃ taṃ āharāpeti yevā ti attho, cori jāyappavādenā ti bhariyā ti nāmaṃ ekā cori maṃ maḍḍhūravacanaṃ upalāpetvā tattha netā telaṃ loṇaṃ ca yaṃ ca aññaṃ pi tchatti taṃ sabbeṃ yūcati dāsaṃ viya kammakaraṃ viya katvā āharāpetitī tassā agamaṃ kuthesi.

Atha naṃ Bodhisatto assāsetvā „hotu tāta", ehi tvaṃ mettāṃ bhāvehi karuṇaṃ bhāvehitī" cattāro brahmavihāre ācikkhi kasinaparikkammaṃ ācikkhi. So nacirass' eva abhiññā ca samāpattiyo ca nibhattetvā' brahmavihāre bhāvetvā saddhīm pitarā Brahmaloḥe nibhatti.

* Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jāta- kam samodhānesi: (Saccaparivosaṇe so bhikkhu sotāpattiṃphale patit- (thubi) „Tadā thullakumārīkā va etarahi thullakumārīkā Cullatāpaso ukkrothitabhikkhu ahesi, piṭṭa paṇa ahaṃ evā" ti. Udañcaṇi- jātukam.

' K khādutukā. ' K atthā. ' K kilamessati. ' K udañcaṇi. ' K -ghatīka- yotah. ' so Br; K tātāti. ' K nibhattitvā.

7. Sāḷittakajātaka.

Sādhū kho¹ sippakam² nāmā³ 'ti. Idam⁴ Satthā Jotavane viharanto ekam⁵ hamaṇapaharanakam⁶ bhikkhum⁷ ārabhha kathesi. So ki⁸ eko Sāvattihivāsikulaputto sāḷittakasip⁹pi¹⁰ nipphattim¹¹ patto (sāḷittakasippan¹² 'ti sakkhārākhūpanasippan¹³ vuccati) ekadivasaṃ dhammam¹⁴ sutvā sāsaṃ uram¹⁵ datvā pahajjivā¹⁶ upasampadam¹⁷ labhi. Na pana¹⁸ sikkhākāme¹⁹ na paṭipattisāro²⁰ ahosi. So ekadivasaṃ ekam²¹ daharabhikkhum²² ādāya Aciravatim²³ gantvā mahāyitrā²⁴ maditire²⁵ aññhāsi. Tasmim²⁶ samaye dve²⁷ setabhamā²⁸ ākāsaṃ gacchanti. So tam²⁹ daharam³⁰ āha: „Idam³¹ pacchinabhamam³² sakkhārāya³³ akkhimhi³⁴ paharivā³⁵ pādamūle³⁶ pātemi³⁷“. Itaro „kathasī³⁸ pātesasi³⁹; na⁴⁰ sakkhissasi⁴¹ paharitum⁴²“ ti āha. Itaro „āṭṭhato⁴³ tār⁴⁴“ assa orato⁴⁵ akkhim⁴⁶ parato⁴⁷ akkhimhi⁴⁸ tam⁴⁹ paharāmūti⁵⁰. „Idam⁵¹ pana⁵² tvaṃ⁵³ asantam⁵⁴ kathesūti⁵⁵“. „Tena⁵⁶ hi⁵⁷ upadhārehi⁵⁸“ ekam⁵⁹ tiyāsam⁶⁰ sakkharam⁶¹ gahetvā⁶² aṅguliyā⁶³ yuntetvā⁶⁴ tassa⁶⁵ hamaṇassa⁶⁶ pacchate⁶⁷ khipi. Sā⁶⁸ rum⁶⁹ ti⁷⁰ saddam⁷¹ okāsi. Hamaṇo „parissayena⁷² bhavitabham⁷³“ ti⁷⁴ nivattitvā⁷⁵ sadham⁷⁶ sotum⁷⁷ ārabhi. Itaro tasmim⁷⁸ khape⁷⁹ ekam⁸⁰ vattasakkharam⁸¹ gahetvā⁸² tassa⁸³ nivattitvā⁸⁴ oloken⁸⁵ tassa⁸⁶ parabhāge⁸⁷ akkhim⁸⁸ pahari. Sakkharo⁸⁹ itaram⁹⁰ pi⁹¹ akkhim⁹² vimi⁹³ vijjhivā⁹⁴ gatā. Hamaṇo mahāravam⁹⁵ ravanto⁹⁶ pādamūle⁹⁷ jeva⁹⁸ pati. Tato⁹⁹ bhikkhū¹⁰⁰ āgantvā¹⁰¹ garahitvā¹⁰² „anānucchavikam¹⁰³ te¹⁰⁴ katan¹⁰⁵“ ti¹⁰⁶ Satthū¹⁰⁷ santikaṃ¹⁰⁸ setvā¹⁰⁹ „bhante¹¹⁰ imā¹¹¹ idam¹¹² nāma¹¹³ katan¹¹⁴“ ti¹¹⁵ tam¹¹⁶ aññam¹¹⁷ āro¹¹⁸ cecim¹¹⁹. Satthā¹²⁰ tam¹²¹ bhikkhum¹²² garahitvā¹²³ „na¹²⁴ bhikkhave¹²⁵ idā¹²⁶ ev¹²⁷“ esā¹²⁸ etasmim¹²⁹ sippe¹³⁰ kasalo¹³¹, pubbe¹³² pi¹³³ kasalo¹³⁴ va¹³⁵ ahosīti¹³⁶“ vatrā¹³⁷ aññam¹³⁸ āhāri¹³⁹.

Ati¹⁴⁰te Bārāṇasīyam¹⁴¹ Brahmadatte¹⁴² rajjam¹⁴³ kārento¹⁴⁴ Bodhisatto¹⁴⁵ tassa¹⁴⁶ amacco¹⁴⁷ ahosi. Tasmim¹⁴⁸ kāle¹⁴⁹ rañño¹⁵⁰ puro¹⁵¹ hito¹⁵² atimakhare¹⁵³ hoti¹⁵⁴ bahubbhāgi¹⁵⁵, tasmim¹⁵⁶ kathetum¹⁵⁷ ārad¹⁵⁸dhe¹⁵⁹ aññe¹⁶⁰ okāsam¹⁶¹ eva¹⁶² na¹⁶³ labhanti. Rājā¹⁶⁴ cintesi¹⁶⁵: „kadā¹⁶⁶ un¹⁶⁷ t¹⁶⁸ho¹⁶⁹ etassa¹⁷⁰ vacanupacchedakam¹⁷¹ kañci¹⁷² labhissāmūti¹⁷³“. So tato¹⁷⁴ paṭ¹⁷⁵ thāya¹⁷⁶ tathārūpaṃ¹⁷⁷ ekam¹⁷⁸ upadhārento¹⁷⁹ vicarati. Tasmim¹⁸⁰ kāle¹⁸¹ Bārāṇasīyam¹⁸² eko¹⁸³ pūthasappi¹⁸⁴ sakkhārākhūpanasippe¹⁸⁵ nipphattim¹⁸⁶ patto¹⁸⁷ hoti. Gāmadārakā¹⁸⁸ nam¹⁸⁹ rathakam¹⁹⁰ āropetvā¹⁹¹ kaḍḍhamānā¹⁹²

1. Cf. Dh. p. 415. ¹ K. ko. ² so K; B. sāḷitaka. ³ B. tiyāsa. ⁴ K. vaddha-sakkharam. ⁵ K. bhāmi. ⁶ K. kasimū. ⁷ K. -sappi.

- Bārāṇasīnagaradvāramūle eko vitapasampanno mahānigrodho
 atthi - tattha ānetvā samparivāretva kākaṇikādīni¹ datvā „hat-
 thirūpakaṃ kara assarūpakaṃ karā“² ti vadanti. So sak-
 khara khīpītvā khīpītvā nigrodhapannesu nānārūpāni dassoti.
 Sabbāni pattāni chiddāvichiddāni³ eva ahesuṃ. Atha rājā
 uyyānaṃ gacchanto taṃ thānaṃ pāpuni. Ussāraṇabhayena sabbe
 dārakā palāyimsu, pīṭhasappi⁴ tatth⁵ eva nipajji. Rājā nigrodha-
 mūlam patvā rathe nisīno pattānaṃ chiddatāya chāyaṃ kabara-
 kabaraṃ disvā ullokeno sabbesaṃ pattānaṃ chiddabhāvaṃ
 disvā „ken' etāniti“⁶ pucchi. „Pīṭhasappinā devā“⁷ ti. Rājā
 „imaṃ nissāya brāhmaṇassa vacanacchedaṃ kātuṃ sakkā bhavi-
 satīti“⁸ cintetvā „kahaṃ pīṭhasappīti“⁹ pucchi. Vicinantaṃ mūlantare
 nipannaṃ disvā „ayaṃ devā“¹⁰ ti āhamsu. Rājā taṃ pakkosā-
 petvā parisāṃ ussāretvā pucchi: „amhākaṃ santike eko mukhara-
 brāhmaṇo atthi, sakkhissasi taṃ nissaddaṃ kātuṃ“¹¹ ti. „Nāji-
 mattā ajalandikā labhanto sakkhissāmi devā“¹² ti. Rājā
 pīṭhasappiṃ gharāṃ netvā antosaṇiyaṃ nisīdāpetvā sāṇiyaṃ
 chiddaṃ karetvā brāhmaṇassa chiddābhimakhaṃ āsanaṃ paṇṇā-
 petvā nālimattā sukkha ajalandikā pīṭhasappissa santike thapā-
 petvā brāhmaṇaṃ upatthānakāle āgataṃ tasmīṃ asane nisīdāpetvā
 kathaṃ samutthāpesi. Brāhmaṇo aññesaṃ okāsaṃ¹³ adatvā raṇṇā¹⁴
 saddhīm kathetum ārabhi. Ath' assa so pīṭhasappi¹⁵ sānicchid-
 dena¹⁶ ekekaṃ ajalandikaṃ makkhikaṃ¹⁷ pavesento¹⁸ viya tāluta-
 lamhi¹⁹ yeva pāteti. Brāhmaṇo āgatāgataṃ nāliyaṃ teluṃ pavesento
 viya gilati. Sabbā parikkhayaṃ gamimsu. Tassa tā nālimattā²⁰
 ajalandikā kuccim pavitthā adbhāḥhakamattā ahesuṃ. Rājā
 parikkhīṇabhāvaṃ ātvā āha: „ācariya²¹ tumhe atimukharatāya
 nālimattā ajalandikā gilantā kiñci na jānītha, ito dāni uttarīṃ
 jirāpetuṃ“²² na sakkhissatha, gacchatha piyaṇḍakāṃ pīvitvā
 chaddhetvā attānaṃ ārogaṃ karotha“²³ ti. Brāhmaṇo tato

¹ so Bp; K kākaṇanī-? ² K -saripi. ³ so Bp; K omite okāsaṃ. ⁴ K sūlīdāya. ⁵ K sāni-
 chi. ⁶ Bp pucchīyaṃ. ⁷ so Bp; K pavesento. ⁸ tāluta-lamhi. ⁹ K nālimattā. ¹⁰ K jirā-
 petuṃ.

paṭṭhāya pīṭamukho viya hutvā kathentānam pi saddhim
akathanasilo ahoṣi. Rājā „imā me kannaṣukhaṃ¹ katan²“ ti
piṭhasappissa satasahassasutthānake³ catuṣo disāsu cattāro gāme
adāsi. Bodhisatto rājānaṃ upasaṃhikamitvā „deva sippaṃ nāma
loke paṇḍitehi uggaṇhitabbhaṃ, piṭhasappinā sālittakamattenāpi⁴
ayaṃ sampatti⁵ laddhā“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Sādhu kho sippakaṃ nāma api yādisa kidisaṃ,
passa khaṇḍjappahārena laddhā gāme catuddisā ti. 106.

Tattha passa khaṇḍjappahārenā⁶ ti passa mahārāja imā nāma khaṇ-
ḍassa piṭhasappino sīlānāṃ khaṇḍhārena catuddisā cattāro gāme laddhā aṇṇesaṃ
pi sippaṇṇā ke ānāsaṃsapaṇṇādeho ti sippagūṇaṃ kathesi.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā piṭhasappi⁷“ ayaṃ bhikkhu ahoṣi. rājā Anando, paṇḍitamacco
pana aṇṇam evā⁸ ti. Sālittakajātakam⁹.

8. Bāhiyajātaka.

Sikkheyya sikkhitabbhāniti. Idam Sāttḥa Vesāliyaṃ
upanissāya Mahāvase kūtāgārasālāyaṃ viharanto ekaṃ Licchaviṃ
ārābha kathesi. So kira Licchavirājā saddhe passano buddhapamu-
khaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā attano nivesaṃ mahādānaṃ pavat-
tesī. Bhariyā paṇ¹ ayaṃ thūlaṅgapaccāṅgā uddhumātakanimittaṇḍiṇā
anākaṇṇasampannā ahoṣi. Satthā bhattakiccāsaṇe anumodanaṃ katvā
vihāraṃ gantvā bhikkhūnaṃ evādaṃ datvā gaṇḍhakaṇṇim pavasi. Bhik-
khū dhammasambhāyaṃ kathaṃ samuṭthāpesuṃ: „āvuso, tassa nāma
Licchaviraṇṇo tāva abhirūpassa tādissā bhariyā thūlaṅgapaccāṅgā² anā-
kaṇṇasampannā, kathaṃ so tāva saddhim abhiramati³“. Satthā
āgantvā „kāyaṃ na ittha bhikkhave etarāhi kathāya aṇṇissinnā“ ti
pucchitvā „amāya nāma“ ti vutte „na bhikkhave esa idāṃ eva, pubbe
pi thūlaṃsarirāya eva itthiyā saddhim abhiramati“ vattvā tehi yācito
atītaṃ āhosi.

¹ K. kanna. ² so K; B. -hasaṇṇhānesu. ³ K. sālī. ⁴ K. sampattiṇ. ⁵ K.
-sappi. ⁶ K. sālīkajā, B. sālīkajā-.

Attito Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ karente
 Bodhisatto tassa amacco ahosi. Ath'eka janapadittā thūla-
 sarirā anāḁappasampannā bhatin kurumāṇā rājāṅgaṇassa
 avidūrena' gacchamāṇā sariravalaṇḁapilāṇā hutvā nivatthasāta-
 kena sariraṃ paṭicchādetvā nisiditvā sariravalaṇḁaṃ muñcītvā
 khippam eva utthāsi. Tasmim khaṇe Bārāṇasirājā vātapānena
 rājāṅgaṇaṃ olokento taṃ diṣvā cintesi: „ayaṃ evarūpe
 aṅganattāhane sariravalaṇḁaṃ muñcamāṇā hīrottappam appahāya
 nivāsane' eva paṭicchamaṇā hutvā sarirapilāṃ' mocetvā khippam
 utthitā, imāya nirogāya' bhavitabbam, etiasā vatthu visadaṃ
 bhavissati, visade pana vatthusmim eko putto labbhamāno visado
 poṇṇavā bhavissati, imam mayā aggamahesiṃ kātuṃ vattatīti"
 so tassa apariggahitabhāvaṃ ḁatvā ānāpetvā aggamahesiṭṭhānaṃ
 adāsi. Sā tassa piyā ahosi munāpā. Naciraas' eva ekaṃ
 puttam vijāyi. So pan' assā putto' cakkavattirājā ahosi. Bodhi-
 satto tassa' sampattim diṣvā tathārūpam vasesukāsaṃ labhitvā
 „deva sikkhitabbayuttakaṃ nāma sippakaṃ' kasmā na sikkhitab-
 bam, yatra hi nāmāyaṃ mahāpuṇṇā hīrottappam appahāya
 paṭicchannakāreṇa sariravalaṇḁaṃ kurumāṇā tumhe āradhetvā
 evarūpam sampattim pattā' ti vatvā sikkhitabbayuttakānaṃ
 vaṇṇaṃ kathento imam gātham āha:

Sikkheyya sikkhitabbāmi, santi sacchandino jaṇā,
 bahiyāpi' suhannena' rājanam abhirādhayīti. 107.

Tattoe santi sacchandino ti teṇ teṇ sippena sacchandi jaṇā attā yeva'
 bahiyā ti bahijjanapade jātā sacchaddhā itthā, suhannena' ti hīrottappam
 appahāya paṭicchannakāreṇa lannam suhannaṃ nāma teṇ suhannena'', rāja-
 nam abhirādhayīti devesu abhirādheto imam sampattim pattā ti.

Evam Mahāsatto sikkhitabbayuttakānaṃ gupam kathesi.

¹ K - dūrena. ² K - pilāṇ, Bp sariravalaṇḁaṃ. ³ K nirogāya. ⁴ K yutto. ⁵ K tassāya.
⁶ K sikkhitabbayuttakam nāma sippakaṃ, Bp sikkhitabbayuttakam sippam nāma...
 sikkhitabbam. ⁷ K bahiyāti, Bp bahirāpi. ⁸ B suhannena. ⁹ B suhannena.
¹⁰ B chaṇṇam suhannena... suhannena.

Satthā imam dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: Tada jayampatikā etarahi jayampatikā va, paṇḍitamacco pana aham evā¹ ti. Bāhiyajātakaṃ.

9. Kuṇḍakapūvajātaka.

Yathasno puriso hoti. Idam Satthā Sāvattihiyaṃ viharanto mahāduggatam ārabbhā kathesi. Sāvattihiyam hi kadāci ekam eva kulam buddhapamukhassa saṅghassa dīnaṃ deti, kadāci tīpi cattāri ekato hutvā, kadāci gaṇabhaṭṭhānena, kadāci vithisabbhāgema, kadāci sakalanagarinā chandakam samharitvā, tadā pana vithibhāṭṭhānāma ahoṣi. Atha manussā „buddhapamukhassa saṅghassa yāgum²“ datvā khajjakam āharitvā³ ti āhāse. Tadā paṇ⁴ eko paresam bhātikhārako duggatamanusso tassā vithiyam vasamāno cintesi: „alam yāgum dātum na sakkhissāmi, khajjakam pana dassāmi⁵“ soññam kuṇḍakam⁶ vattāpetvā⁷ udakam temetvā akkapaṇṇena⁸ veñhetvā kukkulo pacitvā „idam Buddhassa dassāmi⁹“ tam ādāya gantvā Satthu purato thito „khajjakam āharitvā“ ti ekasmin vacase vuttamante sabha-paṭhamam gantvā tam pūvaṃ Satthu patte paṭṭhāpesi. Satthā aṇṇesi diyyamānaṃ khajjakam agahetvā tam eva pūvakhajjakam paribhuñji. Tasmim ōva pana khaṇe „Sammāsambuddheṇa kim mahāduggatassa kuṇḍakhajjakam ajigucchitvā paribhuttaṃ“ ti sakalanagarinā ekakolāhalam ahoṣi. Rājārājamahānattādāyo uttamaso doṇṇike upādāya sabbe va sampatitvā Satthāraṃ vanditvā mahāduggatam upasamkamitvā „haṇḍa bhojanam gahetvā dve satāni gahetvā pañca satāni gahetvā ambākam pattim delhi¹⁰“ vadāse. So¹¹ „Satthāraṃ paṭigucchitvā jāmessāmi¹²“ Satthu santikam gantvā tam attham ārocesi. Satthā „dhanam gahetvā¹³ sabbaṭṭhānaṃ pattim delhi¹⁴“ āha. So dhanam gahetvā ārabhi. Manussā diguṇacatugguṇanattagunādivaseṇa daddatā nava hiraṇṇakopiye adāse. Satthā anumodanam leṭṭvā viharati gantvā bhikkhū vatte¹⁵ dassite sugatovāḍam datvā gandhakūṭim pāvisi. Rājā āyappaṇamaye mahāduggatam pakkosāpetvā soṭṭhāṭṭhānena pājesi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samutthāpeṇum: „āruse Satthā mahāduggateṇa dīnaṃ kuṇḍakapūvaṃ ajigucchanto amataṃ viya paribhuñji, mahāduggato pi bahum dhanam se

¹ K jeta. ² K sambhāṣanahajjakam, B² soññam kuṇḍakam. ³ K vattāpetvā, B vaṭṭhāpetvā. ⁴ so B; K akkapaṇṇena. ⁵ K dassi so. ⁶ addā vā. ⁷ K diguṇacatugguṇa. ⁸ K vatte.

setthiṭṭhānaṃ ca labhivā mahāsampattiṃ patto" ti. Satthā āgavvā
kāyaṃ su 'ttha bhikkhave etarahi kathāya saṃniṃṇā" ti puriṭṭvā
„Imāya nāma" ti vutte „na bhikkhave idāni mayā ajjagucchantaṃ tassa
kuṇḍakapūvaṃ paribhutto, pubbe rukkhadevatāpi hutvā paribhutto yeva; ta-
dāpi e' sma maṃ nissāya setthiṭṭhānaṃ alaṭṭh' evā" ti vuttvā aññam āhāri:

Atiṭṭhe Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kareṇte
Bodhisatto ekasmiṃ erandarukkhe rukkhadevatā hutvā
nibbatti. Tadaṃ tasmim gāmaṃke manussa devatāmaṃgalikā honti.
Ath' ekasmiṃ chaṇṇe sampatte manussa attano rukkhadevatānaṃ
balikammaṃ akāsa. Ath' eko duggatamanusso te manusse
rukkhadevatā paṭijaggante disvā ekaṃ erandarukkhaṃ paṭijaggi.
Te manussa attano attano devatānaṃ nānappaṭṭhāni mālāgan-
dhavilepanāni c' eva khajjabhojjakāni ca ādāya gacchimaṃ. So
pana kuṇḍakapūvaṃ c' eva ujumkena ca udakaṃ ādāya gantvā
erandarukkhasaṃ avidūre thatvā cintesi: „devatā nāma dibba-
khajjakāni khādanti, mayhaṃ devatā imaṃ kuṇḍakapūvaṃ na
khādissati, kiṃ iminā kāraṇaṃ" nāsemi, ahaṃ eva naṃ khādissā-
mi" tado nivatti. Bodhisatto khaṇḍhaviṭṭhe thatvā „bho
purisa" sace tvaṃ issaro bhavyeyyāsi mayhaṃ madhurakhajja-
kaṃ dadeyyāsi, tvaṃ pana duggato, ahaṃ tava pūvaṃ na khā-
ditvā aññam kiṃ khādissāmi", mā me kottāsaṃ nāsehi" ti
vatvā imaṃ gātham āha:

Yathanno puriso hoti tathanna tassa devatā,

āhar' etaṃ kaṃpavāṇ' , mā me bhāgaṃ vināsaya" ti. 108.

• Tathā yathanno ti yathārupabbhāsaṃ, tathanno ti tassa devatāpi ta-
rupabbhāsaṃ ca honti. āhareṇaṃ kaṃpavāṇaṃ ti etaṃ kuṇḍakapū-
vaṃ kaṃpavāṇaṃ āhehi, mayhaṃ bhāgaṃ mā vināsehi.

So nivattitvā Bodhisattaṃ oloketvā balikammaṃ akāsi.
Bodhisatto tato ojaṃ paribhūṇitvā „purisaṃ tvaṃ kimattham
maṃ paṭijaggasīti" āha. „Duggato mhi sāmi, taṃ nissāya
duggatābhavato muñcitakāmatāya paṭijaggamīti". „Bho purisa

1. su Rp. 2. K. kiṭṭhānākaṃvāsa. 3. K. purisa. 4. K. khādissā. 5. K. āhāsa.

mā cintayī, tayā kataññussa katavedino pūjā katā, imañ eraḍḍhaṃ parikkhipitvā niddhikumbhiyo gīvāya gīvaṃ āhacca tṭhita, tvaṃ rañño ācikkhitvā sakaṇḍhi dhanam āharitvā rājamaṅgane rasim karehi, rājā te tussitvā setthitthānam dassatthi¹ vatvā Bodhisatto antaradhāyī. So tathā akāsi. Rājā tassa setthitthānam adāsi. Iti so Bodhisattam nissāya mahāsampattin patvā yathākammaṃ gato.

Satthā imañ dhammadesanāṃ āharitvā jātakaṃ samodhūmāsi: „Tadā duggato va etarahi duggato, eraḍḍharakkhadevatā pana ahaṃ evā“² ti Kuṇḍakapūvajātakaṃ³.

10. Sabbasamhārakapaṇḍha.

Sabbasamhārako natthi⁴ti. Ayaṃ Sabbasamhārakapaṇḍho sabbākārena Ummaggajātako āvibhavissati. Sabbasamhārako. paṇḍho mittito. Parosahasavaggo⁵ ekādasaṃso.

12. HAṂSIVAGGA.

1. Gaḍḍabhapaṇḍha.

Haṃsi tvaṃ evaṃ maññasīti⁶. Ayaṃ pi Gaḍḍabhapaṇḍho Ummaggajātako yeva āvibhavissati. Gaḍḍabhapaṇḍho mittito.

2. Amarādevīpaṇḍha.

Yena sattabalaṅgā cā⁷ ti. Ayaṃ Amarādevīpaṇḍho⁸ añña tatth⁹ eva āvibhavissati. Amarādevīpaṇḍho mittito¹⁰.

3. Sigālajātaka.

Suddahāsi sigālassa¹¹ ti. Idam Satthā Vejjuvane viharanto Devadattam ārabhā kathesi. Tasmim samaye bhikkhū dhamma-

¹ so B; K kuṇḍapūva. ² both B and K parosahasavaggo. ³ K haṃsi tvaṃ maññasīti, B haṃsitvaṃ eva paññasīti. ⁴ K yā. ⁵ K amara. ⁶ K omitta amarā... mittito, B chāntapāṇḍhaṃ duttito mittito.

bhāyaṃ saṃnipatīvā „āruse Devadattena puṇa bhikkhusāni ādāya Gayāsinaṃ gantvā 'yaṃ samano (gotamo kareti)' na so dhammo, yaṃ ahaṃ karomi ayaṃ eva dhammo" ti te bhikkhū attano laddhiṃ gāhāpotvā thānappattam musāvadam katvā saṃghaṃ bhinditvā ekasīmāya dve uposathā katā" ti Devadattassa agunakatham kathentā nisidimsu. Satthā āganivā „kāya na 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannissinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" ti vutte „na bhikkhave Devadatto idāṃ eva musāvādi", pubbe pi musāvādi yevā 'ti evaṃ atitāni āhāri:

Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente Boddhisatto susānavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tada Bārāṇasīyaṃ nakkhattaṃ ghottham. Manussā „yakkhabalikammaṃ karomā" ti tesu tesu caccararacchādittānesu macchamamsādini¹ vippakiritvā kapālakesu bahusuram² thapayimsu. Ath' eko sigālo addharattasamaye niddhamanena³ nagaraṃ pavasi-tvā macchamamsaṃ khāditvā suraṃ pivitvā punnāgagacchantare⁴ pavasi tvā yāva aruṇeggaṃanā niddaṃ okkami. So pabujjhivā alokaṃ disvā „idāni nikkhamitum na sakkā" ti maggasamipam gantvā adissamāno nippajjitvā⁵ aṇṇe va manusse disvāpi kiñci ayutvā ekaṃ brāhmaṇaṃ mukhadhovanatthāya gacchantam disvā ciñtesi: „brāhmaṇa dhanalolaṃ honti, imaṃ dhanena palobhetvā yathā maṃ upakacchantare katvā uttarāsaṅge⁶ nagarā niharati" tathā karissāmi⁷ so manussabhāsāya „brāhmaṇa" ti āha. So nivattitvā „ko maṃ pakkosati⁸ ti āha. „Ahaṃ brāhmaṇa" ti. „Kiṃkāraṇā" ti. „Brāhmaṇa, mayhaṃ dve kahāpanasatāni atthi, sacce maṃ upakacchantare katvā uttarāsaṅgena patto-chādetvā yathā na koci passati tathā nagarā nikkhametum sakkosi tuyhaṃ te kahāpane dassāmi⁹ ti. Brāhmaṇo dhanalobhena „sādhu" ti sampaticchitvā tam tathā katvā ādāya nagarā nikkhamitvā thekaṃ agamāsi. Atha naṃ sigālo pucchi: „katarāṃ thānaṃ brāhmaṇa" ti. „Asukam nāmā" ti. „Aṇṇaṃ thekaṃ thānaṃ gacchā" ti evaṃ punappuna vadento mahāsusānaṃ patvā

¹ K kareti. ² K -vadi. ³ K macchamamsādini. ⁴ K bahūsuram. ⁵ K niddha-mano. ⁶ K punnāgacchantare. ⁷ K nippajjitvā. ⁸ K -sāgo. ⁹ K niharati.

„idha maṁ otārehi“ āha. Tattha naṁ otāresi. Sigālo „tena hi brāhmaṇa uttarisātakam pattharā“¹ ti āha. So dhanalohena patthari. Atha naṁ „imaṁ rukkhamaḷam khaṇāhi“² pathavi-khanane yojetvā brāhmaṇassa uttarisātakam abhiruyha catuṣu kanṇesu majjhe cā³ ti pañcaṣu thānesu sariranissandaṁ pātetvā makkhetvā⁴ o' eva temetvā ca aśāṇavapaṇaṁ pāvisi. Bodhisatto rukkhaviṭape thatvā imaṁ gātham āha:

Saddahāsi sigālassa surāpītassa brāhmaṇa,
sippikānaṁ satam n'atthi kuto kamsasatā duve ti. 109.

Tattha saddahāsiṭi saddahaṇi. xam eva vā pātho. saddhāsi⁵ yāyati attho. sippikānaṁ satam natthiṭi etassa hi sippikānaṁ nā n'atthi; kuto kamsasatā duve ti dve kaḥāpanasatāni paṇ' assa kuto yevā⁶ ti.

Bodhisatto imaṁ gātham vatvā „gaccha brāhmaṇa tava sātakaṁ dhovetvā nahāyitvā attano kammaṁ karohi“⁷ vatvā antarādhāyi. Brāhmaṇo tathā katvā „vañcito vat' amhi“⁸ domanassatto pakkāmi.

Satthā imaṁ dhammasaṇaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadāpi sigālo Devadatto ahesi, rukkhadevatā para aham evā“⁹ ti. Sigāla-jātakaṁ.

4. Mitacintijātakaṁ.

Bahuciṇi appaciṇi cā¹ ti. Idam Satthā Jetavaṇe viharanto dve mahallakathere ārabhha kathaṁ. Te kira janapade ekaṁmā² araṇṇavāse vassaṁ vasitvā „Satthu dhammatthāya gacchissāma“³ ti patheyyaṁ sajjetvā „ajja gacchāma, eve gacchāma“⁴ ti māsaṁ atikkamitvā puna patheyyaṁ sajjetvā tath' eva māsaṁ puna māsaṁ ti etam attano kasitabhāvena o' eva nivāsaṇaṁthāṁ ca apekkhāya tayo māse atikkamitvā tato rukkhamaṇa Jetavaṇaṁ gantvā sabhāgaṁthāṁ pattaciraraṁ patisaṁetvā Satthāraṁ parisaṁeṇa. Atha te bhikkhū pacceṇṇaṁ: „ciram vo āvuso Buddhapuṁṇiṇaṁ akaraṇṇānaṁ kamaṁ evaṁ cirāyitthā“⁵ ti. Te tam attham ārocemaṁ. Atha tesāṁ so

¹ K. eakkhetvā, B. pakkhetvā. ² so. Bp. K. pati. ³ K. kamaṁ.

ālaṣiyakusāṭṭhabhāva bhikkhusaṃghe pākato jāto. Dhammasaṃbhāyam pi tesuṃ bhikkhūnaṃ eva ālaṣiyabhāvaṃ nissāya kathuṃ samutthāpesuṃ. Suttā āgantvā „kāyaṃ nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya saṃnisinnā" ti pucchitvā „imāya nāma" ti vutte te pakkosāpetvā „saccaṃ kira tume bhikkhave alasā kusitā" ti pucchitvā „saccaṃ bhante" ti vutte „no bhikkhave idāṃ" eva te alasā, puṭhe pi alasā e' eva nirāsaṃatthāno ca sālayā sāpekha" ti vtvā attāna āharī:

Attā Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karento Bārāṇasīnadiyaṃ tayo' macchā ahesuṃ, Bahucintī Appacintī Mitacintī tesuṃ¹ nāmāni. Te araṇṇato manussapathaṃ āgamiṃsu. Tattha Mitacintī itare dve evaṃ āha: „ayaṃ manussapatho nāma sāsaṃko sappatibhaya, kevattā nānappakārāni jālakumīnādīni khipitvā macche gaṇhanti, mayāṃ araṇṇaṃ eva gacchāma"² ti. Itare dve jaṇā³ alasaṭṭāya c' eva āmisagiddhatāya ca „ājja gacchāma, sve gacchāma"⁴ ti tayo māse atikkāmesuṃ. Atha kevattā nadiyaṃ jālaṃ khipiṃsu. Bahucintī ca Appacintī ca gocaraṃ gaṇhantā purato gacchantī, te attāno andhabālāṭṭāya jālaganthuṃ⁵ asallakkhetvā jālakucchiṃ eva pavisiṃsu. Mitacintī pacchato āgacchanto jālagantham⁶ sallakkhetvā tesuṃ ca jālakucchiṃ pavittābhāvaṃ ūtvā „imesaṃ kusitānaṃ andhabālāṇaṃ jivitadānaṃ dassāmiti"⁷ cintetvā bahipassena jālakucchiṭṭhānaṃ gantvā jālakucchiṃ phāletvā nikkhanto sadiso hutva udakaṃ alojento⁸ jālassa purato patitvā puna jālakucchiṃ pavisitvā pacchimabhāgena phāletvā nikkhantasadiso udakaṃ alojento⁹ pacchimabhāge pati. Kevattā „macchā jālaṃ phāletva gatā"¹⁰ ti maññamāṇā jālakotiyāṃ gabetvā ukkhipiṃsu. Te dve pi macchā jālato muñcitvā udako patiṃsu. Iti tēhi Mitacintīṃ nissāya jivitaṃ laddhaṃ.

Satthā maṃsā uṭṭāṇā āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthāṃ āha:

¹ K tayo tayo. ² K appacintī tesuṃ. ³ K jaṇā. ⁴ K -gandha. ⁵ K alojento.

Bahucintī Appacintī ca ubho jāle abajjhare,

Mitacintī amocesi, ubho tattha samāgatā ti. 110.

Tattha Bahucintīti bahucintanāya¹ vitakkabahulāya evam laddhānāmo², itaresu pi divsu ayaṃ eva sayo³, ubho tattha samāgatā ti Mitacintīti nibbāya laddhājīvitā tattha udake puna ubho pi jānā⁴ Mitacintīnā saddhim samāgatā ti attho.

Evam Satthā imam dhammadecanam āharitvā succāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: (Saccapariyesāne mahallakabhiṅkhū sotāpattiṃphale patitthahimsu) „Tadā Bahucintī⁵ ca Appacintī⁶ ca ime dve ahesuṃ. Mitacintī pana aham evā⁷ ti. Mitacintījātakaṃ.

5. Anussāsikajātaka.

Yāyaññam anusāsati. Idam Satthā Jetavana viharanto ekam anusāsikabhiṅkhuniṃ⁸ ārabbhva kathesi. Sā kira Sāvatthi-vāsini ekā kuladhītā pabbajitvā upasampannakālato paṭṭhāya sammadhamme ananuyuttā āmāgiddhā hutvā yuttha aññā bhikkhuniyo na gacchanti tādise nagarasu ekadesse⁹ piṇḍāya carati. Ath¹⁰ nassā manussā paṇita-piṇḍapātāni denti. Sā ruataphāya bajjhivā „soce imasmiṃ padese aññā bhikkhuniyo piṇḍāya carissanti mayham lābhu parihāyissanti, yathā etam padesaṃ aññā nāgacchanti evam mayā kātum vaṭṭatīti“ cintitvā bhikkhuniupassayaṃ¹¹ gantvā „ayyo usukaṭṭhāne caṇḍo hatthi caṇḍo asso caṇḍo kukkuro carati, sapacissayaṭṭhānaṃ¹², mā tattha piṇḍāya caritthā“ ti bhikkhuniyo anusāsati. Tassā sutvā ekā bhikkhuni pi¹³ tam padesaṃ givam parivattetvā na olokesi. Tassā ekasmiṃ divase tasmiṃ padese piṇḍāya carantiyā vegen¹⁴ ekam geham pavasiyā caṇḍo meṇḍako paharitvā ūraṭṭhikam bhindi. Manussa vegenā upadhāvītva dvīdhā bhinnasā ūraṭṭhikam ekato bandhitvā tam bhikkhuniṃ maññeḍā-dāya¹⁵ bhikkhuniupassayaṃ payimsu. Bhikkhuniyo „ayaṃ aññā bhikkhuniyo¹⁶ anusāsitvā sayam tasmiṃ padese caranti“ ūrum bhindāpetvā āgutā¹⁷ ti parihāsaṃ ākaṃsu. Tam pi taya kutakāraṇaṃ ucciraso¹⁸ eva bhikkhusaṃghe pakatam ahesi. Ath¹⁹ ekadivasaṃ dhammasabbhāyaṃ

¹ K abahu- ² K laddhā- ³ K sayo. ⁴ K jānā. ⁵ K -ti. ⁶ K anusāsaka-
⁷ K ekadesase. ⁸ K -upassasati. ⁹ add. atthā? ¹⁰ K pi. ¹¹ so BP; K va-
gvenā dāya. ¹² K repaṇṇe ayaṃ aññā bhikkhuniyo ¹³ K caranti.

bhikkhū „āraṇa anusāsikā” bhikkhūnī aññaṃ anusāsitrā sayāṃ ta-
mīm padese caramānā cappaṇa meḍakena ūru bhindūpeṭṭi” tassā
agumakatham katthesuṃ. Sotthā āgantvā „kāyaṃ su” ttha bhikkhave
etarahi kathāya sammāsiṃhā” ti pucchitvā „imāya sāmā” ti vutte „na
bhikkhave idāṃ” eva. pubbe p’ eṣā anusāsati yeva, sayāṃ pama na
tattati, niccakkāle dukkham eva anubharatīti vatvā aññāṃ āharī:

Atte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bo-
dhisatto arañhe sakunayoniyāṃ nibhattitvā vayappatto sa-
kunajettako hutvā anekasakunasataparivāro Himavantaṃ pavasi.
Tassa tattha vasanakāle ekā caṇḍā sakunikā mahāvattani-
maggāṃ gantvā gocaraṃ gaṇhati. Sā tattha sakatehi patitāni
vihimuggahijādini labhītvā „yathā dāni imaṃ padesaṃ aññe
sakunā nāgacchanti tathā karissāmi” cintetvā sakunasam-
ghassa ovādaṃ deti: „mahāvattanimahāmaggo nāma sappati-
bhayo, hatthiassādayo e’ eva caṇḍagonayuttayānādini ca saṇ-
caranti”, sahasā uppatitum na sakkā hoti, na tattha gantabban”
ti. Sakunasamgho tassā Anusāsikā t’ eva nāmaṃ akāsi. Sā eka-
divasaṃ vattanimahāmagge caranti” mahāmagge vegena āga-
chantassa yānassa saddaṃ sutvā nivattitvā oloketvā „dūre tāvā”
ti carati yeva. Atha naṃ yānaṃ vātavegena aīghaṃ eva sam-
pāpuni. Sā uttātaṃ nāsakkhi, cakkam bhinditvā gataṃ”.
Sakunajettako sakunā samānento taṃ adisvā „Anusāsikā na
disvati, upadhāretha na” ti āha. Sakunā upadhārentā taṃ
mahāmagge dvedhā chinnaṃ” disvā sakunajettakassa ārocesaṃ.
Sakunajettako „sā aññā” sakunikā vāretvā sayāṃ tattha cara-
mānā dvedhā chinna” kira” ti vatvā imaṃ gātham āha:

Yā-y-aññaṃ anusāsati sayāṃ loluppacārini
sayāṃ vipakkhikā seti hatā cakkena sālīkā ti. 111.

¹ K anusāsikā corr. to -ka. ² K saṇcenti. ³ K -ti. ⁴ K gati. ⁵ K
eckhinaṃ. ⁶ K aññe. ⁷ K eckhina.

Tattha yāyaññāma anusāsati¹ti yāhāro² padarandhikaro, ya aññe anusāsati³ti attho, sayam loṭuppacārini⁴ti aññā loṭuppacārini samānā, sāyaṃ vipakkhika⁵ti seṭṭhi sā eva savhatapakkhā huva mahāmagge sayati, hatā cakkena sālīkā ti yānarakkena hatā sālīkā sakunīkā ti.

Satthā imaṃ dhammadesanāma āharitvā jātakaṃ samodhānesi. „Anusāsikā sakunīkā ayaṃ anusāsikabhikkhuno āhosi, sakonajetthako pana aham eva“⁶ ti. Anusāsikajātakaṃ⁷.

6. Dubbacajātaka.

Atikaram akarācariyā¹ ti. Imaṃ Satthā Jetvāna viharanto ekaṃ dubbacabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tassa vatthun Navanipāte Gūjjhajātaka āvibharissati. Satthā paṇa taṃ bhikkhuṃ āmantetvā „bhikkhu na tvaṃ itāṃ“ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco dubbacabhāvena ca paṇḍitānaṃ ovādaṃ akaronto sattippabhāvena² jivittakkhayaṃ patto sīti“³ tvā vā atītaṃ āhāri:

Atte Bārāṇasiyaṃ Brabmadatte rajjaṃ karente Bodhisatto laṃghananāṭaka yoniyā⁴ paṭisandhiṃ gahetvā vayappatto paññavā upāyakusalo āhosi. So ekassa natassa santike sattiṃ laṃghanasippaṃ sikkhitvā ācariyena saddhiṃ sippaṃ dassento vicarati. Ācariyo paṇ' assa catunnaṃ āeva sattiṇaṃ laṃghanasippaṃ jānāti na pañcannaṃ. So ekadivasaṃ ekasmiṃ gāmake sippaṃ dassento surāmadamatto pañca sattiyo⁵ „laṃghissāmi“⁶ paṭipātiyā thapesi. Atha naṃ Bodhisatto āha: „ācariyā tvaṃ pañca satti laṃghanasippaṃ na jānāsi, ekaṃ sattiṃ hara, sace laṃghissasi pañcamāya sattiyā viddho marissasīti“⁷. So sutthumattatāya „tvam pi mayhaṃ pamāṇaṃ na jānāsīti“⁸ tassa vacanaṃ anādiyitvā cataṃso laṃghetvā pañcamāya sattiyā daḍḍake madhukapupphaṃ viya āvuto parideva-māno nipajji. Atha naṃ Bodhisatto „paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā imaṃ vyasanaṃ patto sīti“⁹ imaṃ gātham āha:

¹ K yāhāro. ² K anusāsityā. ³ K sattippa-. ⁴ K laṃghananāṭaka-. ⁵ K sattiyo.

Atikaram akarācariya, mayham p' etañ na ruccati,
catutthe laṅghayitvāna¹ pañcamāy² asi³ āvuto ti. 112.

Tattha atikaramakarācariyā¹ 'ti ācariya ajja tañ atikarañ akara, at-
tano karanato atikkakaraññam akariñ attho, mayham peṭaṃ na ruccati
mayham antevālikassa pi samānassa² etañ³ 'eva karanam na ruccati, tena te
akam pañhamas⁴ eva kassena ti dipeti, catutthe laṅghayitvāna⁵ 'ti ca-
tutthe sattiṭṭhale apatitvā atānam laṅghitvā, pañcamāyasi⁶ āvuto ti pañ-
cānānam vacanāni asāhanta idāni pañcamāya sattiṭṭhā āvuto āsi.

Idam vatvā ācariyaṃ sattito apanetvā kattabbayuttakaṃ
akāsi.

Sattithā imāni atānaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā ācariyo
ayam duhhaco ahoṃ, antevāsiko paṇa aham eva⁷“ ti. Dubbaça-
jātakaṃ.

7. Tittirajātaka.

Accuggatā atibulātā ti. Idam Sattithā Jetavane viharanto
Kokālikam ārabhā kassesi. Tassa vatthum Terasanipāte Takkā-
riyajātake āvūharissenti. Sattithāpi¹ „na bhikkhave Kokāliko idān² eva
attano vācāni nisāya sattho, pubbe pi nassī yeva³“ ti vatvā atānaṃ
āhari:

Atte Bārāṇāsīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karento Bo-
ddhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayapatto Tak-
kaṣiḷāyaṃ sabbasippāni aggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṃ
pabbajitvā pañcābhinnā aṭṭha samāpattiyo nibbattesi. Hima-
vanāpadesa sabbo isigaṇo sannipatitvā taṃ ovādācariyaṃ katvā
parivāresi. So pañcannaṃ isisatānaṃ ovādācariyo hutvā jhāna-
kilāya⁴ kilanto⁵ Himavante vasaṭi. Tadā eko paṇḍurogatāpaso
kutharim⁶ gaḥetvā kattham phāleti. Ath⁷ eko mukharatāpaso
tassa santike nisiditvā „idha pahāraṃ dehi, idha pahāraṃ

¹ K laṅghitvā. ² so D; K pañcamāyasmim. ³ K samānassa pi. ⁴ K eka tañ.

⁵ K pañham. ⁶ K sattitha. ⁷ K -kilāya. ⁸ K kil. ⁹ K kuttarim.

dehīti¹ taṃ tāpasam rosesi. So kujjhivā „na dāni² me tvaṃ
dāraphālanakasippan³ sikkhāpanakaācariyo“ ti tiṇhaṃ kuṭhārīṃ
akkhipivā ekappahāren⁴ eva jīvitakkhayaṃ pāpesi. Bodhisatto
tassa sarirakiccāṃ kāresi. Tadaṃ assamato āvidure ekasmiṃ
vammikapāde tittiro vasati. So sāyapātāṃ vammikamatthake
ṭhatvā mahāvassitaṃ vassi. Taṃ sutvā eko luddako „tittirena
bhavitabban⁵“ ti saddasaṇḍāya gantvā taṃ vadhūtvā ādāya gato.
Bodhisatto tassa saddaṃ asunanto „asukatthāne tittiro vasati,
kin nu kho tassa saddo na sūyatīti“ tāpase pucchi. Te tassa
taṃ atthaṃ ārocesuṃ. So ubbo pi tāni kāraṇāni saṃsandevā
isigaṇamajjhe imaṃ gātham āha:

Accuggatā atihalatā ativelāṃ pabhāsītā
vācā hanati dummedhaṃ tittiraṃ vātivassitaṃ ti. 113.

Tathā accuggatā ti atiggatā, atihalatā ti punappanahāsanena
atihāsanabhāro, ativelāṃ pabhāsītā ti atikkantareṇa pamāṇatikkamena⁶
bhāsitā, tittiraṃ vātivassitaṃ ti yathā tittiraṃ ativasaitaṃ hanti tathā
evārūpe vācā dummedhaṃ tālapuggalaṃ hanatīti.

Evam Bodhisatto cattāro brahmavihāre bhāvetvā Brahmalo-
parāyano⁷ āhosi.

Satthāpi „na bhikkhave Kokāliko idāṃ⁸ eva attano vacanaṃ ni-
sāya nattho, pubbe pi naasi yevā“ ti imaṃ dhammaśeṣaṃ āharitvā
jātakam samodhānesi: „Tadā dubbacatāpaso Kokāliko āhosi, isigaṇo
Buddhapariṣā, gāmasatthā pana aham evā“ ti. Tittirajātakam.

8. Vattakajātakam.

Nācintayanto puriso ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto
Uttarasatthiputtaṃ ārabhha kathesi. Sāvattthiyan kira Uttarasatthi
nāma āhosi mahāvīribhavo. Tassa bhariyāya kurchiyam eko paṇḍarā
satto Brahmaloḁ caritvā paṭisaṇḍhāṃ gahetvā veyyappatto ubhirūpo

¹ K dāni. ² K sūyyatīti. ³ K pamāṇa. ⁴ K -ro.

ahosi brahmanonni. Ath' ekadivasaṃ Sāvutthiyaṃ kattikachane nakkhatte ghuṭṭhe sabbo loka nakkhattanissito¹ ahosi. Tassa saḥāyakaṃ aṇḍo setthiputtā sapajāpatikā ahesuṃ. Uttarasethhiputtassa pana digharattaṃ Brahmaḷake vasitattā kilēseṃ cittaṃ na alliyati. Ath' aṇḍo saḥāyakaṃ „Uttarasethhiputtassopi ekaṃ itthiṃ ānetvā nakkhattam kilēsaṃ“² ti sammantayāvā tam upasaṃkamitvā „amma imasmiṃ nagare kattikarattivārachago³ ghuṭṭho, tuyham pi ekaṃ itthiṃ ānetvā nakkhattam kilēsaṃ“⁴ ti āhamu, „na nam' attho itthiyā“⁵ ti ca rutte pi punappuna nibbandhitvā sampaticchāpetvā ekaṃ vaṇṇadāsini sabbālaṃkāraṇapamāditam katvā tassa gharāṃ netvā „Ivaṃ setthiputtassa santikaṃ gacchā“⁶ ti sayanigharaṃ pesetvā nikkhamiṃsu. Tam sayanigharaṃ pavittāṃ pi setthi n' eva oloketi nālapati. Sā cintesi: „ayaṃ evaṃ⁷ rūpaggappattam uttamaviḷāsasampannam nam n' eva oloketi nālapati, idāni nam attano itthikuttaḷḷāya olokāpessāmīti“⁸ itthilīḷhe dasseti⁹ pabaṭṭhākāreṇa aggadanto vīvaritvā sitaṃ akāsi. Setthiputto oloketvā dantatthike nimittam gaṇhi. Atthikasaṇḍam uppaṇṇi. Sakalam pi tam sariraṃ atthikasaṃkhalikā vīya paṇṇāyi. So tassa paribbayaṃ datvā „gacchā“¹⁰ ti uyyojesi. Tam tassa gharā otinṇaṃ eko issaro antaravithiyaṃ divā paribbayaṃ datvā attano gharāṃ nesī. Suttāhe¹¹ vitvatte nakkhattam ositaṃ. Vaṇṇadāsiyā mātā dhīta āgamanāṃ adivā setthiputtānaṃ santikaṃ ganvā „kahaṃ sā“¹² ti pucchi. Te Uttarasethhiputtassa gharāṃ ganvā „kahaṃ sā“¹³ ti pucchāmu. „Tam khaṇaṃ yeva tassa paribbayaṃ datvā uyyojesi“¹⁴ ti. Ath' aṇḍo mātā āha: „dhītaraṃ na passāmi, dhītaraṃ ne samānetā“¹⁵ ti Uttarasethhiputtāni ādāya raṇḍo santikaṃ agamāsi. Rājā attan vānicchāsanto „ime te setthiputtā vaṇṇadāsiṃ ānetvā adame“¹⁶ ti pucchi. „Ama derā“¹⁷ ti. „Idāni sā kahaṃ“¹⁸ ti. „Na jānāmi, tam khaṇaṃ āeva nam uyyojesi“¹⁹ ti. „Idāni taṃ samānetuṃ sakkosi“²⁰. Na sakkosi derā“²¹ ti. Rājā „sace samānetuṃ na sakkoti rājāṇaṃ aṇḍo karoṭhā“²² ti āha. Atha nam pacchā bhāvaṃ bandhitvā „rājāṇaṃ“²³ kurissamā“²⁴ ti gahetvā pakkumīna. „Setthiputtāni kira vaṇṇadāsiṃ samānetuṃ sakkontuṃ rājāṇaṃ kareti“²⁵ sakalanagaraṃ ekakolūhalaṃ ahesi. Mahājāno ure hatthe ṭhapetvā „kin nāṃ“²⁶ etadā sāmī, attano te ananucchavikāṃ laḍḍhaṃ“²⁷ ti paridevati, setthiputtassa²⁸ pacchato pacchato paridevaṇaṃ gacchati. Setthiputto cintesi: „Idaṃ mayham

¹ K -nisitto. ² K kil-. ³ K -chano. ⁴ K kil-. K⁵ K eva. ⁶ K -ti. ⁷ K -sattāhe. ⁸ K kareṭhā. ⁹ K rājāṇaṃ. ¹⁰ De setthi pi puttassa.

etarūpaṃ dukkhaṃ agāro vasaṃabbhāvena uppannaṃ, sace (to muñcis-
sāmi mahā-Gotama-sammāsambuddhassa) muñike pabbajissāmi¹. Sāpi
kho vaggadāsi² taṃ kolāhalaśuddhaṃ sutvā „kimaddo nāmi³ eso⁴“ ti
pucchitvā taṃ parattimāṃ sutvā varena otaritvā „ussuratha ussuratha
sāmi⁵, maṃ rūpapurisaṇṇaṃ dāṭṭhaṃ dehi⁶“ ti attamaṃ dassesi. Rūpa-
purisaṇṇaṃ namā dīsvā mātaraṃ paṭicchāpetvā seṭṭhiputtaṃ muñcivā pakka-
minsu. So saḥyapariṇato nadim gantvā sīsaṃ sahāyitvā geham
gantvā bhuttapātaraṃ mātāpitāro pabbajjāṃ anujānāpetvā cīvacaṭṭake
ūdaya mahantena parivārena satthu santikam gantvā⁷ vanditvā pabbaj-
jāṃ yācitvā pabbajjāṃ ca upasampadaṃ ca labhitrū avisaṭṭhaka-
kammaṭṭhāno vipassanaṃ vaḍḍhetvā macirass⁸ eva arahaṇṇe potitṭhāsi.
Ahi⁹ ekadivasaṃ dhammasabbhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso Uttara-
seṭṭhiputto attano bhāye uppaṇne āsannaṃ gūḥaṃ jānitvā imañhā
dukkhā muccissāmi¹⁰“ cintetvā tena sūcinṭeṇa motto c¹¹
eva pabbajito ca aggaghaḥ ca patitṭhito¹² ti sace gūḥakathasā ka-
thesuṃ. Satthā āgantvā „kāya vo¹³ ttha bhikkhave etarahi kathāya
sannissina¹⁴“ ti pucchitvā „imāya nāma¹⁵“ ti vutte „sa bhikkhave
Uttaraseṭṭhiputto vo attano bhāye uppaṇne iminā upāyena imañhā
dukkhā muccissāmi¹⁶“ cinteṇa maraṇabbhāyā motto. Atite paṇḍitāpi
attano bhāye uppaṇne iminā upāyena imañhā dukkhā muccissāma¹⁷ ti
cintetvā maraṇabbhāyadakkhato muccissu yevā¹⁸ ‘ti vatrā¹⁹ atitāsi āharī:

Autte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjāṃ kareṇte
Bodhisatto cutipatisambhavasena parivattento vaṭṭakayoni-
yaṃ nibbatti. Tada eko vaṭṭakaluddako araṇṇe bahū vaṭṭake
āharitvā gehe thāpetvā gocaraṃ datvā mūle gahetvā āgatānaṃ
hatthe vaṭṭake vikkhinanto jīvikaṃ kappeti. So ekadivasaṃ
bahūhi vaṭṭakehi Bodhisattam pi gahetvā ānesi¹. Bodhisatto
cintesī: „sac² āhaṃ iminā dimmagocaraṃ pāniyaṃ ca paribhūñji-
ssāmi ayaṃ maṃ gahetvā āgatānaṃ manussānaṃ dassati, sace
pana na paribhūñjissāmi āhaṃ milāyissāmi, atha maṃ milātaṃ
dīsvā manussaṃ na gahissanti, evaṃ me seṭṭhi bhavissati, imaṃ
upāyaṃ karissāmi³“ so tathā karonto milāyitvā aṭṭhacammamatto
ahoṃ. Manussaṃ naṃ dīsvā na gahissau. Luddako Bodhisattam

¹ K vattadāsi. ² K sammikhaṃ corr. to sāmāh, B² sāmā. ³ K omite vatrā. ⁴ K ānesi.

ṭhapetvā sesesu parikkhīnesu pacchīm niharitvā dvāre ṭhapetvā
Bodhisattam hatthatale katvā „kīṃkato nu kho ayaṃ vattako“¹
ti oloketum āradhho. Ath' assa pamattabhāvaṃ ūtvā Bodhi-
satto pakkhe² pasāretvā uppatitvā araṇṇam eva gato. Vattakā
tam diṣvā „kin nu kho na paṇṇāyasi, kahaṃ gato sīti“³ puc-
chitvā „luddakena gahito 'mhīti“⁴ vutte⁵ „kin ti katvā mutto
sīti“⁶ pucchimsu. Bodhisatto „ahan tena dinnagocaraṃ agahetvā⁷
pāniyaṃ apīvitvā upāyacintāya mutto“⁸ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Nācintayanto puriso visesam adhigacchati,
cintitassa phalaṃ passa, mutto 'emi vadhabandhanā ti. 114.

Tattha ayaṃ piṇḍatho: puriso dukkhaṃ patvā iminā nāma upāyena
imaṃhī dukkhā muccissānti acintayanto attano dukkhā mokkhaṃbhāṇāna
visesam ādhigacchati, idāni pana mayā cintitakammasaḥ phalaṃ passa, ten' eva
upāyena mutto 'emi vadhabandhanā, maraḡato ca bandhanato ca mutto ahaṃ ti.

Evam Bodhisatto attanā katakārāṇaṃ ācikkhī.

Satthā imaṃ dhammasaṃsāraṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā maraṇamuttavattako ahaṃ evā“⁹ ti. Vattakajātakāṃ.

9. Akālarāvijātaka.

Amātāpitarisaṃvaddho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto
akālarāvīṃ bhikkhūṃ ārabha kathesi. So kira Sāvatthivāsai-
kutaputto sāsaṇe pabbajitvā vattaṃ vā sikkhaṃ vā na uggaṇhi. So
„imasmim kāle mayā vattaṃ kātappaṃ imasmim kāle upaṭṭhātābhaṃ
imasmim kāle sajjhāyitabbhaṃ“¹ ti na jānāti, pathamayāme pi majjhi-
mayāme pi pacchimayāme pi pabuddhapabuddhakkhape yeva mahāsaddhaṃ
karotī, bhikkhū maddaṃ na labhaṃti. Dhammasabbhāyaṃ bhikkhū „āruvo
asukabhikkhū evarūpe rutamasāsaṇe pabbajitvā vattaṃ vā sikkhaṃ vā
kālāṃ vā akālāṃ vā na jānāti“² tassa aggaṇakathaṃ kathesum.
Satthā āgacchvā „kāyaṃ nu 'ttha bhikkhave utarahi kathāya saṃnissinaṃ“³
ti pucchitvā „amāya nāma“⁴ ti rutte „na bhikkhave idān' ev' esa
akālarāvī“⁵, pubbe pi akālarāvī yeva, kūtākālāṃ ajānaṃabbhārena givāya
vaṭṭāya jīvitaḡkhaṃ putto“⁶ ti vatvā atītaṃ āhāsi.

¹ K vattake. ² K pakke. ³ R rutte. ⁴ K āgahetvā. ⁵ K -vi.

Attie Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rājjaṃ kārento
 Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto
 sabbasippe pāraṃ gantvā Bārāṇasīyaṃ disāpamokkhe ācariyo
 hutvā pañcasate mānava¹ sippaṃ vācesi. Tesam mānavānaṃ
 eko kālarāvīkukkuto atthi. Te tassa vassitisaddena utthāya
 sippaṃ sikkhanti. So kalam akāsi. Te aññaṃ kokkutaṃ
 pariyesanā caranti. Ath' eko mānavako² susānavane³ dārūni
 uddharanto ekaṃ kukkutaṃ disvā ānetvā pañjare thapetvā
 patijaggati. So susāne vaddhitattā „asukavelāya nāma vassi-
 tabban“ ti añjananto kadāci atirattim vassati kadāci aruṇuggamaṇe.
 Mānavā tassa atirattim vassanakāle sippaṃ sikkhantā yāva aru-
 nuggamaṇā sikkhituṃ na sakkonti, niddāyamaṇā gahitaṭṭhānaṃ pi
 na passanti, atipabbhāte vassitakāle sajjhāyassa okāsaṃ eva na
 labhanti. Mānavā „ayaṃ atirattim vā vassati atipabbhāte vā, imaṃ
 nissāya amhakaṃ sippaṃ na nittāyissatīti“ taṃ gahetvā gīvaṃ
 valetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā „akālarāvīkukkuto amhehi ghā-
 tito“⁴ ti ācariyassa kathesun. Ācariyo ovādaṃ gahetvā „avaḍ-
 ḍhitabhāvena maraṇaṃ patto“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Amātāpitarisaṃvaddho anācariyakule vasaṃ
 nāyaṃ kalam akālam vā abhijānāti kukkuto ti. 115.

Tattha amātāpitarisaṃvaddho ti matāpitare nissāya evaṃ ovādaṃ
 gahetvā sūnavaddho, anācariyakule vasaṃ ti acariyakule pi avasamiṇo.
 ācariyasikkhāpakam⁵ kañci⁶ nissāya vassitara ti attho, kalam atilam vā ti
 imasmiṃ kāle vassitabben⁷ imasmiṃ kāle na vassitabben ti evaṃ vassitabha-
 yutikalam „ū akālam vā eva kukkuto na jānati, añjanabhāvena ca jīvitakkhayaṃ
 patto ti.

Idaṃ kāraṇaṃ dassetvā Bodhisatto yāvatāyukaṃ thatvā
 yathākammaṃ gato.

Sattāḥ imaṃ sūmanadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
 „Tadā akālarāvīkukkuto ayaṃ bhikkhu abhosi. antevāsikā Buddhimparisā.
 ācariyo panna āhasevā“⁸ ti. Akālarāvījātakam.

¹ K mānava. ² K māna-. ³ K suylā-. ⁴ K ghātito. ⁵ Bp -sikkhāpakam.

⁶ both K and Bp khañci. ⁷ K -tabbanti corr. to -tabban.

10. Bandhanamokkhaḥajātaka.

Abaddhā tattha bajjhaṇṭi¹. Idam Saṭṭhā Jetavan²
viharanto Cūcamānavikā³ ārabhā kathesi. Tassā vatthum
Dvādasanipāte Mahāpadumajātuke āvūhavisati. Tadā pana Saṭṭhā
„na bhikkhave Cūcamānavikā idā⁴ eva maṃ abhūtena abbhācikkhati,
pubbe pi abbhācikkhati“⁵ vutvā atitani āharī:

Ati⁶ Bārānasiyam Brahmadatte rajjam kārente
Bodhisatto purohitassa gehe vayappatto pitu accayena nass⁷
eva purohito aho⁸. Tena aggamahesiya⁹ varo dinno: bhoti¹⁰
bhaddo yaṃ icchasi¹¹ tam vaḍeyyāsiti¹². Sā evam āha: mayham
añño varo nāma na dullaḥho, ito pana te patthāya añña¹³ itthi¹⁴
kilesavasena na oloketabbā¹⁵ ti. So paṭikkhipitvā punappuna
nippīliyamāno tassā vacanam atikkamitum asakkonto sampatle-
chitvā tato patthāya soḷasasu nātakisahassesu kilesavasena
ekitthim pi na olokesi. Athi¹⁶ assa paccanto kuppi. Paccante
thitayodhā corehi saddhim dve tayo saṅgāme katvā „ito uttarim
mayam na sakkoma“¹⁷ ti paṇnam pesesuh. Rājā tattha ganto-
kāmo balakāyaṃ saṃharitvā tam pakkosivā „bhaddo ahaṃ
paccantaṃ gacchāmi, tattha nānappakārāni yuddhāni honti,
jayaparājayo pi anibaddho, tādīsesu thānesu mātagāmo duppari-
hāro, tvaṃ idh¹⁸ eva nivattāhi“¹⁹ āha. Sā „na sakkā deva
mayā nivattitum“²⁰ ti punappuna rañña²¹ paṭikkhittā āha: „tena
hi ekekaṃ yojanaṃ gantvā mayham sukhadukkham jānanattham
ekekaṃ manussam peseyyāthā“²² ti. Rājā „sādhū“²³ ti saropatle-
chitvā Bodhisattam nagare thapetvā mahantena balakāyena
nikkhamitvā gacchanto yojane yojane ekekaṃ purisaṃ „amhākaṃ
ārogyaṃ ārocetvā deviyā sukhadukkham jānitvā āgacchā“²⁴ ti
pesesi. Sā āgataṃ purisaṃ „rājā tvaṃ kimattham pesesī“²⁵
pucchitvā „tamhākaṃ sukhadukkham jānanatthāya“²⁶ ti vutte
„tena hi ehi“²⁷ tena saddhim asaddhammaṃ paṭisevati. Rājā
dvattimsa yojanamaggaṃ²⁸ gacchanto dvattimsa jane²⁹ pesesi.

¹ K—aa. ² K hoti. ³ K icchati. ⁴ K añña. ⁵ K itthim. ⁶ so B; K dvattimsa-
mayo. ⁷ K janam.

Sā sabbehi pi tehi saddhiṃ tath' eva akāsi. Rājā paccantari vūpasametvā janapadāni samassāsetvā puna āgacchanto pi tath' eva dvattimsa jane pesesi. Sā tehi pi saddhiṃ vipatipajji yeva. Rājā āgantvā jayakkhundhāvāratthāne thatvā „nagaraṃ paṭijaggāpetū“¹ ti Bodhisattassa pannaṃ pesesi. Bodhisatto sakalanagaraṃ paṭijaggāpetvā rājanīvesanaṃ² paṭijaggāpento deviyā vasanatthānaṃ agamāsi. Sā Bodhisattassa rūpaggapattaṃ kāyaṃ diṣvā saṇṭhūtaṃ asakkonti „ehi brāhmaṇa, sayanaṃ abhirūhā“³ ti āha. Bodhisatto „mā evaṃ avaca, rājāpi garu, akusalam“⁴ pi bhāyāmi, na sakkā mayā evaṃ kātun“⁵ ti āha. „Catusatthiyā pādamūlikānaṃ n' eva rājā garu na akusalam bhāyanti, tav' eva rājā garu tvaṃ yeva ca akusalam bhāyasīti“⁶. „Ama, sace tesam pi evaṃ bhaveyya na evarūpaṃ kareyyum, ahaṃ pana jānamāno evarūpaṃ sāhasiyakammaṃ⁷ na karissāmīti“⁸. „Kiṃ babuṃ vippalapasi, sace me vacanaṃ na karosi sisan te chindāpessāmīti“⁹. „Tittathu, ekasmiṃ attabhāve sisari attabhāvasatasahasas pi sise chindante“, na sakkā mayā evarūpaṃ kātun“¹⁰ ti. Sā „lotu jāmissāmīti“¹¹ Bodhisattāni tajjetvā¹² attano gabbhaṃ pavisitvā sarīre nakhavalaññaṃ dassetvā telena gattāni abbaññetvā kilittadhatukaṃ¹³ vattham nivāsetvā gilānālayaṃ katvā dāsiyo ānapehi: „rañña 'kahaṃ devīti' vutte 'gilānā' ti kathēyyātha“¹⁴ ti āha. Bodhisatto pi rañño paṭipathaṃ agamāsi. Rājā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ abhiruḍḍha devīṃ apassanto „kahaṃ devīti“¹⁵ puechi. „Gilānā devā“¹⁶ ti. So sirigabbhaṃ pavisitvā tassā piṭṭhiṃ parimajjanto „kiṃ te bhadda aphāsukaṃ“¹⁷ ti puechi. Sā tuṅhi ahoṣi, tatīyavāre rājānaṃ oloketvā „tvam pi mahārāja jīvasi nāma, mādisāpi itthiyo sassāmikā yeva nāmā“¹⁸ ti. „Kiṃ etaṃ bhadda“¹⁹ ti. „Tamhehi nagaraṃ rakkhanaṭṭhāya thapito purohito 'nīvesanaṃ paṭijaggāmīti' idhāgantvā attano vacanaṃ

¹ K rāja-. ² K akusalam. ³ K sāhasiya-. ⁴ so both K and B instead of chindante? ⁵ so B; K tajjetvāna. ⁶ K kilittā-.
⁷ K kilittā-.
⁸ K kilittā-.
⁹ K kilittā-.
¹⁰ K kilittā-.
¹¹ K kilittā-.
¹² K kilittā-.
¹³ K kilittā-.
¹⁴ K kilittā-.
¹⁵ K kilittā-.
¹⁶ K kilittā-.
¹⁷ K kilittā-.
¹⁸ K kilittā-.
¹⁹ K kilittā-.

akarontiṃ mañ paharivā attano manañ pūretvā gato¹ ti. Rājā aggimhi pakkhittaloṇasakkharā viya kodhepa tatataṭṭayanto ariḡabbhā nikkhamivā dovārikapādamūlikādayo pakkosivā „gacchatha bhāṇe, pūchitam pacchābhāṇaṃ bandhitvā vajjha-bhāvappattam katvā nagarā niharivā aghātanam notvā sīsam asā chindathā²“ ti. Te vegenā gantvā tam pacchābhāṇaṃ bandhitvā vajjhabherim vādāpesum. Bodhisatto cintesi: „addhā tāya dāṭṭhadeviyā rājā pūretaraṃ parihhinno, aṇṇa dān³ āhaṃ attano balen⁴ eva attānaṃ mocessāmīti⁵“ so te purise āha: „bho tumhe mañ mārentā raṇṇo dassetvā va mārethā⁶“ ti. „Kīṇkā-
raṇā⁷“ ti. „Ahaṃ rājakammiko, bahum me kammaṃ kataṃ, bahūni mahānidhūnāni⁸ jānāmi, rājakuṭumbam mayā vicāritam, sace mañ raṇṇo na dassessatha bahum dhanam nassissati, mayā raṇṇo sāpateyyo⁹ ācikkhite pacchā kātābham karethā¹⁰“ ti. Te tam raṇṇo dassayimsu. Rājā tam diṇvā ca¹¹ „kasmā bho brāhmaṇa mayi lajjam na akāsi, kasmā te evarūpaṃ pāpa-kammaṃ kataṃ“ ti āha. „Mahārāja, ahaṃ sotthiyakulo jāto, mayā kunthakipīḷlakamatto pi pānātipāto na katapubbo, tīṇa-salākakamattam¹² pi adinnam nādinnaṃpubbam, lobhavasena paresaṃ itthi akkhini umuḷetvāpi na olokitapubbā, hassavasenāpi¹³ musā na bhāsitapubbā, kusaggenāpi majjani na pītapubbam, ahaṃ tumbesaṃ niraparādho, sā pana bālā lobhavasena mañ hattho gahetvā mayā paṭikhittā mañ tajjetvā attanā katapāpam uttānaṃ katvā mama ācikkhivā antogabbham pavīṭṭhā, ahaṃ niraparādho, paṇṇam gahetvā pana āgatā catusatthi janā¹⁴ sāpa-rādha, te pakkosivā ‘tassā vo vacanam kataṃ na katan’ ti pūccha devā¹⁵ ti. Rājā te catusatthi jane bandhāpetvā devim pakkosāpetvā „taya etehi saddhim pāpam kataṃ na katan¹⁶“ ti pūcchi, „katan¹⁷ devā“ ti vutte tam pacchābhāṇaṃ bandhāpetvā „imesaṃ¹⁸ catusatthijānānaṃ¹⁹ sisāni chindathā²⁰“ ti āpāpesi²¹. Atha

¹ K - mīcchamā. ² K - sāpateyya. ³ Et va. ⁴ K - rina. ⁵ K - haṭṭhābhāṇāpi.

⁶ K - jāni. ⁷ K - ime. ⁸ K - jānānaṃ. ⁹ K - āpāpesi.

nañ Bodhisatto āha: „n' atthi mahārāja etesañ doso, devi
attano rocēh kārāpesi, niraparādhā ete, tasmā tesañ khamatha,
tassāpi doso n' atthi, itthiyo nāma methunadhammena atittā,
jāṭisabhāvo hi esa, etāsañ bhavitabbayuttakam eva hoti, tasmā
etissāpi khamatha” ‘ti nānappakāreṇa rājānañ saññāpetvā te
catusaṭṭhi pi jane tañ ca bālañ mocāpetvā sabbesañ yathā-
sakāni thānāni dāpesi. Evañ te sabbe mocetvā patiṭṭhāpetvā
Bodhisatto rājānañ upasaṅkamitvā „mahārāja, andhabālānañ¹
nāma avatthukena vacanena abandhitabbayuttakā paṇḍitā pacchā-
bāhañ baddhā, paṇḍitānañ kāraṇayuttena vacanena pacchābāhañ
baddhāpi muttā, evañ bālā nāma abandhitabbayuttake pi
bandhāpenti² paṇḍitā baddhāpi³ mocenti⁴” vatvā imañ gā-
tham āha:

Abaddhā tattha bajjhanti yattha bālā pabbāsare,
baddhāpi tattha muccanti yattha dhīrā pabbāsare ti. 116.

Tattha abaddhā ti abandhitabbayuttā, pabbāsare ti pabbāsanaṃ vadanti
kathenti.

Evañ Mahāsatto imāya gāthāya rañño dhammañ desetvā
„mayā imañ dukkhañ agāre vasanabhāvena laddhañ, idāni me
agāreṇa kiecam n' atthi, pabbajjam me anujāna devā” ‘ti pab-
bajjam anujānāpetvā assamukhañ ṣaṭṭiṇaṃ mahantañ ca vibha-
vam paḥāya leipabbajjam pabbajjivā Himavante vasanto abhinūḍa
ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahmaloḷa-parāyaṇo ahoṣi.

Satthā imañ dhammadessaṇaṃ āharitvā jāṇakam samodhāsesi.
„Tadā dutṭhadarī Cūcamāṇavikā ahoṣi, rājā Anando, purohito paṇa āha-
erā” ‘ti. Bandhanam okkha jāṇakam. Hamsivagga⁵ dvāda-
samo.

¹ K. bālānañ. ² K. baddhāpenti. ³ B. bandhāpi. ⁴ B. hamsivagga.

13. KUSANĀLIVAGGA.

1. Kusanālijātaka.

Kare sarikkho U. Idam Sattā Jetavane viharanto Anā-
thapindikassa nicchayamittam ārabhha kathesi. Anāthapindikassa
hi mittasambhajanātibandhavā „nabhassetthi, ayaṃ taya jātigottadham-
maññānāmi n' eva sudiso na ottaritaro, kasmā etena saddhiṃ santhavaṃ
karosi, mā karohīti" punappuna nivāsesuṃ. Anāthapindiko pana
„mittasanthavo nāma hīnehi pi samehi pi atirekehi pi kattabbo yevā"
'ti tesam vacanam āgacchitvā bhogagāmam gacchanto taṃ kuṭumbarak-
khakam' katvā agamāsīti sabbam Kālakannivattthumhi rutthanayen' eva
veditabbam, idha pana Anāthapindikena attano gharapavattiye ārocitāya
Sattā „gahapati, mitto nāma khuddako n' atthi, mittadhammam rak-
khitum samutthabbhāvo c' ettha pamāṇaṃ", mitto nāma attano samo pi
hīno pi visitttho gahetaḥho, sabbe pi hi te attano pattam bhāram'
sitttharanti yeva, idāni tāva tvaṃ attano nicchayamittam nissāya kuṭu-
mhasa vāniko jāto, porāṇa pana nicchayamittam nissāya vināsaśānikā
jātā" 'ti vatrā tena yācito attam āharī:

Attite Bārānasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente
Bodhisatto raṇṇo uyyāno kusanāligacche devatā hutvā
nibbatti. Tasmīn ōeva pana uyyāno maṅgalasilam nissāya
ujagatakkhandho parimaṇḍalasākhavīṭapasampanno¹ raṇṇo san-
tikā laddhasammāno racarukkho² atthi, mukkhako ti pi vuccati.
Tasmīn eko mahesakkhadevarājā nibatti. Bodhisattaṃ tena
saddhiṃ mittasanthavo abosi. Tada rājā ekasmiṃ ekattham-
bhāke pāsāde vasati, tassa so thambho calī, ath' assa calita-
bhāvam raṇṇo ārocesuṃ. Rājā vaddhako³ pakkosāpetvā „tātā",
mama ekatthambhakassa⁴ maṅgalapāsādassa thambho calito,
ekam āsathambham āharitvā taṃ niccalam karothā" 'ti āha.
Te „sādhu devā" 'ti raṇṇo vacanam sampācchitvā tadanuc-

¹ K - rakkhamkam. ² K - sam. ³ B - pattabbhāro. ⁴ K parimaṇḍalasākhā. ⁵ B -
maṅgalarukkho. ⁶ K vaddhakim. ⁷ both K and B tāta. ⁸ B ekatthambhassa.

chavikam rukkham pariyesamāno aññattha adievā uyyānam
pavisitvā tam mukkhakarukkhama¹ diśvā rañño santikam āgantvā
„kim tāta dītthe vo tadanucchaviko rukkho“ ti vutto „dītthe
deva, apī ca kho naṃ chinditam na visahāma“² ti āhamsu.
„Kimbāraṇa“ ti. Mayaṃ hi aññattha rukkham apassantā uyyānam
pavisimhā, tatrapī tṭhapetvā maṅgalarukkham aññam na pa-
sāma, itī taṃ maṅgalarukkhataṃ chinditum na visahāma“ ti.
„Gacchatha, chinditvā pāsādam thīram karotha, mayaṃ aññam
maṅgalarukkham karissāma“ ti. Te „sādhū“ ti balikammam
gahetvā uyyānam gantvā „sve chindiesāma“ ti rukkhassa bali-
kammam katvā nikkhamimsu. Rukkhadevatā taṃ kāraṇam
ñātvā „sve mayham vimānam nāsessanti, dārake gahetvā
kuhiṃ gamissāmi“ gantabbatthānam apassanti³ puttake
gīvāya gahetvā parodi. Tassā sandīttasambhattā vanadevatā⁴
āgantvā „kim etan“ ti pucchitvā taṃ kāraṇam sutvā sayam
pi vaddhakinaṃ paṭikkhīpanaupāyaṃ apassantiyo⁵ taṃ pariessa-
jitvā roditam ārabhimsu. Tasmiṃ samaye Bodhisatto „rukha-
devataṃ“ passissāmi“⁶ tattha gantvā taṃ kāraṇam sutvā „bota,
mā cintayittha, ahaṃ rukkham chinditum na dassāmi, sve vad-
dhakinaṃ āgatakāle mama kāraṇam paṇṇasā“ ti tāva devatā
samassāsetvā punadivase vaddhakinaṃ āgatavelāya kakaṇ-
takavesam gahetvā vaddhakinaṃ purato gantvā maṅgalaruk-
khassa mūlashtarāṃ pavisitvā taṃ rukkham susirāṃ vīya katvā
rukhamajjhena abhirūhitvā khandhamatthakena nikkhamitvā
ssaṃ kampayamāno⁷ nipajji. Mahāvaddhakti naṃ kakaṇtakam
diśvā rukkham hatthena paharitvā „susirarukkho eso nissāro,
hiyyo anupadhāretvā va balikammam karimhā“ ti ekagghanam
mahārukkham garahitvā⁸ pakkāmi. Rukkhadevatā Bodhisattam
nissāya vimūcassa sāmini jātā. Tassā paṭisanthāratthāya san-

¹ K mukkhakarukham. B sammukkhakara. ² K -ti. ³ B rukkhadevatā, K ruk-
khadevatā vanadevatā. ⁴ K upassantiyo. ⁵ so B; K -devatā. ⁶ both K and
B kampamāno.

ditthasambhattā¹ bahu devatā sannipatiṃsu. Rukkhadevatā „vimānam me laddhaṃ“ ti tutthacittā tasmā devatānaṃ majjhe Bodhisattassa guṇaṃ kathayamānā „bho devate, mayaṃ mahesakkhā hutvāpi dandhapaññatāya imaṃ upāyaṃ na jānimha, kusanājidevatā pana attano nāgasampattiyaṃ amhe vimānasāmihe akāsi, mitto nāma sadiṣo pi adhiko pi hino pi kattabbo va, sabbe pi hi attano thāmena sahāyānaṃ uppannaṃ dukkhaṃ nittharitvā sukhe patiṭṭhāpenti yevā“² ti mittadhammaṃ vanna-yitvā imaṃ gātham āha:

Kare sarikkho athavāpi seṭṭho
 nihīnako cāpi kareyya eko,
 kareyyun te vyasane uttamattham
 yathā ahaṃ³ kusanāji⁴ rucāyaṃ ti. 117.

Tatha kare sarikkho ti jāṇīdhi sadiṣo pi mittadhammaṃ kareyya, athavāpi seṭṭho ti jāṇīdhi seṭṭho adhiko pi kareyya, nihīnako cāpi kareyya eko ti eko jāṇīdhi hino pi mittadhammaṃ kareyy⁵ eva, tasmā sabbe pi⁶ eṃ mitto kattabbō yevā⁷ ti dipeti, bhikkhavaṃ: kareyyun te vyasane uttamattham sabbe p⁸ eṃ sahāyakaṃ vyasane uppanne attano attano paṭibhāraṃ⁹ vahanānā uttamattham kareyyun, kiyācetesiṃsādukkhato taṃ sahāyakam urocyyun¹⁰ evā¹¹ ti attho, tasmā hino pi mitto kattabbō yeva pag eva tiare, tair¹² idam opamamaṃ: yathā abhāṃ kusanāji rucāyaṃ yathā ahaṃ rucāyaṃ nibhattadevatā ayaṃ ca kusanājidevatā appesakkhā mittasanthavaṃ karimhā, tatrā¹³ ahaṃ mahesakkhāpi samāna attano uppannaṃ dukkhaṃ bhūtatāya anupayakussatāya harimā uḍakkhām, imaṃ¹⁴ pana appesakkham pi samānaṃ paññitaṃ devataṃ nāsiya dukkhato mutto¹⁵ mhi.

„Tasmā aññehi pi dukkhā muccitukāmehi pi samavisitthabhāvaṃ¹⁶ anojoketvā hino pi paññito mitto kattabbō“ ti rucādevatā imāya gāthāya devasamighassa dhammaṃ desetvā yāvutāyukam¹⁷ thatva saddhīm kusanājidevatāya yathākammaṃ gatā.

Saṭṭhā imaṃ dhammadessanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rucādevatā Ananda abhosi, kusanājidevatā pana aham evā“ ti. Kusanālijātakaṃ.

¹ so Bp; K sandittā. ² so both K and Bp instead of ayaṃ? ³ K -ahā. ⁴ so Bp; K hi. ⁵ K panuabbāraṃ. ⁶ so Bp; K idam. ⁷ so Bp; K samāna.

2. Dummedhajātaka.

Yasāṃ laddhāna dummedho ti. Idāṃ Satthā Vajuvane
 vīharanto Devadattāṃ ārabhā kathesi, Dhammasābhāyaṃ hi bhikkhū
 „āvaso Devadatto Tathāgataassa puggasasālasasārikaṃ mukhaṃ
 asitānuyyaññamañvattitāsamahāpurisalakkhaṇapattimaññitāṃ hyāmappa-
 bhāpanakkhittāṃ āveļaveļaya yamakayamakabhūtā ghaṇaluddharasmiṃs
 viṣṣajjentāṃ paramasobhaggappattāṃ attabhāvaṃ ca oloketvā cittaṃ
 paśadetum na sakkoti, usūyaṃ eva karoti. 'Buddhā nāma evarūpeṇa
 sileṇa samādhinā paññāya vimuttiyā vimuttiñānadasasānena samannāgata'
 'ti vuccamāṃ' vaṇṇaṃ sahitaṃ na sakkoti, usūyaṃ¹ eva karotiti"
 Devadattassa agutaṃ kathesum. Satthā āgataṃ „kāyaṃ su 'ttha
 bhikkhave etarahi kathaya sammisinnā" ti pucchitvā „māya nāma"² ti
 vutte „na bhikkhave idāṃ eva Devadatto mama vago bhūṇāmaṃ"
 usūyaṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā"³ ti vatvā attitaṃ āharī:

Attito Magadharatthe Rājagahanagaraṃ ekasmiṃ Maga-
 dharāje⁴ rājāṃ karente Bodhisatto hatthiyoniyaṃ nibbat-
 tiva sabbaseto ahosi heṭṭhā vaṇṇitasadisāya⁵ rūpasampattiyā
 samannāgato. Atha naṃ „lakkhaṇasampanno"⁶ ayaṃ⁷ ti so rājā
 maṅgalahatthim⁸ akāsi. Ath' ekasmiṃ chaṇḍādivase sakalanā-
 garaṃ devanagaraṃ viya alaṃkaritvā sabbalāṃikārapatimaññitāṃ
 maṅgalahatthim⁹ abhirūhiva mahautena rājānubhāvena nageraṃ
 padakkhiṇaṃ akāsi. Mahājano tattha tattha itatvā maṅgala-
 hatthino rūpaggappattāṃ sariraṃ diṣvā „aho rūpaṃ aho gati
 aho līlā" aho lakkhaṇasampatti, evarūpe nāma sabbasetavāraṇe
 cakkavattirañño anucchaviko"¹⁰ ti maṅgalahatthim eva vaṇṇeti.
 Rājā maṅgalahatthiṃssa vaṇṇaṃ sutvā sahitaṃ asakkoṇṇo usūyaṃ
 uppādetvā „ajj" eva taṃ pabbatapapāta¹¹ pādetvā jīvitaṃkhaṇaṃ
 pāpessāmiti"¹² hatthācariyaṃ pakkosāpetvā „kin ti katvā taya
 ayaṃ nāgo sikkhāpito"¹³ ti āha. „Susikkhāpito deva"¹⁴ ti. „Na
 susikkhito, dussikkhito"¹⁵ ti. „Susikkhito deva"¹⁶ ti. „Yadi

¹ K. -uo. ² K. usūyav. ³ K. -uo. ⁴ K. vakuṭa-. ⁵ K. lakkhaṇa-. ⁶ K. -hatthi.
⁷ K. jhā.

susikkhito sakkhissasi tam Vepullapabbatamatthakam āropetun"¹ ti. „Āma deva“² ti. „Tena hi ehlī“³ sayam⁴ otaritvā hatthācariyam āropetvā pabbatapādam gantvā hatthācariyena hatthipitthe nisiditvā va hatthimhi⁵ Vepullapabbatamatthakam āropite⁶, sayam pi amaccaganapavuto pabbatamatthakam abhirūhitvā hatthim papātābhimukham karetvā „tvam ‘mayā esa susikkhito’ ti vadesi, tihī yeva tāva nam pādehi thapehīti“ āha. Hatthācariyo pitthiyam nisiditvā va „bho tihī pādehi tiṭṭhā“⁷ ti hatthissa paṇṇikāya saṇṇam adāsi. Puna rāja „dvīhi purimapādehi thapehīti“ āha. Mahāsatto dve pacchimapāde ukkhipitvā purimapādehi atthāsi, „pacchimapādehi yevā“⁸ ti vutte pi dve purimapāde ukkhipitvā pacchimapādehi atthāsi. „ekenā“⁹ ti vutte pi tayo pāde ukkhipitvā eken¹⁰ eva atthāsi. Ath¹¹ asā apatanabhāvam ūtvā „sace pahosī akāseṇa thapehīti“ āha. Acariyo cintesi: „sakalajambudīpe iminā sadiso susikkhitahatthi nāma n¹² atthī, nissamsayam pana nam esa papāto pādetvā māretukāmo bhavissatīti“ so tassa kamamūle mantesi: „tāta, ayaṃ rāja tam pādetvā māretukāmo, na tvam etassa anucchaviko, sace te akāseṇa gantum balam atthī maṃ yathānisinnam yeva ūdāya vebhāsam abbhuggantvā Bārāṇasim¹³ gacchā“ ti. Puṇṇiddhiyā samannāgato Mahāsatto tam khaṇam ōeva akāse atthāsi. Hatthācariyo „mahārāja, ayaṃ hatthi puṇṇiddhiyā samannāgato na tādīsassa mandapuṇṇassa dubbuddhino anucchaviko, paṇḍitassa puṇṇasampannassa raṇṇo anucchaviko, tādikā nāma mandapuṇṇā evarūpaṃ vāhaṇam labhitvā tassa gūḇaṃ ajānantā taṃ c¹⁴ eva¹⁵ vāhaṇam avasesaṃ ca yasasampattim nāseṇti yevā“¹⁶ ti vatvā hatthikkhandhe nishuno va imam gātham āha:

Yasam laddhāna dummedho anattham caratī attano,
attano ca paresaṃ ca hinisāya patipajjatīti. 118.

¹ so DE; K yam. ² so DE; K hatthimhi. ³ K āropite. ⁴ K -sayam. ⁵ K re

Tatrāyaṃ saṃkhepatīho: mahārāja tādāso dummehho nippaṇṇo puggalo parivasaṃpattīho labhītvā attano anattamaṃ carati, khikkirāṇa: so hi yasaṃda-matto kattiabhami ajānanto attano parosaṃ ca bhūṃsiya patipajjati, hīṇaṃ vuccati kīlamanam dukkhuppidānam, tadattāya evam pajjati.

Evam imāya gāthāya raṇṇo dhammaṃ desetvā „tiṭṭha dānī tvaṃ“ ti¹ ākāse appatitvā² Bārāṇasim³ gantvā rājagṛāṇe ākāse attāsi. Sakalanagaram saṃkhubhītvā „amhākaṃ raṇṇo ākā-senā varavāraṇo āgantvā rājagṛāṇe thito“ ti ekakolāhalaṃ ahoṣi. Vegena raṇṇo pi ārocesuṃ. Rājā nikkhamitvā „sace mayhaṃ upabhogattāya āgato si bhūmiyaṃ patitṭhāhi“ āha. Bodhi-satto bhūmiyaṃ patitṭhāsi. Acariyo otaritvā rājānaṃ vanditvā „kuto āgato si tāta“ ti vutte „Rājagṛāto“ ti vatvā sabbaṃ pavattīṃ ārocesi. Rājā „maṇāpan te tāta kamaṃ idhāgacchan-tenā“ ti haṭṭhatutṭho nagaram sajjāpetvā vāraṇaṃ maṇḍala-hatthiṭṭhāne thāpetvā sakalarajjam tayo koṭṭhāse katvā ekam Bodhisattassa adāsi ekam ācariyassa, ekam attanā aggahesi. Bodhisattassa āgatakalato patṭhāy⁴ eva pana raṇṇo sakala-Jam-būdipe rajjam haṭṭhagatam eva jātaṃ. So Jambūdipe aggarājā hutvā dānādini puṇṇāni katvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthā imam dhammadeseṃam āharitvā jātakaṃ sammehānesi „Tadā Magadharājā Devadatto ahoṣi, Bārāṇasirājā Sāriputto, haṭṭhā-cariyo āvando, haṭṭhi pana aham evā“ ti. Dummehhajātakaṃ.

3. Naṅgalīsa-jātaka.

Asabbatthagāmiyānaṃ ti. Idam Satthā Jetavana vā-
ranto Lāṇḍāyītheraṃ ārabha kathesi. So kira dhammaṃ
kathento „imasmim thāne idam kathetabham, imasmim thāne idam na
kathetabham“ ti yuttāyuttam na jānāti, maṅgale avamaṅgalaṃ vadanto
„tirokuddesu tiṭṭhanti anudhisiṅghāṭakesu cā“⁵ ti imam avamaṅgalyadi
anumodanaṃ kathesi, avamaṅgalesu anumodanaṃ kuranto „mahā devā
manussa ca maṅgalāni acintayen“⁶ ti vatvā „avarūpānaṃ maṅgalānaṃ

¹ add: vutte. ² K. uppattitvā. ³ K. -sarīyam. ⁴ cfr. Childers' Khudd. Piṭha p. 11. ⁵ cfr. Childers' Kh. P. p. 3.

sataṃ pi sahasaṃ pi kātum samatthā hehā¹ 'ti vadati. Ath' ekadivasaṃ dhammasaḍḍhayaṃ bhikkhū „avaso Lāḍḍāyi yuttāyuttam na jānāti, sabbattha abhāsitaḥḥavānaṃ² bhāsati³“ katham samuṭṭhāpesum. Sattā āgataṃ „kāya na 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sammāsinā⁴“ ti pucchitvā „imāya nāma⁵“ 'ti vutte „na bhikkhave Lāḍḍāyi idāṃ⁶“ eva dandhapaṇisakkano kabhento yuttāyuttam na jānāti, pubbe pi eva-
rūpa ahoṣi, niccalāloko yeva hi aro⁷“ ti vatvā attānaṃ āhāri:

Attito Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ karento Bodhisatto brāhmaṇamahāsārakule nibbattiṃvā vayappatto Takkaṣeḷayaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyaṃ disāpā-mokkhe ācariyo hutvā pañcamānavakasaṭāni⁸ sippaṃ vācesi. Tadā tesu mānaveṣu eko dandhapaṇisakkano Māmaṇavo dham-mantevāsiko hutvā sippaṃ uggaṇhāti, dandhabhāvena paṇa uggaṇhitum na sakkoti, Bodhisattassa paṇa upakāro hoti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Ath' ekadivasaṃ Bodhisatto sāya-māsaṃ bhuñjitvā sayane sunipanno taṃ mānavaṃ hatthapāda-piṭṭhiparikammāni katvā gacchantam āha: „tāta māṇcapāde upatthambhetvā yāhīti“. Mānavo ekaṃ pādaṃ upatthambhetvā ekassa upatthambhanaṃ alabhanto attano ūrumhi ṭhapetvā rattinā khapesi. Bodhisatto paccōsasamaye utthāya taṃ disvā „kiṃ tāta nisinno sīti⁹“ pucchi. „Ācariya māṇcapādassa upattham-bhanaṃ alabhivā ūrumhi ṭhapetvā nisinno 'mūti“. Bodhisatto sadhiviggamānaso hutvā „ayaṃ ativiya mayhaṃ upakāro, etta-kānaṃ paṇa māṇavakānaṃ¹⁰ antare ayaṃ eva dandho, sippaṃ sikkhitum na sakkoti, katham nu kho ahaṃ imaṃ paṇḍitaṃ karoyyaṃ“ ti cintesi. Ath' aṣa etad ahoṣi: „atth' eko upāyo, ahaṃ imaṃ mānavaṃ dāraṇatthāya¹¹ paṇatthāya gantvā āgataṃ 'ajja te kiṃ diṭṭhaṃ kiṃ katan¹²“ ti pucchissāmi, 'imaṃ nāma ajja mayā diṭṭhaṃ idaṃ katan¹³ ti ūcikkhissati, atha taṃ 'taya diṭṭhaṃ ca katan¹⁴ ca kiḍḍan¹⁵ ti pucchissāmi, so 'evārūpaṃ

¹ K. adda sabbattha. ² K. -mānava-. ³ K. mānava-. ⁴ K. dāraṇatthāya.

nāma¹ ti upamāya ca kārāṇena ca kathessati, iti nañ navam
 navam upamañ ca kārāṇaṃ ca kathāpetvā iminaṃ upāyena paṇ-
 ditaṃ karissāmi² so taṃ pakkosivā „tāta mānava ito paṭ-
 thāya dāruatthāya paṇnatthāya vā gataṭṭhāne yaṃ te tattha
 dīṭṭhaṃ vā bhuttaṃ vā pītaṃ vā khāditaṃ vā hoti taṃ
 āgantvā mayham āroceyyāsīti“ āha. So „sādhu“ ti paṭisunitvā
 ekadivasaṃ mānavehi saddhiṃ dāruatthāya araṇṇaṃ gato tattha
 sappam diṣvā āgantvā „ācariya sappo me dīṭṭho“ ti ārocesi.
 „Sappo nāma tāta kīdiso hotīti“. „Seyyathāpi naṅgalisā“³
 ti. So „sādhu tāta, manāpā te upamā āhaṭā, sappā nāma
 naṅgalisasadisā⁴ va hontī“. Atha Bodhisatto „mācavakena
 manāpā upamā āhaṭā, sakkhissāmi naṃ paṇḍitaṃ kātun“ ti
 ciñtesi. Mānava pana ekadivasaṃ araṇṇe hatthiṃ diṣvā „hatthi
 me ācariya dīṭṭho“ ti āha. „Hatthi nāma tāta kīdiso“ ti.
 „Seyyathāpi naṅgalisā“ ti. Bodhisatto „hatthissa soṇḍa naṅ-
 galisasadisā hoti, dantādayo evarūpā, yaṃ pana bālatāya vi-
 bhajitvā⁵ kathetum asakkonto soṇḍaṃ sandhāya kathesi, maññe“
 ti tuñhi ahoṣi. Ath ekadivasaṃ nimantane uccum labhivā
 „ācariya ajja mayam uccum khādīmha“ ti, „uccu“ nāma
 kīdiso“ ti vutte „seyyathāpi naṅgalisā“ ti āha. Ācariyo „thokaṃ
 paṭirāpakāraṇaṃ kathesi“ ti tuñhi jāto. Pun ekadivasaṃ ni-
 mantane ekacce mānavā⁶ gulam dadhinā bhūñjimaṃ ekacce
 khīrena. So āgantvā „ācariya ajja mayam dadhinā khīrena ca
 bhūñjīmha“ ti vatvā „dadhikhīraṃ nāma kīdisaṃ hotīti“ vutte
 „seyyathāpi naṅgalisā“ ti āha. Ācariyo „ayaṃ mānavo“ sappo
 naṅgalisasadisō⁷ ti kathento tāva sukathitāṃ kathesi, „hatthi“
 naṅgalisasadisō⁸ ti katheṭṭenāpi⁹ soṇḍaṃ sandhāya lesena ka-
 thitāṃ, „uccum naṅgalisasadisāṃ“ ti kathane pi lesa atthi,
 dadhikhīraṇi pana nīcāṃ paṇḍarāṇi pakkhittabhājanasambhānāni,

¹ so Br; K -asāmi. ² K naṅgalisasadisō. ³ K naṅgalisasadisā. ⁴ K vibhajitvā.

⁵ K uccu. ⁶ K māna. ⁷ K kīdisa. Br kīdisaṃ. ⁸ K hatthi. ⁹ K ka-
 thento nāma pi corr. to katheṭṭenāpi?

idha sabbena sabbuṃ upamaṃ na kathesi, na sakkā imaṃ
lālakam sikkhūpetuṃ" ti vatvā imaṃ gātham āha:

Asabbatthagāmiṃ vācaṃ bālo sabbattha bhāsati,
nāyaṃ dadhiṃ vedi na naṅgalisaṃ,
dadhiṃ p' ayaṃ maññati naṅgalisaṃ ti. 119.

Tatrāyaṃ satikkhepattho: yā vācā upamaवासena sabbattha na gacchati taṃ
asabbatthagāmiवासं¹ bālo dandapuggalo sabbattha bhāsati, „dadhiṃ nāma
kiddhaṃ" ti putthe „vayyathāpi naṅgalisaṃ" ti vadati² eva, syam vadanto nāyaṃ³
dadhiṃ vedi na naṅgalisaṃ, kiṃkāraṇā: yasmā dadhiṃ p' ayaṃ⁴
maññati⁵ naṅgalisaṃ yasmā syam dadhiṃ pi naṅgalisaṃ eva maññati⁶,
sivāṃ dadhiṃ dadhiṃ eva payaṃ ti kīraṇa, dadhiṃ ca payaṃ ca dadhipayaṃ⁷,
yasmā dadhihīraṇā pi syam naṅgalisaṃ eva maññati⁸, tādīso cāyaṃ⁹ bālo kiṃ
imā¹⁰ ti antevāsinaṃ gātham kathetvā paribbayaṃ datvā taṃ nyojeti.

Satthā imaṃ dhammasdesanaṃ āharitvā jātakam samosāhāresi.
„Tadā lālakamāyavo Lāladāyī ahoṃ, diṇḍāpāmoḃkhācariyo paṇa ahaṃ
evā" ti. Naṅgalisajātakaṃ.

4. Ambajātaka.

Vāyametheva puriso ti. Idam Satthā Jetavane viharanto
ekaṃ vattasampannaṃ brāhmaṇaṃ ārabhha kathesi. So kira
Sāvuttihirāsikulaputto sāmaṇe uraṃ datvā pabbajitvā vattasampanna
ahoṃ, ācariyupajjhāyaraṇitāni pāṇiyaparibhojanīyapovāthāgarajantā-
gharādhivattāni¹ ca sādhukaṃ karoti, cūddasasu mahāvattesu aṇṭikhan-
ḍhakarattesu ca paripūrakāri² yeva ahoṃ, vihāraṃ sammajjati,
parivenaṇaṃ³ +ikkhamamālakam⁴ vihāraṃaggaṃ sammajjati, manussānaṃ
pāṇīyaṃ deti. Maṇussaṃ tassa vattasampattiyaṃ pasāditvā pañcasatamattāni
dhiyabhiṭṭhāni⁵ adāssu, Mahālabhasakkāro uppajji. Taṃ nissāya la-
bhuṇṇaṃ phāsuvihāro jāto. Ath' ekadivasaṃ dhammasabbhāyaṃ bhikkhū
katham samuttāpessuṃ: „āvuso asuko nāma bhikkhu attano vatta-
sampattiyaṃ mahantaṃ labhasakkāraṃ nibbatteṃ, taṃ ekaṃ nissāya
bahuṇṇaṃ phāsuvihāro jāto" ti. Satthā āgacchvā „kāyaṃ nu 'ttha

¹ both K and B dadhippayam. ² so B; K -gāmiवासं. ³ K cāyaṃ.
⁴ K dadhippayam, B dadhiṃ. ⁵ K maññati. ⁶ so B; K dadhippayam. ⁷ K
cāya. ⁸ K -janīyaparipovāthāgarajantāgharā-. ⁹ K -ti. ¹⁰ K -naṃ. ¹¹ K vikka-
malakam, B vikkhamālakam. ¹² B dhūva-; K dhura-.

bhikkhave etarahi kathāya sannāsanā¹ ti poṇḍitvā „imāya nāma“² ti vutte „na bhikkhave idān“³ eva pubbe p' āyaṃ bhikkhu vattasampanno, pubbe p' etaṃ ekaṃ nissāya paṇḍa isatāni phalāphalattāya āgantvā oton⁴ eva āntaphalāphalehi yāpaṇu⁵ ti vatvā aññam āhāri;

Attē Bārāpasīyaṃ Brahmaḍatte rajjah kareṇte Bodhisatto udiceabrahmaṇakule nibbattitvā vayappatto⁶ isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcasataisiparivāro pabbatapāde vihāsi. Tada Himavante caṇḍo nidāgho ahosi, tattha tattha pāṇīyaṃ⁷ chijjimsu, tiracchānā pāṇīyaṃ alabhamānā kilamanti. Atha tesu tāpasesu eko tāpaso tesam pipāsādukkham diṣvā ekaṃ rukkhāṃ chinditvā doniṃ⁸ katvā pāṇīyaṃ uṣṣācitvā doniṃ⁹ pāretvā tesam pāṇīyaṃ adāsi. Bahūsu sannipatitvā pāṇīyaṃ pivanteṣu tāpasassa phalāphalattāya gamanokāso na hosi, so nirāhāro pi pāṇīyaṃ deti yeva. Migaganā cintesum: „ayaṃ amhākaṃ pāṇīyaṃ dento phalāphalattāya gantum okāsaṃ na labhati, nirāharatāya ativiya kilamati, haṇḍa mayāṃ kathikam¹⁰ karomā“¹¹ ti te kathikam¹² akāṃsu: „ito paṭṭhāya pāṇīyaṃ pivanatthāya āgacchantena attano balānurūpena phalaṃ gaheṭvā va āgantabbā“¹³ ti. Tato¹⁴ paṭṭhāya ekeko tiracchāno attano balānurūpena madhuramaḍhurāni ambajambupanasādini gaheṭvā āgacchati, ekassa atthāya ābhaṭaṃ phalāphalaṃ adḍhateyya-sakatabhārappamāṇaṃ ahosi, pañcasatā tāpasā tad eva pari-bhūjanti, atirekaṃ chaddiyittā¹⁵. Bodhisatto taṃ diṣvā „ekaṃ nāma vattasampannaṃ nissāya ettakānaṃ tāpasānaṃ phalāphalattāya āgantvā yāpanaṃ uppannaṃ, viriyaṃ nāma kātabbam evā“¹⁶ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Vāyameth¹⁷ eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito, (Cfr. supra p. 355.)
vāyamaṣṣa phalaṃ passa: bhuttā¹⁸ ambā aññikaṃ¹⁹ ti. 120.

Tatthīyaṃ amahapattito: paṇḍito attano vattaphreṇādike kammaṇhi vāyameth²⁰ eva na ukkaṇḍheyya, kimkāraṇā vāyamaṣṣa nipphalattāya ābhārate ti

¹ K vāyapatto. ² K pāṇiyati. ³ K doni. ⁴ K doniṃ. ⁵ K kaṭṭha. ⁶ K tatato.

⁷ both K and B chaddiyittā. ⁸ K bhutta. ⁹ B aññika.

Mahāsatto „vāyāmo nāma asphalo vo hoti“ isiganāsi āsapanā vāyāmasa phalaṃ passā 'ti ita, kiṃca: bhuttā ambā anūtihaṃ¹ tattha ambā 'ti detanāmettaṃ², tehi paṇa nānappakārāni phalāphalāni ābhutāni, teṇa sampanna-tarūnāni ussanātarūnāni vā vasaṃ ambā 'ti vuttāni, imehi yeva³ pañcabi lokaṃ ehi sayeṇa arāḍḍhāni gantvā ekaṃsa sithāya āntā ambā bhutā, itim vāyāmasa phalaṃ, taṃ vo kho paṇa anūtihaṃ, itī ha ita itī ha ita 'ti evaṃ kiṃhiṭṭhena⁴ gahetabbhaṃ na hoti, paccakkham eva taṃ phalaṃ passā 'ti.

Evam Mahāsatto isiganassa ovādam adāsi.

Satthā imū dhammadeśanam āharitvā jātakāni samodhānesi: „Tadā vattasampanno tāpaso ayaṃ bhikkho ahoṃ, gappasatthā paṇa alama eva“ 'ti. Ambajātakaṃ.

5. Kaṭṭhaka-jātaka.

Baḥum pi so vikattheyyā 'ti. Idam Satthā Jetavāno viharanto ekam vikatthikam⁵ bhikkhum ārabhha kathesi. Tassa vattum hejṭhākathitasadisaṃ eva.

Atte Bārānasiyam Brahmadaṭṭe rajjah karente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahoṃ. Tassa bhariyā puttā vijāyi. Dāsi⁶ pi 'ssa taṃ divasaṃ yeva puttā vijāyi. Te ekato vaḍḍhimsu. Seṭṭhiputte⁷ lekham sikkhante va⁸ dāso pi 'ssa phalakaṃ vahaṃāno gantvā ten⁹ eva saddhūni lekham sikkhi. Dve tayo vohāre akāsi. So anukkamena vacanakusalo yuvā abhirūpo ahoṃ nāmena Kāṭhako nāma. So seṭṭhighare bhaṇḍā-gārikakammaṃ karonto cintesi: „na maṃ ime sabbakālaṃ bhaṇḍā-gārikakammaṃ¹⁰ kāressanti, kiṃcid eva dosah disvā tāletvā“ bandhitvā lekḥhagena amketvā dāsaparibhogena pi paribhuñjis-santi, paccante kho paṇa seṭṭhiassa sahāyako seṭṭhi atthi, yaṇ nūnāhaṃ seṭṭhiassa vacanen¹¹ eva lekham ādāya tattha gantvā 'ahaṃ seṭṭhiputto¹² 'ti vatvā taṃ seṭṭhiṃ vañcetvā tassa dūṭa-raṃ gahetvā sukham vaseyyaṃ¹³ ti so sayam eva paṇaṃ

¹ Bṛ, anūtiha, K anūtihaṃ. ² K detanāmettaṃ, Bṛ detanāsametthaṃ. ³ so Bṛ, K ye ime. ⁴ so K, Bṛ anūtihaṃ itī ha ita itī evaṃ kiṃhiṭṭhena; read... evaṃ kiṃhiṭṭhena. ⁵ K vikatthakam, Bṛ vikatthikam. ⁶ K dāsi. ⁷ K -putto. ⁸ K sa. ⁹ K -gārikammaṃ. ¹⁰ K giletvā.

gahetvā „aham asukam nāma mama puttam tava santikam pahinim, āvāhavivāhasambandho nāma mayham tayā tayaṃ ca mayā” saddhim patirāpo, tassā tvaṃ imassa dāraṃ assa attano dhitarāṃ datvā etaṃ tatth’ eva vasāpehi, aham pi okāsam labhītva āgamiṣṣāmiti”¹ likhītva seṭṭhiṣṣā” eva muddikāya lañjetvā yathāruciṃ paribbayaṃ c’ eva gandhavadhādini ca gahetvā paccantaṃ gantvā seṭṭhim vanditvā atthāsi. Atha nam seṭṭhi „kuto āgato si tātā”² ti pucchi. „Bārāṇasito”³. „Kassa putto”⁴ ti⁵. „Bārāṇasiseṭṭhiṣṣā”⁶ ti. „Ken’ atthenāgato sīti”⁷. Tasmim khape Katāhako „idam diṣvā jānissathā”⁸ ti paṇṇam adāsi. Seṭṭhi paṇṇam vācetvā „idāṃ’ ahaṃ jīvāmi nāma”⁹ ti tattha-citto’¹⁰ dhitarāṃ datvā paṭiṭṭhāpesi. Tassa parivāro mahanto ahoṣi. So yāgukhajjakādisu vā vatthagandhādisu vā upanītesu „evam pi nāma yāgukha pacanti”¹¹ evam khajjakam evaṃ bhattam, aho paccantavāsikā nāma”¹² ti yāgudini garahati’, „ime paccantavāsibhāven’ eva sātaka valetum’ na jānanti, gandhe pīṇsitum pupphāni ganthitum’ na jānanti”¹³ vatthakammantikādāyo garahati. Bodhisatto pi dāsam apassanto „Katāhako na dissati, kahaṃ gato, pariyesatha naṃ”¹⁴ ti samantā manussā payojesi. Tesu eko tattha gantvā tam diṣvā sañjānitvā attānam’ ajānapetvā’¹⁵ gantvā Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto tam pavattim sutvā „ayuttam”¹⁶ tena katam, gantvā gahetvā āgacchissāmiti”¹⁷ rājānaṃ apucchitvā mahantena parivārena nikkhami. „Seṭṭhi kira paccantaṃ gacchatīti”¹⁸ sabbattha pāko jāto. Katāhako „seṭṭhi kira āgacchatīti”¹⁹ sutvā cintesi: „na so aññena kāraṇena āgacchatī, maṃ nissāy’ ev’ assa āgamanena bhavitabham, sāce paṇḍam palāyissāmi poṇa āgantum na sakkā bhavissati, atthi paṇ’ esa upāyo: sāmikassa pi”²⁰ pathaṃ gantvā dāsakammam katvā tam eva ārādhessāmiti”²¹. So tato paṭṭhaya parisamajjhe evaṃ bhāsati: „Aññe bālamannesā attano bālabhāvena mātā-

¹ K adda ca. ² K tīti. ³ K tathasīto. ⁴ K paranti. ⁵ K garahāsi. ⁶ Bp va-lāsetum. ⁷ both K and Bp gandhitum. ⁸ K attā. ⁹ K ajānā-. ¹⁰ K āyuttam. ¹¹ K ppi

pitunnaṃ guraṃ ajānantā tesāṃ bhojanavelāya apacittikammaṃ
 akatvā tehi saddhīm yeva bhūjanti, mayaṃ pana mātāpitunnaṃ
 bhojanakāle patiggahaṃ upanema khelasarakāṃ upanema bhāja-
 nāni¹ upanema pāṇiyam² pi vījanim³ pi gahetvā upanīṭhānā⁴
 'ti yāva sarīravalaṇṇanakāle udakakalasaṃ ādāya paṭicchannaṭ-
 thānegamanā sabbam⁵ dāeṣhi sāmikanam⁶ kattabbakieram⁷ pakāseṣi.
 So evaṃ parisam⁸ ugganbhāpetvā Bodhisattassa paccantasamipam⁹
 āgatakāle saasuraṃ avoca: „tāta mama kira pitā tumhākaṃ
 dassanattihāya āgacchati, tumhe khādantiyabhojanīyaṃ paṭiyādā-
 potha, ahaṃ paṇṇākāraṃ gahetvā paṭipatham¹⁰ gacchāmīti¹¹. So
 „sādhū tātā“¹² 'ti sampatiṇṇhi. Katāhako bahum¹³ paṇṇākāraṃ
 ādāya mahautena parivārena gantvā Bodhisattam¹⁴ vanditvā paṇṇā-
 kāraṃ adāsi, Bodhisatto pi paṇṇākāraṃ gahetvā tena saddhīm
 paṭisaṇṭhāraṃ katvā pātārāsakāle khaṇḍhāvāraṃ pivāsetvā sarī-
 ravalaṇṇanattihāya paṭicchannaṭṭhānāṃ pāvīsi. Katāhako attano
 parivāraṃ nivattetvā kalasaṃ ādāya Bodhisattassa santikam¹⁵
 gantvā udakakieccapariyosāne padesaṃ patitvā „sāmi ahaṃ tum-
 hākaṃ yattakam¹⁶ icchatha tattakam¹⁷ dhanam¹⁸ dassāmi, mā me
 yasaṃ antaradhāpayiṭṭhā“¹⁹ 'ti āha. Bodhisatto tassa vattasam-
 padāya pasāditvā „mā bhāyi, n²⁰ atthi te mama santikā antarāyo“²¹
 'ti samassāsetvā paccantanagaraṃ pāvīsi. Mahanto sakkāro ahoṣi.
 Katāhako pi 'ssa nirantaraṃ dāsena kattabbakieccam²² karoti.
 Atha naṃ ekāya velāya sukhanisinnam²³ paccantasettḥhi āha:
 „mahāsettḥhi mayā tumhākaṃ paṇṇam²⁴ diṣvā tumhākaṃ puttassa
 dārikā diṇṇā“²⁵ ti. Bodhisatto Katāhakaṃ pottam²⁶ eva katvā
 anūcchavikaṃ piyavacanam²⁷ vatvā settḥhim²⁸ toseṣi. Tato patthāya
 Katāhakassa mukham²⁹ ulloketum³⁰ samattho nāma nāhoṣi. Ath³¹
 ekadivasam³² Mahāsatto settḥhidhītaṃ³³ pahkositvā „ehi amma,
 sise me ākā vicinā“³⁴ 'ti vatvā tam³⁵ āgantvā ākā gahetvā thītaṃ
 piyavacanam³⁶ vatvā katheṣi: „kacci³⁷ te mama putto sukhadukkhe

¹ K. bhājanāni. ² K. bhājanm. ³ K. bahū. ⁴ so BP; K. seṭṭhi.

appamatto, ubho janā sammadanānā samaggavāsān vasaṭhā¹
'ti pucchī. „Tāta, seṭṭhiputtassa añño doso n' atthi, kevalam
āhāraṁ garahatīti². „Amma, niecakāle p' esa dukkhaṭṭo va,
api ca ahaṁ tassa mukhaḍḍhanamantaṁ dassāmi, tam tvaṁ
sādhukaṁ uggaṇhitvā mama puttassa bhojanakāle garahantassa
uggahitanīyāmena³ eva purato thatvā vadeyyāse⁴“ gātham uggaṇhā-
petvā katipāhaṁ vasitvā Bārāṇasim eva agamāsi. Katāhako pi
bahum khādanīyabhojanīyaṁ⁵ ādāya aṇumaggaṁ gantvā bahum
dhanam datvā vanditvā nivatti. Bodhisattassa gatakalato pat-
thāya atirekamānī abosi. So ekaḍivasam seṭṭhīdhītāya nāga-
garasabhojanam upanetvā kaṭacchum⁶ ādāya parivizantiyā
bhattam garahitum ārabhi. Seṭṭhīdhītā Bodhisattassa santike
uggahitanīyāmena imam gātham āha:

Bahum pi so vikattheyya (Cfr. Upham, Mahāv. 3, 201.)
aññaṁ janapadaṁ gato,
anvāgantvāna⁷ dūseyya⁸,
bhuñja bhoge Katāhaka⁹ 'ti. 121.

Tatha bahum pi so vikattheyya aññaṁ janapadaṁ gato ti ya
attano jātūhūmito aññaṁ janapadaṁ gato hoti yath' aṇa jātū na jānanti¹⁰ et
bahum pi vikattheyya vamaṇavaraṇāni vaṇaṇavaraṇāni vadeyya, anvāgantvā-
na¹¹ dūseyya¹² 'ti imam tva vāraṇaṁ sīmikkassa paṭipathāni gantvā dūsekkeṇa
katatti kaṭhi¹³ paharitvā piṭṭhānūmupātānato ca lakkhaṇaṇanato ca mutte si,
tane aññāraṇaṁ karoti puna aññāraṇaṁ āgamāseva¹⁴ tva sīmiko anvāgantvāna
dūseyya imam ghaṇaṁ aṇa āgantvā kaṭhi ghaṭeti¹⁵ c' eva¹⁶ lakkhaṇaṇanato ca
tadā jātūppakkāseṇa ca dūseyya upaṇeṇa, tasmā imam aññāraṇaṁ pahāya
bhuñja bhoge Katāhaka mā parhā attano dīṇabbāsaṁ pāketam kīreṭvā
vippatīsaṁ ahoṭti, aṇam ettha seṭṭhino adhippāyo, seṭṭhīdhītā puna etam aññaṁ
aññāraṇa¹⁷ uggahitanīyāmena vyāñjanam eva payitvāhaṁ.

Katāhako „addhā seṭṭhinā mama nāmaṁ ācikkhitvā etissa
sabbam kathitam bhavissatīti¹⁸ tato patthāya puna bhattam
garahitum na visahi, nihīnamāno yathā-laddham bhuñjitvā yathā-
kammaṁ gato.

¹ K khādanīyabhojanīyaṁ. ² K kaṭacchum. ³ K anattāgānava. ⁴ K dūseyya.

⁵ K anvāgantvā. ⁶ K vāraṇa. ⁷ so K; Be ghaṭeti. ⁸ K metā, B sa. ⁹ K -ti.

Saithā imam dhammaḍḍesaṃ āharitvā jālakaṃ samodhānesi:
„Tadā Kaṭāhako vikkhūnaḥlukkāṃ ahoṣi. Bārāṇasi-seṭṭhi pana ahaṃ
evā” ti. Kaṭāhaka-jātakam.

6. Asilakkhaṇajātaka.

Tathevakaṣṭha kalyāṇaṃ ti. Idam Saithā Jetāvana vi-
haranto Kosalarañño asilakkhaṇapāthakabrāhmaṇaṃ ārabha
kathesi. So kira kammārehi rañño asinaṃ āhatakāle asinṃ upasiṃ-
ghitvā asilakkhaṇaṃ udāharati. So yesaṃ hatthato lāhaṃ labhati
tesaṃ „asi lakkhaṇasampanno samagulasadyutto” ti vadati, yesaṃ
hatthato nā labhati tesaṃ asinṃ „avalakkhaṇo” ti garahati. Ath’ eka
kammāro asinṃ katvā kosiyaṃ sukhumam maricacuppanṇaṃ pakkhipitvā
rañño asinṃ āhāri. Rājā brāhmaṇaṃ pakkovāpetvā „asinṃ vāsaṇaṃ”
ti āha. Brāhmaṇassa asinṃ ākadādhitvā upasiṃghantassa maricacuppanṇaṃ
nāsaṃ parivāritvā khipitukāmaṇaṃ oppādesuṃ. Tassa khipantassa nāsikā
asindhārāya paṇḍitaṃ dvīdha chiṭṭi¹. Tass’ eva nāsikāya chinnaḥhāro
bhikkhūnaṃghe pākaṇṇo jāto, Ath’ ekadivasaṃ dhamma-abhāyaṃ bhikkhū
kathasā samutthāpesuṃ: „āvuso rañño kira asilakkhaṇapāthako asilak-
khaṇaṃ paṭhanto nāsikaṃ chināpesuṃ”. Saithā āgataṃ „kāyaṃ nu
’iṭha bhikkhave etarahi kathāya samāsisuṃ” ti pucchitvā „imāya nāma”
ti rutte „na bhikkhave idāṃ” eva so brāhmaṇo asinṃ upasiṃghanto
nāsikāchedaṃ² patto, pubbe pi patto yevā” ti vatvā atitāṃ āharī:

Atiṭṭe Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjāṃ karento
tassa asilakkhaṇapāthako brāhmaṇo ahoṣi. Sabbam
paccuppannavatthuesadisam eva. Rājā pana tassa³ vejje
datvā nāsikakotim phāṇakaṃ kārāpetvā lakkhāya patibāsikam
kāretvā puna taṃ upatthākam eva akāsi. Bārāṇasirañño pana
putto n’ atthi, ekā dhītā e’ eva bhāgineyyo ca ahesuṃ. So
pi ubbo pi te ntaṇo santike yeva vādihāpesi. Te ekato vad-
dhītā aññamaññāṇaṃ paṭibaddhacittā ahesuṃ. Rājāpi amacce
pakkosivā „mayham bhāgineyyo imassa rajassa sāmiko va,
dhītaraṃ etassa” eva datvā abhisekam assa kuroṃti” vatvā puna

¹ K. chiṭṭi. ² K. -chedaṇ.

cintesi: „mayham bhāgineyyo sabbathāpi nātako yeva, etassa aññam rājadhītaram anetvā abhisekam katvā dhītaram aññassa rañño dassāmi, evaṃ no nātakā bahū bhavissanti, divinnam¹ pi rājānam² mayam eva sāmikā bhavissāmā³“ ti so amaccehi saddhiṃ sammantetvā „ohho p⁴ ete visum katum vatthatīti“ bhāgineyyaṃ aññasmiṃ nivesane dhītaram aññasmiṃ vāsesi. Te soḷasika-vassuddesikabhāvaṃ patvā ativiya paṭibaddhacittā ahesuṃ. Rājakumāro „kena nu kho upāyena mātuladhītaram rājagehā niharāpetum sakkā bhaveyyā“⁵ ti cinto „atth⁶ eso upāyo“ ti mahāikkhanikaṃ pakkosāpetvā tassā saḥassabhamḍikam datvā „kiṃ mayā kattabban“ ti vutte „amma tayā karontiyā anipphatti nāma n⁷ atthi, kiñcid eva kāraṇaṃ vatvā yathā mama mātulo rājadhītaram antogehā niharāpeti tathā karohīti“ āha. „Sādhu sāmī⁸, ahaṃ rājānam upasāṃkamitvā evaṃ vakkhāmi: ‘deva rājadhītāya upari kālakaṇṇī⁹ atthi, ettakaṃ¹⁰ kālam nivattitvā olokeno pi n⁷ atthi, ahaṃ rājadhītaram asukadvase nāma rathaṃ ārope tvā bahū¹¹ āvudhahatthe perise ādāya¹² mahantena parivārena susānaṃ gantvā maṇḍalapitthikāya heṭṭhāmañce matamanussasaṃ nipajjāpetvā uparimañce rājadhītaram ṭhapetvā¹³ gandhodaka-ghaṭānaṃ atthuttarasatena sahāpetvā kālakaṇṇiṃ pavāhessāmīti¹⁴ evaṃ vatvā rājadhītaram susānaṃ nessāmi, tvaṃ amhākaṃ tattha gamanadvase amhehi puretaram eva thokaṃ marica-cunnam ādāya āvudhahatthehi attano manussehi parivuto rathaṃ āroya susānaṃ gantvā rathaṃ susānavāre ekadese ṭhapetvā āvudhahatthe manusse susānavanaṃ pesetvā sayam susāne maṇḍalapitthikam gantvā mātako¹⁵ viya paṭikujje hutvā nipajja, ahaṃ tattha āgantvā tavā¹⁶ upari mañcakaṃ attharitvā rājadhītaram ukkhāpitvā ṭhapessāmi, tvaṃ tasmīṃ khaṇe marica-cunnam nāsikāya pakkhāpitvā dvo tayo vāre khūpeyyāsi, tayā

¹ so Bp; K dinnam. ² Bp rājānam. ³ K sāmī. ⁴ K -oni. ⁵ so Bp; K etta.

⁶ K bahū. ⁷ K ādāya. ⁸ K ṭhapetvā. ⁹ K nātako. ¹⁰ K nava.

khīpitakāle mayam¹ rājadhītarāṃ pahāya palāyissāma², athāgan-
tvā rājadhītarāṃ sisam nahāpetvā sayam pi sisam nahāyitvā tam
ādāya attano nivesanaṃ gacchoyyāsīti³. So „sūdu, sundaro
upayo“ ti sampaticchi. Sāpi gantvā rañño tam atthasā ārocesi,
rājā sampaticchi. Rājadhītāya pi tam antarāṃ ācikkhi, sāpi
sampaticchi. Sā nikkhamanadivase kumārassa saññaṃ datvā
mahantena parivāreṇa susānaṃ gacchanti⁴ ārakkhamanussānaṃ
bhayaajananttham⁵ āha: „mayā rājadhītāya mañce thapitakāle
hetthamañce matapuriso khīpissati khīpitvā va hetthamañcā
nikkhamitvā yaṃ paṭhamāṃ passissati tam eva gahessati, appa-
mattā bhavēyyāthā“⁶ ti. Rājakumāro paretarāṃ gantvā vutta-
nayan⁷ eva⁸ tattha nipajji. Mahāikkhanikā rājadhītarāṃ
nkkhīpitvā maṇḍalapitthikatthānaṃ gacchanti⁹ „mā bhāyīti“
saññāpetvā mañce thapesi. Tasaṃ khāro kumāro marica-
cūṇaṃ nāsāya pakkhīpitvā khīpi. Tena khīpitamatte yeva
mahāikkhanikā rājadhītarāṃ pahāya mahāravaṃ ravamaṇā
sabbapaṭhamāṃ palāyi. Tassā palātakālato paṭṭhāya eko pi
thātun¹⁰ samattho nāma na hosi, gahitaganhitāni āyudhāni chaddē-
tvā sabbe palāyimsu. Kumāro yathāsammanatitaṃ¹¹ sabbasā
katvā rājadhītarāṃ ādāya attano nivesanaṃ agamāsi. Ikkhanikā
gantvā tam kāraṇaṃ rañño ārocesi. Rājā „pakatīyāpi sā mayā
tass¹² ev¹³ atthāya piṭṭhā, pāyāse chadditasappiṇṇ viya jātan“ ti
sampaticchitvā aparabhāge bhāgineyyassa rājāsā datvā dhītarāṃ
mahādeviṃ kāresi. So tāya saddhīm samaggavāsaṃ vasamāno
dhammena rājāsā kāresi. Asilakkhanapāṭhako tass¹⁴ eva
upaṭṭhāko ahosi. Tass¹⁵ ekadivasaṃ rājupaṭṭhānaṃ āgan-
tvā paṭisuriyaṃ thutvā upatthahantaṃsā lakkhā viltiyi, pati-
nāsikā bhūmiyaṃ pati, so lajjaya adhomukho atthāsī. Atha
naṃ rājā parihāsanto „ācariya, mā cintayittha, khīpitam
nāma ekassa kālyānaṃ hoti ekassa pāpakaṃ, tumhehi khīpitena

¹ so Br; K mayā. ² so Br; K -ssimi. ³ K -ti. ⁴ K -'anasa-. ⁵ K -mayeva.

⁶ K -ti. ⁷ K -thātun. ⁸ so Br; K -tikun.

nasā¹ chijjiyittha², mayam paṇa mātuladhittaram labhivā rajjam
pāpunimbā³ 'ti vatvā imam gātham āha:

Tath' eva⁴ kassa kalyāṇam, tath' eva⁵ kassa pāpakam,
tasmā sabbam na kalyāṇam, sabbam vāpi⁶ na pāpakan ti. 122.

Tathā tathēva¹ kassā 'ti tad ev' ekasam, ayam eva vā pūṭha, dūṭṭapapāsa
ev' eva dāḍḍa.

Iti so imāya gāthāya tam kāraṇam āharitvā dānādini puṇ-
ṇāni katvā yathākammam gato.

Satthā imāya desanāya lokasammattānaṃ kalyāṇapāpakānaṃ ano-
kaṇṇasikkhāvaṇṇaṃ pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā asilaḍḍhama-
pāṭhako etarahi asilaḍḍhama-pāṭhako, bhāgiṇeyyo rājā paṇa ahaṃ eva
'ti. Asilaḍḍhama-pāṭhakoṃ.

7. Kalandukajātaka.

Ta desā tāni vatthūnīti. Idam Satthā Jetavane viharanto
ekam vikatthikam bhikkhum ārabhha kathesi. Tattha dya pi
vatthūm Kaṭṭhaka-radiśā¹ eva.

Idha paṇa esa Bārāṇasīsetthino dāso Kalanduko nāma
ahoṣi. Tassa palāyitvā paṇcantasetthino dhītaram gahetvā
mahantena parivārena vasanakāle Bārāṇasīsetthi pariyesāpetvāpi
tassa gatattānaṃ ajānanto „gaccha, Kalandukaṃ pariyesā²
'ti attano puttam sukāpotakaṃ pesesi. Sukāpotako ca ito e'
ito caranto unā nagaraṃ saṃpāpuni. Tasmiṃ ca kāle Kalaṇ-
ḍuko nadikīlaṃ kilīṭṭukāmo bahum mālāgandhavilepanā³ e'⁴ eva
khādanīyabhojanīyāni⁵ ca gāhāpetvā nadim gantvā setthidhi-
tāya saddhim nāvaṃ āruya ndake kilāti, tasmiṃ ca dese nadi-
kīlaṃ⁶ kilāntā⁷ issarajātikā tikkhābbesaṃjaparivārītaṃ khiraṃ
pivanti, tena tesam pi divasabbhāgam pi ndake kilāntānaṃ⁸ sitaṃ

¹ both K and B= nāsā. ² B= chijjiyittha. ³ B= tad eva. ⁴ B= asābhāṇaspi.

⁵ K= nīyabhojanīyāni. ⁶ K= kilī.

na bādhati. Ayaṃ paṇa Kalanḍuko khiragaṇḍusaṃ¹ gaheṭvā mukhaṃ vikkhāletvā taṃ khiraṃ nutthubhati, nutthubhanta² pi uḍake anutthubhitvā seṭṭhidhītāya sise nutthubhati³. Sukapotaḥ pi naditiraṃ gantvā okiṣṣā ndumbarasākhāya nisiditvā olokenṭo Kalanḍukaṃ⁴ sañjānitvā seṭṭhidhītāya sise nutthubhantaṃ diṣvā „are Kalanḍuka dāsa, attano jātiṃ ca vasaṇatthānaṃ ca anusara, khiragaṇḍusaṃ⁵ gaheṭvā mukhaṃ vikkhāletvā jātisaṃpannāya sukhasaddhāya seṭṭhidhītāya sise mā nutthubha, attano paṃāṇaṃ jānāhi⁶“ vtvā imaṃ gīthaṃ āha:

Te deṣā tāni vatthūni, ahaṃ ca vanagocaro⁷,

anuvica kho taṃ gaṇheyyuṃ, pipa⁸ khiraṃ Kalanḍukā⁹ ti. 123.

Yattha te deṣā tāni vatthūni¹⁰ mātakaṃcchā sandhāya vadati, eyaṃ ettha adhippiyo; yattha te vasiraṃ na te khattiyadhitādinnaṃ kucchideṣā, yattha vaṇi patitthito tāni na khattiyadhitādinnaṃ kucchivattthūni, ettha kho dāsaṃcchiyaṃ teṇa vaṇi e¹¹ vva patitthito ca ti, ahaṃ ca vanagocaro¹² dāsa-
cchāgato pi etam etthaṃ jānāmi ti dīpeti, anuvica kho taṃ gaṇheyyuṃ ti evaṃ anācāraṃ paramāṇaṃ¹³ mayā gantvā ārocite anuvica jānitvā tava sāmikā tijeṭvā e¹⁴ vva lakkhaṇaṇaṃ¹⁵ ca katvā taṃ gaṇheyyuṃ gaheṭvā gāḍhasanti. taṃ attano paṃāṇaṃ jātvā seṭṭhidhītāya sise anutthubhitvā¹⁶ pipa¹⁷ khiraṃ Kalanḍukā¹⁸ ti taṃ nāmena āpāti.

Kalanḍuko pi sukapotakaṃ sañjānitvā „maṃ pākataṃ kareyyā“¹⁹ ti bhayena „ehi sāmi, kadā āgato sīti“ āha²⁰. Suko „na esa maṃ hitakāmatāya pakkosati, givaṃ paṇa me valetvā māretukāmo“²¹ ti jātvā va „na me taya attho“²² ti tato uppatitvā Bārāṇasīṃ gantvā yathādittaraṃ seṭṭhino vitthārena kathesi. Seṭṭhi²³ „Ayuttan teṇa katan“²⁴ ti vatvā tassa ānaṃ kāretvā Bārāṇasīṃ eva ānetvā dāsaparibhogena paribhuñji.

Satthā imaṃ dhammaḍḍaṇaṃ āhaṭvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā Kalanḍuko ayaṃ bhikkhu ahoṃ. Bārāṇasīseṭṭhi paṇa ahaṃ evā“²⁵
ti. Kalanḍukajātakaṃ.

¹ K-ḡaṇḍusaṃ. Br-ḡaṇḍusaṃ. ² K-nutthū-. ³ K-kal-. ⁴ K-pamāṇaṃ na jānāhi, Br-pamāṇaṃ na jānāti and pamāṇaṃ jānāhi. ⁵ K-pana-. ⁶ Br-pipa. ⁷ add ti? ⁸ so Br, K-nā. ⁹ K-lakkhaṇaṇaṃ. ¹⁰ K-utthetvā. ¹¹ K-āgatoṣaṇaṃ.
¹² K-vaṇi seṭṭhi.

8. Bīḷārajātaka.

Ye vo dhammadhajam katvā ti. Idam Suttā Jātavāno viharanto ekaṃ kuhakabhikkhū ārabhā kuthesi. Tada hi Suttā tassa kuhakabhāve ārocite „na bhikkhave idāṃ” eva, *pubbe p’* esa kuhako yevā” ti vutvā atitāṃ āhāsi:

Atiṭe Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjam kareṇa Bodhisatto musikāyonīyaṃ patisaṇḍhiṃ gahetvā buddhiṃ anvāya mahāsarīro sūkaracchūpakasadiḥo hutvā anekasatamūsikā-parivāro araṇṇe viharati. Ath’ eko¹ sigālo ito e’ ito ca vica-ranto taṃ musikāyūtham diṣvā „imā musikā vañcetvā khādissā-mīti” cintetvā musikānaṃ āsayassa avidūre suriyābhimukho vātam pivanto ekena pādena atthāsi. Bodhisatto gocarāya² cara-māno taṃ diṣvā „sīlavā eko bhavissatīti” tassa santikāṃ gantvā „bhante tvaṃ ko nāmā” ti pucchī. „Dhammiko nāmā” ti. „Cattāro pāde bhūmīyaṃ atthapetvā kasmā eken’ eva thito sīti”. „Mayi³ cattāro pāde paṭhavīyaṃ thapente’ paṭhavī’ vaḥitun na sakkoti, tasmā eken’ eva tiṭṭhāmīti”. „Mukhaṃ vivaritvā kasmā thito sīti”. „Mayaṃ aṇṇaṃ na bhakkhayāma, vātam eva bhakkhayāma” ti. „Atha kasmā suriyābhimukho pi tiṭṭha-sīti”. „Suriyaṃ namassāmīti”. Bodhisatto tassa vacanaṃ sutvā „sīlavā eko bhavissatīti” tato paṭṭhāya musikāgaṇeṇa saddhiṃ sāyapūtāṃ tassa upatthānaṃ gacchatī. Ath’ assa upatthānaṃ katvā gamanakāle sigālo saḥṭapacchīmaṃ musikāṃ gahetvā maṃsaṃ khādītva ajjhoḥaritvā mukhaṃ puñchitvā⁴ tiṭṭhati. Anupubbena musikāgaṇo tanuko jāto. Musikā „pubbe amhaṇaṃ ayaṃ āsayo na-ppahoti, nirantaraṃ tiṭṭhāma, idāni sīthiḥā, evaṃ pi āsayo na pūrat’ eva, kin nu kho etan” ti Bodhisattassa taṃ pavattīṃ ārocayīmaṃ. Bodhisatto „kena nu kho kāraṇena musikā tanuttaṃ gatā” ti cintento sigāle āsannaṃ thapetvā

¹ K. aṭṭha geḥi corr. to sībhāḥ. ² so Bp; K. go. ³ both K. and Bp. mayā. ⁴ Bp. thapento. ⁵ K. -vā. ⁶ K. puñchitvā.

„vimalasissamī nan“ ti upatthānakāle sesamāsikā purato katvā
sayam pacchato ahoṣi. Sigālo tassu upari pakkhandi. Bodhi-
satto attano gāhanattihāya pakkhantaṃ diṣvā nivattitvā „bho
sigāla, idan te vatasamādānaṃ na¹ dhammasudhammatāya,
paresaṃ pana vihiṃsanattihāya dhammadhajaṃ katvā carasīti“
vatvā imañ gātham āha:

Ye ve dhammadhajaṃ katvā nigulho pāpam ācare
vissāsayitvā bhātāni bilāraṃ nāma taṃ vatan ti. 124.

Ye ve ti khattiyādāne ye keci² aṃ dhammadhajaṃ katvā³ āsakkasala-
kammupatthadhammaṃ dhajaṃ karitvā taṃ karonto⁴ vīya uṇṇepetvā dassento⁵ jūti
attho, vissāsayitvā⁶ ti silavā ayaṃ ti saṃhāya saṃjātavissāsaṃ katvā, bilāraṃ
nāma taṃ vatan ti taṃ evaṃ dhammadhajaṃ katvā tatho pāpāni karontass⁷
eva vataṃ⁸ karāṇikavataṃ nāma hoti ti attho.

Mūsikarājā kathento⁹ yeva uppatitvā tassa¹⁰ givāya
patitvā hanukasā hettihā antogalanāliyaṃ¹¹ dāsītvā gala-
nālīṃ phāletvā jīvitakkhayaṃ pāpesi. Mūsikagaṇo nivattitvā
sigālaṃ murumurā ti khādītvā agamāsī. Paṭhamam āgatā va
kī¹² assa māmaṃ labhiṃsu, pacchā āgatā na labhiṃsu. Tato
patthāya mūsikagaṇo nibbhayo jāto.

Satthā imañ dhammadassanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
„Thaḍ sigālo kuhakabhikkho ahoṣi, mūsikarājā paṇa ahaṃ evā“ ti,
Bilārajātakam¹³.

9. Aggikajātaka.

* Nāyaṃ sikkhā puññahetū¹ ti. Maṃ Satthā Jetarane vi-
haranto kuhakam āeva ārabbsa kathesi.

Attasmiṃ hi Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kā-
rente Bodhisatto mūsikarājā hutvā araṇṇe vasatī. Ath' eko
sigālo davadāhe utthite palāyitum asakkonto ekasmiṃ rukkhe

¹ K ta. ² K karitvā cor. to karvā. ³ K karonto cor. to karento. ⁴ K taṃ

⁵ K kathento kathento. ⁶ K tassatthā. ⁷ K -nālīyaṃ. ⁸ Bp bilārajātaka.

sisaṃ āhaṇṇa atthāsi. Tassa sakalasarīre lomāni jhāyissu.
Rukkhe āhaṇṇa thitathāne pana matthake cālā¹ viya thokāni
lomāni atthāhissu. So ekadivasam sēdhiyaṃ pāntiyaṃ pivanto
chāyaṃ olokenṭo cūḷaṃ disvā „uppamaṃ dāni me bhaḡḡamūlan-
ti“ araṇṇe vicaranto taṃ musikādarinṃ disvā „imā musikā vaṇ-
cetvā khādissāmīti“ heṭṭhā vuttanayon² eva avidūre atthāsi. Atha
naṃ Bodhisatto gocarāya caranto disvā „silavā“ ti saṇṇāya
opasamkamitvā „tvaṃ ko nāma“ ti pucchī. „Ahaṃ Aggika-
Bhāradvāja nāma“ ti. Atha „kasmā āgato sīti“. „Tumhākaṃ
rakkhanatthāya“ ti. „Kin ti katvā amhe rakkhissasīti“. „Ahaṃ
aṅguttthagāṇaṃ jānāmi, tumhākaṃ pāto va nikkhamitvā goca-
rāya gamanakāle ettakāni gaṇetvā paccāgamanakāle pi gaṇes-
sāmi, evaṃ sāyaṃ pātāṃ gaṇento rakkhissāmīti“. „Tena hi
rakkha mātulā“ ti. So „sādhū“ ti sampaticchitvā nikkha-
manakāle „eko dve tayo“ ti gaṇetvā paccāgamanakāle tath³
eva gaṇetvā sabbapacchīnaṃ gaṇetvā khādati. Sesam purima-
ssadisam eva, idha pana musikarājā nivattitvā thito „bho Aggika-
Bhāradvāja, nāyaṃ tava dhammasudhammatāya matthake cālā
thapitā, kucchikāraṇā pana thapitā“ ti vatvā imaṃ gāthaṃ āha-

Nāyaṃ sikkhā puṇṇahetu, ghāsaḡhetu ayaṃ sikkhā,
n⁴ aṅguttthagāṇaṃ⁵ yāti, alaṃ te hotu Aggika⁶ ti. 125.

Tattha aṅguttthagāṇaṃ⁷ yāti, aṅguttthagāṇaṃ⁸ ti aṅguttthagāṇaṃ⁹
vuccati, ayaṃ musikarājā aṅguttthagāṇaṃ na paṇṇati na upeti na pūreṭṭi,
parikkhayaṃ paṇṇatitī attho, alaṃ te hotu Aggika¹⁰ ti sigūḷaṃ nāma ala-
panto aḡ, ettāvati¹¹ te alaṃ hotu, na itoparāṃ mūḡikā khādissasī, amhehi vā
tahi¹² vā sādḡhiṃ sādḡvise alaṃ hotu, na mayaṃ idāni tayaṃ sādḡhiṃ vachassāmi
ti attho, sesam purimasadisam eva.

Satthā imaṃ dhammasaḡḡanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadāpi sigūḷo ayaṃ bhikkhu aḡosi, musikarājā pana ahaṃ evā“ ti.
Aggikajātakaṃ.

¹ K cālā. ² Bp saḡutttha-. ³ Bp saḡutttha-. ⁴ Bp saḡuttthagāṇaṃ, K saḡuttthi-
gāṇaṃ. ⁵ K aḡuttthigāṇaṃ, Bp saḡuttthagāṇaṃ. ⁶ K ettāvati. ⁷ so Bp, K sayyhi.

10. Kosiyajātaka.

Yathā vācā va' bhūjassū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ Sāvattihīyaṃ mātugāmaṃ ārabhā katvəsi. Sā kir' ekasā suddhassa pasannassa upāsakabrāhmaṇassa brāhmaṇi dussilā pāpa-dhammā rattim aticaritvā' divā kiñci kammaṃ akattvā gilānūlayaṃ dassetvā nithanānāṃ¹ nipajjati. Atha naṃ brāhmaṇo „kin te bhaddo apha-sukko“ ti pucchī. „Vātā me vijjhantīti“. „Atha kin laddhūṃ vatta-tīti“. Sīdiddhamadburāṇi paṇṭhāni yāgubbhattatēlādīni². Brāhmaṇo yaṃ yaṃ sā icchati taṃ taṃ āharitvā dāti, dāso viya sabbakiccāṇi karoti. Sā pana brāhmaṇassa gehaṃ pavittikālā nipajjati, bahinik-khantakālā jārehi suddhūṃ vītināmeti. Atha brāhmaṇo „imissā sarire vijjhavātānaṃ pariyanto na paññāyati“ ekadivasaṃ gandhamālādīni ādāya Jetavanāṃ gantvā Satthāraṃ pūjtvā ekamantam nēdītvā „kin brāhmaṇa na paññāyati“ vutte „bhante brāhmaṇiyā kira me sarire vātā vijjhanti, ev-āhaṃ tassā sappitelādīni c' eva' paṇṭabhojanāni ca pariyesāmi, sarimā assā' ghaṇaṃ vippasamaachaviraṇaṃ³ jātam, vāta-rogaṇaṃ pana pariyanto na paññāyati, aluṃ taṃ pajjaggaṇto va idhāgemaṇa okāsaṃ na lubhāmi“. Satthā brāhmaṇiyā pāpabhāvaṃ uttvā „brāhmaṇa 'syaṃ nipānassa' mātugāmaṇa rogo svīpa-santo' idāṃ c' idāṃ ca bhessajjāṃ kātuṃ vattati“ pubbe pi te paṇḍi-telū kathitāṃ bhavaṇākkheparatattā panā na sallakkhesi⁴ vutvā tena yāceto atitāṃ āharī.

Attite Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rañjaṃ karente Bodhisatto brāhmaṇa mahāsāraṇi nibbattitvā Takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasīyaṃ disāpāṃmokkha ācariyo ahoṣi, rājadhāniṇi⁵ khattiyakumārā ca brāhmaṇakumārā ca yebhūyyena⁶ tass' eva santike sippaṃ uggaṇhanti. Ath' eko janapadavāsibrāhmaṇo Bodhisattassa santike tayo vede atthārasa⁷ ca vijjatthānāni⁸ uggaṇhetvā Bārāṇasīyaṃ ōeva kuṭumbaṃ san-thapetvā divase divase dvattikkhattuṃ Bodhisattassa santikaṃ

¹ K ya. ² K ticaritvā. ³ K nithanā- corr. to nithanā-. ⁴ K ca. ⁵ K -sarī-
rav. ⁶ K sippa-. ⁷ K nipp-. ⁸ K svīpasampanna. ⁹ K -dhānānto, B rāja-
thānto. ¹⁰ K yācāpajjeyyena. ¹¹ K -ā. ¹² K aḍḍa ca.

āgacchati. Tassa brāhmaṇi dussilā ahoṣi pāpadhammā. Sabbhaṃ paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana¹ „imā kārāṇaṇa ovādagamanāya okāsaṃ na labhāmīti“² vutte „sāmikā“³ imāṃ vañcetvā nipajjalīti⁴ natvā „tassā rogānucchavikāṃ bhesajjaṃ ācikkhissāmīti“⁵ cintetvā āha: „tāta, tvaṃ ito paṭṭhāya tassā sappikhirarasādini mā adāsi, gomutte pana pañca vaṇṇāni⁶ phalādini ca pakkhipitvā⁷ navatambalohabhājane pakkhipitvā lohagandhaṃ gāhāpetvā rajjuṃ⁸ vā yottam vā rukkhatalaṃ⁹ vā gaheṭvā¹⁰ idam te rogassa anucchavikāṃ bhesajjaṃ, idam vā piva¹¹ upatthāya vā tayā bhuttassa bhuttassa anucchavikāṃ kammaṃ karohīti¹² vatvā imāṃ gāthāṃ vadeyyāsi, sace bhesajjaṃ na pivati atha naṃ rajjuyā vā yottena¹³ vā latāya vā kaṭṭhici pahārehi¹⁴ paharitvā kesesa gaheṭvā ākaddhītva kapparena poṭheyyāsīti taṃ khapaṃ ūeva utthāya kammaṃ karissatīti“¹⁵. So „sādhu“¹⁶ ti sampaṭicchitvā vuttaniyāmen¹⁷ eva bhesajjaṃ katvā „bhaddo imāṃ bhesajjaṃ piva“¹⁸ ti āha. „Kenā idam ācikkhitaṃ“¹⁹ ti. Acariyena bhaddo“²⁰ ti. „Apanehi taṃ, na pivissāmīti“²¹. Mānava „na tvaṃ attano ruciya pivissasīti“²² rajjuṃ²³ gaheṭvā „attano rogassa anucchavikāṃ bhesajjaṃ vā piva yāgubhattānucchavikāṃ kammaṃ vā²⁴ karohīti“²⁵ vatvā imāṃ gāthāṃ āha:

Yathā vācā va²⁶ bhuñjassu, yathā bhuttaṃ ca vyāhara,
ubhayaṃ te na sameti vācā bhuttaṃ ca Kosiye ti. 126.

Tattha yathā vācā va²⁷ bhuñjassu ti yathā te vācātaṃ va bhuñjassu, eṭṭi me vijjantīti vācāya anucchavikāṃ eva katvā bhuñjassu ti attho, yathā-vācāṃ vā ti pi pāṭho yojjati, yathā-vācāyā ti pi paṭhanā, sabbattha ayaṃ eva attha attho, yathā bhuttaṃ ca vyāharā ti yaṃ te bhuttaṃ teṇa anuc-

¹ so Br; K paṇṇāṇi. ² Br sā mānavikā. ³ so Br; K „sāmikā“. ⁴ Br adda kottatvā va. ⁵ K rajju. ⁶ K rukkhatalam. ⁷ K pi. ⁸ K yottana. ⁹ Br kaṭṭhapaṭṭhāsi, K kaṭṭhapaṭṭhāsi. ¹⁰ K karissatīti corr. to karissatī. ¹¹ K „sāsati“. ¹² Br va.

„chavikam eva vyāhara. āroḥ¹ ambhū² vaivā gaha katta bhakkamamā karohi attho,
yathābhūtaṃ³ eā⁴ 'ti pi pātho; athava āroḥ⁵ ambhū⁶ yathābhūtam eva vatrā
kammam karohi attho, ubbhayaṃ te na sameti vācā bhūritaṃ ca Kosiya
ti yā ca te asya vācā⁷. vācā maṃ vuttanti yā ca te idam paṭisaṃbhogaṃ⁸
bhuttaṃ, idam ubbhayaṃ pi tvaṃhā na sameti. tasmā utthāya kammam karohi,
Kosiya ti naṃ gottena āpatti.

Evam vutte Kosiyabrāhmaṇi bhūta ācariyena ussukkam
āpannakālato paṭṭhāya¹ „na sakkā mayā esa vañcetum“ ti
utthāya kammam akāsi. „Acariyena me dussilabbhāvo nāto, na
dāni² sakkā ito paṭṭhāya pana evarūpaṃ kātum“ ti ācariye
gāravena pāpakammato pi viramitvā³ silavatī ahoṣi.

Sāpi brāhmaṇi „Sambuddheṃ kir' umhī ātā“⁴ ti Satthari gāra-
vena na puna anācāraṃ⁵ akāsi.

Satthā imam dhamma-desanāṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā jayampatikā pana idāni jayampatikā, ācariyo pana aham evā⁶
'ti Kosiyajātakam. Kusavā⁷ vagge jerasamo.

14. ASAMPADANA-VAGGA.

1. Asampadāna-jātaka.

Asampadānenitaritarassā 'ti. Idam Satthā Vejjuvane
vihārato Devaduttam ārabha kathesi. Tasmā: hi kāle bhikkhū
dhammasambhāyaṃ katham samutthāpesum: „āvuso Devadatto akataññū
Tathāgatasā gunam na jānāti“. Satthā āgacchā „kāyaṃ na 'ttha
bhikkhave etarahi kathāya sannisiṇā“¹ ti pucchitvā „kāyaṃ uṇhā“² ti
vutte „na bhikkhave añā³ eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū
yevā“⁴ ti vatvā atitāṃ āhāsi:

¹ K āroḥambhū. ² K -bhūtaṃ. ³ K -adda ti. ⁴ K -adda idam. ⁵ Be ācariyena
vuttakālato paṭṭhāya. ⁶ K dāni corr. to dāni. ⁷ K vinetvā. ⁸ K -āto.
⁹ K -cārin.

Attīte Magadharaṭṭhe Rājagaha ekasmiṃ Magadharaṇṇe
 rajjam kārente Bodhisatto tassa' eva setthi' ahosi asitikoṭi-
 vibhavo Saṃkhasetthi' nāmena. Bārāṇasīyaṃ Piliyasetthi'
 nāma asitikoṭivibhavo va ahosi. Te aññamaññaṃ sahāya ahe-
 sūhi. Tesu Bārāṇasīyaṃ Piliyasetthissa kenaci' eva kāraṇena
 mahantaṃ bhayaṃ uppajji, sabbhaṃ sāpateyyaṃ parihāyi. So
 daliddo appaṭisarāṇo hotvā bhariyaṃ ādāya Saṃkhasetthiṃ pa-
 cayaṃ katvā Bārāṇasito nikkhamitvā padasā va Rājagahaṃ
 patvā Saṃkhasetthissa nivesanaṃ agamāsi. So taṃ diṡvā va
 „sahāyo me āgato“ ti parissajjivā sakkārasammānaṃ kāretvā
 katipāhaṃ vittiṇāmetvā ekadivasaṃ „kiṃ samma ken' atthena
 āgato sīti“ pucchī. „Bhayaṃ me samma uppannaṃ, sabbhaṃ
 dhaṇaṃ parikkhinaṃ, upatthambho me lohiti“. „Sādhu samma,
 mā bhāyīti“ bhaṇḍāgāraṃ vivarāpetvā cattālīsa hiraṇṇakoṭiyo
 dāpetvā sesaṃ pi paricchadaparivāraṃ sabbhaṃ attano santakaṃ
 saviññāṇakaṃ aviññāṇakaṃ majjhe bhinditvā upadḍhaṃ¹ eva
 adāsi. So taṃ vibhavaṃ ādāya puma Bārāṇasiṃ gantvā nivāsaṃ
 kappesi. Aparabhāge Saṃkhasetthi'ssāpi tādisaṃ bhayaṃ uppajji.
 So attano paṭisaranaṃ upadhārento „sahāyassa me mahā upakāro
 kato, upadḍhaviibhavo² dinno, na so maṃ diṡvā pariccajissati,
 tassa santikaṃ gamissāmi“ cintetvā bhariyaṃ ādāya padasā
 va Bārāṇasiṃ gantvā bhariyaṃ āha: „bhaddo tava mayā sad-
 dhiṃ antaravithiya gamanaṃ nāma na yuttahi, mayā pesita-
 yānaṃ āruya mahantena parivārena pacchā āgamissasi, yāva
 yānaṃ pesemi tāva etth' eva lohiti“ vatvā taṃ sālāyaṃ thape-
 tvā sayāṃ nagaraṃ pavisitvā setthissa gharaṃ gantvā „Rāja-
 gahanagaraato tumbhakaṃ sahāyo Saṃkhasetthi' nāma āgato“ ti
 ārocāpesi. So³ „āgacchatū“⁴ ti pakkosāpetvā taṃ diṡvā n' eva
 āsanaṃ vuttthāsi na paṭisanthāraṃ akāsi, kevalaṃ „kimattham
 āgato sīti“ pucchī. „Tumbhakaṃ dassanattamaṃ āgato 'mbhīti“.

¹ K bhāyī. ² so Bp; K upattham. ³ so Bp; K upatthas. ⁴ Bp so pi. K ya.

⁵ so Bp; K āgacchatū.

„Nivāso kahaṃ gahito“ ti. „Na tāva nivāsanatthānam atthi. setthigharaṇi¹ pi sālāya thapetvā va āgato 'mhi²“. „Tumhākam idha nivāsanatthānam n' atthi, nivāpaṃ³ gahetvā ekasmiṃ (hāse pacāpetvā⁴ bhūñjitvā gacchatha, puna amhe mā pasatthā“ ti vatvā „mayham sahāyassa dasante bandhitvā ekaṃ balalāpalāpatumbam dehīti“ dāsaṃ ānāpesi⁵. Tam divasaṃ kira so rattakasālinam sakatasahassamattam opunāpetvā koṭṭhagāram⁶ pūrāpesi, cattālisakotidhanam gahetvā āgato akataṇṇū mahācero sahāyassa tumbamatte palāpe dāpesi. Dāso pacchiyam ekaṃ palāpatumbam⁷ pakkhipāpetvā Bodhisattassa santikam agamāsi. Bodhisatto cintesi: „ayam asappuriso mama santikā cattālisakotidhanavibhayaṃ labhitvā idāni palāpatumbam dāpesi, gaṇhāmi na kho, mā gaṇhamīti“. Ath' assa etad ahesi: „ayam tāva akataṇṇū mittadubbi⁸ katavināsakabhāvena“ mayā saddhim mitta-bhāvaṃ bhindī, sac' aham⁹ etena diṇnam palāpatumbam lāma-kattā na gaṇhissāmi aham pi mittabhāvaṃ bhindissāmi, andha-bālā¹⁰ parittakam laddham agaṇhanta mitta-bhāvaṃ vināsentī, aham pana etena diṇnam palāpatumbam mama vasena mitta-bhāvaṃ patiṭṭhāpessāmīti“ so palāpatumbam dasante bandhitvā pāsāda oruḥa sālāni agamāsi. Atha nam bhariyā „kīṃ te ayya laddham“ ti pucchī. „Bhadde ambhākam sahāyo Pīliya-setthi palāpatumbam datvā amhe aji¹¹ eva vissajjesīti“. Sā „ayya, kimattham aggaheṣi, kiṃ etam cattālisakotidhanassa anucchavikaṃ“ ti roditum ārabhi. Bodhisatto „bhadde, mā¹² rodi, aham tena saddhim mitta-bhāvabhedaṇabhayaṇa mama vasena mitta-bhāvaṃ thapetum¹³ gaṇhīmi, tvaṃ kiṃkāraṇā soca-sīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Asampadānen¹⁴ itaritarassa
balassa mittāni kalbhavantī,

¹ K -nam. ² so Bp; K nivāsam. ³ so Bp; K ekasmiṃ thapetvā. ⁴ K dānāpesi. ⁵ K koṭṭhagāram. ⁶ K palāpatumbam. ⁷ K -dubbi, Bp -dubbhī. ⁸ Bp katavināsa. ⁹ K aśhami. ¹⁰ K -la. ¹¹ K na. ¹² K -tahi.

taamā harāmi bhūsaṃ aḍḍhamānaṃ,
mā me mitti' jīyittha", sassaṭṭayun ti. 127.

Taitha asampadāneṇ' ti asampadāneṇa; saraḷopeṇa sādāhina; apasāneṇi' ti attho, itaritarassā' ti paṇa kassāsi lōmakūlōmakassāpi, bālassa mittāni kalibhavanānti dandhassa apāṇhassa mittāni malinini¹ kilaḥanulāḍḍisānti hoti, bhijjantīti attho, tasmā harāmi bhūsaṃ aḍḍhamānaṃ ti tassa āraṇḍhaṃ sahiyena dinnāni ekam² palāpatumbāni harāmi gaṇḍhānti dasseti, mānaṃ³ ti aṭṭhantaṃ⁴ nāḥaṃ nāmaṃ, ratunnaṃ aḍḍhamānaṃ, cāssaṇḍaṃ sallaṃ tumbā nāma⁵, tassa vuttāni palāpatumbāni ti, mā me mitti' jīyittha⁶ sassaṭṭayun ti mama sahiyena sādāhina meṭṭi mā bhijjittha, sassaṭṭa va ayaṃ hoti' ti attho.

Evam vutte pi seṭṭhibhariyā rodāt' eva. Tasmān khano Saṃkhasaṭṭhina Piliyasaṭṭhissa dinno kammantadāso sālādya-rena āgacchanto seṭṭhibhariyāya rodanassa⁷ saddam⁸ sutvā sālam pavisitvā attano sāmike diavā pādeṇa patitvā roditvā kanditvā „kimattham idhāgat' attha sāmīti" pucchi. Seṭṭhi sabbaṃ ārocesi. Kammantadāso „hoto sāmī, mā cintetthā"⁹ ti ubho pi assāsetvā attano geham netvā gandhodakena nahāpetvā bhojetvā „sāmikā vo āgatā" ti sesesaṇa nipādetvā dassetvā kati-pāhaṃ vīṭināmetvā sabbe dāse gaḥetvā rājāḍḍḍaṇaṃ gantvā uparavaṃ akamsu¹⁰. Rājā pakkosaṇetvā „kiṃ etan" ti pucchi. Te sabbaṃ taṃ pavattim raḍḍiṇo ārocesuṃ. Rājā tesam vacaṇaṃ sutvā ubho pi seṭṭhi¹¹ pakkosaṇetvā Saṃkhasaṭṭhiṃ pucchi: „saccam kira tayā mahāseṭṭhi Piliyasaṭṭhissa cattālisakoṭṭidhanaṃ dinnam" ti. „Mahārāja mama sahiyassa mam takketvā" Rājagahaṃ āgacchantassa na kevalaṃ dhanāni sabbaṃ vibhavaḍḍatāṃ savimāṇakam¹² avimāṇakāṃ dve koṭṭhāse katvā samabhāgaṃ adāsin" ti. Rājā „saccam" etan¹³ ti Piliyasaṭṭhiṃ pucchi. „Ama devā" ti. „Tayā paṇ' assa taṃ āva takketvā āgatassa atthi koci sakkāro vā sammāno vā kato" ti. So tuṇhi ahesi. „Api paṇa te etassa palāpatumbamattaṃ dasante pakkhipāpetvā

¹ K mittha, Bp mīti (metri causā?). ² K jīyittha, Bp jīyaytha. ³ K malinani.

⁴ K eka. ⁵ K mānaṃ. ⁶ K aṭṭhantaṃ. ⁷ K nā. ⁸ K attā jīyittha? Bp mīti jīyaytha. ⁹ K rodanassa. ¹⁰ K dādam. ¹¹ K cintetthā. ¹² read akāset? ¹³ K seṭṭhi. ¹⁴ K take katvā. ¹⁵ K -kē. ¹⁶ K paccam.

dāpitaṃ atthi¹“. Tam pi sutvā tūhi yeva ahoṣi. Rājā „kim kātabban“ ti amaccehi saddhim manteva taṃ paribhāsiva „gacchatha, Piliyasethhiṃsa ghare sabbaṃ vibhavaṃ Saṃkhasethhiṃsa dethā“ ti āha. Bodhisatto „mahārāja, mayhaṃ parasantakena² attho n³ atthi, mayā dinnamattam eva pana dāpethā“ ti. Rājā Bodhisatassa santakaṃ dāpeti. Bodhisatto sabbaṃ attanā dinnavibhavaṃ patilabbhivā dāsupariṣaparivuto Rajagaham eva gantvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā dācādiṃ puññaṃ katvā yathākammaṃ gato.

Saithā imam dhammaḍḍanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Piliyasethhi Devadatto ahoṣi. Saṃkhasethhi pana aham evā“ ti. Asumpadāṇajātakaṃ.

2. Pañcagarujātaka.

Kusalūpadese dhitiyā dajhāyā ti. Idam Saithā Jetavane viharanto Ajapālanigrodhe Māraddhitānaṃ palobhanasuttantaṃ ārabha kāthesi. Bhagavatā hi ādito paṭṭhāya

Daddallamānā āgañchom⁴ Taphā⁵ ca Aratī Ragā;

iā tattha paṇḍi⁶ Saithā tūhi bhaddhaṃ vā māluta⁷ ti.

evaṃ yeva pariyosānā tassa suttantaṃsa kathitakāle dhammasaṃbhāyaṃ samipatitā bhikkhū kathaṃ samutthāpesuṃ: „āvuso, Sammāsambuddho Māraddhitare amekasatāni dibbarūpaṃi māpetvā palobhanatthāya nmasam-kamantā akkhini pi amuḍḍetvā na olokesi, aho Buddhabhāso nāma sechariyaṃ“ ti. Satthā āgantrā „kāyaṃ m⁸ ittha bhikkhave etarahi kathāya sannaṃnā“ ti pucchitvā „amāya nāma“ ti vutte „na bhikkhave idāpi mayhaṃ subbhāse kṛpetvā sabbaññūtaṃ pattassa Māraddhitānaṃ anolokanaṃ nāma m⁹ sechariyaṃ, aham hi pubbe bodhiṃ pariyosamāno sammāloketakāle pi abhisamkhamam dibbarūpaṃ, pi mūryāni bhinditvā kilesa-vaṣeṇa anoloketvā va gatrā malārājāṇo pāpani“ ti vatvā attitaṃ āhāsi:

Atite Bārāpaṣiṃyāṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bo-
dhisatto bhātikasatassa kaṇittho ahoṣi sabbaṃ hetthā¹

¹ K parasattakena. ² B āgañchom. ³ so B; K taphāya. ⁴ B paṇḍi.

⁵ K māluta. ⁶ so both K and B. ⁷ see Jit. 96.

Takkasilajātako vuttanayen' eva vitthāretabbam. Tadā pana Takkasilanagaravāsīhi bahinagare sālāya Bodhisattaṃ upasamkamitvā yācitvā rajjhaṃ paticehāpetvā abhiseke kate Takkasilanagaravāsīno nagaraṃ devanagaraṃ viya rājabhavanaṃ ca Indabhavanaṃ viya alaṅkarissaṃ. Tadā pana Bodhisatto nagaraṃ pavāsītva rājabhavane pāsāde mahātale samussāpitasetacchattaṃ¹ rutanavarapallanikaṃ āruya devarājajalīhāya nisīdi, amaccā ca brāhmaṇagahapatikādayo khattiyakumārā ca sabbālaṅkārapati-manditā parivāretvā atthamaṃ, devaccharapaṭibhāgā soḷasasshassā nātakitthiyo naccagitaṇḍitakusalā uttamavilāsasampannā naccagitaṇḍitaṇ² payojesaṃ, gitaṇḍitasaddena rājabhavanaṃ meghatthanitapurito mahāsamuddakaccehi³ viya ekaninnādaṃ ahoṃ. Bodhisatto attano sirisobhaggaṃ olokayamāno cintesi: „sa⁴ āhaṃ tasmaṃ yakkhīnaṃ abhisamkhataṃ dībbarūpaṃ olokessaṃ jīvitakkhayaṃ patto abhavissaṃ, imaṃ sirisobhaggaṃ na olokessaṃ. Paccekabuddhānaṃ pana ovāde thitabhāvena idaṃ mayā pattan⁵ ti, evaṃ ca pana cintetvā udānaṃ udānento imaṃ gātham āha:

Kusalūpadese dhītiyā dāhāya ca
avattthitattābhayaabhīrutāya ca
na rakkhasiṇaṃ vasam āgamimha,
sa sotthibhāvo mahatā bhāyena me ti. 128.

Tattha kusalūpadese ti kusalanāṃ upadese Paccekabuddhānaṃ ovāde ti attho, dhītiyā dāhāya ca ti dāhāya dhītiyā yasathirena abhisechinnaṃ taraviriyena⁶ ca ti attho, avattthitattābhayaabhīrutāya ca ti abhayaabhīrutāya avattthitattāya⁷ ca, tattha bhāyā ti cīrutāsaṃmuttaṃ paritābhayaṃ, bhīrutā ti sarīrakampanappattaṃ⁸ mahābhāyā, idaṃ uddhayaṃ pi Mahāsaṃmāse yakkhītiyaṃ nameti manussakkhādika ti bhārasāraṃmāsaṃ divā āhoṃ, tenāha: avattthitattā bhayaabhīrutāya ca ti bhayaabhīrutāya abhāven⁹ eva bhārasāraṃmāsaṃ divāpi anivattana-bhāven¹⁰ ti attho, na rakkhasiṇaṃ vasam āgamimha ti yakkhakāntāre tasmaṃ rakkhasiṇaṃ vasam na āgamimha, yasmaṃ anāhāraṃ kusalūpadese dhīti ca dāhā ahoṃ bhayaabhīrutābhāseṃ ca anivattana-bhāveṃ āhamaṃ tasmaṃ rakkhasiṇaṃ

¹ K - seccacchattaṃ. ² K - vādiṇā. ³ K - kucchiṇi. ⁴ K abboceh. ⁵ K avattthita-

⁶ K sarīraṅkam.

vassuṃ na apamāṇā ti vuttam hoti, sa sotthibhāva mahattā bhayena me ti so me ayaṃ aḷla mahatā bhayena rakkhessānaṃ sandhā pattaḥhessa dukkhado-
manassena sotthibhāva āhomahāva pīṭhomanassabhāva yeva jāte ti attho¹.

Evam Mahāsatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā dham-
mena rajjam kāretvā dānādini puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imāṃ dhammaḍḍesunāṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Ahaṃ tena samayena Takkasālāṃ gantvā rajjam pattaḥkumāro abhosuṃ”.
ti. Pañcagarujātakaṃ².

3. Ghatāsanajātaka.

Khemam yahiṃ ti. Idam Satthā Jetavana viharanto añ-
ñatarāṃ bhikkhūṃ ārabbhā kathesi. So hi bhikkhū Satthū suttike
kammaṭṭhānaṃ gahe tvā paccantaṃ gantvā ekaṃ gūṃakam upanissāya
araññasenāsaṃ vassuṃ upagaṇṇhi. Tassa paṭhamanāse yeva piṇḍāya
pavittihassa pannaṃālā jhāyittha. So vasaṃṭṭhānābhāvena kilamanto
upaṭṭhākaṇaṃ³ āsikkhi. Te „hotu bhante, pannaṃālāṃ karissāma
tāra”⁴ ti ādini vadantā temāsaṃ viññāmesuṃ. So senāsana-
sappāyābhāvena kammaṭṭhānaṃ matthakuṃ pāpetuṃ āsikkhi. So
nimittamattam pi anuppādetvā yutthayassa Jetavanam gantvā Satthāraṃ
vanditvā ekamantaṃ nivāsi. Satthā tena saddhīm paṭisanthāraṃ katvā
„kinṃ nu kho te bhikkhū kammaṭṭhānaṃ sappāyaṃ jātun” ti pucchā.
So ādite paṭṭhāya sappāyāsappāyaṃ kathesi. Satthā⁵ „pubbe pi kho
bhikkhū āraṇṇhānāpi attano sappāyā-sappāyaṃ ātvā sappāyakāle rasi-
tvā asappāyakāle vasaṃṭṭhānaṃ puṇḍāya aññattha agamāseu. tam
kasmā attano sappāyā-sappāyaṃ na aññāsi”⁶ catvā tem yācito
attham āhāsi:

• Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjam kārento
Bodhisatto sakunayoniyam nibbattitvā viññūtaṃ patvā so-
bhaggapatto sakunarājā hntvā ekaṃsīm araññāyatane jātassara-
tīre sākāvitapasampannaṃ bahalapattapalāsaṃ mahārakkhūṃ
upanissāya saparivāro vassuṃ kappesi. Bahū sakunā tassa

¹ so Bp; E omite attho. ² Bp Māleuka-jātakaṃ ditiyāṃ. ³ so Bp; K upatthā-
kaṇaṃ. ⁴ K āvapaṇṇāsi. ⁵ so Bp; K omite satthā.

rukkhassa udakamatthake¹ patthatasākhāsu vasantā sarira-
valaṅṅaṃ udake pāṇenti. Tasmā ca jātassare Caṇḍo nāgarājā
vasati, tassa etaḍ ahoṣi: „ime sakunā mayhaṃ nivāse jātassare
sariravalaṅṅaṃ pāṇenti, yaṃ nūna udakato agginā utthāpetvā
rukkhaṃ jhāpetvā ete palāpeyyaṃ“² ti so kuddhamānaso rattibhāge
sabbesaṃ³ sākunānaṃ saṇnipatitvā rukkhasākhāsu nipannakāle
paṭhamāṃ tāva uddhānropitaṃ⁴ viya udakaṃ pakkatthāpetvā⁵
dutiyaavāre dhūmaṃ utthāpetvā tatiyaavāre tālakkhāndhappamānaṃ
jālaṃ utthāpesi. Bodhisatto udakato jālaṃ utthahamānaṃ diṣvā
„bho sakunā, agginā ādittaṃ nāma udakena nibbāpenti, idāni
pana udakaṃ eva ādittaṃ, na sakkā ambhehi idha yasitum,
aṇṇattha gamissāmā“⁶ ti vatvā gātham āha:

Khemaṃ yaṃhiṃ tattha ari udīrito:

udakassa majjhe jalato⁷ ghatāsano,

na ajja vāso mahiyā mahīruhe,

disā bhajavho, sarap⁸ ajja no bhayaṃ ti. 129.

Tattha khemaṃ yaṃhiṃ tattha ari udīrito ti yaṃhiṃ udakapīṭhe
khemabhāvo nibbhayabhāvo tasmā sattu paccatthiko sampatto⁹ utthiṭṭe, udakassa
ti jalassa, ghatāsano ti āgati, so ghatam asanāti tasmā ghatāsano ti vuccati,
na ajja vāso ti ajja no vāso n'atthi, mahiyā mahīruhe ti¹⁰ mahīruhe vuccati
rukkhe tasmāhi imesaṃ mahiyā jāto¹¹ rukkhe¹² ti attho, disā bhajavho ti disā
bhajatha gacchātha, sarapajja¹³ no bhayaṃ ti ajj¹⁴ ambhukāṃ sarasato va bhayaṃ
jātaṃ, paṭisarasaṇṭhānato¹⁵ bhayaṃ oppannaṃ ti attho.

Evam vatvā Bodhisatto attano vacanakkare sakunā ādāya
uppatitvā aṇṇattha gato. Bodhisattassa pana vacanaṃ agahetvā
tūṭhasakunā jīvitakkhayaṃ paṭṭa.

Satthā imaṃ dhammodesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ
samodhānesi: (Saccaparīyosāṇe so bhikkhu arahante patitthāsi) „Tadā
Bodhisattassa vacanakkarā sakunā Buddhaparisaṃ, sakunarājā pana ahaṃ
evā“ ti. Ghatāsānajatakaṃ.

¹ K eddā mama. ² K sabbe. ³ Bp uddhānā ropitaṃ. ⁴ Bp pakkutthāpetvā.

⁵ K jalato. ⁶ K sampatto. ⁷ K omiṣṣa mahīruhe ti. ⁸ K ta, Bp jāto. ⁹ Bp
rukkhe. ¹⁰ K pati.

4. Jhānasodhanajātaka.

Ye saññino ti. Idam Satthā Jetavane viharato Saṅkassa-nagaradvāre attanā saṅkhittena pucchitapañhassa Dhammasenā-patino vitthāravvyākaraṇam ārabhā kathesi. Tatth' idam aṭṭa-ratthum:

Atte kira Brahmadatte Bāraṇasiyam -pe- Bodhi-satto araṇṇāyatane kālam karonto „n' eva -saññi- nāsaññiti"¹ āha -pe-. Tāpasā jettihantevāsikassa katham na gunhiṃsu. Bodhisatto Abhassarato āgantvā ākāse thatvā imam gātham āha:

Ye saññino te pi duggatā,
ye pi asaññino te pi duggatā,
etaṃ ubhayam vivajjaya²,
taṃ samāpattisukham anaṅgaṇaṃ ti. 130.

Tattha ye saññino ti (thapetvā n' eva -saññi- nāsaññāyatanaññiṃ³ avasese⁴ scittakassatte dasseti, te pi duggatā ti tassa samāpattiya alābhato te pi duggatā nāma, ye pi asaññino ti asaññābhavo nābhatto scittakassatte dasseti, te pi duggatā ti te pi imesā yeva samāpattiya alābhato duggatā yeva nāma, etaṃ ubhayam pi vivajjaya⁵ ti etaṃ ubhayam pi saññibhavaṃ ca asaññibhavaṃ ca vivajjaya pajahā ti antevāsikam evaṃ, taṃ samāpattisukham anaṅgaṇaṃ ti taṃ n' eva -saññi- nāsaññāyatanaññiṃ tattatthena sukham ti anukham gatam jhānasukham anaṅgaṇaṃ ti niddosaṃ, bhava-scittakagga-sārahavena pi taṃ anaṅgaṇaṃ nāma jātam.

Evam Bodhisatto dhamman deservā antevāsikassa gunam kathetvā Brahmālokaṃ eva agamāsi. Tadā sesā tāpasā jettihante-vāsikassa saddahimsu.

Satthā imam dhammadessaṇam āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jettihantevāsi Sāriputto nhesi: Mahābrahmā pana aham eva"⁶ ti. Jhānasodhanajātakaṃ.

¹ so Bp; K nesa saññiti. ² K vivajjaya. ³ K nevāsaññi-. ⁴ so Bp; K avase-

5. Candābhajātaka.

Candābhaṇ ti. Idam pi Saṭṭhā Jetavanā viharanto Saṅkassanagaradrāṭṭhe theressa pañhavyākaranam ārabbhā kathesi.

Attā Bārānasiyaṃ Brahmaḍatte rajjam kārento Bodhisatto araṇṇāyatane kālam karonto antevāsikehi pucchito candābhaṇ suriyābhaṇ ti vatvā Abhaassaresu nibbatto. Tāpasa jettāhantevāsikassa na saddahimeu. Bodhisatto āgantvā ākāse tṛito imaṃ gātham āha:

Candābhaṇ suriyābhaṇ ca yo dha paññāya bhāvati¹
avittakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti. 131.

Taṭṭha candābhaṇ ti odātakasīpam dassati, suriyābhaṇ ti pīṭakassinaṃ, yo dha paññāya bhāvati² yo puggalo idha sattaloke idam kaṭṭhadvayaṃ paññāya bhāvati³ ārammanam katvā anupassinati taṭṭha vā paṭitthahati, athavā candābhaṇ suriyābhaṇ ca yo dha paññāya bhāvati⁴ yattakaṃ jhānaṃ candābhaṇ⁵ ca suriyābhaṇ⁶ ca paṭṭhāsi taṭṭha⁷ dhāna⁸ paṭibhāgaṃ kassinaṃ vajjhetvā tam ārammanam katvā jhānaṃ nibbatento ubbayam p⁹ staṇ paññāya bhāvati¹⁰ nama, tasmā ayaṃ p¹¹ etiā aṭṭho yeva, avittakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti so puggalo taṭṭha katvā paṭṭhāsi dhena dūtiyena jhānena ābhassarabrahmalokipago¹² hoti.

Evam Bodhisatto tāpasa bodhetvā jettāhantevāsikassa gupāṃ kathetvā Brahmālokaṃ eva gato.

Saṭṭhā imaṃ dhammadessanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Taṭṭha jettāhantevāsiko Sāriputto, Mahābrahmā paṇa ahaṃ eṭṭa¹³“ ti Candābhajātakaṃ.

6. Savanṇahamsujātaka.

Yaṃ laddham tena iṭṭhabbaṇ ti. Idam Saṭṭhā Jetavanā viharanto Thullānandaṃ¹⁴ bhikkhuniṃ ārabbhā kathesi. Sāvattīhiyaṃ hi aññataro upāsako bhikkhunisaṃghaṃ lasunena pavāretva khettpālāṃ āpāpesi¹⁵: „sare bhikkhuniyo āgacchanti ekekāya bhikkhuniyā dve tayo gaṇḍikā dehi“¹⁶. Taṭṭha paṭṭhāya bhikkhuniyo tassa

¹ so K; B² gāḍhātī. ² so K; B² gāḍhātī. ³ K-bhā. ⁴ so B²; K ābhassarūpāṭṭha.

⁵ K āpā.

geham pi khettaṃ pi lasuṇaṭṭhāya gacchanti. Ath' ekasmiṃ usavadvase
tassa gehe lasuṇaṃ parikkhayaṃ agamāsi. Thullanandā bhikkhuni sa-
parivārā¹ gehaṃ gantvā „lasuṇeṃruṇo attho“ ti vatvā „n' atth' ayye“,
yathābhūtaṃ lasuṇaṃ parikkhinam. khettaṃ gacchathā“ ti rutvā khet-
taṃ gantvā na matthaṃ jānitvā lasuṇaṃ āharāpeṇi. Khettapālo ujjhāyi
„kathaṃ hi nāma bhikkhuniyo na matthaṃ jānitvā lasuṇaṃ harāpessa-
hi“ tassa vacanaṃ² sutvā yā tī bhikkhuniyo appicchā³ tāpi tassa va-
canaṃ⁴ sutvā bhikkhū pi ujjhāyissā“⁵, ujjhāyitvā ca puna Bhagavato etaṃ
atthaṃ ārocesuṃ. Bhagavā Thullanandaṃ bhikkhuniṃ garahitvā „bhik-
khare mahiccho poggalo nāma vijjātamāyāpi appiyo hoti amanāpo,
appasanne pasādetuṃ pasannānaṃ⁶ vā bhīyyosomattāya pasādaṃ janetuṃ
anuppannaṃ lābhaṃ uppādetuṃ uppannaṃ vā puna thiraṃ kātuṃ na
sakkoti, appiccho puna appasanne pasādetuṃ pasannānaṃ bhīyyosomat-
tāya pasādaṃ janetuṃ anuppannaṃ lābhaṃ uppādetuṃ uppannaṃ vā
puna thiraṃ kātuṃ sakkoti“⁷ ādinā ayena bhikkhūnaṃ tadanucchavi-
kaṃ dhammaṃ katvetaṃ „na bhikkhave Thullanandā idā“ eva mahi-
cchā, pubbe pi mahicchā yerā“⁸ ti vatvā nīltaṃ āharaṃ.

Atte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārento
Bodhisatto aññatarabrāhmaṇakule nibbatti. Tassa vayap-
pattassa samajātikā kulā pajjāpatin āharissaṃ. Tassā Nandā¹ ti
tisso dhītaro ahesuṃ. Tāsu parakulaṃ agatāsu yeva Bodhisatto
kālaṃ katvā sovannasammasanyoniyaṃ nibbatti jātissaraṃ sūnaṃ
c' assa uppajji. So vayappatto hutvā sovannapattasācchannaṃ
sobhaggappattāṃ mahantaṃ attabhavaṃ disvā „kuto nu kho
cavituṃ ahaṃ idhupapanno“ ti āvajjento „manussalekato“ ti
ñatvā puna „kathaṃ nu me brāhmaṇi ca dhītaro ca jivanti“
upadhārento „puresaṃ bhatin katvā kiccheṇa jivanti“² ñatvā
cintesi: „mayhaṃ sarīre sovannamayāni pattāni kottanaghaṭ-
tanasaṃbhāvāni“, ito ekekaṃ pattāṃ dassāmi, tena me pajjapati
ca dhītaro ca sekhaṃ jivissanti“³ so tattha gantvā piṭṭhavarā-
ṇakotiyaṃ⁴ nīlīyi. Brāhmaṇi ca dhītaro ca Bodhisattaṃ disvā

¹ K -varo. ² K nattiheyyo. ³ so Br; K omitti vacanaṃ. ⁴ K appicchā. ⁵ Br ujjhā-
yantaṃ tassa vacanaṃ sutvā yā tī bh. appicchā tāpi ujjhāyanti tassa vacanaṃ
sutvā bhikkhū pi n. ⁶ K pasannaṃ. ⁷ Br adda Nandavati Suddharinādi.
⁸ K -bhāvatī. ⁹ so Br; K piṭṭhavarāṇaṃ.

„kuto āgato sāmīti“ pucchimān. „Ahaṃ tumbhākaṃ piṭa, kālam katvā suvaṇṇapaṇṇasayoniyaṃ nibbattiṃ, tenhe dattṭhūṃ āgato, ito paṭṭhāya tumbhākaṃ paresaṃ bhattiṃ katvā dukkhajīvīkāya jīvanakiccasaṃ n' atthi, ahaṃ vo ekekaṃ pattam dassāmi, tam vikkipitvā sukhena jīvathā“¹ ti ekaṃ pattam datvā agamāsi. So eten' eva piyāmena antarantarā āgantvā ekekaṃ pattam deti. Brāhmaṇiyo aḍḍhā sukhitū' ahesuṃ. Ath' ekadivasaṃ sā brāhmaṇo dhitaro āmaṇesi: „amma tiraacchānānaṃ nāma cittāni dujjānaṃ, kadāci vo piṭa idhā nāgaccheyya, idāni 'ssa āgata-kāle sabbāni pattāni luṇcitvā gaṇhāmā“² ti. Tā „evaṃ no piṭa kilamissatīti“ na sampajjehimāsu. Brāhmaṇo pana mahicchatāya puna ekadivasaṃ suvaṇṇarājahamsassa āgata-kāle „ohi tava sāmīti“ vatvā tam attano santikaṃ upagataṃ ubbohi hatthehi gaṇetvā sabbapattāni luṇci. Tāni pana Bodhisattassa ruciṃ vinā balakkārena gaṇitattā sabbāni bakapattasadisāni ahesuṃ. Bodhisatto pakkhe pasāretvā gantūṃ nāaakkhi. Atha naṃ sā mahācāṭiṃ pakkhipitvā posesi. Tassa puna uttāhantāni pattāni setāni sampajjimāsu. So saṅgātapaṅkko uppatitvā attano vasaṇatthānaṃ eva gantvā na puna agamāseti.

Sattā imā aññāna āharitvā „na bhikkhave Thullanandā idān' eva mahicchā, pubbe pi mahicchā yeva mahicchatāya ca pana suvaṇṇamahā³ pariṇā, idāni pana attano mahicchatāya eva suvaṇṇamahā⁴ pariṇāyissatī, tasmā ito paṭṭhāya lasunaṃ khādītūṃ na labhissatī⁵, yathā ca Thullanandā evaṃ tvaṃ nissāya sesabbhikkhuniyo pi, tasmā bahū⁶ labhivāpi paṇāgaṃ eva jānetabbāni, appaṇi labhivā pana yathāladdheṃ⁷ eva santeva katabbo, uttarim na paṭṭhetabbān“ ti vatvā imāni gāthāni āhe:

Yam laddhūṃ tena tuṭṭhabbān, aññobbo hi pāpako,
hamsarājān gaṇetvānā⁸ suvaṇṇā pariṇāyathā⁹ ti. 132.

Tatha tuṭṭhabbān u tuṭṭhabbān.

Idān' puna vatvā Sattā anekapariyāyena gaṇetvā „yā pana bhikkhūni lasunaṃ khādeyya pācittiyaṃ“¹⁰ ti sikkhāpadaṃ paṇḍapetvā

¹ K sukhinā. ² K suvaṇṇamahā. ³ K suvaṇṇamahāpi. ⁴ so BP; K labhati. ⁵ K bahū.

jātakam samodhāvesi: „Tadā brāhmaṇi ayam Thullanandā abosi, tisso dhitaro idāni tisso yeva bhaginiyo, surappanarājahamso pana aham evā”¹ ti. Surappahamsajātakam.

7. Babbujātaka.

Yatth’ eko iabbhate¹ babbū ’ti. Idam Satthā Jetavane vharanto Kāṇamātāsikkhāpudam ārabhha kathesi. Sāvatthiyāni hi Kāṇamātā nāma dhitavasena pākata² nāma upāsikā abosi sotāpannā ariyasāvaka. Sā dhitarañ kāṇam aṇḍatarasamānā gāmake samānājātīyassa purisassa adāsi. Kāṇa kenacch’ eva karāpiyena mātu gharasā agamāsi. Ath’ ssa sāmiko katipāhaccayena dūtam pāhesi: „āgacchatu kāpā, icchāmi kāṇāya āgamanan”³ ti. Kāpā dūtassa vacanam sutvā „amāma gamissāmi”⁴ mātaram pucchī. Kāṇamātā „ettakam kalam vasiyā katham tucchahatthā va gamissāmi”⁵ pūram paci. Taṃnān khāse eko piṇḍasārika bhikkhu tassa nivesanam agamāsi. Upāsikā tam nisidāpetvā pattapūram pūram dāpesi. So nikkhamitvā aṇḍassa ācikkhi, tassa pi tath’ eva dāpesi. So pi nikkhamitvā aṇḍassa ācikkhi, tassāpi tath’ evā ’ti evam catunnam janānam dāpesi. Yathāpatiyattam pūram parikkhayaṃ agamāsi. Kāṇāya gamanam na sampajji. Ath’ aassā sāmiko dūtiyam pi tatiyam pi dūtam pāhesi. Tatiyam pāhento va „ase kāpā āgacchatu aham aṇḍam pajāpatim āvessāmi”⁶ pāhesi. Tayo vāre ten’ eva upāyena gamanam na sampajji. Kāṇāya sāmiko aṇḍam pajāpatim’ āvəsi. Kāpā tam pavattim sutvā rodamānā atthāsi. Satthā tam kāraṇam sutvā pubbaphammayam nivāsetvā pattacivarum adāya Kāṇamātāya nivesanam gantvā paṇḍitāssam nisiditvā Kāṇamātaram pucchī: „kissa kāṇāya”⁷ rodattī”⁸ „imā nāma kāraṇā”⁹ ti eva sutvā Kāṇamātaram samassāsetvā dhammakatham kathetvā utthāyānā rihāram agamāsi. Atha tesāni catunnañ bhikkhūnam tayo vāre yathāpatiyattam pūram gahetvā kāṇāya’ gamanassa upacchinna-bhāvo’ bhikkhusanghe pākato jāto. Ath’ ekadassam bhikkhū dhamma-sabbhāyam kathum samuttāpesum: „āvuso catuñ nāma bhikkhūñ tayo vāre Kāṇamātāya pakkapūram khōditvā kāṇagamanantarāyān katvā sāmikena parivattam dhitarañ nisāya mahāupāsikāya domanassam uppāditam”¹⁰ ti. Satthā āgantvā „kāya nu ’tiha bhikkhave etarān

¹ so BP; K. labhāsi. ² K. pākata corr. to pākata. ³ K. āgan. ⁴ K. patim. ⁵ K. kassā kassāya, BP. kassā ayam kassā. ⁶ K. kassāya. ⁷ so BP; K. uccāhāsa.

kathāya saṇṇissana¹ ti pucchitvā „imāya nāma“² ti vutte „na bhikkhava idāṃ“ eva cattāro bhikkhū Kānamātāya vantakam khādītva tassa domanassam uppadessum, pubbe pi uppadessum yevā“³ ti vutte atitam āharī-

Atte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ karente Bodhisatto pāsāṇakottakakula⁴ nibbattitvā vayappatto pari-yodātasippo⁵ ahoṣi. Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ nigame eko mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Tassa nidhānagatā yeva cattālisa hiraṇṇakoṭiyo ahesum. Atha⁶ assa bhariyā kalam katvā dhanasinehena gantvā dhanapittihīyaṃ mūseka hutvā nibbatti. Evaṃ anukkamena sabbam pi tam kulam abbhātṭham agamāsi. Evaṃ so ucchiṭṭi. So gāmo pi chaḍḍito apamaṇṇatikabhāvaṃ agamāsi. Tada Bodhisatto tasmiṃ purāṇagāmatthāne pāsāṇe uppādetvā kotteti⁷. Atha sā mūseka gocarīya caramāṇā Bodhisattam punappuna passanti uppaṇṇasinehā hutvā cintesi: „mayham dhanam bahum“, nikkaraṇena nassissati⁸, imiṃ saddhīm ekato hutvā imam dhanam khādissāmi⁹“ ekadivasaṃ ekam kahāpaṇam mukhena dasitvā Bodhisattassa santikam agamāsi. So tam diṇvā piyavācīya samālapanto¹⁰ „kin nu kho amma kahāpaṇam gahetvā āgatāsīti“ āha. „Tāta imam gahetvā attanāpi paribhūṇa, mayham pi mamsam āharā“¹¹ ti. So „sādhū“¹² ti sampaticchitvā kahāpaṇam adāya gharam gantvā ekena māsaṇa māsam kiṇṭvā āharitvā tassā adāsī. Sā tam gahetvā attano nīvaṇṇaṭṭhānam gantvā yathāruciya khādī. Tato paṭṭhaya imiṃ va nīyāmena divase divase Bodhisattassa kahāpaṇam deti. So pi¹³ ssa māsam āharati. Atha ekadivasaṃ tam mūsekam biḷāro aggahesi. Atha naṃ sā evam āha: „amma mā mam māresīti“. „Kiṃkāraṇa, aharaṃ hi eḥāto māsam khādītukāmo, na sakkā maya na māretum“¹⁴ ti. „Kiṃ pana ekadivasaṃ eva māsam khādītukāmo e¹⁵ asi udāhu niccakālan“¹⁶ ti. „Labhamāno niccam pi khādītukāmo¹⁷ mhi“¹⁸. „Yadī evam ahaṃ te niccakālam māsam dasāmi“

¹ K -koddhaka-, ² K -sippā. ³ K koddheti. ⁴ K bahū. ⁵ so Bp; K aati. ⁶ so Bp; K -pento. ⁷ so K; Bp dassami.

vissajjehi man¹ ti. Atha nam bilāro „tena hi appamatto hohi²“ vissajjesi. Tato patthāya uttano abhatamamsam dve kotthāse katvā ekam bilāraasa deti ekam sayam khādanti. Atha nam ekadivasam añño bilāro aggahesi, tam pi tath³ eva saññāpetvā attānam vissajjāpesi. Tato patthāya tayo kotthāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam pi tath³ eva saññāpetvā attānam mocesi. Tato patthāya cattāro kotthāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam pi tath³ eva saññāpetvā attānam mocesi. Tato patthāya pañca kotthāse katvā khādanti. Sā pañcamam kotthāsam khādamānā appāhāratāya⁴ kilantā kīṣā ahoṣi appamamsalohitā. Bodhisatto tam diṣvā „amma kasmā milātāsi⁵“ vatvā „imā nāma kārapenā⁶“ ti vutte „tvam ettha kam kalam kasmā mayham nācikkhi, aham ettha kattabbam jānissāmi⁷“ tam samassāsetvā suddhaphalikapāsāpēna guhaṃ katvā āharitvā „amma tvam imam guhaṃ pavisitvā nipajjitvā āgatāgātānā pharusāhi vācāhi santajjeyyāsi⁸“ āha. Sā guhaṃ pavisitvā nipajji⁹. Ath¹⁰ eko bilāro āgantvā „dehi me mamsam“ ti āha. Atha nam māsikā „are duttha bilāra, kin te aham mamsahārikā¹¹“, uttano puttānam mamsam khādā¹² ti tājjesi. Bilāro phalīkaguḥāya nippaṇabbhāyaṃ ajānanto kopavasena „māsikam gāhissāmi¹³“ sahasā pakkhanditvā hadayena phalīkaguḥāyaṃ¹⁴ pahari¹⁵, tāvad ev¹⁶ assa¹⁷ hadayaṃ bhūjji, akkhiṇi¹⁸ olkkhamanākārappattāni jātāni. So tatth¹⁹ eva jīvitakkhayaṃ patvā ekamantaṃ paṭicchannatthāne papāti. Eten²⁰ upāyena aparo pi aparo pīti²¹ cattāro pi janā jīvitakkhayaṃ pāpuṇṇsu. Tato patthāya māsikā nibbhaya hutvā Bodhisattassa devasikam dve tayo kāhāpāse deti. Evaṃ anukkamena sabbam pi dhanam Bodhisattassa²² eva adāsi. Te abho pi yāvajjīvaṃ mettīm abhiniditvā yathakammaṃ gatā.

Sattā imā uttam āharitvā abhisamboddhe hutvā imam gātham āha:

¹ K appahā. ² K nipajji. ³ K mamsamhā. ⁴ K khāda. ⁵ so 10; K -ya

⁶ so 10; K pahara. ⁷ K tevasa, 10 tāvad eva asa. ⁸ K pi.

Yatth' eko labhate habbu duttiyo tattha jāyati
tuttiyo ca catuttho ca, idan te habbhukā bilan ti¹. 133.

Tattha yatthā 'ti paṇṇāsiṁ thāne, habbū 'ti bilāro, duttiyo tattha jāyati
tuttiyo tattha eko maddakaṁ vā maddaṁ vā labhati duttiyo pi tattha bilāro jāyati
upparajati, tatthā tuttiyo ca catuttho ca, evan te tadā cattāro bilāra ahesum, hutvā
ca pana divase divase maddaṁ khādanā te habbhukā idan phalikkemayaṁ bilan
udarena paharitvā sabbe pi jīvitakkhayaṁ patitā ti.

Evam Satthā dhammam deseyvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā
cattāro bilārā cattāro bhikkhū ahesum, māsikā Kāṇamātā, pāsāṇa-
koṭṭakamaṇḍikā² aham evā“ ti. Babbujātakaṁ.

8. Godhajātaka.

Kin te jātāhi dummedhā 'ti. Idam Satthā Jeyyane vi-
haranto ekaṁ kuḥakaṁ ārabhva kathesi. Paccuppannavatthum he-
tthā kathitasadisam eva.

Atīte pana Bārāṇasīyaṁ Brāhmadatte rajjāṁ kārente
Bodhisatto godhayonīyaṁ paṭisandhim gaṇhi. Tadā eko
pañcābhīṇṇo uggatapo tāpaso ekaṁ paccantagāmaṁ nissaya
araññāyatane paṇṇasāllīya vasati. Gāmaṇāsino sakkaccam tā-
pasam upatthahanti. Bodhisatto tassa caṇḍikamanakoṭiyam
ekasmiṁ vammike vasati, vanto ca pana divase divase dve
tayo vāre tāpasam upasamkamitvā dhammūpasamhitaṁ atthū-
pasamhitaṁ ca vacanaṁ sutvā tāpasam vanditvā vasaṇatthānam
eva gacchati. Aparabhāge tāpaso gāmaṇāsino apucchitvā pak-
kāmi, pakkante ca pana tasmīṁ sīlavatasampanne tāpase gūṇo
kūtatāpaso āgantvā tasmīṁ assamaṇapade vāsam kappesi. Bo-
dhisatto „ayam pi sīlavā“ ti sallakkhetvā purīmanayen' eva
tassa santikaṁ agamāsi. Ath' ekadivasam nidāghasamaye akāla-
samaye meghavatto³ vammikehi makkhikā nikkhamimsu. Tāsam
khādanattham godhā āhīṇḍimsu. Gāmaṇāsino nikkhamitvā bahū

¹ so both K and B. ² K pāsāṇakodhaka. ³ K -vaddha.

godhā¹ gaheṭvā siniddhasambhārayuttaṃ² ambilāsamblāṇaṃ
 godhamāṇsaṃ sampādetvā tāpasassa adāṃsa. Tāpaso godha-
 māṇsaṃ khādītvā rasatanhāya baddho „idāṃ māṇsaṃ atima-
 dhuraṃ, kiassa³ māṇsaṃ nāma etaṃ“ ti pucchitvā „godhamāṇsaṃ“
 ti sutvā „mama santikaṃ mahāgodho āgacchati, taṃ māretvā
 māṇsaṃ khādissāmīti“ cintetvā pacanabhājanaṃ ca sappilonāḍini
 ca āharāpetvā ekamante thapetvā muggaraṃ Adāya kāsāyena
 paṭicchādetvā paṇṇasāladvāre Bodhisattassa āgamanam oloka-
 yamāno upasantāpasanto viya hutvā nisīdi. Bodhisatto „sā-
 yaṇhasamaye tāpasassa santikaṃ gacchissāmīti“ nikkhamitvā
 upasamkamanto va tassa indriyavikāraṃ diṇvā cintesi: „nāyaṃ
 tāpaso, aññesu divāsesu nisīdanākārena uisinnu, aji⁴ esa maṃ
 olokeno pi dutthindriyo hutvā oloketi, parigaṇhissāmi naṃ“ ti
 so tāpasassa heṭṭhā vate thatvā godhamāṇsaṃ gāḍhaṃ gbhāyitvā
 „iminā kūtātāpasena ajja godhamāṇsaṃ khāditaṃ bhavissati,
 tena rasatanhāya baddho ajja maṃ attano santikaṃ upasamka-
 mantam muggarena paharitvā māṇsaṃ paoitvā khādītukāmo
 bhavissatīti“ tassa santikaṃ aṇupagantvā ca⁵ paṭikkamitvā vi-
 carati. Tāpaso Bodhisattassa anāgamanabhāvaṃ űatvā „iminā
 ‘ayaṃ nāma māretukāmo’ ti űātaṃ bhavissati, tena kārapena
 nāgacchati, anāgacchantassāpi kuto muttīti“ muggaraṃ niharitvā
 khipi. So tassa aggaṇaṅguttham eva āsādesi. Bodhisatto ve-
 gena vammikaṃ⁶ pavisitvā aññena chiddena sisāṃ akkhipitvā
 „ambho⁷ kūtajāṭila, ahaṃ tava santikaṃ upasamkamanto ‘silavā’
 ti saṇṇāya upasamkamāṃ, idāṃ pana te mayā kṇṇabhāvo űāto,
 tādissaṃ mahācorassa kiṃ iminā pabbajjāliṅgena“⁸ ti vatvā
 taṃ garahanto imāṃ gātham āha: •

Kiṃ te jarāhi dommedha, kiṃ te ajinasāṭiyā, (Dbp. v. 204.)
 abbhantarau te gāhanasā, bāhiraṃ parimajjasīti. 134.

¹ Bp godha. ² so Bp. K siniddhasa. ³ Bp kiassa. ⁴ Bp amito ca. ⁵ K sam-
 mikkā, Bp dhammikaṃ. ⁶ K ambho. ⁷ K -Hapasaṇā.

udakapāṭicehaṇṇe ekasmiṃ khānke¹ laggi. Bāḷisiko tam ākaḍḍhituṃ asakkonto cinteṣi: „ayaṃ baḷiso mahāmacche laggo bhavissati, puttakaṃ māta santikaṃ pesetvā paṭivissakehi saddhiṃ kalahaṃ kāṛṣeṃ, evaṃ ito na koci koṭṭhāsāṃ paccāsīsissatīti“ so puttāṃ āha: „gaccha tāta, mahāmacchehaṃ nā laddhabhāvaṃ māta ācikkhā² ti, paṭivissakehi saddhiṃ kalahaṃ karohīti“ so puttāṃ pesetvā baḷisaṃ ākaḍḍhituṃ asakkonto rajjachedanabhayena uttarisātakaṃ thale thāpetvā udakaṃ otaritvā macchalobhena maccheṃ upadhārento khānkehi paharitvā dya akkhi bhindi. Thale thāpitasātakaṃ pi³ 'ssa coro hari. So vedanāmatto hutvā hatthena akkhiṃ uppiyamāno gahetvā udakaṃ uttaritvā kampaṃāno sātakaṃ pariyesati. Sāpi 'ssa bhariyā kalahaṃ katvā „kassaci apaccāsīsānanabhāvaṃ karissāmīti“ ekasmiṃ yeva kaṇṇe tālapannaṃ pilandhitva ekaṃ akkhiṃ akkhalimasiyā aṇṇetvā kukkuraṃ aṇṇenādāya paṭivissakagharāṃ agamāsi. Atha naṃ ekaṃ sabāyikā evaṃ āha: „ekasmiṃ yeva te kaṇṇe tālapannaṃ pilandhanaṃ, ekaṃ akkhiṃ aṇṇitāṃ, piyaputtaṃ viya kukkuraṃ aṇṇenādāya gharato gharāṃ gacchasi, kiṃ ummatikāsi⁴ jāta“ ti. „Nāhaṃ ummatikā, tvadhi paṇaṃ maṃ akāraṇena akkosasi paribhāsasi, idāni tam gāmaḥhojakassa santikaṃ gantvā attā kahāpāṇe dandāpeṣāmīti“⁵ evaṃ kalahaṃ katvā ubbo pi gāmaḥhojakassa santikaṃ agamīsaṃ. Kalāḃe visodhiyamāno tassā yeva matthake dandō pati. Atha naṃ bandhitvā „dandam dehīti“⁶ pothetam⁷ ārabhiṃsa. Rukkhadevatā gāme tassā imāṃ pavattin āraṇṇe c' assā patino tam vyāsanaṃ disvā khandhantare thita „bho purisa, tuyhaṃ udake pi kammanto paduttho thale pi, ubbāto bhattho jāto“ ti vatvā imāṃ gātham āha:

Akkhi⁸ bhinnā⁹ pato nattho sakhigehe ca bhagjanāṃ,
ubbato paduttho kammanto¹⁰ udakamhi thalamhi cā¹¹ ti. 135.

¹ Khānke. ² K - kāy. ³ K dandāpeṣāmīti. B^o dandō karissāmīti id. ⁴ K pothetam. ⁵ both K and B^o akkhi. ⁶ so K; B^o dātta. ⁷ K padutthakammanto. B^o padutthakammanto.

Tattha saḡḡheke ca bhāḡḡānān ti, saḡḡi saḡḡiḡā, tassā gehe tara bhāḡḡiḡā bhāḡḡānān katā, bhāḡḡānān katā bandhītvā puthetvā dāḡḡam dāriyyatī¹, ubbato paduttho ti evaḡ tara dvīn pi thāḡḡān kammanā padutthā sava bhūḡḡā sava, katāsu dvīn: udakamhi thalamhi evā² ti saḡḡibhedāna paḡḡāḡāna evā udāke kammanā padutthā saḡḡheke bhāḡḡānān thāḡ kammanā padutthā ti.

Satthā imān dhammadāḡḡānān āharitvā jātakam samodhāḡḡesi: „Tadā bhāḡḡāko³ Devadatto ahoḡi, rukkhadevatā panna aham evā⁴“ ti. Ubbha-
(obhatthā)jātakam.

10. Kākajātaka.

Niccān ubbiggahadayā ti. Idam Satthā Jetāvaḡe viharanto āḡatthasāriyaḡ ārabba kaḡesi. Paccuppannavatthūn Drāḡḡānīpāte Bhaddasāḡajātaka āvibhavassati.

Attā Bārāḡḡāsiyaḡ Brāhmadatte rajjaḡ kāḡente Bo-
dhisatto kākayoniyaḡ nībhatti. Ath⁵ ekadivasaḡ raḡḡo puro-
hito bahinagare nadiyaḡ asahāyivā gandhehi vilimpitvā⁶ māḡān
pīḡandhitvā⁷ varavatthanivatto nagaraḡ pāvīsi. Nagaradvāra-
torāḡe dve kākā nisinnā hontī. Tesu eko ekaḡ āḡa: „amma
ahaḡ imassa brāhmadassa matthake sariravalaḡḡān pāḡessā-
miḡi“. Itaro „mā te etaḡ roccī, ayaḡ brāhmaḡ issaro, issara-
janena ca saddhiḡ veranāma pāpakam, ayaḡ hi kuddho sabbe pi
kāke viḡaseyyā“ ti. „Na sakkā mayā na kātuḡ“ ti. „Tena
hi paḡḡāyissatīḡi“ vatvā itaro kāko palāyi. So torāḡassa hetthā-
bhāḡān sampatte brāhmadāḡ olambakaḡ cāḡento⁸ viya tassa
matthake vaccaḡ pāḡesi. Brāhmadāḡ kujjhītvā kākesu verān
bandhī. Tasmiḡ kālā ekā bhātiyā vihiḡottikadāsi⁹ vihiḡ geḡḡa-
dvāre āḡape pattharitvā rakkhanti¹⁰ nisinnā va niddān okkamī.
Tassā pamāḡān āḡtvā eko dīghalomaḡo eḡako āḡantvā vihiḡ
khādi. Sā pabujjhītvā tam dīva palāpesi. Eḡako dutiyaḡ pi
tatiyaḡ pi tassā tath¹¹ eva niddāyanakāle āḡantvā vihiḡ khādi.

¹ so K; B: dāḡḡessati and dāḡḡyati. ² K bhī-. ³ so B; K gandhe vilimpitvā.

⁴ K pī-. ⁵ so K; B: olambāḡān karento. ⁶ K -koddhika-, B: vihiḡottikā-.

⁷ K -ti.

Sāpi tikkhattuṃ palāpetvā cintesi: „ayam punappuna khādanto upadḍhavihiṃ khādisanti, bahu¹ me chedo bhavissati, idāni² 'ssa puna anāgamanakāraṇaṃ karissāmi³“ sā alātaṃ gaheṭvā uddāyamānā viya nisīdītvā vihiṃ khādanatthāya elake sampatte utthāya alātena elakaṃ pahari. Lomāni aggīṃ aganhiṃsu⁴. So sarire jhāyante „aggīṃ ullāpessāmi⁵“ varena gantvā hatthi-sālāya samīpe ekissā tinakutiya⁶ sariraṃ ghamai⁷. Sā pajjali, tato utthitajālā⁸ hatthi-sālāṃ ganhi. Hatthi-sālāṃ jhāyantīsu⁹ hatthi-piṭṭhāni jhāyīṃsu, babū hatthi vanitasarirā abesuṃ. Vejja hatthi āroge kātuṃ asakkontā raṇṇo ārocesuṃ. Rājā purohitāni āha: „acariya hatthivejja hatthi tikicchitvaṃ na sakkonti, api kiñci bhesajjaṃ na jānāsīti“. „Jānāmi mahārāja“¹⁰ 'ti. „Kim laddhuṃ vattatīti“. „Kākavasā mahārāja“¹¹ 'ti. Rājā „tena hi kāke māretvā vasaṃ āharathā“¹² 'ti āha. Tato patthāya kāke māretvā vasaṃ alabbhītvā tattha tatth¹³ eva rāsiṃ karonti. Kākānaṃ mahābhayaṃ uppajji. Tada Bodhisatto asittisāhassaparivāro mahāsusānavane vasati. Eko kāko gantvā kākānaṃ uppannaṃ bhayaṃ Bodhisattassa ārocesi. So cintesi: „thapetvā maṃ aṇṇo mayhaṃ ṇṭakānaṃ uppannaṃ bhayaṃ haritvaṃ samattho¹⁴ nāma n¹⁵ atthi, harissāmi naṃ“¹⁶ 'ti dasa pāramiyo āvajjetvā mettā-pāramiṃ purecārikaṃ katvā ekavegeṃ¹⁷ eva pakkhandītvā vivata mahāvātapaṇena pavasiṭvā raṇṇo āsanassa hetthā pavasi. Atha naṃ eko manussō gaheṭukāmo abosi. Rājā¹⁸ rājāsanaṃ pavittva „mā ganhīti“¹⁹ vāresi. Mahāsatto thekaṃ viśsamītvā mettāpāramiṃ āvajjetvā²⁰ hetthāsanā nikkhamītvā rājānaṃ āha: „mahārāja raṇṇā nāma chandādivasena²¹ agantvā²² rājānaṃ karetuṃ vattatīti, yaṃ yaṃ kammaṃ kattabbaṃ hoti gabbhaṃ nisamma upadhāretvā kātuṃ vattati, yaṃ ca kayiramānaṃ nippajjati tad eva kātuṃ vattati na itaraṃ, ace rājāno yaṃ kayiramānaṃ na nippajjati tuṃ karonti mahājanassa maraṇabhaya-pariyo²³sanāni mahābhayaṃ

¹ so Bp; K bahuṃ. ² so K; Bp aggi gaṇhiṃsu. ³ so Bp; K ghaṇi. ⁴ K -jāla.

⁵ K -llu. ⁶ K omitti rāja. ⁷ K āvajjetvā. ⁸ so Bp; K chandādivasena.

⁹ K āgantvā, Bp āgantva corr. to āgantvā.

uppajjati, purohito veravasiko hntvā musāvādān akāsi, kākānān
 vasā nāma n' atthīti¹. Tam sutvā rājā pasannacitto Bodhisat-
 tassa kaṇḍanabaddhapīṭhaṃ dāpetvā tattha nisinnassa pakkha-
 tarāṇi satapākasahassapākatelehi makkhāpetvā kaṇḍanatattake
 rājārahaṃ subhojanān dāpetvā pāṇiyan pāyevā suhitaṃ vigata-
 darathan Mahāsattam etad avoca: „paṇḍita tvaṃ 'kākānān
 vasā nāma n' atthīti' vadasi, kena kāraṇena nesaṃ vasā na
 hotīti². Bodhisatto „iminā va' kāraṇena³ 'ti sakalanivesanān
 ekaravaṇi katvā dhammān desento imaṃ gāthān āha:

Niccaṃ ubbiggaḥadayaṃ sabhalokavihesakā,

taṃ tesaṃ vasā n' atthi kākān' aṃkā nātinaṃ ti. 186.

Tatrāyaṃ anāhepattho mahārāja, kākā nāma nīcaṃ ubbiggaḥadayaṃ bha-
 yaypattā ca viharanti, sabhalokassa ca vihesakā khattiyādāyo mameva pi itthi-
 purīso pi kumārakumārīkādāyo pi vihetheṇā kīlamanā ca vicaranti, taṃ tesaṃ imaṃ
 dīṇi kāraṇehi nesaṃ anikāsaṃ nātinaṃ kākānān vasā nāma n' atthi, attho pi
 abhūtopabbā, anigato pi na bhavissanti.

Evān Mahāsatto imaṃ kāraṇān uttānān katvā „mahārāja
 raññā nāma anisamma anupadhāretvā kammaṃ na kātābbaṃ⁴
 ti rājānān bodhesi. Rājā tussitvā Bodhisattassa⁵ rajjena pūjesi.
 Bodhisatto rajjān rañño yeva patidatvā rājānān paṇḍasaṃ silesu
 patitthāpetvā sabbasattānān abhayān yāci. Rājā dhamma-
 sanān sutvā sabbasattānān abhayān datvā kākānān nibaddhaṃ
 dānān patthapesi, divase divase taṇḍulammanassa⁶ bhattān
 pacitvā nānugarasehi omadditvā kākānān dānān diyyati,
 Mahāsattassa paṇa rājabhojanān eva diyyittha.

Satthā imaṃ dhammadānān āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā Bārāṇasirājā Anando abosi, kākārājā paṇa ahaṃ evā⁷ 'ti.
 Kākajātakaṃ. Asampadānavagga euddasamo.

¹ K ca. ² so both K and B. ³ K -nessa, B -ambhassa.

15. KAKAṆṬAKAVAGGA.

1. Godhajātaka.

Na pāpajanasaṃsevīti. Idam Satthā Vajuvane viharanto vipakkhasevīm bhikkhum ārabhha kathesi. Paccuppannaratthum¹ Mahānāmkhajātako kathitvādisam eva.

Attito Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjāṃ kārento Bodhisatto godhayoniyāṃ paṭisaṇḍhiṃ gaṇhi. So vayapatto aditīre mahābāle anekagodhasataparivāro vasaṃ kappesi. Tassa putto godhapilliko² ekena kakaṇṭakena saddhiṃ santhavaṃ katvā tena saddhiṃ sammodamāno viharanto kakaṇṭakam „parissajissāmiti“ avattharati. Tassa tena saddhiṃ viśāsam godharājassa ārocesuṃ. Godharājā puttakaṃ pakkosāpetvā „tāta, tvaṃ utthāne viśāsam karosi, kakaṇṭakā nāma nīcajātikā, tehi saddhiṃ viśāso na kattabbo, sace tvaṃ tena saddhiṃ viśāsam karissasi taṃ kakaṇṭakam nissāya anubham p' etanṃ godhakulam vināsam pāpunissati, ito patthāya etena saddhiṃ viśāsam mā kāsīti“ āha. So karoti yeva. Bodhisatto punappuna kathento pi tassa tena saddhiṃ viśāsam vāretuṃ asakkonto „ath' assa anubhākam etaṃ kakaṇṭakam nissāya bhayaṃ uppajjissati, tassmiṃ uppane palāyanamaggaṃ sampādetuṃ vattatīti“ ekena passen³ eva vāṭabhaṇṇaṃ kārāpesi. Putto pi 'ssa anakkamena mahāsārīro ahoṣi, kakaṇṭako pana purimappamāno yeva. Itaro kakaṇṭakam „parissajissāmiti“ antaranṭarā avattharati yeva, kakaṇṭakassa palbhatakuṭena avattharanakālo viya hoti. So kila-manto ciṇṭesi: „sace ayaṃ aṇṇāṃ⁴ katipayāṃ divasaṃ mah evaṃ parissajissati jīvitam me u' atthi, ekena luddakena saddhiṃ ekato hutvā imam godhakulam vināseṣṣāmiti“⁵. Ath' ekadivasaṃ nīdāghe⁶ meghe vatte⁷ vammikā⁸ makkhikā utthahissu. Tato tato

¹ K -vatthū. ² so K; Bp godhapilliko. ³ so Bp; K ulāghe. ⁴ K saddhe, Bp ruiṭhā. ⁵ so Bp; K -ta.

godhā nikkhamitvā makkhikāyo khādanti. Eko godhaluddako godhābīlam¹ bhindanattahāya kuḍḍalam gahevā sunakhehi sad-dhīm araṇṇam pāvisi. Kakantako tam diṣvā „ajja attano mano-rathan paressāmīti“ upasāmekamitvā avidūre nipajjitvā² „bho purisa, kasmā araṇṇe carasīti“ pucchi. So „godhānam atihāyā“³ ti. „Aham anekasatānāṃ godhānam āsayaṃ jānāmi, aggīṃ ca palālaṃ ca ādāya ohīti“ tattha netvā „imaṃmiṃ thāne palālam pakkipitvā aggīṃ katvā dhūmam katvā samantā sunakhe tha-petvā sayam mahāmuggaraṃ gahevā nikkhantaṃnikkhantaṃ godhā paharitvā māretvā rāsūṃ karohīti“ evaṃ ca pana vatvā „ajja paccāmittassa pītthim passissāmīti“ ekasmiṃ thāne āsāṃ ukkhi-pitvā nipajji. Luddako pi palāladhūmam akāsi. Dhūmo bilam pāvisi⁴. Godhā dhūmandhā⁵ mraṣabhayatajjitā nikkhantaṃ palāyi-tuṃ āradḍhā. Luddako nikkhantaṃnikkhantaṃ paharitvā māresi. Tassa hatthato muttā sunakā gaphimāsu. Godhānam mahāvināso uppajji. Bodhisatto „kakanṭakam nissāya bhayaṃ uppannaṃ“ ti ūtvā „pāpapurisasasāḥsaggo nāma mā kattabbo, pāpe nissāya hi sukham nāma n’ atthi, ekassa pāpakakanṭakassa vasena ottakānam godhānaṃ vināso jāto“ ti vātabhena palāyanto imāṃ gātham āha:

Na pāpajanasāḥsevi accantasukham edhati,
godhākulam kakanto⁶ va kalim pāpeti attānaṃ ti. 137.

Tatrīyam saṃkhepattho: pāpajanasāḥsevi puggala accantasukham nija-
taram sukham nāma na edhati na patibhāti, yathā kim: godhākulam ka-
kanto⁷ va yathā kakanṭako godhākulam sukham na labhi evaṃ pāpajanasā-
sevi sukham na labhati, pāpajanaṃ sevanto chāntaṃ⁸ eva kalim pāpeti attā-
naṃ, kal⁹ vuccatī vītiya, ekantaṃ eva kalim pāpasevi¹⁰ attānaṃ ca ohīe ca
attānaṃ saddhīm vassanta vītiyaṃ pāpeti. Pūjyam pana phalaṃ¹¹ pāpeti ti li-
khanti, tam vyaṅgyam Atthakathāya n’ atthi, attho pi ‘ssa na yujjati, tasmā
yathāvuttam eva gaheṭṭhaṃ¹².

¹ K godhābīlam, B^o godhābīlam. ² K nipajji, B^o nippajjitvā. ³ K pāvisi, B^o pāvisi. ⁴ K dhūmandhā, B^o dhūmantā. ⁵ so K (instead of kakanto? B^o godhā-
kulam kakantako. ⁶ K kalim. ⁷ K -si. ⁸ B^o kulim. ⁹ -tappa.

Satthā imasā dhammadessanā āharitvā jātakā samodhāresi:
 „Tadā kakaṇṭako Devadatto ahoṣi, Bodhisattaputto anorādhakagodhapil-
 lako¹ vipakkhasevi bhikkhu, godharājā pana aham evā²“ ti. Godha-
 jātakān.

2. Sigālayātaka.

Etam hi te³ durājāna ti. Idam Satthā Vajuvano viha-
 ranto Devadattassa vadhāya parisakkanaṃ ārabhā kathesi.
 Dhammasambhāya bhikkhūnaṃ kathaṃ sutvā Satthā „na bhikkhave
 Devadatto idā⁴ eva mayham vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati
 yeva, na ca maṃ māretuṃ saakkhi, sayam⁵ eva pana kilanto⁶“ ti vatvā
 atitān āhāsi:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjān karente Bo-
 dhisatto sigālayoniyaṃ nibbattitvā sigālarājā butvā sigāla-
 ganaparivuto susānavane vihāsi. Tena samayena Rājagahe assaro
 ahoṣi. Yebhuyyena manussa suraṇi pivanti, surācchāyo yeva
 kira so. Ath⁷ ettha sambahulā dhuttā bahun surān ca maṃsaṃ
 ca āharāpetvā maṇḍitapasādhitā gāyitvā suraṇi pivanti maṃsaṃ
 khādanti, tesān paṭhamayāmaṃvasāne maṃsaṃ khiyi surā pana⁸ ba-
 hūkā va, ath⁹ eko „maṃsakhaṇḍaṃ dehīti“ āha „maṃsaṃ khiyaṃ,
 n¹⁰ atthīti“¹¹ ca vutte „mayi tīthe maṃsakāhāyo nāma n¹² atthīti“¹³
 vatvā „āmakasūsāne matamanussamajāsān khādanatthāya āgata-
 sigāle¹⁴ māretvā maṃsaṃ āharissāmīti“¹⁵ muggaraṃ gabetvā nid-
 dhamanāmaggena nagarā nikkhamitvā susānaṃ gantvā muggaraṃ
 gabetvā matakā viya uttāno va nipaṭṭi. Tasmīn khāne Bodhi-
 satto sigālaganaparivuto tattha gato taṃ diṣvā „nāyaṃ matakā“
 ti ānavāpi „sutthutaraṃ upaparikkhissāmīti“¹⁶ assa adhovāte gantvā
 sariragandhaṃ ghāyitvā tattato c¹⁷ assa¹⁸ amatakabhāvaṃ ānavā
 „lajjāpetvā¹⁹ naṃ ayyojessāmīti“²⁰ gantvā muggarakotiyaṃ āsi-
 tvā ākaddhi. Dhutto muggaraṃ na vijahi. Upasānikamantaṃ²¹

¹ Br -godhakippilliko. ² K omits te. ³ K sayam. ⁴ so Br; K pana. ⁵ Br
 omits natthīti, K natthi. ⁶ so Br; K atthīti. ⁷ Br -sigālaya. ⁸ K vassa
⁹ so Br; K -passāmi. ¹⁰ K -kamantam.

pi na bhokento pana gāhataṃ aggahesi. Bodhisatto patik-
kamitvā „bho purisa sace tvaṃ matakā bhavēyyāsi na mayi”
muggaraṃ ākadḍhante gāhataṃ ganheyyāsi, iminā kāraṇena
tava matakabhāvo vā amatakabhāvo vā dujjāno¹ ti vatvā imāṃ
gāthāṃ āha:

Etam hi te² durājānaṃ yaṃ sesī matasāyikaṃ³
yassa te kadḍhamānassa hatthā⁴ dandō na muccatīti. 138.

Tattha etam hi te⁵ durājānaṃ ti etadā kāraṇaṃ tava duvinnēyyaṃ,
yaṃ sesī matasāyikaṃ ti yena kāraṇena tvaṃ matasāyikaṃ sesī matakā viya-
hutaṃ sayasi, yassa te⁶ kadḍhamānassa⁷ ti yassa tava dandakosiyāṃ gahetvā
kadḍhamānassa hatthato dandō na muccati, so pana tvaṃ tattato matakā⁸ nama
na hoṣīti⁹.

Evam vutte so dhutto „ayaṃ mama amatakabhāvaṃ jānā-
tīti” utthāya dandam khipi. Dandō virajjhi. Dhutto „gaccha,
viraddho dāni si mayā” ti. Bodhisatto nivattitvā „bho purisa,
māṃ virajjhanto pi tvaṃ attha mahāciraye seṭṭha ussadaniraye
aviraddho yevāsīti” vatvā pakkāmi. Dhutto kiñci alabbhitvā
assanā uikkhamitvā parikkhāyaṃ nahāyitvā āgatataggā¹⁰ eva
nagaraṃ pāvisi.

Satthā imāṃ dharmadesanāṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā
dhutto Devadatto ahoṣi, sigālārājā pana aham evā” ti. Sigālajātakam.

3. Virocanaajātaka.

Lasī eva te nipphalitā¹¹ ti. Idam Satthā Vessuvane viha-
ranto Devadattaṃ sa Gayāse Sugatālayadassitabhāvaṃ āraḍḍha-
kathesi. Devadatto hi antarahitaḍḍhaṃ lābhasakkhāraparikkhāya „atthi¹² esa
upāyo” ti cintetvā Satthāraṃ pañca vatthūni yācitvā alahhamāno
divinam aggaśāvakānaṃ saḍḍhivihārike adhunā pabbajite dhammavina-
yāmi akovide pañcasāte bhikkhū gahetvā Gayāsaṃ gantvā saṅgham
bhūditvā ekaśimāya āveśisaṅghakammāni akāsi. Satthā tesam bhik-
khūnaṃ āpārapāpākālaṃ āstvā dve aggaśāvake pessi. Te divā

¹ K. eva māl. ² so beth. K. and Br. ³ K. outta te. ⁴ K. -āyittāṃ. ⁵ K. hatthā.
⁶ K. outta te. ⁷ K. m. ⁸ so Br. K. mātāmatakā. ⁹ Br. hoti ti. attho. ¹⁰ K. -jita.

Devadatto tutthamano rattim dhammaṃ desayamāno „Buddhaññhaṃ karissāmi“ Sugatālayaṃ dassento „vigatathānamiddho kho āvuso Sāriputta bhikkhūsaṃgho, paññhātu naṃ bhikkhūnaṃ dhammakathā“¹, piṭṭhi² me āgāyati³, tam ahaṃ āyussāmi“⁴ vatvā niddam apagato. Iye aggaśāvakā tesam bhikkhūnaṃ dhammaṃ desevā maggaphalehi pabodhetvā sabbe ādāya Vajuvannaṃ eva paścāgamiṃsu. Kokāliko vihāraṃ tuccham disvā Devadattassa sutikam guatvā „āvuso Devadatta parisaṃ te bhinditvā dve aggaśāvakā vihāraṃ tuccham katvā gata, tvaṃ pana niddāya“⁵ yerā⁶ ‘ti vatvā uttarasaṃgham aesa apanetvā bhittiyāṃ piṭṭhikaṇṭakam pasunto⁷ viya paṇḍikāya naṃ hadaya pahari, tārā⁸ ev⁹ aesa mukhato lobhitaṃ uggaṇehi, tato paṭṭhāya gūḥo ahesi. Saṭṭhā theram pucchī: „Sāriputta tumbhakaṃ gatake Devadatto kiṃ akāsi“¹⁰. „Bhante Devadatto amhe disvā „Buddhaññhaṃ karissāmi“ Sugatālayaṃ dassetvā mahāvīrasaṃ patto“¹¹ ti. Saṭṭhā „na kho Sāriputta Devadatto idāṃ“¹² eva mama amkaranto vīrasaṃ patto, pubbe pi patto yerā¹³ ‘ti vatvā therena yūceto nittam āhāri:

Aṭṭe Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatto rajjaṃ karento Bodhisatto kesarasāṃho hutvā Himavantapadesa Kaṇṇanaguhāyaṃ vasaṃ kappesi. So ekadivasam Kaṇṇanaguhāya¹ nikkhamitvā vijambhitvā² catuddisaṃ oloketvā sihanādaṃ naditvā gocarāya pakkanto, Mahāmahisaṃ vadhitvā varamaṃsaṃ khādītvā ekam saraṃ otaritvā maniyaggaṃsaṃ nidakassa kucchim purētvā guhaṃ sandhāya pāyāsi, Ath³ eko sigālo gocarapasuto sahasā va siham disvā palāyituṃ asakkanto sihassa purato pādesu patitvā nipaṇṇi „kiṃ jambukā“⁴ ‘ti eva vutte „ahaṃ sāmi pāde upatthātukāmo“⁵ ti āha. Siho „sādhm, ehi maṃ upatthaha, varamaṃsaṃ khādāpessāmi“⁶ vatvā sigālam ādāya Kaṇṇanaguhāṃ agamāsi. Sigālo tato paṭṭhāya sihavighāsaṃ⁷ khādāti. So katipāhassa⁸ eva thallasurīro ahesi.⁹ Atha naṃ ekadivasam guhāyaṃ nipaṇṇako va siho āha: „gaccha jambuka, pabbata-sikhare thatvā pabbatapāde“¹⁰ saṃcarantesu hatthiassamahisādisu

¹ so K; B: paññhātu tvaṃ bhikkhūnaṃ dhammakathā piṭṭhāsi, read: paññhātu tesam bhikkhūnaṃ dhammakathā? ² K piṭṭhi, B: piṭṭhi. ³ K āgāyati B: gāyati. ⁴ K -āsi. ⁵ so K; B: bhittiyāṃ viṭṭhikaṇṭakam pasanto. ⁶ K -hāyaṃ. ⁷ K -vijambhitvā. ⁸ so B; K -ghāsaṃ. ⁹ K -pādesu.

yassa maṃsaṃ¹ khādītukāmo si tam oloketvā āgantvā 'asoka-
maṃsaṃ khādītukāmo 'mhi² vatvā maṃ vanditvā 'viroca sā-
miti' vada, aham tam vadhitvā maṃsaṃ khādītva tuyham pi
dassāmi³'. Sigālo pabbatasikkharaṃ abhirūhitvā nānappakāre
mige oloketvā yass⁴ eva maṃsaṃ khādītukāmo hoti Kañcana-
guhaṃ pavisitvā tam eva siḥassa ārocetvā pādesu patitvā „vi-
roca sāmiti" vadati. Siho vegena pakkhanditvā sace pi
mattavaravārāno hoti tatth⁵ eva naṃ jīvitaḥkhāyaṃ pāpetvā
sayam pi varamaṃsaṃ khādati sigālassāpi deti. Sigālo kucchi-
pūruṃ maṃsaṃ khādītva guhaṃ pavisitvā niddāyati. So ga-
cchante gacchante kāle mānaṃ vadāhesi: „aham pi catuppādo
va, kimkāraṇā divase divase parehi posīyamāno viharāmi, ito
patthāya aham pi batthiādayo paharitvā maṃsaṃ khādissāmi⁶,
siho pi nigarājā 'viroca sāmiti' vuttam eva padaṃ nissāya
vāraṇe vadheti, aham pi sihena 'viroca jambukā' ti maṃ va-
dāpetvā ekaṃ varavārānaṃ vadhitvā maṃsaṃ khādissāmi⁷" so
sihaṃ opasaṃkamitvā etad avoca: „sāmi mayā dīgharattāṃ
tunhehi vadhitavaravārānaṃ⁸ maṃsaṃ khāditaṃ, aham pi
ekaṃ vārānaṃ paharitvā maṃsaṃ khādītukāmo tunhehi nipa-
natthāne Kañcanaguḥāyaṃ nipajjissāmi, tunhe pabbatapāde
vicarantaṃ varavārānaṃ oloketvā mama santikaṃ āgantvā 'vi-
roca jambukā' ti vadetha, ettakamattam pi maccherāṃ mā
karitthā" ti. Atha naṃ siho āha: „jambuka vārāne vadhituṃ
samattho sihakule uppanno, vārānaṃ paharitvā maṃsaṃ khā-
danasamattho sigālo nāma loke n' atthi, mā te etaṃ rucci,
mayā vadhitavaravārānaṃ⁹ āeva maṃsaṃ khādītva vasaṃsū¹⁰
'ti. So evaṃ vutte pi opamituṃ na icchī, punappuna yāci yeva.
Siho tam nivāretuṃ asakkonto sampaticchitvā „teva hi mama
vasanattihānaṃ pavisitvā nipajjā" ti jambukaṃ Kañcanaguḥāyaṃ
nipajjāpetvā pabbatapāde mattavarānaṃ oloketvā guhadvāraṃ
gantvā „viroca jambukā" ti āha. Sigālo Kañcanaguḥāyaṃ¹¹

¹ K maṃsa. ² K vadhitvārāna. ³ K -guḥāyaṃ.

nikkhamitvā vijambhitvā¹ catuddisam oloketvā tikkhattunā vassitvā „mattavaravāraṇassa kumbhe patissāmhitī“ virajjhītvā pādamūle pati. Vāraṇo dakkhiṇapādam ukkhīpītvā tassa sisāṇi akkami, sisatthiṇi conpavicummāni ahesuṇi. Ath² assa sariraṇi vāraṇo pādena saṃgharītvā rāsīm katvā upari laṇḍam³ pātetvā koṭṭanādaṇṇā nadanto araṇṇam pāvīsi. Bodhisatto imam pavatthim diṣvā „idāni viroca jambukā“⁴ tī vatvā imam gātham āha:

Lasi ca te nipphalitā⁵ matthako ca vidālito,
sabbā te phāsukā bhaggā, aṇṇa kho tvaṃ virocasīti. 139.

Tattha lasāhi matthalūga, nipphalitā⁶ ti ukkhantā.

Bodhisatto imam gātham vatvā yāvatāyikaṃ ṭhatvā yathā-kammaṃ gato.

Satthā imam desanāṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā sigālo Devadatto ahesi, sihe paṇa aham evā“⁷ ti. Virocana-jātakaṃ.

4. Naṅguṭṭhajātaka.

Baham petam asabbhi jāta vedā⁸ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ājivikānaṃ⁹ micchātapaṃ ārabhha kathesi. Tadā kira ājivikā¹⁰ Jetavanaputtīhiyaṃ nānappakāraṃ micchātapaṃ caranti. Samalohitā bhikkhū tesaṃ ukkutikappadhānavaggulivatakaṇṭakappasayapañcutapanādibhedamicchātapaṃ¹¹ diṣvā Bhagavantaṃ pucchimsu: „atthi su kho bhante imam micchātapaṃ nissāya kacci vaḍḍhīti.“ Satthā „na bhikkhave erarūpaṃ micchātapaṃ nissāya kasalam vā vaḍḍhīti¹² vā atthi, pubbe paṇḍitā¹³ erarūpaṃ tapaṃ nissāya kasalam vā vaḍḍhīti¹⁴ vā bhavissatīti“¹⁵ saṇṇāya jātaggim gaheṭvā araṇṇam parivāritvā aggijuhanaḍivasaṇa kiñci¹⁶ vaḍḍhim apassan¹⁷ aggim ulakena nibbāpetvā kasinaparikkammaṃ katvā abhūṇā ca¹⁸ saṇṇāpattiyo ca¹⁹ sabbattetvā Brahma-loka-parāyaṇā ahesuṇi“²⁰ ti vatvā atitāṃ āhāsi:

¹ K vijambhitvā. ² soḷḷe; K laddham. ³ K -ḷḷa. ⁴ Bp Jiva-. ⁵ K -ppadhānāvaggulivatakaṇṭakappasayapañcutapanāpānādi-. ⁶ Bp -ppadhānavaggulivatakaṇṭakappasayapañcutapanādibhedam-. ⁷ K vaḍḍhim. ⁸ so both K og Bp. ⁹ K omits ca.

Atte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe raḍḍaṃ karento
 Bodhisatto udiccabrahmaṇakule nibbatti. Tassa jātadivase
 mātāpitaro jātuggiṃ gaheṭvā thapesuṃ. Atha naṃ solasavassa-
 kāle etad avocaṃ: „mayam te putta jātadivase¹ aggim ganhīma,
 sace si agāraṃ ajjhāvasitukāmo tayo vede uggaṇha, atha
 Brahmalokaṃ gantukāmo aggim gaheṭvā araṇṇaṃ pavasiṭvā
 aggim paricaranto Mahābrahmānaṃ āśdheṭvā Brahma-loka-pa-
 rāyano hohīti². So „na mayham agārena attho“³ ti aggim ga-
 heṭvā araṇṇaṃ pavasiṭvā assamaṇapadaṃ nāpetvā aggim paricaranto
 araṇṇe viḥāsī. So ekadivasaṃ paccantaḡāmake godakkhinaṃ
 labhivā taṃ goṇaṃ assamaṇapadaṃ netvā cintesi: „Aggiṃ⁴
 Bhagavantaṃ gomāsaṃ khādāpessāmi⁵“. Ath' assa etad
 ahuṃ: „idha loṇaṃ n' atthi, Aggi Bhagavā aḷeṇaṃ khādituṃ
 na sakkhissati, gāmato loṇaṃ āharitvā Aggiṃ⁶ Bhagavantaṃ
 salonakaṃ khādāpessāmi⁷“. So taṃ tatth' eva bandhivā
 loṇatthāya gāmaṃ agamāsī. Tasmiṃ gate sambahulā luddakā
 taṃ thānaṃ āgata goṇaṃ diṣvā vadhivā māsaṃ pacitvā khādi-
 tvā naṅgutthaṃ ca jaṃghaṃ⁸ ca cammaṃ ca tatth' eva chaḍḍe-
 tvā avasesamaṃsaṃ ādāya agamaṃsu. Brāhmaṇo āgantvā
 naṅgutthādimaṃsaṃ ca diṣvā cintesi: „ayaṃ Aggi Bhagavā attano
 santakam pi rakkhituṃ na sakkoti, maṃ kadā rakkhissati,
 iminā Agginā pariḥaraṇena niratthakena bhavitaḷḷaṃ, n' atthi
 itonidānaṃ kusalaṃ vā vaddhi⁹ vā“¹⁰ ti so aggiparicariyāya
 vigatacchando „hambho¹¹ Aggi Bhagavā, tvaṃ attano pi santakam
 rakkhituṃ asakkoṃto maṃ kadā rakkhissasi, māsaṃ n' atthi,
 ettakena pi tassāhi¹² naṅgutthādini aggimhi pakkhipanto imāṃ
 gātham āha:

Baḥuṃ p¹³ etad asabbhi Jātaveda
 yaṃ taṃ vāladhinābhipājayāma,

¹ K. puta. ² K. aggi. ³ or both K. and B. ⁴ K. vaddhi. ⁵ K. hambho.

maṃsārahassa n' atth¹ aḷḷa maṃsam,
naṅguttham pi bhavaṃ paṭiggahātū 'ti. 140.

Tattha bahum p' etim ti ettakam pi bahum, arabbhāṇi asappariya
asaddhujjāka, jātavadā 'ti aggi hi jāsamatto va vediyati āyati pākata hoti
tasme jātavadā ti vuccati, yam tam eṭṭadhinābhijajayāma ti yam aḷḷa
mayam attano pi ettakam rakkhituṃ asamattam bhagavantuṃ vāladhina abhi-
pijajama etam² pi te bahum evā 'ti dhammā, maṃsārahassa 'ti maṃsārahassa
tuyham n' atthā aḷḷa maṃsam, naṅguttham pi bhavaṃ paṭiggahātū 'ti
ettam ettakam rakkhituṃ asakkanto bhavaṃ iminā saṃjughaṇṇam naṅgut-
tham pi paṭiggahātū 'ti.

Evam vatvā Mahāsatto aggim udakena nibbāpetvā isipab-
hajjam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiya ca nibbattitvā Brahma-
loka-parāyano ahoṣi.

Sattā imam dhammaḍḍesaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „nibbu-
taggi tāpaṣo aham eva teṇa amayenā“ 'ti. Naṅgutthajātakam.

5. Rādhajāataka.

Na tvaṃ Rādha vijānāsīti. Idam Sattā Jecavane vi-
haranto porāṇadutiyaikāpalebbhanaṃ³ ārabha kthesi. Paccup-
pannavatthum Indriyajātake āvibharisati. Sattā paṃ tam bhikkhū
āmantetvā „bhikkhu, mātugāma nāma arakkhiyo, ārakkham ṭhapetvā
rakkhantāpi sam rakkhituṃ na sakkonti, tvaṃ pi pubbe etam ārak-
kham ṭhapetvā rakkhanto pi rakkhituṃ na sakkhi, idāni katham rak-
khissasīti“ vatvā attitaṃ āharī:

Ante Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍḍatte rajjam karente
Bodhisatto sukayoniyam nibbatti. Kāsiratthe eko brāhmaṇo
Bodhisattaṃ ca kaniṭṭhabhātaraṃ c' assa puttattathāne ṭhapetvā
posesi. Teṇa Bodhisattassa Potthapādo ti nāmaṃ ahoṣi, itarassa
Rādho ti. Tassa pana brāhmaṇassa bhariyā anācārī hoti dus-
sīlā. So vohāratthāya gacchanto nibho pi bhātaro āha: „tātā
sace vo mātā brāhmaṇi anācāraṃ ācaratī vāreyyātha naṃ“ ti.
Bodhisatto āha: „sādhu tātā, vāretuṃ sakkontā vāreyyāma,

¹ in both K and BP; read n' atthi? ² K etam: ³ K - āntikapalebbhanaṃ.

asakkoutā tūhi bhavissamā¹ 'ti. Evañ brāhmaṇo brāhmaṇin² sukānañ niyyādetvā vohāratthāya gato. Tassa gatadivasato patthāya brāhmaṇi aticaritū āradhā, pavasantānañ ca nikkhamantānañ ca ante n³ atthi. Tassa kiriyañ disvā Rādho Bodhisattam āha: „bhātika, amhākañ pītā 'sace vo mātā anācārañ ācarati vāreyyāthā' 'ti vatvā gato, idāni c' esā⁴ anācārañ ācarati, vāreṇa paṇ⁵ ti. Bodhisatto „tāta, tvañ attano avyattatāya bālabhāven' evaṇ vadesi, mānugāmañ nāma ukkhipitvā carantāpi rakkhitū na sakkonti, yañ kammañ kātū na sakkā na tam⁶ kātū vattatīti⁷ vatvā imaṇ gātham āha:

Na tvañ Rādha vijānāsi añjharatte anāgate,
avyāyatan viḷapasi, virattā Kosiyāyane ti. 141.

Tathā na tvañ Rādha vijānāsi añjharatte anāgate ti tva Rādho tvañ na jānāsi añjharatte anāgate gathamayāme yeva ettakā jaṇā āgatā idāni ko jānāsi kittakāpi āgamhasanti, avyāyatan viḷapasi ti tvañ avyattaviḷapan viḷapasi, virattā Kosiyāyane ti mātā no Kosiyāyane brāhmaṇi virattā amhākañ pītāpi nippenā jātā, sac' esā tvañmān sūso vo pemañ vā bhaveyya na evarūpañ anācārañ kareyyi 'ti imaṇ attham etehi vyūḷanehi pakāsesi.

Evañ pakūsetvā ca paṇa brāhmaṇiyā saddhīm Rādhassa vattūnā mādāsi. Sāpi yāva brāhmaṇassa anāgamanā yathārociyā vicari. Brāhmaṇo āgantvā Poṭṭhapādaṃ pucchī: „tāta kidiā te mātā¹ ti. Bodhisatto brāhmaṇassa sabbañ yathābhūtañ kathetvā „kin te tāta evarūpāya dussilāyā² 'ti ca vatvā „tāta amhehi mātuyā dosassa kathitakālato patthāya na sakkā idha vasitū³ ti brāhmaṇassa pāde vanditvā saddhīm Rādhena oppatitvā araṇṇaṃ āgamāsi.

Satthā imaṇ dhammadessaṇaṃ āharitvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyesāme ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiṃ phale patitthahi. „Tadā paṇa brāhmaṇo brāhmaṇi ca ete yeva jaṇā ahesuṃ. Rādho paṇ. Anando, Poṭṭhapādo paṇa aham evā⁴ ti. Rādhajātakaṃ.

¹ K -gl. ² K vesa. ³ K katāsi.

6. Kākajātaka.

Api nū haṇukā saṇṭā ti. Idam Sattthā Jetavanā viharanto sambhūto mahallake bhikkhū ārahha kothesi. Te kira gihikāle¹ Sāvatthiyam kuṭumbikā adḍhā mahaddhānā aññamaññam saḥāyaka ekato hutvā puññam kuroṇā Satttho dhammasesaṇam sutvā „mayam² mahallakā, kiṃ nō gharāvāso, Satttho satthike ramaṇiye Buddhasāsaṇe pabbajitvā dukkhass³ antam karissām⁴“ ti sabbaṃ āpateyyam puttādhītādinam datvā asummikham sātisaṅgham pahāya Sattthāraṇi pabbajjāṃ yācitvā pabbajjma, pabbajitvā ca paṇa pabbajjānurūpaṃ sanna-dhammaṃ nō karissu, mahallakabbhāveṇa dhammaṃ pi su pariyāpuṇṇasu, gihikāle viya⁵ pabbajjitakāle pi viharapariyānto paṇasāḷā kōretvā ekako⁶ vā vasiṃsu, phoḍāya carantāpi aññattho āgantvā⁷ yodhuyyena attano pattadāraṇa⁸ eva geham gantvā bhujjima. Tesu ekassa purāṇadutiyaikā sabbesam pi mahallakathārāṇam upakāraṃ ahaṃ, tamā⁹ seṇāpi attama laddham āhāraṃ gabetvā tassā yeva gehe nisīdita bhujjanti. Api tesam yathācaṇvhitam āpayaṇṇamaṃ deti. Sā aññataro ābādheṇa phutthā¹⁰ kām akāsi. Atha te mahallakatharā viharāṃ gantvā aññamaññam givāsu gabetvā „madhurabhattharasā upāsikā kālakutā“ ti viharapaccante rodantā vicarissa. Tesam saddaṃ sutvā ito e¹¹ ito ca bhikkhū sammapatitvā „āvuso kasmā rodathā“ ti pucchissa. Te „ambhākaṃ saḥāyaṇa purāṇadutiyaikā madhurabhattharasā kālakutā, ambhākaṃ aliyā upakāra, idāṃ kuto tathārūpaṃ labhassāṃ, imā kārāṇa rodimbā“ ti āhaṃsu. Tesam taṃ viṇṇakāraṃ diṇvā bhikkhū dhamma-saḥāyaṇaṃ katiṇaṃ samuttāpesuṃ: „āvuso imāṃ sāṃa kārāṇa mahallakatharā aññamaññam givāya gabetvā viharapaccante rodantā vicaranti“. Sattthā āgantvā „kāya su¹² ttha bhikkhave etamhi ka-thāya sammānā“ ti pucchitvā „māya nāma“ ti vutte „nā bhikkhave idāṃ eva te tassā kālakiriyaṃ rodantā vicaranti, pubbe p¹³ eṃ (maṃ) kākayoniyaṃ nibbattitvā samudde mataṃ nissāya¹⁴ samuddaḍḍakam assā-citvā¹⁵ etam viharissāma“ ti vāyamaṇṭā paṇḍito māsāya jivitaṃ labhissā“ ti vatvā aññam āharī.

Attīte Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭo rajjāṃ karento Bo-dhisatto samudde devatā hutvā nibhatti. Ath¹⁶ eko kāko attano bhariyaṃ kākūṃ ādāya gocaraṃ pariyesaṃāno samuddatiraṃ

¹ K gihī-, ² K mayham. ³ so B; K gihikāle pi. ⁴ so both K and B (instead of ekato). ⁵ so B; K potthā. ⁶ K nastitvā.

agamāsi. Tasmīn kāle manussā samuddatire khirapāyāsamaccha-
maṃsasurādīhi nāgabhalikkammaṃ katvā pakkamimsu. Kāko ba-
likammaṭṭhānam gantvā khirādini¹ disvā saddhiṃ kākīyā khira-
pāyāsamacchamaṃsādini² paribhuñjitvā bahun³ suraṃ pivi. Te
ubho pi surāmadamattā⁴ „samuddakijāhi⁵ kilissamā“ ti velante
nisiditvā nahāyitun⁶ ārabhimsu. Ath⁷ ekā imi āgantvā kākīyā
gahetvā samuddaṃ pavasesi. Tam eko maccho maṃsaṃ khādītva
ajjho hari. Kāko „bhariyā me matā“ ti rodī paridevi. Ath⁸
assa paridevanasaddaṃ sutvā bahu⁹ kākā sannipatitvā „kim-
kāraṇā rodasī“ pucchimsu. „Sahāyikā vo velante nahāyamāṃ
amīyā hatā“ ti te sabbe pi ekarāvāhi ravantā rodimsu. Atha
nessaṃ etad aho si: „imaṃ samuddāda kaṃ nāma ambhakaṃ kiṃ
pahoti, udakaṃ ussīcitvā samuddaṃ tucchāṃ katvā sahāyikāṃ
niharissamā“ ti te mukhaṃ pūretvā pūretvā udakaṃ bahi
chaddenti, loḍḍakena ca gale snessamāne utthāy¹⁰ utthāya thalaṃ
gantvā vissamanti. Te hanūsu kilantesu mukhesu sukkhantesu
akkhīsu rattesu niddākilantā¹¹ hutvā aññamaññaṃ āmantetvā
„ambho¹² mayāṃ samuddāda kaṃ gahetvā bahi pātema, gahita-
gahitaṭṭhānaṃ puna udakena pūreti“, samuddaṃ tucchāṃ kātun¹³
na sakkhissamā“ ti vatvā imaṃ gātham āhamsu:

Api nū hanukā santā, mukhaṃ ca parisussati,
oramāma na pārema¹⁴, pūrat¹⁵ eva mahodadhīti. 142.

Tattha api nū hanukā santā ti api nū hanukā santā ti, api ambhakaṃ
hanukā kilantā, oramāma na pārema¹⁶ ti mayāṃ attano balena mahāsamuddā-
da kaṃ āhāreṃsa osettema, tucchāṃ puna nū kātun¹⁷ na sakkoma, ayaṃ hi
pūrat¹⁸ eva¹⁹ mahodadhī.

Evāṃ ca pana vatvā sabbe pi te kākā „tassā kākīyā eva-
rūpaṃ nāma tundaṃ aho si evarūpāni vattakkhīni“²⁰ evarūpaṃ
chavisanthānaṃ evarūpe madhurasaddo, sā so imaṃ corasa-
muddaṃ nissāya natthā²¹ ti bahun²² vippalapimsu. Te evaṃ

¹ K khirādini. ² so Hp; K surāmadamattā. ³ K bahu. ⁴ so Hp; K disa-
kilantā. ⁵ so Hp; K ambho. ⁶ K pūreti. ⁷ Hp harema. ⁸ Bp harema. ⁹ K
pūretvā. ¹⁰ K vaddhakkhīni. ¹¹ K -lavimsu.

viṇṇalapaṇṇāne samudde¹ devatā bheravarūpaṃ dassetvā palāpesi.
Evam tesam sotthi ahoṣi.

Sattā imam dhammadassanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi.
„Tadā kākī ayaṃ parānadutiya² ahoṣi. kāko mahālakatthera. sasa-
kākā mahālakattherā, samuddadecatā paṇa aham eva³ 'ti. Kāka-
jātakaṃ.

7. Pappharattajātaka.

Na idam dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ ti. Idam Sattā Je-
tavyane viharanto ekam ukkaṇṭhitabhikkhukāṃ ārabhā katheci.
So hi bhagavatā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti rutte
„saccaṃ“ ti vatvā „kema ukkaṇṭhāpito sīti“ so puṇṇhu „parānadutiya-
kāyā“ ti vatvā „madharahatthamaṃkāḥ bhaṇte vā itthi. so sakkema
tadā vinā vaṇṇam“ ti āha. Atha nam Sattā „esā te bhikkhu anattā-
kārikā, pubbe pi tvaṃ etam nissāya sūle uttāsito, etam ūya parideva-
māno kālaṃ katvā niraye nibbatta. Idāni taṃ kasmā puṇa patthesi“
vatvā aññam āharī:

Aṭṭe Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjiaṃ karente
Bedhixatto akāsatthadevatā ahoṣi. Atha Bārāṇasīyaṃ
kattikarattivārachano sampatto hoti, nagaraṃ devanagaraṃ viya
alamkarimaṃ, sabbo jano chaṇakijāṇissito ahoṣi. Ekassa paṇā
duggatamanussassa ekam eva ghaṇasātakayugam ahoṣi, so taṃ
suddhotam² dhoṇpetvā obhañjāpetvā satavalikāṃ sahaṣṣavalikāṃ
kāretvā thāpesi. Atha nam bhariyā evam āha: „icchāmi³ aham
sāmi kusumbharattam nivāsetvā ekam pārupitvā tava kaṇṭhe laggā
kattikarattivāram caritum“ ti. „Bhadde, kuto amhākaṃ daliddā-
nam kusumbhaṃ, suddhavattham nivāsetvā kiṇāhīti“. „Kusum-
bharattam alabhamānā chaṇakijāṃ na kiṇissāma, tvaṃ aññam
itthim gahetvā kiṇassā“ ti. „Bhadde, kiṃ maṃ piṇesi, kuto amhā-
kaṃ kusumbhaṃ“ ti. „Sāmi, purisassa icchāya sati kiṃ nāma n'
atthi, naṇu rañño kusumbhavatthasmiṃ bahum kusumbhaṃ“ ti.

¹ R. samudde. ² R. suṭṭham and suddhotam; K. suddhotam.

„Bhadde, tam thānam rakkhasapariggahitapokkharasādisam,
balavā rakkhā, na sakkā upasamkamitum, mā te etaṃ rocei,
yathāladdden' eva tussasā" 'ti. „Sāmi rattibhāge andhakāre
sati purisassa agamaniyatthānam nāma n' atthīti". Iti so tāya
punappuna kathentiya kilesavasena vacanam gahetvā „hotu
bhadde, mā cintayitthā" 'ti tam samassāsetvā rattibhāge jivitam
pariccajivā nagarā nikkhamitvā raṇṇo kusumbhavatthum gantvā
vatim madditvā antovatthum pāvisi. Arakkhamanussā vati-
saddam sutvā „coro" ti parivāretvā gahetvā paribhāsivā kotte-
tvā¹ bandhi. Pabbhātāya rattiya raṇṇo dassesum, rājā „gaccha-
tha, naṃ sūle uttāsethā" 'ti āha. Atha naṃ pacchābāham
bandhitvā vajjabheriya vajjamānāya nagarā nikkhamitvā sūle
uttāsesum. Balavavedanā vattanti, kākā sise nīyitvā kaṇ-
yaggaśadisehi tuṇḍehi akkhinī vijjhanti. So tathārāpam pi duk-
kham amanasikaritvā tam eva itthim anussaritvā „tāya nāmāpi"
ghanapuppharattanivatthāya kaṇthe āsattabāhuyugalāya ad-
dhim kattikarattivāro parihiṇo"² ti cintetvā imam gātham āha:

Na idaṃ dukkham aduṃ dukkham yaṃ maṃ tudati vāyaso
yaṃ sāmā puppharattena kattikam mānubhosatīti. 143.

Tattha na idaṃ dukkham aduṃ dukkham yaṃ maṃ tudati
vāyaso ti yaṃ ca idaṃ sūle lagganapaccayam kayhaccetasakadukkham yaṃ ca
lohamayehi rāpa mundehi vāyaso tudati idaṃ sabbam pi mayham na dukkham,
aduṃ dukkham, etaṃ yeva paṇa me dukkham ti attho, kaṭamā: yaṃ sāmā
puppharattena kattikam mānubhosatīti yaṃ tā pīyāggaṃmā mama bheriya
āha kusumbharattena nīcāsetvā āhaṃ pārupitvā eṇaṃ ghanapuppharattena vatthā-
yugala sabbannā maṃ kaṇthe gahetvā kattikarattivāro mānubhavāro loṇaṃ
mayham dukkham, etaṃ eva hi maṃ bādhaṃti.

So evaṃ mānugāmaṃ ārabhā vipulapanto yeva kālam
katvā niraye nīlābatti.

Satthā maṃ dhammadassanā āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā
jayumpatikā idāni jayumpatikā, taṃ kārāṇaṃ paccakkham katvā thita-
ākāsatthadavānā paṇa aham evā" 'ti. Puppharattajātakaṃ.

¹ K kodheta. ² K nimam pi. ³ K parhiṇa. B² parhiṇa.

8. Sigāḷajātaka.

Nāḷam punaṃ na ca punaṃ ti. Idam Saṭṭhā Jetavane viharanto kilesaniggaham ārabhita kathesi. Sāvatthiyam kira pañca-satamattā saḍḍyakā mahāvibhavā setthiputtā Saṭṭho dhamma-deśanam sutvā sāsane oram datvā pubbaḥjīva Jetavane antokotisanthāre viharimāu. Ath' ekadivasaṃ tosaṃ udharattasamaye kilesanissito saṅkappo uppajji. Te ukkaṇṭhitvā attanā jahitakāse puna gacchitvā cittaṃ oppādayimāu. Atha Saṭṭhā udharattasamantare saḥsaṇṇāpāṇāgaddadipikam akkhi-pātvā „katāryā na kho satiya Jetavane bhikkhū viharanti”¹ ajjhāsayam olokento tosaṃ bhikkhūnaṃ abhiantare kumārāgasaṅkappassa uppannabhāvaṃ aññasi. Saṭṭhā ca nāma ekaputtikā lithi attano puttāṃ viya ekasakkhuko puriso cakkhum viya attano sāvake rakkhati, pubbanhādīsu yaṃmān yaṃmān samaye tosaṃ kilesā uppajanti te tosaṃ kilesa tatoparami vaḍḍhituṃ adatvā tasmim tasmim yeva samaye niggaḥhāti, ten' aṃsa etad aho: „ayaṃ cakkavattirañño antomagare yeva corānaṃ uppannakālo viya vattati, idān' eva uesaṃ dhamma-deśanam kathetvā”² te kilesa niggaḥhītvā arahattaṃ dassāmiti”³ so arabhigandha-kutito nikkhamītvā andhurassarena „Anandā”⁴ ti āyasmantaṃ dhamma-bhaṇḍāgārikaṃ Anandattheraṃ imantesi. Therā „khā bhante”⁵ ti āgacchvā vanditvā atthāsī. „Ananda yattakā bhikkhū antokotisanthāre viharanti sabbe va gandhakūṭipariveṇa saṇnipātehitī”. Evaṃ kir' aṃsa aho: „ae' āhaṃ te yeva paḍesaatā bhikkhū paḅkosāpessāmi”⁶ Saṭṭhānā no abhiantare kilesānaṃ uppannabhāvo āto”⁷ ti saṃviggamānaṃ dhamma-deśanam paṭicchutvā na sakkhissanti”⁸, tasmā „sabbe saṇnipātehitī” āha. Therā „ātha bhante”⁹ ti āvāpamaṃ ādāya pariveṇa parive-ṇaṃ āhinvitvā sabbe bhikkhū gandhakūṭipariveṇa saṇnipāteitvā Raddhā-saṇṇaṃ paṇḍoṇesi. Saṭṭhā paṭṭaṃke āhujjītvā”¹⁰ ujum kāyaṃ paṇḍhāya ellāpaṭharīyaṃ patitthadhammaṃ Sineru viya paṇḍattabuddhāsaṃ piṇḍi āvāreḷāyama-kāyama-kā chabbamabuddharasmiyo viessijento, tāpi ras-miyo pāṇimattā chattamattā kūtāgarakpochimattā chijjītvā chijjītvā gaganatalaṃ vijjullatā viya saṃcarimāu. Annavakucchim kholitvā lālāsariyaggamanakālo viya aho. Bhikkhusaṃgho pi Saṭṭhānaṃ vassitvā garucittaṃ paṇcupatthapetvā rattakumbhaleśāmiṃ parikkhipanto viya paricāretvā osādi. Saṭṭhā brahmasaṃsaṃ nicchārento bhikkhū

¹ so. Be: K. saiva. ² K. āhujjītvā.

āmantetvā „na bhikkhave bhikkhunā nāma kāmavitakkam vyāpāda-
vitakkam vihinisāvitakkam ti ime taya akusalavitakke vitakketum
vaṭṭati. antoappannakileso hi parittako ti ātūm na vaṭṭati. kilaso
nāma paecāmittasaddho, paecāmitto ca khudāko nāma n' utthi-
okāsam lahitvā vināsam eva pāpeti. evam evaṃ appamattak-
pi kilaso uppajjivā vuddhito labhanto mahāvināsam pāpeti. kilaso
nāma esa haḥhalavasiṭṭhāno uppāditaccāyikanandubho¹ āsāpapaṭi-
bhāgo asānaggaṇasādo aliyitum na yutto, āsānūttabho, appamuppann-
khaṇo yeva paṭisaṃkhānabalena bhāvanabalena yathā mahattam pi
madayo aṭhatvā paduminiṭṭhā udabindūni viya virattati evaṃ pajhi-
tabbo, porāṇakapanditāpi appamattakam pi kilasam garahitvā yathā
yama abbhantare n' uppajjati evaṃ niggaṇṇimū² ti evaṃ ātūm āhāsi:

Atte Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bo-
dhisatto sigālayoniyam paṭisaṃdhiṃ gaheṭvā araṇṇe nadittre
nivāsam kappesi. Ath' eko jarahatthi Gaṇḍatire kālam akāsi.
Sigālo gocarapasuto tam sarīraṃ diṣvā „mahā me gocaro up-
panno“ ti gantvā soṇḍe ḍasi, naṅgalisāya dāṭṭhakālo viya ahoṣi.
So „n' atth' ettha khādītabbayuttakan“ ti dante ḍasi, atthimhi
dāṭṭhakālo viya ahoṣi. Kappo ḍasi, suppakotiyam dāṭṭhakālo viya
ahoṣi. Uḍaro ḍasi, kusālo dāṭṭhakālo viya ahoṣi. Pāḍo ḍasi, uḍuk-
khālo dāṭṭhakālo viya ahoṣi. Naṅguttho ḍasi, musālo dāṭṭhakālo
viya ahoṣi. „Etthāpi n' atthi khādītabbayuttakan“ ti sabbattha
assaḍam alabbanto vaccaṃagge ḍasi, mudupāve dāṭṭhakālo viya
ahoṣi. So „laddham dāni me imaṃsīm sarīre madam khādī-
tabbayuttatthānam“ ti tato patthāya khādanto antokucchiṃ
pavisitvā vakkahadāyādini khādītva pipāsītakāle lohitam pīvitvā
nipajjitakāle udaram pattharitvā nipajjati. Ath' asesa etad ahoṣi:
„īdam hatthisarīraṃ mayham nivāsasukhatāya ghaṇasaddham,
khādītukāmatāya sati pahūtamamsam, kiṃ dāni me aññattha
kamman“ ti so aññattha agantvā hatthikucchiyam yeva mamsam
khādītva vasati. Gacchante gacchante kāle nidāghavātasam-
phassena³ c' eva suriyarasmisantāpena ca tam kuṇapam

¹ Ho uppāditaccāyikanandusādo, K uppāditaccāyikanandubho. ² K -phassa.

sussitvā valiyo ganhi. Sigālassa pavittḥadvāraṃ pihitaṃ. Antokucchi andhakāro ahoṣi. Sigālassa lokantarikanivāso viya jāto. Kuṇape sussante mahāsam pi aṇṇsi. Lohitam pi pacchijji. So nikkhamanadvāraṃ alābhanto bhayappatto hutvā sandhāvanto ito c' ito ca paharitvā nikkhamanadvāraṃ pariyesamāno vicarati. Evaṃ tasmīṃ nikkhaliyaṃ pitṭhapīḍi viya autokucchiyaṃ sijjamāne¹ katipāhaccayena mahāmegho pāvassī. Atha naṃ kuṇapaṃ temitvā utthāya pakatisaṇṭhānena aṭṭhāsī. Vacca-maggo vivato hutvā tārakā viya paṇṇāyi. Sigālo taṃ chiddaṃ diṣvā „Idāni me jīvitāṃ laddhaṃ“ ti yāva hatthisisā paṭikkamitvā vegena pakkhanditvā vaccamaggaṃ sīsena paharitvā nikkhami. Tassa sambhinnaśarirattā² sabbalomāni vaccamagge alhiyimsu. So tālakkaṇḍhasadisaena nīlomena sarīrena ubbigga-citto muhuttaṃ dhāvitvā nivattitvā nisīno sarīraṃ oleketvā „idaṃ dukkhaṃ mayhaṃ na aṇṇena kataṃ, lobbhato lobhakāraṇā³ lobhaṃ nissāya mayā etaṃ kataṃ, ito dāni paṭṭhāya na lobhavasiko bhaviessāmi, puna hatthisarīraṃ nāma na pavasi-sāmiti“ saṃviggahadayo hutvā imaṃ gātham āha:

Nāhaṃ punaṃ na ca punaṃ na cāpi apunappunath
hatthibondhūṃ pavekkhāmi, tathā hi bhayatajjito ti. 144.

Tathā na cāpi apunappunath ti akāro nipātamatto. Ayam pan' evaṃ sakaleya pi gāthay' attho; āhaṃ hi ito puna tato ca puna ti vuttavāro puna tato pi ca⁴ punappunath vārasarīrasamkhūtaṃ hatthibondhūṃ na pavekkhāmi, bhikkhavaṃ; tathā hi bhayatajjito tathā hi āhaṃ imaṃ yeva pavaseṃ bhayatajjito, mātābhayaṃ saṃsāraṃ saṃvegaṃ upiḍito ti.

• Evaṃ ca puna vatvā tato ca palāyitvā puna taṃ vā aṇṇaṃ vā hatthisarīraṃ pi nivattitvā na olokesi, tato paṭṭhāya na lobhavasiko ahoṣi.

Saṭṭhā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā „bhikkhave“ antoṇṇ-punnakilessaṇaṃ nāma vadāhituṃ adātvā tattha tatth' eva niggaṇṇhituṃ

¹ K sijjamāno. ² K saḍḍhina- corr. to saṃbhina- over the line and to saṃbhina- under the line, B saḍḍhina- and saḍḍhina-. ³ so B₂, K pāṇḍa-. ⁴ so K, B₂ itī vuttam tato puna tato pi ca. ⁵ K na bhikkhave.

tattatitī¹ eatrā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: (Saccapari-
yosāne pañcasatāpi te bhikkhū arahatte patitthahimsu, avasesena keci
satāpunnā keci sakadāgāmino keci anāgāmino ahesuṃ) „Tadā āgāle
aham eva ahesuṃ“ ti. Sigāla-jātakaṃ.

9. Ekappaṇṇajātaka.

Ekappaṇṇo ayaṃ rukkhō ti. Idam Sattthā Vesālīyaṃ
upanisāya mahāvāso kūtāgāmasālāyaṃ viharanto vesālīkaṃ duttha-
Licchavikumārakaṃ ārabhha kathesi. Tasmā hi kāle Vesālīnagaraṃ
gāvutagāraṇatāre tīhi pakārehi parikkhittāṃ tisu thūneṣu gopurattā-
lakayuttāṃ² paramasobhaggappattāṃ. Tattha niccakālāṃ rajjāṃ kōrotrā
vasantānaṃ yera rājānaṃ sattasahassāni sattasatāni satia ca rājāna
bontī, tattakā yera uparājāno tattakā seṇāpatino tattakā bhagṇāgārīkā.
Tesaṃ rājakumārānaṃ antare eko duttha-Licchavikumāro nāma aho-
koddhano caṇḍo pharusso daṇḍena saddhūṃ nāsīrisso viya niccaṃ pajjalito.
Kodhena tassa purato dve tīhi vacanāni kathetum samattho nāma u'
atthi, taṃ u' eva mātāpitare na ātāyo na nittasahajjā sikkhapetum
nāsakkhimeṃ³. Ath' aṣṇa mātāpitunnaṃ viad aho: „ayaṃ kumāro
atipharuso sāhasiko, thapetvā Summasambuddham aṇḍo imam rinetum
samattho nāma u' atthi. Buddhaveneyyena bhavitabbaṃ“ ti te naṃ
ādāya Satttho santikaṃ gantvā vanditvā „bhaṇṇe ayaṃ kumāro caṇḍo
pharusso kodhena pajjalati, imassa evādānā detāṃ“⁴ ti. Sattthā taṃ
kumārāṃ eva: „kumāra imeṣu nāma satteṣu caṇḍena pharusena vā-
hasikena vibethakajātikeṃ na bhavitabbaṃ, pharusavāco nāma vijāta-
mātuyāpi pituno pi puttassa pi bhātubhaginīnaṃ pi pajāpatiyaṃ nitta-
bandhavānaṃ uppiyo hoti amanāpo, dasitum āgacchanto sappe viya
atariyaṃ utthitacoro viya khādītum āgacchanto yakkho viya ca ubbe-
janiyo⁵ kutvā duttiyakaccittavāro⁶ nirayādisu nibhattati, diṭṭhe yera ca
dhamme kodhano poggalo maṇḍitapasādhito⁷ pi dubbāso va hoti,
punnacandasaṃsārīkaṃ pi⁸ esa mukhaṃ jālābhūtatapaḍamāṃ viya malag-
gukhitaṇḍaṇḍasamāṇḍalaṃ vya cirupāṃ hoti, daddasikaṃ kodhano
nisāya hi sattā satthaṃ ādāya attanā va attānaṃ paharanti vesaṃ
khādanti rajjyaṃ ubbandhanti papātā patānti, evaṃ kodhavasena kālāṃ
kuttvā nirayādisu uppajanti, vibethakajātīyaṃ diṭṭhe yera dhamme

¹ K. gopuraddhālaka. ² Ho na sakkh. ³ K. -māyo. ⁴ so K; Ho duttiyakaccittavāro.
⁵ K. -pasādhito.

garaham patvā kāyassa bhede nirayādisu uppajanti, puna munnasattam
 labhivā jātukālate patihāya rogabāhulā va honti¹, rakkburogo soḍa-
 rogo ti ādisu ca rogesu ekato patihāya ekasmiṃ patanti, rogena spar-
 muttā va butvā niccadukkhitā va honti, tasmā saḥhamatteva mettā-
 cittaṃ hitacittaṃ bhayitabham, avarūpe hi puggalo nirayādibhayena
 parimuccati². So kumāro evādaṃ labhivā ekovāden³ eva nihata-
 māno danto nibbisevano mettacitto mudacitto ahoṣi, akkosantam pi
 paharantam pi nirattitvā na alokesi, addhaṭṭadāḥu viya suppo ala-
 chinno viya kakkatako⁴ chinnavisāṇo viya ca usahho ahoṣi. Tassa taṃ
 pavattitvā ātvā bhikkhū dhammasaḥhāyaṃ katham samuṭṭhāpesuṃ:
 „āyaso ātṭha-Licchavikunārāṃ suziṇṇi pi ovaditvā n⁵ eva mātāpitāro
 na ātīmittādayo dassetum sakkhimso, Sammāsambuddho pana eko-
 vāden⁶ eva dassetvā nibbisevanam katvā mattavaravārunam viya samu-
 ggaḥitāṇaṃ ehu⁷ kāraṇam akāsi, yāva saḥhasitam idaṃ ‘hatthidamakena
 bhikkhave hatthidammo sārīto, ekam yeva disaṃ dhāvati puratthimaṃ
 vā pacchimam vā uttaram vā dakkhiṇam vā, usadāmakena -pe, go-
 damakena -pe- dakkhiṇam vā, Tathāgatena bhikkhave arahatā Sammā-
 sambuddhena purisadammo sārīto, atṭha diṣā vidhāvati, rūpi rūpāni
 passati, ayam eva lāḍiso⁸ -pe, so vuccati yoggācariyānaṃ⁹ anuttaro
 purisadammasārathī¹⁰, na hi āyaso Sammāsambuddhena sadiṣo purisā-
 dammasārathī¹¹ nāma atthi¹². Satthā āgantvā „kāyaṃ su¹³ ittha bhik-
 khave etarahi kathāya sammisinnā¹⁴ ti pucchitvā „imāya nāma¹⁵ ti
 vutte „na bhikkhave idāṃ¹⁶ ev¹⁷ esa mayā ekovāden¹⁸ eva dasseto, pubbe
 p¹⁹ aham imaṃ ekovāden²⁰ eva dasseti²¹ ti vuttaṃ atītam āharī;

Atthi Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjam kārente
 Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto
 Takkaṣiḷāyaṃ tayo vede saḥhasippāni ca nggaṇhitvā kañci kalam
 gharāvāsam vasitva mātāpitumam accayena isipabbajjam pabba-
 jitvā abhiññā ca samāpattiyo ca²² nibbattetvā Himavante vāsam
 kappesi. Tattha ciraṃ vasitvā loṇambhāsevanatthāya jana-
 padam āgantvā Bārāṇasim patvā rājuyyāne vasitvā punadivase
 sunivattho anpāruto tāpasakappasampanno bhikkhāya nagaraṃ

¹ K va honti, Bp ca honti. ² K ca parimuccanti, Bp anurati ti. ³ so Bp, K
 kakkatako. ⁴ so K, Bp samuggaḥitāṇam. ⁵ K kadiṣā. ⁶ Bp yoggācariyā-
 ri. ⁷ K -tā. ⁸ K omiṣa ca.

pavisitvā rājadvāram pāpuni. Rājā sihapañjarena¹ olokeno tam diṣvā iriyāpathe pasāditvā „ayaṃ tāpaso santindriyo santamānaso yogamattadaso² padavāre padavāre saḥassatthavikāṃ thapento viya sihaviṇṇambhitenā āgacchati, sace santadhammo nāṃ³ eko atthi imassa ten⁴ abbhantarena bhavitabban⁵“ ti cintitvā ekaṃ amaccaṃ olokesi. So „kiṃ karomi devā“⁶ ‘ti āha. „Ētaṃ tāpasam ānehi⁷“. So „sādhu devā ‘ti Bodhisattaṃ upasamkamitvā vanditvā hatthato bhikkhābhājanam gaḥetvā „kiṃ mahāpuñña“⁸ ‘ti vutte „bhante rājā pakkosati⁹“ āha. Bodhisatto „na mayā rājakulūpagā, hemavatakā nāṃ¹⁰ amhā“¹¹ ‘ti āha. Amacco gantvā tam attham rañño arocesi. Rājā „aṇño amhākaṃ kulūpako n¹² atthi, ānehi naṃ“¹³ ti āha. Amacco gantvā Bodhisattaṃ vanditvā yācivā rājanīvesanam pavasesi. Rājā Bodhisattaṃ vanditvā samussitasetacchatte kañcanapallāṇike nisidāpetvā attano paṭiyattam vānaggarasabhojanam bhojetvā „bhante kuhiṃ vasathā“¹⁴ ‘ti pucchi. „Hemavatakā mayā mahārājā“¹⁵ ti. „Idāni kahaṃ gacchathā“¹⁶ ‘ti. „Vassārattānurūpaṃ senāsanaṃ upadhārema mahārājā“¹⁷ ti. „Tena hi bhante amhākaṃ āeva uyyāne vasathā“¹⁸ ‘ti paṭiññam gaḥetvā sayam pi bhuñjitvā Bodhisattaṃ ādāya uyyānam gantvā paṇḍasālam māpetvā rattitthānadivāthānāni¹⁹ kāretvā pabbajitaparikkhāre datvā uyyānapālāṃ paṭicchāpetvā nagaram pāvisi. Tato paṭihāya Bodhisatto uyyāne vasati. Rājāpi²⁰ esa divase divase dvatikkhattuṃ upatthānam gacchati. Tassa pana rañño dutthakumāro nāma puttō ahesi caṇḍo pharuse, n²¹ eva rājā dametum asakkhi na sesaññatākā. Amaccāpi brāhmanagahapatikāpi ekato hutvā „sāmi, mā evaṃ kari, evaṃ kātum na labbhā“²² ti kuñjhitvā kathentāpi katham gaḥāpetum na sakkhimsu. Rājā cintesi: „thapetvā mama ayyam silavantaṃ tāpasam aṇño imaṃ kumāram dametum samattho nāma n²³ atthi, so yeva naṃ damessati²⁴“ so kumāram ādāya Bodhisattassa santikaṃ gantvā „bhante ayaṃ kumāro caṇḍo

¹ K. sihapañjareṇa. ² Br. -dasso. ³ Both K and Br. -divatthā.

pharuso, mayam imam dametum na sakkoma, tumhe tam ekena upāyena sikkhāpethā¹ 'ti kumārān Bodhisattassa niyyādetvā pakkāmi. Bodhisatto kumārān gahetvā uyyāno vicaranto ekato ekena ekato ekenā 'ti dvīhi yeva pottehi ekam nimhapotakam diṣvā kumārān āha: „kumāra etassa tāva rukkhassa potakassa paṇṇam khādītva rasam jānāhīti². So tassa ekam paṇṇam saṅkhādītva rasam ātvā dūti sahā kheḍena bhūmīyam utṭhubhī³, „kim etam kumārā⁴ 'ti vutte „bhante idān⁵ ev⁶ esa rukkho halāhalavisūpamo, vadḍhanto pana bahū manusse māressatīti⁷ nimhapotakam uppādetvā hatthehi parimadditvā imam gātham āha:

Ekappaṇṇo ayaṃ rukkho na bhūmyā caturaṅgulo
phalena visakappena, mahāyaṃ kim bhavissatīti. 145.

Tattha ekappaṇṇo ti ubboḥ passan ekappaṇṇo, na bhūmyā caturaṅgulo ti bhūmito caturaṅgulamattam pi na vadḍhito, phalena ti palāṣena, visakappena ti kalihalaṭṭhasaṁdāṣena, evaṃ khudḍako⁸ pi asmāno evaṇṇena tittakam paṇṇena samannāgato ti attho, mahāyaṃ kim bhavissatīti yadā paṇṇam vadḍhappatto mahā bhavissati tadā kim nāma bhavissati, addhā manusse māressatīti⁹ evaṃ uppādetvā maddāva chaḍḍesi¹⁰ ti āha.

Āha naṃ Bodhisatto etad avoca: „kumāra tvam imam nimhapotakam 'idān⁵ eva evam tittako, mahallakakāle kuto imam nissāya vadḍhīti¹¹ uppādetvā madditvā chaḍḍesi¹², yathā tvam etasmim paṭipajji evam eva tvam¹³ ratthavāsino pi 'ayaṃ kumāro daharakāle yeva evam caṇḍo pharuso, mahallakakāle rajjam patvā kim nāma karissati, kuto anāhakaṃ etam nissāya vadḍhīti¹⁴ tava kulasantakam rajjam adatvā nimhapotakam viya tam¹⁵ uppādetvā ratthā pabbājaniyakammaṇḍ¹⁶ karissanti, tasmā nimbarukkhapatibhāgatam hitvā ito paṭṭhāya khantimettānuddayasampanno hobhīti¹⁷. So tato paṭṭhāya nihatamāno nibbiaevano khantimettānuddayasampanno hutvā Bodhisattassa evāde thātvā

¹ K utṭhubhī, H utṭhubhī. ² so Be; K khudḍakena. ³ K manomā. ⁴ K chaḍḍhesi, Be chaḍḍesi. ⁵ K chaḍḍhesi, Be chaḍḍesi. ⁶ so both K and Be.

pitu accayena rajjam patvā dānādini puññakanamāni katvā yathā-
kammaṃ agamāsi.

Satthā maṃ dhammadessanaṃ āhuritvā „na bhikkhave idāṃ¹ eva
esa dutṭha-Licchavikumāro mayā dānito, pubbe pi ahaṃ etaṃ dānesi
yevā²“ ti vatvā jānkaṃ samedhānesi: „Tadā dutṭhakumāro ayaṃ
Licchavikumāro ahoṃ, rājā Asando, evādadāyakaṭāpaso paṇa ahaṃ
evā³“ ti. Ekapaṇṇajātakaṃ.

10. Sañjivajātaka.

Asantaṃ ye paggaṇhātīti. Idam Satthā Veluvano ti-
haranto Ajātasattussa raṇṇo asantaṃ paggaṇhaṃ ārabha kathesi.
So hi Buddhānaṃ paṭikaṇṭakabhūte dassile pāpadhammaṃ Deradatto
pasiditvā taṃ asantaṃ asappurisaṃ paggaṇha „tassa sukkāraṃ kari-
cāmhi“⁴ bahum dhammaṃ pariccajivā Gayāsase vihāraṃ karetvā tase⁵
eva vacanaṃ gahetvā pitaraṃ dhammarājānaṃ sotāpannaṃ ariyasaṅ-
gaṃ ghāteṣvā attano sotāpattimaggaṃ apasāyanaṃ chinditvā mahā-
rināsaṃ patto. So hi „Deradatto pathaviṃ parivāṇa“⁶ ti sussa „kac-
ce na kho maṃ pi pathavi gileyyā“⁷ ti bhūtantaṃ rajjasukhaṃ na la-
bhati, sayane assādaṃ na vindati, tibbukāraṇābhūtaṃ⁸ hatthipoto
vīya kampaṇāno vicarati. So pathaviṃ phalamānaṃ vīya aviegālaṃ
nikkhamantaṃ vīya pathaviyā attānaṃ gilyamānaṃ vīya ādittāya loha-
pathaviyā attānakaṃ nippajjāpetvā avasālehi koṭṭiyamānaṃ vīya na
samanuppesi. Teṇ⁹ etassa¹⁰ pāṭakakkutassāva muhuttam pi kampa-
mānassa avatthānaṃ nāma na hosi. Sammasambuddhaṃ pasitukānaṃ
khamāpetukāna pañhaṃ pucchitukāna ahoṃ, attano aparūḍhamahanta-
tīya upasāṃkhamitoṃ na sakkoti. Ath¹¹ assa Rājagahaṃgare¹² katti-
karattivāre sampatto devanagaraṃ vīya ngare uladhiko mahāpāle
amuccaggaṇaparivutassa kaṇṇuḍḍhane nisīgassa Jivakaṃ¹³ Komārabhaccaṃ¹⁴
evādite piṇḍaṃ divā etaṃ ahoṃ. „Jivakaṃ¹⁵ gahetvā Sammasambuddhaṃ
passissāmi, na kho paṇa sakkaṃ mayā ujukam eva vattum: ‘aham
samma Jivaka sayam gantum na sakkam’, ehi maṃ Sattha santikaṃ
nehiti“¹⁶ pariyāyena paṇa rattisampadaṃ raṇṇetvā¹⁷ „kaṃ“¹⁸ na kho aṇṇa

¹ K - tassa, ² K - tatassa, ³ K - asagare, ⁴ K - jivakaṃ, ⁵ K - bhāṇṇaṃ,

⁶ K - sametvā, ⁷ K - klu,

mayam samannā vā brāhmaṇam vā payirupāseyyāma yam no payirupāsātānam¹ eittam paśideyyā² 'ti rakkhāmi. tam autvā amaccā attano Satthārānam vaṇṇam kathessanti, Jivako pi Saṃmāsambuddhasa vaṇṇam kathessanti, atha maṃ gabhetvā Satthu santikaṃ gacchissāmīti³ so pañcali padeti rattim vaṇṇesi:

„Lakkhaṇā vata bho doṣṇā ratti,
abbhirūpā vata bho doṣṇā ratti,
dassaniyā⁴ vata bho doṣṇā ratti,
pāsādikā vata bho doṣṇā ratti,
raṇaniyā⁵ vata bho doṣṇā ratti,

kaṃ nu khv-ajja mayham⁶ samannā vā brāhmaṇam vā payirupāsato eittam paśideyyā⁷ 'ti. Ath' eko amacco Purāṇassa Kassapassa vaṇṇam khatvā eko Makkhaligosaḷassa eko Ajitakesakambalassa eko Kakudhin-kaccāyamaṇṇo eko Sañjaya-bellatthiputtassa eko Nāthaputtaniganthassa⁸ 'ti. Rājā tesam katham autvā tuṇhi ahesi. So hi Jivakassa⁹ eva mahā-amaccassa katham paccosimsati. Jivako pi „raṇṇo maṃ ārabha ka-thāte yeva jānissāmīti“ avidūre tuṇhi osiddi. Atha maṃ rājā āha: „iraṇi pana samma Jivaka kiṃ tuṇhīti“. Tasmā khano Jivako utthā-yāsaṇā yeva Bhagavā ten¹⁰ añjalim pañāmetvā „eso deva araham Saṃmāsambuddho ambhakkam ambavana eharati saddhīm addhatejasehi bhikkhuvatehi, taṃ ca pana Bhagavantam evam kalyāṇo kittiāddo abbhuggato“ ti nava arahādiguṇe satvā jātiso paṭṭhāya pubbanimittā-dibbedam Bhagavato ānubhāram pakāsetvā „tam Bhagavantam devo payirupāsato, dhammam upāto, pañham pucchati“ ti āha. Rājā sampuṇṇanamaratho hotvā „tena hi samma Jivaka hatthiyāsaṇā kappā-pelīti“ yāsaṇi kappāpetvā mahantena rājānubhāvena Jivakambavaṇṇam gantvā gandhammaḍḍalamālehi¹¹ bhikkhusaṅghapativatāni Tathāgataṃ divā santarimmañjhe mahānaraṇṇa viya niccalam bhikkhusaṅgham ito¹² ito ca anuvileketvā „evārūpā nāma me purāṇā na dīṭṭhapubbā“ ti (viyāpathe yeva paśiditvā saṅghassa añjalim paggaṇhītvā thutim katvā Bhagavantam vaṇḍitvā ekamantaṃ¹³ nisīdno sāmānāphalapañham purā. Ath' aso Bhagavā dvīhi bhāsavārehi patimandevā Sāmañña-phalaśuttantaṃ kathesi. So suttapariyosāne attamanā Bhagavantam khamaṇevā utthāyāsaṇā padakkhiṇam katvā pakkāmi. Satthā acira-pakkantaṃ raṇṇo bhikkhū āmaṇṇetvā „khat' āyam bhikkhave rājā,

¹ so Jy. R. -pasāto. ² R. -siyyā. ³ E. mayam. ⁴ R. -mālehi.

„aṇḍa' āyama bhikkhave rājā" (sariyakārāṇā pitarāṃ dhammikaṃ dhamma-
rājānaṃ jīvitaṃ na voropessatha) imasmiṃ yeva āsane virajāṃ vitamalaṃ
dhammacakkhaṃ uppajjisatha. Devadattaṃ pana uressāya asantaṃ
paggahaṃ katvā sotāpattiṃhālā perihīce" ti āha. Pasaḍivase bhikkhū
dhammasabbhāyaṃ kathāṃ samuttāpesuṃ: „āvuso Ajātasattu kira asan-
taṃ¹ paggaheṃ katvā dussilaṃ pāpakammaṃ Devadattaṃ uressāya piṇ-
ghātakammaṃsa kutattā sotāpattiṃhālā perihīce Devadattaṃsa nāsito rājā"
ti. Sattā āgutra „āyā" na 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sam-
siṇṇā" ti pecchitvā „imāya nāma" ti vutte „na bhikkhave Ajātasattu
idāṃ² eva asantaṃ³ paggaheṃ katvā mahāvīmaṣaṃ patto, pubbe p'⁴ eva
asantaṃ paggaheṃ⁵ eva attānaṃ nāseṇti" vatvā attānaṃ āhāri:

Attite Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto mahāvibhave brāhmaṇakule nibhattitvā vaya-
patto Takkaṣilaṃ gantvā sabhasippāni aggaṇhitvā Bārāṇasīyaṃ
disāpāṃokkhe ācariyo hutvā pañcamāpavakasatthi sippaṃ vāceti.
Tesu mānaveṣu Saṅgiṃ nāma mānave attīhi. Bodhisatto tassa
matakoṭṭhāpanamantaṃ adāsi. So utthāpanamantaṃ eva gahe-
tvā paṭibāhanamantaṃ pana āgahetvā⁶ ekadivasaṃ mānavehi sad-
dhiṃ dāruattīhāya araṇṇaṃ gantvā ekaṃ matavyagghaṃ diṇvā
mānave āha: „bho imasmi matavyagghaṃ utthāpessāmiti". Mā-
navā „na sakkhissāmiti" āhamaṃ. „Pasaṇṇānaṃ āeva vo utthā-
pessāmiti". „Sace mānava⁷ sakkosi utthāpehīti" evaṃ ca pana
vatvā te mānavā rukkhaṃ abhirūhīsu. Saṅgiṃ mantaṃ pari-
vattetvā matavyagghaṃ sakkharāya palari. Vyaggho utthāya
vegeṇāgantvā Saṅgiṃ galanāliyaṃ dasitvā jīvitaṃ bhayaṃ pāpe-
tvā tatth⁸ eva pati. Saṅgiṃ pi tatth⁹ eva pati. Ubbo pi ekat-
thāne yeva matā nipajjīsu. Mānavā dāruṃ¹⁰ adāya gantvā
taṃ pavattim ācariyassa ārocesuṃ¹¹. Ācariyo mānave āmantetvā
„tāta asantaṃ paggaheṃ kārāṇā nāma ayuttatthāne sakkārasammānaṃ
kārento evurūpaṃ dakkhaṃ paṭilabhat¹² yevā" ti vatvā imāṃ
gāthāṃ āha:

¹ so BE; K asanta. ² so BE; K gahetvā. ³ K -vā. ⁴ K dāru, BE dārūṇ.

⁵ K ārocesi. ⁶ K -labhatti.

Asantam yo pagganhāti asantam c' upasevati¹
tam eva ghāsam kurute vyaggho Sañjiviko yathā ti. 146.

Tattha asantam ti tñhi ducarittāhi samannāgetam dussilehi pāpadhammāni,
yo pagganhāti yam khattiyādhīna yo koci evarūpaṃ dussilehi pabbajitāni va
civariḍḍasampadānena gahattāni vā uparajjasevopasāyithinādisampadānena paggan-
hāti sakkassamānāni karoti attho, asantam c' upasevati² yo ca evarūpaṃ
asantam dussilehi upasevati bhajati paṭipassati, tam eva ghāsam kurute ti
tam eva asantam sampaggahantam yo dussile pāpavaggaṃ ghāsatī sammādhātī vīri-
yam pipetī, kaṭham³ vyaggho Sañjiviko yathā ti yathā Sañjivena mānavaṃ
mantam parivattetaṃ matavyaggho Sañjiviko⁴ jīvitassampadānena sampaggahito attano
jīvitadiyakam⁵ Sañjivam eva jīvīti voropetā tatth⁶ eva pāteso evam añño pi yo
asantassampaggaham karoti so dussile tam attano sampaggaham eva vīḍaseti, evam
asantassampaggahiko vīḍasam pāpavanditi.

Bodhisatto imāya gāthāya mānavanāni dhammanā desetvā
dānādīni puññāni katvā yathakammāni gato.

Satthāpi imam dhammadāsanam āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā matavyagghupatthāko mānavo Ajātasattu ahoṣi, dīḍḍānakkho
ācariyo puna ahim evā” ti. Sañjivajātakam. Kakaṇṭakavaggo
paṇṇāsaṃso, Ekanipātavaṃṇā nittilātā.

¹ so 0ṛ; K rūpa. ² K jiviko. ³ K jīvadīyakam.

Jātakas - Buddhist Lit.
Buddhist Lit - Jātakas.

3000
2/2/27

N.C.

Central Archaeological Library,
NEW DELHI. 9297

Call No. BSa.5 / DIV / C. N.

Author— Cowell, E. B.

Title— *The Divyavandana!*
A

Borrower No.

Date of Issue

Date of Return

K. M. Sivasthava 23-2-83

23-2-83

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI

Please help us to keep the book
clean and moving.